

DAIVA TAMOŠAITYTĖ

VAPSVOS EFEKTAS

Pamąstymai apie valstybės pagrindus

Versmė

DAIVA TAMOŠAITYTĖ

VAPSVOS EFEKTAS

DAIVA TAMOŠAITYTĖ

VAPSVOS EFEKTAS

Pamąstymai apie valstybės pagrindus

Versmė
VILNIUS | 2020

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Recenzentai

prof. habil. dr. Bronislovas Kuzmickas,
prof. habil. dr. Bronislovas Genzelis.

ISBN 978-609-486-005-8

ISBN 978-609-486-008-9 (el. knyga)

Knygą elektroniniu formatu išleido „Versmės“ leidyklos
Elektroninių knygų rengimo centras. Vilnius, 2020-04-06

© Daiva Tamošaitytė, 2020

© VšĮ „Versmės“ leidykla, 2020

TURINYS

Autorės žodis | 11

Prof. habil. dr. Bronislovas Kuzmickas. „Dar karšta“ dabartis | 16

Nepriklausomybės Akto signataras Algirdas Endriukaitis.

Atsakomybės supratimo ir kvietimo pradžia | 19

I dalis

Vapsvos efektas | 23

Pralošta šachmatų partija | 38

Quo vadis, Lietuvos Respublika? | 57

Ką daryti? | 61

Siekiame pilnakraujės Lietuvos | 65

Donelaičio testamentas | 70

Europa kryžkelėje, o Lietuva – pusiaukelėje? | 74

Kas eina iš proto? | 78

Koncertai, skirti Valstybės atkūrimo dienai – Vasario 16-tajai | 82

Laiko vagys | 85

Laisvės kaina | 88

Du prezidentai, dvi tikrovės | 94

Gebanti visuomenė ir kultūros krachas | 101

Aš trokštu | 107

Kam reikalinga Tėvynė? | 112

Paskutinis šansas ar naujas postūmis? | 119

Ką parodė pirmasis rinkimų turas? | 124

Dviveidiškumo akivaizdoje	127
Žvilgsnis iš toli	131
Inovacijos prieš klasiką	135
Kaip gyventi po rinkimų?	140
Didvyriai išeina, legenda lieka	146
Visuomenės abejingumas ar rezignacija?	150
Apie ideologijų prigimtį ir žalą	156
Viešosios erdvės kančios	169
Žiniasklaida – valstybės saugos institucija	175
Romualdui Ozolui, tikrajam Lietuvos Atgimimo šaukliui	177
Lietuvos apokalipsė	185
Sovietmečio reliktai	196
Apie lietuvių inteligentiją	203
Žmonės ir politikai	213
Tėvynės ilgesys – tai inkaras, nuleistas į būties sietuvą	223
Baltijos tigras virto nusususiu katinu. Kas kaltas?	229
Pramogų kultūra – Vakarų civilizacijos branda?	238
Prigimtinės kultūros uždavinys	246
Kaip pasitinkame Vasario 16-tąją?	251
Apie oportunizmą	257
Tikroji mokslų paskirtis – atrasti savo pašaukimą	266
Apie paminklus, herojinį kiną ir politinį korektiškumą	272
Lietuvio įvaizdis svetur	280
Kaip optimizuoti mokslo ir meno valstybinio ir privataus sektoriaus santyki?	285
Kristus prieš Marksą ir apie žydų antkapius	292
Kaip lietuviai švenčia valstybės atkūrimo 100-metį	301
Dainų švenčių prasmė	307
Kaip žuvėdra virsta <i>čaika</i>	314
Kalba yra gyva dėka tų, kurie ja kalba	318
Pliušinio meškino nuotyčiai	322
Saljerio sindromas	328
Ko mus moko labiausiai nutyliama Amerikos istorijos pusė?	342

- Vapsvos efektas II | **351**
- Po kiek Lietuvos savanoris? | **356**
- Tautinio savitumo išlaikymas pasaulyje be sienų:
tikimybė ar duotybė? | **361**
- Koks Lietuvos kultūros vaidmuo Europoje? | **367**
- Abipus geležinės uždangos: prieš ir po 1991-ųjų | **374**
- Apie tautinės tapatybės ugdymą | **381**
- Dėl KGB/FSB veiklos Lietuvoje | **388**

II DALIS

- Mes turime unikalią galimybę tapti stipria Europos Sąjungos nacija | **407**
- Avinėlių tylėjimas – blogiausia taktika iš visų | **415**
- Tai veikiau tendencija susidoroti su kitaminčiais | **421**
- Rizikingi bandymai išrasti dviratį su keturkampiais ratais | **427**
- Baku etiudai I | **437**
- Baku etiudai II | **442**
- Baku etiudai III | **447**
- Kalnų Karabacho konfliktas informacinio karo šviesoje | **453**
- Asmenvardžių rodyklė | **483**

DIDUOSI JOG ESU LIETUVI

Daira Tamašaitė

Autorės žodis

Spaudoje „gyvenu“ jau labai seniai. Daug vandens nubėgo nuo laiko, kada po kiekvienu straipsniu rasdavau bent du šimtus gražių komentarų, surašytų apie kiekvieną kultūros leidinį susibūrusių bendraminčių ar kolegų būrelio. Ne visus rašto veiklos etapus įamžinau išleistomis knygomis, toli gražu, bet joms gali talkinti virtuali biblioteka.

Ši publicistikos rinktinė – antroji. Kelerių metų straipsniai atveria Lietuvos visuomeninio ir politinio gyvenimo panoramą nuo 2012 metų iki nūdienos. Politinė filosofija dar nėra plačiai išskleista mūsų gyvenime, turint omeny, kad ją rašantys viešieji intelektualai yra susitapatinę su tam tikromis politikos srovėmis, simpatizuoja vienai ar kitai ideologijai. Politologų tekstus negali vertinti kaip objektyvius platesnio pobūdžio darbus, jie dažniausiai atspindi einamąsias realijas. Vis dėlto tinkamai išsilavinusių, įžvalgių ir sąžiningų analitikų daugėja. Į bendrą minties aruodą savo indėlį siūlau ir aš, šių eilučių autorė. Visuomet siekiau nesuinteresuotai ir akademiškai pasvertai reaguoti į Lietuvos kultūros ir gyvenimo kismą lemiančius įvykius, o juos interpretuodama pateikti tveriantį, amžių patikrintomis vertybėmis grįstą požiūrį, kuris galėtų pasitarnauti kaip paspartis ir kelrodis kunkuliuojančiame, dažnai prieštaringame ir neramiame tautų gyvenime.

Pirmoje dalyje publikuojami straipsniai, kuriuose mėginu įvertinti kryptį, kurlink eina šalis, kas lemia jos nuopuolius ir pasiekimus, į ką būtina remtis, jei norime tapti visaverte Europos šalimi, kartu išsaugodami ir stiprindami istorinį paveldą ir savitumą, leidžiantį mus išskirti iš kitų.

„Vapsvos efektas“ – tai tekstas, sukėlęs didelį rezonansą visuomenėje tuo metu, kai vyko dideli demokratijos poslinkius liudiję lūžiai, ir spausdintas Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštyje „Metai“. Šiame žurnale pasirodė ir kiti didesnės apimties tekstai, „Apie ideologijų prigimtį ir žalą“ bei „Žmonės ir politikai“. Šiais metais *www.propatria.lt* paskelbiau „Vapsvos efektą II“. Straipsnyje „Pralošta šachmatų partija“, išvydusiame pasaulį „Kultūros barų“ puslapiuose, nagrinėju politinio gyvenimo nuosmukį lėmusias priežastis. Straipsnis „Apie lietuvių inteligentiją“ parengtas pagal steigiamojoje „Vilniaus forumo“ konferencijoje 2016 m. sausio 9 d. skaitytą pranešimą „Lietuvių inteligentijos laikysena ištautinamoje ir išvalstybinamoje visuomenėje: bendrininkavimas, prisitaikymas, nusišalinimas, priešinimasis“ ir publikuotas „Nepriklausomybės sąsiuvinuose“. „Liaudies kultūros“ redaktorės Saulės Matulevičienės prašymu parašiau tekstą in memoriam Romualdai Ozolui: „Romualdai Ozolui, tikrajam Lietuvos Atgimimo šaukliui“. Straipsnis „Baltijos tigras virto nusususiu katinu. Kas kaltas?“ (originalus pavadinimas „Trupa mokslo mūrai“) skelbtas *www.delfi.lt* ir nagrinėja sudėtingą mokslininkų padėtį, būtinybę geriau finansuoti fundamentalius tyrimus. Tarp atrinktų tekstų, skirtų kultūrai ir lietuvių vaidmeniui pasaulyje, išėivijos klausimams – „Muzikos barams“ parašytas esė „Pramogų kultūra – Vakarų civilizacijos branda?“ bei PLB žurnale „Pasaulio lietuvis“ ir *www.pasauliolietuvis.lt* publikuoti tekstai „Tėvynės ilgesys – tai inkaras, nuleistas į būties sietuvą“, „Prigimtinės kultūros uždavinys“, „Apie paminklų, herojinę kiną ir politinę korektiškumą“, „Kaip optimizuoti mokslo ir meno valstybinio ir privataus sektoriaus santykių?“, „Lietuvio įvaizdis svetur“, „Tautinio savitumo išlaikymas pasaulyje be sienų: tikimybė ar duotybė?“, „Kalba yra gyva dėka tų, kurie ja kalba“, „Tikroji mokslų paskirtis – atrasti savo pašaukimą“, „Koks Lietuvos vaidmuo Europoje“ ir „Abipus geležinės uždangos“. Atskirą publikacijų dalį sudaro esė iš „Respublikos“ dienraščio visuomeninės redakcinės kolegijos skilties „Gimtinės sargyboje“, į kurią mane, kartu su Romu Gudaičiu, Arvydu Juozaičiu, Romu Pakalniu, Vytautu Radžvilu ir Audriumi Rudžiu pakvietė Romuadas Ozolas ir vyriausiasis redaktorius Vitas Tomkus. Tarp man brangių tekstų šioje tribūnoje – *in memoriam* Alfonsui Svarinskui skirtas esė „Didvyriai išėina, legenda

lieka“. Monsinjoro kvietimu 2014 metų gegužės 17 dieną Mūšios parke, Didžiosios Kovos partizanų apygardos metinėje šventėje sakiau pagrindinę kalbą, kuri čia, sutrumpinta, perspausdinama iš „XXI amžiaus“. Straipsnis „Po kiek Lietuvos savanoris?“ buvo skirtas pasaulio bendruomenei ir pulkininko leitenanto Kęstučio Eidukonio išverstas į anglų kalbą. Lietuviškas tekstas publikuotas „Lietuvos žinių“ svetainėje.

Visas pluoštas per porą metų parašytų darbų buvo skirtas *www.slaptai.lt*. Tai Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo šimtmečio refleksijos, platesnės visuomeninio gyvenimo analizės („Apie oportunizmą“, „Saljerio sindromas“ ir kiti). Redaktoriui ir žurnalistui Gintarui Visockui jau seniai prašant bendradarbiauti šiame portale ir pridūrus, jog spausdins be cenzūros viską, ką pateiksiu, sutikau, ir iš tiesų šio žodžio laikymasis, taip pat nuomonių sutapimas daugeliu esminių klausimų rašymą padarė labai patrauklų. Antroje knygos dalyje talpinau tik tuos interviu, kurie atliepė svarbiausius to meto klausimus, užduotus šio tinklalapio redaktoriaus ir jame publikuotus. Ilgamečio „Literatūros ir meno“ darbuotojo samprotavimai išsiskyrė neangažuotumu ir įvairiabriauniškumu, noru gražiai ir taikiai pažvelgti į problemas, todėl rado vietą šiame leidinyje. Mokslinis darbas ir įspūdžiai iš Azerbaidžano sostinės Baku atsispindi pabaigos publikacijose, vertingose analizuojamais panašiais dviejų šalių nepriklausomos ir stiprios valstybės siekiais bei trauminėmis patirtimis vaduojantis iš SSRS jungo.

Galbūt savaip minčių aktualumą parodo tai, kad daugelį straipsnių persispausdino internetiniai portalai (*www.alkas.lt*, *www.tiesos.lt*, *www.bernardinai.lt*, *www.savastis.lt*, *www.voruta.lt*, *www.propatria.lt* ir kiti), dažnu atveju viena publikacija sulaukė iki šešių perspausdinimų. Paskutinis šioje knygoje publikuojamas straipsnis rašytas pranešimo forma ir dienos šviesą turėtų išvysti kaip būsimo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos (LLKS) leidinio studija.

Į knygą nesudėti interviu su Lietuvos ir pasaulio įžymybėmis, rašytojais, muzikantais, ambasadoriais ar politikais, o pokalbiai su solistais ir dirigentais, pedagogais ir kolektyvų vadovais, muzikos recenzijos, kompaktinių plokštelių pristatymai ir vertimai sudarytų ne vieną tomą. Savo eilės laukia ir orientalistikos mokslo darbai. Sudėti straipsniai, kuriuos rašiau gyvai

reaguodama į kertinius mūsų visuomenės gyvenimo momentus. Šitaip į šią knygą atrinkti tekstai leidžia sekti vieną iš daugelio – politinės filosofijos ir kultūros plačiąja prasme – giją, vedančią į būdingą pasaulio matymą. Kadangi visada atsižvelgiu į adresuojamo leidinio specifiką ir skaitytojų rato prioritetus, rašau ieškodama kiekvienam tinkamo ir suprantamo žodyno, todėl vieni straipsniai išeina paprastesni, kiti – sudėtingesni. Matyt, negalėdama – o ir nenorėdama – išsivaduoti iš klasikinio muzikinio išsilavinimo, bemaž visada mėstau polifoniškai, vienu metu arba viename tekste dažnai apžvelgiu kelias vidiniais ryšiais susijusias temas, pridedu potemes ir apibendrinu jų sąveikos pobūdį, reikšmę, priežastis ir padarinius, mėginu siūlyti išeitis. Tačiau viliuosi, jog bendroje panoramoje skaitytojas užčiuops pagrindinį autorę jaudinantį klausimą ir nuoseklias pastangas jį išspręsti – mūsų, lietuvių, jausenos ir būsenos išryškiniimą, norą būti ir išlikti savimi istorinėje Tėvynėje.

Daiva Tamošaitytė

„Dar karšta“ dabartis

Savo darbus ir siekius galime laikyti pavykusiais, kai jie atliekami iki galo, be to, yra apmąstomi, vertinami, kitaip reflektuojami. Ypatingai tai pasakytina apie stambaus masto politinius, visuomeninius siekius, kultūros užmojus. Bet tuo pasakome dar ne viską. Atvirai reiškiamos refleksijos nėra niekuo dėtas dalykas. Jos veikia žmonių pažiūras, kuria viešąją nuomonę, gali kažkiek įtaigoti ir įvykių eigą. Tai ne visada dera su visuomenės pilietinio bei valstybinio sąmoningumo reikmėmis.

Todėl įvykius lydinčios refleksijos, kaip ir patys įvykiai, savo ruožtu, gali būti ir būna reflektuojamos, tiriamos, interpretuojamos, vertinamos ir pan. Toks nuomonių apie nuomones, ne tik apie įvykius, sakymas yra gyvybiškai reikalingas mūsų ne taip seniai atsistačiusiai valstybei, iš svetimų ideologijų besivaduojančiai visuomenei. Reikalingumą pabrėžia ir dabar vykstantis informacinis šaltasis karas, kurio atgarsiai neaplenkia ir Lietuvos.

Šitokių ir panašių klausimų sklaidai yra skirta naujoji Daivos Tamošaitytės knyga – politinės filosofijos ir kultūrologijos publicistinio pobūdžio straipsnių, esė ir interviu rinkinys. Jame talpinama arti šešiasdešimties tekstų, rašytų 2012–2019 metais. Galima sakyti, kad juose kalbama apie „dar karštą“ dabartį, bet pastaroji suprantama ne tik kaip kalendoriškas laiko tarpas, bet ir kaip modifikuota praeities patirčių tąsa, iš dalies ir kaip įžanga į ateitį.

Labai platus autorės interesų akiratis, įvairi knygos tematika, dažnas straipsnis būtų vertas atskiro aptarimo, o kalbant apie visumą, tenka ribotis keliomis fragmentiškais pastabomis.

Pirmajame straipsnyje, pavadintame, kaip ir pati knyga, „Vapsvos efektas“, aprašomas vabzdžių gyvenimo epizodas, tarsi metaforiškas įvadas į Lietuvos visuomenės politinį gyvenimą, parodant, kaip ir kokios „vapsvos“ puola sveiką tautos kūną. Jų kilmė įvairi, bet daugiausia tai okupacinio

palikimo užkratas, nes nepavyko laiku priimti desovietizacijos įstatymo kaip savotiško apsauginio „filtro“. Vos pradėtas rengti, įstatymo projektas imtas kompromituoti siūlant nerealius variantus, galiausiai numarintas. Tai galima laikyti vienu svarbesnių to palikimo poveikio padarinių.

Pagrindinę knygos turinio dalį sudaro Lietuvos valstybės vidaus, mažiau – užsienio politika: rinkimai, referendumai, saugumas, kiti platų visuomenės rezonansą sukėlę įvykiai. Nepaliekama be dėmesio ir kultūra, aukštasis mokslas, inteligentija. Valdžiai pagrįstai priekaištaujama dėl abejingumo lietuviškų etninių žemių Lenkijoje ir Baltarusijoje lietuvių padėčiai.

Kritišką autorės žvilgsnį ypač traukia valdžios ir visuomenės tarpusavio svetimumo, teisės ir teisingumo atsiskyrimo apraiškos, įvairaus lygio valdžių laiku nepadaromi, netinkamai padaromi sprendimai. Šiems klausimams skirtuose rašiniuose atskleidžiami valstybės politinės raidos nesklaidumai. Sklaidos ir vertinimo objektu tampa ir destruktivūs mąstymo stereotipai, ateinantys iš praeities, importuojami iš šalies, susikuriami mūsų pačių.

Visuose tekstuose yra akivaizdus autorę įkvepiantis motyvas – gilus susirūpinimas dėl valstybės ir tautos dabartinės būklės ir ateities.

Dėmesys Lietuvos vidaus gyvenimui netrukdo autorei matyti tai, kas vyksta už Lietuvos ribų, kur slypi realūs ar tik numatomi pavojai valstybei. Parodoma, kad mūsų šalis, kaip laisva globalėjančio pasaulio dalis, yra atvira ir imli jo poveikiams, tiems, kurie yra priimtini ir produktyvūs, bet taip pat ir tokiems, kurie kelia abejonių ar laikytini tiesiog nepriimtinais.

Į visuomenę skverbiasi tarpusavyje konfrontuojančios, bet iš esmės panašios, asmenį nuasmeninančios, tautą ištautinančios, komunistinės ir liberalistinės kilmės ideologijos. Tokioje aplinkoje užtemdomi pamatiniai kriterijai, viešajame gyvenime duoda toną vadinamasis politinis korektiškumas, draudžiantis dalykus vadinti tikraisiais vardais; taip pat ir dvigubi standartai, kuomet tautų naikinimo smerkimas vienais atvejais yra laikomas pasitarnavimu žmogiškumui, o kitais – tautinės nesantaikos kurstymu.

Tai tik kelios pastabos apie svarbesnius knygoje svarstomus dalykus. Bandant susidaryti apibendrintą knygoje piešiamą Lietuvos valstybės vaizdą, ryškėja, kad jame negatyvieji akcentai viršija pozityvius. Savotiška „paskutinė riba“ yra pasiekama, kai viename tekste perskaitome ne kartą

girdėtą desperatišką klausimą: „Ar už tokią Lietuvą buvo kovota?“ Kaip vidutinis pilietis galėtų į tai atsakyti? Turbūt taip: „Už visokią, už tokią, kokią gebame patys sukurti“.

Šia proga tenka prisiminti, kad pagrindinis motyvas, skatinęs parlamentarų Kovo 11-tosios vėlų vakarą balsuoti už Nepriklausomybės Akta, buvo aiškus suvokimas, jog istorinė politinė vertybė, dėl kurios galima guldėti galvą, yra nepriklausoma valstybė. O jos konkretų politinį, ekonominį, kultūrinį ir kitokį turinį jau vėliau užpildo piliečiai, rinkdami valdžias, pri-tardami, protestuodami ir pan.

Į negatyviusius reiškinius valstybėje iki tam tikro laiko galima žiūrėti gan ramiai, žinant bei guodžiantis, kad panašiai yra ir kitose vadinamosiose „atgimstančių demokratijų“ šalyse. Atėjus laikui – demokratiškai pilietišškai sureaguoti.

Bet, nuolat girdint blogas naujienas, galima ir rimtai patikėti, kad „tik Lietuvoje“ gali būti šitaip. Panašiai manančių, netikinčių savo šalies ateitimi, yra nemažai. Tai yra vienas iš jaunų žmonių emigracijos motyvų.

Pilietišškai mąstantis skaitytojas nesunkiai supras, kad jo pareiga yra siekti, jog tiek realiame gyvenime, tiek ir jo vertinimuose pozityvieji balsai pranoktų negatyviusius.

Knygoje dėstomos mintys yra įtaigios tiek savo aktualiū turiniu, tiek ir tuo, kad jų autorė nėra rami to, kas vyksta, stebėtoja, bet pasireiškia kaip gyvo ir reiklaus pilietiško temperamento asmenybė. Žinant jos pamatinę intenciją ir vertybinę nuostatą, galima užtikrintai teigti, jog dažni kritiški akcentai byloja daugiau apie širdgėlą dėl valstybės netobulumo, negu apie nusivylimą. Šis jausmas stumia į apatiją, o tokia būseną yra svetima autorės mąstysenai.

Ši knyga reikšmingai praturtina ne itin gausią mūsų intelektualiąją publicistiką, labai reikalingą visuomenės pilietiško ugdymui.

Atsakomybės supratimo ir kvietimo pradžia

Šios knygos tekstai yra išpėjamas Lietuvos pavojaus ženklas. Valstybė ir tauta yra katastrofiškoje būsenoje. Valdžioje nėra idealistų, o karaliauja tie, kuriems civilizacija yra nežinoma žemė. Valdžiažmogiai yra baudžiauninkiško mentaliteto – klausau galingesnio. Pavyzdys: 2004 metais pasirašyto ES Konstitucijos projekto aptarimui ir ratifikavimui buvo duota dveji metai laiko. Mūsų Seimas po projekto pasirašymo jį ratifikavo per trylika dienų. Iki šiol tęsiasi tokia pati griūtis. Generalinė linija – nepriklausomos valstybės išformavimas.

Tautos kultūrinis potencialas yra svarus, bet tragiška, kad menama valstybės vizija – „Drąsiai į kažkur pirmyn!“, be savigarbos, išdidumo, istorijos pamokų ir pasiaukojamo laisvės jausmo. Nugrimzdusi archyvuose partizaninės kovos prieš Galijotą idėja, bijomasi metaforinės aukos lipti ant barikadų ir išeiti į mišką. Pasaulį valdantieji globalistai ir liberalai savo pinigais ir pasilinksminimų, pramogų industrija kasdien kala absoliutų „Duonos ir žaidimų“ tikėjimą ir mes tai priimame mankurtiniu lygmeniu. T. Hoskovecas yra pastebėjęs: „Periferijoje esama šalių, kurios tų vertybių kainą suvokia mirdamos.“ Teisingai šios knygos autorė išpėja: Hanibalas prie vartų. Čia ir yra atsakomybės supratimo ir kvietimo pradžia.

Algirdas Endriukaitis

I DALIS

Vapsvos efektas

Vapsvos ir drugio simbiozė – gamtinis reiškinys, kurį stebėjęs Čarlzas Darvinas pagrįstai suabejojo, ar Dievas, kuris yra absoliutus gėris, *summum bonum*, – tikrasis siaubo filmo apie vabzdžių gyvenimą Kūrėjas? Šiuolaikinė filmavimo kamera ir teleskopas leidžia dar kruopščiau ištirti dramą. Štai vapsva prakiurdo nieko nenučiuokiančios riebios kirmėlės odą ir prifarširuoja kūną kiaušinėlių. Kiaušinėliai pamažėle virsta lervomis. Laisvai naudodamosi gyvybinėmis užgrobto organizmo funkcijomis, jos ramiai sau minta kūno viduriais, o kai suauga, per odą išlenda lauk – beje, ne iš eilės per vieną skylę, kaip reikalautų neregėtu svetingumu pasinaudojusių etiketas, o iš karto daugybėje vietų, ir pradeda kokonų vijimo stadiją. Tada leisgyvė „maitintoja“ suskanta elgtis dar keisčiau: ne ropoja šalin pagaliau paėst ar gydytis žaizdas, o gina neapsaugotas lėliukes. Dengia jas savo kūnu, be atilsio mojuoja galva, raitosi. Kai vapsvos pagaliau išsiritą, sužalotą, visiškai išsekusį ir niekam nebereikalingą, taip ir nevirtusį plaštakė kirmis nugaišta. Entomologai ištyrė: parazitas „praplauna smegenis“ ir pakeičia mąstyseną taip, kad šeimininkas tampa valdomas prieš savo valią ir elgiasi priešingai sveikam protui. Žengia tiesiai į pražūtį ir daugina būsimų žudikų armiją. Sukrečianti gamtos sąmonė pateikia ir daugiau panašaus lygmens fenomenų. Antai, parazituojamos skruzdėlės gali pavirsti „uogomis“ tam, kad jas sulestų paukščiai, arba, metusios savo palikuonis mirti badu, rūpinasi apsimetėlio skruzdėlynan sudėtais kiaušinėliais. Išprotėję žiogai tampa savizudžiais – atkakliai ieško kūdros ir „savanoriškai“ skandinasi, nes tik vandeny juos apsedę kraugeriai gali susiporuoti...

Kad ir kokios rafinuotos būtų sadomazochizmo formos gamtoje, aukų elgesys lieka iki galo nepaaiškinamas. Moksliniu požiūriu, suleistos aukai cheminės medžiagos paralyžiuoja savigynos mechanizmą, tačiau kažin, ar to pakanka, kad pakistų veiksmų taktika. Pasirodo, pora vapsvos kiaušinėlių „pasiukuoja“: liaunasi vystytis ir lieka kirmėlėje tam, kad galėtų iki pabaigos įvykdyti planą. Turint galvoje, kad ir skruzdžių griežtai reglamentuotą socialinį gyvenimą, instinktus pranokstantis elgesys ir savižudiškas suzombinto padaro tikslingumas šurpina sąmoninga šėtoniška logika. Keista, lygiai taip pat kai kurie biologai mėgina moksliskai įrodyti, kad išsimylėjęs žmogus yra valdomas chemijos ir dėl to „apanka“, kad meilė – tai tam tikrų hormonų ir menamo feromonų poveikio padarinys. Aukštesnė evoliucinė valdymo pakopa – ne tiesiogiai, ryjant užgrobtą kūną, o „su pulteliu“ per saugų atstumą...

Žmonių skruzdėlynas, širšių lizdas – argi ne mėgiamos literatūrinės pernašos? Pastaruoju metu Lietuvoje vykstančius procesus įvardyčiau metafora „vapsvos puola sveiką tautos kūną“. Žinoma, su ironija, taikoma pasąmonės strategams, kurie žmogaus būtį devalvavo iki visuomeninio gyvūno statuso. Antraip daug tiksliau būtų tarti – vyksta dievų ir demonų kova, žūt-būtinės gėrio ir blogio imtynės...

Sausis, vasaris ir kovas mūsų šaliai ypatingi – gausu iškilmingų, svarbių valstybinių sukakčių, vyksta knygų mugė, teikiami nacionaliniai ir vyriausybiniai apdovanojimai. Šiuotarp tie mėnesiai atidengė ir ilgalaikius, ir naujus procesus, rodančius Lietuvos valstybės pulso pokyčius. Desperatiškai padažnėjo jis kaip tik tada, kai buvo mėginama dar sykį surežisuoti precedentą jau turėjusį „saugumo“ skandalą – apšmeižti ir pašalinti du aukštus Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos pareigūnus. Tiksliau, kai buvo radikaliai šmeižtui pasipriešinta. VSD, URM, Prezidentūra, prokuratūra ir teismai vėl atsidūrė visuomenės dėmesio centre; „Snoro“ banko afera, pedofilijos, Golovatovo, Gatajevų ir kitos rezonansinės bylos, energetikos projektai, priešrinkiminės partijų kovos, svarbiausios aktualijos susiklostė ir persipynė taip, kad kaip niekad išryškėjo tikrieji įvykių kaltininkai ir galimi šešėliniai vadeivos, apsinuogino konkrečių asmenų pozicijos ir tikroji valstybės politinė būklė. Ją galima konstatuoti vienu sakiniu: Lietuvoje

nacionalinės valstybės kūrėjams ir jos suvereniui – tautai gyventi nebesaugu. Aukšti ją ginantys pareigūnai gali būti apšmeižti ir išmesti į gatvę, jų geras vardas ir net gyvybė – skatiko verta.

Tegu šios studijos raktinis žodis bus saugumas. Saugumas yra tai, ko siekia kiekviena gyva būtybė žemėje. Saugumo tarnybų efektyvumas ir darbo pobūdis atspindi pamatinius faktinius ir simbolinius pokyčius ne tik mūsų šalyje. Pakirsti šalies saugumo tarnybų autoritetą ir jas užvaldyti – tikras užkariavimas. Tai suprantanti saujelė mąstančių ir laisvų žmonių, ilgą laiką stebėjusi ir mėginusi analizuoti prieštarigus įvairių asmenų ir grupuočių veiksmus, pagaliau susitelkė. Susivienijusių pilietinių judėjimų akcijų klasteris „Už teisingumą“ – istorinis įvykis, liudijantis, kad pirmą kartą po dvidešimt dvejų metų Lietuvoje subrendo situacija, kurios baigtis tiesiogiai lems pačios Lietuvos ateitį. 2012-ųjų vasario 22-oji, kovo 17-oji ir balandžio 14-oji – tai įsimintinų mitingų dienos Vilniuje prie Prezidentūros ir Seimo, kai visuomenei išipareigojusių ir jų rinktų politikų buvo paklausta: su kuo einate, su tauta ar kriminalizuotu institucinių „valstybininkų“ ir pagal jų dūdelę šokančiųjų klanu, iš kurio nusikalstamos veiklos gijos driekiasi į visas piliečių gyvenimo sferas? Atsakyta buvo iš karto: į Daukanto aikštę žmonės nebuvo įleisti, o prie Seimo jiems buvo pasiūlyta negrįsta automobilių stovėjimo aikštelė, kurioje tektų braidyti po purvą iki kelių. Išdrįsta į teismą patraukti Nepriklausomybės akto signatarus Bronislovą Genzelį, Romualdą Ozolą dėl to, kad valanda anksčiau, nei oficialiai leista, ir ne toje vietoje, pradėjo mitingą. Leidimo laiką ir vietą pakeitė rengėjams nežinant ir jų specialiai neinformuojant. Kieno nurodymu? Savivaldybės klerkų nuomonė tapo svaresnė už Seimo nutartį, nors klerkų aplaidumas ir sykiu sąmoningas konstitucinių pilietinių bei administracinių teisių pamynimas, kaip paaiškėjo teisme, tiesiog akis bado. „Žalių juostų“ ir „Tie-SOS“ akcijos, skirtos simboliniam valdžios apsivalymui nuo korupcijos, TV visiškai ignoruojamos, tarsi pilietinės visuomenės renginiai neegzistuočių ir nebūtų verti atspindėti žiniuose. Akcijose dalyvaujantys žymūs disidentai Nijolė Sadūnaitė, Antanas Terleckas, Alfonsas Svarinskas nebėra TV reportažų herojai, kaip būdavo Sąjūdžio laikais. Nepaisydami amžiaus, pareigų ar partinės priklausomybės teisingumą ginantys žmonės savo kailiu patyrė, kad ten, viršuje, jų balso

negirdi; atvirai juos palaiko nedaug aukštų politikų, šviečia tik pora likusių objektyvių žiniasklaidos židinių.

Kodėl visuomenė nebeįtinka jos rinktai valdžiai? Kas, pasak visuomenininkų, užvaldė valstybę? Tokią prielaidą daryti tenka, nes nacionalinis transliuotojas LRT iš tiesų neatspindi objektyvios tikrovės. Tam tikrus procesus galima laikyti neleistina svarbiausių šalies institucijų, pirmiausia teisėsaugos, diskreditacija.

Valstybės niekas neužvaldė. Tai mes patys ją dar 1992-aisiais taikiai atidavėme tiems, kurie nuo tada, *kaip ir iki tada*, šią valstybę ir tvarkė. Tyliai sutikome, kad nevyktų desovietizacija ir liustracija, kad tikrieji faktai ir dokumentai nepasiektų viešumos, kad komunistai ir KGB rezerviniai, sribai, įvairaus plauko kolaborantai, prasisiekėliai lyg niekur nieko šalyje užimtų strategines ir prestižines pareigas, vadovautų aukščiausioms valstybinėms institucijoms, aukštosiose mokyklose ketvirtį amžiaus ugdytų ateinančias kartas. Pritarėme, kai „savanoriškon“ tremtin botago ir ragaišio principu pradėtas masiškai varyti jaunimas, privalantis būti šalies ateitis, kada iro išsklaidytos šeimos ir vyko vaikų, motinų ir tėvų, brolių ir seserų atskirties tragedijos, o kriminalinis pasaulis paslaugiai dengė epochines „buvusiųjų“ nekilnojamojo turto ir finansų avantiūras. Nesipriešino, kai buvo pristeigta žalingų partijėlių ir svetimų valstybių neaiškiais tikslais tiesiogiai finansuojamų „kultūros“ ar „mokymo“ centrų. Įstatymais nepadarėme svarbiausių žingsnių, o ypač nenubrėžėme ribos, už kurios tam tikri asmenys dėl praeties neturi teisės išsikelti rinkimuose, steigti partijas ir bankus, pretenduoti į Vyriausybės, Seimo, Prezidento postus, visų ministerijų ir savivaldybių pareigas. Profesionalių analitinių straipsnių, panašių į Eglės Vitig-Marcinkevičiūtės „Nacionalinės etikos griuvėsiai, arba Kaip nužudyti valstybę jos intelektualų rankomis“ („Kultūros barai“, 2012) praktiškai nebuvo, nors normaliomis aplinkybėmis tokios analizės turėjo būti rašomos kiekviename visai visuomenei skirtame rimtesniame laikraštyje ar žurnale. Pagaliau – kaip didžiausią amžiaus pasiekimą – įtvirtinome moralinį reliatyvizmą.

Dievas ir pasaulinės aplinkybės mums pamėtėjo istorinę progą tapti nepriklausoma šiuolaikine lietuvių nacija. Laisvę reikėjo auginti ir puoselėti, bet, perfrazuojant kontroversiško filmo pavadinimą, niekas nenorėjo dirbti,

tai yra, atkakliai diena iš dienos kurti ir tvirtinti nepriklausomos Lietuvos valstybingumo pamatus, padėtus pasiaukojusių žmonių. Užtat veikė tie, kurie neva turėjo savaimė atgailauti už praeitį, dar geriau – patys nusišnioti galvas, kaip sovietmečiu suvaidinti viešą atgailavimo spektaklį, gal net atlikti čengfengo seansą, o idealiu atveju – leistis tolimojon Igarkon ar Vorkuton ir dar toliau, prie Laptevų jūros, idant snieginoje Sibiro ramybėje ir tyloje, kartkartėmis suūžiant taigai ar susidaužiant ledo lytims, jiems suskambėtų pravoslaviškas nuodėmių atleidimas. Bet jie „staiga pamiršo“ šviesų komunizmo rytojų ir jo etiką, horizonte išvydę kur kas geresnę ateitį, veikiau, greitą pelną seikėjančią dabartį. Tokiomis aplinkybėmis, nors ir su pagąsdinimais, stojimas į Europos Sąjungą buvo sklandus ir atitiko Michailo Gorbačiovo būsimųjų „bendrų europietiško namų“ viziją. Vieną globalinę sistemą pakeisti kita – juokų darbas, o perrašant popierius, dirbant su struktūriniais fondais ir bukai klijuojant direktyvas galima uždirbti begalę pinigų. Prasidėjo nuosekli sovietinės sistemos restauracija ir rehabilitacija naujomis sąlygomis.

Dabar norėčiau padaryti pauzę ir paklibinti raštingų žmonių pasitikėjimą intelektualais, tarsi jie būtų tikrieji, o gal ir vieninteliai „ne marsiečiai“, galintys sutvarkyti valstybinius reikalus. Kad sutvarkyti gali, ir labai veiksmingai, rodo Mindaugo Tamošaičio mokslinės studijos apie Lietuvos intelektualų – rašytojų, menininkų ir visuomenės veikėjų vaidmenį Lietuvą parengiant Sovietų Rusijos okupacijai 1940 metais. Tiesa, daug svarbiau išstudijuoti aplinkybes, kuriomis likviduotas literatūrinis Trečiasis frontas pakliuvo į komunistinės propagandos nasrus, o inteligentija paskutiniaisiais metais klusniai, lyg užhipnotizuota vykdė Lietuvių draugijos TSRS tautų kultūrai pažinti veiklą, o iš tikrųjų – sudarė idealias sąlygas žvalgybiniam ir komunistų rėmimo darbui šalyje. Kontržvalgybai teliko bejėgiškai stebėti, kaip URM ir VSD pareigūnai kartu su sovietų ambasadoriais kelia tostus už „nekaltą“ kultūrų suartėjimą – vardan galimos naudos ir gerų santykių su kaimyne, manipuliuojančia Lietuvos santykiais su Lenkija. Scenarijai ir dabar nekeičiami, nes kam keisti tai, kas veikia? Sykiu veikia sentimentai ir ideologija, įsiurbta į pasąmonę mokslų metais, kai formuojasi lemiami jauno žmogaus pasaulėžiūros principai. Petrograde ir kituose carinės bei prieškarinės Rusijos miestuose priversti įgyti aukštąjį išsilavinimą lietuvių inteligentai, tarp jų

draugijos pirmininkas Vincas Krėvė, buvo prijaukinti prie su sovietine tapatinamos „didžiosios rusų kultūros“, todėl be pasipriešinimo prarijo patys ir platino jos propagandines meno parodas ir kino seansus, dažniausiai draudžiamus Lietuvos valdžios (!). Liguistas psichologinis fenomenas, kai kurios nors skaitlingos nacijos pasiekimai ir „kultūrinis pranašumas“ taip užvaldo asmenybę, jog jos labai išsižadama savo žemės, kalbos ir istorijos, su ja susitapatinama, yra gerai žinomas. Žavėdamiesi Dostojevskiu ar Čechovu, mūsų intelektualai įkandin sukairėjusios Europos „nepastebėjo“, ką apie Rusijos Kruglodurovus, Šarikovus ir Verchovenskius kalba patys rusų klasikai. Kita vertus, kodėl žavėtis Čaikovskio muzika turi būti tolygu paklusti jo tėvynės interesams, gali paaiškinti tik keistai politizuota logika.

Tikras intelektualas labiau už viską vertina asmeninę laisvę, todėl jo fetišizuojamas protas gali nuvažiuoti bėgiais, kurie baigiasi pirminei nuostatai priešingomis loginėmis išvadomis. Intelektualas mažų mažiausiai nepatikimas, nes jis angažuojasi tik sau ir savo vizijai. Dažnai jis neturi nė elementarios politinės nuovokos. Žinoma, intelektualai gali kurį laiką pabūti su tauta ir ją įkvėpti, kodėl gi ne. Sigitas Geda įsiminė genialiu aforizmu: „Didelėj tautoj daugiau kvailių“. Tik jis buvo dar ir poetas, turintis kaitrią, neklystančią vidinę intuiciją, sąžinę, o ne ribotas proto galerų darbininkas. Vadovauti tautai turėtų kiti – praktiški ir vitališki žmonės, gebantys priimti greitus, ryžtingus ir gyvybiškai svarbius sprendimus. Juose turi degti sąžinės, drąsos ir tiesos ugnis. Vesti tautas veda ne filosofai, bet karžygiai. Tai nepasikeitė nuo antikos laikų. Mes jų – neturime (jie „neutralizuoti“). Ko verti kai kurie gerbiamų Tomo Venclovos, Leonido Donskio, Kęstučio Girniaus pasisakymai, patarinėjimai politikoje? Kai pradedama mojuoti lietuviams teisingumo botagu panosėje, matyti narcizinis noras įsiterpti į istorinį diskursą, laviruojant tarp kairuoliškų ir visagalių Vakarų ir „motinos“ Rusijos. Sartriška pozicija. Aš – filosofas, literatas, mokslininkas, garsenybė, man viskas galima. Net tokia pozicija, kaip JAV ramiai gyvenusio Alberto Einšteino, kuris spaudžiamas panaikino savo parašą po peticija dėl SSRS mokslininkų pasmerkimo. Gėdinga XX a. istorija, kurios niekas neištrins. Tačiau Vytauto Radžvilo, Vytauto Rubavičiaus, Vytauto Daujočio, Vlodo Terlecko, Algirdo Patacko ir daugelio kitų nepriklausomai mąstančių arba

disidentinėje kovoje užsigrūdinusių kovotojų mintys į platesnį, tarptautinį politinį kontekstą neįsileidžiamos. Vien tik Vytauto Landsbergio replikos apie visus be išimties svarbiausius politinius įvykius išlieka tiesos garantu ir tam tikru matu, nes jo, kaip kokio lietuviško Sacharovo, iš medijos taip lengvai neištrinsi. Ir pagaliau birželį sekė visiškai gėdingas kabinetinių intelektualų akibroktas – viešas laiškas dėl Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio iškilmingo perlaidojimo valstybės lėšomis. Pasirodė, kad ilgai keltas visuomenės, ypač jaunosios kartos, klausimas dėl gėdingo nesipriešinimo sovietų ir nacių okupacijai buvo sąmoningai neatsakytas, nors atsakymas – esmingai atkuriantis tautos garbę ir orumą – buvo ir yra. Posovietiniai istorikai ir „intelektualai“ ilgai falsifikavo 1941 metų birželio 23 d. sukilimo ir Laikinosios vyriausybės reikšmę, ją nuolat menkindami ir sąmoningai klaidindami visuomenę, didvyrišką Lietuvos žmonių pastangą išsilaisvinti suplakdami su nacizmu ir antisemitizmu. Ir šįkart „laiške“ tos datos prasmė – vienintelis to laikotarpio šiaudas, už kurio gali nusigriebti palikuonys – buvo iškreipta. Nesvarbu, kad plika akimi matyti tie patys sovietiniai stampai, kaltinimai fašizmu... Paleckijų gildijos retorika, nepasikeitusi ir šiandien. Ir tai galima vadinti intelektualiniu veiksniu?! Peršasi antikinė išvada: intelektualas politikoje – nelaimė. Ne visi gali būti *sokratais; aristofanais* apsimesti žymiai paprasčiau ir naudingiau.

Taigi ko norime iš intelektualų? Ne jie rašo istoriją. Jie selektyviai ją *aprašinėja*. Pagal savo skonį. Istoriją (nerašytą) rašo intelektualų niekinamas vidurinis sluoksnis, studentai, šviesuomenė. Vedliai tik nukreipia istorijos energiją. O jos mes kaip tik stokojame – nukraujavusios, emigravusios, užsimiršusios. Todėl ir būtina atgaivinti tiesos balsą, sąžiningai išstudijuoti historiografiją ir ją nušviesti visuomenei. Negalima daryti paviršutiniškų išvadų, ignoruojant totalitarinių valstybių bei nusikalstamų režimų naudotas konspiracines priemones – dokumentų klastojimą, mėginimą sukiršinti visuomenės grupes, melagingus liudijimus, mūsų valstybei priešišką planų ir juos atskleidžiančių duomenų įslaptinimą. Kol nebus atkurta istorinė tiesa, tol bus klastojama ir dabartis.

Nūdien visas pasaulis skamba dėl norvego Breiviko įvykdytų žudynių. Bet juk ir mes turėjome tokias žudynes – 1998 metais tokio Zavistonovičiaus

išžudytą visą Draučių kaimą. Breivikas žudė iš neapykantos kitataučiams (af-roamerikiečiams, musulmonams), lenkas Zavistonovičius – iš neapykantos lietuviams. Ką turime? Breivikas kalinamas ir teisiamas, jis yra pirmuosiuose pasaulio žiniasklaidos puslapiuose, o Zavistonovičiaus, galimai pridengto spec. tarnybų, likimas visuomenei nežinomas. Spauldoje – tylą, nieko nerasi, lyg nieko nebuvo. Niekas tarptautinėje bendruomenėje šio kraupaus fakto nežino. Peršasi mintis: lietuvis pasaulio akivaizdoje – ne žmogus. Jį galima šaudyti kaip šunį. Kaip sakoma, nè lapè nesulos. Kai apie šį įvykį pasakiau mokslininkui iš JAV Piteriui Hysui, viešėjusiam balandžio mėnesį Lietuvoje, jis nepatikėjo. O man buvo gėda aiškinti, kad lietuviai iki šiol bijo tarptautinei bendruomenei skųstis dėl savo bėdų. Pasistengiau svečių nuvesti į genocido aukų muziejų. Kai P. Hysas, per ausines išklausęs valandos paskaitą, priėjo prie nukankintų partizanų stendo ir egzekucijų kameros, jo reakcija buvo baisi – jis buvo taip sukrėstas, kad teištare: „*It's enough*“ („Pakanka“). Iš to padariau porą išvadų: pirma, apie sovietų vykdytą genocidą užsieniečiai iki šiol ne kažin ką žino, antra, tiesa jiems pernelyg kraupi. Iki keturiasdešimt penkių sušaudytų žmonių per parą... Septyniasdešimt tūkstančių nekaltų aukų. Be teismo, vedant iš kameros į kamerą, kankinant uždaroje begarsėse „minkštose“ vienutėse, karceryje, vandens kameroje. Istoriko, nuolat rašančio į mokslo spaudą XX a. pirmosios pusės indų nacionalizmo ir nepriklausomybės kovų tema, verdiktas buvo trumpas: „Anglų kolonizatorių veiksmai yra niekas, palyginti su sovietais“. Ir matė jis ne visą statistiką – be dviejų šimtų aštuoniasdešimties tūkstančių tremtinių. Dekanozovas, Serovas ir Berija rengė galą septyniems šimtams su puse tūkstančių. Sutrukdė karas. Taigi, ar mes gerbiame savo kankinių atminimą?

Vargu. Knygyuose ramiai sau guli knyga apie Lietuvos partizanų „aukas“ iškalbingu pavadinimu „Partizanų teroras“. Knygos rengėjai „pamiršo“, kad sribai vykdė sovietinio NKVD nurodymą apsimesti partizanais, kurie persirengę vykdė akcijas, ir tokiu būdu valstiečiai nesusigaudė, kas apsilankė jų sodybose „baudžiamųjų akcijų metu“. Šioje polemikoje svarbu nepainioti etiniais principais organizuoto rezistencinio judėjimo [kaip tokio] su pavieniais nusižengimais – tai esminis skirtumas. Lietuvos partizanų ir ryšininkų žygdarbiai ne tik nutylimi, bet tapo mada juos smerkti. Akivaizdu, kad tai

Piteris Hysas Vilniuje, 2012 m. balandžio 20 d. *Daivos Tamošaitytės nuotr.*

politinis užsakymas. Galbūt tų, kurie išsijuosę perrašinėja istoriją. *Teroras* – bolševikų legitimizuotas terminas, jų taktikos ir strategijos šerdis. Kaip visada, nusikaltėlių išduoda jam įprasti žodžiai ar daiktai. Stribukai („istrebitei“), – vadinkim tiesiai, žmogžudžiai, – dar gyvi, o juos pažįstantys tyli. Jų palikuonys nė nesirengia atsiriboti nuo nusikalstamos tėvų ir senelių veiklos, nors jų niekas grupiniais nusikaltimais nekaltina. Todėl, kad sudaromos sąlygos agresyviai ginčiai, paminant tautos didvyrių nuopelnus. Nepaskelbti tautos budelių sąrašai – per dvidešimt dvejus „nepriklausomybės“ metus. Bjauriausia, kad per šventes buvę kolaborantai šildosi tikrų kankinių šviesoje, sako kalbas... Partizanų atminimo išniekinimas – baisiausias dabarties reiškinys, nes aišku, kad jų istorinių darbų pagarsinimas padėtų atsitiesti Lietuvai. 1941–1953 metų rezistencija – ašaka lietuviškojo valstybingumo priešų gerklėje. Todėl taip karštligiškai bandoma užgniaužti tiesą.

Vlodo Kalvaičio „Sustiprinto režimo barakas“ (prozos šedevras, kuris privertė ir juoktis, ir verksti), Petro Venslovo „Kartybių taurė – iki dugno“ – vieni reikšmingiausių pastarųjų metų literatūros kūrinių apie tuos laikus.

Norėčiau paklausti: kiek žmonių šias knygas perskaitė, juk jos nebuvo iki uždusimo reklamuojamos? Pasitenkinta eiliniu kompromisu: svarbiausia premija įteikta Rūtos Šepetys romanui „Tarp pilkų debesų“. Ir vėl išlindo servilizmas. Knyga išversta į 29 užsienio kalbas, nes autorė gyvena JAV ir turi ryšių Holivude, kuris neva rengiasi statyti pagal ją filmą. Faktiniai netikslumai ir tai, kad knyga buvo cenzūruota, mat išlepintam vakariečiui tikroviški Sibiro tremtinių gyvenimo vaizdai gadintų apetitą (o iš tiesų jis nenori tikėti aprašomomis baisybėmis, nes tai – *too much*, „per daug“), kad menka jos literatūrinė vertė (vertimas, ko gero, geresnis už originalą), mūsų vertintojams neturėjo reikšmės. Sakyčiau, geriau žvirblis rankoje, nei briedis girioje, bet juk briedžių turime visą bandą! Štai kur kaip ant delno politikos kurtizanių spindesys ir skurdas! Lygiai taip pat pompastiškai apdovanotas filmas „Ledo vaikai“, kurį pažiūrėjus sukyla apmaudas: už didelius europinius pinigus – tokia lėkšta saldi dainelė? Filme rodomi tik išvalyti vagonai, dailiai vienos senučiukės nupasakotas vienas kitas buitinis faktas, o daugiausia vietos skiriama... latvių liudininkams. Ir, be kita ko, pusę laiko žiūrovą gundo Stalino laikų plakatai apie spaliukų ir pionierių rojų, kurie labiausiai ir įstringa į atmintį. Lietuvių tremtinių gyvenimo tikrovė visiškai neatspindėta, net nulakuota. Na žinoma – gal tai ir buvo tik ekskursija į ašigalį? Visiška gėda „filmų kūrėjams“, nesugebantiems sukurti nė vieno padoraus filmo apie Lietuvos išsilaisvinimo kovas ir kančias, o trumpuliai, kurie verti dėmesio, plačiosios visuomenės nepasiekia, rodomi vos kartą ir praktiškai be reklamos. Man mielesnis R. Šepetys nuoširdumas, kai ji prisipažįsta, kad ir jai buvo nepakeliama sužinoti apie tokius sovietų nusikaltimų mastus, ji net buvo nusprendusi darbą mesti. Tačiau ištesėjo, o dabar ją stebina iš viso pasaulio gaunamų atsiliepimų liūtis – iš žmonių, kurie *nieko nežinojo*. Vienas japonas net parašė autorei, kad nuo šiol jam lietuvių tautos heroizmas – pavyzdys ir įkvėpimo šaltinis. Ką jis pasakytų, jei perskaitytų ne apie eilinių žmonių sugebėjimą išgyventi lageriuose, bet apie ginkluotą partizanų pasipriešinimą? Jei šios temos filmų kūrimui būtų metama bent menkiausia milijardinių Holivudo išlaidų dalis, turėtume galimybę pasirodyti pasauliui visiškai kitaip. Pasimatytų tikroji lietuvių tautos genocido vieta istorijoje. Štai kas ir stengiamasi nublėpti nuo pasaulio visuomenės akių.

Girdėjau Džordžo V. Bušo kalbą Vilniaus Rotušės aikštėje, o jo žodžiai tebeskamba ausyse: „Daugiau jokių Jaltų ir Versalių... Nuo šiol jūsų priešas – mūsų priešas“... Kartais pasidaro iš tiesų gaila, kad JAV taip toli, jog jai ekonomiškai *nenaudinga* ginti Lietuvą, kaip ir jos partizanų po karo. Ar JAV prezidento žodžiai – tai atsiprašymas už išduotą mūsų rezistenciją? Ar tai nepasikartos?

Žiūrint į dvidešimt metų vykdomą valstybės žmonių demoralizavimo procesą, į dirbtinį reliatyvizmo chaosą, ryškėja visai nechaotiška tendencija aršiai propaguoti, reklamuoti ir viešinti „Naujosios kairės 95“ apologetų ir visokių Europos Sąjungos finansais remiamų lygių teisių institutų bei mažumų veiklą. Nors Nidos Vasiliauskaitės aforizmas apie tai, kad vertybių buvimą apskritai reikia įrodyti ar pagrįsti („vertybės – ne tai, kas tiesiog yra, o tai, kas kam nors svarbu arba nesvarbu“), tapo delfinės žiniasklaidos norma, nėra nieko stebėtina, kad knygų mugėje kaip didžiausią literatūrinę vertybę net kelios televizijos kameros fiksavo Audronės Urbonaitės „Cukruotą žuvį“, o paskui rodė tarsi mugės sensaciją per „visuomeninę“ TV. Tad pacituokime autorę: „Sukčiams lengviausia išpažinti tiesą apie save“ (p. 34); „Mano profesija – nevertybių platintoja“ (p. 38); „Žmonės be vietos ir biografijos įgyja teisę elgtis kaip tinkami: galimybė tapti nepakaltinamam visų tautybių klajūnus išsauna į kelią. Svarbu pasirinkti vaidmenį“ (p. 150). Štai koks yra šalyje propaguojamos liberalistinės santvarkos etinis smaigalys, išreikštas visiškai atvirai. Išreikštas ir per patį knygos pristatymą, kuriame dalyvavo rinktinė reliatyvios moralės, reliatyvios lytinės arba politinės orientacijos ar kilmės publika, kuri savuoju dvilypumu taip didžiuojasi, tarsi tai būtų nelygstama vertybė. Trumpų žurnalistinių žinučių rašymo įprotis, įvardintas kone rašytojo stiliumi, tinka atskleisti kai kurių kovotojų už „pilietinės“ visuomenės teises pagrindinius motyvus, o jie vien dėl propaguojamo estetinio atgrasumo, tuštumo, kažkokie nenusakomo luošumo ir akivaizdaus suktumo liktų tuščiu aidu, jei ne galinga suinteresuotų grupių finansinė bei medijų parama. Taigi reliatyvizmas, kad ir ką tvirtintų jo apologetai, turi prasmę ir suvokiama kaip kažką reiškianti nuoroda būtent tada, kai yra bent numanoma jo priešybė – vertybių sistema. Antraip niekas ir dėmesio nekreiptų į visokius rėkautojus – juk stipri demokratija tai leidžia. O kad antivertybių diegimas

proporcingai susijęs su absurdo lygmenį pasiekusiu *lietuvių kaip tautos* ujimu, žeminimu, mistiniais kolektyviniais įvairausio pobūdžio kaltinimais, provokacijomis, tiesiog patyčiomis – jau tapo lyg ir antrąją vikšro oda. Kažkaip keistai ir kryptingai išlenda atvirkštinės vertybinės nuostatos: pradedamos sverti tautų kančios, ir paaiškėja, kad genocidas genocidui nelygu, kad yra išskirtinių genocidų, kiaulių, lygesnių tarp lygių, kad kankinamam ir žudomam lietuviui skauda mažiau, kad skaičiuoti kitataučių komunizmo nusikaltimų dalyvių Lietuvoje, šiukštu, nevalia, nes „procentas nieko nereiškia“, tuo tarpu kitų tautų išskirtinio genocido pamatu nuolat nurodomas būtent aukų ir budelių skaičius, o jei jo nepakanka, apkaltinama visa tauta. Tai yra vienas baisiausių šiuolaikinės dvigubos moralės pasireiškimų, reiškiamų „humanistinių intelektualų“. Geriau kaip Giunteris Grapas pusę amžiaus patylėtų, jei jau savo akyse rąsto nemato. Užtat nūnai bet kuri mažuma Lietuvoje turi teisę žygiuoti pagrindiniu sostinės prospektu ir, pavyzdžiui, kovo 17-tą streikuoti, o iš tikrųjų minėti Lietuvos valstybingumui grasinusią datą. Tuo tarpu taikus jaunimas kovo 11-tosios laisvai minėti jau negali, nes iš anksto apšaukiamas fašistų sambūriu, ruošiamos provokacijos, spaudoje pasirodo iš anksto sukurpti melaginti aprašymai to, ko nebuvo. Į kontekstą įvedamas netgi toks oksimoronas, kaip „sovietų remiami partizanai“ (*Global Post*). Pats techninis „mažumų“ terminas yra labai sąlyginis, politiškai angažuotas ir pavojingas, nes istorijoje apstu pavyzdžių, kaip juo manipuliuojant kurstoma etninė, religinė ir socialinė neapykanta, kartais perauganti į katastrofą. Būtent ši kategorija atitolina tikros pilietinės visuomenės perspektyvą, kurioje visi žmonės jaučiasi laisvi ir lygūs, savo kultūrinio ar kitokio savaimingumo jokių pagrindų dirbtinai nediferencijuoja ir nepriešina kitiems. Ypač graudu, kai mažai vos trijų milijonų tautai, kuriai gresia išnykimas, taikomi drakoniški įstatymai iš daugiamilijoninių tautų pusės, kurie primena vilkų įstatymus avidėje.

Vien tinklaveika liko neįveikta, nors bandymų būta. Tik stebėtis gali, kiek protingų ir gerai informuotų, situacijoje aiškiai susigaudančių, neabejingų Lietuvos likimui žmonių gyvena mūsų šalyje ir kitose valstybėse. Iš daugelio tekstų ir komentarų gali pasimokyti „nieko nematantys“ skydinės laidų vedėjai. Žmonės buriasi aikštėse, dalijasi nerimu ir paskutinėmis

žiniomis. Prasadėjęs antrasis Sąjūdis rodo dirbtinai sukeltą krizę. Vapsvos efektas įgijo atvirą formą.

Ir vis dėlto – kodėl? Mažiausiai dėl trijų priežasčių. Pirmoji ta, kad dėl neįvykusios desovietizacijos šiuolaikinėje Lietuvoje nebuvo pasmerkti ir iš principo tebėra taikomi bolševikų įteisinti kriminaliniai valdymo principai, laikomi normalia priemone. Valdžios supriešinimas su visuomene taip pat yra tiesioginis stalinizmo reliktas. Žlugdant jaunų demokratijų autoritetą, tai labai veiksminga. Ryškiausias tokio susidorojimo pavyzdys – didžiausia Europos šalis Ukraina. Antra, stalinizmo nusikaltimų niekas Vakaruose aukščiausiu politiniu lygmeniu neįvertino taip kaip hitlerizmo, nors studijų pakanka įrodyti ne tik jų giminingumą, bet ir savitarpio sąveiką. Trečia, vadinamoji vakarietiška *realioji politika* yra sociopolitinės eugenikos ir socialinio darvinizmo porūšis. Todėl žmogaus teisėmis ir laisvėmis dangstomas leidimas tenkinti net deformuotus biologinius poreikius negali nekонтрастуoti su faktais, kad tolydžio pažeidžiamos kitų visuomenės grupių teisės ir laisvės. Tokiu atveju veiksmingiausia priemonė – teisės ir teisingumo atskyrimas. Be to, kas turi valdžią ir pinigų – tas ir teišus, ir teisė jo pusėje. Tokioje hipokrizės krečiamoje vakarietiškoje sistemoje nestebina ne tik nacijoms ar asmenų grupėms taikomi dvigubi standartai. Iškalbingas faktas, kad niekam, be JAV Prezidento Barako Obamos, nerūpi Tibete susideginantys vienuoliai ir net Kinijos planuojamas Dalai Lamos nužudymas šiam teikiant palaiminimą (apie šią jį pasiekusią informaciją Jo Šventenybė kalbėjo spaudai). Dvasinio Tibeto vadovo pastangos atkreipti pasaulio dėmesį į tibetiečių tautos agoniją vakariečių paverčiamas antžmogišku farsu. Dalai Lamai teikiamos taikos premijos ir kabinami ordinais, tarsi jis būtų popžvaigždė, tačiau sykiu realiai nedaroma nieko, kas pateisintų šios civilizacijos žmogiškumą (prancūzai sukūrė jaudinantį filmą būtent apie tai, bet niekas nepasikeitė). Lietuva, pradėjusi modernėjimo kelią su trispalve, simbolizuojančia žmonių lygybę, laisvę ir brolybę, tampa šių pačių vakarietiškų vertybių įkaite, nes XXI a. pradžioje jos esmiškai reprezentuoja pakitusią, natūralistiškai suvokiamą gerovę. Tuomet kūniškos silpnybės pamažėle legalizuojant biologinių poreikių pirmenybę (narkotikus, prostitutiją) tampa galinga priemone valdyti valstybę, vis dar manipuliuojant išlikusia baime būti išviešintam. Bet tik tol, kol nebus

įteisintos vis atviresnės ir žemesnės tų poreikių tenkinimo formos, už kurias dar neseniai buvo baudžiama kalėjimu. Liberalizuotas, išlaisvintas nusikaltamumas aukštesniajai žmogaus prigimčiai. Štai tokia liberalizmo kaina, ir toks mūsų visų saugumas. Vapsvų puota ant aukos kūno.

Kaip Vakarai priėjo ribą, kai kraštutinis liberalizmas baudžiasi demokratiją paversti policine santvarka, kuri visuomenės balso slopinimo bruožais primena totalitarines? Kaip atsitiko, kad Lietuvoje išoriškai gyvenimas teka ramia vaga, liaudis turi duonos ir žaidimų, bet šalia, tarsi paraleliniame pasaulyje, vyksta tiesos balso slopinimas ir susidorojimas su jos siekiančiais padoriais žmonėmis? Iš tiesų sisteminis liberalizmas yra bejėgis, nes kasa duobę viskam, ką deklaruoja ginąs. Kažkurioje fazėje jis virsta parazituojamos kirmies sindromu, o ši fazė, kurios vardas biopolitika, gimdo baimę, abejingumą ir nihilizmą. Žmogus negali jaustis saugus visatoje, iš kurios pašalintas dvasinis transcendentinis matmuo. Vis smarkiau veržiami pančiai ant tų žmonių rankų, kurie stengiasi šį matmenį išsaugoti. Teismai, virtę savo priešybe, žmogų teisia už tiesą ir viešą vertybių išpažinimą. Sutinkama su saujelės diktuojamu galios diskursu, kurio tikslas yra išplauti trapią sunkiai sukurtą vertybių hierarchiją, atsigręžiant į barbariškas žmonijos evoliucijos fazes ar recidyvus šiuolaikiniame pasaulyje. Teismai, kurie remiasi įtakos grupės įtvirtintais melagingais postulatais, nėra teisėti. Kaip galima įrodyti savo tiesą teisme, jei teisėjai *a priori* sprendimus grindžia į vertybes neatsižvelgiančiomis nuostatomis? Dar blogiau, kai manipuluojama tomis vertybėmis dvigubų standartų principu. Taip pat ir Lietuvoje, paminant visą kompleksą pamatinių mūsų kultūros puoselėjamų vertybių, pataikaujama atavistiniams ir grobuoniškiems „žmogiškųjų išteklių“ santykių modeliams. Atsiranda vietos revanšistiniams buvusių okupacinių režimų perėmėjų kėslams, restauruojama žeminanti, atsilikusi būklė santykiuose su kaimynais iš-orėje ir viduje, užuot stiprinus ryšius ir bendradarbiavimą su kaimynystėje koegzistuojančiais pažangiais judėjimais, kurie taip pat bando išsiveržti iš ydingos praeities rato ir sukurti geresnes visuomenes. Tai psichologinio pobūdžio negalia, sąmonės užtemimas, kuriam priešnuodis tik vienas: stiprus bendrystės ir tiesos jausmas. Žmonių laisvė, lygybė ir brolybė turėtų remtis tiesa, kylančia iš prigimtinio gėrio, duoto žmogui ne žmogaus, o Dievo.

Konstruoti bendrabūvį ne socialinės konkurencijos ir neigimo dvasia, nesiekti išskirtinumo, kur jo nėra ir negali būti, bet ieškoti to, kas tautas, žmonių bendrijas jungia. Mokyti iš žmonijos šviesulių, kurie peržengė zoologinio statuso ribas. Žemesnioji prigimtis negali diktuoti sąlygų aukštesniajai. Šito nepripažįstanti anarchija ir chaosas, pasaulis be kompasu reikalingas ne žmogui ir Dievui, bet jo priešui. Jei netarnausime Dievo priešui, tarnausime Dievui. Remdamiesi Dievu širdyje, neieškosime priešų ir jų neteisime.

„*Metai*“: 2012 m. rugpjūtis–rugsėjis

Pralošta šachmatų partija

I. Nerimtai apie rimta

Regis, nuo 2004-tųjų sapnuoju keistą sapną: nežinau, ar gyvenu Lietuvoje, ar ne Lietuvoje. Tada – kur? Gal Mariaus Ivaškevičiaus Madagaskare? Po 2012 metų rudens rinkimų į Seimą paaiškėjo, kad miega visa tauta. Užmigdyta iš TV ekranų rodomų hipnozės seansų ji kaip somnambulas svirduliuoja ties bedugnės kraštu, o atsibudus gali išvysti, kad neatpažįstamai pasikeitė kraštovaizdis, gatvių pavadinimai, kalba, žmonės...

Vieną akį pramerkęs, matai, kaip pasikeitė TV ekranų kontingentas: į valdžią sugrįžo socialdemokratai, nušalintojo Prezidento partija ir Darbo partija, kurios pirmininkas ir jo parankiniai sėdi teisiųjų suole. Nesulaukę nė teismo sprendimo, jie demonstruoja agresyvią kriminalizuotą retoriką ir elgesį, šokiruojančią net visko mačiusius politikus. Viktorui Uspaskichui garsiais žygiais mėgina prilygti Vladimiras Romanovas, per trumpą laiką sužlugdęs legendinį „Žalgirio“ krepšinio klubą ir „Ūkio“ banką ir užtemdęs ką tik praūžusias visokių *antonovų* machinacijas su *snorais*. Nebūdingą lietuvių kultūrai toną duoda ir valdančiosios koalicijos partneriai – Lenkų rinkimų akcija, į Seimą prasibrovusi partinėje koalicijoje su Rusų aljansu, tačiau niekas, nė VRK pirmininkas, klastotės „nepastebėjo“. Dar kojų Seime neapšilus, toji „akcija“ valstybei teškia ultimatumus, tarsi jau gyvendama 1920 ar 1938 metų atmosferoje. O juk kaimyninės šalies užsienio reikalų ministras

kartu su Prezidentu ne tik pastebėjo, bet ir garsiai iš anksto pasisakė, kad laukia rinkimų baigties. Sulaukę pradėjo nurodinėti, ką Lietuvos vyriausybė turi daryti bei ėmėsi uždarinėti lietuvių mokyklas Punske. Tuo tarpu normaliose Europos valstybėse užtikrintą elektoratą turinti tautininkų partija net sudariusi koaliciją su kitomis nacionaliniam interesui atstovaujančiomis trimis partijomis nesurinko nė penkių nuošimčių balsų. Kad prieš rinkimus skubiai priimtais įstatymais ji ir kitos naujos partijos neteko galimybės naudotis biudžeto lėšomis ir informacinėmis priemonėmis – nieko tokio. Užtat kitą akį pramerkęs, matai seniai dingusius veidus vėl švysčiojančius ekranuose ir nerišliai, diletantiškai vedančius nacionalinio transliuotojo pirmojo kanalo laidas. Į komercines laidas sugrįžę tautos žadintojai irgi linksmintojai, plikiai ir ponios kurpia vis kvailesnius šou, kuriuose kasdien, kaip popiežius lange, pasirodo tautos atstumtieji, nepatekusieji, neperrinktieji į Seimą ir likusieji likimo nuskriaustieji. Kasdien paaiškėja kas nors nauja ir gera: tautai turinti subręsti nuojauta, kad gal nė kruvinųjų sausio 13-tosios įvykių nebuvo, nes Algirdas Paleckis aiškina, kad savi šaudė į savus, o juk ir arkliai aišku, jog kai savi šaudo į savus, tai tik tuščiais šoviniais. Toks pionierišką kaklaraištį pasirišęs Michailas Zadornovas per specialios paskirties Rusijos TV kanalą „REN Baltija“ pasakoja įspūdžius iš nuosavos *usadbos* Jūrmaloje prie lauželio ir žaismingai pokštauja, esą Rusija niekada nieko nėra užpuolusi ir apskritai kalba gyvu sanskritu, o ką jau kalbėti apie ten, toliau į Šiaurę gyvenančius... [reikšmingai nutyli, o juk aišku, jog rusus pribaltus]. Gaila, A. Paleckis dar reikšmingiau nutyli, kad jo vadovojamą Socialistinį liaudies frontą pinigais (juk yra tos organizacijos vienas steigėjų 1994 metais) remia naujojo internacionalo organizacija „Pasaulis be nacizmo“, o jai vadovauja už pedofiliją Rusijoje 1982 metais teistas Borisas Špygelis. Žinios – kaip kruša iš dangaus: pedofilijos mūsų šalyje nebuvo [ir negali būti], serijinės žmogžudystės – pačių žuvusiųjų reikalas; žinoma, tai liečia ir žuvusių saugumo karininką Vytautą Pociūną. O terorizmas – buvo. Garsiai trimituojantis prokuroras siūlo dešimčiai metų nuteisti merginą, kuri keturiolikos metų galimai svajojo apie šachidės karjerą su okupacija kovojančių čečėnų fronte. Tasai, kuris Vilniuje, Latvių ir Saltoniškių gatvių sankryžoje prikėlė lentelę su užrašu „Džocharo Dudajevio skveras“, turėtų tučiuojau susizgribti

ir pirkti bilietą į Suomiją! Fukušimos įdukterei Visagino AE pirštine metė amerikiečių gigantas „Chevron“, jis branduolinei grėsmei atkišo špygą – padarysime Lietuvą žemės drebėjimų zona ir dykuma be gėlo vandens! Vietoj miškų, pievų ir panemunių visoje Žemaitijoje tįsos suarti suknosti žemės plotai, kyšos skalūniniai padargai. Tuo metu kažkur provincijoje per tarpininkus patyliukais žemę supirkinėja vokiečiai, danai augina įtartinais dvokiančias kiaušes, kinai tonomis pirkdami gintarą pabrangino jį iki aukso vertės, kiti užsieniečiai degina neperdirbtą plastiką, iškilmingoms eitynėms ir santuokoms bažnyčioje rengiasi gėjai, parduotuves užtvindė GMO ir žiurknuodžiais pagerintas pigus lenkiškas maistas, o VSD džiugiai pareiškė, kad Lietuvos sienos – kiaušos. Ir tai – dar ne viskas: vidutinį atlyginimą gaunantis žmogelis kas mėnesį gauna už algą didesnių mokesčių sąskaitas ir desperatiškai krapšto galvą spręsdamas hamletišką klausimą, tik joks Kindziulis su patarimais prie jo neprieina, naktinės reformos strategai su BMW neprivažiuoja. Kindziulis su penktadaliu tautos jau kadaį svečias šalis išskrido. Ak, vos nepamiršau: Bavarijos princas Inigas fon Urachas uoliai mokosi lietuvių kalbos ir, jei ką, pasiruošęs mesti mūsų trapiai demokratijai iššūkį, tapdamas Lietuvos žemių monarchu ir Mindaugu Trečiuoju! Deja, dailioms lietuvaityms tapti karalienėmis nepavyks: mat jis turi ne tik žmoną, bet ir tris vaikus vokietukus, taip pat galinčius tapti mūsų karalaičiais. Ir niekaip nepavyksta įsižnybti į ausį, todėl naktinis košmaras sapnuojasi toliau... O gal per sapnus klieđi šalies internetinė bei oficiali žiniasklaida – juk viską, ką čia surašiau ir nesurašiau, perskaičiau tinklinėse svetainėse, išgirdau per žinias?

Trojos arkllys – Vilniaus arklio pranašas

Tačiau įsižnybti reikėtų ne laisvę sapnuojančiai tautai, o Nepriklausomybės atkūrėjams, ir pirmiausia – Tėvynės Sąjungai su krikščionimis demokratais. Po rinkimų šios partijos lyderiai svarsto ne pralaimėjimo priežastis, ne kritiškai vertina XV vyriausybėje vykdytą veiklą, bet skundžiasi, kad „Drąsos kelias“ atėmė dalį rinkėjų balsų. Bet apie tai – vėliau.

Sąjūdžio įkvėpta visa Lietuva laukė, kad paskelbus Nepriklausomybę prasidės realūs valstybės atkūrimo darbai. Tačiau labai greitai prasidėjo „keistasis karas“, kai žodžių nelydėjo veiksmai. Išvesta okupantų kariuomenė, parengta Konstitucija, siekis, kad Lietuvą pripažintų viso pasaulio valstybės ir kiti neatidėliotini darbai buvo atlikti. Išskyrus patį svarbiausią – Lietuvos valstybės desovietizaciją. Buvo visiškai aišku, kad nepanaikinus komunistų partijos ir neatlikus viešos liustracijos Lietuvos teritorijoje paliktas Trojos arklys sutryps šiuos laimėjimus. Kodėl tai nebuvo padaryta, lieka pirmos svarbos klausimas. Buvo praleista istorinė galimybė pagaliau įvykdyti teisingumą tuo metu, kai „priešo stovykloje tvyrojo sumaištis“. Nebūtų dingus atkurta Nepriklausomybė, jei būtų žengtas šis visiškai logiškas ir gyvybiškai būtinas žingsnis. Net Rusija, pripažinusi savosios imperijos žlugimą, juolab atėjus į valdžią Prezidentui Borisui Jelcinui, nebūtų radusi jokių kontrargumentų, jei išsilaisvinus Lietuvai valdžia būtų paskelbusi komunistų partiją kaip vykdžiusią tautos genocidą ir todėl antivalstybine organizacija. Kartu būtų vykę visi teigiami poslinkiai – šios partijos ir jai tarnavusių kitų padalinių, tarp jų KGB, faktinis likvidavimas bei asmenų, okupacijos metais vykdžiusių represijas, išviešinimas ir atskyrimas nuo svarbiausių valstybės postų. Dar svarbiau, kad didžioji masė LKP tik statistiškai priklausiusių neutralių (nesusikompromitavusių) lietuvių būtų turėję progą apsispręsti ir iš naujo suformuoti lietuvišką kairę – tikrą socialistinėmis vertybėmis pagrįstą partiją, kurios būtent todėl šiandien ir neturime, išskyrus pavadinimą. Į ją būtų natūraliai įsilieję, pavyzdžiui, Arvydo Akstinavičiaus vadovaujami žmonės, o išardžius senuosius su Rusija kolaboravusių komunistų organizacinius tinklus su įsaku neleisti buvusiems nariams kurti jokių partijų mažiausiai penkerius ar dešimt metų, bent jau dauguma oportunistų būtų nušluoti visiems laikams, o ne sklandžiai persiformavę į LDDP ir vėliau – tariamuosius socialdemokratų. Dar kiti – pradėję karjerą katalikų bažnyčioje ar ateizmą mikliai pakeitę į religijų studijas. Tikri kairieji būtų puiki atsvara dešiniams, apie kurių veiklą kalbėti galima daug ir aštriai, tačiau apsiribosiu pagrindinių teiginių išdėstymu.

Lygiai taip pat nebuvo baigtas spręsti lenkų autonomininkų klausimas ir paliktas jų dispozicijai vadinamasis Vilnijos kraštas, suformuotas

okupacinės Lenkijos kariuomenės. Pasikeitus valdžiai Lenkijoje, o ypač neiškiomis aplinkybėmis žuvus šalies elitui lėktuvo katastrofoje Smolenske, kuris buvo draugiškas moderniai Lietuvos valstybei, prasidėjo kaimyninei šaliai garbės nedarantys procesai. Vis dėlto tiek jedinstvininkus, tiek autonomininkus galima suprasti ir jų veiklą logiškai pagrįsti. Juk nesaugomas svetimas daiktas ilgai dykas nebūna. Kodėl jo nepasiimti? Juo labiau neverta tikėtis, kad buvusieji savi kolaborantai patys atiduotų valstybės vairą. Visą atsakomybę už to meto įvykius ir vėlesnę valstybės agoniją, trunkančią jau 23 metus, turi prisimti tas asmuo ar asmenys, kurie lemiamu momentu turėjo realią galią atlikti procedūras, o šios tiesiog privalėjo būti atliktos, bet nebuvo. Kodėl buvo leista suskaldyti Sąjūdį? Kodėl iš aktyvios politinės veiklos pasitraukė (veikiau buvo patraukti) žymūs visuomenės veikėjai, autoritetai, rašytojai, intelektualai? Mes, tuometinė jaunoji sąjūdininkų karta, buvome iššluoti podraug, nors padėjome ateiti į valdžią ir laimėti rinkimus dešiniems, kuriais tikėjome kaip ir visa prabudusi tauta. Priežasčių gali būti ne viena. Galbūt naujuoju elitu pasijutusiai tikėjosi suvaldyti situaciją, nors jiems būtų buvę paranku išsiklaudyti į Antano Terlecko nuomonę, pasakytą jau vėliau, 2012-aisiais Lietuvių literatūros ir tautosakos institute įvykusiame šviesuomenės (judėjimo „Už teisingumą“) renginyje: „Sveika, valdžia, bet manau, kad jūsų dantys įveikti KGB per silpni“. Tikėtina, kad pasakytą ir tada. O gal buvo asmeninių priežasčių? 1988–1991-aisiais, lemtingais Sąjūdžio metais turėję juridinius įgaliojimus, šie asmenys tikrąsias priežastis žino. Viena priežasčių galėtų būti ne tiek pragmatiniai išskaičiavimai, ne tiek baimė, kiek politinės nuovokos stoka.

Tokiam požiūriui pagrindas yra pasaulio šalių, išsivadavusių iš kolonijinės ar okupacinės priespaudos, moksliniai tyrimai. Štai Indijoje, kuri iš anglų kolonializmo išsivadavo anksčiau, nei mes, bet panašiai (taikiu būdu ir okupantams nebepajėgiant kontroliuoti pavergtos žemės), 1947 metais, įvyko lemtingas lūžis, lemiantis šios didžiausios pasaulyje demokratinės valstybės tragediją. Anglai gerai suprato ir vykdė skaldymo politiką, todėl po Bengalijos padalijimo 1905 metais leido įsisteigti separatistinei Musulmonų Lygai. Šios Lygos vadas Muhamadas Ali Džina puoselėjo atsiskyrimo nuo Indijos tikslus religiniu pagrindu. Indijos kongresas, vadovaujamas

M. K. Gandis, 1942 metų balandžio mėnesį atmetė sero Stefordo Kripso pasiūlymus, kurie tuo lemiamu Antrojo pasaulinio karo laikotarpiu tapo netikėta ir įžvalgia galimybe suvienyti šalį, ir po keleto metų Indija buvo padalinta dar kartą – atsirado Pakistano valstybė. Įdomu tai, kad Džina veiklą vykdė nesitikėdamas tokios sėkmės, tarsi blefuodamas. To pasekmė – kraupios žudynės ir terorizmas tarp Indijos ir dirbtinai sukurtos valstybės, kuriam pabaigos nematyti. Todėl garsiosios Gandžio badavimo akcijos, tapusios vienintele hinduistų ir musulmonų sutaikymo priemone, buvo ne tik laikinos, bet iš esmės vien teatrališkos, neveiksmingos ir nepolitinės, tad niekur nevedančios pastangos ištaisyti lemtingas anksčiau padarytas kongreso klaidas.

Akivaizdu, kad paliktos landos skaldančiosioms jėgoms sudaro rimtą precedentą ne tik skirtingų luomų ar etninių grupių kiršinimui, bet ir visai realioms ardantiesiems veiksams. Vilniaus kraštas su Lietuvos sostine ar Šalčininkai, netgi Klaipėda tų jėgų regimi tokiu pavidalu, kad jie tikrovėje gali tapti lietuvišku Pakistanu. Tas pat mėginama padaryti Latvijoje ir Estijoje su „ginčytiniais“ pakraščiais. Todėl įvertinus tai, kas nebuvo padaryta pačioje pradžioje, visus būgštavimus ir pagąsdinimus išsakomus *po to* reikėtų laikyti niekiniais arba bandymu pridengti savo politinę negalią, o gal ir veidmainystę, nelygu kokios priežastys. Pavyzdžiui, Darbo partijos pasmerkimas ne tada, kai buvo daug laiko išspręsti pinigų grobstymo bylą išaiškėjus faktams, o *po to*, kai ji teisėtai ir neteisėtai būdais atsirado Seime, rodo tik suktumą ir mėginimą amoraliais būdais pelnyti sau naudos, teisingumo principo pamynimą. Tokiu būdu sukeltas chaosas daro didžiulę žalą vien dėl ne laiku vykdomų sprendimų, o tariamai gudrūs ėjimai žirgu apsimitant, kad tai ne Trojos arklys, tik atitolina TS-LKD žlugimą, bet išvengti šacho ir mato šiai dešiniajai jėgai vargu ar pavyks. Pirmoji kregždė šiame ėjime yra Liustracijos komisijos vadovo Algimanto Urmono pareiškimas, kad liustracijos procesą reikia skelbti baigtinu, nes jis iš esmės neatliko užduoties, o tik buvo imituojamas. Netrukus pasimatys, kad beveik viskas, ką imitavo iki šiol buvusios vyriausybės, yra niekiniai procesai, iš kurių naudos turi ne valstybė, o interesų grupės, dažniausiai nesutampančios su pačia valstybe. Tuščiais apsisukimais veikiantis mechanizmas anksčiau ar vėliau turi sustoti, ir vėl

turi būti pamėginta jį paleisti jau kitais pagrindais. Nuolatinis konservatorių koketavimas su Algirdo Brazausko sparnu, o vėliau ir liberalais išduodant priimtą programines nuostatas neišvengiamai gilina vidines prieštaras ir kompromituoja partiją tautos akyse. Kažin, ar kosmetiniai pakeitimai ką nors pakeis. Kaip jau sakyta, problemos priežastys glūdi pačiame Sąjūdyje ir jo neutralizavime. Todėl tol, kol nebus grįžta į pradinį tašką ir mėginama iš naujo atlikti neatliktus uždavinius, nebus galima performuoti tiek dešiniųjų, tiek kairiųjų jėgų, atsikratyti neaiškaus plauko politinių darinių ir galbūt sukurti pageidaujamą stabilų dvipartinį valstybės valdymo modelį.

Kas nutiko TS-LKD?

Taigi tenka konstatuoti, kad lietuvių sukauptas didžiulis energijos potencialas maždaug nuo 1992 metų ėmė tirpti, kol galiausiai buvo iššvaistytas. Sąjūdžio politinę dvasią reikėjo perkelti į kasdienos darbus ir nuosekliai vykdyti valstybės atstatymą visose ūkio srityse. Žmonės buvo tam pasiryžę, ir pradžia buvo daug žadanti. Tačiau žmonių pastangos kuo toliau, tuo labiau ėjo perniek. Kadangi nebuvo paralyžiuotos kolaborantinės struktūros ir perimti jų valdomi finansiniai resursai, prasidėjo valstybės turto privatizacija nelygiais pagrindais. Argi galėjo dešinieji laimėti šį žaidimą, jei dalindami kaladę visus tūzus paliko komunistų rankose? Ėmė radikalčiai keistis atmosfera, gilėti neviltis ir nepasitikėjimas. Į perspėjančius balsus, kurie dabar, po dvidešimt trejų metų, vėl sustiprėjo, tuomet nebuvo kreipiama dėmesio. Žmonės laukė teisybės ir nesulaukė. Prasidėjo demoralizuojantis tautą procesas, mat ji kasdien matė ir girdėjo, kaip esminiai laisvės ir orumo principai mindomi elementarios politinės nuovokos ir savigarbos neturinčių veikėjų, žaidžiančių dvigubų standartų žaidimus. Tokioje aplinkoje vertės neteko ne tik Sąjūdžio kelti tikslai, bet ir valstybės simbolika, valstybiniai apdovanojimai, nes jais naudojosi ir disponavo to nenusipelnę asmenys. Kartu vyko dvasinė tautos erozija, o išlaikiusieji įžvalgą žmonės, nenorintys taikstyti su pažeminimu, tapo pajuokos objektais, nes jiems buvo išmušti visi orios savikūros svertai, jie atsidūrė istorijos patvoryje. Manipuliuojama Politinių

kalinių ir tremtinių sąjunga virto karikatūra. Manau, kad būtent ši pasibaišėtina situacija, kai visa tauta buvo priversta taikstytis su idealų išniekinimu (o Sąjūdžio tikslų išdavystės kitaip ir nepavadinsi) lėmė nesuvokiamo masto ir jokiais buitinais motyvais nepaaiškinamą emigraciją iš Tėvynės, nors Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro vadovės Audros Sipavičienės tyrimai parodė, kad absoliuti emigrantų dauguma, išskyrus pavienius sėkmės atvejus, jaučiasi nelaimingi ir be vietos (išvada pateikta NDJ forume 2013 m. sausio 25 d.). Jau kalbama apie priverstinę emigraciją, kai valstybėje daugelį metų nesiimama konkrečių priemonių gyvenimo sąlygoms bent normalizuoti, todėl naujoji išvietintųjų karta po kartos palieka gimtąsias vietas be ženklo sugrįžti. Vienintelėje pasaulyje Lietuvos valstybės „strategijoje-2030“ vietos lietuvių tautai nenumatyta. Tokia „strategija“ politinės entropijos sąlygomis visai logiška, kaip ir kryptinga teismų bei jiems palenktos policijos ir kitų jėgos struktūrų veikla įslaptinant viešus turimus būti procesus. Kitas požymis, liudijantis sąmoningą tautos genofondo naikinimą – dažnėjantys vaikų teisių pažeidimai, daugiavaikių motinų baudimas stambiomis piniginėmis baudomis už neaiškius administracinius „nusižengimus“ ir galiausiai teroras prieš nėščias, neva pašalpomis piktnaudžiaujančias ir namuose norinčias gimdyti motinas. Mažiausia, ką kraupūs viešumą dar pasiekiantys faktai rodo, tai lietuvių vyrų nesugebėjimą apginti savo moteris ir vaikus. Apginti ne nuo ko kito, bet valdžią užgrobusių grupuočių, kurios vykdo veiklą, priešišką Lietuvos valstybei ir lietuvių tautai. Ir vykdo per valdymo sistemą, nukreiptą prieš valstybės piliečius. Sprendžiant iš padarinių, tos grupuotės tegali būti sovietinių nusikaltimų strategijos paveldėtojos.

Ar šiame fone TS-LKD yra „ne prie ko“? Grįžkime į pradžią. Dešinieji nuo pat konservatorių ir krikščionių demokratų partijų įkūrimo pradėjo atstovauti stambiųjų monopolijų interesams, pamindami socialinę teisingumą. Susirgę nepagydoma elitizmo liga, primenančia šv. Augustino ir donatininkų polemiką, jie ėmėsi žaisti stambius geopolitinius žaidimus ir galiausiai tapo tarpininkais tarp iš svetur atėjusių monopolininkų (bankų ir verslo kompanijų) bei tautos, kuri tolydžio virto baudžiauninkais savo išlaisvintoje Tėvynėje. Vytauto Landsbergio kritika dėl neįjautrumo ir nesugebėjimo reikiamai

kalbėtis su žmonėmis yra dar labai švelni. Matydami nuskurdintus žmones ir socialinę neteisybę, „naktinės reformos“ laikais ypač sukrėtusių net autoritariniais Smetonos laikais garantijomis gerbiamus sluoksnius – švietimo, meno, mokslo ir kultūros darbuotojus – taigi ne vien profesinio išsilavinimo stokojančius bedarbius, mėginimą išgyventi ir net tarpti paramos labiausiai reikalingų visuomenės grupių sąskaita reikėtų įvardyti kaip žiaurų, o nemo-kėjimą kalbėtis – visišku socialiniu autizmu, arogancija ir nenorėjimu ne tik kalbėtis, bet ir matyti žmonių reakcijas į savo veiklos padarinius. Didingos valdymo vizijos kirto šaką, ant kurios TS-LKD sėdi: smogė tautiniam švietimui, žemės ūkiui ir pramonei, Europos Sąjungos šalis paslaugiai aprūpinda ma pigia ir našia darbo jėga, „žmogiškaisiais ištekliais“. Žmonės, konservatorių retorikoje virtę ištekliais, buvo nereikalingi bendrai atkuriant Lietuvą, nes jokie bendro kūrimo nebuvo, nebuvo ugdoma net partijos pakaita, ką liudija staiga po ketvirčio amžiaus pagaliau atsiradęs jaunųjų konservatorių elektoratas. Šis „džiugus“ faktas kaip tik ir įrodo, kad iki šiol jaunos pajėgos reikalingos nebuvo. Todėl ir emigravo, išvažiavo ištisos darbingų bei kūrybingų žmonių kartos. Ironiška, bet Manto Adomėno požiūriu „jautrumas, kuris žudo“ ir „buvimas geriems“ iš tikrųjų atspindėtų dešiniųjų „tapatybės nekoherentiškumą“. Vadinasi, nepaisant kantrybės netekusio partijos įkūrėjo pastabų ir sveiko proto, dešiniųjų ideologija ir toliau privalo būti nukreipta tik į elitizmo stiprinimą? O gal Nepriklausomybės garantu laikomo Tėvynės Sąjungos ideologo kritika viltingai virs savikritika?

II. Kas slypi už laisvosios rinkos ideologijos?

TS-LKD kietų vyrų ir mergikių poziciją galingai amortizuoja bičiuliavimasis su liberalais. Laisvosios rinkos institutas tapo ideologijos, įsiliejusios į konservatorių programinę kryptį, varikliu. LRI atvėrė kelią iš užsienio finansuojamiems institutams, kurie vykdo ne valstybingumo stiprinimo ir lietuvių tautos gerovės, bet globalaus pasaulio, kuriame gyvena anoniminių piliečių masės, viziją. Vadinamosios klasikinės ekonomikos „speciai“ tapo įtakingiausiai žmonėmis, kurie neatsižvelgdami į Konstituciją kreipia šalį

vien į naudos principą. Visų sričių suprekinimas labiausiai atsiliepė švietimo reformų sričiai, kai net aukštasis mokslas tapo konkurencijos ir pasipelnymo placdarmu. Įsivyravo agresyvaus, asmeninės naudos beatodairiškai siekiančio, humanitarinių mokslų ir meno bemaž neragavusio individo tipas, reklamos ir savireklamos, atskirtos nuo etikos ir moralės, diktatas.

Tačiau kas yra ta ekonomika? Vargu, ar ekonomiką griežtąja žodžio prasme apskritai galima įvardyti kaip mokslą, nes, tarkim, laisvosios rinkos teorija, diegiama į gyvenimą, yra pagrįsta ne sąžiningais apskaičiavimais ar empiriniais tyrimais, turėsiančiais lemiamos reikšmės tiek atskiroms visuomenėms, tiek visų šalių žmonėms, o vien hipotezėmis, kurios ne tik nepasitvirtina, bet reiškiasi netyčiniaus padariniais. Jei remiasi, tai nebent tokia analize, kuri teikia laikiną naudą siaurai interesų grupei (štai piramidės principas – juk veikia...). Šios ideologijos adeptai primena veikiau žynius, su religiniu įkarščiu skelbiančius dogmas, kurių patikrinti neįmanoma, tačiau jomis tikėti – privalu. Viena dogmų apie savireguliaciją ir stebuklingą nematomą ranką, dosniai dalijančią gėrybes į kairę ir į dešinę, nežabota fantazija ir absurdiškumu toli lenkia kadaise išjuoktą tarybinių „žinovų“ tezę „ekonomika turi būti ekonomiška“ – šioje tautologijoje yra bent aliuzija į tai, kas ekonomiška, tai yra, taupu, ūkiška, apsimoka. Sveiko proto ekonomistas stengiasi patarti suvaldyti rinkos procesus ir atsižvelgti į kiekvienos šalies galimybes, tuo tarpu LRI Lietuvoje manipuliuoja tarptautinėmis sąvokomis, kurios pridengia spekuliaciją faktais ir nutyli neigiamas kai kurių praktikų pasekmes (pavyzdžiui, krepšelinės sistemos žalą). O jei kalbėtume žmoniškai, lietuviškai, suprastume, kas yra šalies ūkis ir to ūkio tvarkymas. Ūkiškas, o ne ekonomistinis požiūris nurodo į protingą tvarkymąsi ir savo namuose, ir šalyje, ir mezgant ryšius su užsienio partneriais. Kadangi ši tema itin plati ir probleminė, pateiksiu tik bendro pobūdžio pastabą, būtent, apie poreikį atsižvelgti į ekonomikos prognozių ribotumą ir netikslumą. Manau, jokios ekonomikos teorijos negalima priimti už gryną pinigą, o suvokti tik kaip galimybę pasakoti apie procesus, kurių ne tik baigties, bet ir krypties joks pasaulio ekonomistas negali teisingai nubrėžti iš principo. Efemeriška ir nepagaunama ateitis negali būti planuojama vien iš pelno pozicijų apeinant viešojo gėrio sampratą. O skambia „rinkos“ sąvoką pakeitę sinonimu

„turgus“, iš karto susivoktume, jog neva prestižiniu žodelyčiu pridengiami tiesiog buitiniai žmonių reikalai. Rinka – tai turgus, kuriame deramasi, sukčiaujama ir lupikaujama, perkama ir parduodama. Tarptautinė rinka – tarptautinis turgus, *bazar*. Į turgaus plotmę įtraukti aukštąjį meną, mokslą bei kitus iš esmės neprekinčius fenomenus, arba liaudiškai tariant „daryti turgų“ ten, kur nedera, yra neatsakingas ir nemokšiškas pasaulio sąrangos dėsnius apverčiantis aukštytyn kojomis elgesys. Nepriimtina, kad nūdien tuos dėsnius pertvarko vertelgos (tarsi tai būtų įmanoma), mat žmonių bendrabūvio sanklodos, civilizacijų perspektyvos klausimai ir kitos egzistencinės problemos visada buvo kultūros žmonių, mažų mažiausiai filosofų ir religijos atstovų, išimtinė teisė.

Juolab akivaizdu, jog klasikinės konservatorių ir ypač krikščionių demokratų vertybės iš esmės kertasi su liberaliomis nuostatomis. Štai gėjų reikalavimas tuokti juos bažnyčioje gerai atspindi vertybių painiavą, pirma, dėl to, kad bažnyčia Europoje jau ne pirmą šimtmetį yra atskirta nuo valstybės, ir prievartinis valstybės kišimasis į bažnyčios sakramentų teikimą normaliai veikiant civilinei metrikacijai yra nepamatuotas; antra, jei katalikų kunigai neatsisakytų tuokti vienos lyties asmenų, jie paklustų išorinei tvarkai, bet nusižengtų vidinei ir Biblijoje aiškiai įvardytam požiūriui, dar daugiau – Įstatymui. Nenuostabu, jog šis konfliktas pakirto net Vatikano tvarką ir neatmestina, kad buvo vienas iš popiežiaus Benedikto XVI atsistatydinimo priežasčių.

Nuolaidžiavimas priešingų ideologijų spaudimui, pervadintas visur tinkančiu terminu „reforma“, ypač glaistant prieštaravimus ir įtampas, silpnina bet kurią instituciją. Ką nors reformuoti galima tik remiantis to paties reiškimo atnaujinimu panaudojant giminingus šaltinius, o ne nusileidžiant dirbtinai konstruojamam galios diskursui, kai jis kėsina sugriauti reformuojamo dalyko pamatus. Nebent būtų tyliai sutinkama su tokio reformavimo pasekmėmis – įtakos praradimu ir laipsnišku nunykimu. TS-LKD atveju svarbūs tiek materialiniai, tiek moraliniai reformų aspektai. Apie moralinius aspektus jau kalbėjau – pirmiausia tai atsakomybės už savo veiksmus būtinybė. Beje, liberalų peršama „laisvė“ yra dar vienas „glaistas“, kuris baltai nutepa ne tik klasikinės vertybes, bet ypač atsakomybę ir net suabejoja, ar

ji apskritai yra. Suprantama, juk už viską atsakinga Nematoma Ranka, tik ji ne Dievo ir net ne žmogaus, todėl – ką gali žinoti? Kai dėl visiems svarbios materijos, patartina būtų protingai ištirti Lietuvos padėtį. Pagal geografinius rodiklius Lietuva artimesnė Islandijai, nei bet kuriai iš didžiųjų Europos valstybių ir juo labiau – JAV. Tokio mažumo šalis negali privačiam sektoriui patikėti strateginių ir gerovės atžvilgiu svarbiausių valstybės objektų. Net ir šalys milžinės išėitį iš ekonominės krizės mato pažangiose atsinaujinančiose technologijose, santūriame gyvenimo būde bei nedideliuose regionuose savarankiškai vykdomoje ūkio politikoje – bent jau valstybiškai mąstančios analitikų grupės. Šiuo požiūriu megalomaniški konservatorių užmojai (visi stambūs sandėriai ketinant tarptautiniu mastu vaidinti svarbų vaidmenį perkirstant gėrybes) primena nykštuko kovą su Guliveriu.

Kolektyvinės atsakomybės mitas

Tačiau ką mes regime? Vietoj atsakingos politikos – vien politikos imitaciją ir besaikį gyrimąsi, užuot išsivadavus iš svaigių pažadų ir tauškalų magijos. Net keista, kaip greitai valdžios paragavusieji pamiršo, kad juos akylai stebi daugybė protingų žmonių, puikių savos srities specialistų, kurie kiaurai permato visas politikos pirmokų „gudrybes“. Matant kai kuriuos sprendimus, vėl negali neprisiminti indų patirties. Štai Pudučeryje, Indijos „Marselyje“, nuskendus keturiems neatsargiems plaukikams, valdžia uždraudė... iš viso maudytis jūroje, negana to, užkardė visus kelius į pajūrį ir net tiltą, primenantį Palangos, ir priėjimą prie smėlėto kranto, kuriame vaikštinėjant galėjai stebėti šmirinėjančius krabus ir gėrėtis jūros mūša. Didžiausia vertybė – poilsis mėgaujantis uosto teikiamais malonumais – buvo nubrauktas vienu ypu. Netruko pasireikšti ir padariniai: iki įsako klestėjusios pajūrio kavinės tuščios, bankrutuoja, žmonės netenka darbo. Kitas pavyzdys. Agroje prieš gerą dešimtmetį miesto valdžia uždarė visas gamyklas, nes jos, esą, gadina Tadž-Mahalo marmurą. Tūkstančiai žmonių neteko darbo ir yra priversti išgyventi versdamiesi archajiniais smulkiais verslais arba tiesiog elgetauti. Prie to paties Tadž-Mahalo telkiasi minios skurdžių, atakuojančių turistus.

Bet valdžiai svarbesni užsieniečiai, kurie už įėjimą turi mokėti astronomines sumas, nei Indijos piliečiai, praradę galimybę oriai užsidirbti pragyvenimui. Tokie ekscesai galimi tik nebrandžioje demokratijoje. Pavyzdžių Lietuvoje, panašių į indiškuosius, katastrofiškai daugėja.

Visa tai įmanoma dėl reiškinio, kurį įvardijau kolektyvinės atsakomybės mitu. Daugelį nūdienos socialinės elgsenos formulių priskirčiau didžiajam XX amžiaus išradimui – psichoanalizei, ypač froidizmui, kuris pagrindžia žmonių elgesį sąmonės funkcijomis, taip pat K. G. Jungo atrastai „kolektyvinei sąmonei“. Šias nuostatas sėkmingai ir sąmoningai perkėlus į socialinę bei politinę sferą, prasidėjo sąmonės išlaisvinimas, ego balansavimas ir kapitalizmo eros suklestėjimas. Psichoanalizė tapo galingu ginklu manipuliuojant masėmis. Zigmundo Froido sūnėnas Edvardas Luisas Bernezas, pasinaudodamas dėdės idėjomis ir masių psichologijos tyrimais, pateiktais, tarp kitų, įtakingumo vis dar nepraradusioje Gustavo Le Bono „Masių psichologijoje“, JAV sukūrė galingą viešųjų ryšių, propagandos ir reklamos mašiną ir padarė lemiamą įtaką viso pasaulio ekonomikos raidai. Atvirai ciniškas Bernezo požiūris į žmones ir pasinaudojimas destruktivių jų sąmonės turiniu siekiant finansinės naudos plačiu mastu sukūrė ir daugelį šiandienos problemų.

Tramdant šalis agresores kolektyvinės atsakomybės mitas buvo labai veiksmingas. Pirmiausia tai liečia nacistinę Vokietiją. Žinoma, gražu, kai Vilis Brantas Vokietijos vardu atsiprašo ir viešai atgailauja už nacizmo nusikaltimus. Ne gražu, kai to nedaro Rusijos valdžia, pasiskelbusi Sovietų Sąjungos perėmėja. Neatgailauja nei Japonija, nei Kinija, nei kitos kruvinus režimus kada nors įvedusios šalys. Tačiau net ir šiuo rizikingu klausimu verta pasigilinti į kolektyvinės ir asmeninės kaltės santykį.

Mano požiūrio išeities taškas yra suvokimas, jog žmogui duota prigimtine teise apsispręsti kiekvienu atveju ir laisva valia. Joks žmogus negali prisidengti kolektyvine atsakomybe, nes net ir tada, kai yra kankinamas arba į jį atsuktas šautuvo vamzdis, jis iki paskutinės akimirkos turi galimybę ir net teisę priimti asmeninį sprendimą. Net mūšio lauke aidint karo vado įsakymams. Laisvas pasirinkimas ontologiniu požiūriu yra aukštesnis sąmonės ir žmogiškumo pasireiškimas, nei, žinoma, iš tiesų egzistuojantys grupiniai

ar kolektyviniai sprendimai, ypač jei jie priimami mėginant išgelbėti, apsaugoti ar pagerinti daugelio žmonių būklę. Vis dėlto kolektyvinės kaltės pripažinimas palengvina ir net anuliuoja pavienio žmogaus atsakomybės našta, o kaltę primetant net negimusiems kurios nors grupės ar net ištisos tautos nariams, kaip tai atsitiko vokiečiams, atrodo groteskiškai. Tai yra veikiau ne teisingumo įtvirtinimas, o grasinimas ir reikalavimas iš nekaltų žmonių nuolat bijoti padaryti neteisingą sprendimą – kad ir po tūkstančio metų. Svarbu ir tai, kad sprendimus sugalvoja ir masėms įteigia individai.

Egzistuoja keistas fenomenas, kai kurios nors šalies politinę sanklodą kaip apsėsti mėgina pakeisti svetimtaučiai. Austras Adolfas Hitleris turėjo ilgai ir nuosekliai darbuotis, kol gavo Vokietijos pilietybę ir savo makabrišką ideologiją, paremtą madingomis to meto įvairių tautybių atstovų skleidžiamomis teorijomis, tarp jų taip pat austro Lanco fon Libenfelso (iš tikrųjų Adolfo Jozefo Lanco), anglo Hjustono S. Čemberleno ar Rusijos imperijoje gimusio bei augusio Alfredo Rozenbergo idėjomis, įdiegė į svetimą žemę. Gruzinas Josifas Stalinas buvo atstovas Rusijos okupuotos šalies, o lietuviams priminti, ką Lietuvoje nuveikė lenkas Juzefas Pilsudskis, nereikia. Keista ir tai, kad ne vieno iš minėtų ir nesuminėtų veikėjų vardai buvo arba Adolfas, arba Josifas... (jei graikai teigė, kad *nomen est omen*, jie, matyt, žinojo, ką sako). Rimčiau pažvelgus į vardų istoriją, akivaizdus tironų polinkis pasislėpti po netikrais vardais arba titulais liudija užmaskuotą ir kartu veiksmingą pastangą išvengti asmeninės atsakomybės. Štai Hitleris reikalavo jį vadinti Fiureriu, Vladimiras Uljanovas pasislėpė po Leninu, o Josifas Džiugašvilis – Stalinu. Vadinkime juos *tikraisiais* vardais: Hitleris (tai įprasta), Uljanovas, Džiugašvilis (koks įžaidimas Rusijos savimeilei, argi ne?..). Tai sugriaus jų „didybės“ apžavus ir nuplėš mantijas nuo nevertųjų pečių. O ką mums reiškia kaimyninių šalių tironų įsigalėjimas? Pirmiausia tai, kad jų veikla buvo įmanoma ten, kur dirbo silpnos vyriausybės, o šalyse buvo prasidėjusi arba anarchija, arba kiti valdžios nebesuvaldomi procesai.

Kolektyvinės atsakomybės mitas glaudžiai susijęs su politinėmis manipuliacijomis. Lietuvių tauta ne pirmą dešimtmetį yra kolektyviai kaltinama už nusikaltimus, kurių nepadare laisva valia ar kurių neinicijavo. *Visa* tauta kaltinama dėl kolaboravimo su naciais ir bolševikais, pravardžiuojama

žydšaudžiais, nors buvo okupuota ir nacių, ir bolševikų, todėl kolektyvinių sprendimų galios neturėjo, o dauguma lietuvių aktyviai kovojo su abiem agresoriais ir gelbėjo žydus. Pastaruoju metu lietuviai kaltinami lenkų ir kitų bendruomenių terorizavimu. Kaimyninės šalys, tiksliau, jų vardu kalbantys reaktionieriai vienu balsu uja tautą, o ką tuo metu daro valdžia? Tiek pavieniai aukšti asmenys, tiek partijų atstovai nesistengia aiškiai įvardyti istorinių reiškinių ir jų kaltininkų, vengia atstovauti istorinei tiesai ir ginti valstybės suvereną. Užsienio politika jau ketvirtis amžiaus daugiau nei apgailėtina ir vykdoma vasalo principu. O faktas tas, kad XX a. Lietuvos istorija itin sudėtinga ir daugeliu atvejų neturi analogų vien dėl to, kad buvo puolama iš trijų pusių. Kai valdžios atstovai pataikaudami kitoms šalims prisiima atsakomybę už veiksmus, kurių valstybingumą praradusi tauta nepadarė, atgailauja, atsiprašinėja ir net ryžtasi atlyginti turtinę žalą, tai rodo ne tik jos silpnumą, bet ir nesusigaudymą, diplomatijos stoką ir baimę parodyti principingą poziciją bei politinę valią. Nenuostabu, kad toks vasalinis mąstymas reiškiasi ir sudarant sutartis su užsienio korporacijomis, nuostolių našta užkraunant žmonėms. Neturint savarankiškos ir vieningos politikos, dėsninga, kad sumaištį sukėlė Lino Linkevičiaus atsiprašinėjimas Lenkijoje, kuris kaip niekad aiškiai parodė, koks sudėtingas kolektyvinės atsakomybės klausimas. Kieno vardu jis kalbėjo, savo ar valstybės, tai yra, tautos? Šiuo atveju, turint galvoje situacijos komiškumą, akivaizdu, kad asmeninė iniciatyva peržengė net kolektyvinės atsakomybės ribas. Tačiau neteko girdėti, kad lietuviai viešoje erdvėje kolektyviškai kaltintų visą rusų tautą dėl bolševizmo represijų, arba Valdemaro Tomaševskio išsišokimus laikytų visos lenkų tautos pažiūrų veidrodžiu. Tačiau viena yra aišku: panašių politikų veikla yra palanki toms kaimyninėms šalims, kurios okupacijų laikotarpiu represijomis realiai nusikalto Lietuvai ir pačios turėtų ne tik atsiprašyti, bet ir atlyginti turtinę žalą.

Žymiai tikroviškesnę ir gilesnę įžvalgą šiais klausimais parodo menas ir literatūra. Pavyzdžiu gali būti ne vien recenzijų, bet rimtų studijų nuspelnantis Vlado Kalvaičio novelių romanas „Sustiprinto režimo barakas“, kuriame su neprilygstama jėga ir objektyvumu išryškėja gyvenimo tikrovė, atskleidžianti individualių sprendimų ir atsakomybės svarbą tiek gulago režimo vykdytojų, tiek jų aukų stovyklose. Fantastiškas kraštutinių situacijų

kaleidoskopas atsijoja ir atrenka dramos veikėjus, dažnai pagal sąžinę, bet ne tautinę ar hierarchinę priklausomybę nubloškiantis juos į skirtingas pozicijas. Režimo mėsmalė traiško jos vykdytojus, o solidarumą ir žmoniškumą aukščiau išgyvenimo ir įsakymų iškėlę likimo suvesti įvairiausiai personažai išeina nugalėtojais. Įsidėmėtinas ir romane vaizduojamas žmonių likimas, kai jie arba lieka ištikimi vidinei laisvei, arba paklūsta anoniminio blogio diktatui.

Todėl mėginant nustatyti kolektyvinės atsakomybės ribas, būtina atskirti valstybėje veikusią ar veikiančią sprendimus diktuojančią politinę jėgą, moderniais laikais dažniausiai atstovaujama partijos ar partijų koalicijos, nuo pačios valstybės ir juolab – titulinės tautos. Valdžia niekada neišreiškia visos tautos valios, o neretai jai ir prieštarauja. Toliau svarbu įvertinti tos jėgos veiksmus ir jų padarinius, atskiriant įstatymų, potvarkių iniciatorius ir jų vykdytojus. Apibrėžus fašizmo, stalinizmo, komunizmo, antisemitizmo ir kitų prievartos ideologijų nusikaltimus žmonijai, reikia įvardyti konkrečius tų ideologijų kūrėjus. Jeigu nacionalizmą kas nors vienareikšmiškai laiko blogiu, juo reikėtų įvardyti ir jo atšaką sionizmą, ir talibų bei panašius judėjimus bei argumentais pagrįsti, kuo konkrečiai jie yra blogi, tai yra, kokį neteisėtą blogį daro tų judėjimų adresatui. Tačiau bet kurios ideologijos ar „kolektyvinių“ sprendimų gijos visada atves į konkretų asmenį, pasižymintį neiline energija ir sugebėjimu ne tik iš konteksto ištraukti bendresnes kurios nors žmonių grupės nuostatas ar neracionalias nuotaikas, bet ir supaprastinti jas iki šūkių, o juos įpiršti vadinamajai masei. Paleistas kolektyvinės priedangos mechanizmas suveikia taip, kad norima suvokiama kaip esama. Kolektyvinę atsakomybę laikau mitu ir dėl to, kad tarp jos ir anonimiškumo bei iš to sekančio nebaudžiamumo yra abipusis ryšys. Kita vertus, neįmanoma kaltę ir atsakomybę paskirstyti po lygiai visiems, pavyzdžiui, komunistų partijos nariams. Tokiu atveju komunistų partijos ar komunizmo kaip ideologijos pasmerkimas ar anuliavimas nustato blaivią distanciją tarp reiškinių ir pavienių individų, kurie įgyja teisę dar sykį apsispręsti. To nepadarius iš „kolektyvinio nusikaltimo“ vykdytojų ar dalyvių atimama galimybė apmąstyti savo politinius įsitikinimus ir apsivalyti, atlikti simbolinį atgailos aktą.

Pradžios pabaiga ir pabaigos pradžia

Taigi nuvertinus asmeninę atsakomybę, pasmerkus ir nubaudus kuri nors „kolektyvą“ *in corpore*, iš esmės padedama išvengti *bet kokios* atsakomybės. Kaltės nurašomos anoniminiam kažkam, turinčiam daug galvų it hidrai. Dar daugiau: kalčių skirstytojai manosi esą protingesni už Dievą, kuris ir didžiausiam nusikaltėliui iki paskutinio atodūσιο palieka galimybę ir prigimtinę teisę atsiversti. Galima ir reikia teisti grupę individų, kurie gali būti aiškiai įvardyti, nustatytas jų vedlys ar ideologas. Uždaryti įtartinas ir nusikalstamas organizacijas. O ar galima realiai nubausti milijonus? Tokios pretenzijos rodo demagogiją ir kerštingumo viršenybę prieš sveiką protą, pastangą manipuliuoti viešąja opinija ne ką kilnesniais tikslais.

Dėl šios priežasties Lietuvoje ribojama teisė arba vengiama leisti ballotuoti nepriklausomiems kandidatams į savivaldybę ar Seimą (bijoma, kad atsiras ryškių ir tikrų nuopelnų turinčių konkurentų), visi svarbesni sprendimai priimami neva visos partijos vardu, partiniai sąrašai rinkimams pateikiami taip, kad daugelio personų niekas nežino, įslaptinami visi rezonansiniai procesai ir kartu jų vykdytojai (užsakovai apskritai „nežinomi“). Tik Prezidento institucija išlaiko asmeninės atsakomybės bei matomumo krislą, tačiau ir ji saugiai apeinama, jei Prezidentas manipuliuoja anonimišėmis jėgos struktūromis arba yra jų įkaitas. Tokia keista „kolektyvizacija“ šalyje pasiekusi neproporcingą lygį ir naudojama atsakomybei dėl savo veiksmų išvengti. Stiprėjantys totalitariniai valstybės valdymo bruožai, vis atviriau taikant jau pažįstamą persekiojimo, sekimo, bauginimo ir bausmių sistemą, pilietinės visuomenės nesukurs, nes piliečiai – tai ne belytė masė, bet sąmoningų individų bendrija, kurios nariai geba ir drįsta apsispręsti ne prievarta, ir net nepaisant prievartos. Nepriklausomos žiniasklaidos, televizijos ir radijo, kurie paisytų nacionalinių interesų ir sąžiningai praneštų apie nusižengusius ar nusikaltusius individus, kiekvieną atskirai, staigus nunykimas liudija tą patį grėsmingą vyksmą. Įsigalėjo iš pirmo žvilgsnio nekalti, tačiau itin bjaurūs ir klastingi sprendimų modeliai: *visi* valdžioj vagys, *visi* yra pasiklausomi, ir t. t. Kadangi *visi*, vadinasi, nieko nepadarysi, atsikiro piliečio valia nieko nelemia, lemia tik kolektyviniai sprendimai. Beje,

dabartiniai politinės atmosferos simptomai teigia ir gilesnę, gnoseologinę tiesą: blogiui ir jo vietininkams ne visada reikia, kad gėris išnyktų, o žmogus pamirštų, kad egzistuoja doroviniai įstatymai. Tai yra gyvulio lygmuo, visai neįdomus tikram sadistui ar jo sukurtai sistemai. Jam svarbu, kad žmogus išlaikytų sąmoningumą ir bijotų, o bijodamas būtų bejėgis ką nors pakeisti. Tokia yra visų kruvinų režimų ir kankinimų institucijos tikroji prasmė. Mėgavimasis valdžia ir teroru, prievarta ir pažeminimu. Tarsi tie, kurie kažkada sakė: „Mūsų – legionas“, nematomi tikrieji globalizmo strategai – nesvarbu, iš Rytų ar iš Vakarų – vadovauja iš šešėlio.

Grįžtant prie TS-LKD, vėl pasakysiu: juk įvykių seka, neatlikus fundamentalių pertvarkos žingsnių, buvo logiška ir aiški iš pat pradžių. Lygiai kaip ir tolesnė įvykių eiga, jei niekas nesikeis: Lietuvos valstybės nykimas, subyrėjimas ar padalijimas, lietuvių tautos genocidas (vėl suėmimai, trėmimai, kankinimai ir žudymai pagal juodusius sąrašus), kalbos, žemių, turto ir viso gyvenimo prasmės praradimas. Kitaip tiesiog nebūna. Su pagreičiu vykdomas Lietuvos valstybės kompromitavimas leidžia daryti prielaidą, kad kažkur mus jau pasidalino, kad kurpiamas ar sukurtas naujas Ribentropo-Molotovo paktas, galbūt pritaikytas net taikos sąlygoms, modifikuotas kaip genas, tačiau ne mažiau kraupus ir įžūlus. Kadangi svarbiausia įrodyti, jog Lietuvoje niekas niekam neberūpi, ypač patiems lietuviams jų ir Tėvynės likimas, į viešą erdvę reguliariai išmetami „reitingai“ ir „apklausos“, kurio mis formuojama skandalinga „tikrovė“, esą dabar šalies jaunimas nebegintų, dauguma gyventojų nepritaria Kovo 11-osios eitynėms ir panašiai. Visokie *lucasai* ir *zurofai* moko mus, ką turime daryti, tarsi turėtų tam teisę. Įrodyti, kad aštuoniasdešimčiai procentų Lietuvos gyventojų – etninių lietuvių – nusispjaut į save, yra absurdas, tačiau panašiai jau buvo. Pakako poros suklaidintų kvailių, kurie visos tautos vardu paskelbė apie savanorišką galą. Ir dabar daroma tas pats, mat svarbiausia pasaulio akyse atrodyti nekaltai: juk patys atsisakė laisvės ir panoro būti vergais, išnykti internacionale. Tik šįkart lietuviai bus „vaduojami“ nuo savęs pačių.

Tokiomis aplinkybėmis TS-LKD lieka tik lyg niekur nieko išpūsti akelės. Ar tauta atsidūrė pato situacijoje? Juntama potekstė: žmonės, vaduokitės patys, kas kaip gali... Iš tiesų nebeįmanoma nors kiek mąstančiam žmogui

likti nuošalyje ir nematyti, kaip ritamasi bedugnėn. Institucijos, kurios už tautos mokesčių mokėtojų pinigų turėjo ir turi šalį profesionaliai ginti nuo dezinformacijos šalies viduje, šmeižto užsienio akyse ir visų jau kalbėtų dalykų, elgiasi priešingai. Todėl kiekvienas normalus lietuvis mes darbą ir eis į gatves, kurių kai kurios jau perrašomos nevalstybine kalba.

Nepriklausomybės statybininkai praleido istorinį šansą ir pralošė svarbiausią gyvenimo šachmatų partiją. Iš sovietinių kolaborantų ir jų padermės tikėtis atsivertimo nebeverta: kas atsivertė, tai padarė seniai. Liberalai net nesupranta, kas negerai, išskyrus per lėtą asimiliaciją. Konservatoriai - krikščionys demokratai *galėtų* atlikti simbolinę revizijos ir atgailos aktą. Tik tokiomis sąlygomis jie bent kiek reabilituotųsi tautos akyse. Performavę greitas ir pareikalavę konkrečių asmenų atsakyti už konkrečius nusikalstamus darbus, pirmiausia tarp savųjų, pradėtų demokratinį viešumo principais paremtą valstybės valdymo etapą. Atskaitos taškas privalo būti Lietuvos Konstitucija ir tautos gerovė, nustatyti aiškūs prioritetai. O jei atsitiesti nepavyktų, bent paskutinis patepimas jiems nebūtų toks baisus. Tasai, kuris nepabijos išeiti į politinę avansceną ir, trinktelėjęs į krūtinę, viešai atliks atgailą Marijos žemėje – ištars magišką formulę „Esu kaltas, kaltas, labai kaltas“ – pelnys atleidimą jei ne žemėje, taip bent dausose. Lukiškių aikštė kol kas – taip pat itin prasmingai – tuščia. Kas joje pastatys paminklą Lietuvos partizanams, tas ir išves tautą iš aklavietės, nes šis paminklas gali stovėti tik su viena sąlyga – atlikus juridinę ir simbolinę desovietizaciją.

„Kultūros barai“, 2013 m. Nr. 3

Quo vadis, Lietuvos Respublika?

Tauta ir valstybė – kertiniai šiuolaikinės civilizacijos akmenys, esminiai politikos sandai. XIX–XX amžiuje per žemės rutulį nuošė išsivadavimų banga, kai daugelis pasaulio valstybių pasipuošė trispalvėmis vėliavomis, simbolizuojančiomis respublikos ir demokratijos triumfą. Tarp šių šalių – ir Lietuva, kaip feniksas atgijusi iš pelenų. Tačiau to negana. Valstybes jungtis į sąjungas skatina šaltojo karo atgarsiai, savisaugos instinktas. Tik vienos valstybės supranta, kad be kartinio akmens didesnio statinio, juolab architektūrinio ansamblio nepastatysi, kitos – nesupranta. Ypač tos, kurios buvo atsidūrusios „blogio imperijos“ gniaužtuose.

Iki sovietų įsiveržimo lietuvių mentalitetas kito, bet nebuvo sužalotas tiek, kad žmonės nustotų savarankiškai mąstyti. Net autoritarinis Antano Smetonos režimas išlaikė istorinį santykį su tam tikromis civilizacinėmis vertybėmis. Galbūt todėl, kad prezidentas buvo puikus klasikinės filologijos žinovas. Jis žinojo žodžio „republika“ reikšmę. Klasikiniu europietišku išsilavinimu grindė tautinę valstybę. Bet jau ketvirtį amžiaus Lietuvą valdo ne klasikinės, o sovietinės „filologijos“ žinovai. Jų pasaulis – tai enciklopedinės milijonais tiražuotos žinios, pagal kurias sovietai padarė visus didžiausius mokslo atradimus, o jų kultūra buvo pirmaujanti. Dabartinės Lietuvos valdytojai naudoja daug į vartoseną įaugusių lotyniškų ir graikiškų žodžių, atėjusių iš Antikos, bet vargu ar suvokia, ką jie reiškia. Naujoji *lingua franca* – anglų kalbos pagrindu susidaręs žargonas, padedantis susikalbėti visų sluoksnių ir

profesijų žmonėms, tapo jų vertės matu. Matu, kuriuo jie matuoja lietuvių išsilavinimą. Naujakalbė ir jos reikšmė suvokiama lygiai taip, kaip sovietiniais laikais – „kalba, kuria kalbėjo didysis Leninas“.

Deja, ne sovietai išrado respubliką ir demokratiją. Ir – ar ne keista? – ši netobula visuomenės valdymo forma Vakaruose vis dar nugali kaip „geriausias pasirinkimas iš blogiausių“. Bent jau kovoja lygiosiomis. Su totalitarizmu, bjauriausiais nužmoginimo pavidalais. Romos imperija sukūrė unikalius savivokos metmenis, pagal kuriuos gyvename iki šiol, norime to ar nenorime. Laikui bėgant pasaulį drebino revoliucijos (šioje vietoje piktdžiugiškai nepraleisiu progos patylėti apie Prancūziją), kažkas nunyko ir buvo atmesta, bet kažkas liko. Kas?

„Užkliuvau už varčios, ir vėl – iš pradžios“, teigia lietuvių liaudies išmintis. Taigi pradėkime nuo pradžių. *Res publica* – tai „visuomeninis reikalas“, „valstybė“. *Vox populi, vox Dei* – skambėjo andai romėnų senate, agoroje ir termose. Liaudies balsas – Dievo balsas. Šis suvokimas laidavo Romos piliečių gerovę ir visuomenės tvarumą, ilgametę taiką. Kol trapios pusiausvyros tarp valdžios ir valdomųjų nepradėjo ardyti atbulinės jėgos – pavienės ambicijos, korupcija, autoritarinės valdžios troškulys. Kol karvedys Lucijus Kornelijus Sula neatsisuko prieš Romą ir nepradėjo respublikos žlugimo. Demokratiniai rinkimai ilgainiui tapo farsu, senatas virto bejėgiu. Iškilo tironai. Didžioji civilizacijos vizija žlugo.

Istorija kartojasi. Mažais ir dideliais mastais. Neišmoktos istorijos pamokos nušluoja nuo žemės paviršiaus ištisas tautas. Kruvinu patyrimu žmonijos buvo iškovota dabartis – seniai į užmarštį nugrimzdo vergija, žmogaus teisės išsiplėtė. Iš senųjų laikų išliko suvokimas, jog liaudies balsas yra didžiausia vertybė – patikrinta kūnu tiesa. Nūnai Lietuva, išsivadavusi iš Rytų despotijos, kurios modifikuotą variantą pasauliui parodė sovietai, mėgina eiti koja kojoni su demokratija. Prisimena savosios baltų civilizacijos laimėjimus, nors ir fragmentiškai, apeliuoja į tarpukarį. Tačiau su šia lietuviška vizija konkuruoja dabartinė *status quo*. Ne senutėlėje Europoje, bet ES. Iškyla klausimas: ar Europos Sąjungai negalioja demokratijos taisyklės? Kalbant romėniškai, ne. Juk pagrindiniai to aparato atstovai – funkcionieriai – ten yra ne išrenkami, bet skiriami. Mes (tautos) nežinome, kas juos skiria.

Tad ir Lietuva, šios sąjungos narė, elgiasi pagal šį modelį. Paskiria, ką reikia. Į lemiamus postus. Pagaliau 2004 metais už žmones sprendė tokie patys užkulisiniai funkcionieriai, pakeitę Lietuvos Respublikos Konstituciją ir perleidę visas teises ES, ypač teisėtvarkos srity.

Rodos, ne vien Lietuva neišmoko istorijos pamokų. Jai dar sunkiau, nes ta sava istorija dar turi būti apvalyta nuo melagingų apnašų. Tačiau – eureka! – liaudis nerimsta. Graikijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje – visur nuolat žmonės reikalauja teisių sau, išeina į gatves. Nerimsta Varšuva, dabar ir Kijevas – net pavydu daros, o kur mes, lietuviai, ar jau visai ataušom?.. Bet lietuviai turi savo kelią. Mąsto teisiškai. Taikiai. Mėgina pasinaudoti savo teise rengti referendumus. Artimiausiu metu paaiškės, ar Lietuvos valdžia tik žaidžia demokratiją. Referendumai – tautos balsas, *vox populi*. Į referendumo dėl atominės elektrinės rezultatus nebuvo atsižvelgta. Kol kas. Šiuo metu tautai svarbiausias klausimas – dėl žemės pardavimo – kybo ore. Vėl žmonių inicijuotas referendumas, kurį blokuoja sistema. Matyti: Damoklo kardas pakibo virš mūsų. Iki kaulų smegenų įaugęs tautai suvokimas – „kaip žemę pardavęs...“ Neduok, Dieve, sakydavo mūsų tėvai. Tik tokiu bedaliu raginamas tapti ne vienas vargšas, o visa tauta. „Kaip žemę pardavus.“ Namus. Tėvynę. Ir tai būtų pabaigos pradžia. Po saule nieko nauja, išskyrus tai, kad vieta po ja nebe iškovojojama, o nuperkama melu. Kas nugalės – demokratiniai principai ar pragaištis?

Ir ko bijoti? Savų žmonių? Turbūt. Bijok Dievo, mokė mus tėvai. Jei liaudies balsas – Dievo balsas, aišku, ko bijoma. Iki šiurpulio. Tuo tarpu bedievėje ES mažame kampelyje prie Baltijos jūros vis dar yra tų, kurie meldžiasi, ne kitaip. Jų daugiau nei trys šimtai tūkstančių. Viena iš maldų – tikrasis, 47 konstitucijos straipsnis. Negali iš karto melstis dviems dievams. Lietuvos ir Europos Sąjungos įstatymams. Teks rinktis. Jei nebegalėsime rinktis, ir neberinksime. Tiesiog tokia respublikos ir demokratijos logika. Ji galioja Europai ir visoms pasaulio demokratijoms.

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJA

47 straipsnis

Lietuvos Respublikai išimtinė nuosavybės teise priklauso: žemės gelmės, taip pat

valstybinės reikšmės vidaus vandenys, miškai, parkai, keliai, istorijos, archeologijos ir kultūros objektai.

Lietuvos Respublikai priklauso išimtinės teisės į oro erdvę virš jos teritorijos, jos kontinentinį šelfą bei ekonominę zoną Baltijos jūroje.

Žemę, vidaus vandenį ir miškus įsigyti nuosavybėn Lietuvos Respublikoje užsienio subjektai gali pagal konstitucinį įstatymą.

Žemės sklypai nuosavybės teise įstatymų nustatyta tvarka ir sąlygomis gali priklausyti užsienio valstybei - jos diplomatinėms ir konsulinėms įstaigoms įkurti.

Straipsnio pakeitimai:

Nr. I-1390, 1996-06-20, Žin., 1996, Nr. 64-1501 (1996-07-05)

Nr. IX-1305, 2003-01-23, Žin., 2003, Nr. 14-540 (2003-02-07)

Lietuvos Respublikos Konstitucija įsigaliojo 1992 m. lapkričio 2 d.

„Respublika“, 2013 m. gruodžio 6 d.

Ką daryti?

Ne skaityti garsųjį proletariato vado veikalą, o pažvelgti į veidrodį. Pradėti nuo to, kad nemeluotume patys sau. Stebint žmonių reakcijas į kitų pastangas idėjomis ar reformomis pagerinti šalies padėtį, į akį krenta pagrindinė savybė: kai tik reikia susitelkti ir išeiti iš už minios pečių, susirinkti į piketus ar parodyti parašų rinkimo iniciatyvą, arba liudyti teismuose, drąsūs anoniminiai patarėjai staiga ištirpsta it pernykštis sniegas.

Yra daug save patriotais laikančiųjų, kurie garsiai šaukia apie meilę Tėvynei, o savo vaikus ir anūkus stumte stumia į užsienius tremtinio duonos valgyt, nes mintyse galvoja, kad nieko gero čia nelauk. Neatrūksta „inteligentų“, kurie aršiai kritikuoja valdančiuosius, bet patys dvidešimt metų neina balsuoti. Tada nubalsuoja mažesnė tautos dalis („runkeliai“ ir „veršiai“), kuriai gal ir tos kritikos nereikia, nes jie bando bent žvirblį saujoj suturėt. Daug kas dejuoja dėl prastos medicinos padėties, bet kyšius bruka gydytojams nė nemirktelėję, net privačiose klinikose. Išsilavinusieji ne kuria mokslo ir meno gimtąją kalbą, bet ragina kolegas rašyt darbus tik angliškai. Atsiradus kitakalbiui kelių lietuvių draugėj, tie tuoj, kaip andai, ima laužyt liežuvį jei ne anglų, tai bent jau darkyta rusų kalba. Ir visi jie – patriotai, įsižeistų, jei pavadintum kitaip.

Tuo tarpu paprastas kinų virėjas, susižavėjęs Lietuvos krepšiniu ir nusprendęs apsigyventi šioje nuostabioje šalyje, kuri išaugina tokius galiūnus, išmoksta lietuvių kalbą ir viešai per televiziją pareiškia: „Kaip kitaip gali būti? Juk tai – pagarba šaliai. Čia visi turi mokėti kalbėti lietuviškai“. Kaip ir visi tie, kurie nori gyventi ir dirbti Kinijoje. Jie privalo išmokti mandarinų kalbą.

Taigi jaunas kinietis imigrantas duoda pamoką „patriotams“, kurie ima to nebesuprasti. Ne tik nebesuprasti, bet nuolaidžiauti visiems, kas niekina valstybinę kalbą. Todėl kaip anuomet dešimtmečiais gyvenusių Lietuvoje atkilėlių, kurie sąmoningai nekalbėjo lietuviškai, nūdien daugėja patogiai įsitačiusių naujųjų atkilėlių, tinginčių išmokti lietuvių kalbą. Kam gerbti lietuvius, jei jie patys savęs negerbia? Dar daugiau: mūsiškiai savanoriškai, kaip chamai, lenkiasi kad ir lenkų ponams. Kaip kitaip pavadinsi po „sportinio“ skandalo pasipylusius meilės prisipažinimus lenkų tautai? Myli – už tai, kad niekina? Ir ką tada galvoti normaliems lenkams, kuriems tai net į galvą nešauna ir kuriems gėda dėl tokių savų chamizmo apraiškų?

Nuo elgesio stereotipų viskas ir prasideda. Galbūt kad žmonės buvo mokomi nuo vaikystės: „O jūs vaikai taip darykit, kaip Jurgelis daro“. Taigi kai tas Jurgelis ten viršuj parodo pavyzdį – visi ir mėgdžioja. Sau padūsauja, girdi, viską suprantu, bet valgyti reikia... Ir rašo plūša projektus, kad gautų išmokas iš ES. Nebesvarbu, kad kanapių ir linų verslas, andai apdainuotas liaudies dainose ir buvęs šimtamečiu ūkininkystės pagrindu, viens du ir buvo išbrauktas to paties Jurgelio. Viskas primena chruščiovišką ekonomikos beprotybę, mat jei liepia kažką auginti arba neauginti, kokius nors kukurūzus, tai ir, vadinasi, reikia taip?

Viskas čia vyksta pagal vieną ir tą patį kurpalį. Nubraukta istorinė galimybė atsitiesti ir pasijusti Vydūno „žmonėmis patiems sau“. Ką daryti? Ogi pasiimti bibliotekoj Milašiaus, Vydūno, Šalkauskio, Maceinos, Basanavičiaus ir Kudirkos raštus. Paskaityti ir nuvalyti pastarųjų metų apnašas. Nes tai buvo balsai, kurie buvo ne tik Europos lygmens. Tai balsai, kurie laidavo tautos savivertę ir kalbėjo visiems suprantama kalba. Skaitykime Mariją Gimbutienę ir Vincą Vyčiną. Suvokime savo indėlį į pasaulio kultūrą. Gal tai bus savotiška sekmadieninė mokykla.

Kodėl minia intelektualų ir meno kūrėjų, mokslininkų staiga pamiršo savo priedermes ir įsijungė į beveidžio, bedvasio pseudoeuropinio *meinstry-mo* srautą? Lyg nesuprastų, kad duoda toną likusiai tautos daliai, plūšančiai dėl valstybės gerovės ir mokančiai mokesčius? Jiems ir teks didžioji atsakomybės našta. Kodėl pešamasi dėl cechinių ambicijų nesuvokiant, kad jas būtina aukoti dėl svarbiausių politinės svarbos atramų? Lukiškių aikštės

paminklo projektas, Valdovų rūmų ir Rotušės paskirtis, prezidento Antano Smetonos palaikų perlaidojimas Arkikatedroje ir visi kiti galimi planai, susiję su lietuvių tautos valstybingumu, pradedami matuoti pinigais, pamirštant galingą simbolinę jų vertę. O juk būtina suprasti, kad Vilniuje, valstybės širdyje, turi telktis visi svarbiausi politinės reikšmės centrai, pradedant istorine mero rezidencija ir baigiant koncertų salėmis, stadionais (pastatyti bent po vieną modernią salę – ir tai dar nepadaryta), Čiurlionio išsvajotais Tautos namais ant Tauro kalno. Istorinis tęstinumas – ne šiaip simbolis. Tai fizinė lietuviybės tikrovė, įžeminta paminklais ir institucijomis.

Tokios Lietuvos dar nebuvo. Ji niekada negyveno itin turtingai, nors visada dirbo sunkiai. Bet visada žinojo, dėl ko gyvena ir kas yra jos priešas. Nūnai išplautos pamatinės savivokos vertybės ir dirbtinai iš šalies konstruojami svetimi, nenatūralūs gyvenimo modeliai kiekvieną žmogų palieka vienui vieną spręsti klausimus, kurie tradiciškai visuomenėje esti paskirstyti tam gabumų turintiesiems ir veikiančiesiems per tam tikrus steiginius. Bet tie steiginiai, kalbant apie paskirtį, keistai transformuojasi į savo priešybes. Todėl žmogus nesaugus, kupinas baimės, nes ją kelia tas monstriškas neapibrėžtumas visose gyvenimo srityse, o kartu sparčiai menkėja privačių erdvių sauga. Kova už žmogaus teises asmeninį jo gyvenimą pavertė viešu spektakliu. Pabėgę į veidaknygių plotus, patenka po padidinamuoju stiklu, nors mano, kad ten gali pagaliau atsikvėpti, atverti širdies kampelį...

Egzistencinis ir socialinis nerimas net sėkmingai plaukiant pagrindine srove verčia matuoti naujas kaukes ir maukšlinti jas ant senų. Taip jaučiasi plaukikas, nuplaukęs toli į jūrą ir staiga suvokęs, kad dugno po kojomis seniai nėra. Bet išplaukti – reikia.

Vis dėlto pasaulis prasideda nuo žmogaus. Jei jis atsistotų prieš veidrodį ir tas kaukes nuplėštų, pamatytų į save atkreiptas išgąsdinto vaiko akis. Kuris gali viską pradėti iš pradžių, mėginti suaugti ir prisiimti atsakomybę už savo veiksmus. Nebežaisti „Jurgelio“. Prisiminti paprastus, pačius svarbiausius dalykus: bičiulišką pasisveikinimą, talką, kaimynystę. Indų išmintis teigia: „Geriau blogai atlikti savą karmą, nei gerai – svetimą“. Nebegyventi svetimų gyvenimų. Atkurti pamatines savitas gyvenimo lytis. Išaugti iš vaiko drabužėlių ir suvokti, kad tebeturime visas prielaidas tapti šalkauskiška

politine lietuvių nacija, turinčia prigimtine teisę savarankiškai priimti visus sprendimus. Ir tuo didžiuotis.

„Respublika“, 2013 m. gruodžio 13 d.

Siekiamo pilnakraujės Lietuvos

Lietuvoje įsivyravo vertybių krizė, ir ne tik todėl, kad daug žmonių yra nusivylę ir nepatenkinti arba savo gyvenimo sąlygomis, arba jiems atstovaujančiomis įstaigomis. Daug metų girdime, kad vertybės, ypač suvokiamos kaip tradicinės ir nacionalinės – vertybės ne visiems, kad jas reikia pagrįsti, o svarbiausia gyvenimo dominantė turi būti palaimintasis pliuralizmas, tai yra, požiūrių ir veiksmų įvairovė, kuriai turi būti suteikta visiška veiksmų laisvė nepaisant to, kad tie požiūriai ir veiksmai dažnai prieštarauja vienas kitam, ir tada laimi nuostatos, už kurių slypi daugiau pinigų ar įtakos.

Tačiau kokios yra tosios nuostatos? Paimkime vieną ryškesnių pavyzdžių. Nepaisant ketverių metų dešiniųjų valdymo, visuomenės nuomonę vis galingiau formuoja naujosios kairės ir anarchistų grupė, kurios vienas aktyvių narių, nelegalios organizacijos veikėjas, neseniai tapo net ministro pirmininko patarėju. Žmogaus teisių širma ir pliuralizmo fetišas pasirodė toks pralaidus, tapo tokiu dosniu panašioms kovingoms grupuotėms, kad per oficialias žiniasklaidos priemones pradėta grasinti paprasčiausiems niekuo dėtiems Lietuvos piliečiams, kurie vis dar manosi gyveną normalioje, ne totalitarinėje valstybėje ir tenori gražiai, laisvai atšvęsti valstybines šventes arba gerbti valstybinius simbolius. Tačiau į tokią visiškai nenormalią „pliuralistinės mažumos“ persvarą medijoje ir piktnaudžiavimą tariamai pažeidžiamomis teisėmis, pamirštant pareigas, nereaguoja suakmenėjusios valstybės saugumo tarnybos, policija, žiniasklaida. Galima suprasti

norą susireikšminti ir išsiskirti savybėmis, kurios padeda bet kuria kaina iškilti, padaryti karjerą. Vis dėlto peršasi mintis, kad šie judėjimai prastai išmano marksizmo teoriją, kuri empiriškai įrodė, kad bet kokia revoliucija, perversmas ir anarchija, žmogiškai kalbant, chaosas valstybėje, veda tiesiogiai į totalitarizmą. Tai – marksizmo klasika. O gal priešingai – puikiai išmano?

Rodos, Lietuva per ketvirtį amžiaus išgyveno pagreitintą demokratijos mirtį ar bent agoniją, net nespėjusi kojų apšilti. Ir tai suprantama: nespėjusi atsitiesti kaip savarankiška valstybė, ji yra perpučiama visų skersvėjų, prieš kuriuos senosios demokratijos yra išsiugdžiusios veiksmingas priemones. Jei ne civilizacinės, tai bent sugebėjimo išlikti, ir to pagrindas yra gausi tauta – fizinis išlikimo garantas. Tūkstančiaveidė ir tūkstančiarankė, pasipriešinanti kiekvieną kartą, kai pamato iš viršaus nuleidžiamą kilpą.

Mes pliuralizmą suvokiame kaip tokią gėrybę, kuri leidžia taikiai sugyventi skirtingoms pažiūroms, lytims, rasėms, tautoms ir tikėjimams, kuriems nereikia įrodinėti teisės egzistuoti, ir kurie gerbia Lietuvos Respublikos Konstituciją. Tačiau toks siekis – laisvė visiems, visur ir visada – liks utopinis, neįkūnijamas, jei bus neatsižvelgiama į esamas ir visada kintamas sąlygas bei visumą sandų, sudarančių vidaus ir užsienio strategijas.

Juk tam, kad būtų įgyvendinta Europos kaip lygiaverčių valstybių sąjungos idėja, pastangas turi dėti visos šalys narės. Ir jeigu kalbame apie mainus – finansinius, materialinius ir kultūrinius – jie taip pat turi būti lygiaverčiai. Todėl tautai atstovaujantieji privalo siekti, kad pusiausybra būtų išlaikyta. Žmonės, kurie mato akivaizdžią nelygybę, – o ši pastaraisiais metais tik didėja, – turi teisę tai įvardyti. Ir tai nereiškia, kad atsisakoma dalyvauti kuriant naująją Europą ir juolab – nereiškia iracionalaus troškimo jungtis prie Rytų kaimynių, kaip mėgina įrodinėti politiniai populistai, savo partijų interesus bandantys prastumti Seimo, vyriausybės ar visos šalies vardu. Jeigu akivaizdūs faktai, tokie, kaip gerokai mažesnės išmokos mūsų ūkininkams, spragos, paliktos išnaudoti mūsų valstybės resursus ir žmonių intelektualinį bei darbinį potencialą, pagaliau žvelgimas iš aukšto į čia gyvenančiųjų teises svarbiausiais klausimais apsispręsti savarankiškai, nėra pagrindas abejoti tokios sąjungos sąžiningumu, tai kas tada yra tas pagrindas?

Pagrindas yra visa bent jau XX a. Europos istorija. Didžiosios valstybės anaipol nenori susilyginti su mažesnėmis, kurias neretai engė savų imperijų sudėtyje arba pripažino jų engiamumą priešiškomis, bet didelėms valstybėms. Kita vertus, akivaizdi merkantilizmo tąsa, kuri parklupdė Europą po hitlerizmo tankais. Bet kokia agresyvesnė ideologija nūdien turi panašias sąlygas išplisti ir tapti diktuojančia, netgi laimėti per demokratinius rinkimus, kaip ir nacionalsocializmas, jei valstybių ir jų sąjungos vadovai pirmiausia gaudo medžiaginę naudą ir tuo užsiganėdina. Prisiminkime jai paaukotą Čekoslovakijos suverenitetą, Prancūzijos mindžiukavimą ant II pasaulinio karo slenksčio ir visą kitą stručio politiką. Nepaisant skambių šūkių ir milijonų, išleistų memorialiniams reikalams, nenusisekus multikultūralizmo ir multietnizmo politikai, Europa yra atkritusi į tą patį pelno ir smulkių ar stambių biznelių pelkyną. Tad į kokią Europą mes atėjome – į tą, kuri kaip reikiant išmoko XX a. pasaulinių karų pamokas, ar į tą, kuri ir toliau laviruoja, mėgindama pasinaudoti silpniesniųjų ištekliais? Kompensuoti kolonijų Azijoje praradimą... Tragiškas Ukrainos pavyzdys tai iliustruoja ypač akivaizdžiai. Kur dingo lordai Byronai, kovoję už klasikinės Graikijos išsivadavimą ir didybę? Ir kur dabartiniai poetai, pasisakantys ir kovojantys už visų tautų lygybę Europos Sąjungoje? Mes girdime tik pinigų skaičiuotojų, anot Alfredo Nobelio, arba Naujojo Testamento muitininkų ir mokesčių rinkėjų balsus. Biurokratų armijos žingsnius. Tai klausimas senajai Europai.

Kol šitie klausimai tebėra neišspręsti, – tarp jų mistiškai pradingęs pirmosios Lietuvos Respublikos auksas, ambasadų turtas, valstybiniai dokumentai, pagaliau neįvykdytas sovietų nusikaltimų pripažinimas ir kompensacijos – negali būti ir lygiaverčio dialogo su ES šalimis, kurios šiuos klausimus ignoruoja. Ir ignuruos tol, kol Lietuva nepabandys atsistoti į vieną gretą su jomis, didžiosiomis. Tad koks iš tiesų yra mūsų europarlamentarų ir valstybininkų uždavinys? Sulygti su likusia Europos Sąjunga, ar tik vaizduoti, kad esame tokie dideli, kaip jie? Deklaruojama bendra rinka ir kitos neva bendros vertybės neatspindi deklaruojamo pliuralizmo ir lygių galimybių. Todėl tautai atstovaujantieji perdėm skuba įgyvendinti dar nesamus dalykus, ir norima priima už esamą. O tikrą kainą moka Lietuvos žmonės, jau sumokėję ją per partizaninius karus ir tremtis. Taigi dvigubai ir trigubai.

Mūsų uždavinys – atkreipti visų lietuvių dėmesį į realią padėtį ir aiškiai pasakyti, kad esame už visų tautų, rasijų, įsitikinimų ir tikėjimų lygybę demokratinėmis sąlygomis. O vakarietiškoji pliuralizmą suvokiame kaip prigimtine mūsų valstybės teisę išsaugoti antikinį baltiškąjį paveldą – unikalias tarmes, etinį kodą, savitas kultūrinės bei tikėjimo lytis, kurios liks naujosios Lietuvos pagrindu. Tas pagrindas bus būtinas bent tol, kol lietuvių tautos išlikimui nebegrės realios grėsmės.

Daug triukšmo sukėlė Europos Sąjungos Konstitucija, iš kurios buvo pašalinta krikščionybė. Lietuvai dar reikia permąstyti istorines peripetijas ir atsiriboti nuo politinių katalikybės srovių, kurios neigė ir griovė lietuvių. Spręsti, ką ši universali tikėjimo sistema atneš ateityje. Krikščioniška, pravoslaviška yra ir Rusija, o musulmonai visame pasaulyje savo identitetą apskritai formuoja ne tautiniu ar etniniu, bet religijos pagrindu. Šį keblų klausimą bandė spręsti Stasys Šalkauskis. Jo mintys yra itin aktualios ir nūdien.

Visais požiūriais, ne tik religiniu, Lietuva yra ypatingoje padėtyje tarp Rytų ir Vakarų. Šiais laikais tai suprato verslininkai, steigiantys čia milijardines apyvartas turinčias bendroves – vien dėl geopolitinės padėties. Tik tie verslininkai – ne lietuviai, o visokie biznierių iš Bankoko ir panašių tolimų vietų. Tokia ir ta investicijų pasekmė – į kišenę tam verslininkui iš užjūrių, o ne lietuviui. Pradinis kapitalas – ne tūlo piliečio nosiai. Tad apie jokią lygybę kalbėti neverta. Juolab kad į mūsų šalį kaip per kiaurą sietą atvyksta ne tik Europos Sąjungos nariai, bet verslininkai iš viso pasaulio. Atviri pasauliui, uždari saviems. Tiesiog internacionalo įsikūnijimas.

Mūsų tikslas – atkreipti dėmesį į neatitikimą tarp vilčių ir norų bei to, kas vyksta kasdien kiekvieno iš mūsų gyvenime kaip lūkesčių ir geresnės, vakarietiškos ateities paneigimas. Šiais laikais labai mėgstama skaičiuoti. Kažkas nuo mūsų tautos Vakaruose turi aiškiai pasakyti, kad žmonių skaičiumi esame gintina mažuma. Paaiškinti gausesnės tautinėms bendrijoms, jog mus reikia puoselėti ir saugoti dėl visiškai akivaizdžių skaičių. Juk mažumos – aršiai ginamos, bet jų apibrėžimus konstruoja suinteresuoti ideologai. Tik mažumų samprata politiškai per siaura. Nejaugi kurios nors senos tautos išnykimas nuo žemės paviršiaus vertintinas menkiau, nei kokio nors gyvūno, įtraukto į Raudonąją knygą?

Tad konstatuokime: kol nebus pripažinti teisėti mūsų tautos poreikiai ir lūkesčiai, tol įsiliejimas į bendrą srautą bus nesavalaikis ir pragaištingas. Reikalaukime iš mūsų atstovų tinkamo atstovavimo visose tribūnose. Palai-kykime tuos, kurie suvokia tai, kad esame pilnavertė ir pilnakraujė Europos tauta, siekianti bendrybės ir kartu – primenantį pagrindines vakarietiškos civilizacijos vertybes tiems, kurie jas užmiršo.

„Respublika“, 2013 m. gruodžio 20 d.

Donelaičio testamentas

Maždaug 1760–1770 metais Tolminkiemyje, Prūsų Lietuvoje, genialus lietuvininkų dvasinis ganytojas, poetas, kompozitorius ir inžinierius Kristijonas Donelaitis toniniu hegzametru rašė keturdalę poemą. Ji per stebuklą išliko ir „Metų“ pavadinimu, kurį suteikė pirmasis jos leidėjas Liudvikas Rėza, tapo lietuvių kalbos bei literatūros klasika.

Lietuviškasis Homeras, laisvalaikiu konstravęs klavesinus, ką tik Europoje pasirodžiusį fortepijoną bei didelio jautrumo optinius prietaisus, barometrus, termometrus ir mikroskopus, ne mažiau nei savo sodą išpuoselėjo rašytinę kūrybą ir iš karto ne tik padėjo pamatus grožinei Mažosios Lietuvos literatūrai, bet ir kilstelėjo visą lietuvių kultūrą iki europinio lygmens. 1977 metais UNESCO Donelaitį įtraukė į pasaulinės kultūros paveldą. Tačiau Donelaitis stulbina ne tik sodria ir nepakartojama gyva kalba, per tris šimtus metų įgaunančią vis didesnę vertę. Jis rašė tuo metu, kai dėl karo, bado ir maro kolonizuojamose žemėse lietuvininkų liko tik pusė gyventojų. Jo pasakėčios ir didysis epas – tai rūstus metraštis, įamžinantis tolydžio paverčiamos kadaise laisvos tautos degradavimą; jis su neprilygstamu įžvalgumu kuria personažus, kurie ima mėgdžioti svetimtaučių – vokiečių, prancūzų ir šveicarų – manieras ir taip praranda buvusią santūrią etiką, pamiršta savas tradicijas, aptingsta ir tampa nebevertinami net svetimų ponų, kurie nebemoka už darbą, verčia valstiečius vogti mišką, kad sumokėtų mokesčius ir net patį pasakotoją, garbingą seniūną Pričkų, dėl šilingo nudobia it šunį. Atneštinės gyvenosenos ydas Donelaitis išjuokia barokine kalba – tai godumas, apsirijimas, bedievyستė, ponystė, jos aiškiai lieka svetimos būriui ir

dievobaimingam savam žmogui. Skaitau tuos tūkstančius eilučių ir girdžiu kalbą, artimą tai kalbai, kuria kalbėjo mano močiutė, gyvenusi netoli tų kraštų. Randu archajinius žodžius, dviskaitą, nesvietišką grožį, iškart mane gražinančius į protėvių pasaulį. Muzikali, stringanti į širdį, o dar parašyta klasikiniu hegzametru ta šnekta budina suvokimą: juk tai testamentas, tai perspėjimas mums, tai – dabartis.

Tik nūnai ginkluotą karą pakeitė informaciniai karai, marą – žudančios ideologijos, su kuriomis ateina mirtinos ligos, o badą sukuria politika, kuri savą žmogų išveja ieškoti duonos kąsnio į tų pačių svetimtaučių žemes. Mes, anot Donelaičio „kytri lietuvių pilosopai“, stebime tą patį procesą, kuris sunaikino unikalų prūsų paveldą ir pačius žmones. Ką tas testamentas liudija? Karaliaučiaus kraštą po Antrojo pasaulinio karo galutinai nusiaubė sovietų armija „išvaduojo“, fiziškai išnaikinusi autochtonus ir palikusi dykynę. „Tik“ prieš 50 metų. Bet šis procesas vyksta ir toliau. Dar gyvi amžininkai, kurie regi, kaip neseniai (XX a. pradžioje) lenkų Armijos Krajovos neteisėtai atplėštos Punsko, Suvalkų, ir Stalino Baltarusijai priskirtos etninės lietuvių nuo amžių gyvenamos žemės patiria Prūsijos likimą. Suvalkuose šiais metais uždarytos lietuvių mokyklos, liko tik viena. Gudijoje (Baltarusijoje), Gardine, istoriniame LDK mieste teliko saujelė (141 žmogus), kuri laiko save lietuviais, aktyviai besidominčiais lietuvybe. Gervėčių apskrityje, Rimdžiūnų mokykloje, lietuvybės židinyje Gudijoje, teliko 64 mokiniai, iš lietuviškų ir mišrių su baltarusiais šeimų. Šių metų rudenį jiems buvo stebuklas išgirsti lietuvių kalbą gyvai (vykome su Rašytojų sąjungos desantu). Iš mokytojų pasisakymų aiškėja, kad šeimose kalbama baltarusiškai, o pasak mokytojų, politika yra tokia, kad lietuviai (amerikiečių dipukų išgalvotas apibūdinimas lietuviams klajokliams) turi persikelti į Lietuvą, kuri tėra perkėlos punktas į išsvajotąją Europą... Pribloškė tyrai, buvusios Lietuvos etninės žemės, nūnai dirvnuojančios ir besiskiriančios nuo likusios Gudijos: apmirę kaimai, užkaltos ir sudegusios sodybos. O neseniai tose žemėse skambėjo lietuvių kalba, dainos, unikalios tarmės, būdingos tik tiems kraštams. Ką tik, prieš keletą metų, ekspedicijos užrašinėjo dainas ir gyvą kultūrą... Ir vietovardžiai – dar išlikę?.. Verdiktas aiškus: lietuvių Baltarusijoje tuoj neliks. Kaip ir Lenkijoje, Ukrainoje. Pridurkime prie gyvos žaizdos

faktą, kad ir Ukrainoje, LDK partnerėje, šiais metais uždarytos paskutinės lietuvių mokyklos. Taigi kyla klausimas, kaip Lietuvos valdžia rūpinasi savo mažumomis kaimyniniuose kraštuose. Atsakymas vienareikšmiškas: jokie prioritetingi diplomatinio ir finansinio palaikymo, nes per neilgą laikotarpį sunyko unikalios etninės bendruomenės lietuvių istorinėse etninėse žemėse, nededama jokių diplomatinių pastangų palaikyti santykių su kaimynais. Tuo tarpu mažumų, kurios čia, Lietuvoje, tėra atvykėlės, interesai Lietuvoje finansuojami pilna eiga. Kam dirba Lietuvos vairininkai? Ne titulinei tautai. Tuomet paklauskime kartu su disidentu monsijoru Alfonsu Svarinsku: „Kada Lietuvoje bus Lietuvos valdžia“?

Mums teliko dabartinė apkarpyta ir nustekenta Lietuvos žemė, kurią norima parduoti. Mes nebeturime kitų namų pasaulyje, tik šitą – mažą likusį lopelį prie Baltijos jūros. Ar mes išnyksime kartu su kitomis pasaulio kalbomis ir kultūromis, kurios nyksta nuo žemės veido kasdieną? Donelaitis atsako: „Ūkius mums atims ir nešt lieps ubagų krepšą“. Veizėkit lietuviai ir mąstykit. Ir kartu Donelaitis neša mums, lietuviams, humaniškąją žinią: „Sako juk visi šventųjų prarakų žodžiai/ ir pons Kristus pats bei jo mokintinių raštai,/ kad prieš svieto pabaigą bus toks sumišimas, kad baisybės pekliškos visur išsiplatinės,/ ir tarp ponų taip, kaip tarp glūpintelių būrų, tikt klastas ir šelmystės išvysime kyšant./ Ir toliau: „Vogt, klastuot, išplėst ir su gvoltu pasisavint, šelmystes pramanyt, kekšaut bei dievą paniekint ir, kas dar daugiau yr pramonių, prasimanyti, – tai visa vieta baisingos mūsų galdynės.“ Donelaičio žodžiai yra Apšvietos amžininko žodžiai, skirti mums, lietuviams. Humanisto ir filosofo žodžiai. Tai genialaus Švietėjo kalba, kuri mus, jo ainius, priverčia sudrebėti. Rūpinkimės savo senelių paveldu ir dora, nes pasaulis andai yra sumaišty. Skaitykime „Metus“. Donelaitis kaip pranašas numatė mūsų „galdynės“ baisumus ir kartu nusakė visas apgaulės, su kuriomis susiduriame ir nūdien.

Sausio pirmoji – Donelaičio trišimtmatis gimtadienis. Kad naujieji metai prasideda su mūsų kultūros milžino minėjimu – Apvaizda. 2014 metai tebus po Donelaičio ženklų – kaip lietuvių tautos dvasinio ir kūninio Atgimimo ženklų. Kad andai legendinio alpinisto Vlodo Vitkausko iškelta Trispalvė Himalajų viršukalnėje taptų gaire net tiems, kurie ją naudoja kaip skudurą

Pilsudskio antkapiui nuvalyti. Kad Lietuvos „valdžia“ suprastų, kam tarnauja – savo Tautai, ar svetimiams ir saviems donelaitiškiems „smirdams“, nes „kur dingtų ponai, kad jie būro netektų ir kad bėdžius toks su šūdais jiems nepadėtų“. Sodriai, liaudiškai pasakyta. Be politikorektiškos cenzūros. Taip, kaip yra. Prisiminkime, kad esame seniausia pasauly indoeuropiečių tauta ir kultūra, turinti turtingiausią Europoje žodyną. Įrodykime savo pranašumą kitiems. Tebūnie 2014 metai lietuvių Atgimimo metai.

„Respublika“, 2014 m. sausio 3 d.

Europa kryžkelėje, o Lietuva – pusiaukelėje?

Naujaisiais metais LRT pasaulio savaitės apžvalgą pradėjo nuo pokalbio su svečiu, airių kilmės visuomenės veikėju Kingsliu Aikinsu, buvusiu *CEO The Worldwide Ireland Funds* (1992–2011) ir neseniai įkurtos konsultacinės kompanijos *Diaspora Matters* vadovu. Jis pateikė viziją, kuri, sprendžiant iš jam suteiktos reikšmės, turėtų būti mums pavyzdžiu. Daug metų veikdamas JAV jis nūnai apibendrina savo stebėjimų patirtį. Kodėl Kinija tapo pasaulio manufaktūra, Indija – technologijų centru, o Izraelis – antrąja idėjų kapitalo sostine? Todėl, kad, jo manymu, kinų, indų ir žydų išėivija pasaulyje sutelkė galios centrus diasporos organizacijose. „Brain drain“ (proto plovimas) virto „brain gain“ (proto laimėjimais). Šiame procese bet kuri valstybė atlieka ne vykdytojos, o palengvintojos, padėjėjos darbą. Taigi valstybių uždavinys, pasak Aikinso, – padėti pasauly išsklidusioms bendrijoms organizuotis ir vykdyti sėkmės scenarijus, kurių neriboja jokios sienos. Mat geografija tėra fikcija. Tačiau viskas vyksta JAV, nes jose, esą, šios minėtos bendrijos pasiekė tokios galios, kuri ateity turės sprogstamąjį ir pasaulį keičiantį užtaisą. Kinų, indų ir žydų diasporos JAV turėjo ir turi valdžios palaikymą būtent dėl tų bendrijų atstovų aktyvumo, todėl jos tokios sėkmingos. Tai galbūt yra net pačios Hilari Klinton idėja – žinoma, ji tikrai apie tai mąsto ir palaiko tokio tipo suartėjimą. Aišku, ir airiai to siekia. Bent jau Aikinso asmeny. Dėl to jis

naujosios organizacijos pagalba, kuriai suteikė ketvirtį milijardo, tikisi Airijai iškovoti konkurencinį statusą, kurį laiduotų ryšiai su sėkmingiausiais, turtingiausiais, turinčiais politinius ryšius ir žinančiais kaip daryti („know how“) įtaką žmonėms. Iš pažiūros tiesiog teikti labdarą ir palaikymą airių kilmės sėkmės kūdikiams visame pasaulyje. Tokios idėjos skamba galingai, ypač paremtos kapitalizmo ir globalizacijos logika.

Mes žinome, kad tik prezidento Ronaldo Reigano ir lietuvių išeivių JAV pastangomis Lietuva neišnyko iš pasaulio žemėlapiu XX amžiuje. Taigi tokia taktika – tikrai veiksminga. Ir visiškai nesuvokiamas atkurtos Lietuvos Respublikos kurtumas lietuvių kilmės žmonėms, kurių sėkmės istorijos pasaulyje yra daugiau nei garsios. Pavyzdžiui, milijoninį Los Andželo miestą tvarko lietuvis architektas... Visur pasauly, net Lotynų Amerikoje, lietuviai yra pasiekę aukščiausius postus. O lietuvių kilmės žmonių, negyvenančių savo šalyje, yra keli galingi milijonai (suskaiciavus būtų, ko gero, dviženkliai skaičiai). Jie, išeiviai, turi didžiulę galią. Ir gerai, jei jie dar prisimena mūsų mažytę šalį, iš kurios kilo, kaip šiųmetis Nobelio premijos laureatas Robertas Šileris. Suprantama: aukščiausio lygmens humanitarai, mokslo pirmeiviai mato pasaulį kitaip, jie dalina savo žinias visiems, kas to siekia. O ar mes pasinaudojame savo protais ir jų geranoriškumu?

Kas imponuoja Aikinso strategijoje, tai kad tėvyninė šalis deda visas pastangas paremti išeiviją, vadinamąsias „mažumas“ visame pasaulyje. Tai – išeities taškas visoms savo ateitį dar prognozuojančioms valstybėms. Dar daugiau, į klausimą, jei tai valstybės nedaro, jis atsako vienareikšmiškai: „Jūs pralaimėjote“. Kadangi dabar svarbu ne „ką tu žinai“, o „kas žino tave“. Suprantama, sunku lygintis su milijardus žmonių turinčiomis Kinija ar Indija. Bet mažyčio Izraelio pavyzdys pamokomas. Lygiai kaip ir airių išsivadavimo kovų dalyvių ir emigrantų atkaklumas. Ta pati Indija mokėsi iš airių rezistentų kovų. Yra toks dalykas, kaip tautos charakteris, kuris išgyvena bet kokiomis sąlygomis.

Kita vertus, šiuo metu dėl technologijų bumo tautos išgyvena pagreitintą transformaciją. Jau nebegalima kalbėti kategorijomis, kurios buvo veiksmingos net prieš gerą pusšimtį metų. Galima būtų daug kalbėti apie Jungtines Valstijas, jų istoriją ir indėnų genčių pavergimą. O tos gentys

prarado valstybingumą, arba teisę valdyti savo žemes tik prieš porą šimtų metų (kai vienpusiškai įsiteisėjo svetimtaučių Konstitucija). Juk kai JAV kalba apie žmonių teises, jos visiškai nutyli ir dabar ne tik buitiškai egzistuojantį šio didžiulio žemyno aborigenų beteisiškumą. Todėl ši klausimą reikia svarstyti dviem lygmenimis: ar naujoji pasaulio tvarka daro gera istorinėms valstybėms ir tautoms, ar kuria pasaulinę vergiją, kurioje vadovaus tik stipriausieji?

Amerikos čiabuvių likimas identiškas Rusijos užkariautų tautų Užkaukazėj ir Sibire likimams. Tos naujosios supervalstybės kalba apie žmonių teises, bet pagal Džordžą Orvelą yra lygūs ir lygesni. Papasakosiu anekdotą. Kai atvykau į JAV, susitikau su navajų ir apačų šamanų palikuoniu, tai yra, aukščiausio luomo atstovu, Džėjumi Rubenu Silverberdu (kaip suprantu postmodernistiškai, jo giminė turėtų vadovauti Jungtinėms Amerikos indėnų tautoms), ir, prie kavos puodelio Niujorke, „just for fun“ (toks amerikiečių posakis, atstojantis humorą) pasakiau: atvykusi į JAV aš pirmiausia turėjau paprašyti jūsų, indėnų leidimo įžengti į šias žemes. Ne oro uosto tarnautojų. Reikėjo pamatyti siaubą jo akyse. Mat, pasak Džėjaus, daugelio išžudytų indėnų genčių patyrimas „susiveda“ į tai, kad baltųjų užkariautose teritorijose vieninteliai navajai sugebėjo išgyventi ir net prasikurti, ačiū ispanams, kurie išmokė dirbdinti aukso ir sidabro liedinius... Iš buvusios laisvos ir orios raudonodžių rasės liko tik primityvus mėginimas išgyventi, o didžiausias pasiekimas – statyti etninio pobūdžio pjeses-miuziklus „Off Broadway“, kuriuos išlepinta šiuolaikinė Amerika suvokia kaip egzotiką. Iš daugelio indėnų genčių, penkiasdešimties milijonų (prieš kolonizaciją), Šiaurės Amerikoje liko mažiau nei du milijonai, kurie skęsta gausioje atvykėlių bendrijoje ir nebeturi jokių net etninių skirčių (juk šejenai pina dvi kasas, o pauniai – skutasi galvą). Stengiasi išsiversti iš kazino ir mokesčių lengvatų. O kas tai žino? Bet jie ir dabar kovoja, tik jų teisės minamos kaip ir prieš du šimtus metų, nors nebe ginklu, o teisinėmis vingrybėmis. Nes „geras indėnas – miręs indėnas“. Taigi – pasaulio valdovė ir nuostabi demokratijos citadelė JAV turi savų interesų. Kaip ir kitos supervalstybės. Nes pasiturinčios diasporos (bet ne autochtonai, kurių turi nelikti kaip amžino krislo akyje) moka gerus mokesčius.

Kokia istorinė pamoka lietuviams? Taip, mes turime savo valstybę, ir todėl turėtume vadovautis Aikinso logika. Vien todėl, kad kinai ir indai savo žemėse turi įtvirtinę prigimtinę etiką ir pasaulėžiūrą, kad ir kokie iššūkiai jiems tektų. Ir jiems bėpigu numesti JAV kokius 27 milijonus prasisiekėlių (vien indų, o kinų – žymiai daugiau) – nenukraujuos. Airiai, kaip ir mes, ES turi didžiausias užsienio skolas. Ir kartu labai didelės, indišką ir kinietiškas ambicijas. Ir tai labai gerai. Tik su viena sąlyga: kad tos ambicijos tarnaus ne vien supervalstybėms, o ir tėvynei. Beje, tai liečia visas Europos tautas. Jei toks suvokimas bus prarastas, ką gi – iš tiesų laimės tik Kinijos ir Indijos civilizacijos, kurios išgyveno tūkstantmečius vien dėl to, kad sugebėjo asimiliuoti naujoves. Ką rinksis Lietuva? Pamatysime.

„Respublika“, 2014 m. sausio 10 d.

Kas eina iš proto?

Kas eina iš proto – ar tik Lietuva, ar jau visas pasaulis? Tokį klausimą Sausio 13-tosios išvakarėse iškėlė feljetonistas Vitas Tomkus. Ir iš tiesų, daugelį nūdienos reiškinių, aprašytų Džordžo Orvelo bestseleriuose, įmanu taikyti jau ne tik „blogio imperijai“, bet ir Vakarų diktuojamai pasaulio raidai. Netgi sakyčiau, kad Jevgenijaus Zamiatino knygoje „Mes“ aprašyta fantastika iš dalies jau virto tikrove. Ir Oldo Hakslio idėja fiksuota, kad ant neteisingų pamatų pastatytoje ir pasipelnymo šėlo purtomoje „gerovės“ civilizacijoje, kuri dėl to logiškai pasmerkta žlugti, išeitį galima rasti tik būties tuštumos siaubą užpildžius dar neišrastais sveikatai nekenkiančiais narkotikais – jo „Suvokimo durys. Dangus ir pragaras“ vis dar populiarus romanas. Regis, antiutopija, skelbiama talentingų rašytojų veikaluose, tampa naujųjų laikų biblija. O šią papildoma radikalių pažiūrų skelbėjų manifestai. Daugeliu atvejų taip pat – jau įkūnyti. Tad ir pagalvoji: ar taip jau lemta, ar vis dėlto kitur šuo pakastas?

Maištas – amžina nesubrendėlių būseną, artima mitologinių ir bibliščių maištininkų būklei. Tik kai iš neišmanymo ir noro pažinti pasaulį klysta žmogus, jam tai tinka. Kai nupuola koks nors angelas ir tampa kitokio rango sukilėliu, tai taip pat laikų pradžioje įvykęs faktas, kurio nei įrodyti, nei paneigti tarsi negalima. Tačiau kai žmogus sąmoningai prisiima puolusio angelo rangą ir pradeda vaidinti maištininko prieš Aukščiausiojo valią vaidmenį, kol galiausiai įsikalba sau ir įkalba kitiems, kad Jo iš viso nėra, tada ir gimsta Hakslio „puikus naujas pasaulis“. Pirmiausia, žinoma, įkaitusiose ar apsvaigusiose galvose. Tada įkyriai ir nepaliaujamai pradedama lipdyti tokio pasaulio pasiūla – pagal visus kapitalizmo ir laisvos rinkos dėsnius. Peršama

ir reklamuojama tol, kol žmogus pradeda manyti, kad tai neišvengiama, kad tai dėsninga, ir kad to nori jis pats.

Šiaip žmogus kuria ir griaua kaip vaikas, žaisdamas kaladėlėmis; juk nepaliksi bokšto iš kaladėlių ar smėlio pilies amžiams. Ne šiaip žmogus, o tasai, kuris sakosi valdąs pasaulį (ar bent jo dalelę), darąs įtaką tautoms ir valstybėms bei apsukrumą panaudojąs milijardinėms piniginėms machinacijoms – jis imituoja Tą, „kurio nėra“. Kodėl jis taip elgiasi? Todėl, kad sugeba, ir ypač dėl to, kad jam sudaromos sąlygos. Nes mano, kad su juo tas puikus pasaulis ir baigsis. Tai yra, kaip turbina visu pajėgumu veikia net tada, kai aiškiai suvokia it pučiamo muilo burbulo veiklos beprotybę. O kad jau suvokia, ar tokią veiklą galima laikyti kūrybos ir ardos pusiausvyros dėsniu pagimdyta neišvengiamybe?

Pragarą galima laikyti sukurta vieta. Bet ji pagrįsta prievarta. Prievarta primesta kūryba iš tiesų yra antikūryba. Materialistas gali Gamtą laikyti kūrėja, jei jau kitokių ištakų nepripažįsta. Tačiau joks maištininkas iki šiol neįveikė nei vienos Gamtos stichijos. Todėl jis naudoja prievartą prieš žmogaus Prigimtį. Skaldymas, arda, skausmas, neviltis tampa „natūraliais“ vystymosi varikliais. Tuo tarpu darna, džiaugsmas, meilė ir viltis kykla savaime iš tikrojo kūrybos Šaltinio, esančio aukščiau dualios būties. Bet Jo, pasak antiutopistų, nėra. Yra tik prievarta ir jokio žiburio tunelio gale. Laisvės ir savikūros negali būti iš esmės. Tokiomis sąlygomis logiškiausia išeitis – savižudybė. Tai ir yra tikriausioji beprotybė.

Beprotybė tapo mada. Anksčiau mūsų tautosakoje veikęs velnias, kaukas, aitvaras ir bildukas virto žymiai baisesniu šetonu. Šetonas – tai šaitanas, arabiškas žodis, reiškias piktąją dvasią. Žiniuonės virto raganų kūjo vertomis furijomis. Šventykla išnyko, radosi božnica (bažnyčia). Taip barbarizmais prasiplėtė žodynas. Lietuvių kalboje nesant šventumą išniekinančių keiksmazodžių, skubiai kuriama kalėjimų ir lagerių terminologija pagrindu kalbų, kuriose ji egzistuoja jau seniai. Lietuvių maištininkai seka jau esamų modelių pridurmui, juos taiko mums, plečia pragarišką akiratį. O kartu su nebūtais, svetimais žodžiais randasi ir reiškiniai: komunizmas, fašizmas, postmodernizmas, transgenderizmas ir kiti -izmai. Visokios „diedovščinos“ ir „bezpredielai“. Svetimžodžiai, pagal prasmę išversti į gimtąją kalbą, iškart

išduoda jų kilmę ir pobūdį. Todėl taip stengiamasi stabdyti laisvą lietuvių kalbos ir sąvokų raidą, prievarta diegiamos, ar veikiau implantuojamos atneštinės. Kad antiutopija taptų mūsų savastimi. Implantų neskauda.

Ir vis dėlto skysti tie mėgdžiojimai. Tai, kas mėgdžiojama, bet nekyla iš tautos gelmių, vidinės nacijos kūrybos, neauga kaip medis, lėtai ir savaimingai, nėra nei neišvengiama, nei tikra. Tačiau tikra yra tai, kad lietuvis, pazardintas į kosminę bakchanaliją, neberanda po saule vietos ir vis dažniau renkasi savižudybę. Todėl, kad tautos būdas, jos pasaulėjauta vystosi tūkstantmečiais, ir pakeisti jos pakaitalu neišeina, ją galima tik fiziškai įsiurbti, suvirškinti, iškreipti ir sunaikinti. Arba implantuoti savižudos mechanizmą. Ir tai įmanoma tik tada, kai įtikima antiutopine apgaule, esą tai – neišvengiama. „Neišvengiamas“ titano, kuris savinasi To, „kurio nėra“, kūrybos galias, diktatas. „Neišvengiami“ narkotikai, iškreiptas seksas, smurtas ir laisvės atėmimas.

Galima tapti „madingais“ ir pamiršti, kad nuo Vilniaus iki Maskvos – tik aštuoni šimtai kilometrų ir aistringai svarstyti, kuris „kietesnis“: Venička (Jerofejevas) ar Edička (Limonovas). Skaityti Čarlzo Bukovskio, o ne įsidėmėtinus jo bendrapavardžio rusų disidentų tekstus. Gąsdinti „rusų grėsme“ – nevykęs triukas. Galinga ir didelė kaimynė niekur neišsikels, ji gali sau leisti veikti senais būdais. Kaip ir Lenkija, kurios senos istorinės užmačios Lietuvos atžvilgiu taip pat nugali aukštesnes broliškos tautų intencijas. Ir jos nesikeis dar šimtmečius. Pakanka tik tai prisiminti. O suvokti reikia kitką: galios, kurių varomoji jėga yra neapykanta, o priemonė – apgaulė, veikia per visame pasaulyje, taip pat ir Vakarų demokratijose, aptinkamas silpnas vietas. Ir joms nepriimtina, kad tokios tautos, kaip lietuvių, drįsta norėti būti savimi. Ir niekas net nesusimąsto, kad suvirškintus mažąsias tautas, bus imtasi didžiųjų... Nes tokia „puikaus naujo pasaulio“ logika.

Vietoj antiutopijos geriau skaityti šventraščius ir tautoraščius. Tik ten galime rasti paprastą kaip ašara tiesą: kiekvienai tautai iš Dievo yra duota pasirinkimo laisvė būti savimi ir kurti iš savęs, o ne griauti save. Prigimtinė teisė gyventi savaip. Ir ginti tą iš Jo pareinančią teisę asmeniniu ir bendruomeniniu lygmeniu kaip esminį žmogaus Būties sandą. Juk iš tiesų maištauti verta tik prieš tuos, kurie bando tą teisę atimti. Sausio 13-toji ir buvo ta istorinė

akimirka, kai įvyko išsivadavimas iš beprotybės, kurios vardas – sielos ir laisvės nepripažįstanti velnio imperija. O mums buvo duota rečiausia Malonė, kurios seniai nepatyrė daugelis didžiųjų tautų. Juk ne veltui. Vadinasi, sausio tryliktąja turi tapti kiekviena mūsų gyvenama diena, idant suvoktume, kad esame palaikomi ir palaiminti To, kuris iš tiesų yra.

„*Respublika*“, 2014 m. sausio 17 d.

Koncertai, skirti Valstybės atkūrimo dienai – Vasario 16-tajai

Jau trejetą metų ypatingą valstybinę reikšmę turintis iškilmingas Vasario 16-tosios minėjimas vyksta Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje, ir jo išskirtinis bruožas yra tas, kad jo metu skamba tik lietuviška muzika. Anksčiau kurį laiką Vasario 16-tosios proga iškilmingi simfoniniai koncertai vykdavo LNOBT, o koncerto programą sudarydavo klasikiniai Vakarų Europos, rusų romantikų ir lietuvių autorių kūriniai, tai yra, ypatingos šios dienos reikšmės programa neatspindėdavo. Minėjimą perkėlus į Nacionalinę filharmoniją koncepcija pasikeitė. Iškilmingą koncertą globoja Lietuvos Respublikos Prezidentė, o koncerto kulminacija tampa kuriam nors lietuvių autoriui užsakyto kūrinio premjera. Tokiu būdu ir pačios LNF gyvenime tai – bene vienintelis simfoninės muzikos koncertas, kai atliekami vien lietuvių kompozitorių kūriniai, o jų klausosi taip pat ne eiliniai melomanai, o diplomatinio korpuso atstovai, LR Seimo ir Vyriausybės nariai, politikos, žiniasklaidos, verslo, mokslo ir meno elitas. Taip pat šis koncertas transliuojamas per TV ir radiją, vadinasi, jį girdi plati auditorija.

2012 ir 2013 metais buvo stengiamasi, kad muzikos panoramai atstovautų įvairių kartų kompozitoriai: skambėjo ne tik reikšmingi istoriniai kūriniai (ištraukos iš Vytauto Klovos operos „Du kalavijai“, Balio Dvariono operos „Dalia“, Eduardo Balsio baletu „Eglė žalčių karalienė“, Juozo Gruodžio,

Aleksandro Kačanausko, Jono Tamulionio, Felikso Bajoro, Algirdo Martinaičio, Arvydo Malcio, Vytauto Miškinio ir kitų autorių simfoniniai bei vokaliniai kūriniai), bet ir lietuviškas nacionalinis instrumentas – birbynė (Alvido Remesos „Melodija“ birbynei ir orkestrui, solistas Egidijus Ališauskas).

Šia prasme šių metų šventė buvo žingsnis atgal, nes skambėjo tik ke-turių kompozitorių kūriniai, vyresniosios kartos aukso fondo neliko; iš jų išskirtinė garbė teko Vidmantui Bartuliui. Roberto Šerveniko diriguojamas Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras, solistai Asta Krikščiūnaitė (sopranas) ir Tadas Girininkas (bosas), Kauno valstybinis choras (meno vadovas ir vyr. dirigentas Petras Bingelis), vaikų chorų „Liepaitės“ ir „Ažuoliukas“ grupės atliko šiuos kūrinius: V. Bartulio „Muziką“ (ž. M. Katiliūtės), Donato Zakaro pjesę iš ciklo „Dvi pjesės“, Vaclovo Augustino „Gloria“, Giedriaus Kuprevičiaus fragmentą iš baleto „Čiurlionis“ ir vėl V. Bartulio „Giesmę ateičiai“ (premjera, ž. Sadi, B. Brazdžionio). Nors, kaip kiekvienąkart pabrėžė vakaro vedantysis Rimantas Bagdzevičius, surinkti Nacionalinės literatūros ir meno premijos laureatai parodė prideramą meistriškumą (buvo nesuprantama, kam tai akcentuoti prieš kiekvieną kūrinį), pats įvairovės stokojantis programos sudarymas neleido visu grožiu atsiskleisti nei orkestrui, nei galimiems mažiau premijuotiems bei žinomiems solistams.

Parinkti kūriniai (įdomesni, rimtesni pasirodė Zakaro, Augustino opusai) koncertui suteikė keistą tendenciją garbingos auditorijos nenu-varginti perdėm reikšmingais istoriniais ar kompoziciniais aspektais. Dar keisčiau, kad šis koncertas itin priminė kažkada girdėtus privalomus pom-pastiškus renginius. Gerai, kad du metus koncerto pradžioje skamba Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“ (klausėmės taip pat V. Bartulio aranžuotės, iš kurios paskutinę akimirką buvo pašalinta... elektrinė gitara, matyt, kažkas susiprotėjo), bet kai koncerto pabaigoje išbėga laimingi vaikai ir mojuoja rankytėmis, o *in between* pramaišiu skamba bereikšmiai šia proga teks-tai persų, prancūzų, anglų, vokiečių, rusų, lenkų, lietuvių kalbomis (kodėl ne kinų ar suahelių?), tai kaip du vandens lašai panėši į „tarybinių tautų draugystę“, kada, švenčiant SSSR šventes, būdavo madinga įterpti broliškų tautų tekstus. Šiuo atveju ją sėkmingai pakeitė „europinių tautų draugys-tė“. Vaikų išbėgimas, matyt, turėjo simbolizuoti mūsų ateitį ir – žengimą į

šviesų rytojų (jau girdėjome). Panašūs vienkartiniai kūriniai būdavo kiekvienais metais kepami LTSR kompozitorių įvairių tarybinių švenčių proga... Ar reikia tokių formalistinių valdiškų kūrinių – net ne šios dienos klausimas. Premjeroje, turėjusioje tapti kulminacija, Brazdžionio eilės, įterptos lyg perkūnsargis, visai neturėjo prasmės ir paskendo, persiški motyvai harmonijoje, galima sakyti, dominavo. Sunku suprasti, ar tai tiesiog nuotaikingas pokštas, ar atsipalaidavimas. Vis dėlto norėtūsi tikėtis rimto požiūrio į Valstybės atkūrimo dieną, neatmieštą lengvai atpažįstamų sovietmečio realijų.

Šiais metais minime Kristijono Donelaičio, mūsų grožinės raštijos pradininko, 300 metų jubiliejų. Tokia proga jokių renginių jokiai valstybei nebūna per daug. Kodėl Donelaitis netapo Vasario 16-tosios esminiu akcentu, yra nesuprantama. Ateityje koncerto rengėjams patarčiau nenuolti nuo anksčiau pasirinkto teisingo, solidaus ir prasmingo iškilmingo koncerto programos bei koncepcijos sudarymo. Mūsų valstybės garbingiems žmonėms bei svečiams parodykime geriausia, ką esame sukūrę.

„7 meno dienos“, 2014 m. vasario 21 d., Nr. 7

Laiko vagys

Nuo garsiojo minėjimo prie A. Mickevičiaus paminklo praėjo ketvirtis amžiaus. Sunku suvokti, kur dingo tie metai, nes žmogus, nepabijojęs nueiti į „savižudžių“ susirinkimą, o ir visi tie, kurie tiesiog laukė ir viltingai tikėjosi, kad Laisvės Lyga vis tiek išves tautą į gatves – tas žmogus vis dar laukia ypatingos dienos išsipildymo. O belaukdamas staiga pamato, jog ir galva jo šarmoja, ir dekoracijos kitos.

Kam ir kaip pražuvo tie metai? Tremtiniam ir partizanams, savanoriams gynėjams ir kiekvienam Lietuvos piliečiui, kuris tikėjosi laisvoje Lietuvoje oriai gyventi. Oriai gyventi – vadinasi, atsiriboti nuo kraujuje ir kankiniuose paskandintų artimųjų ir tėvynainių budelių ir jų organizacijų. Taip ir slinko metai, tikros apšvietos ir nusovietinimo belaukiant. Tačiau nebuvo net ketinama tai įvykdyti iš pagrindų. Nebuvo leista oriai dirbti, senti, atgauti sielos ramybę. Ir tasai, kuris apsisprendė naujaisiais antisąjūdinės „rekonkistos“ laikais nekolaboruoti su dabar jau žydra spalva nusidažiusiais komunistais, prarado viską: padėtį, gerovę ir laiką. Laukė pagarbos ir įvertinimo, kompensacijų, atimtų žemių grąžinimo, o sulaukė paniekos, užmaršties, išmaldos, galiausiai pavogtų pensijų. Ne žuvusiųjų ir genocidą išgyvenusių artimieji, kurie skaičiuoja centus, kad ir vėl išgyventų, bet istorijos niekintojai, valdininkais virtę tarnautojai bei naujieji oportunistai (labai mėgiamas leninistų žodelis) skraido po pasaulį, nuo ryto iki vakaro čiulba televizijos eteriuose ir punta nuo gerovės.

Naujajai Europai vis vien, kiemo teisės pažeidžiamos: buvusio KGB darbuotojo ar apkaltą patyrusio Prezidento, netradicinės orientacijos atstovo

ar šiaip į teismą besikreipusio žmogelio. Svarbu tik nepakliūti po „terorizmo“ punktu. Nebėra, nenusimato Šarlio de Golio laikų lygmens, kai dar veikė aukščiausias žmonijos vertybes ginantys įstatymai. Žinoma, vangiai tebevyksta žmonijai nusikaltusių asmenų teisminiai tyrimai (Jugoslavijos atvejis), tačiau Lietuvos tarp tų išrinktųjų tautų nėra. Kodėl taip nusižeminta?

Viskam yra paaiškinimas: paprastasis liberalizmas. Išplautas vertybinis lygmuo siūlo mėgautis vidutinio (statistinio) žmogaus teisėmis ir laisvėmis, ir į tą lauką nepakliūna tos jautrios sferos, kurių svarbos neakcentuoja valstybės. Turiu galvoje rezonansines bylas. Būtent jas privalo kuruoti atskirų valstybių teisėsauga. Tačiau rezgami susitarimai, ir Lietuvos atveju yra pralaimima. Tai, kas vyksta aukščiausiu diplomatinio lygmeniu, atsispindi mūsų kasdienybėje. Nesugebančių mūsų valstybingumą ir tautines vertybes apginti veikėjų, gaunančių už tai didžiulį atlyginimą dėka vyksta valstybės korozija.

Manoma, kad eilinis statistinis pilietis nieko nesupranta, todėl galima jo nuomonės nepaisyti. Tačiau visada ir visais laikais valstybės išgyveno, kai įsiklausė į savo piliečių balsą. Tik gyva apykaita tarp valdžios atstovų ir visuomenės laiduoja ateitį ir problemų sprendimų būdus. Mūsų valdžia, kuri dažnai ateina į TV forumus ir atsakinėja į žurnalistų klausimus, regis, mano kitaip. Ką gi ji siūlo? Pramogas. Visuomenei lieka tik žaidimai. Televizijos šou ir pasilinksminimai. Vietoj to, kad spręstų likiminius klausimus, žmogus įpainiojamas į simuliakrinę tikrovę. Pažvelkime: kasdien siūlomos visokios nuolaidos parduotuvėse, kavinėse, lizingas, „privilegijų“ kortelės, greitos bankų paskolos, loterijos. Ir visai tai atima laiką, brangų laiką, kurį turėtume naudoti savišvietai, asmeninių galių augimui, pagaliau šeimai. Gyvenimas skolon garsinamas kaip progresyvus. Akiplotis, užimtas simuliakrais, bevečiais užsiėmimais, yra šio amžiaus rykštė. Tada sakoma: laiko nėra. O tą laiką iš mūsų atima būtent tie paprastojo liberalizmo strategai, kuriems valstybinės, nacionalinės ir būties vertybės neturi jokios reikšmės. Dar daugiau: tų valstybių, kurios sumaniau verčiasi ir įperša tuos „gerovės“ modelius pasiuntiniai Lietuvoje elgiasi iš aukšto, ir matai, kaip kasdien į tave žiūri kaip į kolonijos gyventoją.

Argi to siekė Vasario 16-tosios tėvai? Jie net blogiausiam sapne nenumatė, į ką pavirs pasaulis per šimtmetį. Mes dar turime ką pasakyti pasauliui. Pasakyti „ne“ vienadienės naudos kultui. Nes tos „vertybės“ atima ne tik laiką. Laikas yra gyvenimas. Vadinasi, atimamas gyvenimas. Laikas, kurį galėtume paskirti amžinosioms vertybėms, savęs tobulinimui, savo tautos stiprinimui yra sumaniai filtruojamas ir atimamas. Ar jūs norite, kad kažkas atimtų jūsų laiką ir gyvenimą? Tai hamletiškas klausimas. Kol žiūrime kvailas televizijos laidas ir ginčijamės dėl trupinių, laikas slenka. Laiko vagys žino, kad tokiu būdu tapsime bereikšmiai. Bet juk galime tam pasipriešinti. Ar negalime?

„Respublika“, 2014 m. vasario 14 d.

Laisvės kaina

Kovo vienuoliktąją tūkstančiai žmonių susirinko į nacionalinį Laisvės žygį nuo Vilniaus Rotušės iki Seimo. Puikiai organizuotas taikias eitynes inicijavo Tautinis jaunimas, rezistentai, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Inicijatyvinės grupės nariai, Nepriklausomybės Akto signatarai, visuomenės, mokslo ir kultūros atstovai, įvairios Lietuvos pilietinės organizacijos. Atvykę užsienio svečiai iš Latvijos, Estijos ir Ukrainos (Maidano kovotojai ir jų atstovai) savo žodžiu išryškino vieną esminį dalyką: nepaisant politinės propagandos, skleidžiamos iš Rytų ir Vakarų, patys kaimyninių šalių žmonės – jauni žmonės – supranta ir palaiko vieni kitų nacionalinius siekius išlikti ir kovoti su bet kuria demagogija, uzurpuojančia Tautos teises pasisakyti ir kurti savo būtį. Juos puikiai suprato lietuviai, kurie mąsto taip pat. Pirmiausia – suvokia savo teisę mąstyti savarankiškai ir tęsti pradėtą laisvės žygį prieš bet kurias imperijas ir jų naujus darinius, besiformuojančius geopolitinėje erdvėje.

Ukraina išjudino pasaulio galias ir rado jėgų pasipriešinti po Antrojo pasaulinio karo nusistovėjusioms tarptautinėms taisyklėms, kurių laikinumas ir trapumas išryškėjo tada, kai ukrainiečių tauta pradėjo kovoti su iš esmės neišspręstais tarpšaliniais santykiais, pirmiausia su Rusija, Sovietų Sąjungos perėmėja. Suvokusi save kaip orią Europos naciją, Maidano Ukraina netruko išryškinti savo pirminį poreikį: išsivaduoti iš jai primestų ilgamečių vasalo santykių su Rusija. To atvirkštiniu simboliu tapo prezidentas Janukovyčius, į valdžią atėjęs kaip Rusijos statytinis. Jo elgesys ir gyvenimo būdas, priklausomybė nuo svetimos šalies diktatoriaus triuškinamai apsinuogino

tada, kai taiki visuomenė į kvietimą susitarti buvo pavaišinta kulų kruša. Kad ir ką darytų prakaituojanti propaganda, televizijos ir interneto dėka visas pasaulis mato, kas iš tikrųjų dedasi mūsų istoriškai visada buvusioje draugiškoje kaimyninėje šalyje. Tad vertėtų suprasti bent vieną dalyką: Ukraina tapo išbandymu visai tarptautinei moratoriumų gerovės miegu miegančiai bendruomenei.

Tačiau jau buvo ne vienas karas, Rusijos kovojamas siekiant susigrąžinti įtaką buvusiose Sovietų Respublikose ar satelitinėse valstybėse: karas Balkanuose (Kosovo atidalinimas), Čėčėnijoje, Gruzijoje (Osetijos ir Abchazijos praradimas), Padnestrės atkirtimas nuo Moldovos. Krymo atplėšimo nuo Ukrainos atvejis, nekonvenciniai karai Donbase ir Luhanske yra to paties Vakarų nuolaidžiavimo Rusijai, kaip Antrojo pasaulinio karo nugalėtojais, pavyzdys. Tačiau jis yra beprecedentis dėl to, kad Ukraina yra didelė ir galinga valstybė, ir Rusija be Ukrainos lieka tik amžinojo įšalo ir kadaise nukariautų tautelių Sibire ar Užkaukazėje savininkė. Nors plotas – didžiausias pasauly... Ar Europos Sąjunga mano, kad Rusija nukentėjo, ir jai reikia tik didinti didžiausią planetoje užimamos žemės plotą bet kuria kaina?

Niekas tokių klausimų nesvarsto. Kaip ir Karaliaučiaus krašto, kurio prižiūrėjimas sovietų armijos „išvaduotojos“ jau seniai baigėsi. (O kur dar Kurilų klausimas?) Tuo metu, kai Lenkija rodo sveiką protą, ES valstybės tūpčioja vietoj. Pasak Prinstono universiteto politikos analitikų, padėtis susiklostė panaši į Kubos situaciją, tai yra, dabartiniai Rusijos kariuomenės veiksmai Juodojoje jūroje ir Krymo pusiasalyje rodo agresyvų iššūkį, kuris į šipulius suskaldo tarptautinių susitarimų veiksmingumą (1994 metų JAV, Anglijos ir Rusijos Budapešte pasirašytą memorandumą dėl Ukrainos nedalomumo). Bet juk istorijoje – nieko nauja. Jei yra proga, griebiamasi aneksijų. Galimas trečiasis pasaulinis karas yra realiai suvokiamas tik JAV strategų.

Ukraina ir Krymo autonomija paradoksaliai išjudino iššaldytas geopolitines zonas. (Apie Artimuosius Rytus nekalbėsime.) Todėl susirūpinimas dėl įtakos sferų natūraliai atsinaujino viešojoje erdvėje ir prisiartino prie mūsų sienų. O galima būtų žmogiškai pasakyti: Krymas, kaip puikus kurortas šalčių kamuojamai Rusijai, kuri ten susistatė milžiniškas gensekų vilas, yra tiesiog kurortas, toks, kaip prancūzams Nica. Kaip galima prarasti tokį

šiltą kampilį? Jokių būdu. Plius Juodosios jūros uostai. Taigi Rusija kovos visomis galimomis priemonėmis, kad neprarastų tokios gamtos dovanos. Gal dar syki ukrainiečių tautai suorganizuos holodomorą ar Černobylių?.. Ir niekam nerūpi, kad tai – Ukrainos perlas. Keblus klausimas yra ir dėl Krymo totorių. Jų nuomonės neklausama, jiems tik primetama išankstinė nuostata su išpūstais pažadais. O totoriai daug iškentę. Deportacijas ir visa, kas blogiausia – kai neturi savo valstybės, tenka taikytis su teroru... Žinoma, jie savo Tėvynės neapleis jokiais sąlygomis. Pagarba totoriams. Rusija šiaip ar taip pažeidžia dabartinę Ukrainos Konstituciją. Kadangi mums yra žinomas Rusijos elgesys susitarimų atžvilgiu, verta atkreipti dėmesį mūsų sąjungininkių, ES valstybių braižą.

O tas braižas, nepaisant greitos technologijų ir informatikos evoliucijos, liko nepasikeitęs. Nes žmogaus-grobuonies prigimtis lieka tokia pati. Ir ta prigimtis atsakinga už tai, kad bent viename žemės lopelyje taikiai gyvenančios tautos staiga atsiduria prieš neįtikimą tikrovę, kai nuolat randasi koks nors „nuo gyvenimo atitrūkęs“ tironas, ir vardan savo paranojiškų vizijų – nes jis manosi įgyvendinąs milijonų lūkesčius – pasaką apie šviesią žmonijos ateitį sudaužo į šipulius. Aukščiausio rango demokratų politikai kaip užhipnotizuoti meta vis tą pačią „gynybinę“ kortą – nusileisti agresoriui, neva jis pasitenkins, it liūtas, vienu kąsneliu, užuot gavęs visą antilopės kūno porciją. Nuolaidžiavimas visada sudaro sąlygas agresoriui toliau pulti. Tai rodo visa šiuolaikinė istorija ir antropologiniai senųjų civilizacijų tyrimai. Tačiau silpnėjanti humanitarinių mokslų padėtis pasaulyje rodo, kad valdantieji nerūpi humanizmas *per se* ir siekiama tik artimų tikslų. Tai yra, tokia *status quo*, leidžianti liūtui gerai pamedžioti, yra specialiai palaikoma. Taigi padėtis yra rimta, bet juk ją politikos analitikai seniai apskaičiavę. Žinoma, ne mūsų, o pirmaujančių (branduolinių) šalių, tarp jų ir Rusijos bei JAV. Šiuo metu tiesiog vyksta tų didžiųjų galių žaidimo tęsinys, o mes vėpsome ir pjaunamės tarpusavy. Nes tik manome, kad įsiterpėme į galingojo aštuonetuko gretas.

Ką reiškia šiomis dienomis kaip visada arogantiška tik savimi susirūpinusios Prancūzijos pozicija, kuri toliau ramiai stato Rusijai karo laivus? Ką reiškia Vokietijos baimė prarasti keturiasdešimt nuošimčių dujų iš Rusijos

ir verslą toje šalyje? Tą patį, ką ir 1939 metais. Vadinamąją realią politiką. Vokietijos atvejis, tiesa, daug įdomesnis. Sukėlusi du pasaulinius karus ir juos pralaimėjusi, šalis psichologiškai susitapatino su nugalėtoju (Stokholmo sindromas). Šrioderio pozicija jau iki Angelos Merkel valdymo, kuris supančiotas tų pačių Antrojo pasaulinio karo išdavų ir *privalo* būti nuosaikus, parodė, kad jis pakluso tai neregimai jėgai. Iki tokio laipsnio, kad parodomuoju būdu įsivaikino rusų vaiką. Ir jei dabar vokiečiai bijo viešai alubariuose, kaip kadaise Bavarijoje, ypač Miunchene, dainuoti savo liaudies dainas, nes tuoj pat bus apšaukti naciais, ir praranda tikros (ne hitlerinės) nacionalinės tapatybės šaknis, nors kitos Vokietijoje gyvenančios bendrijos tai daro laisvai, jie psichologinės perkėlos būdu padeda Rusijai, kuri Stalino asmeny su nacional-socialistais palaikė slaptus ryšius iki „nepaaiškinamo“ Hitlerio atsigręžimo prieš buvusią strateginę partnerę.

Kyla (ar nuolat eskaluojamas) klausimas, kieno pusėje yra Lietuva, Latvija, Estija, Ukraina? Šios šalys patikėjo Europos senbuvių pažadais. Įstojusios į ES (Ukraina dar ne), jos parodė normalią nuovoką. Nes tikėjosi pagarbos sau, kaip nepriklausomoms nacijoms. Tačiau susiklostė paradoksali situacija, ir ne mes vieni joje atsidūrėme. Paradoksas yra tas, kad ES yra tik ekonominė sąjunga. Ir baisinga eurokratų armija siekia vien ekonominės naudos, kuri ir išryškėjo dabar, kai dėl ekonominės gerovės aukojama tarptautinė taika. Kas yra ekonominė sąjunga? Pagal kapitalizmo dėsnius, tai didžiulė ir besiplečianti rinka, kurioje svarbu sau pajungti prekiavimo zoną, pigią darbo jėgą ir visus silpnesnės pusės išteklius. Reikia pripažinti, kad galimybės konkuruoti buvo sudarytos. Bet juk tie patys patyrę didieji strategai numatė nedidelių prisijungusių tautų bejėgystę, patiklumą ir nepasiruošimą, kuriuo puikiai naudojasi savo tikslais. Kadangi tie patys vartotojiški dėsniai yra „apolitiški“, buvo siekta Rusijai suteikti bevizį režimą. Kaip tuomet atrodo mūsų viltys atsidurti saugioje erdvėje? Nekaip.

Bet ir Rusija vis labiau saistosi su pasauliu ekonominiais bei piniginiiais ryšiais, ir Lietuva gali įkandinėti Vokietijos pradėti šaukti dėl nuostolių. Bėda ta, kad rekti ir muštis į krūtinę leidžiama tik šešiasdešimt metų nugalėtojo vaidmenį vaidinančiam subjektui, kuris taikos sąlygomis, tarsi pienburnis peštukas pasiilgęs kumštynių, virsta tarptautiniu chuliganu, ir jam visi

užleidžia kelią. Ar visi? Jei dauguma, tada aiškėja, kad ekonominė sąjunga negali būti vien tik ekonominė, kad bet kuri ekonomika laikui bėgant virsta galinga politine jėga. Rusija tai supranta ir sukioja sau kranelį. ES ateities neturi, jei nesuvokia politikos viršenybės virš ekonomikos. O į ekonomikos sampratą įjungiamas ir „žmogiškųjų išteklių“, arba demografinis vaidmuo. Pats paprasčiausias gimstamumo ir migravimo faktorius keičia žemės veidą ir valstybių kontūrus. Jei migraciją ir populiacijos augimą į rankas paima gudrus tironas, jo remiamos kolonijos svetimose šalyse, čiučiuojamos mažumų įstatymų, tampa visagalėmis ir pradeda referendumais užiminėti žemes. Taigi net karo nereikia. Tačiau tai atsitinka tik tada, kai kultūra ir civilizacija smunka iki hedonistinio lygmens, užmiršusi vardan ko iš viso buvo sukurta.

Blogiausia tai, kad puikios idėjos, tokios kaip ekonominė ir kultūrinė partnerystė, bevizis režimas, laisvas judėjimas ir žmogaus teisės virsta niekais, kai viršūnėse prasideda ambicijų karas. O dar aiškiau pasakius, kai paaiškėja, kad kai kurių šalių vadovai neturi ne tik ambicijų, bet elementarios savigarbos ir istorinės nuovokos. Juk Ukrainoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Graikijoje, Šveicarijoje ar Lietuvoje mitinguojantys žmonės, žmonės, kurie referendumais siekia ne tik ekonominių, bet pirmiausia dvasinių vertybių atkūrimo, niekuo nesiskiria. Nes jie sudaro kiekvienos valstybės Tautą, kuri ir yra Suverenas. Tauta nėra uabas, kurį lengva uždaryti. Tad svarbu suvokti: pirma, tautų bruzdėjimai demokratinėse visuomenėse rodo, kad valdžia joms tinkamai neatstovauja; antra, represinėse ar perdėm korumpuotose valstybėse anksčiau ar vėliau, negalėdama būti išgirsta ir gauti priklausančių teisių, o dažniausiai ir pradėdama tildyti policiniais bei kruvinais metodais, tauta pradeda pilietinį karą ar revoliuciją. O trečia ir svarbiausia, visų daugiausia demokratiškos ir bendraujančių šalių žmonės mato, kokiu mastu jų rinkta valdžia nusižengia, o tai matydami jie tai įvardija analogiškais terminais. Reikėtų pridėti ir ketvirtą faktorių, kuriuo bjauriausiai manipuluojama: tai vadinamosios mažumos, arba gausių tautų kolonistai, sąmoningai painiojami su tautinėmis bendrijomis, kurių niekas, be tos šalies įstatymų, kurioje jie gyvena, negina. Būtent tai šiuo metu ir vyksta Kryme, ir šis scenarijus žada būti perkeltas į Baltijos šalis.

Deja, pasaulis įklimpo iki ausų: Rusijai irgi galima užsukti kranelius – padaryti tokią blokadą, kad ji per amžius to nepamirš. Tiesa, rusų liaudis, kaip visada, pasiryžusi rodyti tokius išstvermingumo stebuklus, kurių išlepę Vakarai nė neįsivaizduoja. Be to, Rusija gali priversti savo oligarchus atsiimti kad ir indėlius iš užsienio bankų vienu metu... (tik nežinia, kaip tai pavyktų). Ir kas tada? Kuri pusė čia bus nuovokesnė, kuri nusileis, kuri bus priversta nusileisti, o gal kova prives prie blogiausio? Kol Vakarai skaičiuoja, Rusija vadovaujasi ne prekiniais interesais, o savosiomis ambicijomis ir vis dar nepasotinto mesianizmo utopijomis. Vadinasi, suvokia geopolitiką kur kas geriau, nors veikia civilizuotu požiūriu nepriimtiniomis, pasenusiomis priemonėmis. JAV bei iš dalies Anglija taip pat dar neprarado aukščiausio politinio išsilavinimo. Šiomis dienomis ryškėja, kurios šalys išlaiko sveiką nuovoką ir pamatines kultūros vertybes, vertas ginti ginklu, jei prireiks, o kurios išglebo. NATO lieka svarbiu stabdžiu ir vienintele mūsų viltimi. Tad kokia laisvės kaina? Ir mums brangiausia Lietuvos laisvė – kiek ji kainuoja?

„Respublika“, 2014 m. kovo 14 d.

Du prezidentai, dvi tikrovės

Kovo 26 diena į pasaulio politikos istoriją įeis kaip JAV Prezidento Barako Obamos diena. Viena iš didžiųjų jo dienų. Istorinė prezidento kalba Briuselyje bus analizuojama dar ilgai, bet ne dabar. Kad tai tikrai nėra eilinė kalba, suvokia turbūt nedaugelis net Vašingtone ar Niujorke. Ukrainos įvykių šviesoje Obama, kartu su kitais Vakarų lyderiais iki šiol kaltinamas sankcijomis Rusijai „be dantų“, parodė aukščiausią pilotažą. Ne tik stebindamas puikia retorika. Tokią kalbą galėjo pasakyti vadovas šalies, kuris tebeturi akiratyje svarbiausias pasaulio geopolitikos gaires, nukreiptas į šalių sankalbą ir vienijimąsi nepaisant niūrios kasdienybės ir kasdien išskylančių iššūkių. Istoriją Prezidentas išmano gerai, ir taip pat savo šalies istoriją. Jis suvokia visus ribotumus, bet kartu ir tai, vardan ko pasaulis juda. „Mano senelis kovojo Patono armijoje, kaip ir jūsų – Antrajame pasauliniame kare. Ir mes gerbiame tas aukas“ (citata iš vaizdo medžiagos). Kalbėdamas apie „taikos architektūrą“ ir Maršalo planą, jis pabrėžė, kad Rusijos veiksmai yra iššūkis tarptautiniams idealams, ir kad jie iš naujo suvienijo JAV ir Europą. Iš tikro sunku įsivaizduoti Tautų Lygą kaip svarbiausią taikos pasaulyje garantą, reziduojančią ne JAV, o kad ir Rusijoje... Prezidentas pasakė gyvybiškai svarbius dalykus: ne tik apibrėžė JAV ir viso demokratiškojo pasaulio poziciją Rusijos veiksmų Kryme atžvilgiu kaip neatitinkančių laikmečio. Krymo aneksija teisingai įvertinta kaip beprecedentė grėsmė esamai pasaulio tvarkai, kurioje turi tvirti pagarba ir įsipareigojimai tarptautinei teisei. Čia neanalizuosime

jo kalbos, tik atkreipsime dėmesį į kertinius momentus. O tokie buvo mažiausiai du: pirma, jis pamokė ir Europos Sąjungą, ir kitas valstybes ironizuodamas apie „didžiųjų“ teises virš „mažųjų“, nes „didelės šalys negali kvailinti mažųjų“. Jis aiškiai pasakė, kad ateities pasauliniame dialoge nėra tokių teisių, nes „laisvi žmonės ir tautos – tai mūsų ateitis“, ir „galime pasirinkti didingesnę ateitį“. „Tikiu, kad nesu naivus, nes tie idealai – universalūs“, pasakė Obama. Antra, pagrindinis jo kalbos akcentas buvo apie žmonių laisvą apsisprendimą bet kurioje šalyje. Raktinis žodis čia buvo „dignity“, tai yra orumas. Tai buvo įdomu, tas didumo, savo vertės pajautimo akcentavimas. Pasirodo, mums, lietuviams, chroniškai kenčiantiems nuo orumo stokos, yra daug nelaimės draugų pasaulyje... Atėjęs į valdžią kaip respublikonų oponentas dėl karo Irake (Džoržo Bušo jaunesniojo politikai), šiandien jis rado sveiko proto pabrėžti, kad tuo karu bent jau nebuvo nei žemės aneksuotos, nei pasikėsinta į šalies išteklius. Neatsakingas jis ir už broližudišką dešimties metų karą buvusioje Jugoslavijoje (tuomet prezidentavo Bilas Klintonas), bet ir šiuo atžvilgiu jis atrėmė Rusijos kritiką sakydamas, kad Balkanuose taikos misija buvo vykdoma su JTO sankcijomis, ir Kosovo atvejis taip pat nelygintinas su Krymu. Prisiminkime, kad iš Krymo šios organizacijos atstovas buvo tiesiog išvytas, jam buvo grasinama. Iki šiol Obama turi didžiulę opoziciją, taip pat ir Senate, kuri jo pasiūlymus dažnai paverčia niekiniais. Ką tik išleista nauja Davido Maraniso biografinė knyga, kurioje stengiamasi paneigti ir suniekinti paties Prezidento autorinę biografiją, bent tuos faktus, kurie liečia jo senelį Huseiną Onijangą Obamą. (Beje, lietuvių vertėjai, tiesiogiai vertę prezidento kalbą, turbūt turėjo iš anksto parengtą medžiagą, ir daugelyje vietų vertimas švelniai tariant buvo laisvas. Antai aukščiau cituotoje vietoje (plg.) verčiant atsirado tai, ko nebuvo kalboje: „Mano senelis dirbo virėju anglų kolonizatorių armijoje. Todėl mes žinome, ką tai reiškia“. Manau, komentarai nereikalingi.)

Čia ne vieta gilintis į JAV politines vidaus kovas. Svarbi yra esminė mintis, kurią jis, pirmasis juodaodis galingos šalies Prezidentas, kurio šeima turi karčią aparteido patirtį, išreiškė kalboje Briuselyje. Nelsono Mandelos pavyzdys jo kalboje buvo reikšmingas ir labai gyvybingas. Kartu jo kalba rodo kad ir sudėtingą, bet vis dėlto kertinį politinės Amerikos vizijos

tęstinumą. Trumpai kalbant, jis išdėstė glaustą demokratijos kursą, kuri buvo pamiršusi ne tik Rusija. Todėl įdomu, koku mastu tą žodį išgirdo Lietuvos vedantieji politikai, kurie į savo šalies žmonių apsisprendimą visiškai neįsiklauso. Ši kalba yra tokio lygmens, kurio jie veikiausiai negali ir įsisąmoninti. Paskendus vietinės galios žaidimuose, sunku pakilti iki tokios tiesos. Bet manipuluoti galingu globėju – dar ir kaip. Įvykiai Ukrainoje netikėtai suteikė pasparą rėkiantiems apie Rusijos baubą, bet išryškėjo ir tai, kad per visą nepriklausomybės laikotarpį buvo dangstomasi NATO ir nieko nedaroma savo šalies gynybai stiprinti, ką jau kalbėti apie policinį požiūrį į visais atžvilgiais nusilpnintą šalį ir jos gyventojus. Tad klausimas tik vienas: ar išmoks Obamos pamoką Lietuvos valdžia? Kita vertus, dabartinio Rusijos režimo šalininkams ar simpatikams Lietuvoje, manantiems, jog rusai progai pasitaikys tik atsiėmė sau priklausiusį pusiasalį, būtų pravartu įkandin Obamos prisiminti savo tėvų ir senelių istorijas – tremtis ir gulagus, žudynes, išniekinimus ir siaubingas netektis, įvykdžius Lietuvos aneksiją 1945 metais. Tai gali pasikartoti – toks turi būti kasdienybės refrenas. Juk būtent JAV kontržvalgybos duomenys teigia, kad Baltijos šalių reokupacija Rusijos kariuomenės jau kelis kartus surepetuota vykdant karines pratybas Karaliaučiuje (šios Rusijai teisiškai nepriklausančios, tik administruoti perduotos žemės klausimas tuo būdu mums yra pirmaelės reikšmės, kuris turi būti skubiai keliamas ES). Prezidentas lyg tarp kitko pasakė esminį dalyką, grindžiantį demokratiją pasaulyje – tai kritika: „Mes priimam kritiką ir globalizmo iššūkius, tai mus kaip nacijas stiprina. Mes norime, kad visos šalys neštų šią našą“. Tačiau mūsų šalyje, kurioje kritika nėra profesionaliai skiriama nuo propagandos tiek vidaus, tiek išorės politikoje, demokratija nėra nekvepia. Lietuvoje iki laisvo žodžio ir kritikos nebepakylama: kritika suvokiama švytuoklės principu (savas ir priešas). Tik grėsmės akivaizdoje bandoma pradėti atskirti Rusijos propagandą nuo tikrų įvykių, bet ir šie žingsniai savaip pavėluoti. Tai šalis, kurios vadovai mano, kad už ją kovos kiti. Neš tą našą. O jie ramiai snaus. Tokie sau ponai, puotaujantys maro metu, nesuvokiantys nei Vasario 16-tosios, nei Kovo 11-tosios tęstinumo. Tad gal reikėtų pradėti eiti demokratijos pamokas. O jos prasideda nuo valdančiųjų (išrinktųjų) kritikos kasdieniame gyvenime.

Taip jau sutapo, kad kitą dieną, kovo 27-tąją, Jos Ekscelencija Dalia Grybauskaitė Seime skaitė penktąjį metinį pranešimą, kuris buvo paankstintas du su puse mėnesio. Didelę dalį pranešimo Prezidentė skyrė tai pačiai temai, kaip ir Obama – saugumo klausimui. Šia proga kliuvo Valstybės saugumo departamentui, kurio „atvira agresija valstybės pašonėje nepriverčia imtis grėsmių prevencijos“. Metiniame pranešime Prezidentė apžvelgė visas kuruojamas sritis: pagyrė teisėsaugą ir policiją, papeikė prokuratūros darbą ir, žinoma, daug dėmesio skyrė stambaus bei smulkaus plano korupcijai, kyšininkavimui. Kliuvo ir Valstybinei mokesčių inspekcijai, kuri, jei „būtų akyla ne tik smulkiajam verslui, bet ir milijoniniams pelnams, turėtume dar bent puse milijardo pilnesnį valstybės biudžetą“. Lietuvos pasiekimai, deja, ypač mokslo ir kultūros srityse, užėmė nedidelę pranešimo dalį pabaigoje, o pateikti skaičiai kovojant su negerovėmis, indeksai neįtikino. Kodėl? Pasigedau konkretumo vykdant svarbiausias šaliai tenkančias užduotis ir ateities perspektyvos. Taip pat bent kažko panašaus į Obamos žodžius apie tai, kad ir amerikiečiai daro klaidas, nes taip pat yra žmonės. Deja, atviros savikritikos kalboje nebuvo.

Mes išgirdome, jog „esame pripažinti ir suvokiami tarptautinėje erdvėje, užtikrintai einame demokratiniu keliu“. Mes „nustojome bijoti“, nes „Baltijos šalių nepriklausomybė, suverenitetas ir teritorinis vientisumas yra nuolatinis JAV ir NATO rūpestis“. Mes „šiuo metu turime visas reikiamo karinio saugumo garantijas“. Todėl Prezidentė teigia, kad per penkerius metus reikėtų pagaliau įgyvendinti tuos du procentus finansavimo šalies gynybai. Ir to pakaks. Kodėl? Nes „įsitikinome, kad pagrindinis ir saugiausias mūsų kelias – partnerystė su ES šalimis, JAV ir bendradarbiavimas NB 8 formatu“. Negana to, rudenį į Lietuvą parplauks energetinės nepriklausomybės simbolis – specialus laivas suskystintų gamtinių dujų terminalui, kurio „mums pavydi daugelis ES šalių“, o 2015 metais pradės veikti elektros tiltas su Švedija, ir tai „reikš energetinės priklausomybės galą“. Pasak Prezidentės, dabar didžiausią grėsmę kelia ne tik informaciniai karai, bet ir vidiniai oligarchai, kurie padaro daugiau žalos nei Gazpromas. Bet ir su jais pradėta kova ešą įgauna pagreitį. Tai būtų puikus scenarijus.

Bet taip nėra. Realybė – kitokia. Vėl grįžtu prie JAV prezidento Obamos, kuris teigė, jog šiandien „negali remtis kitais“, kad esame iššūkio taupoms akivaizdoje. Tai reiškia, kad kiekviena tauta turi adekvačiai reaguoti į šį Rusijos metamą iššūkį. Tie elektros tiltai ir tanklaiviai gali nepadėti. Nepadės jokia vidinė kova su korupcija. Turi būti aiškūs veiksmai savo šaliai ginti, kuriuos matys pasaulis ir ta pati Rusija, atsakanti tik į konkrečius jėgos veiksmus. Todėl dabartinėje situacijoje Prezidentės ataskaita tiesiog atspindėjo visą kelerių metų laikotarpį tik laukiant pagalbos iš šalies ir nesąlygiško pritarimo viskam, kas ateina iš ES. Todėl ji tiki, kad būtina kuo greičiau įsivesti eurą, nepamiršti atominės statybos ir skalūninių dujų paieškų. Tai esą apribotų politinį ir finansinį populizmą. Kodėl taip skubama nepaisant ekspertų nuomonės? Skuba visose srityse nepasitarus su tauta gali brangiai kainuoti. Kainuoti tiems patiems žmonėms, kurių pasiūlymų nepaisoma, bet ne „oligarchams“, stebuklingai išvengiantiems teismų ir nuobaudų. Stambios privačios kompanijos iš JAV ar Japonijos (su kurių daroma žala ilgai kovoja tų šalių žaliosios ir ne tik organizacijos) neužtikrins saugumo ir gerovės, jos pirmiausia žiūrės savo interesų. Kaip ir skandinavų bankai. Painioti stambių užsienio koncernų interesą su valstybės saugumu ar net JAV užsienio politika – nežinia, kaip tai pavadinti, bet tik ne geopolitikos išmanymu ir atstovavimu savo šalies gynybai. Siunčiami signalai dėl investicijų, tarsi jos vienintelės išgelbės žmones ir šalį, irgi rodo vargingą padėtį. Daug geriau būtų, jei pranešime būtų atspindima, kiek investicijų Lietuva padarė pasaulyje, kaip konkrečiai bus dorojamasi su pagrindinėmis negerovėmis: emigracija, korupcija, nedarbu ir kita. Aptakiai pasakyti, kad patys turime dirbti savo žemę, tada niekas jos neatims, vadinasi nepasakyti nieko sprendžiant šią vieną svarbiausių problemų, sprendimą kaip visada paliekant padėties iššeitius nerandantiems žmonėms.

Ir Ukrainos atveju Lietuvai pirmininkaujant ES nebuvo padaryti namų darbai. Galima buvo pasiekti, kad Ukraina pamažu tartųsi su ES, ne vienerius metus, jei reikės, po žingsnelį, įtikinti ES reikalavimus Ukrainai padaryti realius ir adekvačius, o Prezidentas Janukovyčius galbūt būtų teisėtai nušalintas artimiausiuose rinkimuose. Būtų išvengta kraujo praliejimo ir baisių Krymo aneksijos padarinių. Bet buvo skubama. Maždaug tokia retorika:

„Dabar arba po minutės“. Čia Lietuva stambiai pralošė. Maidano žmonės liko vieni, o katastrofa prasidėjo nuo į spąstus patekusio Janukovyčiaus sprendimų prieš taikius žmones panaudoti smurtą, miliciją ir galimai Alfa būrio snajperius. Nuo to momento revoliuciją galima laikyti išprovokuota nesėkmingos užsienio šalių diplomatijos. Esant tokiai įvykių tėkmei, nėra jokių garantijų, kad įtemptoje atmosferoje išrinktas naujasis Prezidentas nebus panašaus kirpimo į buvusįjį. Vakarų demokratija irgi negimė per vieną dieną. Juo labiau, kad Krymas tapo atviromis durimis Rusijai ir jos nuolatinų provokacijų Ukrainos atžvilgiu poligonu. Tarptautinė Rusijos izoliacija, sankcijos, mėginimas finansiškai gelbėti šalį panašus į pavėluotą ligonio gydymą, kuriam sutraiškius kaulus siūlomi milteliai nuo skausmo. O Lietuva istoriškai susijusi su Ukraina, kuri iki „siaubo šimtmečio“ visada buvo ištikima partnerė, todėl toks paviršutiniškas požiūris į Ukrainos klausimą be realios pagalbos, vien populistiniais pareiškimais rodant solidarumą, yra visiškai neatleistinas. Todėl apie Lietuvos pirmininkavimo sėkmes geriau būtų kukliai patylėti, nes ši dėmė kažin ar nuplaunama.

Dėmesį atkreipė Prezidentės kreipimasis į žiniasklaidos savininkus ir apžvalgininkus, kuriuos ji asmeniškai pakvietė „padėti mūsų žmonėms atskirti melą nuo tiesos“, aiškiai ir suprantamai informuoti visuomenę apie kėslus prieš mūsų valstybę“ ir t. t. Ji tikrai savaip supranta demokratiją ir kritiką, apie kurią kalbėjo Obama. Kadangi įprasto asmeninio santykio su žmonėmis, išskyrus šventes, iškilmingas progas ar šiaip renginius, kai ji tampa tarsi prieinama liaudžiai, lyg ir nėra. Daukanto aikštės šeimininkė nebendruoja su žmonėmis ne pagal reglamentą, ji nesitaria su tauta. Tuo bruožu ji tiesiog pagarsėjusi ir skiriasi net nuo kitų Lietuvos prezidentų. Neabejoju, kad Prezidentas Obama būtų šimtąkart išėjęs į aikštę ir pabendraavęs su besibūriuojančiais žmonėmis, referendumų rengėjais ir tikrais demokratijos garantais, tarp kurių nemaža ir žurnalistų, ir akademinio rato žmonių, kuriems rūpi tiesos atskleidimas visuomenei. Tos tiesos reikalaujami, po prezidentūros langais jie šurmuliuoja jau keletą metų. O Prezidentė pasirinko ne pokalbį su žmonėmis, bet užkulisines Prezidentūros duris. Tai dar ne Maidanas, bet kodėl mūsų žmonių negirdi valstybė, aukščiausiu lygmeniu lyg ir pritarianti tokiai demokratijos formai?

Lietuvos valstybės vadovų pozicija ir pareiškimai bei veiksmai rodo mėginimą prisitaikyti prie didžiųjų, jiems įtikti, paskubinti tam tikrus veiksmus. Bet politika – sudėtingas menas. Reikia mokėti išlaukti, įsigilinti, pamazū daryti konkrečius žingsnius. Pirmiausia tai – mokėjimas čia ir dabar savarankiškai spręsti gyvybiškas šalies problemas. Juk tik tada, kai tos didžiosios valstybės pamatys mūsų pastangas galvoti savo galva, jos supras, kad didysis „taikos planas“ vertas žaidimo. O to garantas – išgirsti savo žmonių, savo nacijos siekius ir troškimus. Nes tauta gyvena realiame laike, o ne ataskaitų ir suvestinių paraštėse. Tai, ką ji išgyvena, prasilenkia su pagražinta „tikrove“. Prezidentės metinis pranešimas buvo tvarkingai sukonstruotas. Lyg ir negali prie nieko prikibti. Daugelį nepatogių klausimų reikėtų permesti Vyriausybei ir Seimui. Tai tiesa. Bet rinkimai artėja. Žmonės negali susigaudyti, kas yra rinkiminės kovos klišės, o kas yra ilgalaikiai uždaviniai, svarbūs jų ateičiai. Mes girdime JAV administracijos pabrėžiamą mintį, kad savo ateitį spręs patys ukrainiečiai (nesakoma „prezidentas“ ar „ministras pirmininkas“). Kada mes išgirsime, kad savo ateitį spręs patys lietuviai?

Ir jau pakanka tų kalbų. Yra toks geras posakis: „Step by step“ (žingsnis po žingsnio). O mūsų politikų šūkis, ironiškai perfrazuojant, būtų kitas: „Leap by leap“ (šuolis po šuolio). Anglų kalba tai kvailybė. Tokio frazeologizmo filologijoje neegzistuoja. Kaip ir politikoje. Bet Lietuvos valdantieji gali sugalvoti užsienio politikoje neegzistuojančius manevrus. Jie įkandin Lenino (likviduoti trečiąjį laikotarpį) bando įvykdyti nerealų šuolį. Staiga mes esame saugūs, staiga mes esame pasiturintys. Vien dėl to, kad besąlygiškai vykdome ES direktyvas (o kad esti dar ir patarimai, diskutuoti pasiūlymai, tai nesvarbu). Sapnas, ir daugiau nieko. Bet akivaizdu viena: neišspręsdus savo šalies problemų viduje, neįmanoma apginti savo garbės užsienio grėsmės akivaizdoje.

Gebanti visuomenė ir kultūros krachas

Valdžiai nuo krizės laikų nusprendus, kad kultūra ir švietimas yra našta, padidinus mokesčius kūrėjams, leidėjams ir spaudai, šalį pirmadieniais palikus be dienraščių ir galiausiai ryžusis uždarinėti likusius laisvus rašytinio žodžio židinius visokių strategijų ar nepakankamumo, tokios atseit mažakraujystės aptikimo metodais, natūraliai kyla klausimas, ar Lietuva yra savarankiška valstybė su savarankiška politika? Garsėja balsų, kad ne. Kaip kitaip paaiškinti nacionalinės televizijos ir radijo, išlaikomo iš mokesčių mokėtojų pinigų, skurdą, kai LRT vadovai ir darbuotojai iš paskutiniųjų stengiasi gerai dirbti darbą, įtikti, bet vis tiek blogai visoms politinėms srovėms, išskyrus tuos veikėjus, kurie pasirodo kaip šventas popiežius lange ar kurie tam kartui pasirodo naudingi? Bet jeigu nėra savos politikos, nėra ir politizavimo – mėgiamos valdančiųjų klišės priešui lokalizuoti. Vadinasi, jei visuomenė ne politizuota, tai gal ideologizuota? Daug balsų šaukia, kad ne, juk laisva rinkta, darome ką norime. Tai gal populizuota, kaip mėgsta teigti visuomenės viršūnėlės? Ogi net ir ne populizuota, nes liaudžiai jau seniai kalbama ne tai, ką ji nori išgirsti, o tai, ką nori pasakyti ja manipuliuojantieji, kalbantys patys sau. Nors jau ochlokratija šalyje kvepėtų! Bet ne. Nei demokratijos, nei oligarchijos, nei ochlokratijos. Nei normalios autokratijos, nors požymių judėti to link esama. Žodžiu, nieko aiškaus gryna forma. Tai kas gi mes esame? Keistas istorinių aplinkybių pagimdytas darinys, kuris susideda iš bolševikų palikto transformuoto represinio aparato ir Vakarų pamėteto

iliuzinio siekio praturtėti bet kokia kaina, kuriam atstovauja laisvosios rinkos ekspertai ir liberaliai nusiteikę žmonės nuo aukščiausių iki žemiausių visuomenės sluoksnių. Jam vardą dar reikės nukalti. Tokio mūsų istorijoje dar nebuvo. Gal tai pavadintume alienokratija? Išvertus iš graikų, svetimųjų valdžia. Statytiniai visais lygiais džiaugiasi 1990-aisiais prakirstais langais į Europą ir tuo vaidmeniu, kurį jiems suteikia nematomasis bosas. Adrenalinas. Nereikia ir amerikietišku kalnelių.

Kad mūsų šalyje vykdomas socialinis eksperimentas su žmonėmis greičiau parodo rezultatą, nei kitur, nieko keista. Taip yra dėl to, kad jis perdėm priešingas natūraliai lietuvių tautos savasčiai. Esame visiškai nepakartojami, nes „mūsų žmogiškieji išteklių išties unikalūs“, kaip pripažįsta užsienio ilganosiai. Nepakartojami, nes kenčia tai, kas daug kur būtų visiškai nepakenčiama. O kenčia dėl to, kad nesupranta arba nemato galimybių priešintis. Kalbėsiu apie prieš dešimtmetį pradėtą mums skiepyti projektų invaziją, ne, veikia Projektų Epochą, keičiančią nacijų veidus. Kultūros, švietimo ir akademinio mokslo darbuotojai privalo rašyti projektus, taip įtvirtindami savo konkurencingumą ir pažangumą. Ir ne tik: yra pasakyta, kad taip užsidirbama duona. Projektų rašymas nebėra savanoriškas apsisprendimas, tai išlikimo sąlyga. Projektų tinkamumą nustato ekspertai. O kas nustato tuos kriterijus? Matyt, mistinė „nematoma ranka“, suformavusi naują tarpininkų sluoksnį, įsitvirtinusi tarp meno, mokslo žmonių ir jų kūrybos bei darbo objekto. Tarpininkai skirsto struktūrinės paramos lėšas ir diktuoja sąlygas. Suklestėjusio lobizmo sąlygomis remiamas elektroninis verslas, o vertintojai ir konsultantai sunaudoja daugybę pinigų. Svarbu net ne tai, kad įvairios šio sluoksnio įvaldytos bevertės ar net žalingos strategijos ir planai nusunkia milijonus be jokio rezultato. Projektų rašymas keičia visuomenės santykius ir pamatinius kultūros plačiąja prasme dėsnius. Per dešimtmetį radosi projektininkų žargonas, kurį supranta tik jie patys. Jame mažėja lietuviškų žodžių, o sąvokos virsta neįmenamomis mįslėmis. Pavyzdžiui, „trūksta IS, IRT įrankių“, inovacijų, tarptautinės sklaidos ir ypač gebančiųjų; pagrindinis uždavinys yra „patyrusių tyrėjų gebėjimų stiprinimas, skatinant tarpsektorinį ir tarptautinį judumą“, ir panašiai. Tai ištrauka iš Švietimo ministerijoje vykusio simpoziumo dėl planuojamų prioritetų

2014–2020 metais. Panašūs procesai vyksta visose srityse. Daugėja mįslingų santrumpų iš didžiųjų raidžių, kodinių posakių, kurie buvo taip mėgiami SSRS, ir kurių manėme atsikratę visam laikui. Naudojamos kalbos formulės primena nežinomo ir nesuprantamo kibernetikos mokslo naujoves. Jos suprantamos tik to mokslo vadybininkams. Nūnai kiekvienas poetas, iki šiol su bloknoteliumi ramiai sėdėjęs po akacija, dailininkas, žvalgstęsis į debesis, pianistas, prie fortepijono šlifavęs Bacho partitą ar žvaigždėtą dangų stebėjęs astronomas privalo tapti idealiu vadybininku, idant suvoktų šią didingą naujųjų laikų kalbą. Kitaip projekto jis neparašys. O jei parašys, jis neatitiks kriterijų. O jei ir atitiks, gali tekti per kelias valandas daryti nereikalingas pataisas, kurios nesibaigs. Galiausiai įmanu išgirsti atsakymą, kad pinigų, nors projektas ir geras, neužtenka. Geram projektui skirti pinigai gali būti niekam nežinant permesti kitai projekto rengėjų grupei. Ir toliau vis gražiau. Tokia yra akademinio mokslo, švietimo ir kultūros tikrovė. Sprendžiančiose institucijose senokai susiformavo tam tikros koaguliacijos, kurios per projektų finansavimą atsijoja ir krešina tik tam tikrai ideologijai arba sistemai ištikimas menininkų ir mokslininkų grupės.

Vyksta dar slogesni pokyčiai, siekiantys gilumines kultūros sferas. Štai sukurta Kultūros taryba, nors visos kūrybinės organizacijos tam priešinosi, nujausdamos rezultatą. Betgi Prezidentė metiniame pranešime pareiškė, jog tokiu būdu „lėšų kultūrai skirstymas depolitizuotas“: „Patys menininkai sprendkite, kurie projektai verti valstybės dėmesio ir gali sustiprinti Tautos dvasią“. Jau seniai kalbama, kad „Strategijoje 2030“, į kurią orientuoti visi projektai, nė su žiburiu nerasi ne tik Tautos dvasios, bet ir pačios lietuvių tautos, tik europiečius, euromokslą ir euromeną. Net prieš vieną politinį renginį filharmonijoje, kuriame dalyvavo aukščiausi valdžios atstovai su Prezidente priešakyje, pranešėja pasidžiaugė, jog skambinsiantis pianistas „dažnai grįžta iš JAV į savo Tėvynę Europą“ (ne Tėvynę Lietuvą!). Kitas dalykas, kad ekspertais tapę ir savo kolegoms pinigus skirstantys menininkai ar mokslininkai patenka į nepavydėtiną padėtį, nes šis mechanizmas iš principo kiršina vienus kūrėjus su kitais, tai užprogramuota. Vyksta žiaurios dalybos dėl kaulo, nes taip nusprendė „depolitizuota“ ir labai plaukuota „nematomoji ranka“, kultūros ir mokslo sferą pavertusi ideologizuoto

(libertarizuoto) verslo šaltiniu, kurį samsto atitinkamos tarybos. Tai ne tik kūrybinės ir mokslo bendruomenės skaldymas. Neprisitaikiusiam prie naujų reikalavimų žmogui nebėra kur galvos priglauti – net prie biurokrato ar viešųjų ryšių specialisto krūtinės. Tik prie konteinerio. O kas yra prisitaikęs rašytojas ar akademikas? Bolševizmo laikais tokių, regis, buvo. Neprisitaikiusiems būdavo rengiami „procesai“. Analogiškai jau išauginta nauja prisitaikiusiųjų, „gebančiųjų“ karta, tik prie kitų – ES standartų. Neprisitaikę idiotai, pažangos retrogradai, nelaimingi fašistai ir homofobai išmano ikiprojektinę tūkstantmetę kultūrą, suvokia Aristotelio ir Dantės kalbą, bet ne tą, kuria reikalaujama rašyti projektus. Argi Aristotelis su Dante pajėgtų parašyti projektą? Žinoma, kad ne. Nes jie patys nėra nei inovatyvūs, nei kokią nors sklaidą vykdo. Be to, rašo neaktualia kalba.

Balandžio trečiąją Rašytojų klube vyko įkapių ruošimo dar vienam leidiniui aptarimas: kultūros žurnalas „Naujoji Romuva“ šiais metais iš SRTRF negavo nė cento. Pasak jo redaktoriaus Andriaus Konickio, „Juozo Keiliučio įkurtą žurnalą uždarė bolševikai, o Vaidoto Daunio atkurtąjį – Spaudos rėmimo fondas“. Mat filosofijos mokslų daktarui, puikiam publicistui ir redaktoriui bei projekto vadovei neužteko intelekto, kad sugebėtų parašyti tinkamą projektą; jiedviem pritrūko „kryptingumo ir aktualumo, kompetencijos, nesimato persitvarkymo požymių, leidinys akiai prisirišęs prie prieškarinio formato, jis neturi perspektyvos ir net poreikio, nes yra neoperatyvus“. Ilgai buvo aiškinamasi, kas per velnias yra ekspertų verdiktas: „Gebančios visuomenės idėjos sklaida reikalauja inovatyvesnių analizės instrumentų ir specializuotų autorių atrankos“. Šitaip mistinė SRTRF ekspertų nuomonė vienu smūgiu uždarė puikų, intelektualų, kokybišką, savito veido ir istoriškai vertingą kultūros leidinį, o jo rengėjus, bendraautorius ir net Basanavičių su Karsavinu, kaip ir kitas „Tautos dvasiai“ bei paveldui reikšmingas žurnalo puslapiuose atgyjančias praeities ir dabarties asmenybes paskelbė negebančiais, tai yra, neįgaliais personažais.

Nei juoktis, nei verkti. Gebanti visuomenė – tai ta, kuri į istorijos šiukšlyną vieną po kito išmeta išsčius kultūros sluoksnius ir žmones, nes ateičiai reikalingi tik „instrumentai“ ir „specializuoti autoriai“. Ne, Šekspyras su Mikelandželu tikrai nespecializuoti, neprojektiniai. Todėl ne „operatyvumą

ir aktualumą“, bet amžinašias, būties vertybes aktualiomis laikantieji jų bičiuliai – tokie pat invalidai. Iš kelių nuolat ant finansinio kracho ribos balansuojančių aukšto lygio kultūros leidinių pirmoji krito „Naujoji Romuva“. Dar išeis nespalvotas, plonas, prieškarinio leidybos lygio numeris. Turbūt taps kolekcininkų gaudoma retenybe. O kitus, visą laiką maitinamus bado režimu, palaiapsniui išstums „gebanti spauda“, kurioje specializuoti autoriai svarstys specializuotas problemas ir kurs specializuotą literatūrą (meną, mokslą...). Galiausiai kuris nors vienas projektas taps tobula programa, jam bus pastatytas paminklas, o žodžiai, jei dar liks jų be santrumpų, bus iškalti akmenyje. Ir prasidės aukso amžius.

Nė nenutuokiau, kad alienokratai marsiečiai (atsiprašau, europiečiai) tokie pasiutę futuristai. Jų utopijoje gebanti visuomenė – tai visuomenė, gebanti visiškai apsieiti be spaudos visas savaitės dienas, neskaitanti Platono, nesiklausanti Pučinio, ypač nekenčianti poezijos ir atskalūnų menininkų ir mokslininkų. Mat jie amžinai kelia triukšmą, apie kažką mąsto, kalba apie asmens laisvę ir teisę kurti laisvai. Tuos, kurių projektais nepavyko sutramdyti, gali tekti uždaryti, kad visuomenės neužkrėstų pavojingomis idėjomis, pavyzdžiui, apie sielą, kuri yra ne inovatyvi, o amžina, arba kažkokias dvasines vertybes, kurios (siaubas!) nekinta. Tiesa, išraiška, pavidalai kisti gali. Bet jie ne specifiniai, ne investiciniai, nereglamentuoti, ne *ex ante*, ne...

Kiekvienas meno, kultūros ar mokslo tęstinis leidinys puoselėja tam tikrą tradiciją, išaugusią iš prigimtinės žmogaus teisės kurti savaime, iš nematomų ir matomų dvasinių prielaidų, iš patirties. Leidinys dažnai tampa vienminčių draugės branduoliu, apie kurį sukasi bičiuliai; meno kūrinys, teorija ar atradimai tampa nuolatinių pokalbių ir malonaus, vaisingo bendravimo priežastimi. Tačiau alienokratai mato, kad tokie laisvos minties ir kūrybos židiniai pavojingi, todėl jie yra išardomi. Net ir virtualioje erdvėje. Taip buvo sunaikintas „Literatūros ir meno“ komentuotojų klubas, vienas linksmiausių pasaulyje. Klubo nariai dieną naktį reaguodavo į paskelbtus straipsnius ir mezgė unikalias pažintis. Bet tokie reiškiniai – stichiniai, jiems negalima leisti būti nesuprojektuotiems.

Kol dailūs vadybininkai-operatyvininkai su implantais čiuzinėja po modernius koridorius ir bando suprojektinti visą likusią laisvą būtį, sveiko

proto nepraradusi šviesuomenė mato tik vieną išeitį: atsisakyti projektų rašymo ir išardyti nieko nekuriančių tarpininkų-cenzorių kastą, sėdinčią žmonėms ant sprando. Nes kiekvienas tikrai kuriantis menininkas, mokslininkas ar leidėjas aiškiai žino, kiek lėšų ir koku tikslu jam reikia. O tam, kad būtų išsaugota aukštoji kultūra, mokslas ir vertinga leidyba, turėsianti reikšmės lietuviams ir po šimtmečių, būtina valingai atskirti švietimą ir kultūrą nuo verslo inkubatorių ir kitokių baisių vietų, kur auginami marsiečiai.

„Respublika“, 2014 m. balandžio 11 d.

Aš trokštu

Galiausiai paaiškėjo, kad Lietuvos piliečiai neturi jokių teisių valdyti savo valstybę. Uždraudus referendumus, beliko tik kaip 1940-ųjų liepos 14–15 dienomis eiti į rinkimus ir prisidėti prie vaidinimo, kai balsai vėl bus suskaičiuoti taip, kaip reikia. Tai paaiškina, kodėl per 24 metus valdžioje lieka tos pačios partijos ir tie patys veikėjai, kodėl vienintelis ir nepakeičiamas yra VRK pirmininkas. Konstitucija kaip ir SSRS laikais neveikia. Garsieji disidentai anais laikais kovojo legaliai – kad ji veiktų. Ir tai buvo nemažas laimėjimas. Šiomis dienomis kovojamas analogiškas karas. Ketvirtis milijono nepatenkintų valdžia Lietuvoje šiandien – realybė. Jeigu anksčiau būtų viešai skelbta žinia dėl referendumų ir visi piliečiai tai žinotų, tas skaičius būtų gerokai didesnis. Tai jėga, kurios negalima nepaisyti. Bet ji dabar paskelbta niekine. Tai tėra anos kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės nuo Rusijos tęsinys kitomis, klastingesnėmis tarptautinėmis sąlygomis.

Panašaus pobūdžio bruzdėjimai, mėginant atgauti demokratines suverenių valstybių teises, vyksta ne tik Lietuvoje, bet tik joje kaip ant delno matyti nedesovietizuotos valstybės agonija. Visa Europa verda lyg avilys. Išskyrus Vokietiją, kuri tebėra Antrojo pasaulinio karo pralaimėtoja ir keliaklupsčiauja prieš Rusiją. Iš dalies taip elgiasi ir Prancūzija, kuri didžiuojasi revoliucijos pamokas perdavusi Rusijai. Be to, kokie brangūs sentimentai slavams, kurių aristokratija bandė susiprancūzinti ir visais kitais įmanomais būdais įrodyti, jog verti būti europiečiais, rusiškąjį šovinizmą sukryžminant su savotiškai suprasta napoleoniška didybe! Ar čia kvepia šamanizmu, kai nukauto priešo jėga pereina į nugalėtoją?.. Iš didžiųjų Europos valstybių

Anglija kone vienintelė permąsto savo taktiką ir mėgina grįžti į savarakišką poziciją. Galbūt tai ir yra esminė jos vis dar nenuslopusios įtakos trečdaliui pasaulio sąlyga – adekvati reakcija į kitų šalių pozicijas? Britai mokėjo pasinaudoti silpnesnių trečiųjų šalių pasyvumu, manipuliavo situacija, tačiau visada gerbė teisę ta prasme, kad neperžengė tam tikros padarumo ribos net bausdami kolonijas, o sukūrė savąjį džentelmeno kodeksą ir prisitaikę prie dekolonizavimo realybės, nenori atsakyti humanizmo ir individualios laisvės pamatų. Bent jau savo šalyje. Jie niekada nedegradavo iki Stalino lygio meluoti prarandant bet kokias žmogiškumo žymes. Vinstonas Čerčilis buvo Hitlerio *blitzkrieg'o* suklupimo akmuo. Jei Anglija, kaip planuoja, išeis iš korumpuotos ES, Lietuvos laukia labai liūdnošs dienos. Ji vėl atsidurs toje pačioje ašyje tarp Lenkijos, Rusijos, Vokietijos ir iš dalies komunarų Prancūzijos, kuri visada palaikė pastarųjų siekius (jos santykiai su Vokietija atskiras klausimas). O šiuo metu šiose Vakarų šalyse daugiau rūpinamasi savo kailiu, bet ne tuo, kaip įtvirtinti ES gyvybingumą, išsiaiškinti strategines klaidas. Kitos Rytų Europos šalys, Čekija ar Vengrija, turi per daug savo problemų, nors su jomis solidarizuotis gyvybiškai būtina. Jau dabar aišku, kokia Lietuvos perspektyva nepaisant NATO ir Šiaurės šalių, nors būtent šie nauji politikos partneriai gali būti kad ir menka, bet vis dėlto išeitimi. Pasauliui pagal neostalinių scenarijų stebint Rusijos veiksmus Ukrainoje, Lietuva atsiduria uždelstos bombos zonoje vien dėl nenormalaus Karaliaučiaus statuso, kuris yra karinis Rusijos poligonas atakuoti ES kraštinę valstybę – Lietuvą. Kitos paskirties ši nuniokota buvusi lietuvininkų, o dabar niekieno žemė – anklavas – tarsi ir neturi. Išlieka ir kebli Baltarusijos lojalumo problema neišvengiamos agresijos atveju.

Sąjūdžio laikais lietuviai referendumais ir mitingais išsikovojo teisę į valstybę, kuri turėjo tapti desovietizuota ir pradėti kurti laisvą gyvenimą pagal modernius apmatus. Ši pastanga buvo nugesinta iškart po to, kai prasidėjo antisąjūdinis perversmas ir KGB dokumentai buvo kažkur išgabenti, paskui liko tik stabdyti liustraciją. 2004 metai atvėrė naujas galimybes buvusiems SSRS kolaborantams ir tiesioginiams naujai parengtiems kadrams plėsti savo įtaką ir galią tiek Lietuvoje, tiek ES. Nepaisant kosmetinių vakarietišku potėpių, Lietuva institucine prasme ir liko tų pačių jėgų zonoje. Todėl visuomenė

buvo nuosekliai nuginkluojama visais aspektais, informaciniu ir teisiniu pirmiausia. Rusijai aneksavus Krymą, išryškėjo ir kiti Rusijos mėginimo išlaikyti Lietuvą savo dispozicijoje aspektai. Turiu galvoj ne tik jos vykdomą „kultūros“ politiką ir propagandą, neaiškios kilmės įstaigas Lietuvoje. Net ne rezonansinių bylų aplinkybes. Būtent Lietuvos valdančiųjų pozicija buvo daugiau nei dviprasmiška šalies gynybos atžvilgiu. Nepaisant įsipareigojimų NATO, Lietuvos kariuomenė negavo 2% finansavimo. Neliko šauktinių. Šiuo metu didžiulė šaukiamojo amžiaus vyrų masė ir rezerviniai daliniai neturi jokio apmokymo ir net supratimo, kaip valdyti šiuolaikinį ginklą. Dar daugiau: savanorių organizacijos atlieka butaforinį vaidmenį, kuris gal ir pasikeis, jei naujai atėję savanoriai pareikalaus tikro apmokymo. Bet tam reikės finansų, kurių šalies vadovybė „neturi“. Žmogiškai kalbant, jūsų brolis, sūnus ar vyras yra beginklis realios grėsmės akivaizdoj.

Tačiau milijonai buvo metami ne vyrų apmokymui, bet įvairioms prevencijoms: narkotikų, smurto šeimoje, asocialioms šeimoms ir panašiai. Geriau skirti milijonus vaikų ar kitų specialiai išskirtų piliečių grupių teisėms „ginti“ ir „dienos centrams“, bet ne jaunų žmonių lavinimui mokyklose, užklasinėje veikloje. Jaunuoliai, kurie galėjo mokytis muzikos, meno ir kitose studijose, sporto mokyklose, profesiniuose technikuose ar gamtosaugos ir kraštotyros būreliuose, nebuvo finansuojami, tuo pačiu metu jų tėvams užkraunant finansinę naštą net pagrindinėse lavinimo įstaigose, kur už kiekvieną žingsnį, pradedant remontu ir baigiant Kalėdomis, reikėjo iškratyti piniginę. Pinigų vaikams užimti po pamokų kasmet buvo skiriama vis mažiau. Užtat vis gausiau buvo finansuojamos galimų nusikaltimų „grafos“. Jei yra finansavimas, jį reikia pateisinti. Kažkas finansuos galimą terorizmą, antisemitizmą ar narkotikų platinimą – bus surasti ir „kaltininkai“. Juk finansai, ypač lengva ranka gaunami iš ES, turi pasiteisinti. Tokia visuomenės gydymo politika nuo antro galo (juk tokios blogybės – Lietuvai naujiena, nežinia, kaip ir dorotis...) per du dešimtmečius padarė tai, ką ir turime. Tūkstančiai už borto likusių jaunuolių, neradę tikslo, atsidūrė areštinėse, kalėjimuose, išsižudė ir emigravo. O tuo metu Vladimiras Putinas kūrė sau politinę pamainą nuo darželinukų ir mokyklinukų („Miški“), jaunimo („Naši“) iki specializuotų kovinių būrių. Istorikai teigia, kad Hitlerį

įveikti sunku buvo būtent dėl to, kad per ilgus valdžios metus jis išaugino išdresiruotą tūkstantinę pamainą, hitlerjugendą, kuris akiai tikėjo vadu ir stojo mūru jo pusėn nepaisant kariuomenės vadų abejonių dėl karinės sėkmės.

Kam tuos dešimtmečius dirbo Lietuvos saugumo tarnybos ar kontržvalgyba, jei „nematė“, kaip šalia raumenis augino baisi revanšistinė hitleriškai-stalininė jėga, ir, be abejo, su aiškiais taikiniais. Ir kam dirbo policija ir pagrindinė žiniasklaida, į fašistų kategoriją kažkieno įsakymu įrašiusi taikius nacionalines šventes švenčiančius žmones?

Mūsų vaikai viliojami visokiomis pagundomis, bet tik ne auklėjami pareigos šaliai dvasia. Pagal būtinus demokratijos ir savisaugos rodiklius Lietuva yra, deja, beginklė ir bejėgė, nepaisant raminančių valdančiųjų burtažodžių (kažkas ateis ir mus apgins). Net ginklu nuo kriminalinių nusikaltėlių besiginantys piliečiai iš anksto yra laikomi kaltais. Tokia tad „saugios Lietuvos“ panorama. Kyla tik vienas klausimas: kas tokios programos užsakovai? O vykdytojai – aiškūs. Pasinaudodami taikia ir civilizuota tautos prigimtimi, kuriai svetima neteisinė, provokatoriška sąmonė, mat Maidanas lyg ir negresia, jie ramiai sau griaua valstybės pamatus. Iš kvailumo ar įsipareigojimo Kažkam?

Kažkada žinomas poetas pareiškė: „Aš dūstu“. Tačiau bepigū dūsauti ir dusti pasiturinčiai gyvenant JAV ir kritikuojant Lietuvą. „Aš trokštu“, gali pasakyti kiekvienas budrumo ir sąžinės dar nepraradęs lietuvis Lietuvoje. Dabar jis tegali prarasti naujai nukaltas grandines. Į tą skaičių įeina ir visos tautinės bendrijos ir kitos mažumos. Kaip gali gerai jaustis žmogaus teisių ginamieji, jei visa visuomenė ir pagrindinė jos dalis, suverenas, nebėra joks suverenas ir yra priverstas skursti ar prisitaikyti prie kažkieno diktuojamų taisyklių, nes klausimai nuleidžiami iš viršaus kaip senais laikais, jie nėra svarstomi? Jeigu bet kokia visuomenės veiklos kryptis (pavyzdžiui, lituanistika) tampa prievarta brukama pseudoideologija, o kiekvienas žingsnis, ne tik politikoje, siekiamas kontroliuoti tokiu mastu, kokio dar nebuvo? Vykstantieji tai prievarta diskredituoja ir žmogaus teisių gynimą, ir kitas natūraliai gerbtinas idėjas. O prievarta visuomet implikuoja savo priešingybę, kuri ir yra siekiamas tikslas.

O dabar – blogiausias scenarijus. Įsivaizduokime mažą šalį, kuri visus pagrindinius ekonomikos svertus perdavė (pardavė) paskiroms užsienio firmoms, kuri sunaikino savo laivyną, aviaciją, kuri net šovinių nepasigamina, nors šiokia tokia mažytė samdinių kariuomenė egzistuoja. Kuri klesti iš perpardavinėtojo pozicijų šelpiant iš šalies. Įvykus karinei agresijai, pavyzdžiui, iš Rusijos, Lietuva, Latvija ir Estija per kelias dienas taptų nuniokotu Vakarų pasienio ruožu. Jeigu JAV ir Europos valstybės ir toliau žais slėpynes su Rusija, Baltijos valstybės taps tik dar trimis Kaliningrado tipo Rusijos kariniais poligonais be jokių tautiškumo žymių. Šiuo atveju net nesvarbu, ar tai bus švarus, ar nešvarus karas. (Lyg švarus karas iš viso egzistuotų.) Tokiais atvejais viskas vyksta greitai. Ką tuomet ir nuo ko saugos po kelių parų atkakę NATO daliniai? Galbūt į tokį scenarijų įsivels staiga apsireiškusios kitos iki dantų ginkluotos pasaulio agresijos (kaip Japonija Antrojo pasaulinio karo metu). Pasaulinio karo sumaišty pradings ne tik nykstančios Baltijos kraštų tautos. Ir net jei tą karą laimėtų geroji žmonijos pusė, ką tai mums reikštų? Kas būtų tas nugalėtojas, kuris vėl įvykdys antrąjį Niurnbergo tribunolą? Mums tai net nesvarbu. Nes mūsų nebebus. Dabar svarbu suvokti tai, kad Vakarai paliko veikti uždelsto veikimo bombą, neostalininę Rusiją, ir tai reiškia, kad ji vis tiek pataikauja jėgai, nors to ir nepripažįsta. Nežino, kaip pasielgti su barbaru? Nejaugi reikia sulaukti dar vieno visą žemę apimančio kataklizmo, kad būtų pripažintas faktas, jog po Antrojo pasaulinio karo buvo paliktos landos to paties tipo agresijai? Kas gali paneigti tokią galimybę? Pasiklauskime Kafkos.

O viskas, net pasauliniai karai, prasideda nuo jūsų šeimos, darbovietės ir kiemo. Kiek esate laisvi, galite ir nebijote reikšti savo nuomonę. Kiek pataikaujate, o kiek ginate savo pažiūras ir sveiką protą. Kiek lieka meilės artimui, kaimynui, savo Tėvynės kultūrai ir tradicijoms, o kiek nurašote į beveides buhalterines eilutes. Nėra nė vieno žmogaus Lietuvoje, kuris nebūtų atsakingas už šalyje ir pasaulyje vykstančius procesus. Net kiemsargio. Nejaugi kritusiųjų už Lietuvos laisvę kaulai netraška po kojomis? Jais nusėta visa šalis. Kiek jų bus pakeista bulvių traškučiais, pamatysime per artimiausius rinkimus.

Kam reikalinga Tėvynė?

Su pavasariu, gandrais ir šv. Velykomis grįžta ir viltis, kad dar ne viskas prarasta. Niekada nebūna taip, kad nebūtų išeities. Už lango žiemą nukirsta alyva atkakliai leidžia naujus ūglius. Vėjo mėtyta ir vėtyta sėklelė ima ir pasisėja.

Dar prieškario laikų Lietuva, skardenanti dainomis, užianti darbais ir amatais iš dabartinės perspektyvos rodosi kaip pasakų šalis: gražūs žmonės, išlaikę bičiuliškus santykius ir darnų gyvenimo būdą, gausios darbščios šeimos, kai vagis, apsileidėlis ar mušeika buvo retenybė, o likimo nuskriaustas ubagas, kvailėlis ėjo per kaimus ir visada rasdavo duonos plutą ar kampą peržiemoti. Dar mano kartos žmonės tą Lietuvą matė ir joje savaip gyveno, nes iš jos kilo jos seneliai ir tėvai, ir tose pačiose sodybose leido vaikystės vasaras. Per karą, pokariu ir vėliau išgenėtas, išretintas, išdraikytas, svetimos gyvenamos skiepais skiepytas tautos medis dar nebuvo nudžiūvęs. Ir dabar Lietuva atrodytų kaip žydintis sodas, kupantis tuo, ką Dievas jai davė.

Lietuvai pradėjo nesisekti tada, kai ji buvo įtikinta ponyste, o senovinių laisvų, lygiaverčių, santūrių santykių kodą viršūnėse ėmė keisti puikybė, praturtėjimo godulys ir svetimybių mėgdžiojimas. Bet ar taip jau ir įtikinta? Klasta, kardu ir tarptautinės diplomatijos priemonėmis pasiekta tai, kad iš pradžių daugiašakis etnosas, paskui ir didžiulė valstybė sunyko. Atrodo, nieko nauja ir keista: ne viena tauta mums prieinamoje istorijos atkarpoje yra tai patyrusi. Bet tikrai ne kiekviena, ką jau kalbėti apie žydus, ilgai ir atkakliai mėgino atgauti valstybingumą.

Vis dėlto plika akimi matyti sąmoningas, kryptingas baltų (naudoju šį vokiečių mokslininko nukaltą terminą, nes jis šiuo metu įsitvirtinęs vartosenoje) etnoso naikinimas, trukęs keletą šimtų metų. Aplinkinių agresija iš visų pusių buvo kažkokia antgamtinė. Vokiečiai vykdė kryžiaus žygius, lechai ilgai kaip įmanydami stengėsi užlipti ant sprando, kol pavyko. Rusiškasis carizmas ir sovietai Lietuvai taikė išskirtinai žiaurų režimą ir okupacijos priemones. Tačiau tai nebuvo vien laipsniškas užkariavimas, germanizavimas, polonizavimas ir rusinimas. Tai buvo neapykanta tautai, kuri šalimais sukūrė didelę ir pažangią jūrinę valstybę. Kuri dar neseniai davė garo visiems, pradedant vikingais (vienintelis atvejis istorijoje, kaip pažymi norvegų istorikai), Šventąją žemę šturpinusiais kryžiuočiais ir baigiant tiurkais, totoriais (prieš kuriuos Rusija neatsilaikė), bet sugebėjo pripažinti lojalių kitataučių indėlį į valstybės gyvenimą kaip niekas kitas. Todėl ši neapykanta niekur neišnyko.

Kitaip, nei terminu *antibaltizmas* to nepavadinsi. Egzistuoja antisemitizmas, egzistuoja ir antibaltizmas. Reiškiniai istoriškai nelygiaverčiai, skirtingi, bet panašios prigimties. Tai buvo ne vien tautų kraustymosi ar žemių grobimo padarinys. Egzistavo akivaizdžiai unikalus baltų kodas, kuris išlikęs archeologijos artefaktuose, piliakalnių statyboje, mene, dainose ir papročiuose. Bjaurasties ar neskoningumo, rėksmingumo šioje kultūroje nerasi. Savo nuosaikumu, skirtingumu nuo aplinkos pasaulio ji turėjo būti tokia akis badanti, o Oskaro Milašiaus taikliai nusakytas dvasinis pranašumas – toks erzinantis, kad kėlė aplinkinių nepasitenkinimą. Tai galima gelminė antibaltizmo priežastis. Tokia galėtų būti prielaida. O akį režiančios šiuolaikinės lietuvių tautos metamorfozės palyginti su prigimtinu kadaise išskleistu kultūros visetu patvirtina tai, kad tas kodas egzistavo, ir tai nėra jokia romantinė fantazija. Visiškas siurrealizmas – laidos „24 valandos“ metraštis, kuriame kasdien nuo ryto iki vakaro stengiamasi įamžinti degradavusių sovietinę aplinką ir jos palikimą, žmones, kurių adresas – ne namas ir ne gatvė (vis dar gyvenančius pagal populiarią sovietų dainą „moi adres ne dom i ne ulica, moi adres – sovetskij sojuz“) ... *Sovietščiną* su dilgėlėmis iki langų vietoj gėlių darželio, purvo klampynėmis vietoj gatvių, guminiiais aušliniais, *vatufkėmis* ir degtinės buteliu, – bjaurastį, kaip maras tai šen, tai ten

išdeginusią mūsų žemę. Tose vietose, iš kurių buvo išvežtos ištisos šeimos ir kaimai, į kurias atsikėlė patys žinot kas. Tik lyginant lietuvišką gyvenimą ir tą, kuri vienur kitur plyti kaip svetimkūnis, stebiesi, kad baltų paveldas yra tikrovė, o ne prasimanymas (kaip kokia mistinė Šambala, kurios ieškoma nematant to, kas yra čia pat). Tikrovė, kuri tebeglūdi sėkloje. Iš jos išaugęs modernios Lietuvos atžalynas prilygtų stebuklui – ne galimybės, o savitumo ir tiesos prasme.

Su XX a. totalitarizmo epocha atėjo tradicines visuomenes laužantys lūžiai, kurie groteskiškai iškreipė neišvengiamą tautų suartėjimą per reaktyvinių greičiu besivystantį mokslą ir technologijas. Šią tendenciją mėgino pakeisti radusis dekolonizavimo, paskui globalizavimo sąvoka ir jas pateisinantys pažangūs suartėjimo modeliai su priimtiniu žmogiškumo veidu. Tačiau paradoksas tas, kad neišspręstos, neapmąstytos totalitarinių visuomenių pasaulėvaizdžio paradigmos (veikiau pasaulėkūra) įsilieja į dabarties realijas, trukdydamos kurtis modernioms visuomenėms. Lietuva kaip tokių lūžių pakraštys, bet ne epicentras, ilgą laiką stebėtinai išliko. Tačiau dabar ją kaip atominio sprogimo bangos pasiekia to vyksmo padariniai. Ji atsidūrė naujausių laikų geopolitinių tektoninių lūžių zonoje, per kuriuos braška skirtingų ideologijų sandūra. Tačiau XX a. pabaigoje, jeigu būtų sugebėjusi išnaudoti savo geografinę poziciją kaip pranašumą, Lietuva ne tik būtų išlaikiusi Baltijos tigro vaidmenį, bet ir vadovautų tam tikriems poslinkiams. Kol kas tuos pranašumus mato užsienio verslininkai, kuriems atiduodama tai, kas jiems kitur, ir savo šalyse, tik sapnuose prieinama.

Ką reiškia baltų kodas? Ne tai, kad baltų tautos buvo tobulos. Tobulų tautų nėra. Tačiau globaliame pasaulyje tautos vaidmuo išlieka, ir refleksijai prieinama prielaida, jog pažangesnės tautos yra tos, kurios siekia savitarpio sankalbos, gražiai mėgina apsikeisti visai žmonijai bendrais laimėjimais. Mūsų protėvių kultūra manding sukūrė gyvybingą sistemą, leidžiančią žmogui ir bendruomenei nušlifuoti atrastas vertybes, darniai įsilieti į bendrą gyvenimo ritmą kuo mažiau jį griaunant. Išmintingai gyventi tarp kitų sutariant – tokia būtų to kodo žymė. Baltų gyvenamose žemėse skambėjo amžių sutartinė. Kas dar tokį daugiaprasmi fenomeną, kaip sutartinė, yra sukūrę?

Koncertuoja VI Pasaulinio studentų ir jaunimo festivalio-konkurso laureatas (aukso medalis visose kategorijose), Valstybinio liaudies dainų ir šokių ansamblio kamerinė grupė (vėliau – „Sutartinė“). Iš kairės: kanklininkai Romualdas Monkelevičius, Antanas Žemaitis, Regina Tamošaitienė, Irena Balčytytė. Kolektyvo įkūrėjas, meno vadovas ir solistas (birbynė) – Pranas Tamošaitis. Vilnius, 1957 m.

Kad ir kokiomis didžiulėmis pastangomis būtų kuriama naujoji taika Europoje, tik visiškas totalitarinių užmačių sutriuškinimas gali ją laiduoti. Tačiau tai įvyko tik su vokiečių tautos tragedija ir jai parodytomis pamokomis. Kalbant apie antibaltizmą, jo šaknys tebėra gyvos, nors kai kuriais atvejais ne taip pastebimos, maskuojamos. Istorija rodo, kad šalys agresorės, kurios nebuvo pamokytos ir nepripažįsta savo agresijos, tai mėgins daryti ir toliau. Pripažinti buvusios agresijos prieš Lietuvą nenusiteikusi nei Lenkija, nei Rusija. Todėl visais įmanomais būdais stengiamasi sumenkinti Lietuvos valstybės istoriją, savintis jos nuopelnus ir neduoti šaliai atsigauti. Lietuvos ir Lenkijos santykiai pradės normalėti tada, kai bus grįžta nors į 1990 metų lygmenį, o Lietuvai padaryta žala pripažinta ir dėl jos atsiprašyta. Šiuo atžvilgiu jokia normali partnerystė negalima, jei tai nebus padaryta. Dėl šios

priežasties ir antivalstybinės lenkų autonominių partijos kartu su Rusų aljansu dalyvavimas šalies politinėje veikloje yra visiškai nesusipratimas, tik gilinant problemą, bet ne ją sprendžiantis.

Rusijos agresija taip pat laikosi ant nuolaidžiavimo jai pamatų, tik jos mastas gerokai didesnis. Jei Lenkiją tenka laikyti perspektyvia Europos tauta, nors dėl galimo kresų recidyvo tuo galima suabejoti, tai Rusija dėl reakcingų ją laikančių kumštyje jėgų atvirai demonstruoja seną azijinio despotizmo modelį. Dar blogiau, kad tas su sovietiniu palikimu sukergtas azijizmas sukūrė įšalą, iš kurio Rusija gali išsivaduoti tik toliau grasindama pasauliui ir mėgindama vaizduoti tokią, kokia ji nėra. Bent jau taip atrodo jos vadovams, atvirai žaidžiantiems negarbingą žaidimą be taisyklių. Tačiau tikėtina, kad dabarties pasaulyje tai jau nebeįmanoma. Buvę Antrojo pasaulio sąjungininkai per likimo ironiją mato, kad tokios sąjungos neteisingos, nes nespėdžia agresijos klausimo iš esmės. Informacinis karas liudija, kad stalininė klasta ir toliau naudojama kaip priemonė. Per kabelinę televiziją galime išvysti visą Rusijos skurdą ir atsilikimą: siaubingos kokybės iki begalybės kartojami fantasmagoriški melagingo sovietinio gyvenimo vaizdai, naujai kurpiami filmai ir laidos paremti pliku karinės ir milicinės galios, kumščio demonstravimu, apstu absurdiškų šarlatanizmą propaguojančių kanalų, ir jokios „didžiosios rusų kultūros“ šiame fone kaip ir nematyti. Užtat rimta mina jos „mokslininkai“ iš ekrano porina, jog, pavyzdžiui, Mėnulis yra tuščiaavidurė skardinė karinė bazė... Svarbu pripažinti, kad agresija yra įkvėpta pagrindinės ydos – puikybės ir įsivaizdavimo, jog kažkuri viena tauta yra „didžioji“, o jos pirmavimą siekiama užtikrinti ne sąžiningu varžymusi, progresu, o mėginimu pažeminti kitas. Tačiau Rusija šiandien žemina ir savo tautą, nes pradėjo vidinį karą prieš demokratiją ir laisvą žodį šalyje, stengdamasi ją izoliuoti nuo pasaulio ir palikti tik savo ideologijos sferoje. Vis didėjanti Rusijos izoliacija pirmiausia suduos smūgį šalies žmonėms ir šalims, kurios patenka į jos tiesioginę įtaką. Šio konflikto padariniai gali būti skausmingi visiems, bet pirmiausia pačiai Rusijai, nes ji gali prarasti ne tik gerą vardą ir tariamą lyderiavimą, bet ir patirti didžiulius ekonominius nuostolius. Vis dėlto atrodo, kad sovietinio realizmo auklėtiniai to nemato ir yra pasiryžę aukoti savo žmones, įteigdami jiems mirtiną rusiško džihado svaigulį.

Lietuva kartu su kitomis moderniomis NATO šalimis ir bendramintėmis privalo parodyti, kad jai toks barbariškas elgesys nėra priimtinas ir atsiriboti. Partnerystė su Rusija nusikelia gerokai į priekį, į laikus, kada ji bus priversta pripažinti, jog nesąžiningas naudojimas prievartos priemonėmis turi būti iš esmės pakeistas bent jau lygiateisiu bendradarbiavimu. Deja, toks virsmas gali trukti ilgai, nes atsilikusi sąmonė bando ir bandys tuos pačius „manevrus“. Kažkas istorijoj turi perlaužti stuburą barbarizmui ir pradėti diktuoti sąlygas. Tik tada, kai tokio atgrasaus, nepripažįstančio jokių padorumo ribų mentaliteto žaidėjai aukščiausioje lygoje bus diskvalifikuoti ir jiems parodyta raudona kortelė, kai jie atsidurs vieni akivaizdoj su aukštesnės kultūros aplinka, iš jų rankų bus išmušti svertai, tik tada jie pradės keistis. Arba ne. Beje, tam trukdo tai, kad žemiausios lygos žaidėjai priimti į aukščiausią. Kieno dėka? Todėl jokių lygiųjų net išėities pozicijoj negali būti.

Taip pat kažkokiu būdu iš XXI amžiaus pasaulio turi būti išgyvendintas niekšingas manipuliavimas neva pažeidžiamomis mažumų, nesvarbu, religinių ar etninių, teisėmis, kurios nuolat atkuria genocido precedentą. Turėti Tėvynę, ją mylėti ir dėl jos darbuotis turi teisę visi. Kaip atrodo šiandien Vladimiro Putino palaikomo Bašaro al Asado nesuvokiamas žiaurumas savo tėvynainių atžvilgiu, milijonai žuvusių, skurstančių ir pabėgėlių? Lygiai taip pat, kaip ir paties V. Putino žiaurumas Krymo totorių atžvilgiu, kurie priversti bėgti, praranda turtą ir nebeturi teisės grįžti į atplėštą Tėvynės dalį. Ukrainoje plečiasi toks pats užkratas ir žmonių persekiojimas. Tai tik pradžia. Išlaisvintas Ivano Žiauriojo genas ir siautėjantis padugnių gaivalas patenkintas pats savimi, nes tik taip „įprasmina“ savo buvimą. Ir jis plėsis tol, kol jam bus leista. Taigi esminis šiandien vykstančių grėsmingų permainų akcentas yra šis: koku mastu Europos šalys, iki šiol pasitikėjusios Rusija, suvokia jos išėities poziciją ir tikslus, ir kaip efektyviai jos duos atkirtį veiksams, kurie itin primena ketinimą pasaulį nublokšti šimtmečiu atgal.

Tėvynė ir valstybė reikalinga tam, kam ir buvo sukurta: konsoliduoti savo tautos gyvybę ir ją ginti. Ne ją išduoti. Neginama šalis tampa pavergta, o jos vyrai nueina konvertitų keliais. Paskui jie rodomi pavyzdžiu, bet ne savo tautai, o tiems, kuriems parsiūduoda ir atsigręžia prieš savo giminę, kilmę, kultūrą. Lietuvos istorijoje nemaža garsių įvairių sričių konvertitų,

padariusių neatitaisomą žalą tautos orumui. Įsivilkę ne į bet kokios, o priešiškos Tėvynei šalies rūbus, jie garsina jos vardą, o tas garsinimas išduotai tautai – kaip šakalo lojimas. Ir nesvarbu, kad tas atsivertimas į kitą tautą yra priverstinis kaip rekrūto dalia. Šios homilijos pabaigai siūlau pamąstyti apie žygdarbį žmogaus, ant kurio pečių iki šiol remiasi kasmet švenčiama Rusijos „didybė“, pamiršusios, kad Antrajame pasauliniame kare galvas dėjo ir kitų tautų kariai, kad iš principo pergalė prieš Hitlerį buvo iškovota su sąjungininkais ir tik jų bei neregėto žvarbumo žiemos dėka. Ne Džiugašvilis, kuris tūnojo savo kabinete ir stebėjo, kaip žūva karui neparengti SSRS pulkai, virtę „patrankų mėsa“, o maršalas Georgijus Žukovas, beatodairiškai vadovaudamas armijai priešakinuose frontuose, oficialiai nuskynė laurus. Bet jis buvo tik Jonas Žukas nuo Biržų, kuris iš bėdos nusprendė daryti karjerą caro armijoje, o bijodamas represijų susirusino vardą. Tas liudijimas liks tol, kol gyvens jo artimi giminaičiai, nebent Rusija ir šiuo atveju pasirūpins klastote. Bet ką tai reiškia mums, tragediją ar galios, kurios neva nebeturime, įrodymą? Turbūt ir viena, ir kita. Gal atsitiesime ir virsime optimistais tada, kai *pilsudskiai* su *žukovais* nebebus mums po nosimi mojuojamais vėzdais. Tačiau reikia siekti, kad atskalūnų, atsivertėlių anei vilkolakių tautoje neliktų, ir nuolat priminti daugelio įžymybių, dėl kurių taip riečia nosį „partneriai“, kilmę. Nutylėtus faktus pagaliau įrašyti į enciklopedijas. Neleisti, kad priešas loštų prieš Lietuvą jos pačios koziriais. Geriausi mūsų karvedžiai tetarnauja savo Tėvynei. O tam būtina tinkamai pasinaudoti nepriklausomybe, kol ją dar turime. Žali žmogeliukai patys vieni modifikuoto karo vis tiek nelaimės, nes jų sėkmės atveju tai būtų dar vienas modifikuotas teroristinis bolševikinis perversmas iš vidaus ir ilgai trunkantis chaosas bei susidorojimas, bet ne atviros grumtynės tarptautinėje arenoje. V. Putinas nori pakartoti leninines revoliucijas. Vis dėlto į tikrą karą (ir pasaulinį) išvirsti jos gali, jei padėtis bus destabilizuota iki jam tinkamo masto. Tiesą sakant, daugiau nieko jis ir nemoka.

Gal Briuselio berniukui metas liautis pilstyti vandenėlį ir suaugti?

Paskutinis šansas ar naujas postūmis?

Gegužės vienuoliką ir dvidešimt penktą dienomis vyksiantys rinkimai Lietuvoje veikiausiai žymės lūžio tašką valstybės istorijoje. Po jų neišvengiamai ateis permainingos, kurios parodys, ar lietuviai rado jėgų pasipriešinti visais lygmenimis smukdomai visuomenei, ar pasiduos ir su pagreičiu praras tautiškumo ir valstybingumo žymes. Jau senokai matyti, jog nemokšiškas valdymas sparčiai demoralizuoja visas gyvenimo sritis pradedant aukščiausiomis instancijomis ir baigiant privačiu verslu. Intelektinis valstybės valdymo suvokimas krito iki šiurkščiai instinktyvaus, iki agresyvių partinių grupių kautynių dėl interesų, pavojingai primenančių įstatymų nepaisančių gaujų veiklą. Tačiau šis vyksmas prasidėjo beveik iškart po nepriklausomybės atkūrimo be jokių požymių, jog teisėsauga įjungs stabdžius. XX a. pabaigoje, neskaitant keleto parodomųjų rezonansinių kriminalinių bylų išsprendimo, įvyko priešingai: ji tuos stabdžius sau atleido, o mina tik tada, kai visuomenė mėgina teisėtai pasipriešinti šešėlinių jėgų savivalei. Todėl galima teigti, kad iki šiol nebuvo nė vienos valdančiosios koalicijos, nė vieno Prezidento, kurie nebūtų už tai atsakingi. Ir nė vieno aukšto pareigūno ar politiko, kuris būtų nubaustas už nusižengimus pagal įstatymą. Valdžios svertus turintieji spėjo apsidrausti nuo teisingumo, teisėsaugą pakreipdami sau naudinga linkme. Valdžia tautai atsuko nugarą ir parodė, kad jos valios, ypač išreiškiamos referendumais, bijo kaip ugnies. Todėl rinkimai, nepaisant būsimų neabejotinų pastangų sužlugdyti rinkimų rezultatus, įskaitant

ir galimą balsų pirkimą, jei tie rezultatai neatitiks režisuojamo scenarijaus, lieka vienintele priemone įvykdyti netiesioginį referendumą einant balsuoti. Kiekvienas žmogus, kuris nenueis prie balsadėžių, sudarys sąlygas žlugti pačiai demokratijos idėjai ir galimiems veiksmingesniems valstybės problemų sprendimo būdams.

Jei valdžia nususuka nuo žmonių, ji lieka be palaikymo. Tačiau niekuo nesiremdama ji negali ilgai tvirti. Tada tenka ieškoti svetimųjų pagalbos. Susidaro išpūdis, jog ta pagalba rasta ES struktūrose, kurios palaiko tautų ir valstybių nunykimą. Tačiau tas pats principas – pakibti ore einant prieš savo piliečių valią – tinka ir pačios ES biurokratams. Ilgai gniaužti milijonų žmonių valią įmanoma, bet užgniaužti visiems laikams – niekada. ES rinkimuose taip pat kovos dvi tendencijos, ir net jei federacinė nacionalinius prioritetus griaunanti kryptis laimės, to pasekmės gali būti greitos ir neprognozuojamos, ir anaipol ne džiugios.

Balandžio 29 dieną savo atsiminimų pirmąją knygą pristatęs monsinjoras Alfonsas Svarinskas situaciją apibūdino trumpai ir aiškiai, sakydamas, kad „turime susiimti ir gelbėti Lietuvą“. Jis išreiškė sąžiningų ir visą gyvenimą dėl laisvos Lietuvos kovojančių žmonių, politinių kalinių ir tikrojo elito, dar nepardavusio sielos už kelis eurus ar rublius, nuomonę. Taigi nuo ko gelbėti Lietuvą, jei, pasak jos valdytojų, viskas nuostabu, visiems gerai, ir tik jie vieni žino, kaip valdyti? Ogi nuo jų pačių; nuo visų, iki šiol buvusių toje valdžioje. Tie veikėjai, per kuriuos Lietuva atsidūrė situacijoje, kai akli ir kurti žmonių nelaimėms, skaudžiai tiesai tapo net bažnytininkai, kurie taip pat bijo prarasti privilegijas, neturi jokios nei moralinės, nei politinės teisės toliau būti tuose postuose. Nepaprasto sielos tvirtumo disidentas A. Svarinskas, atkreipęs viso pasaulio dėmesį JAV Prezidentui Ronaldui Reiganui jį asmeniškai laisvinant iš gulago, nūdien išreiškė viltį, jog gerų kandidatų į prezidentus nėra, bet yra geresni. Taip mano ne tik monsinjoras, dar pasakęs, kad jei ne dabar, tai niekada Lietuva nebeatsities. Už nesurežisuotus rinkimus laišką pasirašė grupė piliečių, tarp kurių yra jis pats, Vytautas Dautotis, Petras Plumpa, Vytautas Rubavičius, sesuo Nijolė Sadūnaitė, Antanas Terleckas, Povilas Urbšys ir kiti žinomi asmenys. Demokratinę respubliką siekiantys atkurti piliečiai mano, jog žmonės turėtų apsispręsti už nepartinį

kandidatą, kuris vienintelis iš septynių parodė, kad jam pirmiausia rūpi paprasti ir apskritai visi visuomenės nariai, detalai žino situaciją, yra pasiryžęs ją keisti bei spręsti neatidėliotinus klausimus.

Nėra abejonių dėl to, kad esamoje padėtyje tik toks žmogus, kuris yra su tauta, su žmonėmis, gali būti išrinktas ir jam patikėta ateitis. Vien todėl, kad jis privalės įvykdyti svarbiausią sąlygą – visada tartis su visuomene ir jos piliečiais. Palaikyti tautą ir būti jos palaikomas.

Tas pats pasakytina ir apie rinkimus į europarlamentą. Kas galėtų rinkti į jį žmonių vargo sąskaita pralobusius milijonierius, dar drįstančius vadintis socialdemokratais ar kitokiais, kurie patekė į Briuselį tik dar labiau padidins savo turtus, o kartu stabdys sveiko proto sprendimus ES? Rinkėjų valia nuspręsti, ar palaikyti dėl Lietuvos nacionalinių interesų kovojančius sąrašus (pavyzdžiui, tautininkus), ar laisvos demokratinės valstybės, tikros Respublikos idėją galutinai palaidoti po vilčių griuvėsiais ir melo lavina. Sprendimus būtina priimti atsižvelgiant į faktus, kurie Lietuvą atvedė prie galimo krachoslenksčio. Pati padėtis rodo, kad tai padarė būtent tie, kurie jau seniai, retkarčiais apsikeisdami vietomis, stumia šalį į bedugnę, todėl svarbu atskirti jų darbus nuo garsių, bet tuščių rinkiminių lozungų. Prisiminti, kiek tokių pažadų kandidatuojančios „žinovai“ įvykdė per ketvirtį amžiaus.

Gal naivius ir apkvailintus, ir nesąžiningus, ir papirktus galėtų prablaivyti garsiai ištarta tiesa, kad tautai nugarą atgręžusieji svetimos duonos valgytojai, per dešimtmetį nesugebėję ir nė nepabandę ES pakovoti dėl kaip galima geresnių sąlygų savo valstybei, bet kokios išorinės agresijos atveju pasipustys padus greičiau, nei čia įvažiuos svetimi tankai? O kodėl turėtų, jei net taikos sąlygomis drebiną kinkas ir tik kaupia sąskaitas saugiose šalyse, saviems žmonėms užtaisę bankų bankrotą vieną po kito, uždusinę nepakeičiamais mokesčiais, prisiskolinę ne savo sąskaita?

Skauda širdį dėl apgautų žmonių, kurie akylai tiki ta smėlio pilimi, kurią ore stato apsimitėliai „tautos garantai“. Prieita iki to, kad teisuolių „patriotų“ pasmerkti piliečiai, dalyvavę Kovo 11-osios eitynėse Vilniuje. Neva baisi gėda, mat buvo uždraustos ES vėliavos. Turbūt šalia žydros turėjo būti nešama ir įvairiaspalvė, ir dar kokios kitos? Kiek žinau, buvo nepageidaujamos tik vėliavos organizacijų, kurias buvo įprasta apšaukti fašistinėmis.

Ir jų tikrai nebuvo. Bet esmė tai kitur. Juk Kovo 11-oji – Lietuvos valstybės atkūrimo šventė, o ne stojimo į ES diena. Jei „patriotams“ būtų ramiau, galėtų, kol valdo jų dėdulės ir tetulės, įvesti visiems privalomą stojimo į ES šventę, ir nešti tas Lietuvos valstybei antraeiles vėliavas, tik gaila, kad ta diena, gegužės pirmoji, jau užimta. Vėl pradėta švęsti susivienijus su viso pasaulio darbo liaudimi. Turkijoje tą liaudį teko tramdyti policinėmis priemonėmis. (Liaudis ir anarchija – kone neatskiriama platforma.) Tik manau, kad tai nėra sutapimas. Tai tiesiog triuškinantis Lietuvos valdančiųjų, tų pačių neokomunistų, laimėjimas. Šitaip įtvirtinti sovietinio relikto atminimą, kad net su buldozeriu neišversi! Kaip ir Žaliojo tilto skulptūrų. Ir sapnuojasi jiems, kad vėl gyvena šlovingoje sąjungoje. Juk nesvarbu, kokioje. Svarbu tik, kad užstotų nuo savų žmonių. Sykiu argi sutapimas, kad Rusijai svarbiausia data, gegužės devintoji, kartu yra „Europos diena“?

Kaip galėjo atsitikti toks keistas daiktas, kad po sovietmečio intelektualiniu požiūriu viršūnėse buvo ne pakilta, o smukta? Juk buvo tarsi savaime aišku, kad atkovoję laisvę, galingą iš naujo sukauptą tautos potencialą panaudosime Lietuvos kūrimui. Tas potencialas buvo jaunoji kad ir nelaisvės sąlygomis gimusi karta. Šiandien trijų milijonų tauta, kaip rezervate išgyvenusi sovietinį eksperimentą ir praradusi geriausią tautos dalį miškuose, emigracijoje ir Sibiro dykrose, atrodo kaip stebuklas lyginant su 2014-aisiais. Ir kaip gali būti, kad demokratinėje valstybėje, ES narėje, Prezidentas praktiškai ne vieną sykį vetuoja tautos valią, išreikštą triženkliais tūkstančiais balsų, skirtingai nuo už jį patį balsavusiais menkais procentais? Taip atsitikti galėjo tik dėl to, kad nebuvo įtvirtinti valdžią kontroliuojantys mechanizmai arba nebuvo ta kontrolė tinkamai atliekama, laiku nepanaudojama Konstitucijoje įtvirtinta pareiga. Vietoj to pati valdžia pradėjo kontroliuoti piliečius, ir ta kontrolė kasmet tik didėja. Tai yra aukštyn kojom apverstas demokratinės valstybės valdymo modelis. Šiuo metu labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad valdantieji, kurie nepripažįsta trijų referendumų (vienas įvykęs, bet rezultatai nepripažinti, antras suspenduotas ir nukeltas, trečiam neduota įvykti – baugi seka), mėgina žmonių valią sutapatinti su priešiškais ES elementais. Tai visiškas melas. Dar daugiau. Tuo dabartinė valdžia tiesiogiai parodo, kad Lietuvos piliečius laiko nesąmoningais, silpnais,

nesusigaudančiais ir apskritai kažkokių užsienio struktūrų diriguojamais diversantais. Panieka tautai buvo stebima daug metų, bet štai išryškėjo visu gražumu. Todėl einantys balsuoti gali rinktis: ar leisti, kad niekas nesikeistų, o žmonių (ir jų pačių) gyvenimas ir toliau būtų vis labiau varžomas nepaisant jų poreikių, nuomonės ir įvedant drakonišką cenzūrą, ar mėginti rinktis kandidatus, dar nebuvusius sistemoje, kurie gerbia visuomenę ir nelaiko jos beforme, atsilikusia mase, tinkama tik valdžios įgeidžiams tenkinti. Tik laisvėjanti visuomenė ilgainiui gali išsiugdyti būsimus valstybės vadovus, kurie bus asmenybės, rodančios pavyzdį, o ne demagogiškais šūkiomis, nesavomis tuščiomis kalbomis dvasią gniuždantys eiliniai biurokratai, neleidžiantys šaliai plėtoti deramo lygmens kultūros visose srityse ir netikusiu elgesiu pasmerkę tūkstančius emigruoti iš Tėvynės.

„Respublika“, 2014 m. gegužės 9 d.

Ką parodė pirmasis rinkimų turas?

Pirmasis Prezidento rinkimų turas parodė, jog per ketvirtį amžiaus Lietuvoje neįvyko jokių pažangių pokyčių, nubrėžiančių vieningą pamatinę valstybės viziją. Žmonės balsavo už kai kada radikaliai besiskiriančių pažiūrų kandidatus. Vadinasi, švytuoklės principas nėra išgyvendintas. Debatai televizijoje ir radijuje taip pat liudijo gana nuobodžią atmosferą ir dažnai paviršutiniškai pasisakančius kandidatus. Patogus formatas leido ne ginčytis dėl svarbių prioritetų, o tik eksponuoti kai kuriuos rinkiminių programų bruožus. Vedančiųjų nuostatos ir programų vedimo būdas taip pat lėmė tai, kad debatai iš esmės nevyko. Tam būtų reikėję rengti laidas bent pusmetį ir skirti svarbiausiems valstybės valdymo klausimams tiek laiko, kad per jį būtų išgvidentos pagrindinės problemos, paaiškėjusios programinės gairės ir išryškėtų silpnosios ir stipriosios pretendentų pusės.

Tačiau ir to pakako, kad suvoktume, jog prie esamų negerovių dar prisidėjo pasikeitusi tarptautinė situacija, kurią tvarkyti kaip tik Prezidentui ir tenka atsakinga priedermė. O požiūrių būta kuo įvairiausių, nuo neutralių iki teiginio, jog „patys esame kalti, kad Rusija taip elgiasi“, ir geriau jos nepykdyti, tai yra, nepritarti jokioms sankcijoms... Požiūrį į valstybės karinį saugumą ir santykių reguliavimą su kaimynais antrajame rinkimų ture reikėtų laikyti esminiu išbandymu, į kurį rinkėjai turėtų atsižvelgti.

Kalbant apie išorės grėsmes, vėl pamąstykime, kas buvo padaryta idant jų išvengtume? Ne kartą buvo minėta nemaloni tiesa, jog per tą laiką

sumenko karinis Lietuvos potencialas, nebuvo vykdomi įsipareigojimai NATO. Prie to pridurtume ne visada veiksmingą užsienio politiką ir dialogo su svarbiausia aljanso šalimi JAV nebuvimą, kurį keitė tik uolus ES direktyvų vykdymas ir suverenių svertų perleidimas užsienio kapitalui. O artėja rinkimai į ES Parlamentą. Todėl iš tiesų kyla klausimas, kaip gali valstybę valdyti siauros specializacijos, kurios visur siekiama, mokykloje ir aukštojoje proto ir gabumais nepasižymėję, dažnai net elementarių humanitarinių mokslų nekandę, užtat partiniu požiūriu „apsišvietę“ ir dėl to savo aiškios ir brandžios nuomonės neturintys subjektai?

Sovietinė nomenklatūra anuomet išsilaikė dėl to, kad tik vykdė nurodymus iš centro, o visą eksperimentą iškentė okupuotos tautos. Kartu iš seniau, iš tarpukario Lietuvos dar buvo likę išsilavinusių, amatų ir specialybę išmanusių žmonių, kurie darė savo ir neleido krašto sugriauti galutinai pagal „sukukurūzinimo“ planus. Šiuo metu ta karta jau baigia išeiti, o naujieji „euriukai“ visai kito molio ir kitaip išauginti, – baltų rankų, lengvų pinigų, komforto ir vartojimo karta, – todėl iš naujo centro vykdomas „surunkelinimo“ planas beveik nebeturi kliūčių. Nes saujelė „euriukų“ yra naujieji išrinktieji, o visi kiti – nepilnaverčiai skurdžiai ir tarnai. Jei ES nugaltėtų federacinės nuostatos ir sąjunga dėl imperinių bruožų judėtų link per didelės centralizacijos, o ši savo ruožtu lemtų neišvengiamą sugriuvimą (tai Lietuvai būtų didelė bėda), lietuvių padėtis suirus naujajai santvarkai būtų visai kitokia, nei buvo 1990-aisiais. Tuo tarpu valdantieji – tie patys, kurie mano, jog už juos amžinai kas nors spręs, o jie neturės jokios atsakomybės.

Sąmoningas piliečių klaidinimas nutylint ar iškraipant skaudžias traumines XX a. patirtis sudaro sąlygas greitai užmiršti pamatinius laisvės ir saugumo dalykus – pirmiausia tai, kad dėl jų reikia nuolat budėti ir reikalui esant kovoti. Todėl jokios priemonės prieš svetimą antivalstybinę propagandą esant realiai grėsmei nepadės, nes per ilgą laiką buvo išpurenta neutrali dirva toms piktžolėms pasisėti. Jei būtų kitaip, pats klausimo formulavimas, „ar eitumėte ginti savo Tėvynės?“, būtų neįmanomas. Patriotinis jaunimo ugdymas neleidžiant užmiršti to, kas padaryta, kokie nusikaltimai įvykdyti prieš tautą ir žmoniškumą, turi būti atliekamas nepertraukiamai,

kad kiekviena karta žinotų, kas yra kas. Tada jokia svetima propaganda nebus veiksminga. Nebus veiksminga ir sava propaganda, o viršų ims atsakomybė, rūpestis ir meilė.

„Respublika“, 2014 m. gegužės 16 d.

Dviveidiškumo akivaizdoje

Aš, gimusi jau seniai nuskambėjus paskutiniam stribo šūviui ir kančinio aimanai, jūsų kovas pažįstu iš knygų, pasakojimų, nutylimos tiesos. Pirmiausiai ir tvirčiausiai norėčiau padėkoti už tai, kad rinkotės tiesos kelią, auką ir skausmą, užuot pasirinkę išdavystę, dvasios nuopuolį ir baisų vergavimą, nes mes, pienburniai, tais priespaudos metais žinojome, kažkur sąmonės ir atminties kertelėj užspaudę, užslėpę pasididžiavimą, kad dėl mūsų laisvės kovėsi mažas ir didelis, broliai ir sesės, kad kiekviena nesuklupusi šeima turi bent po vieną miškuose žuvusį didvyrį ar ištremtą tėvą, dėdę, senelį; arba visas tetas ir dėdes, visus senelius ir močiutes, giminaičius, padėjusius galvas kalėjimuose, lageriuose ir amžino įšalo tyruose.

Augome daug žinodami apie tautos istoriją, bet ir suprasdami, kad apie tai negalima kalbėti. Vis dėlto daug ko nežinojome. Tai paaiškėjo tik atgavus Nepriklausomybę. Štai, pavyzdžiui, aš džiaugiausi savo fizinio lavinimo mokytoju, labai maloniu žmogumi Antanu Buroku. Bet tik šiais laikais sužinojau apie jo pagrindinę veiklą ir tai, kad jo broliai buvo partizanai.

Man giminėj buvo kaip tik taip: aplinkui tik išplėsti namai, nusavintos žemės (beje, mamai taip ir negražintos, perkeltos iš miesto senamiesčio ant upės kranto į kažkokią dykynę), iš atminties iškylantis iš Vorkutos tremties grįžusio, bušlatą vilkinčio senelio Stanislovo Paskačimo, sergančio sunkiausia bronchinės astmos forma, dantų netekusio dėl skorbuto, vaizdas. Senelis

buvo teismo sekretorius, kažkas įskundė, gal iš pavydo, nes gerai gyveno. Vidurnaktį įsiveržę čekistai suėmė, o jis išėjo iškėlęs galvą, su geriausiu paltu ir skrybėle, ramus, nes žinojo, kad nekaltas... O paskui ir močiutę, motiną su trimis mažamečiais vaikais, išmetė iš darbo. Ilgai skurdo, turėjo turguje šalti išsilavinusi moteris, raštininkė. Trys vyro tetos, Birutė, Stasytė ir Elenutė Seibutytės, taigoj būdamos paauglės kirtusios medžius, taip ir neištekėjusios, o kai grįžo tėviškėn, apsigyvenusios ne bolševikų sudegintoje troboje, bet klėtyje, pagal dydį kitam ir į namus tinkančioje. Jų brolis – Kazimieras Seibutis – dešimt metų lageryje atkalėjo. Visa šeima represuota tik už tai, kad buvo darbšti ir pasiturinti... Tie savi žmonės pamažu audė ploną kaip voratinklis, bet kibią sakmę, viskas buvo aišku net kalbant puse lūpų. Buvo saugu, nors saldžiai skaudu, nes mačiau vyresniųjų, išgyvenusių du karus ir pokarį, ryžtą ir nepalaužtą orumą, o jaunų, mūsų tėvų – didžiulį troškimą gyventi ir kurti išlaikant protėvių tradicijas. Bent jau man atrodė, kad taip mąsto visi, kurie oficialiai nekolaboravo su propagandos ar represinėmis struktūromis. Deja, didžiai klydau: juk daugelis tylėjo ne iš protingumo, o iš abejingumo, baimės ir savanaudiškų sumetimų.

Sunku, nepakeliama skaityti puslapius, pasakojančius apie partizanų godas ir nežinią, ir visiškai nepakeliama skaityti apie skaičius ir faktus, įvykius, liudijančius nesuvokiamą mūsų taikios, kultūringos ir religingos tautos budelių žvėriškumą, apie tautos dvasią, slypinčią poezijoje ir maldoje, dainoje, kuri viena turėjo atlaikyti nužmogintos sistemos šturmą. Bet skaitau, klausausi tų dainų ir verkiu. Ir vėl skaitau. Tada siela apsisvalo ir išlaisvėja. Tokia tad jūsų šventojo karo galia.

Gyvenome turėdami savo herojus. Štai pagarba proseneliui knygnešiui Antanui Briedžiui (Briedeliui) buvo neišjudinama, kaip ir močiutės Antaninos laimė, kad galėjo mokytis pas Gabrielę Petkevičaitę-Bitę. Kokio naujo bičiulio „kaina“ akyse tuoj pakildavo, jei sužinodavome, kad jo giminėje buvo rezistentų ar nukentėjusių nuo genocido. Pasakojimų klausydavomės ausis pastatę, kvapą užgniaučę. Kadangi sesuo Dalia buvo katalikė ir slapta vienuolė tretininkė, pamenu, kaip gaudavo pasiskaityti prastas „Katalikų Bažnyčios kronikos“ kopijas, atnešė į namus „Naująjį Testamentą“. Atėjo eilė ir Vydūno raštams. Lankėmės pas kun. Česlovą Kavaliauską, tėvus Stanislovą

ir Joną Lauriūną, važiuojame į Orvidų sodybą, Pivašiūnus... Kalbėjomės, ieškujome tiesos.

Kas nutiko lietuviams, kuriems jau nebereikia taip sunkiai atkovotos kalbos? Spaudos atgavimo dieną valdžia mojuodama liberalizmo bizūnu pasitiko ekonominėmis ir etinėmis represijomis laisvai spaudai ir nuolaidžiavimu Lietuvos lenkų pretenzijoms. Tai – nematytas ir negirdėtas posūkis mūsų istorijoje. Tačiau žodis – vis dar neuždraustas. Kalbėtis vis dar galima. Tad ir kalbėkimės.

Iš Rytų kylant tai pačiai grėsmei, supranti, kad pasaulis nedaug pasikeitė, kad iš baisių karo ir okupacijos padarinių nepasimokyta, nei čia, nei Europoje, todėl Stalinas tebėra gyvas ne tik televizijos filmuose ir rusų transliuojamuose mums kanaluose ir žiniuose, atgimęs naujojo jų Prezidento su išraiškingu vardu „Vladi-mir“ pavidalu. Jis gyvas pirmiausia ta pačia klastinga, šėtoniška melo dvasia ir apgaulėmis, sutarčių laužymu, žmonių ir tautų žeminimu, patyčiomis iš „priešo“. Stalinizmas ne tik nebuvo vakariečių pasmerktas, bet ir suprantamas kaip koks gėris, nes geležinė ranka patikimai laikė milijonus, o dar vienpusiškai pasisavino Antrojo pasaulinio karo pergalės vainiką. Tai nėra anachronizmas, o nauja grėsmės fazė. Civilizuotu požiūriu, kai į tuštumą negali nueiti nebaigti darbai ir tironas paliktas nenubaustas pasaulio bendruomenės, šis darbas perkeliamas ant kitų kartų pečių. Deja, tai – egzaminas, kurį gali tekti išlaikyti jau kitiems, todėl partizanų darbas dar nebaigtas, o jūs, gerbiamieji, galite perduoti savo patirtį.

Norėčiau paklausti, ar jūs, nematomieji viso, kas mums švenčiausia, gynėjai, nesijaučiate vėl apkasuose, žeminėse. Aš, net ir to nepatyrusi, jaučiuosi lyg gyvenčiau tremtyje jau penkiolika metų. Ir atrodo, kad greitai teks persikelti į pogrindį, išėiti į mišką. Taip atrodo jau nuo tada, kai iki dantų ginkluota policija ėmė nekaltus žmones arba apyaušriu pagal senas čekistines tradicijas gąsdino gydytojus kratomis. Vis nesaugiau darosi gyventi gimtajame mieste, istorinėje Lietuvos sostinėje, kažkam vis dar Wilno, o į užmiestį tenka važiuoti su autobusiukais, ant kurių pažymėtos vietovės svetima kalba. Kai mokslo ir visi darbštūs, dori žmonės priversti gyventi žemiau skurdo ribos, o senoji patarlė „Kas skaito, rašo, valgyt neprašo“ nebeveikia, kai gerai gyvena valdžiai tarnaujantieji ir tos valdžios remiami svetimieji

(skandinavų bankai ir užsienio verslas), nuo tada ir neramu. Nesulaukiame, kada bus išspręstos Vytauto Pociūno žūties, Sausio 13-osios bylos. Apie partizanų kovas istorikai bijo rašyti mokslo darbus, o jei rašo, tai ir partizanus, ir stribus, pridengdami moksliniu „objektyvumu“, vaizduoja kaip lygiaverčius herojus. Iš tokio dviveidiškumo, istorijos balinimo ir įvykių Ukrainoje galima spręsti, kad tautų naikinimo būdai pasikeitė. Nekonvencinis karas rodo, kad didvyrių jau nebereikia, ir kalėti, tapti kankiniu „nebemadinga“. Iš kovotojo geriau padaryti nevykėlį ir kvailį...

Dabartinė Europa paskendusį dideliuose pinigų žaidimuose ir mažuose tiksluose, nesigirdi garsių intelektualų balsų, užstojančių mažas tautas. Prašneka tik Vladimiras Bukovskis ar Adamas Michnikas, dar vienas kitas. Gal jų balsas skęsta euroviziniuose triukšmuose? Jų vietoj pasirinkčiau kovą mažųjų pusėje. Todėl nesuprantu tokios europiečių laikysenos, kuri pavojinga ir jiems patiems. Kol mūsų neveda į dujų kameras, tol turime iš Dievo gautą laisvą valią ir asmeninio apsisprendimo galimybę. Niekas to iš mūsų neatims. Laikykite dabartį Dievo išbandymu. Juk amžinosios vertybės išliks ir nugalės. Dievas – absoliutus gėris. Blogis – nei absoliutus, nei amžinas.

Ši nuostabi vieta gyva prisiminimais ir paminklais, pastatytais laisvės kovotojams. Man miškas šventas, o ypač dėl to, kad tai buvo jūsų, partizanų, namai. Esu įsitikinusi, kad Lietuva išliks tol, kol išliks bent vienas savo dvasia laisvas lietuvis, nesuklupęs prieš jokią botagą, Dievo akivaizdoje iki paskutinio atodūσιο ramiai vykdamas savo priedermę. Jis juk žino, kad Dausose jo laukia visa Dievo kariauna, likimo draugai ir bendražygiai, prie gimtojo sodžiaus vartų danguje rymo jų mylimosios ir motinos. Atsiskaitant Viešpačiui, atliks jie garbės sargybą – šimtai, tūkstančiai jų stovės kaip mūras. Išties, kaip apaštališkojo stoto šventieji, gali padėti ir dabar, tik paprašykime jų užtariamo. Jie laukia, jie šalia. Neapvilskime jų.

„XXI amžius“, 2014 m. gegužės 30 d.

Žvilgsnis iš toli

Stebint šių dienų politines batalijas į galvą ateina paprastas klausimas: kiek dabartinių Lietuvos politikų skaitė Platono „Valstybę“ ar Tomo Moro „Utopiją“? O gal – Makiavelio ar Gustavo Le Bono raštus? O gal kas nors pastudijavo Konfucijaus ar Aurobindo Gošo palikimą? Klasikinė politinė mintis turi būti kelrodis ateities visuomenei, nes ji savaip neklęsta, pateikdama universalius modelius. Dėl jų galima laužyti ietis. Tačiau greičiausiai skaitoma gausi postmoderni rašliava, neužgriebianti esmės, bet tinkama esamai ideologijai paremti. O mąstant apie madingas ideologijas, svarstai, kas blogiau: ar į pinigų kultą nukreipta pozityvistinė liberali mintis, iš akiračio išstūmusi Dievą ir užuojautą artimui, ar tokia pat bedievė minkštakaulė marksistinė socialistinė pakraipa, ar radikali religinė talibų tipo pasaulėžiūra, besiribojanti su terorizmu, ar šovinizmo pritvinkęs karingas „blogasis“ nacionalizmas, vis dar disponuojantis rasinės viršenybės chimeromis? Nėra nė vienos šiuolaikinės ideologijos, kuri pasitarnautų garbingai žmonijos ateičiai. Viena yra visiškai aišku, o būtent tai, kad Osvaldo Špenglerio numatytasis „Vakarų saulėlydis“ iš tiesų vyksta vien dėl demografinių priežasčių. Ilgalaikėje perspektyvoje Vakarams nepadės net gudri darbo jėgos viliojimo ir prekybos baltaveidžiais vaikais iš plėšiamų Rytų Europos šalių taktika. Ar galėjo Hansas Kristijanas Anderseną, Selma Lagerlof ar Astrida Lindgren bent nutuokti, kas nutiks skandinavams XXI amžiuje, kurie tokių įtartinų įstaigų kaip „Barnevernet“ dėka vakariečių humanizmą pavėrs siaubinga juodaodžių išnaudojimo istorijai prilygstančia vergijos versija? O gal ir kapitalizmo sampratą išplėtus, netrukus

prekyba žmonėmis taps tik dar viena „teisėta“ verslo šaka, nes gerai turės būti visut viskas, kas atneša pelną? Išnykus dvasiniams kriterijams, o pasaulio raidai taikant iš piršto laužtus techninio ir socialinio „mokslo“ kriterijus, naikinama žmogiškoji santykių erdvė, kurioje glūdi visa ko pradžia ir galimybė pakilti iš bedvasės, baugios būties. Kita vertus, genderiškai suvokiamos žmogaus teisės be pareigų kuria pavojingą precedentą, kai žmogų traktuojant kaip biologinį organizmą dėl jo komforto įsigali anksčiau smerkiamos praktikos, kurių tikslas – mažiau skausmo, daugiau malonumų, – o toms praktikoms vis labiau kertantis su iki šiol sukurtais aukštesnės būties pavidalais, pradedami kurti tuos pavidalus draudžiantys įstatymai. Gal ir netoli tas laikas, kai vėl miestų aikštėse bus deginamos knygos, kurios neatitiks šįkart ne mizogininės inkvizicijos, komunizmo ar nacionalsocializmo, o *gender* ideologijos? Istorija moko, kad įkandin knygų į laužą siunčiami žmonės. Arba į dujų kameras. O gal naujoji ideologija sugalvos dar „švaresnį“ būdą atsikratyti amžinai išradinėjamo priešų? Pavyzdžiui, A. Lindgren „Mažylis ir Karlsonas“ turėtų būti uždraustas kaip praktikos neatitinkanti fantazija, nebent genderizmo literatūrologai imtų mokliškai įrodinėti, kad subrendusį keistą storą vyrą su mažamečiu siejo jaudinantys erotiniai ryšiai. Ir parašytų jau jų psichologiją atitinkantį tęsinį.

Tačiau pakaks ironijos. Akivaizdu, kad klasikinis išsilavinimas stumiamas iš galios diskurso. Deja, tik jis gali būti normalios visuomenės išlikimo pagrindas tol, kol nebus atverti ar suprasti pažangesni jos modeliai. Todėl švietimas ir kultūra yra to išlikimo alfa ir omega. Kodėl? Todėl, kad mes esame transcendentinės išreikšties įkaitai, ir švietimas su kultūra yra įrankiai gyvulio prigimčiai šlifuoti ir mėginti pranokti savo būtiškąją tragizmą. Tai, ką tradicinis žmogus intuityviai išsaugo, amžinasis modernistas sąmoningai griauna. Kova su institucine betvarke turi prasidėti nuo žmogaus. Korupcija pirmiausia yra vidinė korupcija, o valdžios mechanizmai ją tik suišorina ir susistemina. Todėl išorinės priemonės (įstatymai) neveikia ten, kur sugedusio vidaus daugiausia. Žmogaus veiklos viršūnė yra ne aukščiausias postas, o tiesos matymas ir sakymas, ir gyvenimas ar bent pastangos gyventi pagal jį. Tik būdamas viršuje gali ištvirti tai, kas apačioje. Tiesa yra viena, o tie, kas sako, kad jų yra daug, meluoja. Tiesa yra dvasinės prigimties.

Mąstytojams būna akimirų, kai gaila viso pasaulio ir ypač tų, kurie turi daug tiesų. Fundamentalios žvelgiant, socialinė ir politinė kritika, mėginimas atverti akis ir padėti pajusti tą vienintelę tiesą, kuri veda į santarvę ir išmintingą valdymą, yra dieviškosios užuojautos aktas kietaširdžiams, kurie savo unikalų gyvenimą leidžia akli ir kurti Dievo dovanoms. Jie nežino, kas yra dosnumas, nesavanaudiška pagalba, nekaltystė, meilė ir atsidavimas... Geri kritikai – Dievo įrankiai. Reikia tikėtis, jog kada nors keli iš kritikuojamųjų laisvoje pasaulio spaudoje tai supras ir bus dėkingi bent akistatoje su savo sąžine.

Toli, net tolstanti yra tikros Lietuvos vizija. Nutolusi į praeitį ir ateitį septynmyliais žingsniais. O dabartis – gyvenimas susvetimėjusioje, nebesuprantamoje aplinkoje, lyg tremtyje. Būti ištremtam iš savo protėvynės ir gimtinės net be „troikų“, be 58 straipsnio, nepajudant iš vietos, būti beveik įkalintam, nes net po Lietuvą dažnas dirbantis žmogus nebegali pakeliauti, atostogų į kurortą nuvažiuoti – tiesiog naujųjų laikų politikų šedevras. Negali įpirkti knygos ar laikraščio, naudotis kultūros ir švietimo teikiamomis gėrybėmis. Ir dar svarbiau – ją kurti. Tai fiziškai ir finansiškai apribota dvasinė tremtis, žlugdanti žmogaus asmenybę, viltį ir tikėjimą. O visuomenei, kuri to nejaučia, tiesiog lengviau keliauti pagal nustatytus ženklus, nei patiems tapti orientacininkais pagal tikrus ženklus, atpažįstamus sieloje, ramioje meditacijoje, toli nuo gyvenimo šurmulio, nuo pragariškos materializmo karuselės. Jei nerandame laiko dvasinėms vertybėms ir įtikime, kad jos neegzistuoja, iškrentame iš pasaulio tvarkos, nes užmirštame, jog laisvė kurti iš savęs čia ir dabar, pradėti kiekvieną akimirką teigti savitą viziją ir jos siekti yra didžiausia likimo dovana ir paslaptis. Niekas neturi teisės drausti džiaugtis gyvenimu, o kaip tik tai ir daro valdžioje esantys autokratai, tironai, liguisti didybės manijos valdomi nykštukai. Individualus nesąmoningumas, asmeniniai trūkumai perkeliama jau į visuomenės sferą ją paverčiant daugybe sumažintų kopijų. Jei niekas nesipriešina, neišvengiamai ateina laikas, kai tenka klausti, ar tauta, kuri keletą šimtų metų tolydžio praradinėja žemes, žmones ir valstybingumą, merdėja taikydama priėmto svetimų kanonų, ar ji dar įskaitoma į pasaulio Kūrėjo planus kaip visavertė, ar ji jau prilyginama nykstančių gyvūnų rūšiai? Juk apskritai civilizacija, kuri pagrįsta savinaikos

principais, tobulėjant technikai pamažu virsta realia antiutopija. Jai gresia saulėlydis. Beje, „saulėlydžio komisija“, kuri tęsia savo veiklą ir kuria krizę po krizės, idealia prasme įkūnija vertybių krachą. Kuriozas, bauginantis priešasčių ir padarinių tikslumu. Svarbiausias XV vyriausybės ideologas mintimis ir darbais pranoko Špenglerį.

Laikas kreiptis į intelektualus ir inteligentus, linksniuojamus dėl neveiklumo. Kai protingas žmogus gudriai dėsto kažkur išmoktas dvasinio gyvenimo tiesas, kokia iš to nauda ar jam, ar klausytojams? Jo žodžiai neperteikia turinio to, apie ką kalba. Kai dvasinis žmogus dėl kokių nors priešasčių ne perteikia įgytą žinojimą, o tam, kad išgyventų, užsiima pigiais darbais, ar tai garbinga ir pagal pašaukimą? Abiem atvejais žmonės jaučia, kad meluojama: pirmasis meluoja, nes nesupranta, apie ką kalba, antrasis – slepia išmintį, pataikaudamas neišmanėlių skoniui ir sakydamas, ko jiems reikia. Galiausiai kvailys yra tasai, kuris nemoka parodyti savo pranašumo; jis užleidžia vietą įžūliems sukčiams. Lietuvoje yra žmonių, kurie turi ir dvasinių, ir institucinių galių priešintis saulėlydžiui. Būtų gera pagaliau sulaukti jų sutelkto žodžio. Net iš principo sunaikinus kritišką spaudą, galimybė kalbėti vis dar išlieka. Kad ir dėl tos priežasties, jog *homo sapiens*, ypač nuo tada, kai žmonija išrado raštą, atrodo, kad išliekamąją vertę turi tik tai, kas užrašyta. Kai svarbiau vekselis, o ne tikras pinigas, raštiška sutartis, o ne priesaika. Tačiau Dievui tai – raibuliai ežero paviršiuje, bangos jūroje. Iš tikrųjų išlieka tik tai, kas vyksta gyvos perdavos būdu. Mes, lietuviai, esame kalbos, oralinės kultūros tauta. Atgaivinkime ją.

„Respublika“, 2014 m. gegužės 30–birželio 5 d.

Inovacijos prieš klasiką

Valstybės ateitį geriausiai nusako jos požiūris į švietimą ir kultūrą, kurių nelygstamą svarbą akcentuosime dar ne sykį. Pabrėžti tai būtina dėl to, kad iki šiol buvo nuosekliai ardoma net kas buvo iškovota ar išlaikyta okupacijos sąlygomis. Chruščiovinio atšilimo ir vėlesnio brežnevinio sąstingio laikotarpiais, praūžus „neapykantos inteligencijai“ vajui, švietimas ir kultūra buvo pradėti suvokti kaip svarbi visuma (buvo ir viena ministerija), kuomet švietimo darbuotojai pradėti laikyti prestižine „klase“, o kultūra turėjo būti pati geriausia ir reprezentuoti sovietų pasiekimus pasaulyje. Kad ir iš pragmatinių propagandinių paskatų, net komunistų ideologai susivokė, jog proto šviesa ir kūryba yra tikrasis žmonių bendrijos „lokomotyvas“, nors ir užkėlė jį ant geležinio siauruko į „šviesią ateitį“. Būtent inteligentų reabilitacija remiantis išskaičiavimu leido SSRS gana našiai konkuruoti su likusiu pasauliu. Išsilavinimas tapo rimitu politiniu uždaviniu.

Antrosios Lietuvos Respublikos valdžių požiūris į švietimą ir kultūrą nesikeičia jau ketvirtis amžiaus: švietimas paverstas verslo tarnaite, mokyklose ugdomi klerkai, kultūrai skiriamas mažiausias dėmesys ir finansavimas. Nesirūpinama, kad krinta žinių lygis, kad tūkstančiai vaikų nelanko mokyklos ir auga neraštingumas bei nusikalstamumas. Visi žino, kokie pasityčiojamai maži mokytojų ir bibliotekininkų atlyginimai, menininkų honorarai. Mokslo institutų darbuotojai iš algų ne tik negali žmoniškai pragyventi, bet ir vykdyti tiesioginio darbo – įsigyti knygų ar darbo įrankio (kompiuterio), išvykti į stažuotę ar konferenciją. Tiesa, ir čia yra pateptųjų, kaip ir kultūros sferoje uoliai atidirbančių už gautus projektinius pinigus tam tikrai

nomenklatūrai, pasisavinusiai lėšų skirstymą. Tarp jų patenka ir kalbamųjų institucijų direktoriai, kurių atlyginimai buvo staiga specialiai pakelti siekiant per milžinišką finansinį atotrūkį nuo darbuotojų vykdyti veiksmingą kontrolę. Siauriamos tos sferos, įstaigų pajėgumai ir kompetencijos, kuriomis mėginama palaikyti lietuvių nacionalinė savastis, istorinė atmintis ir visa, kas per daugelį metų sukaupta kaip švietimo ir kultūros paveldas, pamažu keičiant jo turinį. Kartu įžūliai diktuojamos kryptys ir temos, kurios gali būti plėtojamoms, o visos kitos patenka į finansiškai ir ideologiškai cenzūruojamų sąrašą. Tik naujasis internacionalas nesirūpina šių sričių prestižu, kurį kol kas gal sėkmingai pavaduoja monetų skambesys ar banko kortelių šnarėjimas nuosavoje kišenėje. Tačiau žvelgiant į ateitį matyti, jog veikiausiai vyksta inkubacinis procesas, kuris baigsis naujos prestižinės sistemos sukūrimu, o iš dabartinių Briuselio ideologų mokinčių susidarys kitos pakraipos švietikų ir kultūros produkto gamintojų luomas. Žodį „kultūra“ teks keisti naujadaru, kaip po truputį keičiamos ir kitos pamatinės sąvokos.

Reikia visiškai rimtai mėginti suprasti, kad naujoji diktatūra (tai rodo pirmieji požymiai) bus susijusi su libertarine genderistine ideologija, kurios daug kas Lietuvoje nelaiko nei svarbia, nei vyraujančia, nei kuo nors pavojinga. Vien todėl tai, kas vyksta tos ideologijos pionierių kuluaruose, yra daugiausiai nematoma ir sąmoningai slepiama, kol per galutinai apdorotus jaunosios kartos žmones ji nesustiprės tiek, kad įsitvirtins svarbiausiuose švietimo ir kultūros postuose nuo mokslo institutų ir universitetų iki literatūros žurnalų ir menų asociacijų. Tuo tarpu Lietuvoje penkiasdešimčia metų vėluojanti „pažangioji hegemonija“ visame Vakarų pasaulyje daugiau ar mažiau jau tapo privaloma norma, įdiegta be visuomenės pritarimo per kadru politiką nuo viršaus į apačią (*top-down*). Savo esme antireliginė kairuoliška indoktrinacija su nauju *gender mainstreaming* lozungu atslenka globaliai naudojant tuos pačius ar lengvai atpažįstamus marksistinius strateginius mechanizmus ir bazines idėjas.

Kol kas kritinis pasaulėžiūrinis poslinkis nekaltai stumiamas prisdengus tarptautiniu žodžiu „inovacija“. Kadangi šis piktybinis barbarizmas viešoje erdvėje plinta ne ką lėčiau, nei Sosnovskio barštis ar invazinės sraigės, jo nieku būdu negalima lietuvininti, nes jis skambėtų kaip paprasčiausia

„naujovė“ ir netektų hegemoninės magijos. Taip pat reikia suvokti, kokia esmė glūdi šio iš pažiūros nekalto žodelio panaudoje. Švietimo ministerijos iškeltas šūkis „būk inovatyvus“ suponuoja, kad visi, kurie bus neinovatyvūs, praras bet kokią galimybę dalyvauti ateities kūrime. O ši ateitis – dar vienas naujo žmogaus ir naujos visuomenės bandymas. Žmogaus be lyties tapatumo, jokiais „senaisiais“ ryšiais nesusaisytos visuomenės revoliucija, masinė ir globalinė. Prie senųjų ryšių reikėtų priskirti tai, kas buvo laikoma šimtmečių patikrintomis vertybėmis ir santykinių dalykų palenkimu absoliučiam atramos taškui (Dievui, Absoliutui, tiesai, gėriui ar grožiui), mat tik jo buvimas subjektyvumą ir reliatyvumą padaro suvokiamą, nes pasaulyje nėra dalyko, neturinčio santykio su kitu dalyku – kitaip sakant, klasiką. Klasika bendrąja prasme yra tai, kas amžina, geriausia, tobula. Įsigilinus į naująją ideologiją iškart atkrinta ištisos žmogaus veiklos rūšys, sąvokos ir sukurti kultūros pavidalai, nes jie esmingai jai prieštarauja. Antagonizmas tarp inovacijų ir klasikos, kaip ir proletariato diktatūros atveju, yra principinis, sąmoningai sukonstruotas ir neperžengiamas.

Ideologija savimi virsta tada, kai dauguma nusileidžia ilgai į galvas kalamam konstruktui (dirbtiniam dariniui), kuris pristatomas kaip naujas ir neišvengiamas. Tačiau konstruktai, idėjos-panacėjos visada tarnauja tik grupei žmonių, visų kitų interesus aukojančių savo tikslams. Ir jei apdaras gali būti margas ir atrodyti naujas, interesų motyvai buvo, yra ir bus seni kaip pasaulis: valdžia, pinigai ir seksas. Kartojasi ir imanentinė šio reiškinių savybė – fragmento, dalelės suvisuotinimas. Klasikinė filosofija, klasikinė kultūra atmetama todėl, kad atsisako suvisuotinti būties fragmentą, o mato jį būties visumoje. Pluralizmo taip pat neatmeta, bet nepadaro savo priešybe, kai mėginama paneigti bet kokį santykį tarp sudedamųjų dalių, kas iš principo yra neįmanoma. Tačiau vesti diskursą su iškreipta grėsmingą atvirkštinę diskriminaciją įgyvendinančia galia nėra prasmės. Diktatūrai jokio diskurso nereikia, jai reikia tik aklo paklusimo, bet jos galia tame ir glūdi, kad akivaizdi prievarta prieš niekuo nenusikaltusius visuomenės narius gali visiškai nesutapti su kaip visada reiškiamu „laisvės“ siekiu, iš tiesų išlaisvinant tik savo grupei ir tik tuos interesus, kurie tampa veiksmingiausia prievartos priemone.

Galbūt mintyse pilietis sveiku protu suvokia, jog šiuo atveju klasikinį paveldą neigiančius ideologus iš principo kultūros atstovais laikyti nė negalima, kad ir kaip išradingai jie panaudotų smegenų funkcijas. Kadangi kultūra pirmiausia žmogų skiria nuo gyvulio ir jį ugdo, o ne pataikauja hedonistiniams ar visiškai instinktyviems reptilijų eroje atsiradusiems impulsams. Jau dabar laisvą pasirinkimą netgi klysti ir pačiam atrasti gero ir blogo skirtį sunaikina užteršta viešoji erdvė. Tačiau nuo tos akimirkos, kai pilietis nebeturi teisės savo nuomonės ištarti garsiai, kultūringai gyventi pats, auklėti savo vaikų ar dirbti pagal klasikinį pavyzdį, jis *de facto* yra ostrakuojamas. Palikti išsilavinusį, pagal savo sąžinę ir etiką gyvenantį žmogų ir jo šeimą už visuomenės ribų, užkirsti visus kelius pragyvenimui, padaryti iš jo pariją – tai „inovatyvi“ tendencija, kuri tik stiprės. Visa sekanti ir įrašinėjanti akis vis labiau skverbsis į privačią žmonių erdvę, o technologijos pažengs tiek, kad diegiama priklausomybė nuo jų tariamai išlaisvintą žmogų pavers ištiesą parą kontroliuojamu kaliniu be gročių. Kadangi milijardų paversti robotais neįmanoma, tariama laisvė virs anarchija, kuri savo ruožtu arba sukels visišką visuomenės entropiją, arba ji vėl bus priversta žengti pirmuosius žingsnius sužmogėjimo link, mokytis kultūros. Ciklo pabaiga yra ir kito pradžia. Kas žino, su kokiais nuostoliais dabartinė civilizacija pasitiks rytojų, jei išliks iš viso?

Tačiau niekaip negalima suprasti, kodėl Lietuvos valdžia užprogramuota akiai taikyti kitose šalyse jau atmestus ir susikompromitavusius inovacijų modelius, pavyzdžiui, balsavimą internetu, sudarantį galimybę klasuoti rezultatus ir sužinoti, kas bei už ką balsavo? Galimas paaiškinimas yra tik toks, kad paklūstama stipresniojo diktatui, kuris savo klaidas ir žalingas idėjas eksperimentiniu žiurkynu laikomoje šalyje paverčia grynu pelnu. Pelną neša visos silpnybės ir ydos. Milijardų milijardus. Todėl reliatyvizmo diktatūra ir įvesta. Kita vertus, juslių kultas persisotinimą gali paversti prabudimo šoku. Tik neaišku, kas gi, išskyrus išplitimo mastą, nauja nuo Antikos laikų? Užtat stoikų stovykloje – sausra. Pinigų srantai juos išganingai aplenkia. Aplenkia ir komforto sukeltos ligos, depresijos, priklausomybės, valios atrofija, beprasmybės jausmas ir mirties baimė. Žinau, kad yra kūrėjų, geriau pasirinkusių mirtį iš bado, nei keliaklupsčiavimą. Sielos naktyje įkandin Šv. Kryžiaus Jono kopiančių į savąjį Karmelio kalną.

Tikrai galinga naujovė būtų lietuvių naudojimas Konstitucija ir postulatų įgyvendinimas. Laimėtos būtų sveikos ateities kartos, neišbarstytas kultūros paveldas, o švietimas ir liktų tuo, į ką nurodo žodžio reikšmė. Kas šviečia, tenegęsta.

„*Respublika*“, 2014 m. birželio 6–12 d.

Kaip gyventi po rinkimų?

Lietuvoje porinkiminis štilis. Vasaros karščiai, atostogų nuotaikos žmones traukia į asmenines erdves, politinę erdvę paliekant politikams. Tarsi ir nebuvo debatų, visuomenininkų protestų, signatarų laužų, mitingų, parašų referendumui rinkimų. Svarbu – saugiai jaustis pagal posakį „po manęs nors ir tvanas“. Kas, kad Hanibalas prie vartų. Yra struktūros, kurios privalo rūpintis piliečių saugumu. Bet ko verta ta ramybė, galimybė ramiai „šopintis“ ir gulėti paplūdimiuose?

Turi pasikeisti bent penkios kartos, kad būtų suvokta savos valstybės istorija ir jos reikšmė. Pradžios tašku laikant Sąjūdį, užaugo tik viena karta. Skaičiuojant nuo Pirmosios Respublikos laikų, turėtume jau visas keturias. Deja, taip skaičiuoti neišeina, nes skaičiuojamas laikas, kai kartų perimamumo nepertraukia karai, genocidai, tremtys, išdavystės ir okupacijos. Vadinas, teko pradėti iš naujo. Tad, regis, jaunosios kartos apolitiškumas ir prisitaikymas prie aplinkybių yra dėsningas psichologinis reiškinys. Bet jis dėsningas ne dėl to, kad atkurtoji Lietuva augina tautišką jaunuomenę, kaip buvo be abejonų tikėta. Tokiu atveju jau dabar matytume rezultatus: pasitempusius gimnazistus ir studentus, aktyviai dalyvaujančius valstybės politiniame gyvenime ir ginančius Jono Basanavičiaus „Aušros“ nubrėžtus idealus. Jis dėsningas dėl to, ką pasakė su Sąjūdžiu gimęs pirmūnas, močiutės augintas talentingas jaunuolis, emigravęs į Angliją ir išreiškiantis kone visos jaunosios kartos nuomonę: „Tai kam buvo reikalinga atkurti nepriklausomybę?“

Ir niekas valstybės būklės kaltinti negali, nes jaunieji nemato jos atkūrimo prasmės. O būtų matę, jei tautinė valstybė būtų atkurta iš tikrųjų.

Ši karta yra barometras, neklystamai registruojantis politikos svyravimus. O barometras rodo, kad Lietuva nuo 2004 metų vėl – kažkokio galingo darinio dalis, tam dariniui laipsniškai praryjant visus valstybingumo bruožus ir garantijas. Jaunieji matė mūsų kovas, bet visiškai nesupranta, kodėl iškovojojimai ir suverenumas tėvų buvo lengva ranka už dyką atiduoti naujai sąjungai, iš Lietuvos laisvės kovotojų idealų darančiai niekį. Prisipažįstu, tai – didžiausias priekaištas, kokį esu girdėjusi. Ir jaunimas išeina tais keliais, kuriuos nubrėžė politikai, „iškovoję laisvę emigruoti“. Emigracija esmingai skiriasi nuo išvykimo į užsienio šalis pasisemti patirties tam, kad ją galima būtų pritaikyti savo valstybėje. Toks požiūris būtų save gerbiančios jaunuomenės tikslas. Bet akmeniu ant širdies guli tie žodžiai: „Kam reikėjo tos nepriklausomybės?“

Ar supranta politikai, skubantys kuo greičiau svetimam atiduoti žemę, gamtos resursus, įmones, lietuvišką kapitalą, litą, laisvą spaudą ir gimtąją kalbą, koks tai baidus, fatališkas priekaištas jiems, sklindantis iš vaikų lūpų? Ar nutuokia, kokie jausmai apima savoje valstybėje nereikalingus jaunų darbo rankų savininkus, metusius aukštojo mokslo diplomus ir skinančius svetimą derlių ispanijose, plaunančius indus anglijose, bijančius garsiau suvirksiančio kūdikio norvegijose, nes kas nors gali išgirsti ir iškviesti policiją? Nereikalingas tėvynėje, pastumdėlis ir trečiarūšis kitur – koks tai jausmas, ar žino veidmainiai, besiskelbiantys, jog visiems sudaro puikias sąlygas, suteikia lygias teises, ir kad niekada žmonės Lietuvoje negyveno taip gerai, kaip dabar? Matydami, kad šitai marionetinei valdžiai tinka valdomam kraštui taikomi drakoniški, selektyvūs potvarkiai, ES strategai tik trina rankas ir toliau reguliuoja čionykštį gyvenimą pagal nežinia kur kurpiamas, bet visiškai akivaizdžias schemas, Lietuvą verčiančias trečiąja šalimi. Schemas atseit savaime, dėl pačių žmonių „nepajėgumo“ juos darančios įkaitais ir galiausiai šiuolaikiniais vergais, yra senos kaip pasaulis: pirmiausia tai – įsiskolinimas naujam „ponui“ (konkrečiam fiziniam ar juridiniam asmeniui, bankui, korporacijai etc.), kurį seka savos žemės, gamtinių ir žmogiškųjų išteklių kaip „skolos“ atidavinėjimas pusvelčiui ir galiausiai įstatymais įtvirtintas suverenumo praradimas. Įstatymų tvarkytojai stebi ir laukia, kada nematomos schemas parengs dirvą jų keitimui turtingesniojo naudai. Kariaujama pinigais ir dėl pinigų. Net kariuomenės nereikia: per brangu.

Lietuva virtusi nudėvėtų Europos skudurų, pasenusių automobilių ir kitokios technikos, atliekų ir šiukšlių utilizacijos vieta, blusų turgum. Dabartiniai andai Simono Daukanto įvardyti jungvilkliai, gaudami skurdžiausius atlyginimus, kurių dažnai neužtenka net „duoklei“ valstybei sumokėti ir užkamšyti nuo mokesčių atleistų ar nebaudžiamų už nemokėjimą „bajorų“ skyles, kaip andai neturi kuo mokėti už vaistus, vėl serga džiova ir utėlėmis, o jų vaikai nežino rašto. Ar Lietuva taip „gerai“ kada nors gyveno? O kaipgi!

Pasak Petro Rusecko surinktų šaltinių, sunkiosios baudžiosios pradžios reikėtų laikyti 1447 metus. Pradžioje vergais ar baudžiauninkais būdavo ne lietuviai, o atsivaryti belaisviai. Tačiau stiprėjant unijai su Lenkija ir perimant jos gyvenimo būdą atsirado didėjanti atskirtis tarp luomų, sunkėjo mokesčiai ir prievolės, o praradus kunigaikščio globą ir patekus visiškam šlėktos savivalėn buvo tampama gyva nuosavybe, su kuria ir ponai, ir urėdai elgėsi kaip tinkami. Kuo daugiau Lenkijos buvo Lietuvoje, tuo žiauresnė darėsi baudžiava. Palyginkime: nūdienos Lietuvoje sąžiningai, sunkiai dirbantis žmogus negali pragyventi, skursta ir badauja; mokesčiai ir kainos didėja, išmokos mažėja, o ponai save atleidžia nuo mokesčių ir keliasi atlyginimus; čia gimęs žmogus ne visada gali laisvai disponuoti savo žeme, gauti pilietybę; už laisvą žodį yra tampomas po teismus, už ponams nepalankios tiesos atskleidimą baudžiamas didžiulėmis bandomis; neišgalintį susimokėti antstoliai išmeta į gatvę, o netekęs darbo ir namų, negalėdamas užmokėti už mokslą nelaimėlis ar nelaimėlė parsiduoda į vergiją; tada kur nors Albanijoje ar Rusijoje prekeivių žmonėmis gali būti kankinamas, mušamas ir net nužudomas. Apie Jasonių dvaro poną Krauzę skaitome: „Kartą atsiradusios dvi jaunos mergaitės, kurios nesutiko eiti į dvarą. Tada jos buvo plakamos erškėčių rykštėmis; viena iš jų, mušama, sutiko pernakti su ponu, gi antroji, ištrūkusi, nubėgo į prūdą ir pasiskandino“.

Papasakosiu ir aš istoriją. Tuo metu, kai Lietuva išdidžiai rengėsi tapti visateise ES nare, mūsų kieme vyko tragedija. Penkiasdešimtmetis bedarbiu tapęs ir su motina gyvenęs Gžegošas stengėsi dirbti visokius darbus kaimynams, pasiskolinęs pinigų – gražinti. Mirus motinai, jį iš namų tą pačią dieną be teisės pasiimti daiktus išvarė brolis. Gžegošas nežinojo, nei kur

motina, nei kur laidos. Man asmens dokumentą patikėjo, sakė, nežino nė vieno žmogaus, kuriuo pasitikėtų. Per tris mėnesius jis virto tikru benamiu. Kartais miegojo prie mano tėvo durų, nes jis vienintelis jo gailėjo, duodavo pinigų maistui. Kiti pamatę vydavo lauk. Sykį Gžegožas pasipainiojo po kojomis tą akimirką, kai tėvas, sušlubavus širdžiai, susmuko gatvėje ir būtų pakliuvęs po ratais, jei nebūtų tasai Gžegošas sučiupęs ir namo parvedęs. Nežinomi Dievo keliai... Visai stengiausi jį paguosti, kėliau ūpą, bariau ir šelpiau. Labai pagyvėdavo, klausydavo, pažadėdavo ieškotis darbo. Žmogus buvo ir darbą susiradęs, ir gerti metęs. Sykį sutikau gatvėj gražiai dovanotu lietpalčiu pasipuošusį, pasigyrė: „Viską turiu, tik žmoną beliko susirasti.“ Po pusmečio vėl buvo baisios būklės, į prieglaudą vykt nesutiko. Skaudu buvo matyti žiaurų giminaičių elgesį ir patyčias, kol vieną dieną išgirdau, kad jį neva kažkas „papjovė ir netoliese pakasė kaip šunį“. Policijoje atidaviau asmens dokumentą, bet jo mirties faktas niekur nebuvo įrašytas. Daugiau nieko nesužinojau. To atvejo, kaip tikintis, geros širdies, visada linksmas ir draugiškas žmogus akyse tampa nežmogumi dėl aplinkinių žiaurumo ir valstybės politikos, ir to net nesuvokia, niekada neužmiršiu. O kaip užmiršt pereinū Kūčių vakarą priešais mano langus pasikorūšį jauną kaimyną, dviejų pradinukų tėvą Dmitrijų? Žmonės kalbėjo, kad skolų turėjęs... Dirbo kaip visi, baldus firmoj gamino. Bet juk mūsų žmogus – ne IKEA. Kam jam orus pragyvenimas?

Tai gi galiausiai gyvybė kaip ir penkioliktame amžiuje tampa beverte. Tiesa, tie patys ponai labai rūpinasi kriminalinių kalinių ir gyvūnėlių gerove, jų teisėmis ir komfortu. Pasiskaitykime dar vieną istoriją: „1850 metais Diktarių grapo Čapskio kalė atvedė dešimt šuniukų. Grapas Čapskis, atsižymintis nepaprastu žiaurumu, išdalijo tuos šunyčius baudžiauninkėms motinoms, kurios tuomet kaip tik krūtimis penėjo savo kūdikius. Moterys turėjo nuo krūties atitraukti savo mažiuliukus ir žindyti grapo šunyčius. Už pasipriešinimą – rykštės“. Legenda ar ne, bet tokia istorija šunį už žmogų labiau mylintiems turėtų patikti. O ar neįvedinėja Lietuvoje lenkais save laikantys tvarkos, žeminančios lietuvių kalbą, ar negirdėjo lietuvis, chamu pavadintas, garsaus reikalavimo klauptis prieš lenkų poną? Tūlas V. Lieponis prisimena: „Kadangi ponai daugumoj buvo lenkai, tai dvare tarnaują ėmė lenkėti.

Nors lenkiškai gerai nemokėjo, bet lietuviškai vengė kalbėti. Taip buvo sulenkinta žymi dalis žmonių apie Vendžiolą, Koncaų ir kitur. Vietomis, ypač po lenkmečių ir prieš tai, dvaruose buvo ir rusų burliokų. Daugumoj tai buvo atsiųsti kriminaliniai nusikaltėliai iš Rusijos. Jie žemės nemėgo dirbti“.

Ar tai, kas vykdoma mūsų „atkurtoje“ valstybėje, nėra pradžia naujos „baudžios“, kur nuo žemės nuvarytas savas žmogus taps kumečiu, kampioniku ar visai nežmogum, kurį šiaip sau, iš nuobodumo, būtų galima suveržus virvėmis parą laikyti ir neįgaliu padaryti? O gal XXII ar XXIII amžiaus istorikai užrašinės panašius liudijimus: „Kiek senelis tame Tuščių dvare bernavo – nežinau, bet Sungailiškių ponas pakeitė tvarką. Bernams davė žemės sklypus ir pastatė kumetynus; nuo to laiko buvę bernai turėjo eiti dienas arba baudžiąvą. Sulaukęs senatvės, senelis nebegalėjo eiti baudžios, todėl turėjo duoti pyliavą. Bet žemės sklypas buvo labai šlapioje vietoje, todėl niekas neužaugdavo ir senelis negalėjo atiduoti duoklės. Tuomet ponas atėmė arklį, karvę, audžiamąsias stakles, o paskui ir visai išvarė iš žemės. Nepoilgo ir iš kitų baudžiauninkų atėmė žemes, o trobas nugriovė“. Pati geriausia agitacija už referendumą dėl žemės ir konstitucinių teisių atkūrimą! Idant vėl nevirstumėm baudžiauninkais, tai yra, baudžiamaisiais už darbą, iniciatyvą ir norą būti savimi, už tai, kad apskritai esame.

Į vaikų namus per nelaimę patekusio našlaičio, ten išnaudojamo ir baudžiamo fizinėmis bausmėmis, arba asbestą amerikose be apsaugos priemonių nuiminėjančių jaunųjų nelegalų vietoje paklausčiau ir kitaip: „Kam reikėjo atkurti tą baudžiąvą?“ Taigi, ne nepriklausomybę, o modifikuotą, nekonvencinę vergiją, vokiečių, lenkų ar maskolių poniją papildant danais, švedais, italais, net airiais ir kinais... Jaunam žmogui, kuriam reikia gyventi čia ir dabar, nesvarbu, kas parašyta moderniuose įstatymų foliantuose, jei tie foliantai dulka, o tikrovėje viskas vyksta kitaip.

Iš jaunosios kartos negalima reikalauti to, ko jai nedavė tėvai. Juo labiau būti dar drąsesniais Tėvynės gynėjais ir sąžiningais piliečiais. Kasdien matančiais dviveidystę, patiriančiais nestatutinius santykius, bet vis tiek privalančiais būti sąmoningesniais ir tyresniais nei šventas Petras. Ne tik nedavė, bet ir atėmė. Turiu galvoje per ketvirtį amžiaus nepradėtą gerbti jaunąją kartą, kuri iš pradžių yra priversta kęsti nesibaigiančias švietimo reformas,

sudarkiusias ne vieno likimą ir privertusias bėgti iš Lietuvos, o paskui, net ištvėrus visa tai, yra palikta likimo valiai. Šioje šalyje kasdien girdim nesiliaujančias dejonas ir priekaištus dėl skriaudžiamų pensininkų, bet niekada – dėl jaunų šeimų, kurioms visko reikia daug daugiau. Apie jauno žmogaus bedarbybę niekas nerėkia. Niekas taip aršiai nekovoja, kad būtų sudaromos skatinančios sąlygos jaunoms šeimoms kurtis ir vaikus auginti, gyventi ne į skolą, o su perspektyva. Faktiškai nedelsiant reiktų įtvirtinti finansines bei medžiagines privilegijas jaunoms dirbančioms šeimoms, jei norime, kad skriauda būtų bent pradėta atlyginti, o valstybė – negriūtų. Garsiai ir ilgai skambinti pavojaus varpais. Bet katarakta sergančiai įsisenėjusiai savivalei senių, nesugebančių apmalšinti apetitų net valstybės posteose, įgrisusiai kurčiai gerontokratijai jaunų žmonių nereikia. Ji jų nekenčia. Jai nerūpi valstybės ateitis ir palikuonys. Jai tik reikia, kad aplink išpampusius kriošėnų pilvus restoranuose šmižinėtų gaivios padavėjos, įstaigose aptarnautų ir namuose batus valytų paslaugūs jaunuoliai, o ligoninėse žaizdas balzmais teptų slaugės, seselės ir daktariukai. Ir dar pensijas suneštų. Kaip bitės iš oro, nemaitinamos cukrumi.

Todėl nežinau, kaip gyventi po rinkimų. Juk po jų sunyks, išvažiuos dar viena niekinama, stumdoma lietuvių karta. Nebent kas nors pradėtų sukti galvą ir ieškoti atsakymo į klausimą: „Tai kam buvo reikalinga atkurti nepriklausomybę?“

„Respublika“, 2014 m. birželio 20–26 d.

Didvyriai išeina, legenda lieka

Liepos 17-ąją kovos ginklus sudėjo ir mirtingą kūną apleido didi siela, nenuilstantis laisvės kovų didvyris, legendinis rezistentas, pogrindžio darbuotojas, partizanų kapelionas monsinjoras Alfonsas Svarinskas. Iš daugelio kovotojų su nusikalstamu sovietų režimu ir bedievyyste ši asmenybė išsiskiria tuo, kad iki paskutinio atodūσιο nepaliaujamai ir veikliai gynė Dievą ir Tėvynę, skriaudžiamą žmogų ir žmogiškumą *per se*. Nekreipdamas dėmesio nei į užtarnautą žmonių pagarbą, nei į naujųjų laikų fariziejų panieką, jis nešė Dievo jam patikėtą misiją su nepalaužiama valia. Vaikiškai skausi siela, energija ir neklystama intuicija priimant sprendimus, sąmojis ir gyvastis žiauriausių išbandymų akivaizdoje A. Svarinską liudijo buvus viena rečiausių sielų, visu gyvenimu, mintimis ir veikla išskleidusių tikrąją katalikiškosios krikščionybės esmę lietuviybės lauke. Kiekviena tauta galėtų didžiuotis turėdama tokį dvasios milžiną. KGB A. Svarinskui nukaldintas epitetas – „nepataisomasis“: „nepataisomai“ nešantis Dievo Žodį kasdienybėn ir verčiantis jį Kūnu.

Matant monsinjoro, iškentusio neįsivaizduojamus persekiojimus ir represijas, kalinimus ir gulagus nuolankumą ir stiprybę suvoki, kad Dievas yra, kad štai kasdien mūsų akyse vyksta tylus stebuklas, į šipulius sudaužantis neveltį, materialistų primetamas klaidingas idėjas ir rėksmingą tuščio pasaulio gaudesį. Netekome sąžinės kario, kurio buvimas šalia kėlė dvasią sąžiningiesiems ir buvo nepasiekiamas, bet skaudžiai juntama moralės kartelė tiems,

kurie jo nenorėjo pastebėti, pripažinti ar įvertinti, tiesiog bijojo, bet pats jo buvimo faktas drausmino. Tačiau lieka didelės dvasios dovanos tiems, kurie buvo šalia monsinjoro, maldos ir tikėjimo paslaptis. Per išrinktąsias sielas veikianti Malonė tiesia tiltus dvasinei komunijai ir veiklai, kurios neriboja žemiškosios atskirtys. Dvasinė komunija – tai A. Svarinsko palikimas. Bendrystė, gimstanti iš aukščiausių kada nors žmogaus įsisąmonintų paskatų. O jo atveju ji skleidėsi pilnutinai: monsinjorui nebuvo nė vieno svarbaus pasaulietiško įvykio, į kurį jis nebūtų reagavęs iškart ir su didele energija. Tas vientisumas, proto skaidra ir aštrumas į devyniasdešimtuosius įžengusio kankinio stebino ir kėlė. Juk daug buvo tikinčiųjų ir palūžusiųjų, pasirinkusių konformisto duoną tiek sovietų laikais, tiek vėliau. A. Svarinskas negailestingai kritikavo prisitaikiusiuosius politikoje, net bažnyčioje – tuos, nuo kurių sprendimų priklauso visų žmonių likimas. Jam buvo nesuprantamas tylėjimas ir pilotiškas rankų nusiplovimas skaudžiausiais nūdienos klausimais, todėl jį, jau sergantį kūnu, bet sveiką dvasia galėjai sutikti rezonansiniuose teismuose, visuomenininkų akcijose, palaikanti teisybės pusę nenuilstamu žodžiu ir veiksmu. Tabu, kai reikėjo ginti silpnesnį ir esminius principus, jam negaliojo. Stulbinantis jo valios tvirtumas ir nepalaužiama pozicija išliks amžinai atminty bendražygių, mačiusių unikalų pilietinės laikysenos pavyzdį. Šią netekties valandą išryškėja nelygstamas A. Svarinsko veiklos tęstinumas.

A. Svarinskas buvo grynuolis, išimtis iš dabarties garbinamųjų stabų. Jis parodė, kad nereikia bijoti didžiųjų idealų, nors jais sekantieji visada pajuokiami ir nustumiami į gyvenimo paraštes. A. Svarinskas buvo Dievo karys, kuris keitė sąlygas žemėje. Jis nenusišalino į dvasines romumo lankas ir tuo primena šv. Bernardą. A. Svarinskas nešė Kristaus kryžių ir neprarado vilties net regėdamas, kaip kasdien mindomi jo patriotiniai ir religiniai idealai, ieškodamas ir rasdamas ištikimų pagalbininkų.

Privalau pasakyti porą asmeninių įžvalgų. Paskutinis mūsų pokalbis, netrukus po to, kai monsinjoras pakvietė mane pasakyti kalbą dabar jau paskutinėje jo gyvenime Didžiosios Kovos partizanų apygardos metinėje šventėje Mūšios parke prie Ukmergės, dabar atrodo kaip tiesioginis raginimas nenuleisti rankų. Kalbėjomės jo namuose Odminių 2, po rinkimų. Išreiškiau

tam tikrą ontologinę poziciją, nes mačiau, kad visuomenininkų pastangos pagerinti politinę Lietuvos realybę vis labiau ribojamos, todėl akcentavau dvasinės sutelkties pastangas, kalbėjau apie Šv. Kryžiaus Jono pozicijas, apie vidinį atsitraukimą, pasaulio sumaištį paliekant ten, kur jai ir lemta žūti, bet monsinjoras kaip kirviu nukirto: „Būtina veikti ir dvasinėje plotmėje, ir neapleisti kovos pasaulyje. Tai galima suderinti“. Pripažįstu, tuo mane monsinjoras ir stebino, ir buvo bendramintis. Nedaug yra tokių, kurie suvokia, kad įmanoma ir net privalu siekti Dievo pilnatvės ne dausose, o žemėje, čia ir dabar. Intelektualus žmogus dabarties Lietuvoje mąsto, kad neverta švaistyti jėgų ten, kur gėrio pastangas anuliuoja bedievių ir cinikų peršama ir valdoma ideologija, nes vidinės sielos kovos dar žiauresnės ir turi galių išorei. Tačiau ne kariui. Monsinjoras buvo tiesioginio veikimo audronaša.

Pasirodęs šv. Kryžiaus Jono veikalo „Kopimas į Karmelio kalną“ yra didžiulis įvykis, nes ir turiniu, ir puikiu vertimu ši knyga gali pakeisti ne vieno žmogaus gyvenimą, tai vienas svariausių ir tiksliausių kelrodžių įveikiant pasaulio blogį savyje ir aplinkui. Tačiau ir kaip tik todėl šv. Kryžiaus Jonas buvo labai pavojingas jo laikų fariziejams, kaip ir A. Svarinskas – dabartiniams. Nesuprastas ir net TS-LKD pašalintas iš Sąjūdžio už „nepataisomą“ atkaklumą siekti tiesos, jis tapo jungtimi tarp dviejų istorinių periodų. Šaltojo karo laikais tapęs legenda, žmogumi, kuris, pasak arkivyskupo Sigito Tamkevičiaus, atidavė Dievui daugiau, nei žmogus pajėgia, ir kurį asmeniškai JAV prezidentas Ronaldas Reiganas išlaisvino iš gulago, vėliau susmulkėjusiems pseudopatriotams tapo juokingu ir nebereikalingu donkichotu, nesugebančiu gyventi šlovingomis naujojo kapitalizmo sąlygomis. Tačiau šaltojo karo laikai grįžta ir įžengia į naują fazę. A. Svarinsko gintos vertybės vėl atgauna buvusią reikšmę, ir netgi didesnę, nes keičiasi karų pavidalai, rafinuotėja demonišku galių priemonės. Tūkstančiai nesuskaičiuojamų žaizdų žiojėja apgautų ir sužalotų žmonių sielose ir kūnuose, kurie, kaip kadaise partizanai miestų aikštėse, tiesiogine ir perkeltine prasme išmetami informaciniame lauke visuotinėms patyčioms ir šmeižtui. Monsinjoras suvokė, kad konformizmas kaip niekas kitas sudaro sąlygas tam blogiui iškeroti. Kai ironiškai pajuokavau, kad, jei būčiau neatsisakiusi kolaboruoti su tuomete valdžia, vietoj šilkinio susidorojimo turėčiau žadėtas privilegijas, jis tarė:

„Na ir kas?“ Taigi, na ir kas, kad kovas kol kas laimi parsidavėliai, pardavinėjantys Lietuvą ketvirtį amžiaus. Monsinjoras mėgo kartoti: „Svarbu laimėti karą“. Drįstantiems sekti jo pavyzdžiu kyla didžiuliai pavojai, bet juoksis tas, kas juoksis paskutinis.

Alfonsas Svarinskas iškilmingai palaidotas tėviškėje, partizanų kapuose. Tenevirsta paminklas ant jo kapo antkapiu laisvės kovoms ir šio didžio žmogaus viltims.

„*Respublika*“, 2014 m. rugpjūčio 1–7 d.

Visuomenės abejingumas ar rezignacija?

Neutrali, visiems draugiška ir nuolaidi šalis, agresiją nukreipianti sąvep – tokia yra šiandienos Lietuva, mėginanti užsisklęsti savyje ir įsikalbėti, kad viskas yra gerai, o išorės iššūkius mėginanti spręsti konstruktyvia pasaulio įvykių analize. Nepaisant gyvo reagavimo į Ukrainos įvykius apskritai tai – pasyvi visuomenė, kaip ir lemtingais 1939–1940-aisiais raminanti save pažadais ir mitais. Panėrusi į uždaro asmeninio gyvenimo rūpesčius, bet džiugiai dalyvaujanti valdžios rengiamose šventėse, sukuriančiose bendruomeninio saugaus būvio iliuziją, ši visuomenė nėra išjudinama jokių grėsmių ar savų idėjų, todėl leidžiasi penima aktyvių iš išorės peršamų ideologijų ir institucijų ir taip subyra į atskiras maža ką tarpusavy bendra turinčias grupes. Tik Dainų šventė žmones suburia draugėn, ir tada gali pamatyti iš gelmių kas ketveri metai išnyrančią nematomą tikrąją Lietuvą, sunkiu triūsu ir atsivadimu tradicijai atlaikančią visą svetimybių balastą, kaip pažadėtoji žemė išnyranti virš globalizmo bangų, jaukiančių ramų paviršių.

Tie pūslai ir putos taikiam lėtapėdžiui lietuviui gal ir nekliudo vidinio nusiteikimo, bet išoriškai jis entuziastingai pritaria keisčiausioms ir kvailiausiomis madoms. Tobulai įvaldyta mimikrija, leidusi prisitaikyti neramiais laikais, nūnai tapo vieninteliu šiaudeliu, kurio griebiamasi imituojant tikrovę ir atsisakant spręsti egzistencinius klausimus. Pavienės pastangos

atkurti sąmoningą sutelktą pilietiškumą atsitrenkia į visuotinį abejingumą savo ateičiai, kurį galima laikyti tiesiog susitaikymu stengiantis išlaikyti esamą *status quo*. Tačiau akivaizdu, kad laisvų sprendimų atsisakymas veda tik į kultūrinį ir dvasinį nuosmukį, kuris realaus kataklizmo atveju suvaidins ne konsoliduojantį, bet destruktivų vaidmenį.

Manding niekas neprieštaraus, jog pastarųjų tūkstantmečių istorijos ir šiuolaikinės civilizacijos vairas yra vyrų rankose. Šios temos ėmiausi todėl, kad regiu tarp lietuvių didėjančią rezignaciją, kurios akivaizdoje mūsų drąsių ir iškilių vyrų pastangos grimzta į tai, ką galima pavadinti netyčiais patriarchalinės raidos padariniais. Tai nėra feministinė intencija, nes jokios lyčių dramos esmiškai neegzistuoja, nebent kaip rezultatas, o egzistuoja vis naujai konstruojamų ideologijų sandūriai. Konstravimas – vyrų prerogatyva. Keltina hipotezė, jog genderizmas yra patriarchalinio mentaliteto ir net mizoginismo tąsa ir kita fazė. Konstruojamos fiktyvios naujos „lytys“ moteriškumo natūraliai nepraplečia, tik suteikia vyrams galimybę įsivilkti į svetimą kailį. Kiek daug vyrų, trokštančių tapti *končitomis*... O gal tai išstumtas pašamonės troškimas suvokiant savo ribotumą, noras pažinti paslaptinę moterų pasaulį? Bet ar perlipdant materiją, keičiant gyvybinių veiksmų strategijas ir ignoruojant sielos augimo kaip prigimtinio Dievo duoto imperatyvo gaires galima įžengti į naują istorijos tarpsnį? Turbūt galima, ir tą virsmą jau išgyvename. Bet regime tik dekalogui prieštaraujančių instinktų reabilitavimą, nes kažkas nusprendė, kad jiems reikia suteikti neribotas teises.

Moters baimė kankino ir V. Gėtę. Tačiau maža būtų pasakyti, kad pavydas, baimė ir iš jos kylanti neapykanta moters galioms, net jei jos tarnauja aukščiausiems tikslams, yra vienintelis vyriškojo demono (graikiška prasme) siekis. Šių laikų tokio siekio paradigma galima laikyti Larso fon Tryro trilogiją, ypač „Antikristą“ ir „Nimfomaniją“ kaip kraštutinę šios neurozės stadiją, iš moters padarant monstrą, suteikiant jai nebūdingus antimoteriškus ir kone šėtoniškus bruožus. Stebina tai, kad padoriems intelektualams šis filmas „nuobodus“, padorioms inteligentėms – „labai geras“, bet nestebintų tokio meno įkvėptas koks žaliūku sambūris, ordinas ar „kukluksklanas“, užsibrėžęs pasinaudoti „Raganų kūjo“ metodais vardan tokių pabaisų

išnaikinimo. Tuo tarpu vyrai Tryro filmuose – geručiai, pataikaujantys „raganai“ (bet juk tik ligonei) ir pabrėžtinai kultūringi (kažkodėl tai iliustruojama klasikinės muzikos pavyzdžiais).

Ilgaamžis moters pasaulio siaurinimas, jos prigimtinio „esminio gėrio“ (budistinis terminas) naikinimas atvedė į grynai vyriško pasionarumo proveržį: aršią konkurenciją, karus ir amžino priešo niokojimą, nesibaigiančius konfliktus ir gamtos išnaudojimą. Jokia normali moteris neskirsto savo vaikų į blogus ir gerus, negimdo vaikų karui ir nemoko jų grobti, žeminti ir smerkti mirčiai kitų moterų vaikų. Ir dalyvaudama šioje žemiškoje dramoje ji tėra įrankis, nes ir turėdama galią, ji šiuo metu absoliučia prasme vykdo vyriškojo principo diktatą. Su moteriškumo devalvacija vyksta ir nušventėjimo procesas, vyro pasaulį darantis skurdesnį ir tamsesnį. Galiausiai, mėgindamas apsaugoti moterį nuo konkurento, šis užmaukšlina jai čadrą. Jeigu atsikratytume arogantiško šališkumo ir moteriškumo raktą taikytume spręsdami egzistencines problemas, išsvystume, jog fundamentalūs sprendimai priklauso nuo šio klausimo esmės suvokimo.

Pasaulį drebinantys diktatoriški režimai, tiek religiniai, tiek pasaulietiniai vienareikšmiškai arba įkalina moterį, arba griaua pačią moterystės instituciją. Vienas iš režimų mums pažįstamas neblogai. Šalis, kuri visas savo jėgas, propagandą ir lėšas skiria kariuomenei ir užkariavimams, kur moters mušimas neretai yra įprastas būdas aiškintis santykius, o jos pačios didžiausia svajonė nuo jaunumės – ištekti už kariškio, ir kad sūnūs eitų tarnauti į kariuomenę. Tos šalies kalboje yra daugiausia rinktinių keiksmažodžių, išniekinančių moters ir motinos vardą. Toje šalyje katastrofiškai susikryžmino azijinis despotizmas ir kosmopolitinės ideologijos, „išlaisvinusios“ moterį iš Dievo, šeimos ir pasodinusios prie traktoriaus vairo, tūkstančius pamestinukų palikusios valkatauti ir gausinti pagarsėjusį kriminalinį kontingentą. Kol pasaulis išplėtęs akis žiūri, kaip ši beprecedentė neobarbariška chimera žingsnis po žingsnio vėl plečia savo valdžią, – kai tuo tarpu jos ilgametės partnerės ir simpatikės nuo panašių ekscesų saugo žymiai gilesnis bei senesnis kultūros sluoksnius, – ne barbarais save laikančių valstybių vadovams, dabar jau beveik atvirai nusileidžiantiems „Hanibalui“, galima patarti leisti šiai ordai be kliūčių žygiuoti per pasaulį; mat kai žygiuodama ji apjuos

žemės rutulį ir armijos avangardas susitiks su ariergardu, gal ims peštis jau tarpusavy? Iš inercijos ar tiesiog peštynių dėl peštynių... kol išsimuš. Nes tai jiems – vyriškumo apoteozė. O be ironijos, ne visa ši garsi šalis tokia, ir ne visi vyrai – barbarai. Tik režimas, jaunus vyrus verčiantis tarnauti keistiems „dievams“.

Bet erozija apėmusi ir ne barbarais save laikančius kraštus. Moters institucinis išlaisvinimas iš jos pagrindinio vaidmens, motinystės bei moterystės, užuot suteikus jos kitiems kūrybos proveržiams tinkamą bazę, suardė prielaidas pagrindinei visuomenės struktūrai išlikti saugiai ir monolitiškai (kalbame apie gausiausią, konservatyviausią vidutinio piliečio sluoksnį). Tai tos pačios moters su traktoriumi variantas. Kur eiti moteriai, kai jai pasakoma, kad gali gyventi kaip tinkama: seniems tėvams, jei juos turi, atlikti eutanaziją, auginti vaiką vienai, jo atsikratyti dar iščiose arba atiduoti įvaikinti, gyventi su kuo papuola, ir toks gyvenimo būdas kone peršamas kaip pažangus ir jos pačios trokštamas. Ar ji jau tampa nereikalinga klajūne, pasaulio valkata, išlaisvinta nuo savęs pačios? Tai ne laisvė, o egzistencinio pamato ir tikslo atėmimas. Tokiu būdu emancipuota moteris nėra lygi savarankiškai moteriai. Privalomos sukonstruotų lesbiečių kvotos vadovaujamuose postuose – ar tai ne baigi civilizacijos grimasa? Abu procesai – įkalinimas ir „paleidimas iš kalėjimo“, kuriuos simbolizuoja du priešingi poliai, čadra ir apnuogintas kūnas seksualinių mažumų demonstracijose – neatsako į klausimą, koks jos vaidmuo ir santykis su pasauliu galų gale turėtų būti.

Indijoje XIX–XX amžių sąvartoje nepriklausomybės Renesansas ėjo koja kojon su moters vaidmens visuomenėje išskėlimu ir įvairiomis reformomis. Aš apskritai jokio Renesanso neįsivaizduoju be atsigręžimo į moterį kaip ašinę figūrą. Juk būtent moteris perima, saugo ir kuria ilgaamžės tradicijas, apie ją sukasi šeimos gyvenimas, tai ji „aplimpa“ išplėstiniais giminiais ryšiais ir palaiko gyvą apykaitą tarp atskirų visuomenės klasterių. Visuomenėse, kuriose besąlygiška pagarba moteriai kaip Motinai ir kūrėjai pakeičiama tik šeimininke, nuo ryto iki vakaro „laikančia tris namų kampus“, o paskui ir vien seksualiu masalu, kuris neišvengiamai virsta „nimfomane“ ir kuo įvairiausio niekinimo bei išnaudojimo objektu, visuotinė degradacija – kaip ant delno. Ir štai šioje vietoje susiduriame su vyriškosios

kultūros lygmeniu. Kuo aukštesnė ta kultūra, tuo daugiau meilės ir pagarbos rodoma moteriai, gerbiama jos laisvė. Lietuvą apėmusi stagnacija ir rezignacija susijusi su savos kultūros nuosmukiu, periodiškai besikartojančiu nuo baudžiavinių santykių įsigalėjimo iki dabar su trumpais renesansinio pakilimo (sukilimų) laikotarpiais (Emilija Pliaterytė – viena gražiausių išimčių). Kuo labiau pavergta vyro sąmonė ir gyvenimas, tuo liūdniau jo moterims. Būtent baudžiauninko ir muziko (ne valstiečio pirmine prasme, o atneštinio perdirbinio) mentalitetas, transformavęsis į vasalo, bet ne savo padėties šeiminko, kuria beviltišką atmosferą. Bet tai tėra priverstinė būklė. Lietuva atgimė kaip nepriklausoma moderni valstybė, ir vyrų uždavinys yra ją ginti nuo visko, kas griauja jos pamatus, o pirmiausia – šeimą. Tačiau neužtenka vien susigrąžinti valstybės kontrolės savarankiškumą ir sutvirtinti visuomenines lytis, kurios tautų gyvybingumą ir tęstinumą istorijos sukuriuose išsaugo per saugiklius, kurie ir yra savitos tradicijos, paveldas, o šio lopšį, kaip teigėme, saugo moteris.

Nedidelis, bet egzistenciškai lemiamas posūkis priklauso nuo nuostatos pokyčio. Psichologinė duotybė yra ta, kad anksti susiformavęs vyras, skirtingai nei moteris, keistis nelinkęs. Kad visa keistūsi į gera, jo paties sąmonėje turėtų įvykti lūžis, transcendentinė pastanga keisti save ir taurinti prigimtį. Suvaldyti (kontroliuoti) pirmiausia save. Sukurti kuo aukštesnės savos kultūros ir elgsenos metmenis, nes nuo sutelktų vyrų pastangų suformuoti visavertę erdvę dailiajai lyčiai, nuo jų sankcijų civilizuotumo lygmens tiesiogiai priklauso ir moters, ir palikuonių psichologinė bei egzistencinė būklė. Kitaip sakant, vyriškai nepajėgiant kilstelėti savos evoliucinės kartelės, prasideda pusiausvyros eizėjimas, ir tada atjoja žiaurios amazonės, iš gailesčio Dievas pasiunčia *joanas arkietes*...

Dar vienu akstiniu polemikai gali tapti piano.lt vasaros festivalio renginys – Pjero Paolo Pazolinio „Affabulazione“ pjesės pastatymas ukrainiečių režisierės Tanios Strelbickajos teatre (Maskva, Rusija), rodomas Mažajame teatre. Kas, jei ne Pazolinis, genialus režisierius, į dienos šviesą išvilko vyriškosios egzistencijos problemas? Ir kaip jos dera su tragedijos pabaigoje nuskambančiu tekstu: „Tėvai nekenčia savo sūnų ir dėl to juos siunčia į karą...“ Vienas iš daugiaprasmio autobiografinio veikalo postulatų, Edipo komplekso

inversija. O tokius reiškinius dera bent išvysti ir pamėginti suvokti. Vienas stipriausių lietuvių režisierių, būdamas laisva ir mąstančia asmenybe, Gintaras Varnas yra reta išimtis, nes svarstydamas ekologines problemas plačiąja prasme interviu jis nebijo garsiai įvardyti vyriškosios veiklos pasaulyje trūkumus, primena lietuvės moters vaidmenį ir tradicinės kultūros gėrį.

„Vyrai viską daro dėl moterų“ – ši postuluojuama pavienė nuostata galėtų iš tiesų tapti programa ir tikrove, tuo fundamentaliu akstinu, kuris išjudintų resignavusią šalies visuomenę.

„Respublika“, 2014 m. rugpjūčio 29–rugsėjo 4 d.

Apie ideologijų prigimtį ir žalą

Kas iš esmės, pamatiniu būdu jungia dvi ideologijas, neva visiškai skirtingas ir priešiškas – komunizmą ir genderizmą? Atviras ir programinis, manifestinis atsiskyrimas nuo Dievo ir religijos, jo neigimas ir viso socialinio gyvenimo grindimas kitais, „žmogiškais“ pagrindais. Kiek mūsų istorinė atmintis pajėgi aprėpti, tūkstančiai pasaulio religijų, didelių ir mažų, buvo žmogaus būties pamatas. Toks jis buvo ir išliks, nes to reikalauja pati žmogaus prigimtis, įėjusi dieviškąją kibirkštį ir gėrio pradą. Aiškiai reflektuodamas tąjį pradą žmogus atsiskyrė nuo likusios mažiau sąmoningos gamtos. Nepaisant prigimties trūkumų ir ribotumo žmogus visada siekė būti paaiškinti ne savo paties, bet aukštesniųjų jėgų pagrindu. Klystkeliai, duobės, dažnai kruvinos aukos lydėjo šią pastangą. Europai likimiškai lemtinga prancūzų revoliucija pamėgino ištaisyti klaidą – sustabdyti piktnaudžiavimą religijos autoritetu, perkirsti dvasinio ir pasaulietinio elito susiliejamą. Tačiau kad ir kaip vertintumėme mokslo ir progreso naudą, tam tikrais periodais žmonija atsiduria prie neišsprendžiamų katastrofų slenksčio, ir tada paaiškėja, kad net religijos vardu daromi nusikaltimai pagal mastą ir absoliutų iracionalumą neprilygsta tiems, kurių fone nė iš tolo nei Jėzaus (Jeshua), nei Muhamado (Muhammad), nei Budos (Buddha) ar Ramakrišnos (Ramakrishna), nei kito dieviškojo religijų įsikūnijimo nerasi, priešingai – teigiama, kad Dievas yra mitas, kad jis neegzistuoja ir kad žmogaus būtį lemia kiti parametrai. Kadangi mums rūpi modernusis istorijos laikotarpis,

o ypač tas, kuriame mes gyvename – atseit pomodernusis, reikėtų mąstyti apie XX–XXI amžiaus sąvartas ir mėginti suprasti dabartinį *modus vivendi* bei jį grindžiančius dėsnius.

Nuo aštuonioliktojo amžiaus, o gal ir nuo anksčiau, nuo Renesanso, nepaisant galingo romantizmo dvelktelėjimo, Europa gyveno pozityviaja proto sklaida. Tačiau du XX a. pasauliniai karai niekais pavertė įsitikinimą, kad moksliniais būdais galima išspręsti visuomenines ir tarptautinio sambūvio problemas. Pažangią Europą draskė laisvamaniškų ir religinių idealų prieštara. Bažnyčių atskyrus nuo valstybės daugelis žmonių iki šiol gyvena nuo religijos atkirsta antrąja gyvybingiausia jų gyvenimą reguliuojančia sistema – etika. Etika, kuri buvo suformuluota krikščionybės bei ankstesnių prigimtinių kultūrų paprotinių likučių samplaikos. Tačiau etika, elgsenos kodeksas kaip išvestinė religijos lygtis, o galiausiai liekana negali pakeisti tikėjimo pagrindų, klausimų, kuriuos daugelį šimtmečių sprendė vienuoliai, kunigai, bažnyčios tėvai, o būtent: kas yra gėris, ir kas – blogis? Kaip tai reiškiasi žmoguje? Kuo reikia vadovautis asmeniniame ir visuomeniniame gyvenime? Kurlink juda pasaulio istorija? Ar žmogaus valia ir jo sprendimai yra Dievo plano dalis? Daugelį šimtmečių išeities taškas buvo Kūrėjas ir/ar jo atributai. Iki kada? Ir kada įvyko bauginantis lūžis, Europos idėją kaip krikščionių bendruomenę pavertęs nieku? Manytina, jog tik mūsų suvokimui ir patyrimui prieinami faktai dar neįrodo, kad toks reiškinys kaip tikėjimo rovimas su šaknimis nebuvo pasitaikęs kuriuo nors ankstesniu įsivaizduojamu laikotarpiu nuo pat žmonijos praešaušrio; vis dėlto geriau kalbėti apie tai, kas nutiko neseniai, ir kas patirta savo kailiu.

Nieko nauja nepasakysiu: pirmasis ir atviriausias religijos priešas buvo komunizmas, Paryžiaus komuna ir jos vediniai. Kartu, ypač nuo XX a. pradžios, pozityvistinis protas ir mokslo garbinimas įgijo naują kvėpavimą ir pagreitį. Visos prieš tikėjimą nukreiptos ideologijos kaip svariausia neklaidingumo įrodymą įvardija rėmimąsi mokslu ir jo laimėjimais. Pabrėžtinai „mokslinis“ buvo ne tik komunizmas, bet ir jo artimiausi giminaičiai: marksizmas-leninizmas, brandus socializmas, anarchizmas, stalinizmas ir jaunesnysis jo brolis nacionalsocializmas. Tiesa, pastarasis taip primityviai neagitavo prieš Dievą ir religiją, bet sudievinio ir religiniu objektu pavertė

pačią „antžmogišką“, „aukščiausios rūšies“ vokiečių tautą. Tačiau svarbiausias požymis, skiriantis tas ideologijas nuo tiesiog žmogaus protui būdingo smalsumo ir eksperimentavimo, yra tyčinis manipuliavimas mokslo faktais ir hipotezėmis, galiausiai sukuriant melagingą doktriną. Šiuo požiūriu genderizmo įvykdytas žmogaus teisių atskyrimas nuo pareigų bei žmogaus būties konstravimas atmetant natūraliai susiklosčiusias etikos normas yra vienas iš tokių esminių melo pavyzdžių. Taigi ką bendra, be melagingumo, turi komunizmas ir genderizmas? Aršią, kone patologinę neapykantą religijai, net Dievo vardui ir apskritai bet kam, kas dvelkia jų išjuokiamu dvasingumu. Stulbinančiai identiškai genderistų neapykantos strėlės nukreiptos tiesiogiai į krikščionybės instituciją. Tad nereikia apsigauti manant, jog naujoji šmėkla, klaidžiojanti po Europą, yra tik nekalta pasaulėžiūra ar naivus siekis pagerinti nuskriaustųjų teises. Genderizmas ideologija tapo tą akimirką, kai, sąmoningai ir ilgai to siekus, ėmė valdyti politiką ir teisę. O kiekviena ideologija yra skirta senąjį pasaulį sugriauti iki pamatų, siekiant – ir tai būtina pažymėti – kažkurios vienos išskirtinės grupės viešpatavimo.

Šiandienos Europoje matome baugią slinktį, kuri tarsi atkartoja komunizmo ir nacionalsocializmo (modifikuotai) beprotybės pagrindinę idėją: Dievo nėra, nes žmogus (arba antžmogis) yra savo paties pagrindas. Žmogų galima konstruoti, remiantis mokslo laimėjimais ir dažnai nepagrįstais dar jaunų tyrimų rezultatais bei jų interpretacijomis – anksčiau filologija ir eugenika, vėliau genų inžinerija, socialinėmis lyčių teorijomis ir panašiai. Šioje vietoje komunizmo (stalinizmo kaip kraštutinės jo formos), nacionalsocializmo (hitlerizmo ir jo švelnesnio pirmtako fašizmo) ir feminizmo (bei išvestinio genderizmo) panašumai akivaizdūs. Nesuprantama, kaip madingieji Europos filosofai, formuojantys dabartinę pasaulėžiūrą, neįžiūrėtų pačių idėjų esamumo šiuolaikinėse teorijose, diskursuose, lemiančiuose ne tik akademines diskusijas, bet ir teisę bei visą visuomenės padėjimą. Kitaip sakant, eksperimentiniai tyrimai dažnai tampa ideologiniais varikliais. O gal įžiūri ir sąmoningai tokias idėjas generuoja? Šis klausimas anaip tol ne retorinis. Jei kalbame apie atominę fiziką, to mokslo vaisiai buvo kartūs: Nobelio pastanga ištaisyti lemtingą klaidą premijomis mokslo genijams niekaip neįveikia fakto, jog branduolinio ginklo turėjimas arba neturėjimas iki

šiol lemia tarptautinius susitarimus ir iš viso geopolitinę situaciją bei išaldo patį progresą. Tačiau ne ką mažiau pavojingas yra sociologijos, psichologijos bei biologijos mokslų, pagrindžiančių manipuliaciją paties žmogaus psichofizinėmis savybėmis, suvešėjimas. Žmogaus galių tyrimai buvo ir yra labai populiarūs ne tik JAV, Vokietijoje ir Rusijoje. Ištisi institutai dirba pagal įslaptintą sistemą, mat stengiamasi tas galias panaudoti valstybių valdžios ir režimų, nelygu kokia ideologija, pranašumui stiprinti. Populiariai tos galios ir jų išnaudojimas įvardijamas „juodosiomis technologijomis“, tai yra, pripažįstamas galingas jų poveikis ir galima nauda arba žala, priklausomai nuo to, į ką jos esti nukreipiamos. Tačiau galingas tokių galių veikimas prilygsta džino išleidimui iš butelio ir ypač tada, kai naudojimas jomis įvelkamas į mokslinių idėjų apvalkalą. Ir vienintelis sargas, kuris sergsti nuo žalingo poveikio, yra tradicinis religinis požiūris, sakytume, religijos mokslas, per daugelį metų praktiškai ir teoriškai išanalizavęs tų galių prigimtį.

Jėga, valdžia, *power* – tai visada buvo svertas, eilinių žmogų išmetantis į svaiginančias aukštumas, kuriose jis tampa savo ir tautų akyse pusdieviu, garbinamu objektu ar bent mažiausiai autoritetu, kuriuo akiai tikima. Dažniausiai jis pažada vienintelį neklaidingą visų problemų sprendimą, bet tam, kad jauką masės nurytų, jis turi remtis neva naujomis ir pažangiomis idėjomis, atnešančiomis gerovę kuriai nors tautai, klasei, visuomeniniam sluoksniui ar visam pasauliui. Tačiau būdamas žaislelis tų jėgų rankose, nes stokoja tikėjimo, jis dažnu atveju neatpažįstamai pasikeičia ir pradeda žiaurius, jokių moraliniu pagrindu nesuvokiamus veiksmus ir nusikaltimus. Tokių asmenybių XX amžiuje buvo apščiai. Jie – diktatoriškų režimų varikliai, patys įkūniję totalitarizmo siaubą pagal savo gebėjimų mastelį. Tada paprasti žmonės atsidūsta: „Valdžia gadina. O absoliuti – absoliučiai“. Deja, absoliuti valdžia jokiam asmeniui, kad ir kiek ordinų jam būtų prikabinta, ir kad ir kiek jis turėtų bankuose, nėra duota. Tačiau tai žino tik teologai. Tiesą sakant, tai net ne eiliniai piktadariai, o „Dievo atstumtieji“, kurių silpnybėmis buvo tinkamai pasinaudota. Iki šiol nei Stalino, nei Hitlerio psichofizinių būsenų anomalijų stengiamasi neatskleisti, nors faktų yra pakankamai. Nepakanka pasakyti, kad Stalinas buvo paranojikas, o Hitleris – fanatikas. Kadangi tai pozityvistiniam protui yra atmestinos realijos, nors jų biografai

informacijos, šokiruojančios humanistinius naivuolius, yra surinkę apščiai. Pasak knygos apie Adolfą Hitlerį autoriaus Džono Tolando, „tikrasis vedlys visuomet yra *vedamas*“. Jei ne Dievo ar mistinės intuicijos, tai kieno? Hitleris su Stalinu iki šiol yra nepralenkti tokie naujųjų laikų vedliai (lyderiai), o kiti diktatoriai, siautėję XX amžiuje, buvo tarsi sumažintos jų „emanacijos“, tik papildančios kraupius scenarijus. Svarbu suvokti, kad jokia protinė schema neveiks, jei nebus iš vidaus kaitinama jėgų, kurios iš tikro pranoksta žmogaus gebėjimus ar tariamą jų valdymą. Priešingai, parankiai sutvarkius idėjų mechanizmą, katastrofiška kryptimi pakreipiama istorija ir, rodos, normalių visuomenės narių elgesys.

Vienas iš ryškiausių XX a. mokslinio teroro pavyzdžių – japonų vykdyti šiurpūs medicininiai eksperimentai Mandžiūrijoje su vadinamaisiais marutais padalinyje 731. Panašių eksperimentų su žmonėmis buvo ir šiaurės korėjiečių, ir nacių, ir kitų nusikalstamų režimų, pasišovusių įrodyti mokslo visagalybę ir naudą nepaisant jokios humanistinės ar dvasinės realybės veikloje (ką jau kalbėti apie komunistinius lagerius ir koncentracijos stovyklas, ištisus archipelagus), kai žmogaus kūnas tampa tiesiog eksperimentų lauku. Šiame straipsnyje mėginsime nubrėžti pavojingas sąsajas, kurios gali pranašauti dar vieną beprecedentį eksperimentavimą su žmogumi, kai tam pradžių padaro iš pradžių neva pažangios socialinės teorijos. Ir būtina pažymėti, jog sovietinių komunistų politinis veikimas buvo nepalyginti ilgesnis nei fašistų, hitlerininkų, maoistų ir kitų mėgintojų sukurti naują žmogų. Todėl ir dabar ši ideologija neįveikta, o mėgindama atsinaujinti kitais pavidalais, kelia tokią pačią grėsmę ne tik tarptautiniam taikiam sambūviui, bet ir žmonijos institucijai apskritai.

Tad grįžkime prie genderistų ir žmogaus teisių gynėjų bei naujosios Europos architektų. Štai be visokių Estrelas rezoliucijų ir Stambulo sutarčių ir kitokių dokumentų, kuriuos verčiamos pasirašyti ES narės, apstu visokių naratyvų. Vienas jų – kelių personų neseniai sukurptas „Naujasis Europos naratyvas“, kurį esą turime svarstyti ar bent aptarti. Bet iš karto pasakysiu, kad tokios anties negalima net vertinti rimtai. Paskubomis bendrais pasklidais ir prieštariniais teiginiais sukurptas „naratyvas“ verčia juoktis. Bet juokas nutyla, kai supranti, kad tai vienas iš daugelio pasakojimų, kuriais

bandoma patikrinti visuomenės galias priešintis. Nes Europa, pasirodo, yra pasaulėžiūra ir organizmas, kurio neriboja jos sienos, daugiau nei tautinių valstybių grupė, tapatybė, idėja, idealas. Būtų puiku, nes teigiama, jog „reikalingas budrumas, kad būtų nuolat iš naujo pabrėžiama esminių vertybių bei principų, kurie nuo pat pradžių sudarė tvirtą Europos egzistavimo pagrindą, svarba ir kad šiomis vertybėmis bei principais būtų remiamasi“, jog „reikia pripažinti kultūros paveldo vertę“. Kviečiamas kurti „naujas visuomenės modelis, grindžiamas etikos, estetikos ir tvarumo vertybėmis“. Teigiama, jog reikia „paradigmos pasikeitimo, naujojo Renesanso“. Kyla klausimas, kas tos vertybės ir kultūros paveldas? Krikščioniškojo ar Apšvietos amžiaus? O gal tikrojo Renesanso genijų – Galilėjo (Galileo), Koperniko (Copernicus), Šekspyro (Shakespeare), Tomo Moro (Thomas More), Monteverdžio, Mikelandželo (Michelangelo Buonarroti) ir kitų didžiųjų darbai? Apie tai nieko nepasakyta. Todėl šis naratyvas – tuščias laiko gaišimas mąstančiam žmogui. Galėtum manyti, kad kviečiama atsiliiepti ir sukongretinti tas vertybes, tačiau viską paaiškina du sakiniai: „Europai kaip politiniam organizmui reikia naujo kosmopolitizmo“, ir „kodėl nepradėjus Europos įsivaizduoti kaip vieno didžiulio megapolio“... ir šioj vietoj yla išlenda iš maišo. Nereikia tikėtis, kad tokių naratyvų rašinėtojai yra rimtai susirūpinę Renesanso ar kultūrinio paveldo tąsa. Tai, ką jie tęsia, yra komunistinio internacionalo pasėtas grūdas. Ir kaip visada, norint pasiekti tikslų, išnaudojami istoriniai terminai bei raktiniai žodžiai. Panašių naratyvų griūtis – tik didės. Ir visi jie nukreipti į naujosios genderizmo ideologijos – dabartinės Vakarų problemų „panacėjos“ – sutvirtinimą.

Apie Europos atsinaujinimą, Renesansą kliedėjo visi be išimties jos projektuotojai, pasižymėję kraupiais nusikaltimais žmoniškumui. Pačiame Antrojo pasaulinio karo įkarštyje Lietuvos laikraštyje „Ateitis“ spausdintas vienas iš daugelio atsišaukimų: „Pergalė išgelbės jus. Jūsų ir Jūsų vaikų gyvybę, Jūsų nuosavybę, Jūsų kultūrą, tolesnę Jūsų tautos ir Jūsų gimtosios žemės egzistenciją, **Jūsų užtikrintą vietą ir Jūsų bendradarbiavimą Europos bendruomenėje** [išryškinta autorės]. Prie ginklų. Į darbą. Su Adolfu Hitleriu į laimėjimą!“ Šitą atsišaukimą 1943 metais parašė Reicho *komisaras* Rytų Kraštui (pas.) H. Lozė. Mes žinome, kokį mūsų egzistencijos „apsaugojimą“

turėjo galvoje tokie įgaliotiniai. Dėkui Dievui, Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio laikinoji vyriausybė tai puikiai suvokė ir atsiribojo nuo tokių planų. Tuo metu Europos idėją formulavo vokiečių nacija, kuriai rūpėjo įveikti iš prancūzų patirtą pažeminimą Pirmojo pasaulinio karo metais. Bet – paklauskime savęs – ar šiuo metu Europos Sąjungoje Vokietijos balsas nėra lemiamas? Galbūt tai tėra sutapimas, tačiau nusikalstamų režimų vaisiai toli gražu nėra dar nei adekvačiai įvertinti, nei palaidoti. Vokietija jau gerą pusšimtį metų seka įkandin Rusijos, o šių valstybių (įjungiant Sovietų Sąjungą) santykiai yra švelniai tariant sadomazochistiniai ir tokie sudėtingi, jog išorinė politika niekaip negali pajausti giluminių lūžių, jungiančių jų bendradarbiavimą, pradedant 1939–1941 metais (Ribentropo-Molotovo paktas, savitarpio pagalba), ir, nepaisant susipriešinimo (labai trumpo ir paversto „didžiuoju tėvynės karu“) vėliau, iki šių dienų. Panašiai ir Prancūzija susijusi su komunistine Rusija keistais meilės ryšiais. Bet jau sakiau, kad tos ideologijos ir joms kažkuriuo metu pavaldžios valstybės yra susijusios neatsiejamais ideologiniais saitais. Ir čia labai nekaltai į pagalbą ateina galingas mokslas filologija. Nacių komisarai, sovietų komisarai ir dabar – Europos Sąjungos komisarai. Kodėl yra išlaikomas toks sąvokų perimamumas? Tame yra idėjų perimamumas, kaip vėliava, kaip šaukinys, kuris neleis nukrypti nuo kurso. Tai žodis-simbolis, kuris savyje slepia galingą prasmę. Daug tautų yra šiuo metu pajungiamos po šiuo komisarų valdymu, ir nenuostabu, kad pačios galingiausios Europos nacijos susijusios istorija, rodančia gelminį bendrumą. Kodėl tai neigiama? Todėl, kad tai trukdo įgyvendinti kosmopolitinį projektą. O to projekto esmė yra viena – kaip galima didesnių teritorijų valdymas, finansų valdymas, visiškas žmogaus kontroliavimas.

Šioje vietoje labai keistai atrodo liberalizmo ir komunizmo supriešinimas. Dar plačiau – Rusijos ir Europos Sąjungos bei JAV tikslų supriešinimas. Kad ir kaip veiktų ideologijos, jos plečiamos tradicinės visuomenės sąskaita. Tradicinėms visuomenėms – tūkstančiai metų, o keletu galvų išmąstytos naudos strategijos – neilgaamžės ir prieštaringos. JAV, vaizduojamos kaip libertarizmo citadelė, susikūrė darbščių puritonų triūsio dėka; ir šiuo metu jų šalies gyvybines galias palaiko konservatyvi bei tikinti žmonių bendrija. Liberalizmas nėra natūrali visuomenių vystymosi pasekmė, jis tik

išnaudoja ir išskiria tam tikras tendencijas, kurios naudingos kažkuriai visuomenės grupei. Tas pat pasakytina apie kitas ideologijas. Nėra nė vienos ideologijos, kurios idėjų užuomazgos neglūdėtų tradicinėje visuomenėje. Niekio naujo jos nesukuria. Tai, ką jos proteguoja kaip naujovę ar pažangą, tėra pavieniai reiškiniai, kurių eksploatavimą, pažeidžiant natūralią visuomenių raidą, panaudoja įvairaus plauko strategai. Išimtos iš bendros raidos ir sustiprintos spekuliatyviomis teorijomis, jos tampa pavojingais nukrypimais. Tokias teorijas kuria žmonės, kurie tradicinėse visuomenėse jaučiasi nesaugūs ir negali pasižymėti kokia nors reikšminga veikla. Kai sakau tradicinės visuomenės, turiu galvoje pakankamai harmoningą visų sudedamųjų sandų – valdymo, papročių ir religijų – sugyvenimą ir darną, kad ir besikeičiančią, bet maksimaliai išlaikančią visumos saugos pojūtį, būdingą sveikam organizmui, ir kai tokių parių ar atstumtųjų galios netampa perdėm ryškios ir ardančios. Amerikoje vykusį seksualinę revoliuciją, hitlerininkų vykdytą rasių išgryninimo teoriją, komunistų siekis iškelti proletariatą ir klasių kovoje suteikti atstumtiesiems valdžią tėra tų nepatenkintųjų grupių ar asmenų koncentruotas idėjų ekstraktas, kuriuo maitinama tradicinė visuomenė mėginant jėga įrodyti, kad tos idėjos svarbiausios. Tačiau kaip tik dėl patologinio pobūdžio nė viena tų teorijų netapo kūnu, nebuvo įgyvendintos iki galo, dažnai vienoje šalyje lyg ir laimėjusios kitose neišsilaikė arba tapo karikatūra. Iš esmės ir liberalizmas nėra įgyvendinamas, nes neatstovauja visuomenėms kaip visuminiam pasaulio saviraids procesui.

Konkrečiau kalbant, aptariamosios ideologijos patologinės dėl to, kad konstruoja pasaulį aplink vieną kurį ekstrapoliuotą sandą – lytį, klasę, rasę. Neabejotina, jog baisiausias eksperimentas buvo vykdytas rasiniu pagrindu. Tačiau tai nereiškia, jog kitos pseudodoktrinos, pasirinkusios mažiau svarų egzistencinį dėmenį, atneš mažiau žalos žmonijai ateityje. Nededame ant svarstyklių nelygių svorių, tiesiog mėginame išvelgti dėsnius, kurie „pažangias“ ir „mokslines“ teorijas gali pastūmėti tiek, kad jos tampa nebeatpažįstamos, priešingos pirminiems lyg ir natūraliems pažangos varikliams. Kartu svarbu išvelgti paskatas, kurios sujungia iš pažiūros visiškai priešingas teorijas ir ideologijas. Pavyzdžiui, jei rasistinė vokiečių agresija buvo sutramdyta, tai dar nereiškia, kad jos atgarsių nėra vadinamųjų didžiųjų

tautų savimonėje, iš kurių ir kilo. Juk Hitleriui ideologinę įtaką darė ir jį, dar niekam nežinomą bedarbių, buvusį eilinį, Pirmajame pasauliniame kare nešiojusį depešas, formavo tokios odiozinės figūros, kaip austrai Gvidas fon Listas, Jorgas Lancas fon Libenfelsas ar Jurgis fon Šioneris, – prieš katalikų bažnyčią karingai nusiteikęs anšliuso, pangermanizmu (*idem* panslavizmas) pasireiškusio Habsburgų imperijos vedinio šalininkas, – britas Hjustonas Čemberlenas, Estijoje gimęs rusakalbis Alfredas Rozenbergas, XIX a. prancūzų rašytojų Rože Gužino de Muso, Jozefo Gobino ar Gustavo Le Bono raštai ir kiti artimesni ar tolimesni šaltiniai.

Šias patologines ideologijas teisingiau būtų laikyti ne iš esmės priešiškomis, bet konkuruojančiomis dėl galutiniame etape panašių tikslų (pasaulio valdymas įtvirtinus ekstrapoliuotą grupę, padarius ją elitine). Dar daugiau, būtent pasirinktos priemonės ir taktiniai veiksmai, o ypač šūkiei, kristalizuojantys „idealus“, leidžia jas ne tik gretinti, bet ir ieškoti bendrų šaknų. Viena tokių ideologemų, lozungų išreiškia nuolatinį priešų ieškojimą – nesvarbu, ar tai būtų buržujų klasė, ar pusžmogių rasė, ar tradicinis žmogus, vien savo gyvenimo būdu trukdantis veiksmingai plėtoti propagandą. 1918 metais *Pravda* rašė, kad „darbininkų klasės himnu bus keršto ir neapykantos giesmė“, Lenino „ginkluota proletariato ranka“ privalėjo „tučtuojau įvesti masinį terorą“, Stalinas skelbė, kad „klasių kova tik aštrėja“, o Hitleris *Mein Kampf* rašė: „Karas vyksta visada. Jam nėra pradžios ir ramios pabaigos. Karas yra gyvenimas“. 1987 metų „Gėjų manifeste“ skelbiama, jog „triumfuosime tik tada, kai parodysime savo visuotinį veidą heteroseksualiam priešui“, „nebus jokių kompromisų“, „tie, kurie priešinasi, bus ištremti“, „šeima slopina vaizduotę ir pažaboja laisvą valią, todėl turi būti likviduota“, „visos bažnyčios, kurios mus pasmerks, bus uždarytos“, ir taip toliau. Genderistams priešas yra kiekvienas, kuris atsisako priimti jų tvarką ir atiduoti savo vaikus į atitinkamai formuojamas socialines struktūras, todėl juos reikia šalinti: atleisti iš darbo, teisti, priversti mokėti milžiniškas baudas, atimti socialinį statusą bei tapatybę ir sodinti į kalėjimus (tai jau vyksta).

Visų laikų psichopatų ir sociopatų svajonė – kasdien pasirašinėti mirties nuosprendžius ir juos vykdyti. Kai tokia patologija tampa ideologija, ji stengiasi perimti teisę ir jėgos struktūras, užtikrinančias šių veiksmų praktiką.

Tuo nenorima pasakyti, kad meška, tigras ir vilkas yra tapatūs, tai yra, jei meška yra plėšri ir vilkas yra plėšrus, tai meška yra vilkas. Tai, kas sieja mešką, tigrą ir vilką, yra faktas, kad jie yra plėšrūnai, tai yra, nors skirtingos išvaizdos ir dydžio, bet priklauso tam pačiam plėšrių žinduolių būriui. Taip pat ir Maiklas Sviftas nėra tapatus Karlui Marksui, bet jis priklauso tam pačiam „svieto lygintojų“ būriui. Kas gali paneigti tikimybę, jog naujųjų laikų manifesto autorius nesulauks stambaus kalibro pasekėjo, kaip Marksas sulaukė Lenino ir Stalino? Grobuoniškumas socialine prasme pasireiškia tuo, kad mėginant ginti nuskriaustus – „nuskriaustą“ vokiečių-arijų tautą, „nuskriaustą“ darbininkų klasę, „nuskriaustas“ lytines mažumas – žinoma, remiantis pasklidais empiriniais faktais – taikiniu tampa patys ginamieji. Bolševikų teroras naikino valstietiją ir darbininkiją, kuri nesutiko su kraštutiniaisiais veiksmais (Kronštato sukilimas ir kita rezistencija); naciams priešinęsi vokiečiai sulaukė tokios pačios dalios (pasipriešinimą vaizdžiai iliustruoja net 33 organizuoti pasikėsinimai į Hitlerį). Ar negali toks pat likimas ištikti homoseksualius asmenis, kurie nesutiks dalyvauti plataus masto „žmogaus teisių“ operacijose? Tai – laiko klausimas.

Lietuvoje paklusniai priimamos ES rezoliucijos ir naujoji tvarka, kuria įkandin kitų Vakarų valstybių bus įdiegta pažangioji žmogaus teisių ideologija. Kol kas jos vaisiai toli gražu nesubrendo, bet štai prieš dešimtį metų gėjų santuokas įteisinusioje Kanadoje, pasak žurnalisto Džo Bisonet, „revoliucija jau įvyko“ ir įsigalėjo „naujasis režimas“. Kanadietis Dagas Meneringas (nepraktikuojantis gėjus) iš *CanaVox* teigia: „Gėjai ir lesbietės progresyvistų yra naudojami kaip įkaitai, siekiant iškelti šį skaldantį klausimą, kuris, mano nuomone, privalo vesti į pažangųjį totalitarizmą.“ Tačiau keletu socialiai konstruojamų lyčių, vienalyčių santuokų klausimas, privalomas vaikų mokymas apie lytinių mažumų gyvenimo būdą yra tik ledkalnio viršūnė. Ši voliuntaristinio utopizmo atmaina baudžiasi iš pagrindų perkonstruoti žmogaus būties pagrindus, iš kurių kaip atgyvenę turės išnykti susiklostę žmonių santykiai, sąvokos ir visa, kas iš esmės, pagal pačią daiktų prigimtį akivaizdžiai prieštarauja šiai, švelniai tariant, individualizmo diktatūrai. Svarbu yra tai, kad genderizmas „atrado“ seną kaip pasaulis aukso gyslą, bet dar svarbiau, jog visada egzistavusias marginalijas sėkmingai pavertė likusį

pasaulį terorizuojančia verslo industrija, kurioje tik tai ir yra nauja. „Seni geri“ eugenikos eksperimentai atgimsta, be abejo, mokslo vardu, kaip štai neseniai Anglijoje įteisintas apvaisinimas iš trijų žmogaus DNR. Įskundimo (ypač veiksmingai propaguotas stalinistų metodas) dėl pažeistų vaiko teisių pagrindu iš šeimų atiminėjami ir neaiškioms globos tarnyboms perduodami vaikai, kaip senokai savotišku auklėjimu garsėjančioje Norvegijoje, jų buvimas įslaptinamas, jiems neleidžiama matytis su biologiniais tėvais. Internacinalinio komunizmo ir globalistinio sekuliarizmo svajonę – šeimos, tautos ir valstybės ateitį, vaikus, nuo pat iščių atkirsti nuo natūralių šeiminių, emociinių ryšių ir atiduoti į svetimų socialinės inžinerijos vykdytojų rankas – imasi įgyvendinti neoliberalūs Vakarai, todėl tenka daryti išvadą, jog juose veikia tos pačios ardančios jėgos, kurios, kurdamos „tūkstantmetį Trečiąjį Reichą“ ir „Trečiąją Romos imperiją“ pralaimėjo Vokietijoje ar Rusijoje, tačiau vis dėlto parengė sąlygas transformuotoms nežmogiškoms idėjoms plisti dar veiksmingesniais, dar sunkiau apčiuopiamais būdais.

Būtent Lietuvoje, okupacijų nusilpnintoje nedidelėje valstybėje, virtusioje šių galių eksperimentų lauku iš kairės ir dešinės, itin gerai matyti, kaip tie mechanizmai veikia. Tačiau jei komunizmo ir nacionalsocializmo ideologijoms čia buvo nuosekliai priešinama (mat jos skverbėsi kartu su okupacijomis ir masinėmis gyventojų žudynėmis), naujoji genderizmo ideologija valdančiųjų su menkomis išimtimis kol kas savanoriškai priimama kaip neatsiejama senųjų Vakarų dalis, nepaisant to, kad aršiai ateistinė „naujoji kairė“ yra seniai tapusi ištikima tos ideologijos pagalbininke, jei ne bendraautore. Šių neva priešingų jėgų (neokomunistinių bei neoliberalistinių) tandemas daro neįmanomą objektyvų istorijos perskaitymą ir pateikimą mokyklose; išėitų, kad šalia represuojamų įvairių socialinių grupių (moterų, gėjų, tautinių bendrijų ir pan.) negalima viešame diskurse kalbėti apie dar neseniai vykdytą lietuvių tautos germanizavimą, polonizavimą ir rusifikavimą, apie lietuvių kovą su antivalstybiniais gaivalais ir tikslinga nutautinimo politika. Pasakytume dar daugiau: kadangi Lietuva istoriškai yra išskirtinio pakantumo ir bendruomeniškumo šalis, tuos priešus ir represuojamas grupes reikia išrasti arba implantavus sėkmingai dauginti. O kuo šalis menkiausiai remiasi savo istorija, savo kultūra ir visa kuo, kas sudaro jos stiprybę, jei nekovoja

su klastotėmis, tuo pragaištingesnis yra minėtųjų priešišku galių susivienijimas mėginant jos gyventojus paversti nebe savimi, o gal net atpirkimo ožiais už svetimas nuodėmes (pavyzdys – garsieji CŽV kalėjimai). Jeigu ne savitas lietuvių mentalitetas, vis dar gajus etinis paveldas ir pasyviai besipriešinanti taiki sąmonė, jau seniai per visas institucijas, ypač mokslo bendruomenes, vykdomas ideologinis spaudimas būtų virtęs daug griežtesnėmis represijomis, kaip sovietmečiu, neparankius kadrus šalinant ir keičiant ideologiniais (kol kas apsiribojama išpėjimais „iš aukščiau“, finansavimo stabdymu ir asmeninių duomenų rinkimu).

Todėl, turint omenyje tai, kad Lietuvai, skirtingai nei kitoms stiprioms Vakarų valstybėms, šis eksperimentas gali baigtis tragiškai, ir pirmiausia dėl naujosios ideologijos vykdomos demografinės politikos, reikėtų polemizuoti su naiviais idealistais, manančiais, jog taip jie prisideda prie žmonijos progreso. Pirmiausia kelti klausimą, ar iš tiesų deklaruojama individų laisvė ir lygybė (apie brolybę kol kas tenka užmiršti) nepradedą nepamatuotai diskriminuoti kitų individų ir iš jų susidedančių bendruomenių interesų? Kokiu mastu ir pagrindu ši laisvė ir lygybė absoliučia prasme yra įmanoma, kad nevirstų savo priešybe? Ar apskritai dievoieškos išsižadėjusi visuomenė, atskaitos tašku pavertusi patį žmogų ir jo ego, vien teisiniais mechanizmais yra pajėgi išspręsti šį filosofinį klausimą? Ar žmogus jau įvaldęs stichijas ir kosmosą, ir ką jis savo teisėmis tame kosmose kuria? Atsirėmęs į klaidingas, riboto nuolat konfliktuojančio proto sąlygojamas premisas, jomis atsiribojęs nuo aukštesniųjų dvasinių pradmenų ir paneigęs sąmoningos Dievo valios buvimą, žmogus įžengia į egzistencinę tamsą, į gamtos atvašynus, kuriuose tampa žemesniųjų galių įrankiu, įsivaizduodamas, jog tąsias galias valdo. Ryšys tarp krikščionybės ir apskritai bet kurios religijos ir jas puolančių antireligijų (ateistinių ideologijų) yra abipusis, mat pastarosios, kurias taip įvardijau dėl akivaizdaus jų religinio fanatizmo pobūdžio, ne tik negali be religijų egzistuoti, bet ir tiesiogiai atstovauja iš Dievo gimusioms ir priešiškomis virtusioms galioms, taigi, niekur iš teologinio lauko nedingsta. Argi Internacionalo, buvusio oficialiu Rusijos ir Sovietų Sąjungos himnu, eilutės – „Pasaulį seną išardysim,/Iš pačių pamatų ir tuo/Naujai pasaulį atstatysim – /Kas buvo nieks, tas bus viskuo“ nėra baigi Biblijos ištaros „Kas buvo

pažemintas, bus išaukštintas“ inversija? Inversija hitlerizme tapo vedų bei baltų kultūrose naudotas šventas svastikos simbolis ir net pati tautiškumo esmė. Panašiu ženklu yra pažymėta vienos lyties „šeima“ ar „santuoka“ apverčiant šių sąvokų reikšmę, o tokiu atveju perspektyvoje netenka prasmės žodžiai „motina“, „tėvas“, „duktė“, „sūnus“, „brolis“, „sesuo“, „gimti“ ir kt. – žodžiai, tūkstančius metų įpavidalinę svarbiausias institucijas.

Taigi aprašomosios ideologijos yra giminingos, geriausiai atveju konkuruojančios dėl vietos po saule, ir niekada viena kitos iki galo nepaneigia. Pavyzdžiui, neostalinistinio, iš esmės revanšistinio Vladimiro Putino režimo taktikai priešui įvardyti niekada nevartoja žodžio „nacionalsocialistas“, o klaidinančią „fašistas“ (adresuotina tik karikatūriškai Benito Musolinio diktatūrai). Atominių ginklo atsiradimas esmiškai pakeitė ideologinės kovos būdus. Nekonvenciniai tapo ne tik karai, o taip pat ideologijos, kurios, siekdamos savo tikslų, naudoja mišrią taktiką ir skolinasi viena iš kitos laiko patikrintus manipuliavimo masėmis svertus.

Kitas dalykas, kad būtina kiek įmanoma daugiau laisvių ir teisių suteikti ideologiškai neangažuotiems protams, kurie mato silpstantį demokratijos atšvaitą iš pažiūros civilizuotose bendruomenėse ir neatmeta tikinčiųjų patirties. Reflektuodami šią patirtį, nesuinteresuoti mąstytojai ir tikrieji žmogaus teisių gynėjai, nukentėję nuo totalitarizmo baisumų, įžvalgomis bei vizijomis gali sakyti tiesą, įspėti apie gresiančias nelaimes ir pateikti tolesnius metmenis visuomenėms laipsniškai, kad ir spartėjančiu žingsniu, vystytis pačioms iš savęs, iš vidaus, iš dvasinio branduolio. Šis prigimtinis žmonijos raidos principas yra esminis dėsnis, paneigiantis bet kurios prievartinės ideologijos „teisę“ šuoliuoti praleidžiant svarbius jos brendimo etapus ir konstruoti dirbtines evoliucines pakopas iš išorės bei primesti tuos konstruktus šalims ir tautoms, kurios anksčiau ar vėliau iš tos prievartos išsivaduoja. Ne Dievas, bet bedvasės ideologijos turi mirti, antraip bus vėl grįžta į šįkart naujosios barbarybės amžių.

Viešosios erdvės kančios

Viešoji erdvė – neapčiuopiama kaip oras ir kartu būtiškai lemtinga visuomenės gyvenimo apraiška. Tautos susirinkimai forumuose, aikštėse, bažnyčiose ir bibliotekose, o nūnai radijuose bei televizijose ir naujausiose viešose – interneto platybėse – plečia priemonių įsierdvinti rinkinį. Tradicinėse visuomenėse susitarimais būdavo sprendžiama, ką viešinti, o ko – ne. Dėl visų labo ir bendrosios kultūros. Dėl viešojo gėrio, į kurio sąvoką įėjo vieša pagarba asmeniui, bendruomenei, valstybei ir jos vadovams. Vieša erdvė ugdo ateinančias kartas, ir tai buvo savaime suvokiama aksioma. Pomodernizmas teigia: visi teisūs, visi turi teisę viešinti viską, kas šauna į galvą. Palaimintasis pliuralizmas turįs išvesti žmogų ir tautas į platų laisvių vieškelį, kurio esminis šūkis: „Ką noriu, tą darau (ir sakau)“. Net jeigu tai žmogžudys ar prievartautojas, televizijoje dėstąs apie savo pažeistas teises.

Bet niekada nebūna taisyklės be išimties. Negalima nepalankiai viešai kalbėti apie išrinktąsias mažumas, į politkorektiškumo pažeidimų sąvoką įeina viskas, kas viešai mėgina diskredituoti dabartinę moderniąją neklasikinio liberalizmo demokratiją ideologinę bazę, sukonstruotą keleto strategų ir primetančių gyvenimo būdą milijonams. Vadinasi, naujoji teisių karalystė nėra tobulesnė už kitas, jau buvusias ir pagarsėjusias savo cenzūra. Kodėl? Kadangi likęs pasaulis laikosi kitokių pažiūrų, ir jis nenori priimti tokių žaidimų. Yra pasaulyje kultūrų, – joms tūkstančiai metų, ir jos skaičiuoja milijardus – kurioms viešosios erdvės dergimas yra nedovanotinas blogis, nelyginant Pandoros skrynios atvėrimas.

Pasaulis globalėja, norime to ar ne. Susiduria įvairios tradicijos ir mentalitetai, net vadinamosios civilizacijos. Yra UNESCO, yra Jungtinių Tautų Organizacija, pasaulio vadovybių sambūris, kuris privalo spręsti visas aukščiausio lygmens problemas. Toks ir turi būti kelias – pasaulio forumas, kuriame bus priimtos visos svarbiausios strategijos. Tik ne tos pusiau privačios, uždaros, turčių ir politikos vertelgų sanbėgos smaragdo pilyse.

Tačiau niekas taip nenutrynė ribos tarp bulvarinių leidinių, taip pat internetinių svetainių, kurioms suteiktas žmogaus teisių atstovavimas, ir reprezentatyvių leidinių bei televizijos laidų, nei Europos Sąjunga ir kitos Vakarų valstybės. Būtent iš jų buvo tikėtasi, priešingai nei iš diktatūrinių valstybių, kaip Rusija, kurios naudoja propagandą pagal senas ir, deja, veikiančias technologijas, kad jos saugos tą viešąją erdvę ir neleis jai užsiteršti itin pavojingomis kryptimis. Pakanka prisiminti kad ir Lenino, kuris kalbėjo ta didžiąja kalba (tai yra, „kalba, kuria kalbėjo didysis Leninas“) raštų frazeologiją, kad nemiegotum tris naktis iš eilės. Neapykanta, rinktiniai keiksmažodžiai, grašinimai, kriminalinio pasaulio tvaikas ilgai sklido po sovietus. Tačiau ir demokratija nėra tolygi žurnalistiniam chamizmui, bet ji, pasirodo, neturi priemonių išlaviruoti tarp piktybinio naudojimosi jos suteiktomis galimybėmis ir tiesiog sveiko proto. „Charli Hebdo“ – tai tiesiog chrestomatinis atvejis, kaip veikia tariamosios žmogaus teisės, nepaisant aukų (verčiau skaičiuokime aukas Sirijoje, Čečėnijoje, Gruzijoje, Ukrainoje, kurias lėmė ne patyčios, o realios grėsmės). Šis laikraštukas visą laiką provokavo skaitytoją. Jis kažkam buvo naudingas. Ir kai kelios žurnalistų žūtys sukėlė masinę isteriją, supras-tina, kad jo kryptis buvo labai naudinga tam tikram politikų rato sluoksniui. Tada kyla klausimas: kam naudinga tyčiotis iš tikėjimo? Kodėl negerbiama viešoji erdvė? Kodėl skandalingo laikraštuko kolizijos įgavo beprecedentį mastą ir atgarsį? Juk kasdien pasauly žūva daugybė žmonių – dėl valdančiųjų kaltės, klimato atšilimo, stichinių nelaimių, skurdo ir nusikalstamumo. Ar šis švelniai tariant geltonas laikraštukas įkūnija Europos vertybes?

Europos Sąjunga pati pakliuvo į spąstus. Gedėti yra žmogiška ir taip turi būti. Bet tų žmonių žūtys šalia islamo ekstremistų krenta ant spaudos ideologų pečių. Nėra vilčių juos įsmeninti. Tačiau panaši praktika tos pačios libertarinės pomodernizmo ideologijos sklinda visur, taip pat ir Lietuvoje.

Kai spektaklio metu į Kristaus atvaizdą buvo mėtomas purvas, net Lietuvos intelektualai nieko bloga nematė. Kai iškyla klaikūs vaikų namų pedofilijos ir kitokio smurto atvejai, – nieko. Šiurpi realybė, kai kasdien Lietuvoj pažeidžiamos daugiavaikių motinų ir šeimos teisės, nerūpi tiems bendrojo Europos naratyvo konstruotojams. Niekieno realiai neginamos mūsų, lietuvių, vaikų (našlaičių, ar atimtų iš nepajėgių tvarkytis šeimų), teisės, jie įvaikinami, perperkami pagal klaikiausius hollywoodo scenarijus arba išnaudojami. Vaikų gelbėjimo „stotys“ tapo itin pelningo verslo židiniai. Turčių žmonos smaginsasi, rengdamos labdarinius kalėdinius vakarėlius, kuriuose už girksnojamo vyno kainą galėtum sušelpiti ne vieną vargstančią šeimą metams. Visa tai vyksta po žmogaus teisių gynimo vėliava, ir tuo pat metu tyliai renkama statistika apie katastrofišką prieauglio mažėjimą ir demografinę išmirimą. Lakūnų Dariaus ir Girėno, ilgus dešimtmečius visuotinai gerbiamų tautos simbolių, pristatymas užsienio publikai kaip gėjų porelės laikytinas net ne pokštu, o neskoninga provokacija, neverta kultūringų seksualinių mažumų vardo ir likusios visuomenės dėmesio.

To Lietuva, tiesą sakant, dar nematė. Naujoji tvarka pasitelkia į pagalbą viešąją erdvę, kuriai reikėtų priskirti ne tik žiniasklaidą, o ir bet kurią informaciją, vaizdines priemones, perkamas ir skleidžiamas dėl pelno. Daug vargo kyla dėl minkštųjų galių, bet kas pasakys, kiek vargo patiria eilinis pilietis, kuris pasitiki neva demokratine žiniasklaida ir televizija, tačiau yra kasdien skandinamas į necenzūrinių ir apskritai nesuvokiamai amoralių siužetų srautą? Liberalai turi atsakymą: nenori, nežiūrėk. Vadinasi, ir vėl kairė nežino, ką daro dešinė? Mažas vaikutis, paliktas visą dieną prie televizoriaus, mygtukus spaudinėja kaip patinka. Jį formuoja visa girdimoji ir matomoji viešuma. Vaje, ir iš kur atsiranda tokie jauni išgamos, kurie sudegina ką nors automobilio bagažinėse, susprogdina ar išprievartavę papjauna? Iš tur, kaip sako liaudis.

Konstruktivių kritiką, padorų humorą viešojoje erdvėje keičia patyčios ir sąmoningai naudojami pejoratyviniai būdvardžiai. Moralinė nejautra pasiekusi tokį laipsnį, jog būtent tada, kai į orą išmetama kokia nors skandalinga šarli tipo informacija, visų dėmesys ir poreikis bausti už prievartaujamą sąžinę nukreipiamas (tai yra, tų technologų, kurie rūpinasi masių

nepasitenkinimo iškvomomis, „kanalizuojamas“) į iš esmės niekam nereikalingą emocinės energijos protrūkį. Tada tikrosios, ne iš piršto laužtos, ne išprovokuotos problemos lieka nepastebimos. Baisu, kai nuo kulų ar lėktuvo katastrofose žūsta žmonės. Svarbu aprėpti, suvokti viso pasaulio nelaimes. Tačiau galima ne tik žudyti, bet taip sužeisti, jog kūno kančios pasirodys niekis prieš sielos kančias. Pavyzdžiui, vienoje populiarioje humoro laidoje, kurioje nesibodi lankytis dešinysis Lietuvos elitas, buvo taip išsityčiota iš žmonių, kuriems brangūs Lietuvos nacionaliniai simboliai, būtent, jau fiziškai naikinamas litas, jausmų, jog iš tokio psichologinio smurto padarinių jautriam žmogui išsivaduoti vargu ar apskritai pavyks. Kaip skeveldra, toks siužetas amžinai maus krūtinėje. Kai kurių partijų savireklama pasiekusi tokį cinizmo lygį, jog nesiliauji stebėtis, iš kokių pasviečių toks pomėgis save iškelti žeminant oponentus iš viso kyla. Jauno konservatorių atstovo į Vilniaus mero postą rinkiminį vaizdo klipą, kuriame jis pozicionuoja nemeilę gimtajai kalbai, apskritai galima laikyti siurrealistiniu siužetu.

Tokiu būdu viešoji erdvė tampa nebe viešų pasitarimų ir mėginimų surasti civilizuotus kompromisus visose gyvenimo srityse vieta, o liberalizmo propaguojamos individų saviraiškos placdarmu. Ryškėja tendencija tuos individus vis dėlto kažkaip atrinkti, idant jų išsakomos mintys paremtų įsigalėjusią laisvių ir teisių ideologiją. Paradoksaliai viešoji erdvė tampa nebe atskirta saugios psichologinės distancijos, o įsiskverbia į kiekvieno asmeninę erdvę, ją trikdo, perdaro, ir niekas nebeturi galimybės išvengti joje slypinčių kuriam nors asmeniui nepriimtinių įtaigų. Iš tiesų, galima mėginti nuo jų atsiriboti: atsakyti interneto, išmaniojo telefono ir televizijos, tai yra, išstumti save iš viešosios erdvės bent kaip recipientą. Tačiau net ir suvokiant, kad toks pasiūlymas – „nenorit – nežiūrėkit“ – yra faktinis ir šurkštus mąstančio piliečio teisės į švarią informacinę erdvę apribojimas, akivaizdu ir tai, jog žiniasklaidos priemonėms formuojant žmonių pasaulėžiūrą ir etikos normas, jų stilius persikelia ir į gyvą bendravimą, sociumo erdvę, tad išvengti to, kas imama suvokti kaip psichologinė prievarta, neįmanoma. Nebent su Žano Žako Ruso tomeliu užsidarytum tarp keturių sienų ir ilgesingai tartum: „Tikrai, verčiau – atgal į gamtą“... Ir su libertarų palaiminimu grįžtum į balanso gadynę.

Cenzūros nebuvimas yra pati baisiausia cenzūra. Visuotinai džiaugiantis pažangiomis technologijomis, kurios gerokai paspartina ir daro prieinamą žmonijos sukauptą turtą – žinias, matyti ir atvirkštinė šio vyksmo tendencija, kai sulig gausėjančiu pasirinkimu plečiasi dezinformacijos galimybės, o sąmoningas kriterijų nutrynimas ar subtilus kreipimas ideologijų naudai sukelia papildomas problemas: laiko švaistymą, negebėjimą teisingai atsirinkti, nervinę įtampą, pagaliau įsigali garsiosios šio amžiaus rykštės – bręstantis žmogus nebemoka ilgam sutelkti dėmesio, praranda motyvaciją, susergera depresija ir suicidinėmis obsesijomis. Neturėdamas aiškių vertybinių nuostatų mokinys ar studentas verčiamas pervirškinti tonas jam žalingos ar nenaudingos informacijos, ir tada įsijungia savicenzūra, arba išstūmimas, nes smegenys mėgina apsaugoti proto sveikatą. O įsigalėjus tokiai švietimo sistemai, kai reikalaujama ne tiek mąstyti, kiek įsisavinti informaciją, cenzūros nebuvimas tampa gigantiška, dar nebūto masto supercenzūra, mat tada atmetamos apskritai visos vertybinės paradigmos išskyrus vieną: apčiuopiamą naudą čia ir dabar, stengiantis išlikti, griebiantis artimiausio paslaugiai atkišto šiaudelio. Jaunas mokslo siekiantis žmogus, kuris turi teisę, bent jau dažniausiai turėjo, į jį mokančių vyresniųjų kartos vertybinę apsaugą ir pagalbą atrenkant jo dvasiniam ugdymui ir būsimai profesijai naudingas žinias, tampa chaoso įkaitu ir nesibaigiančių reformų auka, kol galiausiai įsilieja į beformę rinkos vartotojų masę ne kaip asmenybė, o tik žmogiškasis išteklių ar darbo jėga, geriausiu atveju – toks pat „mokytojas“ ir naudos nusavintojas.

Neabejotina, jog gabūs, pozityviai pasireiškiantys žmonės yra iš mažumės gavę imunitetą, apsauginį filtrą bei vertybines nuostatas iš šeimos, artimųjų arba svarbių jų pasaulėžiūrai asmenybių. Esmė čia ta, kad nepaisant pasaulėžiūros pagarba žmogui, asmeninei ir viešajai erdvei išlieka. Juk subkultūros ir kultūrų skirtumai egzistavo visais laikais, tad kodėl mėginama supriešinti atskiras gyventojų grupes, užuot bandžius išvengti to, kas paprastai įvardijama kaip tyčinis įžeidinėjimas? Ir kalbame ne apie kitokią, daktišką cenzūrą; tiesiog reikia mėginti nenusileisti iki beviltiško lygmens, kai viskas pasirodo nebesvarbu. Didžiausi pasaulio talentai visais laikais nebijojo atverti žmonijos skaudulių, bet darė tai su taktu, atjauta ir viltimi,

jog vien iš supratimo ir meilės kyla išganantys poslinkiai ir pavienio individo, ir ištisų bendruomenių gyvenime.

Taigi viešosios erdvės tarša liudija epochos nuosmukį. Ji daugiau ar mažiau būdinga visoms šalims, kuriose pučia globalizmo skersvėjai. Bent jau stiprėjančios tinklaveikos įtakos užkardyti bemaž neįmanoma nė atokiausiame Afrikos ar Indijos kaimelyje. O rimtuose pasaulio forumuose sprendžiant klausimus veikiausiai problemiška tampa pernelyg didelė trintis tarp ideologijų bei pasaulėžiūrų – tarp tų, kurios dar stengiasi gerbti viešą žodį, tų, kurios juo manipuliuoja, išsaugodamos vertybių menamumą, ir tų, kurios visiškai apnuogina savo panieką visiems, kurie tą žodį girdi. Tuo tarpu viešojoje erdvėje galėtų būti visuomenių, tautų šventorius, kuriame susirenkama ir kultūringai, Dievo akivaizdoje, mėginama tartis. Kodėl šis šventorius pavers-tas prekyviute, ir dar krikščionių šalyje, „Marijos žemėje“, tarsi jie būtų pamiršę, ką jų Išganytojas padarė prekyviute ir fariziejams šventykloje? Kodėl Lietuvoje nelyginant antrojo Kristaus atėjimo laukiami teroristai, ar tai toks ypatingas būdas susilyginti su prancūzais? Kodėl atsisakoma gražaus kalbėjimo, gyvo tautinės viešosios kultūros paveldo, kodėl diegiami kitur susikompromitavę mechaninio multikultūralizmo modeliai, o Čiurlionio „Tautos namai“ viešojoje erdvėje sąmoningai virsta „Tautų namais“? O galgi tinka tik vienas atsakymas: neliko nieko šventa. Tad kam tas šventorius?

„Respublika“, 2015 m. sausio 30 – vasario 5 d.

Žiniasklaida – valstybės saugos institucija

Tenka apgailestauti, kad sunkiai sovietų okupacijos žaizdas besigydančioje ir demografiniu požiūriu sparčiai nykstančioje šalyje vis dar sudėtinga formuoti stiprią demokratiją, kuri gintų nuomonių įvairovę kaip sąlygą saugiai plėtoti nacionalinės kultūros, taip pat ir politinės, raišką. Nuomonių įvairovė – tai Lietuvos Konstituciją atitinkantys visuomenės narių požiūriai, kurių tikslas yra siūlyti būdus Konstitucijos nuostatas stiprinti ir teisingai realizuoti, o pastebėtus neatitikimus – viešinti. Profesionalios ir argumentuotos žurnalistikos uždavinys yra apžvelgti visą šalies gyvenimo panoramą ir kritiškai įvertinti tuos požiūrius ir pasaulėžiūras. Mūsų valstybėje perdėtai akcentuojamas pomodernistinis liberalistinis pažiūrų pliuralizmas, viena vertus, kritiką daro miglotą, neprincipingą, nepateikiančią aiškios analizės, arba iš viso įteisina bet kurią nuomonę kaip lygiavertę; antra vertus, sustiprėjusios grėsmės iš artimojo užsienio, santykių su pasaulio šalimis ugdymas reikalauja lyg ir paneigti šio pliuralizmo teikiamus patogumus, tarp jų ir menką atsakomybės laipsnį, ir griežčiau kontroliuoti žiniasklaidos priemonėse pasirodančius oficialios valstybės pozicijos ar politikų veiksmų vertinimus.

Stiprioje demokratijoje būtų įmanoma suderinti poreikį aukšto lygmens kritinei žiniasklaidai su sustiprintu šalies saugumu, sėkmingai užkertant kelią antivalstybinei propagandai. Tačiau Lietuvoje regime labai nedėkingą situaciją, kada valdžios organai ir valstybės saugos institucijos, kurios turėtų

dirbti kiek įmanoma daugiau nepriklausomai ir vykdyti valdžios kontrolę, yra nederamai, pernelyg susijusios. Tai ir yra pagrindinis silpnos demokratijos požymis. Žiniasklaida taip pat yra savotiška valstybės saugos institucija, kuri pagal priedermę privalo budėti ir neleisti rasti antikonstituciniams veiksniams, sudarantiems sąlygas valdžioje esantiems piktnaudžiauti tarnybine padėtimi. Tai, kad lietuviškojo kapitalo žiniasklaidos židiniai (VSD ataskaitoje minima „Respublikos“ leidinių grupė) mėgina išlaikyti maksimalią nepriklausomybę nuo įtaką darančių politikų, yra jų paskirtis, o tai, kad kritinės spaudos paskirtis ir darbas yra neskiriamas nuo antivalstybinės veiklos ir propagandos tėra nekokybiškai atliekamo darbo išdava tų institucijų, kurios taip pat privalo saugoti visų piliečių, ir ypač – žurnalistų, nuolat rizikuojančių ką nors prarasti dėl pavojingo tiriamojo darbo – teises.

„Respublika“, 2015 m. balandžio 17–23 d.

Romualdai Ozolui, tikrajam Lietuvos Atgimimo šaukliui (1939 01 31–2015 04 06)

Yra dar vienas šventas žodis: LIETUVA.

Mano jo niekas nenutildys.

Jame – būties prasmė, gyvenimo šviesa,

Ir naujo atgimimo viltys.

Romualdas Ozolas, „Lietuva“, 1979 10 04

Šių metų balandžio devintąją į amžinojo poilsio vietą Antakalnio kapinėse palydėjome po sunkios ligos anapusyben išėjusį Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narį, Kovo 11-osios Akto signatarą, pirmosios Vyriausybės vicepremierą, filosofą Romualdą Ozolą. Tai skaudi netekties valanda Jo šeimai, bičiuliams, bendradarbiams ir visai Lietuvai, nes netekome ne tik talentingo filologo, pedagogo ir politiko, bet dvasios ir minties galiūno, kurio asmenyje esmingai susipynė giliausiai apmąstyta lietuvių kultūros perdava ir aštrus nacionalinio atgimimo stratego protas, aukščiausias valstybės veikėjo rangas ir apgaulingai paprasta, jaunatviška bei tpsmui nuolat atvira Jo asmenybė. Neabejotina, jog dar tik prasideda įvairiapusės R. Ozolo visuomeninės, politinės minties ir veiklos, vykdytos iki paskutiniųjų gyvenimo

metų, įvertinimas, Jo indėlio į kultūrą ir švietimą, pagaliau kūrybos ir rašytinio palikimo studijos, kurias papildys gausėjantys atsiminimų raštai. Todėl norėčiau šį didį žmogų ir humanistą prisiminti tokį, kokį pažinau paskutiniaisiais Jo gyvenimo metais, ir ypač dėl to, kad Jis, tvirtai įsiašinęs į savo išsvajotą Lietuvos viziją, ištikimas visą gyvenimą formuluotai Tėvynės idėjai, beliko apsuptas ištikimiausių bendražygių, o viešojoje erdvėje – kaip uola skalaujamas galingos globalėjančios šalies bangos, net teisiamas už tiesos sakymą, todėl 2013 metais Kovo 11-ajai skirtoje kalboje Mokytojų namuose garsiai pakartojęs Martino Liuterio žodžius: „Stoviu čia, nes kitaip negaliu“.

Kas tie keli svarbiausi R. Ozolo gyvenimo akcentai, kuriuos, manyčiau, šiandien reikėtų iškelti mums, kultūros žmonėms, rūpima prasme, ir iš kurių išaugo valstybės vyro drąsa ir veikla? Pirmiausia tai studijos Vilniaus universiteto istorijos-filologijos fakultete (baigė 1962), „Kultūros barų“ redagavimas (1965–1968, taip pat atsakingasis sekretorius), darbas „Minties“ leidykloje vyr. redaktoriaus pavaduotoju (1980–1989) ir filosofų žurnale „Problemos“, laikraščio „Atgimimas“ (1988–1992) ir žurnalo „Nepriklausomybės sąsiuviniai“ (nuo 2012) steigimas bei vyriausiojo redaktoriaus pareigos. Toks kryptingas darbas su žodžiu ir istorijos faktais, jų dokumentavimas kartu su originalia publicisto, filosofo ir laisvesnio žanro veikalų (novelių, eilėraščių, dienoraščių) rašytojo, taip pat dėstytojo VU (1973–1989) raiška liudija R. Ozolo suvokimą, kokia svarbi yra metraštininko ir švietėjo misija. Šį supratimą vainikavo paskutinė valia, visą gyvenimą kauptos bibliotekos – daugiau nei 15 tūkst. tomų – dovanojimas Šiaulių rajono Bazilionų miestelio mokyklai ir daugiau nei 12 tūkst. hektarų iš senelių ir tėvų paveldėtas miškas, užrašytas miesteliui. Bibliotekų tuštėjimo metais tai svarbus gestas, parodantis, kad pasipriešinimas kultūros naikinimui gali būti veiksmingas ir asmeninėmis pastangomis.

Šiandien turbūt nedaugelis žino, jog R. Ozolas kurį laiką bendradarbiavo iš pradžių nelegaliame „Meno saviveiklos“ žurnale, mušė kontrabosines kankles Vlado Bartusevičiaus vadovaujame liaudies instrumentų sekstete (trejos kanklės ir trys birbynės), su kuriuo VII Pasauliniame studentų ir jaunimo festivalyje Vienoje (Austrija) laimėjo aukso medalį – tai buvo visoje Sovietų Sąjungoje aiškiai matomas didžiulis pasiekimas.

Pasak prof. Algirdo Vyžinto, „R. Ozolas buvo didelis Dainų švenčių patriotas, rašė ta problematika į spaudą, turėjo gerų užmojų, apibendrinančių bei prognozuojančių patarimų, siekė išgryninti tautiškumo požiūrį“ (Iš pokalbio su str. autore 2015 04 12). Tokia tarsi nepirmaeilė veikla, pomėgiai, kaip antai fotografavimas ar eiliavimas Jam pačiam, regis, buvo itin svarbi, kaip būdas kūrybiškai perkurti racionalią mintį ir tą sielos kertelę atverti tik bičiuliams. Štai jis parengė autoironišką poezijos rinkinį trimis egzemplioriais ir padovanojo savo draugams, kurie jį išleido 2014 metais 300 egz. tiražu. Ir ačiū Dievui, nes Romualdas jį man pats su šypsena padovanojo, ir guli ši daili knygelė prieš akis pavadinimu „Septyniasdešimt penk(t)“ su tragiškai žuvusio sūnaus Džiugo grafikos darbu „Medis“ ant viršelio kaip subtili užuomina, kad Jis sugebėjo puikiai reflektuoti būties tragizmą ir savo paties vaidmenį jame kaip tikras, ne vien profesijos prasme *filosofas*. Įvardyta kaip „Autobiografija eilėmis. Iš pabaigos į pradžią“, ji pradeda haiku, „Tylos vienatvėj/Žiūriu į sielą:/Gyvenimo krešulys“ (2011) ir baigiama dešimtoko eilėraščiu, kurio paskutinės eilutės – „Virs čia pavasario srautai,/Vasara miglas paskleis,/Tu, nelaiku iškeliavęs,/Klaidžiosi žvaigždžių takais“ („Mirties šešėlis“, 1956 11 05). Nedidelėje rinktinėje taupiais ir dažnai ironiškais žodžiais nusakytos patirtys žiojėja egzistenciniu nerimu, ir tarp tų žodžių yra eilių, skirtų laisvei, tautai ir Lietuvai: „Kas tik apsvaigęs laisvės kvapu – Vergu niekam nebebus. Prieše, drebėk! Traukis! Bėk! Karde, kaip pridera tau, kalbėk!“ (poema „Mūšis už laisvę“, 1957 04 10–27), sklendo būsimų uždavinių nuojauta: „Kelti žmones į mirtiną kovą turiu!“ („Ką dainuoti noriu“, 1957 03 10); „Šaltas plieno spindesys/Slepia baisią jėgą./Tartum plieno spindesys/Mano dienos bėga./ Net jei rūdžių dėmėmis/Metai pliene sėda –/Bomba ir po rūdimis/Slepia baisią jėgą.“ („Bomba“, 1957).

Štai toks – tiesus, ryžtingas, lakoniškas ir širdy besijuokiantis – išskyla R. Ozolas kasdienybėje, sugebėjęs išlaikyti atvirą ir pagarbų santykį su pasauliu, Jį supančiais žmonėmis, ir tai buvo įmanoma tik todėl, kad esminiais klausimais Jis niekada sau nemelavo, ir todėl negalėjo meluoti kitiems. Jam nereikėjo dirbtinio didingo įvaizdžio, neprieinamo patriarcho aureolės, kuri būtų saugojusi Jį nuo tautos, nors tokio titulo Jis daugiausiai vertas. Kerštas, pyktis ir intrigos Jam buvo svetimos kategorijos. Jo toliaregiškas Lietuvos

tikslų ir uždavinių strategavimas, iškalba, rafinuotas filosofinis mąstymas ir iškeltus idealus atitinkantis gyvenimas. Jį iškėlė į pačias tikrojo Lietuvos elito aukštumas, kuris lemtingai atsiluoksniavo nuo pat Sąjūdžio ištakų ir tapo vienintele atsvara, skvarbaus ir objektyvaus proto bastionu nuo pramogų ir pasipinigavimo baigiančioje išlepti visuomenėje. Galima tarti dar daugiau: Jis priklausė tam mažam vidiniam elito branduoliui, kuris pajėgė ir pajėgia atskirti realią naudą politiką nuo tikslų, kurie tautos ir valstybės išlikimui bei klestėjimui yra egzistenciškai svarbūs, antlaikiniai, kurie visais laikais iš visų tautų reikalavo aukos ir asmeninės gerovės atsisakymo, jei reikia. R. Ozolas buvo vienas tų retų strategų, sąmonės lygmeniu pakilęs virš visų įmanomų susiskaldymo veiksnių ir mėginantis suvienyti Lietuvą būtent egzistenciniais pagrindais; Jis vidine pajauta išgirsdavo ir visada palaikydavo kiekvieną žmogų, kuriam Kudirkos idealai tebebuvo ne tušti himno žodžiai. Jo gyvenimas buvo ryškus pavyzdys chrestomatinių didvyrių, kurie miršta, nesuprasti pagedusio, dekadentinio laikmečio. Tačiau nemaža valdžioje esančiųjų, besižavinčių tokiomis asmenybėmis pasauliniame kontekste, nesuvokė, kaip smarkiai Jis skiriasi nuo jų, nesuprato, jog realiame gyvenime jų oportunitizmas, egoizmas ir merkantiliškumas tokias asmenybes šalia jų ir pražudo, ir kad jų yra tarp mūsų. Labiau nei liga, apie kurią žinojo bent penketą metų iki mirties, R. Ozolą pakirto lemtingi pokyčiai Lietuvos gyvenime, kuriais esmiškai nutolta nuo Sąjūdžio tikslų. Jis bene vienintelis aiškiai įvardijo, jog Lietuva antrąją nepriklausomybę iš tikrųjų turėjo nuo Nepriklausomybės Akto paskelbimo iki 2004-ųjų gegužės 1-osios, kai įstojo į sparčiai federalizuojamą Europos Sąjungą. Ir vėlesni procesai iki pat nacionalinės valiutos atsisakymo šią tezę patvirtino. 2003 metų gruodžio 31 dieną gėlą išliejo sau, eilėmis: „Šitiek dėl laisvės kovojusi/Kam tu vėl galvą lenki?/Darsyk savęs atsisakiusi,/Lietuva, kas tu esi?“ („Kas tu?“) „Nepaklusnių“ signatarų parodomieji teismai, „nepataisomų“ sąjūdininkų šalinimas iš Sąjūdžio (ir kaip tai įmanoma?), Tautininkų ir Centro partijos, kurios vadovu, vėliau nariu Jis buvo, koalicijos pralaimėjimas 2012 metų Seimo rinkimuose, pagaliau lemiamas referendumo dėl žemės nepardavimo užsieniečiams sužlugdymas politinėmis priemonėmis padarė tai, ko nepadarė sunki liga. Tačiau niekada R. Ozolo nemačiau nepasitempusio, rezignavusio. Jis suvokė, jog visa tai tik

„pelenai ir dulkės“, jog Lietuva, jo didžioji Motina Tėvynė, yra amžina ir ji visa atlaikys. R. Ozolas tapo „kaltas“ dėl to, kad tęsė pagrindinę lietuviybės saugotojų tradiciją, kad sakė tiesą apie grėsmes ištirpti kitų tautų bendrijoje, jei savastis bus nesaugoma valstybės. Dieve duok kiekvienam tokią kaltę...

Su R. Ozolu susipažinau jau Jo ir kitų didžiavyrių dėka atkurtos Lietuvos nepriklausomybės metais. Susitikdavau Jį „Naujosios Romuvos“ bičiulių renginiuose, į kuriuos ateidavo Laimonas Noreika, Regimantas Adomaitis, Raimundas Banionis, Ramūnas Abukevičius, Valentinas Masalskis, Rolandas Kazlas, Bronislovas Kuzmickas, Viktorija Daujotytė, Arvydas Šliogeris, Edmundas Gedgaudas, Jonas Balčius, Raminta Gamziutaitė, Vacys Bagdonavičius, Juozas Algimantas Krikštopaitis, Vladas Braziūnas, Antanas A. Jonynas, Birutė Jonuškaitė, Jūratė Baranova, Naglis Kardelis, Vytautas Girzdijauskas, Benediktas Januševičius ir kiti filosofai, aktoriai, poetai, muzikai. Bendraudavome kaip to paties rato kultūros žmonės, vėliau ir kolegos filosofai. Manęs su Juo nesiejo jokios hierarchinės struktūros, Jis niekada man nedėstė ar kitaip nevadovavo. Kiekvieną kart, kai kreipdavausi į Jį „Jūs“, su bardavo ir liepdavo kreiptis „tu“. Pats susirado ir skaitė mano straipsnius, knygas, ypač politikos kritiką. Kaip, beje, ir aš – Jo. To, regis, ir pakako, kad pasijustumė dviasios bičiuliais. Todėl, kai vyr. redaktorius Vitas Tomkus pasiūlė „Respublikos“ dienraštyje įsteigti visuomeninės redakcinės kolegijos puslapį, Romualdas man tik paskambino ir nieko neaiškindamas pasiūlė ateiti į steigiamąjį posėdį. Jis buvo to puslapio nerašytas autoritetas. Posėdyje, vykusiame 2013 metų lapkričio viduryje, buvo išrinkta redkolegija: Romualdas Ozolas, Romas Gudaitis, Romas Pakalnis, Vytautas Radžvilas, Arvydas Juozaitis, Audrius Rudys, Daiva Tamošaitytė ir Diana Veleckienė. Pirmajame numeryje redkolegijos skiltyje „Gimtinės sargyboje“ R. Ozolas rašė: „Ką mes, du su pakabučiais milijonai iš vis sparčiau tirpstančios tautos, galime septynių milijardų pasauly? Negi tik rezignacija ir emigracija yra mūsų likimas? Tikrai ne /.../ Mūsų visuomeninė Redkolegija telks tas intelektines pajėgas, kurioms rūpi lietuvių gyvenimo šiuolaikiniame pasaulyje ideologija ir tautos tęstinumą garantuojantis Lietuvos projektas.“ („Respublika“, 2013 12 06). Daug puikių, aktualių autorių rašė ir teberašo mums, o štai 69-ame numeryje – jau atsisveikinimas su Juo.

Būtent redkolegijos tribūnoje R. Ozolas paskelbė, o vėliau atskiru leidiniu išleido lietuviškosios ideologijos metmenis „Nacionalizmas – tai tikrasis humanizmas“ (2014). Apie juos pasakė: „Tai mano viso gyvenimo apmąstymų vaisius“. Jam buvo būdinga esminius, svarbiausius dalykus pasakyti trumpai ir tarsi tarp kitko. Šiam veikalui reikia atskiros išsamios studijos, tačiau keliais žodžiais galima pasakyti, jog jame R. Ozolas ištyrė lietuvių tautos ir valstybės sunykimo prielaidas, nusakė dabartinę būklę ir pasiūlė išeitis. Daug kelia svarbių klausimų, į kuriuos dar neatsakyta, iškelia grėsmių, nuo kurių neapsisaugota. Šis Lietuvos gyvenimo pjūvis toks lakoniškas, taiklus ir negailingas, jog iš tiesų susimąstai, kiek daug esame įpratę nematyti, negirdėti, nesuvokti. Pacituosiu tik porą minčių: „Kad ir koks blogas dalykas yra ideologijos, kad ir kiek žiaurių ydų turi ir globalizmas, ir nacionalizmas, gyvename ideologijų pasaulyje, o jame arba turi ideologiją, arba ideologija turi tave“ (p. 9); „Vienintelė niekada niekur nedingusi, visus visada kėlusi ir prasmėn jungusi lietuvių istorijos galia yra *laisvė*“ (p. 19); „Kai Europos Sąjungos konstruktoriai savo Konstitucijoje sąmoningai atsisakė net krikščioniškojo paveldo, *paskutinė žmogiškumo su protu, valia ir viltimi priebėga lieka tauta, kurią privalo vesti jos kūrimo ideologija – nacionalizmas*. Nacionalizmas apibrėžia žmogaus proto (=atsakingo) gyvenimo ribas. Štai kodėl jis yra tikrasis humanizmas. Žmogaus teisių be atsakomybės humanizmas jau išsigimė į mažumų totalitarizmą. Štai kodėl jis yra praeities humanizmas, vakarykštis žmoniškumas“ (ten pat, p. 31). Sunku pasakyti, kas ir kaip pratęs, papildys R. Ozolo kurtos lietuviškosios ideologijos projektą, ir kas jį įgyvendins. Nors tarp kitų svarbių postų, narystės tarptautinėse organizacijose R. Ozolas buvo ir 1992 metų LR Konstitucijos narys, o vienas paskutinių jo svarbių darbų – „Tautos istorinės atminties įstatymo“ projektas, faktas, kad prieš jį balsavo net 51 Seimo narys, ir jis bus perrašomas, rodo, jog, anot profesoriaus Bronislovo Genzelio, „istorinės atminties vis dar bijoma“. Nutylint tikrąją Lietuvos istoriją ir neišmokus jos pamokų neįmanoma kurti ateities Lietuvos, o ypač tos, apie kurią svajoto Romualdas, sakęs, jog „tauta ne tik nežino, ji netgi nėra pasirašiusi savo tikrosios istorijos“ („Nacionalizmas – tai tikrasis humanizmas“, p. 25). Nesuprasti lieka Jis ir Jo bendraminčiai vien todėl, kad išmano tautos istoriją ir jos skaudulius, myli gimtąją žemę, didžiuojasi lietuvių liaudies

Nirodbarano knygos *Twelve Years with Sri Aurobindo* („Dvylika metų su Sri Aurobindo“) vertimo į lietuvių kalbą pristatymas Rašytojų sąjungoje 2014 m. lapkričio 24 d. Kalba Romualdas Ozolas, šalia jo sėdi dr. Naglis Kardelis, vertėja ir autorė Daiva Tamošaitytė

kultūros tradicijomis ir papročiais, kad nori taikiai teigti lietuvių kalbos ir viso paveldo senumą ir savitumą. Jie smerkiami už tai, kad drįsta visa tai laikyti prigimtine lietuvių teise ir už tai, kad lietuvių kultūra, kalba ir istorija pasaulį praturtina vieninteliu būdu – *unikaliu buvimu*, todėl ją reikia ginti!

Romualdas Ozolas – amžiams nurimęs ažuolas, proto ir veiksmo galiūnas, kurį ateinantys laikai anksčiau ar vėliau pastatys šalia Jono Basanavičiaus ir Vinco Kudirkos. Atkreipčiau dėmesį į tai, jog Jis buvo pirmiausia filosofas („netikiu jokia absoliučia esatimi“) ir iki gyvenimo galo išliko laisvai mąstantis žmogus, kurio nevalia įsprausti į jokių religinius rėmus. Vienintelė Jo religija buvo Lietuva, jos baltiškoji kultūra ir menas, lietuvių kalba, Lietuvos valstybė. Jis meldėsi tautai ir jos didvyriams: „Tauta lietuvių savivojoje yra ne tik fundamentali, bet ir sakrali sąvoka/.../ Kone tūkstantmetį iš savo kalbos, istorijos ir žemės varytieji ir nutautusių didikų bei bajorų luomus praradusieji pagaliau tarė autentišką lietuvišką žodį ir atkūrė valstybę su

tautos prigimtine kalba! Jeigu kas aprašytų šitą revoliucinį įsiveržimą istorijon kaip dvasios polėkį, o ne įvairių jėgų sąveiką!“ (ten pat, p. 15). Man ypač brangu tai, kad R. Ozolas atėjo į mano renginį Rašytojų sąjungos klube 2014 lapkričio mėnesio 24 dieną, kuriame pristatinėjau iš anglų kalbos išverstą Nirodbarano biografinę knygą „Dvylika metų su Sri Aurobindo“ apie žymų bengalų politiką, poetą, filosofą ir jogą Aurobindą Gošą. Reikšminga ir lemtinga man pasirodė ir tai, kad jis rado laiko ir intereso knygą perskaityti („ji mane prieš mano valią įtraukia...“, – telefonu sakė Jis), ir tai, kad knyga ši – apie žmogų, kuris suformulavo indiškojo nacionalizmo idėją, pagrindė jos ideologiją, išdėstė dienraštyje „Bande Mataram“ ir, būdamas vienas pagrindinių indų Atgimimo strategų, įkūrė nacionalistų partiją. Tai yra, Šri Aurobindas XX a. pradžioje buvo asmenybė, kurios veiklą amžiaus pabaigoje esminėmis paralelėmis (nacionalizmo ideologijos kūrimas, Atgimimui skirto dienraščio steigimas, redagavimas ir rašymas, darbas kongrese) Lietuvoje atkartotojo R. Ozolas. Taip pat Šri Aurobindas daug rašė kultūros klausimais, dėstė universitete... R. Ozolo žodis, pasakytas per renginį (žr. „Naujoji Romuva“ 2015 m. Nr. 1), buvo vienas paskutinių, o gal ir pats paskutinis viešas pasisakymas, kaip ir pasirodymas viešumoje. Netrukus prieš Kalėdas Jis buvo paguldytas į ligoninę ir iš jos jau nebeišėjo. Kai Romualdą kuo greičiau aplankiau jau gulintį mirties patale, Jis vėl tarstelėjo: „Skaitau Simoną Daukantą“. Tame sakinyje – visa esmė. *Versmė*. O esmių esmė, Jo pripažįstama kiekvienam mąstančiam žmogui – tai laisvė; užtat paskutinis Jo palinkėjimas man buvo: „Kurk savo diskursą...“ Nebuvo per laidotuves nė religinių apeigų, nei kryžio ant kapo nerasi – norėjo išskristi į Dausas laisvas kaip paukštis. Galiausiai širdy Romualdas buvo tikras poetas. Todėl šią man sunkią ir liūdną misiją palydėti žodžiu Romualdą Ozolą į Amžinybę baigiu Jo paties eilėmis:

tau, Žeme,
skiriu vienintelę
savo poemą –
savo gyvenimą.
„Poema Žemei“, 1963

„Liaudies kultūra“, 2015 m. Nr. 2

Lietuvos apokalipsė

Kol pavasaris skleidžia svaiginančius kerus, sprogsta lapais ir žiedais, o pirmieji asmenys su šypsenomis sodina Lietuvos valstybės 100-mečiui skirtus, bet kažkodėl „Europos“ parkus ir renka iš pakrančių šiukšles, šiam parodomajam entuziazmui, primenančiam leninines talkas, akompanuoja niūrūs pasaulio įvykiai. Stichinės nelaimės nuo potvynių iki žemės drebėjimų, augantis chaosas ir žudynės Artimuosiuose Rytuose bei Afrikoje sudaro idealias sąlygas politiniams marodieriams pelnytis šių sunkumų sąskaita ir žvejoti drumstame vandenyje, koku iš tiesų virsta iki šiol buvęs gana aiškus pasaulis. Senoms, kultūros aukštumas pasiekusioms tautoms gresia fizinis išnykimas, todėl jos stengiasi kaip įmanydamos atkreipti pasaulio galingųjų dėmesį. Tačiau skirtingai nuo armėnų, garsiai reikalaujančių pripažinti turkų vykdytą genocidą ir ta proga surengusių tarptautinį minėjimą, ar žydų, ragais ir nagais ginančių vargais negalais susigrąžintą Pažadėtąją žemę ir taip pat neseniai pažymėjusių Holokaustą galingomis sirenomis bei šešių milijonų aukų išvardinimu, lietuviai, švęsdami atkurtosios valstybės 25-metį, jokių problemų ir *tarptautiniu mastu* minėtinų baisių datų, lėmusių tautos genocidą, nemato. Kaip ir garsiojoje „strategijoje 2030“ nemato jokios lietuvių tautos, tai yra, savęs.

Bet ar toks sveiku protu nesuvokiamas savęs eliminavimas iš svarbiausių užsienio politikos procesų, trigubas susilenkimas prieš „didžiuosius brolius“ yra savanoriškas? Vargu, ar patys lietuviai tokias strategijas kuria, ir vargu ar pačios pasaulio tautos atkūrinėja bibliinių laikų *babeles*, *sodomas* ir *gomoras*, gimdančias plataus masto terorizmo reiškinių. Kam dar gali būti

naudingas tautų ir rasių kiršinimas ir maišymas, jei ne anttautinėms, tarpvalstybinėms struktūroms, pateisinančioms savo buvimą ir milijardų eikvojimą terorizmo grėsmių šalinimu? Ir kaip atsiliksi nuo globalizatorių? Štai ir naujojo VSD vadovo paskyrimo proga buvo atrastas „teroristas“ prie Prezidentūros vartų, pats negalėjęs paaiškinti, ko nori, taktika, labai primenanti per patį rezonansinės „bylos žudikės“ apogėjų žmonių dėmesiui nukreipti žiniasklaidos paleistą „antį“, kuri materializavosi į tikrą kuoduotą antį, nei iš šio, nei iš to susisukusią gužtą ne bet kur, o tos pačios Prezidentūros parkelio medyje. Tokie pokštai, regis, turį suprasdinti žmones, jog viskas kontroliuojama, ir nėra ko jaudintis, nes žengiamo koja į koja su pasaulio galingaisiais, kurie mus apgins, ir dėl to negalima iš jų reikalauti jokių politinių teisių. Diplomatiniais būdais spaudžiamos nutilo net parlamentinės grupės, mėginusios ginti tibetiečius ar čečėnus nuo savų „didžiųjų brolių“.

Tokiame kontekste Lietuva svetingai atveria sienas visam pasauliui. Televizijos laidose stiprėja bauginimai dėl nebeuždirbamų pensijų, todėl, esą, milijoną nepriteklių ir pažeminimo iš Tėvynės išguitų lietuvių turį pakeisti emigrantai. Ir išeitis po ranka: akivaizdu, jog prie Italijos krantų išgelbėtus pabėgėlius musulmonus arabus ir afrikiečius nuo tolerancijos dūstanti ES išskirstys po sandraugos šalis, ir ne tik juos. Prie gresiančios mechaninės demografinės invazijos prisideda milijardinių šalių, tokių, kaip Indija ir Kinija, interesai mūsų šalyje, jau seniai besiskverbiančių į rinką. Pridurkime ir Vakarų stambių naftos, skalūnų išgavimo korporacijų, užsienio bankų, žemės supirkinėtojų nežabojamus verslo interesus, kad pamatytume, kokie „saugūs“ esame. Atėjus laikui, prie jų prisijungs mūsų gėlo vandens išteklių nusavintojų būrys, ir taip toliau, ir panašiai. Bėda ta, kad tauta migdoma pasakomis apie mitinį kapitalo įdėjimą, kuris esą didina mūsų gerovę. Iš tikrųjų gerovė lietuvių sąskaita kaip ant mielių auga užsienio monopolistams ir vietiniams jų interesų gynėjams. Tačiau ko gali tikėtis iš valdžios, kuri suviliojo tautą tiesioginiais merų rinkimais, o vos tik jie atsėdo į kėdes, jau girdime, kad merai ir vicemerai tučtuoju pasididins algas 1000 eurų, tuo pačiu metu žmonėms (tik skurdžiausias algas gaunantiems) pridėdami po 25? Juk tai eilinis akibrokštas ir spjūvis rinkėjams į akis, kurių tikrai negalima kaltinti tuo, kad nenumatė šimtojo pasišaipymo iš lūkesčių. Negana to,

ilgametė savęs turtinimo politika viduje (mikromodelis) atsikartoja ir išorės politikoje (makromodelis), apie kurią kalbėjau aukščiau. Todėl viltys, kad bus pagaliau susirūpinta gyvybiniais šalies žmonių vidaus ir užsienio reikalais, subliūkšta su kiekvienais rinkimais ir ciniškais jų padariniais.

Tarkime, tas milijonas (kad ir dozuojamų juos įvedant po truputį) svetimtaučių, dėkingas už gyvybės išgelbėjimą ar galimybę prasikurti ES šalyje, sąžiningai dirbs Lietuvoje. Niekas ir nesako, kad nereikia padėti žmonėms, jei įmanoma. Lietuva nuo seno garsėjo tolerancija ir sugebėjo gražiai integruoti įvairias tautines bendrijas savo žemėse. Tačiau toks staigus demografinio santykio pokytis negrįžtamai pakeistų visą iki šiol susiklosčiusią socialinę ir kultūrinę santvarką, ir lietuviai jau nebebūtų titulinė tauta, o virstų pusteise mažuma. Turint galvoje okupacijų įtvirtintą tendenciją savą tautą engti, kurią tęsia dabartiniai valdantieji, tų gyvybiškai stiprių, daug vaikų gimdančių atvykėlių laukia aukso laikai. Laukia ežerai ir upės, miškai, derlingos žemės... O kas laukia lietuvių? Niekinamo kumečio ir baudžiauninko, antrarūšio „išteklio“ dalia iki visiškos asimiliacijos savo pačių Tėvynėje (ta pati ir užjūriuose). Dviguba pilietybė šį procesą tik paspartintų. Ji toks pats absurdas, kaip ir dviguba tautybė ar kitokia dviguba priklausomybė, kuri esmiškai neįmanoma, kaip neįmanoma sėdėti ant dviejų kėdžių ar vienu metu išpažinti dvi religijas. Realiai vis tiek pasirenkama tik viena. Nėra dviejų gimtųjų kalbų, dviejų Tėvynių, ir juo labiau dvigubų... Bet dvigubų standartų politika, regis, naudojama tam, kad būtų sukurta ši dviprasmybė. Iš tikrųjų viena priklausomybė automatiškai anihiliuoja kitą, o kalbant apie svarbiausius egzistencinius prioritetus – tiesiog *išduoda*. Tiesa, *mišrūno*, jidiš kalba *mišlingo* reiškinys egzistuoja, bet kaip žmogaus, o ne gamtos sukurtas fenomenas, ir nieko baisaus tame neutraliame, nes tiksliai neįvardijime nėra. Net ir šuo, katė, mulas jau išvestiniai gyvūnai. Dirbtinai sukonstruotas „europietis“ ar kitoks daugiakultūrinių konglomeratų gyvenotojas taip pat įmanomas, tik jo pasaulis remiasi visai kitais egzistenciniais pagrindais – natūralios evoliucijos požiūriu tai tiesiog simuliakras. Žmogus iš tiesų turi teisę rinktis, kuo būti, bet jis pats, o ne prievarta diegiamos socialinės inžinerijos strategai turi spręsti apie kažkokius „grynus“ ar „mišrius“ tautų būties pavidalus.

Tautos mentalitetas klostosi šimtmečiais ir tūkstantmečiais, kol ji sukuria savą civilizaciją, savą požiūrį į pasaulį, gyvenimo būdą. Jį pakeisti, pažeisti galima tik mechaniniu būdu – karu, badu ir maru, išsklaidymu po svetimus kraštus, kilnojimais, tremtimis, kolonizavimu – fiziškai sunaikinant ar išmušant gimtąją žemę iš po kojų. Tėvynę gina vyrai, todėl juos reikia kiek įmanoma nusilpninti. Lenkai lietuvius vertė eiti lažą savo dvaruose, carinė Rusija ėmė 25 metams į rekrūtus, vokiečiai – sunkiesiems darbams. Sovietai žudė ir trėmė į lagerius. Vien pastarųjų poros šimtų metų kaimyninių šalių „draugiškos partnerystės“ pakako, kad tauta pastoviai nukraujuotų. O atgauti prarastus žmones, užauginti Tėvynės gynėjus taip pat reikia dešimtmečių. Statistika rodo, kad 5 moterims Lietuvoje tenka 1 vyras. Koks santykis buvo, tarkim, Norilsko politinių kalinių lageriuose? Iš Lietuvos, Latvijos, Estijos atveždavo vyrų penkiems barakams ir moterų – vienam... Rezultatą turime šiandien. Tačiau dabartinė valdžia, švaistydama tūkstančius eurų „mokslo“ konsultantams, šių priežasčių nė netiria. Netiria nė kiek vyrų išvyksta dirbti į kitas šalis, nes čia jiems vykdyti vyriškas priedermes (pirmiausia išlaikyti šeimą ar net save, kai proteguojami vietiniai visas sritis uzurpavę „kunigaikštukai“) nebėra sąlygų. Priešingai, Vyriausybė ketina panaikinti Migracijos departamentą, ir jei Seimas tam nepasipriešins, planas „Lietuva be lietuvių“ iki 2030 bus sėkmingai įvykdytas. Prieita iki to, kad jaunimui viešai keliamas klausimas, „kam reikalinga lietuvių kalba“, neva mėginant parodyti jos praktinį naudingumą. Kaip *gimtoji* kalba ar dvasinė vertybė viešame diskurse ji, matyt, jau nefigūruoja...

Taigi demografinis klausimas yra vienas svarbiausių sprendžiant apie tautų tęstinumą. Pripažįstant žmonių bendruomenių išsivystymą iki politinių tautų, o kartu kuriamąją Dievo valią ir jo suteiktą žmogui laisvo apsisprendimo teisę, dvasinis primatas yra lemiamas ir nusakantis bet kurios tautos, kaip sudėtingo ir savito civilizacinių ir kultūrinių slinkčių darinio, unikalumą. Ne sienos, ne BVP ir ne kiti materialiniai sandai yra pasaulio *spiritus movens*, o tautos, sutelkusios gyvybinę ir kuriamąją energiją kaip priemonę ir tikslą kurti visavertę būtį. Fizinis tautos buvimas leidžia kurti dvasines kultūrinės lytis, o sienos ir kiti valstybės teikiami ir įpavidalinami apčiuopiami ramsčiai šį fenomeną saugoja. Įvairovė, laipsniškas

augimas iš visiškai savito grūdo yra pasaulio grožio esmė. Sumaterialėjimo sutemoms vis labiau gaubiant planetą, iš viešosios erdvės toks mąstymas nyksta. I ir ypač II pasaulinių karų padariniai kartu su kosmopolitinių ideologijų suvešėjimu karams pasiūlė alternatyvą: taikų gyventojų ir darbo išteklių perstumdymą ekonominiiais pagrindais. Nematomi vadai sėdi prie šachmatų lentos ir lošia iš tautų likimų, pasidėję pasaulio žemėlapius perbraižo gyvenamųjų erdvių sienas. Įmanomus surasti slaptus valstybių pasidalijimo paktus keičia net ne hibridiniai pavergimo metodai, bet nesuskaičiuojamų ir nesusekamų finansinių ir ekonominių manipuliacijų projektai. Vis dėlto, kosmopolitinėms globalistinėms tautų sulydymo siekiančioms ideologijoms konkuruojant su nacionalistinėmis, plika akimi matyti, kad tūkstančius metų besiklosčiusios buvimo formos nesirengia užleisti vietos žalioms simuliakrinėms, gyvo pamato neturinčioms fantazijoms. Didžiosios atominės valstybės geba puikiai maskuoti savo nacionalinius interesus, ir pasiklydusių, išvietintų žmonių mases pajungti saviems tikslams, asimiliuoti juos ir priversti gyventi pagal savas taisykles. Instrumentinė anglų kalba nė kiek neužgožia nacionalinių kalbų svarbos. Taip pat ir buvusių Lietuvos „strateginių partnerių“ tikslai ir priemonės nepasikeitė, o padėtis pasunkėjo, nes prie jų prisidėjo ir kiti „broliai“ iš įvairių užjūrių, ieškantys lengvo pelno. Taiki Europa, numaćiusi lygias teises išsivadavusioms šalims, kilnūs humanistiniai idealai grimzta į užmarštį, nes jos didžiosios tautos ėmė maištauti prieš prievartinę niveliaciją. Šioje sumaištyje senosios grobuoniškos intencijos vėl atgyja. Kita vertus, kilni pastanga nors šiek tiek atlyginti po II pasaulinio karo okupuotoms Rytų Europos tautoms padarytą žalą buvo trumpalaikė ir ne visai nuoširdi, nes iki šiol nėra išspręstas stalinizmo padarinių klausimas, nepripažįstamos Vakarų diplomatų padarytos klaidos ir nuolaidos sovietams aneksuotų valstybių sąskaita. Šį susiraizgiusį kamuolį išnarplioti gali tik negailestingai tiesiai įvardyti istoriniai įvykiai ir jų tarptautinis pripažinimas.

Vis dėlto reikia įsisąmoninti, kad Lietuvai susidariusios rečiausios sąlygos vėl atkurti visavertę *modernųjį* valstybingumą su Vilniumi ir Klaipėda per ketvirtą amžiaus buvo paleistos pavėjui būtent dėl sovietinio palikimo tiek protuose, tiek valdymo struktūrose. Jeigu pirmąją Respubliką sukūrė

rusmečiui ir lenkmečiui besipriešinusi knygnešių, valstiečių ir šviesuolių Lietuva, o antrąją – pirmosios Respublikos išugdyti tautos patriotai, tai dabartinė nuo 2004 metų kuriama trečioji (?), tai yra, ištirpsianti ES federacijoje etninė mažuma, kažkodėl vadinama nepriklausoma valstybe, yra penkiasdešimties metų sovietų okupacijos vaisius. Ši okupacija ypač skaudžiai pakeitė demografinį ir kultūrinį ankstesniųjų Lietuvos palikimą, supriešino čia gyvenančias tautines bendrijas, įdiegė kosmopolitinę pasaulėžiūrą ir net mintį, kad lietuviai nebepajėgūs tapti savarankiška politine tauta. Sovietinio mentaliteto paveldėtojai, ieškodami atsparos savo sekliam, iškreiptam internacionaliniam mąstymui, nurungė Sąjūdžio ir tautinio Atgimimo idėjas, pašalino iš politinio lauko ir marginalizavo dar gyvus antrosios Respublikos tikslų tęsėjus ir užmovė apynasrį jaunajai kartai, kuri tegali važiuoti naujojo globalizmo siauruku į platų naujojo internacionalo „gulagą“. Nebešiaurės, o vakarų pašvaistės nušviestas anachronistiškas regisi ne tik tautinės mokyklos, žemių vientisumo, ūkinio savarankiškumo, nacionalinės valiutos, teisės, valstybinės kalbos, tradicinės šeimos ir kitų Konstitucijoje apibrėžtų titulinės tautos kuriamųjų galių legitimumas; nebeskamba, su eurovizijos šlageriais aštriai disonuoja žmonių lūpose gęstanti Kudirkos giesmė, Maironio eilės, liaudies daina ir net bažnyčių varpų gausmas. Niekas nežino, kokių mastu ardomieji procesai pažengę, ir kiek to „savarankiškumo“ belikę, nes gyvybiškai svarbių sričių statistiniai rodikliai „nežinomi“ arba įslaptinti kaip neva valstybės paslaptys. Šių „paslapčių“ saugotojai žengia paskutinius žingsnius, valstybės priešais skelbdami likusią lietuvišką žiniasklaidą, kuri dar surenka nerimą keliančias žinias ir faktus. Jeigu tokia padėtis išliks, simbolinis valstybės lukštas, butaforija virstanti trispalvė, žaltytys ant kario uniformos ar koplytstulpiai laisvės kovų dalyviams iškeliaus į istorijos sąvartyną greičiau, nei atžlegsės rusų tankai. Ir tada, 2018 metais minint butaforinės valstybės šimtmetį, Lukiškių aikštėje vietoj paminklo tikslingiausia bus pastatyti vienintelį prasmingą falą – karstą lietuvių tautai. O šermenys jau kadaį įvyko Vandos Juknaitės ir Romualdo Granausko kūryboje.

Deja, į šį vaivorykštės spalvomis džiugiai nutviekstą eurolietuvių ateities paveikslą grėsmingai įsipaišė iš žiemos miego pakirdusi Rusijos meška –

ėmė ir uždėjo leteną ant buvusių „savų“ teritorijų. Nerangiai prisiminusi faktą, kad valstybę reikia ginti, valdžia gaivina šauktinių kariuomenę, nors tokie savaime suprantami dalykai, kaip karinio parengimo dėstymas mokyklose ar neterminuotas visuotinis šaukimas dar laukia papildomų grėsmių, idant būtų įgyvendinti. Ir vėl – istorinė sėkmė: tuo metu, kai tūkstančiai miško brolių, partizanų, laukė amerikiečių išvaduotojų, o politinių kalinių gyvastį palaikė ta pati viltis, jai išsipildyti nebuvo lemta. O štai dabar Lietuva – NATO narė, į pagalbą skuba JAV daliniai... Svajonė, kurią krauju iškovojo laisvės kovotojai, tapo realybe. Tik ar už tokią Lietuvą galvas dėjo Juozas Lukša-Daumantas, Jonas Žemaitis? Kas naudojasi jų auka, ir ką gins Lietuvos kareivėliai, savanoriai? Nevalingai tapusi herojiška, suskubusi solidarizuotis su puolama Ukraina, apginta tikisi būti valdžia. Baimės akys tokios didelės, kad jau šaukiamasi į *ispanijas* pomidorų skinti išvartų vargetų, *britanijose* indus plaunančių aukštųjų mokslų magistrų, *norvegijose* žuvis valančių inžinierių. Kai apgins, keletą medalių ant atlapų pakabins ir – atgal į platųjį pasaulį. Kam grėsminga konkurencija – naujųjų laikų didvyriai – reikalinga? Juk dabar – realios politikos, žmogaus teisių laikai. Valdžia irgi turi teisę į valdžią, amžiną kaip Lenino iškamša Kremliaus viduriuose. Jeigu Kristus ateitų šiandien į Europą, jį uždarytų į kalėjimą už homofobiją, kad dedasi išganytoju, ne žmogum, o Dievu. Jeigu į Lietuvą ateitų Adolfas Ramanauskas-Vanagas, būtų apšauktas populistu, su nešvarių Rusijai tarnaujančių partijų pinigais siekiančiu užgrobti karinį postą. O jei ateitų Jonas Basanavičius... jam diagnozė jau nustatyta. Į psichiatrinę! Faktas, kad prie Lietuvos vairo stovi antivalstybinis Rusų aljansas ir Lenkų rinkimų akcija, eurovaldžiai nė motais. Etninės sudėties partijos – irgi neregėtas išradimas. Ir kai kuriose kitose partijose knibždančių revanšistų, matyt, niekas į juoduosius sąrašus neįtraukia. Puiki 1996 metų Timo Bertono satyra – filmas „Marsas atakuoja!“ – iš kino ekranų persikėlė ne tik prie Juodosios, bet ir, ko gero, prie Baltijos jūros. Su „taikos misija“ užantyje ir Georgijaus juostelėmis po skvernais žali žmogeliukai vaikšto valdiškais koridoriais; ne patiklus mandagumas, o jų nekenčiama žemės daina gali apginti Prezidentą... Gal, pavyzdžiui, per visus garsiakalbius plyšojanti „Ant kalno mūrai, joja lietuviai“?

Bet galimas ir ne toksai fantasmagoriškas Lietuvos ateities scenarijus. Tai, kad lietuviai lemiamais momentais sugeba sutelkti valią ir parodyti pasauliui, ką gali, liudija ne tik atremti vikingų antpuoliai, sutriuškinti kryžiuočiai, prie Europos sienų sustabdyta mongolų-totorių ekspansija. Lietuvių ir ukrainiečių brolybės ašis, kurios svarba ne veltui vėl iškilo nūdien, buvo lemiamą jėgą, pakirtusi sovietinių koncentracijos stovyklų praktiką. Turiu galvoje unikalų istorinį liudijimą, Joanos Ulinauskaitės-Mureikienės atsiminimų knygą „Likimo išbandymai“ (leidykla „Versmė“, trečias leidimas), kurioje detaliai aprašytas blogio imperijos pamatus sudrebinęs Norilsko politinių kalinių sukilimas. Visi atsiminimai – tai įamžinta neįtikima tikėjimo, meilės Tėvynei, tautos papročių ir kūrybos viseto pergalė prieš kančią ir nužmoginimą keliaujant tremtinių etapais į Sibirą, į užpoliarę. Būtent tokio lygmens literatūros, kaip ši knyga, Dalios Grinkevičiūtės „Prie Laptevų jūros“ arba Vlado Kalvaičio „Sustiprinto režimo barakas“ pasirodymas XXI a. pradžioje rodo stulbinamai galingą lietuvių dvasinį potencialą ir ypač aukštą kultūros lygmenį. Ir net ne dar vienas tautos sąmonės blykstelėjimas, pirmiesiems įkalus vinį į Sovietų Sąjungos karstą, galėtų būti išeities tašku stiprinant gniaužiamą savivoką ir savivertę, o būtent XX a. laisvės kovų ir rezistencijos metraščiai, dokumentiniai ir meniniai, nes jie aukščiausios dvasinės įtampos daiktan surišo lietuvių, kaip politinės tautos, pasiekimus. Gausi raštija, išvers-ta į užsienio kalbas, ekranizuota ir kitaip meniškai įprasmin-ta šiuolaikinėmis priemonėmis kaip niekas kitas padėtų perkirsti nelemtą Gordijaus mazgą, surišusį Vakarų visuomenei rankas nežinios ir baimės pančiais ir trukdantį pagaliau įvykdyti teisingumą stalinizmo baisyboms, o kartu užkirsti kelią jo transformacijoms. Nuolat priminti ir išgarsinti antihumanišką Sovietų Sąjungos veiklą po II pasaulinio karo ne tik aneksuotose šalyse, bet ir Rusijoje, atskleisti, kaip ir kokiomis katorgos sąlygomis jos ekonominius pamatus dėjo, geležinkelius tiesė ir žaliavų kasyklose į šiuolaikinę vergiją paimtas plušo svetimų valstybių inteligentijos žiedas reikštų, jog būtų keičiamas požiūris į dabartinės Rusijos politinį paveldą ir būtų pagelbėta pačiai nuo represijų nukentėjusiai rusų tautai. Turime skleisti pasauliui žinių apie savo žygdarbius; nesame neseniai džiuuglėse aptikti aborigenai (su visa pagarba jiems), o aukšto kultūrinio išsivystymo tauta. Atkaklus savos kultūros propagavimas

pasaulyje, *naujoji knygnešystė* pačioje Lietuvoje yra vienintelė išeitis tada, kai net diplomatinės priemonės nedaug padeda, ypač sustiprėjusios tarptautinės įtampos sąlygomis.

Nestebina nūdienos Lietuvos politikų nedrąsa perimti tuos svertus, kurie valstybę pastatytų į vienodai gerbiamų demokratinių šalių gretas; stebina nenoras pasiremti sava tauta, nes tik ji viena gali suteikti valdžiai tvirtą užnugarį atlaikant įsigalėjusių stereotipų spaudimą. Tačiau be drąsos pareikšti pasauliui, kas esame, ateitis labai miglota. Tuo metu, kai tautos galios turėtų būti telkiamos gyvybiškai svarbiausiems sprendimams, jos kūrybingumas ir laikas švaistomas lėkštomis pramogoms, menkaverčiams projektams, biurokratizmui. O formuojant savą galios diskursą, būtina valstybės interesus iškelti aukščiau ekonominių ar individualistinių. Istorinės atminties įstatymo priėmimas yra lemiamą sąlyga pradėti savos istorijos reviziją, ir, remiantis įvairių sričių akademinių tyrimų laimėjimais, sukurti kuo teisingesnę lietuvių tautos evoliucijos vaizdą. Šiuo požiūriu svarbiausios dvi kryptys. Pirmoji – tai drąsa pagaliau pradėti kalbėti savo balsu ir liautis remtis kitų tautų selektyviais užrašymais, nes didžiosios kaimynės, natūralu, amžių bėgyje turėjusios šovinistinių interesų baltų tautų atžvilgiu, kitaip, nei tendencingai vertinti mūsų pasiekimus negalėjo. Jei lietuviai remiasi daugiausia lenkų, vokiečių ar rusų žiniomis apie mūsų praeitį, tai iš anksto pozicionuoja ontologinę nelygybę. Mums tinka ir tai, ką žymus kultūrologas, politikos istorikas Edvardas V. Saidas apibūdina kaip išankstinę Vakarų nuostatą kalbėti už Rytus dėl to, kad jie patys, esą, negali savęs reprezentuoti, o ištyrinėti, suklasifikuoti, aprašyti bei katalogizuoti juos pagal savą galios diskursą reiškia „žemesnių“ arba „silpnėsių“ rasių ir tautų kontrolę. Tai ir yra vyresniojo, arba didžiojo brolio sindromas, kurį jaučia Lietuva, net dešimt metų būdama ES nare. Ne tik nevienodos sąlygos, išmokos palyginti su kitomis sąjungos šalimis, bet ir padėtis, kai kažkur kaimyninių šalių, Maskvos, Varšuvos, Berlyno ar Vatikano bibliotekose, archyvuose uždaryti mums neprieinami arba negražinami dokumentai, galintys užpildyti taip svarbias istorines spragas, netiesiogiai į tai nurodo. Tai per karus ir sukilimus, kitais būdais nusavinti, išvogti turtai, išplėšti dvarai, bažnyčios ir rūmai, iš Lietuvos išvežti archeologinių

kasinėjimų artefaktai, ką jau kalbėti apie pradingusį tarpukario Lietuvos auksą ir kita. Peršasi prielaida, jog mūsų istorija daiktinių įrodymų pavidalais slepiama nuo mūsų pačių, o pateikiami tik kitiems tinkami jos variantai, idant mūsų valstybingumas, kultūros senumas būtų sumenkintas. Palyginti su šiurkščia Vladimiro Putino saviteigos samprata tai būtų švelnūs jėgos demonstravimo variantas. Švenčiame įsibrovėlio Brunono garbei „Lietuvos tūkstantmetį“, nes tai, kad kažkada mus paminėjo tradicinis priešas savo analuose, mums svarbiau, nei tai, kad Lietuvai ir baltams – tūkstančiai metų. Kaip vaikiška! Panašių pavyzdžių šimtai. Todėl antroji kryptis būtų reikalauti priėjimo prie dokumentų įslaptintuose archyvuose. Žinoma, tai bus labai sunku, nes galimai ir slepiami jie dėl to, kad gali išaiškėti ir būti paviešinti kitiems nepalankūs, o mums lemiamos reikšmės faktai. Bet ar lengviau buvo ginklu kautis už Tėvynę? Tai būtų kad ir palaipsnis, bet gražinimas skolos tautos didvyriams, dėl mūsų dabarties sudėjusiems auką, kuriai sunku rasti analogų, taip pat sąžiningų ir Lietuvai draugiškų kitų valstybių mokslininkų ir istorikų, filologų ir bičiulių darbui.

Troškimas atsitiesti Lietuvoje rusena; vien laiko klausimas, kada jis taps vyraujančia Lietuvos kultūros ir didžiaja politika. Lietuva tikrai ne prastesnė ar mažiau gerbtina, nei Armėnija ar Izraelis. Ne prastesni lietuviai ir už islandus, kad galėtų pareikalauti iš savųjų atsiskaityti už klaidas ir pareikalauti kietesnės užsienio politikos. Todėl pasitinkant moderniosios valstybės šimtmetį, būtų puiku išgirsti ir pamatyti veiksmus, matomus pasaulyje, reikšmingus ne vien lokaliai, kaip kad paminklų nusipelnusioms asmenybėms statymas; sulaukti didžiųjų valstybių vadovų apsilankymo ir palaikymo, pagaliau tarptautiniu mastu įvertintų netekčių dėl nacių ir komunistų vykdyto genocido. Kasdien belstis į strateginių partnerių ES sąžinę tol, kol jiems pasidarys *gėda* ne tik dėl ignoruojamų stalinizmo aukų, bet ir šiomis dienomis mūsų krintančių ukrainiečių – tokia turi būti dienotvarkė šiandien, rytoj, už šimto metų. Tiems, kurie kaip šakalai gina svetimų liūtų naratyvą, reikėtų priminti paprastą tiesą, jog už nugarų iš jų juokiamasi. Niekas, niekur ir niekada išdavikų bei prisitaikėlių negerbia, bet niekina. Jų „istorija“ – trumpa. Lietuviai jau nutiesė tiltus į amžinybę. Įvairios sąjungos

susikuria ir iširsta, o išlieka tautos, dvasia kylančios tosios amžinybės linkui ir teigiančios dvasinio prado viršenybę, kad ir kas pasaulyje nutiktų. Tikiu, kad Lietuva dar tars egzistencinį žodį visai kitoje plotmėje, nei šiandien pajėgia aprėpti pragmatinis protas.

„Respublika“, 2015 m. gegužės 8–14 d. (pradžia), gegužės 15–21 d. (pabaiga)

Sovietmečio reliktai

„Iš kur atsirado tiek daug „sovietžmogių“? Ir kas iš esmės jie yra? Ar jų darbų „vedlys“ yra ideologija?“ Taip klausė interneto komentuotojas, atsiliepdamas į mano straipsnį „Lietuvos apokalipsė“ (graikišką žodį vartojau tik figūratyvine prasme, nurodydama į galimą Lietuvos „pabaigą“ ir kartu ją lemiančią nebeslepiamą, išreikštą sistemine vidinę ir išorinę ardą). Daugiausia neaiškumų skaitytojams kyla dėl sovietmečio ir apskritai sovietinio mentaliteto, todėl tenka šį klausimą nagrinėti atskirai. Tuo tarpu iš karto atsakau į klausimą dėl ideologijos: taip, jų („sovietžmogių“) vedlys yra ideologija. Plačiau šį reiškinį aptariau straipsnyje „Apie ideologijų prigimtį ir žalą“ Rašytojų sąjungos leidinio „Metai“ naujame gegužės–birželio numeryje. Kartu jaučiu įsipareigojimą „Respublikos“ tribūnoje, sukurtoje tuo tikslu, pateikti alternatyvią Tautos uždavinių ir tikslų programą, nes gyvenimas yra platesnis ir gilesnis nei partijų programos bei ideologijos, o tai, kad alternatyvų beveik nesigirdi arba jos šalinamos kaip varžovės iš viešosios erdvės, rodo, jog šalies intelektualinis pajėgumas silpsta. Ir silpsta ne idėjų buvimo, o jų įgyvendinimo ir atstovavimo prasme. Kad tai būtina daryti, rodo nuolatinis bandymas keisti kertinius Lietuvos Konstitucijos punktus pagal jai prieštaraujančius politinių jėgų siekius arba aiškinti juos taip, kad atitiktų tų jėgų poreikius. Atkurti LK galias ir jų saugomą subjektą – Tautą (naciją) – įkurdinti jai skirtoje vietoje, iš kurios ji išstumta kaip visateisė konstitucinių galių savininkė, prižiūrėti, kad partijos vykdytų LK nuostatas, yra pats svarbiausias uždavinys. To nepadarius, „suverenu“ netrukus gali būti įrašytas „žmogus“, „piliėtis“ ar koks kitas smulkus subjektas su nesąlygiškomis

teisėmis be įsipareigojimų. Kai aptariant įvairių judėjimų ir organizacijų, siekiančių sugrąžinti lietuvių Tautai priklausančias teises, žlugimo priežastis Romualdas Ozolas pasakė: „Kurk savo naratyvą“, tai buvo paskutiniai jo žodžiai mirties patale ir patvirtinimas dėl bendramintiškumo (svarbiausia gairė – lietuvių Tautos ir jos savasties išlikimas), o kartu suvokimo, jog kiekvienas mūsų, dirbančių proto baruose, gali ir privalo įdėti savą indėlį į Lietuvos kultūrą ir politiką. R. Ozolas buvo žmogus, kuris pirmiausia buvo klasikinis mąstytojas ir priešinosi bet kokiems šablonams, neapmąstytiems ir civilizaciniu požiūriu bergždiems projektams, juo labiau, jei jie esti primesti svetimųjų ir veikiami priešišku interesu. Todėl nevalia jo veiklos perdėm supolitinti, kaip yra mėginama daryti *post mortem*, o išvelgti tą giją, kuri per Simoną Daukantą, Žemaitę ir kitus lietuvių šviesulius atvingiuoja iki mūsų dienų, kada tebėra neprarastas ryšys su esminiais Tautą ir jos prasmingą buvimą pasaulyje kuriančiais tikslais.

Daugelis nebetiki, jog sovietinis palikimas yra esminis Lietuvos Konstitucijos veikimo stabdys. Esą, jau išaugo sovietmečio neregėjusi karta. Tačiau iš akių išleidžiamas faktas, jog desovietizacija Lietuvoje iš esmės neįvyko, o sovietinės sanklodos diegėjai bei vykdytojai okupuotoje šalyje, atgavus nepriklausomybę, perėmė valdžios svertus ir elgiasi pagal senus standartus, ruošdami sau pamainą. Sovietų Sąjungoje nusikalstamą ideologiją formavo ir vykdė komunistų partija. Buvę komunistai Lietuvoje, nors ir tapę socialdemokratais, išlaikė buvusią įtakos struktūrą, valdymo mechanizmų pobūdį bei mentalitetą. Jei ir galima sakyti, kad veikiami naujų galios centrų, pirmiausia Vakarų liberaliosios demokratijos, sovietizmo paveldėtojai daug kur keičia veiklos kryptis ar iškabas, švelnina retoriką, vis dėlto tam tikrą ideologinį stuburą ir gebėjimą organizuotai perimti bei perduoti kaip estafetę kadaise įgytus principus socialdemokratams esant valdžioje išvelgti nesunku. Todėl jie ir nėra socialdemokratai tikrąja prasme. Kartu sovietmečio reliktai trukdo kurtis tikrosioms dešiniosioms jėgoms, kurios taip pat yra veikiamos to paties paveldo, tegu ir nesąmoningai, bet ne mažiau stipriai.

Komunizmo ideologija nuo pat atsiradimo patyrė daug transformacijų. Jos istoriją palikime sovietologams, tačiau pasistenkime patyrinti, kaip ir kodėl tikrovė priešinosi pastangai utopiją paversti rojumi žemėje, kada ji

tampa antiutopija. Darome prielaidą, jog nesėkmė yra užkoduota pačioje ideologijos prigimtyje. Gyventi pagal ideologijas yra iš esmės ydingas siekis, nes nė viena ideologija neapima visos žmogaus egzistencijos, nors ir pretenduoja į visažinystę. Priešingai, joms gyvybiškai būtina ką nors ryžtingai pasmerkti, atmesti, likviduoti. Nė viena idėja netampa kūnu, jei nėra organiškai susijusi su natūraliais gamtos ir visuomenės dėsniais. Suabsoliutintos ir įvairių režimų iki kraštutinumo privestos (tai yra, mėginamos įgyvendinti paraidžiui) jos suardo natūralią bendruomenių raidą. Kita vertus, kone visos utopinės ideologijos, jei atmeta dvasinį sandą ir pasaulėžiūros centre įkurdina žmogų, siekia grįsti savo ideologemas nudvasintos gamtos pagrindu. Regis, žemiško rojaus ištroškę ideologai taip pavargsta nuo savo paties proto, kuris geba tik konstruoti prieštaringas tezes, jog pasaulėžiūros pamatu padaro nesąmoningas galias. Tuomet suklesti dialektinis materializmas ir mokymas apie priešybių kovą kaip esminį vystymosi variklį, natūralios atrankos ir amžinos konkurencijos dėsnis pritaikomas sociumui, išlaisvinami ir mėginami naudinga linkme nukreipti pirmykščiai instinktai (judėjimas „atgal į gamtą“). Ideali komuna primena kažkokią pirmykštę bendruomenę, kurioje nežinia kaip veikia laisvės faktorius, nes niekas nėra apribotas įsipareigojimai šeimai, klasei, valstybei – iš esmės nepavaldus nė vienam protingam apribojimui, tačiau gerovė klesti, iš dangaus krintančios gėrybės pasiekiamos kiekvienam individui. Tokioje visuomenėje įvairovė ir istoriškai susiklosčiusios skirtys tarsi išnyksta, nes bet kas gali būti bet kuo. Kraštutinis žmogaus gamtinių poreikių liberalizavimas veda tiesiogiai į anarchiją, todėl neišvengiamas tokios „laisvės“ padarinys yra totalitarizmas. Galbūt permanentinės revoliucijos idėja ir reikalinga ne tik tam, kad beprotiškoms, neįgyvendinamoms utopijoms besipriešinti tikrovė bent laikinai paklustų, žinia, tik per prievartą, bet ir todėl, kad būtų nuolat kuriamas režimo precedentas, totalinės priežiūros poreikis.

Tam tikra prasme galima teigti, kad jokia ideologija, tarp jų ir komunizmas, gryna forma niekada neegzistavo. Bent jau sovietmečiu, nepaisant tikrų idealistų pastangų įgyvendinti svajones siekiant įveikti carinį atsilikimą (pavyzdžiui, kaime įtvirtinti tikrus „sovietus“, demokratiškas tarybas), Rusijoje valdžią užgrobę bolševikai gražius ketinimus pavertė realia antiutopija.

Todėl tiksliau būtų vartoti terminą „bolševikas“, o sąvoką „komunistas“ sieti su priklausomybe konkrečiai partijai, žodžius „sovietinis, sovietmetis“ – su realiai egzistavusia valstybe (SSRS). O dabar pažvelkime, kokie bolševikų metodai ir mąstymas veši dabartinėje Lietuvoje.

Pirmas ir ryškiausias bolševizmo paplitimo bet kurioje teritorijoje požymis yra žemas pragyvenimo lygis, skurdas ir badas, permanentinis deficitas. Jei nomenklatūra pasibaigus kruvinai revoliucijos fazei gyvena turtingai, visi kiti yra daugmaž „lygūs“ nepritekliuose. Šis keistas fenomenas, kai „armijai išvadotojai“ įžengus koją į okupuotą teritoriją staiga dingsta visos gėrybės, prasideda vagystės ir kriminaliniai nusikaltimai, yra aprašytas daugelyje šaltinių. Sunku pasakyti, ar tai yra sąmoningos politikos (kaip dirbtinai sukulto *holodomoro* atveju), ar neišmanymo padarinys. Veikiausiai ir viena, ir kita. Baigusis žiaurioms represijoms ir socializmui įžengus į „brandžiąją fazę“, masių reguliavimas per stygių vis tiek išliko švelnia forma: dirbtiniu deficitu kūrimu ir pilkosios zonos formavimu. Kaip tik šis požymis yra ryškus Lietuvoje, kuri, net būdama daugiau nei dešimtmetį Europos Sąjungoje, kad ir kiek dirbtų, vis tiek nieko neuždirba ir, išskyrus nomenklatūrą, toliau gyvena pilkojoje skurdo zonoje. Socialdemokratai, kurie turėtų rūpintis žmonių gerove, tai daro vangiai, nes jų išmoktos pamokos – kitokio, sovietmečio laikų. Daugiau ar mažiau tai tinka ir kitoms partijoms. Žmonių, sovietmečiu išmokusių kombinuoti, spekuliuoti ir įtvirtinusių kyšių sistemą, nė kiek nestebina šešėlinės ekonomikos ir korupcijos mastas. Darytina prielaida, kad tai yra sąmoningas žmonių laikymas šešėlyje ir neleidimas prasigyventi doru darbu kaip bolševikinės strategijos tąsa (kai kuriais atvejais inerciška). Su šiuo aspektu tiesiogiai susijęs teismų korumpuotumas ir apskritai nepajėgumas išbristi iš kriminalinę patirtį palaikančių sluoksnių formavimosi.

Žmonių kontroliavimas panaudojant saugumo struktūras ir jėgos padalinius (sekimas, kratos), viešumo varžymas ir valdžios veiksmų įslaptinimas, siekiant įbauginti ir valstybės aparatą naudoti saviems partiniams tikslams – tokia būtų antroji bolševizmo savybė. Tai buvo daroma siekiant sunaikinti opoziciją, laisvą žodį ir komunizmo (valstybės) priešus. Skaitytąs gali pamėginti aptikti paraleles, o mes tik pacituosime prezidento Valdo

Adamkaus mintį iš dienoraščių „Pareigos, kurios nesibaigia“ (Vilnius, 2015): „Jau kuris laikas kalbantis telefonu kyla įtarimų, kad įsijungia kažkokia aparatūra ir klausomasi pokalbių. Todėl kai kada tyčia pašnekame toms nematomoms ausims“ (2012 metų gruodžio 6 diena). Prezidentas knygoje santūriai, bet gana atvirai aprašo politikos eigą apgailestaudamas, kad deginami tiltai su demokratinėmis šalimis ir griauinama tai, ką jis kūrė dešimt metų.

Kitas bolševizmo požymis – nemokšiško propagavimas. Idėja, kad kiekviena virėja gali valdyti valstybę, yra savaip įdomi. Utopinio komunizmo realizacijos atžvilgiu tai – tokios utopijos savireguliacijos triumfo metafora. Tačiau Stalinas gerai žinojo, kad išsilavinusių žmonių grubiais antihumaniškais metodais nepavaldysi, todėl išnaikino ištisus profesionalių ir gabių gyventojų sluoksnius. Mėgiama buožių (tai yra, darbščių ir nagingų specialistų) nukenksminimo forma buvo ir kolektyvų vadovais skirti nemokšas, turinčius tik menką partinį apmokymą. „Proletarui“, arba pačiam primityviausiam visuomenės nariui buvo sudarytos idealios sąlygos valdyti. Kuriozais virtę prastų gaminių tiražavimas (ir kokybės ženklų išradimas) bei gamtos „įvaldymo“ stebuklai, upių vagų keitimas ar visuotinės kukurūzų plantacijos tapo sovietų folkloru. Lietuvoje šis partinio nemokšos valdymas yra daugiau nei akivaizdus. Tai, kad neseniai tik iš ketvirto karto buvo vargais negalais surasta švietimo ministrė, yra puikus valstybės nuvaldymo pavyzdys (taip pat klasikinis pavyzdys, kai kandidatą pristato darbo žmonėms atstovaujanti, šiuo atveju Darbo partija, kurią įkūrė iš Rusijos atvykęs buvęs suvirintojas). Sovietinis partinis mentalitetas reiškiasi beveik visose srityse, kai neišmanantys paskiriami svarbių ministerijų vadovais, tačiau kai tokie dalykai vyksta svarbiausioje strateginėje valstybės grandyje, švietime, kyla klausimas, ar kitą kartą švietimo ministru iš tikro netaps virėja ar šlavėja. Atvirkštinis procesas yra tas, kad aukštuosius mokslus baigę žmonės Lietuvoje neranda kito darbo, nei „virėjo ar šlavėjo“, o ir apmokami panašiai kaip jie. Šioje vietoje tinka realistinės operos apie kasininkes „Geros dienos!“ kūrėjų pastebėjimas, kad bedarbės menotyrininkės, dirbančios kasininke prekybos centre, personažas Vakarų šalyse kėlė nuostabą ir nesupratimą, kaip taip gali būti, bet buvo visiškai savas ir atspindintis realijas, pavyzdžiui, Maskvos žiūrovams (kalbėta TV laidoje „Naktinis ekspresas“).

Paralelių, kai akivaizdus senųjų sovietinių strategijų panaudojimas taikantis prie ES direktyvų, yra daug, ir tai būtų atskiros mokslinės studijos tema. Baigdama rašinį norėčiau atkreipti dėmesį į mažiausiai apčiuopiamas ir subtiliausias bolševizmo (o ir menševizmo) sukniedytas ypatingas mentaliteto grandis, kaip ilgalaikius ir itin grėsmingus pančius siekiant išsivaduoti iš vidinės okupacijos. Tai sovietinių respublikų – imperialistinės ir vėliau stalininės Rusijos satelių – programa, sukurta specialiai joms, kad būtų išugdytas servilizmas viskam, kas ateina iš Centro. Atsakomybės perleidimas Centriui, bet kurių nurodymų tvirtinimas ir vykdymas net neskaičius ir juolab, ginkdie, kritiškai neįvertinus – šitaip galima buvo lipdyti tinkamą molį: arba labai jauną pagal amžių, arba pamestinuką, nieko nežinantį apie savą istoriją ir kultūrą, arba palūžusį matant bolševikų vykdytus žvėriškus okupuotose teritorijose. Aklas paklusnumas, sakytum, teka bolševikų auklėtinių, kurie taip pat auklėja savo vaikus, gyslose. O šiais laikais dar ir pelningas (anais bent jau galėjai tikėtis išlikti gyvas), tad jokio vidinio pasipriešinimo nejaučiantys partiniai „sovietžmogiai“ nė nesvarstę, nė nemirktelę imasi vykdyti valstybinės kalbos naikinimo, eutanazijos (ne naujiena kai kurių sovietų ideologų fantazijose), seksualinių mažumų ir kitus aiškiai ne dešiniojo, o kairiojo ideologinio flango Europoje reikalavimus, didžiai artimus tikro čekisto dūšiai. Kartu sėkmingai tęsia dabartiniam Rusijos režimui palankias tradicijas, pavyzdžiui, išteisina žudikus omonininkus. Sugebėjimas šaltakraujiškai išnaudoti situaciją ir iš karto vilkėti kelis kailius, meluoti ir neraudonuoti, o esant reikalui, šaukti apie mitinio priešo ir šalintino varžovo „sutapusius interesus“, kiekvieną kart iš reikiamos varpinės – tai proletaro ainiui prilygsta didžiam sumanumui ir reikšmingai politikai... Kai gulaguose sunyko didžiausi kada nors žmonijos istorijoje matyti „liaudies universitetai“, tikrieji kad ir klystantys idealistai atsiseikino su galvomis ir jų vietą užėmė kažkada keikti oportunistai, toliau gaminti „sovietžmonių“ neberekėjo, jie dauginosi patys, nes nebeturėjo mokytojų, sakančių tiesą apie tikrąją, savą ir svetimą kultūrą bei civilizaciją.

Žinoma, nėra viskas taip paprasta, juoda ir balta. Kaip jau teigėme, įvairovė ir pažiūrų skirtumai pogrindyje išlieka net ir žiauriausių režimų laikotarpiu. Kuo stipresnė kultūra ir savitas tautos charakteris, tuo greičiau po

ideologijų maro šalis atsitiesia. Štai palyginimas vėl „iš kitos operos“, bet apie tą pačią problematiką. Ką tik Vilniaus festivalyje didžiausio ažiotažo sulaukė Pekino opera. Senasis rafinuotas scenos žanras pateikė siužetą, tinkamą bet kuriai save gerbiančiai ideologijų nekamuojamai civilizacijai ir stebinančią žmogiškų jausmų bei troškimų bendrumu. Kai Kinijai grasino priešas, o suktas diplomatas Vangas siūlė sutikti su jo sąlygomis ir eiti į kompromisus, Jangų dinastijos prosenelė pasisiūlė vadovauti mūšiui, imperatoriaus valia tapo maršale ir su visa moteriškų bei vyriškų jėgų kariauna apgynė tėvynės garbę. Amžių išmintis bent scenoje įveikė komunistinį Mao režimą. Yra apie ką pamąstyti ir Lietuvos elitui, sugužėjusiam į premjerą.

„Respublika“, 2015 m. birželio 19–25 d.

Apie lietuvių inteligentiją

Šio teksto problematiką paskatino faktas, jog pastaruoju metu populiariuose žiniasklaidos tinkluose imta metodiškai menkinti ir pasijuokti iš lietuvių inteligentijos. Tačiau lietuvių inteligentija yra puolama savų ir svetimų visus dvidešimt penkerius metus, nuo kurių pradžios skaičiuojame valstybės atgimimą. Nuosekliai menkinami šviesuoliai ir autoritetai, puoselėję lietuvių sunkmečiais ir okupacijų laikotarpiu. Jie kaltinami arba tuo, kad yra pasenusių pažiūrų ir neprisitaiko prie naujų pasaulio iššūkių, arba tuo, kad jų padedama suklestėjo naujoji tautai svetima nomenklatūra. Visame tame yra daug tiesos. Gyvename sudėtingu laikotarpiu, kai kinta daug nusišlovėjusių sąvokų ir reiškinių, nors jų esmė tokia pati, keičiasi tik šiuolaikiniame galios diskursui naudingos formos. Todėl ir inteligentijai tenka suteikti tą prasmę, kurią ji įgyja naujomis sąlygomis.

Žodynuose inteligentija apibūdinama kaip šviesuomenė arba visuomenės sluoksniškas, dirbantis protinį kvalifikuotą dvasinių ir materialinių vertybių kūrimo darbą. Nurodoma, kad Lietuvoje inteligentija ėmė rasti kunigaikščių ir didikų dvaruose – tai mokytojai, architektai, inžinieriai, gydytojai. Akivaizdu, jog terminas yra neutralus ir pozityvus. Suvokimo ar veikiau ideologinės indoktrinacijos perversmas įvyko sulig bolševikų revoliucija Rusijoje, kai sąmoningiausiu ir valdančiuoju sluoksniu buvo paskelbtas proletariatas (darbininkų klasė), o inteligentija tapo pariju, naikintina klase ar tarp sluoksniu ir buvo metodiškai suvaryta į gulagus, kuriuose,

anot politinių kalinių, susikūrė geriausi pasaulio universitetai. Populiarus sovietinis šampas „prokliatyj inteligent“ marginalizavo protus, kurie buvo pavojingi režimui, jiems buvo nuolat rengiami garsieji teismo procesai arba, kaip Kinijoje, sukurti specialūs chunveibinų padaliniai, vykde kultūros ir žmonių genocidą „kultūrinės revoliucijos“ vardu. Panašūs ekscesai stebimi nūdien Šiaurės Korėjoje ar Artimuosiuose Rytuose; tiesa, talibų ar Islamo Valstybės veiklos negalima tapatinti su ateistine neokomunizmo ideologija.

Civilizuotų visuomenių žmonės, kurių dėka klestėjo mokslas ir religija, buvo laikomi valstybės svarbiausia varomąja jėga, naujų idėjų ir progreso veiksmu. Tik totalitarinis anarchizmas kėsinosi apversti natūralią tvarką ir, anot Hario Hardingo (Harry Harding), „paimti valdžią intelektualų ir menininkų „superstruktūroje“ ir užkariauti valstybinę valdžią“. (*Juodoji komunizmo knyga*. Vaga, Vilnius: 2000, p. 708.) Kyla klausimas, kodėl XXI a. nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje inteligentija atsідūrė užribyje, per švietimo institucijas vykdoma jos ideologinė kontrolė, mokyklose, universitetuose įsivyravo karinis įsakmus tonas, baimės atmosfera, jie verčiami arba verslo struktūromis, arba nesavarankiškais kitų šalių institucijų padaliniais? Kodėl Lietuvos mokslą audituoja mistinės užsienio agentūros, diktuoja temas, menininkai, literatai privalo kurti efemerinį euromeną ir eoromanus? Kodėl Kultūros bei Švietimo ir mokslo ministerijos mažiausiai finansuojamos iš visų sričių, o pagrindinis finansavimas nuteka ne tautinio prusinimo reikmėms? Kas vykdo panašią sovietmečiui inteligentijos nušalinimo programą?

Atsakymai nėra lengvi. Nuo 2004 metų teko prisitaikyti prie Europos Sąjungos reikalavimų. Tuo tarpu lietuvių interesai reikalauja savarankiško valstybės požiūrio, kurio stokojama pradedant ūkio, energetikos klausimais ir baigiant krašto gynyba. Lietuvos strategija taip pat grindžiama tarpvalstybinės europiečio tapatybės sukūrimu, nepaisant to, kad Lietuva neturėjo laiko nei apmąstyti ir įvertinti sovietų okupacijos padarinius, nei padaryti iš to išvadas, o jei ir turėjo, to neiškėlė sau kaip prioritetinio uždavinio. Neįvertinus kad ir pačios naujausios istorijos, neįmanoma visavertiškai dalyvauti Vakarų kultūros procesuose. Todėl dabar vyksta Lietuvos valstybės korozija,

kuriai padeda tie patys veiksniai, aiškiai reiškęsi okupacijų laikotarpiais, o nūdien įgavę šiuolaikines minkštąsias formas: tai bendrininkavimas, prisitaikymas, nusišalinimas, ir labai retas – priešinimasis viskam, kas žlugdo valstybę per svarbiausias institucijas, praradusias savivaldą.

Iš esmės susiklostė panaši, tik dar įvairesnė, labiau klampinanti, daugiasluoksnė socialinio gyvenimo schema, skaldanti vienybę ir galimybę veikti kartu: tai apsisprendusieji dirbti su esamais galios centrais, sisteminiai kritikai, neperžengiantys jos leistinų ribų, atsisakę lietuvybės liberalai ir naujoji kairė, pasyvieji prisitaikėliai, nuoseklieji kritikai ir radikalieji kritikai. Visa ši neva opozicinių jėgų mišrainė sukuria vaizdą, jog Lietuva naikinama pačių lietuvių rankomis, nes nei valdžia, nei opozicija neturi vienijančio, racionalaus ir daugumos gyventojų reikmes tenkinančio centro/centrų.

Galima teigti, jog tai yra psichologinio pobūdžio problema, paveldėtos trauminės patirtys. Tačiau neišsprendę šio klausimo, negalėsime kurti savo valstybės kaip lygiavertės kitų tautų bendrijos narės. Kadangi Lietuva stengiasi tapti demokratine valstybe, svarbu nurodyti, kas trukdo jai tokia tapti. Du esminiai būties sandai visada apibrėžia tautos, arba nacijos, gyvastį: tai laisvė ir tikėjimas. Šiuo metu Lietuvos laisvė pažabota esminių savarankiškumo dėmenų atsisakymu didesnės, tai yra, europinės bendrijos naudai, ir, antra, paklūsta sekuliarios neoliberalizmo doktrinos, šiuo metu įgavusios kraštutinį neoprogresyvizmo pavidalą, propagandai. Jaunoji karta užaugo nepažinusi totalitarizmo siaubo, tačiau ji formuojama tuščioje erdvėje, iš kurios eliminuoti šie du sandai. Autoritetas, šviesuomenė, inteligentija jai neegzistuoja, nes yra įtvirtinta kita sąvoka – elitas, tapatinamas su galios struktūromis ir valdžios institucijomis.

Elitas yra tas, kuris diktuoja politikos ir gyvenimosios kryptis. Jis esmiškai sutampa su sovietinės nomenklatūros kategorija, nes nepalieka erdvės savarankiškam mąstymui. Paradoksalu, kad neoliberalizmo proteguojamas individualizmas dera su šio elito nuostata: elkis, kaip liepiame, o savo virtuvę gali galvoti, ką nori. Visuomenės gyvenime individas gali tik prisiderinti prie iniciatyvų, kurios nuleidžiamos iš viršaus, imituoti veiklą. Klasikine prasme inteligentijos negalime tapatinti su atsiradusia protinio darbo ir verslo klase,

kuri interneto teikiamas paslaugas ir informaciją, technokratiškai suvokiamą iniciatyvumą, biurokratizmą laiko švietimo pagrindu ir pažanga.

Dėl nepalankaus istorinio konteksto lotynų kilmės inteligentijos sąvoką dažniau keičiau lietuvišku atitikmeniu – šviesuomene, papildydama sąvoką samprata, jog inteligentas, arba šviesuolis, yra ne sluoksniškas ar luomas, ne profesija griežtai imant, kaip buvo įtvirtinta tarybmečiu, o tam tikra asmenį apibūdinanti dvasinė kategorija, kuri vienu metu yra ir ne kosmopolitinė, ir suteikianti galią gerbti viso pasaulio kultūras bei laimėjimus. Pirmiausia tai išsilavinęs asmuo, kuris bet kuriomis aplinkybėmis yra išlaikęs vidinę nepriklausomybę nuo politinės ar ideologinės konjunktūros, kuris gerbia savo protėvių palikimą, kultūrą, istoriją ir sugeba pakilti aukščiau už vienadienius interesus. Šviesuolio sąvoką apibrėžia iš kartos į kartą puoselėtos sunkiai apčiuopiamos dvasinės savybės, be kurių neįmanoma jokia aukštesnė žmogui būdinga veikla. Inteligentija – tai savimonė, tautos protas, sąžinė ir tiesos balsas.

Lietuvos elitui būdinga iškelti, garbinti, minėti svetimų kultūrų inteligentus, disidentus, kurių balsas girdimas tarptautinėje arenoje, ir tokiu virtualiu būdu tapatintis su jų nuopelnais, tačiau savųjų jis nemato ir nenori įtvirtinti kaip sektino pavyzdžio. Sukurta intervalstybinė pasaulėžiūra ir sistema neleidžia lietuviams tapti tikra politine tauta, kuri be laisvės ir tikėjimo nėra galima. Tačiau bet kuri tauta, kuri negirdi savo sąžinės ir tiesos balso, jei tas balsas skęsta audiovizualiniuose triukšmuose ir paklūsta atneštinės ideologijos galios diktatui, yra pasmerkta sunykti, nors mainais už paklusnumą ir gauna medžiagines gėrybes, kuriomis apdovanojama, deja, tik bendrininkaujanti elito dalis ir, suprantama, laikinai.

Periodiškai susidaro situacijos, ištisi laikotarpiai, kada elitas pamiršta prievoles ir pasiduoda ydoms – pasipelnymui, pramogoms, nežabotam valdžios troškuliui, viskam, kam reikia daug pinigų. Tuomet susidaro sąlygos nešvariems politiniams sandoriams, kuriais netrunka pasinaudoti destruktivios, valstybei priešiškos jėgos, ir tų sandėrių bei interesų, jei jie išgalėję ir tapę sunkiai išraunama korupcija, negali atšaukti joks intelekto ar šviesuomenės protestas. Tarptautinės įtampos metu pradeda lemti realios politikos svertai. Silpnoje valstybėje konkuruojančios jėgos gali atvesti į valdžią

netikėtus žaidėjus, kaip buvo prieš, tarkime, bolševikų revoliuciją Rusijoje ar nacių atėjimą į valdžią Vokietijoje. Ir anuomet dalis inteligentijos priešinosi, o dalis buvo priversta kolaboruoti. Praūžus destrukcijai, inteligentai kažkodėl privalo padaryti išvadas, nepaisant to, kad būtent jie tampa pirmosiomis režimo ar karo aukomis: iš pradžių eliminuojami kaip pavojingi tiesos skleidėjai, paskui – kaip ideologiniai priešai.

Nepaisant to, totalitarizmo, ideologinės propagandos, chaoso ir demokratijos žlugimo, perversmų laikais inteligentijos vaidmuo ypač svarbus. Jos balsas turi būti girdimas bent pogrindžio, savilaidos sąlygomis. Panašios grėsmės kartojasi ciklais, esame naujo ciklo pradžioje, ideologinio informacinio karo stadijoje. Skaldoma Europos Sąjunga, karai Artimuosiuose Rytuose ir nematyto masto pabėgėlių krizė, suaktyvėjusi Rusija yra gero nežadantis precedentas. Pasaulis, kuriame kaunasi priešiškos ideologijos, yra blogas pasaulis. Tačiau ne veltui Romualdas Ozolas yra pasakęs, kad „arba mes turime ideologiją, arba ji turi mus“. O kuri iš esamų ideologijų mus tenkina? Ko dėlei jos kuriamos, juk ne pačios sau? Ką laimi tauta ir valstybė, priėmusi ideologiją? Jei tokia ideologija tvirtina valstybės pamatus bei tautos savimonę ir padeda nustatyti korektiškus santykius su kaimyninėmis šalimis, tada ji gali būti tinkama. Akivaizdu, kad dabartinė kryptis Lietuvai nenaudinga vien dėl nekritiško požiūrio į ją. Tankas gali būti gerai padarytas ir galingas, bet jei jo nemokėsi vairuoti, įvažiuosi į griovį. Ar stipri valstybė nori būti tik keleiviu, nematančiu kurlink rieda jos tankas, ar prie valdymo mechanizmų sėdinčiu vadu?

Visiškai natūralu, kad šiuo metu dauguma kūrėjų, mokytojų, mokslininkų ir studentų renkasi saugesnį tylėjimo ar pritarimo elitui kelią, yra nusišalinę. Vakarų demokratijos pasirinkimas užsienio politikoje, kiek ji matoma išorėje, yra teisingas kelias, kova su antivakarietiška ideologija ir dezinformacija yra būtina. Tačiau ne mažiau būtina jautriomis temomis leisti pasisakyti žmonėms, nes žodžio laisvės suvaržymai, tabu tapusios temos valstybės nestiprina. Sunerimti verčia daug faktų (vilkinamos rezonansinės bylos, nepalankumas referendumams ir jų rezultatams, kt.), bet vienas svarbiausių požymių, jog judama ne į Vakarus, yra tas, kad tik Sąjūdžio metais ir truputį vėliau žodis laisvė iš tiesų veikė, visuomenėje kalėsi bendruomeniškumo,

kūrybiškumo pradmenys. Kas nušlavė tą milijoną besišypsančių mūsų tautiečių veidų, kurie žvelgia į mus iš istorinių mitingų kadru? Dabar už panašaus pobūdžio ir švelnesnių pasisakymų laisvę tampama atskalūnu, gresia atleidimai iš darbo, net teismai, principinė izoliacija ir pasiūlymai emigruoti.

Ar valstybės saugumo institucijos gerai dirba, jei neloyalumu pradedamas įtarinėti kone kiekvienas kritiškai nusiteikęs pilietis? Gal verčiau gaudytų tikrus užsienio agentus? Tebūnie šis skaudus klausimas retorinis. Mes labiausiai norėtume jaustis saugūs savo namuose. Kuo labiau ribojama pažiūrų įvairovė, tuo greičiau formuojasi tokia visuomenė, kuri be valdžios (režimo) diktuojamos nuomonės nieko daugiau nežino. Stulbina faktas, kad globalizmo amžiuje tarp daugybės Lietuvoje rodomų kabelinių Rusijos kanalų nėra nė vieno, kuris nebūtų „tėvyninės gamybos“. Visa produkcija, net filmai ir serialai – tik rusiški, o žiniose pateikiamos, žinoma, rusiškos įvykių versijos. Tai pritrenkianti fikcija paversta tikrovė. Tarsi gyventum Marse, kuriame, be marsiečių, nieko daugiau nėra! Persekiojimas už pažiūras, jeigu jos Konstitucijoje nėra įvardytos kaip priešiška valstybei veikla, gali liudyti tik gravitaciją link despotiško modelio santvarkos. Ir priešingai, jei leidžiama viešai menkinti valstybės simbolius, iš aukštų (pavyzdžiui, savivaldybės) tribūnų necenzūriniais žodžiais tyčiotis iš lietuvių ir tradicijų, jei tik dėl akių baudžiama už antivalstybinį chuliganizmą, – ką gi, sveiki atvykę į kitą planetą...

Kita vertus, debesys sparčiau kaupiasi dėl daugumos bailumo, servilizmo ir egoizmo. Net keista, kaip galima tenkintis tik medžiaga, vienaplane buitimi, neturėti aukštesnių idealų. Gyvūniškai žmogaus būčiai tyrinėti rengiamos konferencijos, atliekami „objektyvūs“ tyrimai, gausiai finansuojami projektai, ji įtvirtinama kaip madinga, teisinga ir didžiai gerbtina padoriam europiliečiui. Kas dar neseniai kėlė juoką kaip kuriozas, tampa grėsminga ir įstatymo bei žiniasklaidos peršama norma. Negali net nusisukti nuo iškreiptos kūno sampratos, negali parodyti, kad tau nejauku kokioje nors parodoje ar spektaklyje. Nes neomaterializmo tikslas yra nuo mažens įtvirtinti pasaulio vaizdą, kuriame tarpsta visos įmanomos besielio kūno transformacijos. Tai yra kita medalio pusė. Kaip išlaviruoti tarp Scilės ir Charibdės, klaustume savęs ir inteligentijos?

Šviesuomenės pagrindinis uždavinys išlieka – tai švietimas, tiesos sakymas, istorijos atkūrimas bet kuriomis sąlygomis. Nusišalinusi į individualią erdvę ji nedalyvauja kuriant valstybę ir neatlieka esminių pareigų. Dabartinė situacija yra dėsninga: dalinės, o tiksliau – niekinės privilegijos politine prasme nesavai galiai tarnaujantiems tėra simuliakras, fikcija, regimybė, ir viską tenka pradėti nuo pradžių. Užpildyti spragas vėluojant ketvirčiu amžiaus – neeilinis uždavinys. Tačiau jeigu tikimasi išgirsti stebuklingą sprendimą, niekur negirdėtą receptą, išrasti panacėją, – privalu pasakyti, kad tokio nėra. Teks išmokti pamokas, kad ir kiek jos kainuotų.

Sugrąžinti Lietuvai laisvę, tikėjimą, viltį ir kūrybingumą – prioritetinis šviesuomenės uždavinys. Šia prasme negali būti jokio dalinio atsižadėjimo, nusišalinimo ar mėginimo perkelti našta kitiems. Niekas savaime nesusitvarkys. Palikta savieigai ir tokiai dalykų slinkčiai kaip dabar, Lietuva, lietuvių kalba ir kultūra yra pasmerktos. Tačiau su panašiomis problemomis nuolat susiduria ir daugiamilijoninės šalys, kurios kenčia svetimųjų įtaką ar užkariavimus. Idealia prasme mes nesame nei maža, nei nereikšminga šalis, priešingai, turime paveldą, kurio gali pavydėti ir, be abejo, pavydi skaitlingesnės tautos, nors kiek susipažinusios su mūsų istorija. Todėl ir pradėjime nuo pradžių: atlikime sąžinės apskaitą. Kiek ir ką mes žinome apie save? Kaip ir kokiais būdais perduodame savo žinias ateinančioms kartoms? Ar jaunimas yra mūsų ateitis ir tinkamai remiamas gyventojų sluoksniu? Ar kasdieniu elgesiu gerbiame kovotojų už Lietuvos laisvę aukas? Ar muziejuose ir bibliotekose, amžininkų atmintyje glūdinčios turtai mus domina, ar mes juos išstudijavome? Nemažai save laikančių išskirtiniu elitiniu neva inteligentų protėvių egzamino neišlaikytų. Laikykime tai pirmiausia skola jiems, nes jie aukojosi, mirė kančiose dėl mūsų ir mūsų vaikų ateities.

Pradžia ir būtų kiekvieno iš mūsų sąžinė. Bent su savimi būkime nuoširdūs, nemeluokime, išdrįskime pasipriešinti melui ir išorėje. Jeigu turime dalelę išminties perdavos, savos ar metacivilizacinės, pasipriešinkime ateinančiam titanui. Mes ne vieni ir ne pirmi tokioje akistatoje su būtimi. Galima pacituoti Josifo Brodskio atsakymą KGB tardytojams, kai jie klausė: „Kas jums suteikia teisę taip kalbėti?“ Brodskio atsakymas buvo trumpas: „Dievas.“ Šitai pat mąstė ir kalbėjo mūsų garsiausi rezistentai Antanas Terleckas,

Alfonsas Svarinskas, Nijolė Sadūnaitė, svetimos šalies saugumo tarnautojus vadinusi „broliais kagėbistais“ (manytina, unikalus autentiško tikinčiojo atvejis), ir daugelis mažiau ar daugiau žinomų ne tik lietuvių, bet ir kitų tautų kankinių, ištvėrusių garbės pamoką tikėjimo galia.

Kiekviena save sauganti civilizacija, kultūra sudaro sąlygas gyventi ir atitinkamai reikštis kategorijai žmonių, kuriuos įvardija kaip mąstytojus, poetus, filosofus. Dalis šviesuomenės perteikia jau sukauptas žinias, o dalis jas permąsto, generuoja naujas idėjas, nuolat gilinasi į būties klausimus. Taikos sąlygomis jiems esti lengviau, jiems nebūtina tapti mokslo ar religijos kankiniais, nelygu kokia valdžia ar tironas pasitaiko kelyje. Lietuvoje pernelyg didelis akstinas suteikiamas rinkai ir jos gėrybėms, žavimasi milijonieriais, tarsi tai būtų gėrybė savaime. Brandžioje visuomenėje visada keliamas klausimas, kam tai reikalinga, ar turtai yra žmogaus pasiekimų žemėje viršūnė? Kam turėtų būti panaudojamas sukauptas turtas? Akivaizdu, ne vien vargšams papenėti mokama dešimtinė (kaip islamo kraštuose). Tokia visuomenė gerbia iš praeities paveldėtą tam tikrą išminties perdavą, kuri gali reikštis įvairiai, bet ar tai būtų kunigai, ar net atskira kasta kaip Indijoje (brahmanai), besąlyginė pagarba jiems išlieka. Pasakytume daugiau: pagarba nebūtinai konkrečiai asmenybėms, nes žmogaus prigimtis ribota, bet pačiai idėjai, kad turi egzistuoti tie, kurie turi galią (gebėjimą) interpretuoti žmogaus dramos žemėje, pasaulio sąrangos, evoliucinės raidos tikslingumo ir panašius klausimus.

Šių dienų Europoje religija palaipsniui išstumiamą iš valstybės prieglobsčio, pašaukimų katastrofiškai mažėja, vienuolynai merdi, vienuoliai ir vienuolės patys turi išsilaikyti iš labdaros ir savo menkų amatų (namudinio darbo kaip viduramžiais), piligrimystės idėja liko tik romantiškas prisiminimas (jei ir gyvuoja, tai tik turizmo ir pelno iš jo pavidalu). Filosofija ne tik nebe kažkieno tarnaitė, ji visuotinai skelbiama kaip atgyvenusi. Kas lieka? Genetinių ir technologinių eksperimentų placdarmas. Kosmoso įvaldymas, kuriam (marsiečiams?) skiriami milijardai. Dar yra filantropų, tačiau bendra tendencija Vakaruose nėra palanki, nes viskas suvedama į pelną. Pelnas gali remti paskiras iniciatyvas (ir tokiu būdu vertybiškai, o tiksliau, proporcingai uždirbtiems milijardams, hiperbolizuoti atsitiktines sėkmės figūras,

tokias kaip Bilas Geitsas), tačiau bendra visuomenės sandara atsiduria aklaivietėje, nes ne pelno siekiančios organizacijos ir pati savaiminio eschatologinio reikšmingumo idėja atsiduria užribyje.

Todėl sakýčiau, kad svarbiausias inteligentijos tikslas turėtų būti... biblioteka. Biblioteka iš didžiosios raidės, kurioje būtų sutelktas žmonijos intelektualinis palikimas. Mažesniu ar didesniu mastu toje nuostabioje bibliotekoje, tegu ir internetinėje (ji savaimė yra nuostabus reiškinys), turi sugyventi ir būti prieinami didžiausi visų kultūrų pasiekimai. Jeigu negalime turėti nacionalinės bibliotekos ir muziejaus vienu metu, kokią turi Niujorkas, ir ne vien jis, kur net pirmokas gali susipažinti su didžiausiais mokslo laimėjimais pagal specialias programas, pradėkime gaivinti numarintus muziejus ir bibliotekas provincijoje ir kelkime klausimą, kodėl Vilniuje buvo uždaryta nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka neribotam „remontui“?.. Vien šis faktas rodo, kaip svarbu valstybingumo priešams sunaikinti prieigą prie žinių šaltinio. Rinkime aukas, kad kuo greičiau ji būtų atidaryta.

Šalia tikėjimo kaip svarbiausių būties, kartu ją teigiančios inteligentijos tikslą iškėliau laisvės sąvoką. Iš to, kas pasakyta, matyti, jog kuo laisvesnė valstybė, tuo laisvesnis žmogus – savo pasirinkimu, galimybe analizuoti pasaulio literatūrą, patirtis visose sociumo apraiškose. Inteligentijos, arba šviesuomenės, įgimtas uždavinys ir būtų ne paklusti dabartinio elito nustatytoms raiškos riboms, o įsipareigoti civilizacinėms vertybėms, rašytiniams pasaulio šaltiniams, kurie laisvės sąvoką sieja su būties vertikale. Mūsų, lietuvių, tradicijoje tokių mąstytojų, aktyvių ir visuomeninėje plotmėje, yra daug, ypač tarpukario (tautinės Respublikos) Lietuvoje. Jų paveldą reikia platinti ir garsinti. Sugrąžinti į mokyklas laisvės idėją, kuri būtų suprantama ne kaip atskiro individo egzistencinė saviraiška, bet kaip istoriškai reflektuoto ir turinčio ateitį bendro visuomenės gėrio tąsa, pagrįsto tautos paveldo gintimi. Faktiškai tai reikštų elito etikos atkūrimą, nes be tokio elito Lietuvos ateitis primena lenkmečius ar rusmečius. Taigi būtina sukurti Lietuvai svarbų valdžios sluoksnį, į kurį inteligentai ir įsilietų natūralia srove.

Pasaulio kultūra ir Lietuvos indėlis į ją, ryžtingai atmetus istorines falsifikacijas, yra viltis, kad gėrio jėgos nugalės.

Ši galia laukia mūsų, ateinančiųjų, ir tik nuo mūsų priklauso, ar ji prikels Lietuvą garbingai būčiai, ar vėl dėl sumenkusios dvasios pasitelks svetimas kariaunas ir pajėgas, ar marins žmones beprasmiškoje bedievėje nuasmenintų individų masėje, žadėdamos virtualų rojų, kurio pabaiga – tikras pragaras. Laisva valia yra suteikta, tad viskas priklausys nuo to, ką mūsų šviesuomenė pasirinks: šviesą ar tamsą, amžinąsias vertybes ar baigtinių vilionių miražą. Po saule – nieko nauja. Tačiau šiandien nauja gali pasirodyti besąlygiška meilė visiems, kurių dėka esame, ir drąsa, kuri, anot lietuvių patarlės, kaip mažas akmenėlis didelį vežimą verčia. Rinktis anksčiau ar vėliau teks. Tegul ta aušra ir, stipri ir savarankiška, jau moderni ir galinga Lietuva ateina kuo greičiau. Argi gali pasaulis apsieiti be mūsų, senbuvių? Mano atsakymas – ne, negali, tačiau turi suteikti akstiną ir kitoms, jaunesnėms kultūroms pasiekti dvasinę brandą.

„Nepriklausomybės sąsiuviniai“, 2016 m. Nr. 1

Žmonės ir politikai

Toli siekianti dezintegruojanti jėga iš Rytų, atsirandanti iš komunizmo susinaikinimo, skleidžia susiskaidymo fermentą Vakaruose.

Robertas de Matėjus

Šią konservatyvaus italų istoriko citatą išėities teiginiu straipsniui pasirinkau dėl to, kad ji nuostabiai tiksliai atskleidžia pastarojo ketvirčio amžiaus socialinių pokyčių problematiką ir patvirtina esminį Vakarų požiūrį į juos nepaisant stiprėjančios Europos šalių integracijos, o gal kaip tik dėl jos. Kad ir kokios skirtingos jėgos dalyvauja valstybių ir kultūrų dialoge, išoriniai pokyčiai nepajėgia užtušuoti tipiško vakarietiško esencializmo ir eurocentrizmo recidyvo, kuris greitai išryškėjo kilus Sirijos krizei, pabėgėlių antplūdžiui bei Rusijai pradėjus aktyvius karo veiksmus tiek europinėje kontinento dalyje (Ukrainoje), tiek Azijoje (Sirijoje).

„Dezintegruojanti jėga iš Rytų“ – tai ne tik Rusija. Tai ir Rytų bei Vidurio Europos šalys, kurios Vakaruose nebuvo laukiamos išskėstomis rankomis, veikiau jos buvo priimtos nenoriai, palankiai sukritus pažangiems tarptautinės opinijos balsams. Tačiau daugeliui Vakaruose iki šiol atrodo, jog tai buvo klaida, ir ne tik dėl to, kad šaltasis karas kažkam ekonomiškai buvo naudingas. Komunizmo žlugimas, kaip paaiškėjo, Rusijos nesusilpnino, o tik sukėlė papildomus rūpesčius, nes buvusio komunistinio bloko šalių prisijungimas prie Vakarų ekonominės zonos klasikinį antagonizmą sustiprino (trumpas diplomatinis atlydis tebuvo atokvėpis prieš naujus ambicingo dabartinio Rusijos Prezidento siekius), atitirpdė išaldytus klausimus dėl to,

ar teisingai po Antrojo pasaulinio karo buvo padalintas pasaulis, ir kaip ilgai tokį *status quo* pavyks išlaikyti. Kartu dorotis su pakitusiu, vėluojančiu neokomunistinių šalių mentalitetu, kaip paaiškėjo, nėra paprasta. Užsispyrę „rytiečiai“ tapo kalti dėl to, kad juos kažkada okupavo, prievarta įdiegė svetimą pasaulėžiūrą, vykdė genocidą, todėl trauminės patirtys yra tokios gyvos, kad jie nori išsaugoti ir atkurti kad ir menką savarankiškumą, kurį Vakarai visada turėjo, bet, pasirodo, nenori jo pripažinti čekams ar vengrams, ką jau kalbėti apie ukrainiečius ar gruzinus. Nepadedą net paklusnių naujokių pastangos kuo greičiau įsiliesti į Europos Sąjungą, o Vokietijai, regis, daug maloniau bendrauti su imigrantais iš Azijos, nei savo tautiečiais iš buvusios Rytų Vokietijos. Psichologinė siena tarp abiejų Vokietijų dar stūkso.

Ar tai paradoksas? Ne, jei manytume, jog vakarinei Europos daliai iš tiesų nesinori spręsti bruzdančių tautų klausimo, nes tai „skleidžia susiskaidymo fermentą“, destabilizuoja, priverčia imtis atsakomybės. Todėl geriau koks nors Kadyrovo arba Lukašenkos tipo diktatorius tose šalyse, nei jų gyventojų teisė į demokratiją. Diktatoriai tampa neparankūs tada, kai ima demonstruoti per didelę karinę galią ar kelia terorizmo pavojų. O iki tol jie – puikūs „stabilizatoriai“, kuriems galima taikyti sankcijas, kontroliuoti ir jausti civilizacinę viršenybę.

Pabėgėliai išryškino daug nuoskaudų. Naujas smūgis lietuvių, vengrų, slovėnų ir kitų „rytiečių“ savivertei – tai, kad sirai, afganai, afrikiečiai nenori gyventi jų šalyse, net jei bėga nuo mirties, suirutės ir skurdo. Lietuviai, pamiršę pažeminimą dipukų stovyklose ir vėliau priverstinę tremtį bei jungą svetimų šalių fabrikuose dėl karo, kurio jie nesukėlė ir tapo aukomis, lygiuojasi į didžiąsias valstybes. Lietuva tapo jų politikos dalimi ir įrankiu, kartu prisiimdama ir istorinę atsakomybę už veiksmus, kurių nepadarė, ir dabar yra priversta labiau rūpintis atvykėliais, nei savo piliečių gerove. Šios pastangos atrodytų ne taip liūdnai, jei Baltijos valstybės priverstų Vakarus iš esmės peržiūrėti Antrojo pasaulinio karo padarinius. Net ir veikiant Jungtinėms Tautoms, atsikratyti primesto antrarūšiškumo pavyks tik tada, kai jose bus laimėtas mūšis dėl vienodai garbingo ir veiksmingo statuso nepaisant šalies dydžio ar karinių pajėgumų. Tokia yra demokratijos esmė, skelbiama kaip pasaulinės taikos garantas. Tikėtina, kad neseniai atsiradęs

iškreipiantis faktorius, kada vienintelio individo teisė pradeda konkuruoti su visa žmogiškomis normomis ir kokio nors teisėjo paskelbtas nuospren-dis įgyja galią laužyti net tarptautiniu lygmeniu pripažintas konvencijas, ilgai netvers.

Prieš dvidešimt metų numatęs Mastrichto sutarties padarinius, ūkinio ir piniginio suverenumo praradimą ir slinktį į bendrą europinę tapatybę bei pilietybę – politinio savarankiškumo netektį, konstatavęs, jog „šio proceso rezultatas yra tribalistinis naujosios kairės anarchizmas“, R. de Matėjus yra ne vienintelis, kuris Bakunino modelio, liberalaus leftistinio viršvalstybinio ES elito dekonstrukciją mato kaip protingą išeitį. Tačiau grįžimas prie buvu-sių vertybių nesiūlo išsigelbėjimo mažosioms tautoms, nes, kaip ir daugelis reaktionierių, jis naudoja posakius, kuriuose didžiuojasi Šventąja Romos im-perija arba teigia, kad „1992-aisiais sukanka 500 metų, kai europiečiai atra-do ir civilizavo Ameriką“. Turbūt tai turėtų reikšti, kad Amerikos čiabuviai turėtų didžiuotis savo žemių, kultūros bei genofondo praradimu ir švęsti raudonosios rasės genocido pusės tūkstančio metų jubiliejų?* Praslystanti anachronistinė retorika atidengia labai gajų ir tarsi atgimstantį prieškarinį mentalitetą ir rodo, jog kalbėti apie pokolonialinę epochą ir kurio nors im-perializmo pabaigą – gerokai per anksti.

• • •

Britai kovoja su pernelyg didele centralizacija, vykdoma iš Briuselio, tačiau suvokia ir galimo ekonominio atsiskyrimo nuo Europos Sąjungos padarinius, kurie, pasak ministro pirmininko Deivido Kamerono, prilygtų „žengimui į tamsą“. Jeigu tai gresia tokioms stiprioms valstybėms, kaip Jung-tinė Karalystė, tai ką galėtų rinktis Lietuva? Kito pasirinkimo, nei ES, nėra, nors būtent tokios šalys, kaip Lietuva ar Lenkija, geriau nei Vakarų vals-tybės atpažįsta totalitarinio valdymo modelius, kai maksimalios kontrolės, unifikavimo, kišimosi į visuomeninę ir asmeninę piliečių erdvę masteliai

* Deja, ši nuomonė ne paimta iš sovietų propagandos, kaip gali pasirodyti, bet remiasi autorės asmeniniais kontaktais ir tyrimais su įvairių indėnų genčių palikuonimis, iki šiol diskriminuojamais ir mėginančiais išlaikyti savito paveldo likučius.

didėja, tuo pačiu metu visa tai dangstant demokratijos arba „gerovės kiekvienam“ ir ypač diskriminuojamiesiems siekais.

Rinktis arba šaltojo karo uždaras sienas, sumažėjusį žmonių bei kapitalo judėjimą, arba prievartinį ištirpimą federalizuotoje Europoje nėra viliojanti perspektyva. Geriausia būtų tikėtis, jog Europos politikai neis lengviausiu keliu, o vis dėlto ims iš esmės spręsti tautų gerovės klausimus. Šią užduotį labai apsunkino milijonai pabėgėlių, kurie privertė suabejoti, ar deklaruojama socialinė apsauga, visokeriopa parama nuo karo bėgantiems žmonėms yra nepažeidžiama nuostata? Ir nors regime šimtus savanorių, neatlyginamai padedančių karo aukoms kuo tik gali, nors tiriamoji žurnalistika itin kritiškai vertina kraštutinių dešiniųjų pasisakymus, pavyzdžiui, Danijos žmonių partijos pirmininko Sioreno Esperseno nuomonę, jog pabėgėlių krizė yra „pragaištinga Danijai“, nes sukėlė „kultūrinį pokytį“ ir sudavė „ekonominį smūgį“ – lygiagrečiai matome ir augantį Vakarų lobistų grupių suinteresuotumą tik savo kišene ir sukauptu kapitalu.

Pažvelkime, kaip lobizmas pasireiškia Lietuvoje. Daugelio politikų ir verslininkų optimizmas ir pažadai, nepaisant šiurkštaus neatitikimo tarp jų žodžių ir ūkinio gyvenimo faktų, kone 30 nuošimčių siekiančios šešėlinės ekonomikos (ekonomikos vadovėliuose rašoma, kad tokiu atveju reikia kalbėti apie grėsmę valstybei), su kuria tarsi susigyventa – lyg pasaka be galo, kurios nebesinori klausytis, nes jos sekimas nieko nekeičia. Po eilinio sukrėtimo greitai susigyvenama su iškreiptomis gyvenimo formomis, normalioje visuomenėje laikomomis anomalija: vaikžudyste, savizudybėmis, agresyviu elgesiu mokykloje ir kitais reiškiniiais, kurių mūsų visuomenėje (arba jų kraštutinių pavidalų) iki šiol nebuvo. Žinoma, mes dar nepasiekėme JAV lygio, kuriose šaudymai mokyklose yra tapę kasdienos norma, kai pastaraisiais metais žuvo nekalto žmonių netoli keturių tūkstančių. Mat šios šalies lobistai kovoja už „žmogaus teises“ apsiginti ir turėti ginklus, ir jų žodis nusveria JAV prezidento Barako Obamos žodį. Vakarų demokratija ir šiuo atveju veikia nors tiek, kad tokios žiniasklaidos žvaigždės, kaip CNN žurnalistė Kristijana Amanpur iškelia faktus į viešumą. Tačiau Lietuvoje į neviltį įkritusių, apkvaišusių ar visiškai išėitities nematančių, sunkia depresija sergančių žmonių veiksmus įmanoma bent suvokti ir jų gailėtis kaip nelaimės ar sisteminių

trūkumų aukų, kurios vis tiek bus teisiamos ir įkalinamos arba perduodamos psichiatrinėms tarnyboms.

Prieš kelias dienas per vieną TV šou Laisvosios rinkos instituto direktoriui Žilvinui Šilėnui išsprūdo frazė, kuri mane sukrėtė labiau, nei siaučiantis cunamis Tailande. „Skurdas yra natūrali žmogaus būseną“, – pasakė dailus brangių kostiumu vilkintis jaunikaitis, kurio ilgos blakstienos dengė primerktose plieninėse akyse slypintį priešiškusumą likimo (o kartais ar ne tų pačių LLRI ideologų ilgametės veiklos?) nuskriaustiesiems, ir kuris it šventasis lange kasdien pasirodo čia vienoje, čia kitoje televizijos laidoje su aki-vaizdžiu uždaviniu atremti žmonių skundus. Šį šūkį: „SKURDAS – NATŪRALI ŽMOGAUS BŪSENA!“ reikėtų aukso raidėmis iškalti ant Laisvosios rinkos instituto durų, užsienio bankų ir kitų „nematomajai rinkos rankai“ pavaldžių institucijų. Tada būtų aišku, kokia programa jau ketvirtį amžiaus vykdoma Lietuvoje. Panašiai, kaip ant koncentracijos stovyklų buvo iškaltas šūkis: „Darbas išlaisvina“ (*Arbeit macht frei*).

Reikėtų padėkoti už tokį liberalistinės ideologijos atvirumą, nes ji praneša, jog kartu su krikščionyste turi išnykti ir jos socialinio gailestingumo normos. Vienuoliams buvo siūloma atsisakyti pasaulio gėrybių ir pereiti prie neturto. Bet niekas nekalbėjo, kad tikras krikščionis turi gyventi skurde, nes neturtas, kaip pasirinkta santūraus gyvenimo nuostata, neturi nieko bendra su skurdu. Skurdas – tai negalia, apsileidimas ir atsinaujinančios ligos, neraštingumas ir vagystė, virvė arba kirvis po kaklu. Skurstantis žmogus dangaus virš galvos nemato. Todėl šis postulatas apibūdina metodišką lietuvių asmenybės skurdinimą – didžiausią įmanomą nusikaltimą savam žmogui.

Ž. Šilėnas nevalingai perdavė žinią, kuri išreiškia veikiausiai esamas, bet slepiamas Europos lobistų nuostatas Rytų tautų atžvilgiu. Tokiu atveju jis atstovauja ne Lietuvai, o tarptautinei finansinei grupei, dar daugiau – jos ideologijai, pagal kurią lietuviai yra matomi kaip pati skurdžiausia darbo jėga, dar skurdesnė už pabėgėlius iš Afganistano, Šiaurės Afrikos, Pakistano ir Sirijos, mat tie pabėgėliai kontrabandininkams sugeba sumokėti tūkstantinius kyšius. Todėl Lietuvos darbdaviams jau suformuotas požiūris į pabėgėlius kaip vertesnius už vietinius gyventojus, jų laukiama kaip darbo jėgos. Reikia tik kelių trūkstančių įstatymų potvarkių, ir pabėgėliai plūstelės ir į

mūsų kraštus. Galbūt jie negalės džiaugtis itin dideliu uždarbiu, bet jei Europos Sąjunga ir įkandin Lietuva išimties tvarka užtikrins medicininę ir socialinę apsaugą jų gausioms šeimoms, teisę į darbą, būstą, darželius, mokyklas ir religinius namus, taps aišku: „Skurdas – natūrali lietuvių būseną“, nes pirmenybę įgaus atkeltieji, lytinės, religinės bei etninės mažumos. Galbūt todėl Ž. Šilėnas braižo grafikus, kuriais mėgina parodyti, jog minimalaus mėnesinio atlyginimo (MMA) didinimas mažina darbo vietų skaičių (!), o ekonomisto Justo Mundeikio atlikta statistinė analizė teigia priešingai. Matyt, tai, kad MMA perkamoji galia bent tris kartus sumažėjo vien dėl euro įvedimo ir toliau mažėja dėl vykstančios infliacijos ir kitų faktorių, įeina į LLRI planus?

O tai reiškia, kad lietuviai privalės sudaryti atkeltiesiems darbo vietas ir geresnes sąlygas bei algas, nei sau, statyti mečetes ir namus. O kada 2020 metais baigsis Europos finansavimas, nežmoniškos skolos bus išskirstytos lietuviams mokesčių pavidalu. Tikėtina, kad norint išvengti susidūrimų su naujakuriais, karo pabėgėliai ir toliau liks privilegijuoti tautos atžvilgiu (saugomi įstatymų ir policijos), o stambūs kapitalistai jokių mokesčių iš viso nemokės. Sunku suvokti, kas Lietuvoje rašo tokius ir panašius tautai pragaištingus scenarijus, bet jie prastuminėjami pakopomis visur, pradedant įmonėmis ir prekybos centrais, ir baigiant švietimo, kultūros ir mokslo institucijomis. Kas iš tikrųjų vyksta? Lietuva, niekada neturėjusi kolonijų, perima didžiųjų kolonijinių Europos valstybių globėjišką požiūrį į karo pabėgėlius kaip į laukiamą darbo jėgą. Angelos Merkel pareiškimai sudaro įspūdį, kad kvalifikuoti specialistai iš Sirijos turės adekvatų darbą Vakaruose. O tikrovė sako ką kita: daug plūstančių emigrantų, neturinčių asmens dokumentų, nėra kvalifikuoti ir tik bėga nuo suirutės, jų stovyklose vyksta stichiški protestai, jei jie sustabdomi ties Austrijos siena.

• • •

Braška ne tik ES siūlės; svyruoja JAV ir Europos šalių bendradarbiavimas, kintant karinių veiksmų pasaulyje vertinimo akcentams. Ryškėja revizionistinės nuotaikos, kai vėl iš laisvės citadelės pasigirsta balsai, teigiantys, kad priimti Baltijos šalis į NATO buvo skubotas žingsnis. JAV vykstantys Prezidento rinkimai pateikia visai netikėtų perspektyvų, o tendencija yra bendra: apsiriboti, užsidaryti, neplėsti pagalbos į kitas šalis, nepriimti pabėgėlių.

Niekas nesitikėjo, kad milijardierius Donaldas Trampas, atstovaujantis respublikonams, taip sėkmingai rinks balsus ir, nuogaustaujama, išeis į rinkimų finišo tiesiąją. Stebina ne tik jo gatvinė retorika ir faktas, kad lobistų grupės turi akivaizdžiai per didelę įtaką politiniams procesams. Prisimena ir paskutiniajame XX a. dešimtmetyje Niujorką drebinusi dviejų turtingiausių verslo ryklių, Trampų ir Hiltonų šeimų, skandalinga istorija pešantis dėl nejudamo turto. Matyti ir negeri kultūriniai poslinkiai, nes jį remia daugiausia aukštojo mokslo neturintys amerikiečiai, kuriems patinka „kieto kumščio“ politika ir populistiniai pažadai. Todėl Nevadoje Trampas pareiškė, kad jam „neišsilavinę žmonės yra patys mieliausi, nes jie – patys gudriausi“. Pareiškė ir tai, kad su Rusijos Prezidentu ras bendrą kalbą. Įdomu, koks likimas laukia Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (NATO), pavyzdžiui, finansavimo požiūriu, jei Trampas iš tikrųjų laimės. Bet kuriuo atveju, jei nesikeis Lietuvos užsienio politika, jei, pasak buvusio Lietuvos nepaprastojo ir įgaliotojo ambasadoriaus JAV Žygimanto Pavilionio, diplomatai nesieks kryptingai ir sutelktai megzti ryšius su šios šalies įtakingais asmenimis, pagalba Lietuvai iš Amerikos gali mažėti.

Kol užsienio ir vietos žiniasklaida perteikia trikdantį vaizdą – senyvo amžiaus kandidatą į JAV prezidentus kiaušinio trynio spalva dažytais plaukais, tribūnoje aistringa gestikuliacija bei kurtinamais verslo šūkiiais žadantį vesti naciją paskui save – vyksta ne tik spartus grėsmingas klimato atšilimas, bet ir didžiausia pasaulio humanitarinė katastrofa, kurios niekas nepajėgia sustabdyti. Norint suvokti jos mastą ir esmę, būtina žvelgti į ją ne dichotomiškai (savas–svetimas, rusai–amerikiečiai, teroristai–aukos ir panašiai), bet filosofiskai, iš šalies. Nuo to politinis katastrofos lygmuo tik taps skaidresnis. Užtenka net ne gyvai, o televizoriaus ekrane išsvysti tūkstančius Tėvynę palikusius ir nežinion, tremtin pasileidusius žmones – senolius ir moteris išgąstingomis akimis, verkiančius iš baimės vaikus, kumščiais mojuojančius jaunos vyrus – kad širdis suakmenėtų iš gailėsčio ir siaubo. Jų – milijonai, ir jie nežino, kas jų laukia. Šimtai ir tūkstančiai nekaltų žmonių nuskendo Viduržemio jūroje. Ar tradicinėms vertybėms, savo religijai, šeimai ištikimi žmonės, atsidūrę už svetimų vandenų, yra verti getų, kurie natūraliai formosis nepaisant kol kas palankios socialinės Vakarų politikos? Kodėl į juos

žvelgiama tik kaip į išnaudotinus žmogiškuosius išteklius arba potencialią grėsmę, nematant esminės grėsmės – nesąžiningų politikų, kurie ir sukūrė tokią situaciją? Tai – gėdingas požiūris. Nevalia pamiršti, jog senosios Azijos ar šiaurės Afrikos tautos kadaise turėjo klestinčią savitą kultūrą ir istoriją, kurios atgimimo, tikrojo politinio savarankiškumo vėl atkakliai siekia. Siekia savo istorinėse žemėse, o ne už jūrų marių, kur jiems viskas svetima. Svetima žemė niekada netaps Tėvyne. Taps gimtine ir siauru ruoželiu, atkirstu nuo galingo protėvių kvėpavimo, nuo dvasinių autentiškos civilizacijos syvų. Kiek išvietintų, nuskurdintų giliausia prasme žmonių, kuriems mainais į savą valstybę, pačių kuriamą gerovę, turinčią prasmę tik civilizaciniame ir kultūriniame kontekste, siūlomi pigūs stiklo karoliai, tuo nepasitenkins ir ims priešintis? Tėvynė nėra kilnojamas sklypas. Ar to lietuvis, ką tik taip sunkiai atkovojęs laisvę, turi linkėti panašaus likimo broliams?

Prisiminkime keletą esminių istorinių momentų, kuriuos norima nutylėti ir sumenkinti. Rytų europiečiai gerai žino slapto Ribentropo-Molotovo pakto padarinius, kurio šešėlyje tebegyvena. Vidurio Rytų žmonės – pasekmes slaptos Saikso-Piko sutarties, pasirašytos 1916 metais. Jau 1915-aisiais prancūzai (François Georges-Picot) ir anglai (Sir Mark Sykes) perbraižė žemėlapi (nubrėžė garsiąją liniją), kuria pasidalino būsimas kolonijas pasibaigus I pasauliniam karui, nieko nežinant tose teritorijose gyvenančioms tautoms. Pasirašius sutartį, Prancūzijai atiteko Libanas, Sirija, pietų Turkija ir dalis šiaurės Irako, o Didžiajai Britanijai – likęs Irakas, Jordanas ir visiškai Palestinos kontrolė įskaitant Jeruzalę. Pasinaudoję arabų sukilėlių korta verčiant Otomanų imperiją, savarankiško apsisprendimo jiems nesuteikė. Saiksas pasižymėjo ir tuo, kad arabams nupiešė „arabų sukilimo vėliavą“ iš juodos, žalios, raudonos ir baltos spalvų, kurias vėliau su variacijomis pritaikė Irako, Sirijos ir Jordano valdžia. Regėti jas plevėsuojant jam turėjo būt smagu. Pridėjus garsiąją lordo Balfūro deklaraciją (1917 m.), kuri, kaip teigia amerikiečių žurnalistas Rysas Erlichas, sukūrė papildomą įtampos zoną neatsižvelgiant į vietos Palestinos gyventojus, Vidurio Rytai ir turi konflikto židinius iki šių dienų, o nuo 2011-ųjų visomis prasmėmis reikšmingo Arabų Pavasario – nežmonišką, žiaurų civilinį karą. Savus naftos karus nuo 1927-ųjų ten žaidžia ir Amerika, iš arabų valstybių pindama klientų tinklą.

Noamas Chomskis parašė įžangą naujausiai R. Erlichio analitinei studijai „Sirijos viduje“ (*Inside Syria*, 2014), kurioje kritiškai vertina JAV (ypač Obamos administracijos) veiksmus, paaiškina „madingą humanitarinės intervencijos teisę“ ir „atsakomybę ginti“ – koncepcijas, kurios priklausomai nuo tarptautinių jėgų išsidėstymo gali kam nors pasirodyti „kitu imperializmo veidu“. Konfliktuojančių išorės jėgų pakurstytas pasipriešinimas arba puolimas, kartais įgaunantis kraštutines fundamentalizmo formas ir naudojantis terorą, kai kuriais atvejais tēra padarinys ir nevirties išraiška. Tokiomis sąlygomis gaivalas randasi visur. Naivūs į ryklių nasrus patekę karštakošiai tampa atpirkimo ožiais, užmoka savo krauju ir „negarbe“. Teroras XXI amžiuje išsiplėtė ir tapo ypač patogia priemone, kuria galima dangstyti pasaulio perdalijimo užmačias. Tai reiškinys, kuris visiškai pakito ir įgijo naujas teises konotacijas. Jis reikalauje reikalauja istorinio mokslinio peržiūrėjimo, nes karščiausias Sirijos pavyzdys akivaizdžiai liudija, kaip drumstame vandeny gera žvejoti, kai „niekas nebesupranta, kas su kuo kovoja“, o terorizmu gali būti apkaltintas bet kas – vieniems dėl idealų mirti pasiryžęs didvyris ir sukilėlis, kitiems – specialiai svetur už pinigus apmokytas smogikas. Ir ar kaltas prieš kelis šimtus metų konkrečiomis istorinėmis sąlygomis, nesaugiais laikais susakytas Koranas, mėginant suvienyti ir apsaugoti arabų gentis, kuriame net tada pasakyta: „78 (84). Ir štai sudarėme sutartį su jumis: „Nepraliesite kraujo, ir nevysite vieni kitų iš nuosavų būstų“. Paskui jūs patvirtinot liudydami. 79 (85). Paskui jūs pasirodėte esą, kurie žudė vieni kitus ir vijo vieni kitus iš jų būstų, padėdami vieni kitiems prieš juos nuodėme ir nesantarve.“ (vertė Sigita Geda). Ar pasmerktas bolševikinis teroras pasaulio mastu? Kieno veide matyti kreiva šypsena, atspėti nesunku. Jis transformuojasi ir šakojasi neregėtais tempais. XXI amžius bus negarbingo, visas kovos garbės taisykles pamynusių grobuonių, žudančių civilius, savus vaikus ir moteris, amžius. Dar neregėto teroro amžius, į kurį jau įžengta.

Naujausioji istorija mirgėte mirga ydingais susitarimais, kurie nuolat pamina žmonių teisę gyventi be užsienio intervencijos, tiek „minkštos“, tiek „kietos“. Pagal 1994 metais pasirašytą Budapešto memorandumą Rusija, JAV bei Didžioji Britanija įsipareigojo saugoti Ukrainos žemių vientisumą, jei ši šalis atsisakys branduolinio ginklo. Ar ne puikiai „saugo“? Kiekvienas,

slaptas ar atviras paktas, sutartis, deklaracija ar memorandumas reiškia, kad kažkas jau atsirikė pyrago gabalą, atėmė apmulkintam kaimynui ginklą, jau skaičiuoja marodieriaus pajamas, juosiasi juostas, ant kurių kabės užkariavimo medaliai. Pasidarbavę guli lyg tigrui, sausros metu užėmę visą girdyklą. Ir ko nepadarysi dėl gazelių! Kol tigrų apetitai auga, Atlanto chartija (1941 m. rugpjūčio 14 d.) lieka iki galo neįgyvendinta.

Taigi žmonės ir politikai. Politikai ir žmonės. Žmonės, tapę politikais. Kartais politikai, tampantys žmonėmis. Nesibaigiantis procesas, amžinai riedantis ratas.

• • •

Agresyvi retorika Azijos tautų atžvilgiu, taip pat NATO šalies, moderniosios Vakarams palankios Turkijos, kuri šiame konflikte veikiausiai suvaidins raktinį vaidmenį,* atžvilgiu iš kai kurių lietuvių lūpų skamba veidmainiškai ir nevykusiai. Priešo ieškojimas, „priešiškų rasių“ skaldymas ir pavergimas, kad ir koks švelnus palyginti su senove bebūtų, akla kova su islamu anksčiau ar vėliau sugriš triuškinančiu bumerangu. Bet kodėl visame tame politikos purvyne turi skęsti ir kraujyje rankas mirkyti Lietuvos ainiai, kurie galėtų mąstyti savarankiškiau, vadovaudamiesi išmintinga protėvių strategija? Ar ne teisingiau būtų pirmiausia susitvarkyti santykius su artimiausiais kaimynais? Juolab, kad tapusi NATO nare ir pasižyminti pavyzdinga kario disciplina kariuomenėje, šalis gali pateikti vertingų patarimų ir interpretacijų tarptautinei bendrijai klausimais, kurių sprendimas tik lietuviams iš arti geriausiai matyti.

„*Metai*“, 2016 m. gegužė–birželis Nr. 5–6.

* Kadangi tarptautinė padėtis kasdien pateikia greitai besikeičiančią panoramą, ypač po Donaldo Trampo išrinkimo JAV prezidentu, čia tepridursiu, jog makiaveliška Vakarų politika ypač sunkioje padėtyje atsidūrusios Turkijos atžvilgiu (nepavykęs pučas, daugiau nei du milijonai pabėgėlių iš Sirijos, terorizmo aktai ir kita) stumia šalį Rusijos pusėn ir verčia šiai nuolaidžiauti. Tai itin pavojinga ne tik Turkijai, bet ir visai politinei padėčiai pasaulyje.

Tėvynės ilgesys – tai inkaras, nuleistas į būties sietuvą

LIETUVIŲ TAUTA, užsigrūdinusi amžių kovose dėl teisės laisvai ir nepriklausomai gyventi savo tėvų žemėse, vieninga valia siekia savo gyvybę, kalbą, tautines bei valstybines tradicijas išlaikyti, kurti ir ugdyti, kad savo tautine kultūra visuotinei žmonių giminės pažangai bendradarbiaudama, vykdytų Visagalio valią ir laisvo žmogaus pašaukimą.

LIETUVIŲ CHARTOS preambulė, Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo

Komitetas Tremtyje, 1949 m. birželio 14 d.

„Pasaulyje pasklidę lietuviai sudaro vieningą Pasaulio Lietuvių Bendruomenę“ – tai pirmojo Chartos punkto nuostata, kuri lieka pamatiniu teiginiu visiems lietuviams, gyvenantiems ir Tėvynėje, ir už jos ribų. Nuo to laiko, kai buvo parašytas šis dokumentas, nutekėjo daug vandens, Lietuva atkūrė nepriklausomą valstybę. Vykstant tarptautinei integracijai ir globalizacijai pasaulio tautoms kyla nauji iššūkiai. Didesni ar mažesni emigracijos mastai liečia visas bendruomenes, ir net kur kas gausesnių tautų žmonių dauguma gyvena kitose šalyse. XXI a. PLB tenka iš naujo apmąstyti pamatinius Chartos, kurios nuostatomis remiasi, teiginius, kaip antai: „Lietuvių kalba lietuviui yra tautinė garbė“ (3 punktas), „Lietuvis kuria lietuvišką šeimą“ (4 punktas), „Valstybė yra aukščiausioji tautinės bendruomenės

organizacija“ (6 punktas), „Mokykla yra tautinės dvasios židiny“ (7 punktas), „Lietuvis organizuoja ir remia spausdintą lietuvišką žodį“ (9 punktas). Problemos natūraliai kyla dėl mišrių šeimų (pilietybės ir dvikalbystės, asmenvardžių rašybos dokumentuose klausimai), naujų ideologijų (sekuliarizacija, vienalytės santuokos, mažumų teisės), atsakomybės valstybei (rinkimai, šauktiniai į Lietuvos kariuomenę), požiūrio į spausdintą žodį atsiradus internetui ir kitų objektyvių priežasčių. Manding dokumente pabrėžtas solidarumas įveiks visas kliūtis ir vieninga lietuvių tauta toliau dirbs siekdama valstybės ir lietuviybės išsaugojimo bei plėtos.

Šiame straipsnyje mąstysiu apie kultūrą ir asmeninį įsipareigojimą, apibūrinamą penktuoju Chartijos punktu: „Tautinė kultūra yra kelias į tarptautinį pripažinimą ir bendravimą. Apreikšdama tautos genijų, tautinė kultūra įneša savaimingą indėlį į visuotinius žmonių giminės laimėjimus. Kiekvieno lietuvi priedermė sudaryti sąlygas tautinei kultūrai.“ Okupacijų laikotarpiais ar tremtyje gyvenę lietuvių tautos šviesuliai, tokie kaip Jonas Basanavičius ar Vydūnas, ypač aštriai suvokė autentiškos kultūros indėlio į pasaulio aruodą svarbą: pirma, kad kiekviena tauta iš Dievo malonės turi prigimtine teisę reikštis tik jai būdingomis kultūros, kalbos, papročių ir ūkinės sąrangos lytimis, ir antra, kad tai sudaro pasaulio įvairovės pamatą ir žmogaus būties tikslą. Jei šie būties sandai nėra prioritetiniai, kultūra ir kartu valstybė silpsta. Sykiu svetur dirbančiųjų viduje rusena nenumaldomas ilgesys, kreipias žmogaus mintis į Tėvynę, kurstas troškimą kuo dažniau lankytis gimtojoje vietoje, skatinas steigti lietuvių salas. Dažną lietuvi padėtis priverčia dirbti taip, tarsi jis turėtų du gyvenimus: tautinė kultūrinė veikla užsienyje reikalauja pasiaukojimo, laiko ir lėšų šalia įsipareigojimų priėmusiajai šaliai. Kas gi kita, jeigu ne paslaptingas ilgesys, nostalgija, o gal nesąmoningai ar sąmoningai suvokiama skola Lietuvai ir protėviams verčia nerimti, nepasiduoti kosmopolitinei unifikacijai?

Tai – ne retoriniai klausimai. Turbūt sąžiningiausia būtų remtis sava patirtimi. Kaip kultūros ir akademinio pasaulio atstovė dar sovietmečiu ir vėliau, Sąjūdžio metais, svečiavausi kitose šalyse. Turėjau retą galimybę prašyti politinio prieglobsčio Amerikoje arba puoselėti dvasines patirtis Indijoje. Tačiau kaip tik JAV (ne socialistinėje Prahoje ar Berlyne) patyriau

Autorė koncertuoja Majamio lietuvių klube Floridoje, 1988 m.

dvasinį iššūkį, palikusį patį stipriausią įspaudą visam gyvenimui. 1988-ųjų kovą viešnagė laisvės citadelėje sukretė ne tiek ryškiomis, su pilkąja sovietine zona kontrastuojančiomis spalvomis, kurios apakino vos iškėlus koją iš lėktuvo – tarsi nespalvotą kino kadrą būtų pakeitęs spalvotas, kiek pirmą kartą savomis akimis išvysta lietuviška trispalvė: dvi vėliavos ir tarp jų autentiškasis Vytis Majamio lietuvių klube, kuriame koncertavau – skambinau M. K. Čiurlionio ir F. Šopeno kūriniais, pasakojau apie mūsų tautos genijų.

Atvirai puošianti scenos draperijas ir laisvę liudijanti trispalvė, už kurios iškėlimą okupuotoje Tėvynėje grėsė šalinimas iš mokyklų, universitetų, darbo ir kalėjimas arba tremtis, buvo tarsi apreiškimas. Ji spindėjo lyg gyvas priekaištas dėl viso, ką iškentė mano gentis, dėl tėvynainių, gyvenančių pažeminiame ir snaudulyje; juk nerasi šeimos, nepatyrusios represijų. Negalėjau nė pagalvoti apie pasilikimą – tai prieštaravo giliausiems jausmams ir suvokimui, jog svarbu kovoti dėl išlikimo kalbant nors fortepijono klavišais, Ezopo kalba. Nė už ką nebūčiau pasirinkusi savanoriškos tremties. Kartu su bendruomenės pirmininkės įteiktomis dvidešimt penkiomis rožėmis tai buvo galbūt gražiausia kada nors gauta gimtadienio dovana. Kitas sukrėtimas aplankė nepriklausomybės aušroje, ilgokai pagyvenus Niujorke. Nostalgiją malšino humanitariniai tikslai, tačiau grįžus į Lietuvą smogė kitas ginklas, glūdintis viduje ir nelyginant kalavijo ašmenys pasisukęs viduriuose išgirdus lietuvišką žodį: visi aplinkui kalbėjo mano gimtąja kalba, čiauškėjo vaikai, ir atrodė, kad po išvarymo patekau į rojų. Tąsyk vėl širdis verkė iš džiaugsmo, sugraudinta gimtojo Vilniaus, žemės kvapo, mielų ir pasiilgtų gamtos kampelių artumos.

Man tai buvo ne sentimentai, kuriuos galėčiau derinti su pragmatišku mėgavimusi turtingų šalių teikiamomis privilegijomis. Kelionės būdavo susijusios ne su turizmu ar ekonomine nauda, bet tikslinės, studijinės arba kultūrinės. Domėjimasis kitomis civilizacijomis leido įvertinti ir gėrėtis jų unikalumu, o kartu stiprino savos kultūros savitumo jausmą ir didžiavimąsi tuo, ko dar nesame praradę, kas galėtų tapti pavyzdžiu. Net į galvą neatėjo sutikti su skeptikais, kurie nuolat bambėjo: ką, girdi, čia veiki, važiuok atgal, čia tau nėra kas veikti, čia niekas niekam nerūpi... Pasirinkau nelengvą dalį kartu su bendraminčiais kurti nepriklausomą Lietuvą, dirbti jos kultūrai, nors, žinia, tai gal ir sunkiau, nei naudotis galingųjų valstybių jau sukurtomis gėrybėmis. Vidinis kelrodis, kompasos rodyklė visada rodė vieną kryptį; egzistencinis pasirinkimas teigė, kad nors kalnų ir nenuversiu, bet ramia sąžine atgulsiu amžino poilsio šalia artimųjų po ošiančiais gimtinės medžiais. Ir tebegalvoju: kad tik likimas šios galimybės neatimtų...

Esu įsitikinusi, kad be savo kultūros mes pasauliui – neįdomūs. Tačiau neužtenka metus paskelbti tautinio kostiumo ar Vydūno metais, formaliai

švęsti valstybines šventes. Maža svetur rengti dainų šventes ar kepti tautinius patiekalus. Skatinti inovacijas, duoti proto ir kūno dovanų pasaulio kultūrai įmanu pirmiausia plėtojant lietuviškąsias būties formas ir formuojant ateities kartų protus remiantis esminiais dalykais, kurių nepamiršta jokia protinga valstybė ir jos išeiviai (kas, skaitydamas šias eilutes, nepagalvojo apie litvakus, aškenazius, sefardus ir fenomenalią Izraelio valstybę?). Svarbu atsiminti, kad be kertinių nekintamų dvasinių ir politinių nacionalinių tikslų, apsiribojant artimiausiais ekonominiais uždaviniais ir individualia materialine geroje valstybė netenka valstybingumo kontūrų, o be valstybės ilgainiui nunyks, išstipsta kitose ir daug gausesnės tautos nei lietuviai. Prarastas laikas neskiriant dėmesio gyvybiškai svarbioms valstybingumo kūrimo kryptims („prarastosios kartos“) skausmingai atsiliepia šalies ateičiai, išeivijos bendruomenių ateičiai ir mūsų vaikaičiams, ant kurių pečių neteisėtai perkeliamas gaivinimo darbas. Atkuriamojo darbo tuomet reikia daug daugiau, jis atima išstipstus dešimtmečius ir daugybę energijos, kol grįžtama bent į buvusį lygmenį. Padėti sustiprėti mūsų jaunai moderniai valstybei, talkinti valdžios institucijoms ir visuomeninėms organizacijoms nūdien ypač svarbu. Ne asmeniniai turtai ir finansai, sutelkti kur nors Šveicarijos bankuose, bet šisai idealizmas toliaregiškoje istorinėje perspektyvoje pasirodo esąs didžiausias pragmatizmas. Užmarštis, pasidavimas laikinoms vertybėms ir skausmingas atsikvošėjimas yra amžinai riedantis istorinių pamokų ratas, todėl Chartos nubrėžti uždaviniai netapo anachronizmu, o įkūnija tai, kas nepraeina, sugrįžta ir ko reikia siekti nepaisant laikmečio sunkumų, juos įveikiant tik įsiašinus į būties pamatą apibrėžiančius veiksnius, paklausus savęs, dėl ko gyvenu. Ar gyvenu dėl Lietuvos valstybės? Ką darau, kad ji klestėtų? Ar remiu Lietuvos kultūrą kaip tautinės gyvasties pamatą? „Valstybinė nepriklausomybė yra tautinės kultūros ugdyimo ir išlikimo sąlyga. Darbu, mokslu, turtu ir pasiaukojimu lietuvis kovoja, kad apgintų ir išlaikytų nepriklausomą Lietuvos valstybę.“ Jeigu į šį punktą galiu atsakyti: taip, kovoju kiek tik galiu – esu laimingas, nes šiame dvasiniame ir fiziniame veiksmo sutelkta ilgaamžė visos nacijos pastanga ir tikslas. Tautos genijų apibūdina aukščiausios dvasinės vertybės, surašytos svarbiausiuose dokumentuose ir įkūnytose kasdieniame gyvenime.

Išmintingas aforizmas byloja: „Kas iš to, jei laimėsi visą pasaulį, bet prarasi sielą?“ Niekur kitur taip galingai ir savitai kaip kūryboje neišsiskleidžia gražiausios sielos galios. Sutelkę pajėgas ir kūrėjui suteikę deramą statusą, padidinę mecenavimo galimybes kultūrai tiek privačioje, tiek viešojoje erdvėje lietuviai įžengtų į naują savivertės lygmenį, įgalintų bendruomenės narius įtakingiau atstovauti Lietuvai ir tautai pasaulyje. Laisva Lietuva ir laisvo žmogaus pašaukimas reikalauja nuolatinio dėmesio, pastangų ir geros valios santalkos. Konkretūs darbai kultūros labui, kultūros ateitis galėtų būti kitų straipsnių tema. O Tėvynės ilgesys ir meilė teneleidžia užmiršti, kad joje veriasi būties prasmės gelmės, įtraukdamos į naujovių paiešką, pasiekimus ir autentiškų atverčių džiaugsmą.

„Pasaulio lietuvis“, 2016 m. spalio, Nr. 8/550.

Baltijos tigras virto nusususiu katinu. Kas kaltas?

Mokslo žmonės spalio pabaigoje surengė protesto akciją ir parengė peticiją, kurioje rašoma: „Sisteminis aukštojo mokslo žlugdymas žada Lietuvai vienintelę perspektyvą – likti pigios nekvalifikuotos darbo jėgos tiekėja Vakarų Europos šalims.“ Tai lėmė padėtis, kai jaunesniųjų mokslo institutų darbuotojų atlyginimai nuo krizės pradžios 30 nuošimčių tebėra mažesni už šalies vidurkį, o ir vyresniems mokamas pats minimumas, kai mokslininkai vis dar neturi teisės dirbti visu etatu, vyriausybė nevykdo įsipareigojimo didinti atlyginimus 80 nuošimčių ir kitiems metams vėl nenumatyta iš biudžeto skirti nė centu daugiau.

Kolegos turėtų sąžiningai sau atsakyti į klausimą, ką jie nuveikė, kad padėtis būtų kitokia. O yra taip, kad mokslo darbuotojai valingai ar nevalingai prisideda prie žlugdančios sistemos veikimo: arba paklūsta jos diktatui, arba dalyvauja mechanizmus kuriant ir vykdam. Esamos tvarkos iniciatoriai išėjo iš tų pačių aukštojo mokslo įstaigų, įsiliejo į valdymo struktūras. Dirbtinai pakelti, kelis kartus didesni už darbuotojų institucijų vadovų atlyginimai ir kitos iš aukščiau nuleidžiamos kontrolės priemonės per 25 metus sukūrė neregėtas galimybes ar net būtinybę išnaudoti inteligentijos sluoksnį, kuris klasikine prasme privalo likti kuo labiau autonomiškas tiek savo hierarchine akademinė struktūra, tiek vaidmeniu valstybės gyvenime.

Todėl, išskyrus Lietuvių literatūros ir tautosakos institutą, kituose iki šiol buvo sudėtinga įkurti profesines sąjungas.

„Lietuvoje per dvidešimt metų net du kartus buvo sumažintas mokslo ir studijų biudžetinis finansavimas skaičiuojant bendrojo vidaus produkto (BVP) procentais (nuo 1,2 proc. 1998 m. iki 0,6 proc. 2015 m.)“, skelbia pagaliau sujudusios profsąjungos. 0,6 procento sričiai, kuri privalo būti strateginė! BVP auga, pragyvenimas nuolat brangsta, brangiai parengti specialistai palieką šalį, o likusieji vertinami tiek, kad bet kada gali netekti ir tos varganos vietelės institute ar mokymo įstaigoje.

Aukštojo mokslo suprekinimas atvėrė duris nesąžiningai suvokiamai konkurencijai. Iš santykių liberalizavimo daugiausia prasigyveno madingų ir paklausių mokslų, tokių, kaip ekonomika ar vadyba, specialistai, tikslųjų ir taikomųjų mokslų, kurių pasiekimus galima gana greitai įdiegti į apyvartą ir gauti pelną, atstovai, bet ir tai tik tie, kurie studijas sujungė su individualiu verslu; taip pat žmonės, pasiimantys liūto dalį per įvairias konsultacijas, trumpalaikės vertės užsakomuosius tyrimus, struktūrinius fondus ir tinkamai surašytus projektus. Ir tų – dalis nedidelė, tai prie specifinių reikalavimų prisitaikantieji. Didžioji dalis palikta likimo valiai. Ypač kenčia humanitariniai mokslai, kuriuose ir naujovės negreita pastebimos.

Iš principo sunkiai suderinamos veiklos, kai mokslininkas, privalantis susitelkti į tyrinėjamą objektą, verčiamas pasidaryti programuotoju, buhalteriu, biurokratu ir net teisininku, antraip susigaudyti painiame pinigų išgavimo tinkle ir reikalavimuose jam niekas nepadės. Tada laimi mažiau gabūs, bet sistemą perkandę, o ne talentingieji, kurie iš tikrųjų ir kuria mokslo „produktą“. Jų „produktas“ ir pasiekimai nusiurbiami įvairiomis formomis, viena jų ir paprasčiausia – per atlyginimų sistemą. Alkanas ir nuo kelių tarnybų pervargęs mokslininkas prilygintas amžinai alkanam poetui, nes tik urzgiant pilvui poetas kuria pakylėtą ir dvasingą poeziją... Toks mitas gajus, nors akivaizdu, jog jokia dvasinga poezija ar humanitariniai mokslai, nepasiduodantys pozityvizmo, froidizmo vediniams ir apskritai materializmo diktatui, seniai neberekalingi ir stumiami iš kultūros.

Ypač mokslo institutų darbuotojai padorioje valstybėje laikomi šalies ateitimi. Jų darbas sunkus, bet prestižinis; mažiausiai matomas, tačiau

reikalauja daugiausia laiko, intelekto, žinių apdoravimo. Mokslininkai – tai visuomenės smegenys. Tik jų dėka įvyksta visai civilizacijai svarbūs proveržiai ir atradimai, rodomos ir argumentuotai pagrindžiamos kultūros kryptys.

Tačiau Lietuvai smegenų nereikia. Jeigu Nepriklausomybės pradžioje laisvas žodis dar galėjo skintis kelią, ėmė rasti naujų idėjų ir tyrimo sričių, gana greitai viskas nublanko ir buvo „sustatyta į vėžes“. Politikai pradėjo reguliuoti ir mokslo sferą. Turiu galvoje garsiąją lituanistikos ilgalaikę programą. Viena vertus, ne tik lituanistai filologai ar istorikai turi dirbti lituanistikos sferoje, kas ir taip savaime aišku. Tarsi tai būtų privaloma kaip marksizmo-leninizmo atveju, kiti mokslo darbai, jei tiesiogiai nesisieja su Lietuvoje jau įtvirtintais tyrimo objektais, nors rašomi lietuvių kalba ir toliau lietuvių kuriamas įvairių mokslo sričių, pavyzdžiui, filosofijos, žodynas, nelaikomi lituanistika. Labai sunku diegti inovacijas, kai mokslo darbai privalo būti prikaišiojami kuo daugiau svetimų citatų ir jau kažkieno aprobuotų autoritetų nuomonės. Juk lituanistika nėra sustabarėjęs būtasis laikas, o plėtojasi ir vystosi toliau, atsiranda naujos tyrimų sritys, kurias privalu įtraukti į tyrimų lauką, pavyzdžiui, Azijos šalių kultūrų įtaka ir reiškiniai, plintantys bei įsitvirtinantys Lietuvoje. Labai didelę įtaką pasaulyje ir Lietuvoje įgyja įvairios Indijos filosofinės ir praktinės tradicijos bei doktrinos, tačiau indologijai vietos mokslo institutuose bemaž nėra; net jei vykdomi lyginamieji darbai, ši sritis lieka VU specialaus centro su filologine pakraipa dispozicijoje.

Ne atvira diskusija, rūpestis dėl Lietuvos mokslo, bet ambicijos ar paklusimas mokslo politikų ideologijai yra dabartinės būklės priežastis. Taigi mokslininkų darbai išprausti į lituanistikos Prokrusto lovą. Kita vertus, ir čia taikomi dvigubi standartai. Mokslininkai verčiami rašyti darbus užsienio kalbomis ir įrodinėti, kad labai vertinami pasaulyje. Tačiau akivaizdu, kad humanitarinėje sferoje gimtoji kalba ir ja rašomi darbai yra lemiamos svarbos, lietuviams įrodyti savo krašto mokslo pasaulinį lygį trūksta elementarių išteklių, kad negalima vienodai daug dirbti keliomis kalbomis, nes tam tiesiog trūksta laiko, o vertėjams lėšos neskiriamos, kad pritraukti iš užsienio lituanistikos sferoje ar tiesiog Lietuvoje dirbančių mokslininkų labai sunku dėl tų pačių priežasčių. Tokiomis sąlygomis turėtų būti vertinamas ir

saugomas kiekvienas žmogus, dirbantis Lietuvoje, Lietuvai ir lietuvių kalba. Bet vyksta kaip tik priešingas procesas.

Tarkim, šiuolaikinės filosofijos tyrimų srityje pirmauja postmodernizmo, struktūralizmo ir poststruktūralizmo, dar semiotikos, šakų, sukurtų užsienyje, protegavimas. Kodėl stumiamos tik tokios kryptys, neaišku, kaip ir neaišku, kodėl būsimą lietuvių filosofijos istoriją kuria tik jau pripažinti L. Karsavino, E. Levino, V. Sezemano, na, dar ir lietuvių kilmės užsieniečių J. Greimo su V. Kavoliu ar A. Lingio vardai. O galbūt ir galima atsakyti, kodėl. Lietuviai jau kelis amžius dėl okupacijų ir agresyvios kultūrinės didžiųjų šalių politikos priversti dirbti kitoms kultūroms kitomis kalbomis, o bandantys praturtinti savąją sąmoningai selekcionuojami, užmaršinami, jų įžvalgos ir darbai dulka archyvuose arba jie iš viso nesaugomi, išblaškyti po pasaulį. Išlikti mūsų istorijoje daugiau šansų turi nebent įtakingi kitataučiai ar kitakilmiai, todėl ilgainiui susiklostė nuostata, kad patys lietuviai nebesugeba tirti ir plėtoti savo mokslo, jie padarė per mažai, neturi įtakos ir panašiai. Slenkantis eliminavimo, menkinimo procesas ryškus ir dabartiniais laikais.

Kaip tik todėl klesti atneštinės kryptys, o bet koks tautinio identiteto išsaugojimo motyvas iškart paskelbiamas atsilikusiu, reakcingu šovinizmu. Arba dirbi galingesniems, skaitlingesniems ir jų nacionalizmui, arba multikultūralizmo ir internacionalizmo labui. Beveik atvirai tyčiojama iš nacionalinių vertybių ir neleidžiama atsikratyti antrarūšiškumo komplekso. Gal norima įtikinti, jog lietuvis nepajėgus būti savimi, o jei išdrįsta, jis kaip savitos kultūros nešėjas ir reflektuotojas iš principo neturi jokios pasauliui svarbios vertės ir jam niekas neleis jos turėti? Pasaulinės reikšmės V. Vyčino, M. Gimbutienės palikimo tyrimai sulaukia atviro postmodernistų nepriitarimo. Moterims apskritai moksle vietą išsikovoti, o juolab būti ko nors pradininke – beveik utopiška prabanga, išskyrus feminizmo studijas, sutampančias su proteguojama pakraipa. Manychiau, anglų ar prancūzų kalba darančiųjų karjerą ir taip pasauly pakanka, ir jiems konkurentų iš Lietuvos ar kitų „rytiečių“ nereikia. Visa tai būtų keista, jei nebūtų baisu, nes veikia totalitarinėms valstybėms būdinga mokslo kontrolė ir ideologinės linijos diktatas, kuriai iš principo neparanku, pirma, didesnės reikšmės lietuviybės

ir nacionalinės savimonės pasireiškimai ne siauroje lituanistikos sferoje, antra, bet kokia kitokia nei krikščioniškoji su Dievu ir peyoratyvine tapusia dvasingumo sąvoka susijusi prieiga, palikta išimtinai religijotyros studijoms. Šitai mėginsime pagrįsti.

Kaip atsitinka, kad aukščiausiu lygiu formuluojami mokslo politikos prioritetai tarsi yra nacionaliniai, bet realiai dirbantieji nacionaline kryptimi už iniciatyvą ir produkciją yra baudžiami? Kodėl barama, kad inovacijų srityje esame kitų šalių uodegoje, bet slopinama bet kuri nauja idėja ir finansiškai nepalaikomas jos įgyvendinimas? Kodėl iki šiol visa eiga nepasinaudojama UNESCO teikiamomis galimybėmis? Tokių kodėl yra šimtai. Mokslininko humanitaro uždavinys – ne tik tirti ir klasifikuoti neištirtus, nesusistemintus fenomenus, bet nuosekliai gilintis į pasirinktą temą ir argumentuotai kelti naujas idėjas, kurios atitiktų nacionaliniu lygmeniu gyvybiškai svarbių fundamentalių problemų sprendimą.

Kai nuolat susiduriama su tais pačiais sunkumais, būtina ieškoti naujų sprendimų. Svetimų minčių rinkimas ir perpasakojimas, perrašinėjimas sudaro itin didelę ir savaip labai reikalingą žinių kaupimo dalį, tačiau kritiškai nereflektuotas toks darbas proveržių neduoda. Automatiškai perkėlinėti kultūriškai svetimas patirtis gali būti net žalinga. Taip pat ir metodas negali būti svarbesnis už mintį. Kad ir elegantiškos, tuščios protinės konstrukcijos prasilenkia su humanitarinio mokslo esme ir nėra vaisingos. Tačiau Lietuvoje mėginama eiti kitų pramintomis vėžėmis ir rūpintis ne viešuoju gėriu kaip svarbiausiu galutiniu gyvenimą įprasminančiu tikslu, o pirmiausia savo ratelio ar pasaulėžiūros propagavimu, nepaisant – ir tai galutinai įrodo mokslo elito dviveidiškumą – deklaruojamo pliuralizmo. Visiškai nepriklausomu mąstytoju būti – kliūtis, nes toks žmogus pavojingas siekiantiems asmeninių ar grupinių interesų, jis arba eliminuojamas iš galios diskurso, arba jam priklijuojama priklausymo kuriai nors „neteisingai“, konkuruojančiai grupei ar pasaulėžiūrai etiketė. Akademinio mokslo laisvė neginama, temos parenkamos.

Toks žmonių skirstymas padiktuotas per didelės politinių ir ideologinių veikėjų įtakos ir jų suaugimo su universitetinėmis institucijomis per finansavimo ir viešųjų ryšių mechanizmus, ir tai įtvirtinti buvo nesunku:

paveldėtas iš sovietmečio muštras dar nespėjo išsivadėti, o profesoriai ir mokslo daktarai pradėti dresuoti marksizmą-leninizmą pakeičiant iš principo neįmanomas (jei būtų laikomasi tikslų definicijų) pseudo krikščioniškojo demokratiškojo ir liberaliojo fundamentalizmo sąjungos diktatu. Iš viešojo diskurso matome, jog nei liberalizmas čia nėra liberalus, nes agresyviai stumia į pakraščius klasikinės, į tautinės ir nacionalinės tapatybės turinčią orientuotas temas, nei krikščionybei neatstovauja demokratiški minties plėtotojai. Tačiau jei kultūrinius liberalus dar galima suprasti, nes jie mano si laisviną pasaulį iš visokeriopos prievartos ir per didelio kūno varžymo, krikščionimis save laikančiųjų susitaikymą su kraštutinėmis kosmopolitinėmis progresyvistų idėjomis, o ypač – su laukiniu ir nevaržomu laisvosios rinkos siautėjimu pro pirštus žvelgiant į žalą, daromą piliečių kūnui ir sielai, laikyti kuo kitu, nei išoriškai prisimatuota įtakinga lobistine religinio pobūdžio tarptautine organizacija, negalima. Įtakingos komunistinės nomenklatūros atstovai, dar taip neseniai persekioję į bažnyčių einančius žmones ir dėstę mokslinį komunizmą bei ateizmą, suvokė religijos įtaką sąmonei ir dalis jų perėjo į kitą fronto pusę. Religijų studijos virto kita, ne mažiau veiksminga kontrole. Aukštus postus užėmę, iš katalikybės disertacijas besigynę ar kitaip krikščioniškąja mintimi operuojantieji iš galios lauko brutaliai išstumia bet kuriai kitai dvasinei tradicijai atstovaujančius konkurentus, ir ne tik baltiškojo tautinio paveldo tyrinėtojus ir puoselėtojus, bet ir tikrai demokratiškai mąstančius krikščioniškosios pakraipos žmones. Nenuostabu, kad jiems nepriimtinas Stasio Šalkauskio kvietimas tautą pagaliau išauginti ir pakelti į nacijos rangą.

Kaip tik todėl naujosios kairės liberalų ir krikščionių demokratų interesai sutampa. Valdžios lygmeniu veikiantis tandemas daro didžiulį spaudimą akademinėi bendruomenei. Tai net nėra globaliai humanistinei vizijai atstovaujantieji, bet globaliai veikiančių suinteresuotų įtakingų grupuočių vėliavnešiai. Toms grupuotėms pražūtingas savaimingas, laisvas, iš tautos gelmių ir savito mentaliteto kylantis kūrybingas pradai. Nereikalingi ir autoritetai, grindžiantys savo veiklą tautiniais savitą diskursą formuluojančiais principais, todėl viešai puolami ir menkinami V. Kudirka, J. Basanavičius, O. Milašius, neseniai veikę J. Marcinkevičius, R. Ozolas, G. Beresnevičius,

Su kolegomis orientalistais Vilniaus universiteto kiemelyje 2001 m. gegužės 12 d.

net Vydūnas jiems nėra prestižinis mąstytojas. Pirmiesiems jie nepriimtini kaip nacionalinio diskurso kūrėjai, antriems – kaip lietuviybės ištakas senojoje indoeuropiečių kultūroje matantys ir autentiškąjį aisčių palikimą rekonstruojantys ir tęsiantys šviesuliai.

Ideologinis diktatas ir jaunuomenės skatinimas niekinti savo šaknis, nekęsti gimtosios kalbos, kultūros ir lietuviybės per ketvirtį amžiaus davė „puikius“ rezultatus, privertė iš šalies išvykti trečdalį tautos, o mokslo žmones pavertė ne elito, bet vargingųjų sluoksniu. Tai ir yra geriausias įrodymas, kam dirba save laikantieji „elitu“ – tautai ir piliečiams ar transnacionalinėms struktūroms.

Kada tauta ir jos kultūra yra ant išnykimo slenkščio, bet tai vykdytysieji savo kaltės tame nemato, nes, anot jų, kalta pati tauta, balsai, pasakantys, kad karalius nuogas, nutildomi. Kas kitas, jei ne mokslo bendruomenė privalo būti aktyvi politine prasme tada, kai kyla grėsmė jos egzistencijai? Kaip galima kaltinti fašistiniu nacionalizmu toliau su didžiuliu pagreičiu tirpstančius du milijonus – argi likusieji du milijonai ir keli sveturi išsikėlę

taip pat sparčiai asimiliuojami milijonai kelia grėsmę pasaulio milijardams? Problemų sprendimas prasideda nuo jų įvardijimo. Lietuvių atveju tapti nacija reiškia tik pareiškimą pasauliui, kad mes norime išlikti ir turime tam prigimtinę teisę. Kam gali grasinti naujųjų chunveibinų pašiepiami „buduliai“ (kaip iš viso galima vartoti tokius terminus savai tautai įvardinti)? Juk neturime nei branduolinės bombos, nei brangių požeminių turtų, mūsų turtas – žmogus ir jo protas. Valdžios žodžiai turi būti pagrįsti darbais ir veiksmis. Jei tauta matys, kad savasties galutinai nenorintys atsisakyti valdantieji ar jų dalis daro teisingus žingsnius ir gelbėja, kas dar liko, bet vadinamasis auksinis elitas, siekdamas savų interesų, tam trukdys – mat jis niekada neklysta, *ergo*, jei turės valdžią ir toliau vykdys tą pačią programą – gal pabus ir inteligentų sąžinė? Kyla retorinis klausimas: jeigu krikščioniškoji nomenklatūra ne tik tyli, kai antstoliai išskeldina vargstančias šeimas žiemą į gatvę, bet kai kurie iš jos gretų patys išvaro savo artimą iš luomo, iš darbo, atima duonos kąsnį pagal barbariško, *i e.* socialinio darvinizmo lenktyniavimo primetus svertus, tai kokią gerąją naujieną jie skelbia? Tokie atmosferoje neišgyvena net pabėgėliai iš trečiojo pasaulio kraštų... Bet ar tai – lietuvių savastis ir žinia pasauliui? Ar mums ne gėda, ką apie mus mano svečiai?

Rezignacija privedė prie būklės, kuri tapo lėtine. Mokslas ir nepriklausoma mintis nuo pat nepriklausomybės pradžios netapo prioritetu. Paskendę smulkiose rietenose, susižavėję asmenine liberalizmo teikiama nauda, kuriamos ateities vadovai nuskandino ilgalaikius tikslus į pavienių interesų raizgalynę, buvusiems sovietų strategams sudarydami idealias sąlygas tęsti kontrolinę liniją. Kol apsvaigę nuo atsivėrusių galimybių jie leido tūkstančius valstybės litų kelionėms po pasaulį, naudojosi kitomis ekskluzyvinėmis paslaugomis manydami, kad jie iš karto turi teisę gyventi kaip turtingi europiečiai, tauta tolydžio skurdo. Nieko nauja nesugalvota, kaip tik pigiai, žeminančiomis sąlygomis parsiduoti užsienio investuotojams. Baltijos tigras virto nusususiu katinu. Savaip net galima pasakyti, kad pernelyg tolerantiška ir pasimetusi inteligentija pati kalta dėl tos būklės, nes pereinamuju laikotarpiu galėjo priversti įžvalgius sovietų protus pradėti tarnauti kitai santvarkai išnaudojant geriausias jų savybes. Tačiau tai buvo tik kelios išimty.

Nepanaudotas, netransformuotas buvusios visuomenės potencialas ištekęjo į užsienius arba liko darbuotis senaisiais metodais. Lemtingą neūkiškumą atspindi turėto valstybinio turto iššvaistymas. Ryškiausias pavyzdys – ne tik prarasta sava dar gerai veikusi atominė elektrinė, bet ir „nereikalingi“ milijonus kainuojantys jos brangūs specialistai, inžinieriai. Neintegruotos tautinės bendrijos taip pat tapo pavojingu skaldymo veiksmu. Be jokio reikalo bren-dama į didžiules valstybės skolas, tarsi būtume korumpuotų nemokšų valdo-ma trečiojo pasaulio šalis Afrikos žemyne. Nesugebama teisingai paskirstyti ir ES teikiamos paramos.

Iš esmės pinigų yra ir mokslininkams, ir kultūrai, tačiau jie lieka nepanaudoti, nes pirmiausia nepanaudojamas protas, kaip juos investuoti į gyvybingas ilgalaikes strategijas. Gyvybingos ne tos, kurios išoriškai mėgdžioja ES direktyvas, o tos, kurios turėtų atspindėti Lietuvoje gyvenančios visuomenės lūkesčius. Kas kitas, jei ne mokslo žmonės, visuomenės smegenys, turėtų permąstyti esamą situaciją teikiant pirmenybę ne savo klaidoms dangstyti, bet jas pripažinti ir pradėti dirbti išvien? Prarastas istorinis išsivadavimo laikmečio šansas, daug metų ir žmonių dar nereiškia, kad lieka vienintelis kelias – išeiti į aikštę ir piketuoti arba išvažiuoti. Tai – skaudus ir bejėgiškas žingsnis tų, kurie patys turi priiminti sprendimus, ateiti į Seimą ir vyriausybę ir pasakyti, kad tokiomis sąlygomis – nebedirbsime. Mokslo ateitis ir toliau paliekama beveidei biurokratų armijai, matančiai tik raidę, o ne gyvą žmogų. Patys leidome jai išsikeroti. Todėl reikia pradėti diskutuoti ir kelti problemas tol, kol jų išviešinimas pagaliau duos teigiamus rezultatus ir išjudins visuomenę iš sąstingio.

Pramogų kultūra – Vakarų civilizacijos branda?

Valdžia ir kultūra

Kadangi Lietuvoje seniai kalbama apie kultūros politikos sunkumus, apie tai, kad kultūra nėra prioritetinga valstybės politikos dalis, nors turėtų būti, ji sulaukia bene mažiausio finansavimo iš biudžeto, o naujai išrinktas Seimas įkūrė net atskirą kultūros komitetą ir žada imtis ryžtingų permainų, leidžia manyti, kad ši sritis buvo tikrai apleista nepaisant vienišų šios srities riterių pastangų. Ironiška, kad labiausiai kultūra nukentėjo prasidėjus krizei po naktinės konservatorių reformos, kai ir taip sunkiai gyvenantys menininkai ir kultūros žmonės – tiek biudžetininkai, tiek individualiai dirbantieji – buvo apkrauti mokesčiais, pažeidžiant pilietines teises prievarta varomi nemokamų atostogų, užsidarinėjo smulkesnės kultūros įstaigos, knygynai, bibliotekos, nustojo eiti leidiniai, o emigracija pasiekė evakuacijos mastą. Ilgai tektų vardinti skriaudas, kurios buvo daromos tuomet trapiausio ir mažiausiai apsaugoto visuomenės sluoksnio atžvilgiu, o kūrėjas neatsigavo iki šiol (per tą laiką gerokai pasipinigavę skurdžiausių žmonių sąskaita užsienio bankų ekonomistai vėl gąsdina būsima recesija).

Niekados nepamiršiu slogios atmosferos, žmonių nevilties ir tarsi sustojusio gyvenimo, kai trupiniai, vargais negalais surankioti iki krizės,

išbyrėjo pro pirštus ir prasidėjo Sizifo darbas, tačiau ne visiems. Tuo metu turtingieji toliau lobo, o „stiprėjant demokratijai“ sočiai ir su perspektyva gyveno tik valdančiosioms partijoms, kurių kai kurie įtakingiausieji nariai kadaise patys valgė kultūros darbuotojo duoną, paklusnūs, tad per visokius prestižinius fondus ir privilegijas po kregždės sparnu priglausti išrinktieji.

Būtent tuo laikotarpiu galutinai susiformavo gerai apmokama kultūros grietinėlė, kuriai priklausant galima buvo lengvai išvengti atsakomybės už galimai padarytus finansinius nusikaltimus ir iškreiptą socialinę politiką. Partinės priklausomybės požiūriu ponų būrys buvo margas, tačiau vienijamas to paties troškimo valdyti ir lobti. Gerai gyvenančių ir valdžios malonėje klestinčių dvaro menininkų veikla ėmė priminti uždarus elitinius klubus. Demokratijos siūlės ėmė braškėti. Tuo pat metu nei Vokietijoje, nei daugumoje kitų ES šalių nei kultūra, nei mažiausiai uždirbantieji tokių krizės padarinių nepajuto...

Keista buvo tai, kad po Šengeno erdvę laisvai skraidantys valdininkai, matydami visai kitokią daiktų padėtį, tenykštės praktikos saugoti šviesuomenę ir kiek įmanoma subalansuoti diržų veržimą ne jos sąskaita savai šaliai netaikė. Į akį krito ir kita tendencija: į rimtosios muzikos koncertus valdžios atstovai ateidavo vis rečiau, o į dalijamų auksinių svogūnų ir panašias lėkšto skonio atrakcijas bei populiariosios muzikos akcijas – vis dažniau. Į akademines sales dabar ateinama tik ypatingomis valstybinėmis progomis, bet vis tiek dažniausiai atsiunčiami žemesnio rango atstovai sveikinimų perskaityti. Išimtį sudaro prie laiko dvasios prisitaikiusios koncertinės organizacijos, į planus įtraukiančios populiariosios muzikos atlikėjus. Šalia operos solisto ar liaudies dainininko tapo moda prikabinti estrados žvaigždę ar gitarą, pastatyti garsą niveliuojančius mikrofonus ir kitą akustinę aparatūrą, sumaišyti stilius, tarsi nei balso, nei išsilavinimo neturintys muzikantai būtų gelbėjimo ratas neva nebeaktualiai rimtajai muzikai.

Į rimtosios muzikos koncertus valdžia nevaikšto; nustojo vaikščioti ir tie, kurie tai darydavo. (Vienas kitas melomanas, ambasadorius padėties negelbsti.) Gal juos pakeitė nauja karta, išaugusi be šios muzikos poreikio? Tikėtina. Galima pajuokauti, girdi, ko norėti, jei ir televizija transliuoja

pusiau tuščias Seimo sales per posėdžius su žiovaujančiais parlamentarais. Nevaikšto net į darbą... Per dvidešimt penkerius metus taip ir nepastatyta nė viena padori, modernius reikalavimus atitinkanti koncertų salė; užtat kiek privačių prabangių dvarų iškilo. Valdovų rūmų paskirtis kita. Mėginta sudvasinti... Gariūnų turgų! Postmodernizmo pokštai, ir tiek. Nieko rimta. Jeigu kultūra nustekenta, gal pati valdžia rodo pavyzdį? Ir ar ne likimo ironija, kad kultūros lygį kelti užsimojo valstiečių ir žaliųjų partija, nuo pirmųjų žingsnių viešai niekinama kultūros „aukštumose“ skraidančių buvusiųjų, privedusių šalį iki tokios būklės? Be abejonės, kultūros padėtis nedviprasmiškai rodo pačių valdančiųjų kultūros lygį.*

Populiarioji kultūra – kultūra ar ne?

O kas yra kultūra? Gal pravartu prisiminti? Tarptautinių žodžių žodyne pateikiamos reikšmės:

kultūrą [lot. cultura — apdirbimas, ugdymas, auklėjimas, lavinimas, tobulinimas, vystymas, garbinimas]:

1. žmogaus bei visuomenės veiklos produktai, jos formos ir sistemos, kurių funkcionavimas leidžia kurti, panaudoti ir perteikti materialines ir dvasines vertybes;
2. tobulumo laipsnis, pasiektas kurioje nors mokslo ar veiklos srityje; išprusimas;
3. auginamas, kultivuojamas augalas;
4. biol. ląstelių, audinių, nedidelių organų arba jų dalių, paimtų iš

* Kultūrą kelti pasišovusi naujoji valdžia po naujų metų atsiskleidė visu gražumu: ne tik netaiso padėties, kai kasmet finansavimas kūrėjams ir kultūros darbuotojams nuosekliai mažinamas, bet ir uždėjo prievolę nuo autorinių sutarčių mokėti socialinio draudimo įmokas nuo visų pajamų. Vykdantieji individualią veiklą netenka autoriaus teisės į savo kūrinį. Mokestinė sistema rodo, kad kūrėjai yra labiausiai išnaudojamas sluoksnis, o originali kūryba, knygų leidyba žlugdoma.

žmogaus, gyvūnų arba augalų organizmo, išlaikymas ir auginimas specialiose mitybinėse terpėse;

5. archeologinė Δ — grupė vieno laikotarpio tos pačios teritorijos archit. paminklų, kurie turi bendrų būdingų bruožų, pvz., Halštato Δ .

Mėginsime analizuoti pasirinktą problemą šiais atžvilgiais: pirma, kultūra yra materialinių ir dvasinių vertybių kūrimas, panaudojimas ir perteikimas; antra, kultūra yra tobulumo laipsnis; trečia, kultūra yra išprusimas.

Kultūra yra materialinių ir dvasinių vertybių kūrimas, panaudojimas ir perteikimas. Šis klausimas neatsiejamas nuo postmodernistų postulato, jog dėmesio verta tik tai, kas patenka į akiratį, tai yra, „perforuojama“. Savo ruožtu, laisvosios rinkos visuomenėje perforuojami tik tokie kultūros produktai, kurie patenka į reklamą ir yra perkami. Konstruojama pelną nešanti pasiūla formuoja vertybių skalę. Reklamos specialistai naudojami masių psichologija ir apeliuoja į neapdorotą skonį, siūlydami žemesnės vertės produktus, orientuotus į nesunkiai apčiuopiamus, linijinius, arba papildomo išsilavinimo nereikalaujančius kūrinių pavidalus. Gimsta vienmatė kūrinių „perskaitymo“ erdvė. Iš esmės jo nereikia net perskaityti, mėginti įminti mįslės, nes postmodernizmo raktas – tiesioginis daugiaprasmiškumo suspaudimas į vientisą plotmę, potekščių atsisakymas. Postmodernistų paprastumas toli pažengė lyginant net su modernistų naudotais įvaizdžiais, kai absurdo estetika ar dadaizmas ir kitos srovės palikdavo gana platų lauką mąstyti kontekstualiai. Aukščiausias meno kūrinių sublimacijos laipsnis tapo nereikalingas, jo vietą užėmė realybės šou. Kadangi mąstančiam žmogui to per maža, kompiuterinių technologijų amžiuje pradėti kurti virtualūs pasauliai, kompensuojantys egzistencinio daugiamatškumo stoką. Pirmaujant kūno apologijai ir materializmo kultui, dvasinis imperatyvas paskelbiamas kaip neegzistuojantis. Dvasingumo sąvoka tampa įtartinu objektu. Galiausiai liberalizuotos sąmonės apyvartos sąlygomis postmodernistai pareiškia, jog klasikinės vertybės nėra vertybės, jas reikia įrodyti.

Įrodyti, jog egzistuoja, tarkim, žemės trauka, kuri yra neapčiuopiama, bet juntama, dar įmanoma matematiniais skaičiavimais. Tačiau kaip įrodysi dvasinės kultūros pavidalų egzistavimą tiems, kurie neturi išlavintų pojūčių?

Populiariojoje terpėje neišlavintas skonis, neišlavinti gebėjimai dainuoti, tapyti ir kitaip pareikšti pasauliui, jog „aš esu“, pakeičia imperatyvą kurti natūraliai nesamus ir iš vidinės intuicijos, dvasinių paskatų kylančius, vaizduotės apdorotus ir todėl kultūros sričiai priskirtinus objektus. Kultūros vertybe ir meno kūrinium tampa bet koks daiktas, bet kur vykstantis gyvenimas (bare, apleistame fabrike ir t. t.), kurį kūrinium padaro ten esantis dailininkas, kuris tai, kas padėta ar yra be jo išikišimo, pristato kaip kūrinį. Analogiškai tyla arba įvairūs triukšmai taip pat pristatomi kaip muzikos įvykis. Tokia apgaulė įmanoma dėl reklamos įtakos (galima įpiršti bet ką, ir tai bus perkama) ir tampa madingu brendu. Išnykus kadaise egzistavusios vulgariosios ir aukštosios, pasaulietinės ir sakralinės muzikos ir apskritai meno skirčiai, atsiranda madingi visiškai priešingų stilių, žanrų, prasmų bei išraiškos priemonių mišiniai, kurių kultivavimas ir puoselėjimas atskirai buvo kultūros požymis. Natūralistinės muzikos, dailės ar teatro apraiškos, be tabu demonstruojant žiūrovui pačius atgrasiausius fiziologinius ir psichologinius žmogaus veiklos pavidalus, stokoja kuriamojo prado (yra tik perkeltos arba nurodomos), tikra prasme negali būti laikomos nei materialinėmis, nei juo labiau dvasinėmis vertybėmis ir būti priskirtos kultūros sričiai.

Kultūra yra tobulumo laipsnis. Dėl tų pačių priežasčių negalima pakelti į tobulumo laipsnį to, kas nėra sukurta ir rafinuota. Gamtos reiškinys savaime yra tobulas gamtine, natūralia prasme. Kūrinio ar jo perteikimo tobulumas, priešingai, neatsiejamas nuo dvasinių vertybių, nuo pasirengimo jį kurti ir suvokti ir nuo atitinkamai sukeliama estetinio poveikio. Kūrinys, kurį sukurti nereikia jokių pastangų, kuris neturi jokios kitos prasmės, kaip tik tiesioginę, ir kuris nesukelia jokių nekasdieniško pojūčių ir jausmų, griežtai kalbant nėra kūrinys ir nepriklauso kultūros sričiai. Negalima išstobulinti atsitiktinai surikiuotų garsų labiau, nei jie jau skamba, arba scenoje aktorių atliekamų gamtinių veiksmų (pvz., akto) paversti tobulesniais.

Kultūra yra išprusimas. Masinei produkcijai gaminti, suvokti ir ją vartoti specialaus išsilavinimo ir pastangų nereikia, dėl to ji ir yra prieinama masėms. Neišprususįjį erzina kultūros reiškinys, nes jam suvokti reikia pastangų ir gebėjimų, įgyjamų per ilgą laiką nuo mažens; savo ruožtu, išprususį žmogų kūrinium vadinama peršama „žaliava“ vargina.

Pagal šias kultūros definicijas vadinamoji populiarioji kultūra nėra kultūra, o tik terpė, kurioje išplaunamos vertybės, jų suvokimas ir pati apibrėžtis. Jos maišymas su kultūros reiškiniais vertybes ne praturtina, net ne niveliuoja, o panaikina, nes nesuderinami dalykai netaps suderinami dėl to, kad juos kažkas padėjo greta arba vieną ant kito. Tikslu atžvilgiu tai neturi prasmės, todėl tikslu tampa tiesiog žiūrovo ar klausytojo šokiravimas ar trumpalaikio dėmesio atkreipimas. Plokštuma netaps sfera, disonansas – konsonansu, šiurkštus – jautriu ir švelniu, ir taip toliau.

Populizmas kultūroje

Kai kalbu apie populiariąją kultūrą, turiu galvoje ne tam tikrus žanrus, kurie išsirutuliojo iš liaudies kultūros (tarkim, džiazas), – veikiau, ir taip, ir ne. Mąstau apie jų vietą ir paskirtį. Apie tai, kaip savo vietoje esantys reiškiniai tampa vartojimo objektu ir tarnauja ne kultūros interesams, o kitiems. Jeigu kūrinys tampa vartojamu produktu ir nieko neduoda žmogui dvasine prasme, neteikia tokio pasitenkinimo, kuris jį darytų kultūringesniu ir verstų pasitempti, o priešingai, atpalaiduoja instinktus ir žemesniuosius impulsus, jis panaudojamas ne pagal paskirtį arba jos neatitinka. Toks panaudojimas yra kultūrinis populizmas, o ne populiarioji kultūra.

Viena iš paskirčių – pramoga. Kūrinys gali būti kultūros reiškinys ir kartu teikti pramogą, tai žinome iš klasikinės muzikos istorijos. Tačiau ne kiekviena pramogai parašyta kompozicija yra kultūros reiškinys. Manychiau, jog kultūrinio populizmo era prasidėjo vartojimo kalvėje – JAV. Ten ne tik suklestėjo miuziklas, filmų gamyba, kitokios pramogų industrijos formos. Kalbant apie bendruomenės ryšius ir laisvalaikį, aukščiausio lygio civilizaciniai pasiekimai ten, regis, skirti būtent pramogai. Lengvieji žanrai, mases sutraukiantys kultūriniai personažai ten tinka, nes savaip reprezentuoja laisvės, tiksliau, laisvos saviraiškos, idėją. Disneilendas, garsių kultūros artefaktų, architektūros paminklų kopijos, kuriems išleidžiamos milžiniškos sumos, kazino, galiausiai Las Vegasas – ištisas reklamomis spindintis ir pramogų simboliu galimas laikyti miestas – tai ryškūs pavyzdžiai, nurodantys į masių

prioritetus. Pinigų kultas ir garbinimas ikoniškų asmenybių, kurios generuoja milžiniškas lėšas ir valdo milijonų protus, yra dėmesio centre. Rimtosios kultūros formos skęsta visuotiniame gyvenimo gausme.

Tačiau mechaniškai perkeltos į europinę kultūrą, populiariosios lytys pasirodo kiek kitoje šviesoje. Lietuvoje ypač matyti, kaip neproporcingai didėjanti kultūros populizmo mada išstumia aukštesniąją kultūrą. Ne tik televizijoje, bet ir koncertų arenose viešpatauja vulgaraus skonio, tuščia pramoginė industrija. Menkų muzikinių gabumų atlikėjai sutraukia tūkstantines sales ir gauna milžiniškus honorarus. Autentiškos kultūrinės tradicijos keičiamos surogatinėmis (Vėlinės mėgina nukonkuruoti Helovynas). Pernelyg didelis dėmesys skiriamas ir Eurovizijai, kuri reikšminga nebent politiniu požiūriu. Ši grėsmė Vakarų kultūrologų seniai suvokiama kaip labai rimta tradicinės vertybės ardanti jėga, įgaunanti vis didesnę pagreitį. Ir vėlgi – simptomiška, jog šių metų Nobelio premija „už naują poetinę raišką didžiojoje Amerikos dainuojamoje tradicijoje“ skirta Bobui Dylanui, kuris nesiteikė net atvykti jos pasiimti (išlaukęs iki balandžio, nutarė nusileisti „iš aukštybių“). Ką jau kalbėti apie kompiuterinius žaidimus, komiksus ir kitus dalykus, išstumiančius kitas kultūringo laisvalaikio formas. Kai kurias šiuolaikinės muzikos formas, eksperimentus taip pat galima laikyti kultūriškai lėkštais.

Dalykas tas, kad vieni kultūros reiškiniai neturėtų pakeisti kitų, o pačios kultūros – jos simuliakrai. Galiausiai reikia atsakyti į klausimą, ar Vakarų civilizacijos siekinys – uždirbti kuo daugiau pinigų ir juos išleisti pramogaujant? O gal – ieškoti žmogaus veiklą praturtinančių pavidalų, jo gyvenimo paskirtį matant ne tame, kas lengvai pasiekama, bet tame, kas reikalauja didelių pastangų ir tobulėjimo? Nūdienos padėtis verčia manyti, kad tokios lyg ir banalios tiesos kultūros verslininkų sąmoningai išstumiamos iš akiračio.

Lietuviai ypač turėtų liautis sirgti paaugliškomis, nebrandžiomis Vakarų pasaulio ligomis, mėgdžioti didelių šalių klystkelius, nes tai, kas tinka didelei, turtingai šaliai – nes ji gali skirti pakankamai dėmesio ir išteklių tam, kas rimta ir nelaukina – netinka mažai. Juolab, kad lietuvių mentalitetas ir kultūros paveldas visada pasižymėjo kuo jau kuo, bet tik ne lengvabūdiškumu ir paviršutiniškumu. Amerikietiška svajonė, kičas yra kardinaliai

priešinga lietuvių savivokai. Lietuva niekada netaps Disneilandu dėl įvairių priežasčių, kurios ir suformavo būtent tokį būdą, pasaulėjautą ir charakterį, o ne kitokį. Pristatymas prie vartotojiškos kultūros ir kultūros populizmas daro didžiulę žalą ne tik dėl menkos išliekamosios vertės, bet dėl greito autentiškų kultūros formų naikinimo. Tai, kad jos sparčiai nyksta kartu su pačiais žmonėmis, ir rodo iki šiol diegtų kultūros krypčių svetimumą. Jų reikia kuo greičiau atsisakyti ar bent skirti proporcingą vietą ir duoti pasauliui tai, ką galime tik mes, lietuviai.

www.muzikusajunga.lt, 2017 m. sausio 22 d.

„*Muzikos barai*“, 2017 m. Nr. 3–4.

Prigimtinės kultūros uždavinys

Civilizuoti protai yra nukalę šimtus sąvokų ir apibrėžimų, kas yra kultūra. Jos samprata apima visiškai skirtingus ir prieštarigus reiškinius – nuo visuomenės susikurtų taisyklių iki kokio nors makdonaldo valgiastalio kultūros. Kaip ir mėginamos formuluoti ir nuolat plečiamos žmogaus teisės, kultūros sampratos apibrėžtys dažnai viena kitai prieštarauja. Darytume prielaidą, jog taip yra dėl to, kad jos kuriamos tarsi mankštinant protą, konstruojamos pagal išorės veiksnius.

Tačiau tiesa gali būti paprasta ir akivaizdi, kaip žemė po kojomis. Turbūt niekas neprieštaraus, jei pasakysiu, jog ryški, savita ir reikšminga kultūra, jos sluoksnis susiformuoja per ilgą laiką ir vienoje vietoje. Kuo ilgiau, nekliudomai ji formuojasi, tuo tas klodas ar sluoksnis storesnis. Taip pat gali būti akivaizdu, jog esminė kultūros savybė yra dvasinių ir materialinių vertybių harmoninga visuma, leidžianti tobulinti tuos pavidalus, kurie remia tvirtą ir sveiką požiūrį į gyvenimą, į aplinką ir kitas kultūras. Tai gyvybinga geriausių tam tikroje geografinėje aplinkoje gyvenančių žmonių bendrijos patirčių sankaupa, tarsi saugykla ar talpykla, maitinanti savaimingas savi-raiškos lytis.

Laiko patikrintos, išorės grėsmių užgrūdintos patirtys susiklosto į unikalią sistemą, kurios branduolys kaip atome paslaptingu būdu išlaiko aplink skriejančius elektronus – palaikančią ir saugančią terpę. Visose senosiose civilizacijose buvo žinoma, jog atomas ar visata sudarytos pagal tuos pačius

Tarptautinės orientalistų konferencijos, vykusios AUM *Loyola Marymount* universitete Los Andžele, Kalifornijoje, 1993 m. liepos 1–5 d. dalyviai. Autorė centre (su plaukų lankeliu)

dėsnius. Žmogus, jo kuriama kultūra tėra nedidelė tos visumos dalis, formuojama tais pačiais principais.

Vienas pagrindinių principų yra savaimingumas ir laisvas augimas iš vidinio branduolio: iš jo išauga kalba, elgesio normos, papročiai, ritualai, savitas santykis su pasauliu ir visa, kas teigia būties džiaugsmą bei akstiną ne tik būti, bet ir tobulinti būties pavidalus. Esminis tikros, autentiškos kultūros požymis yra tas, kad ji yra pati sau pakankama. Jai nereikia nei atneštinės „pažangos“, nei neva praturtinimo kuo nors, kas jai svetima ir nekyla iš vidinio poreikio. Panašią invazinę pastangą visavertė kultūra atpažįsta kaip svetimkūnį, o dvasiniu požiūriu – kaip prievartą ir laisvės, laisvos savikūros antipodą.

Taip suvokiama kultūra gali gyvuoti ciklais, kaip gyvas organizmas, bet lygiai kaip jis, ji gali prasidėti iš naujo ir iš to paties šaltinio, tik reikštis naujais būdais naujame laikmetyje. Indų filosofijoje tai įvardijama kaip *svabhava* ir *svadharna*. *Svabhava* savo esme (branduoliu) – tai gryna ir įgimta

sąmoningos galios kokybė, pasireiškianti charakteringu veikimu. Aukščiausiu pasireiškimu ji yra dvasinės prigimties, o išreikštyje, žmogaus pasaulyje ir žemesnėje prigimtyje skyla į dalines tiesas, nesibaigiančius netobulumo, atskirties, iškraipymų, bjaurasties pavidalus, o kartu ir ieškojimus, kol vėl atranda savo vidinę savastį ir tobulumą. Taigi šis principas garantuoja nesiliaujantį tapsmą ir evoliuciją, būdingą tiek žmogui, tiek visuomenei, o jo (svabhavos) nustatytas dėsnis yra mūsų tikroji teisė save formuoti, funkcionuoti ir veikti – tai ir yra svadharma.

Šiais metais indų filosofija buvo įtraukta į UNESCO nematerialaus paveldo sąrašą. UNESCO ir Jungtinės Tautos yra organizacijos, tarptautiniu susitarimu saugančios kultūros paveldą ir gina jo įvairovę bei savitumą. Taip pat svarbu, jog kultūros paveldo samprata čia neatsiejama nuo taikos idėjos, nes tik taikiu būdu sugyvendamos skirtingos kultūros gali pasiekti svarbių laimėjimų visai žmonijai.

Kultūros skoliniai, mišrios kultūros, mėgdžiojimas, tapatybės atsiskyrimas – tai kreivė žemyn, vedanti ne į tobulumą kaip svarbiausią kultūros tikslą ir požymį, o fragmentaciją ir nutolinimą nuo pamatinių dėsnių, mat vertimas priimti unifikuotas formas ar „prievarstinį gėrį“ prieštarauja pačiai būties pilnatvės sąvokai. Sąlytis ir kontaktas su kita kultūra teisingas tada, kai kitoniškumas lieka pats sau, bet juo galima stebėtis ir gėrėtis būtent dėl to, jog jis yra kitoks.

Logiškai mąstant iš to išeina, kad kultūra, siekianti įsiskverbti į kitą kultūrą, uzurpuoti jos autonomiją ir primesti savus standartus, visada yra žemesnė, net jei turi pretenzijų „sukultūrinti kitą“, o iš tikro – apžioti naujas žemes, resursus ir gyvus žmones kaip darbo jėgą, suvirškinti užkariautos (minkštosiomis galiomis taip pat) kultūros pasiekimus ir pateikti kaip savus.

Tokias kultūras teisingiau būtų įvardinti dar nesusiformavusiomis ar net apskritai ne kultūromis, o ikikultūromis. Klaidingomis nuostatomis grįsti veiksmai ar vertybių apvertimas negimdo teisingumo ar gėrio, agresija savo priešybės nesukuria. Kadangi net per karus ir kataklizmus didelių nuostolių patyrusi brandi kultūra, jei jai nepadaryta negrįžtama žala (pavyzdžiui, nesunaikintos fizinės jos buvimo prielaidos, kaip šiuo metu Alepe – viename seniausių kultūros ir civilizacijos židinių), pamažu vėl atsistato pagal jai

būdingus, laiko išmėgintus dėsnius ir vystymosi būdus, nėra pagrindo teigti, jog tik medžiagiškai, bet ne dvasiškai gyvastingos tautos ir jų reprezentuojamas kultūros lygmuo turi teisę diktuoti sąlygas tarptautinėje bendruomenėje.

Lietuva yra tarp šalių, kurios turi itin seną, kad ir labai nukentėjusį kultūros klodą, todėl nepaisydama nuolatinio nukraujavimo ir svetimų įtakų invazijos, atkakliai atsitiesia ir lyg apskabytas augalas vis išleidžia naujus ūglius – iš tų pačių šaknų, kamieno, šakų šakelių. Kartu ji šiuo metu patiria egzistencinę grėsmę išnykti, ir to prielaidos yra ne objektyvios, o subjektyvios, tai yra, besirandantis neryžtingumas būti ir atsinaujinti iš esmės, iš pačių pagrindų yra ne natūralus ir prigimtinis, bet išorės jėgų veikiamas.

Prigimtinai lietuvių kultūrai kyla grėsmė dėl dviejų priežasčių: pirma, tai užmiršta savos galios, savos laisvės ir savikūros filosofija, ir antra, didėjanči fizinio išnykimo ar net sunaikinimo tikimybė. Esame tokioje pavojingoje būklėje, kurios istorijoje dar nebuvo. Padėtis reikalauja pirmiausia apmąstyti tąsias priežastis. Sprendimai abiem atvejais priklauso nuo pačių lietuvių.

Pirmoji problema gali būti sprendžiama vėlgi iš esmės, pradedant nuo bazinių suvokčių. Laisva Lietuvos valstybė turi visas sąlygas atkurti prigimtines kultūros lytis ir jas plėtoti šiuolaikiškai. Lietuvos valstybė ir jos teritorija yra lietuvių kultūros centras, aplink kurį turėtų telktis pasaulyje išsimėtę lietuviybės židiniai. Čia svarbu suvokti esminę kryptį – judėjimą ne iš centro į pakraščius, o iš pakraščių į centrą. Milžiniška emigracija išbalansuoja judėjimą ir perdėm akumuliuotos išcentrinės jėgos gresia kultūros entropija. Mėginimas sukurti globalią Lietuvą, stiprinti pavienius židinius atokiai nuo jos yra laikina panacėja, tačiau ateities tokia vizija neturi.

Kodėl? Todėl, kad net ir sėkmingai susiklosčius pasaulio sambūviui, tokios salos, kaip liudija istorija, yra pasmerktos laikui bėgant išnykti. Atskirta nuo savo būties versmės ir fizinio jos esamumo konkrečiame taške, kultūra turi tik vieną išeitį: būti asimiliuota, o jei paprasčiau – veikiant difuzijos dėsniams, tapti svetimos žemės trąša. Kultūrinė difuzija kaip ir fizinė, deja, yra negrįžtamas procesas, ir kalbos apie išeivių grįžimą prieštarauja elementariai logikai. Ši logika grindžiama rūsčia tikrove, kai net ir mažas nuošimtis grįžtančiųjų neprisitaiko ir vėl išvažiuoja. Kitas variantas yra agresyvusis, toks, kurį matome veikiant pasaulyje iš destruktivių padarinių. Galingos

diasporos ir kultūros neišsitenka getuose ir ima sprogdinti priėmusiąją kultūrą iš vidaus. Musulmoniškosios kultūros atvejis čia pats ryškiausias, nors ir ne vienintelis. Vargu, ar galima prognozuoti lietuvių kultūrai tokią jėgą, kuri pati taptų „atomine bomba“. Geriausiu atveju lietuvių salos gali kurį laiką egzistuoti kaip Galapagų vėžlių salynas. Tačiau globalizacija ir aštrėjančios įtampos tokios galimybės nė nenumato. Todėl lietuviškųjų *galapagų* puoselėjimas yra neišvengiamas ir labai būtinas, bet laikinas atsižvelgiant į evoliucines slinktis. Taip palaikomas ir apsaugojamas įvairių priešasčių determinuotas išvykėlių pasirinkimas, tačiau esminis, būtiškasis klausimas lieka pirminės svarbos, būtent: kaip sustiprinti žmogaus savimonę ir drąsą kurti ten, kur jam suteikta prigimtinė teisė?

Antroji grėsmė ir problema – technologijų sukurta ikikultūrų (barbariškais metodais besivadovaujančių geopolitinių darinių, arba konglomeratų) supergalia, kuria naudojamosi siekiant praplėsti įtakos sferas taikių kultūrų sąskaita. Šią grėsmę sumažinti ir net neutralizuoti taip pat įmanoma išsprendus pirmąjį klausimą. Čia į pagalbą ateitų ir savasis išradingumas bei pastangų sutelktis, ir panašiai mąstančių demokratiškų jėgų santalka. Puiku, kad šia kryptimi judama, ir visai sėkmingai.

Tad prigimtines mūsų kultūros neatidėliotinas uždavinys yra atmesiti klastingas simuliuojančias ideologijas ar kultūrologemas, kurios išreiškia nuo tikrovės atitrūkusias pavienes visuomenės „gerinimo“ teorijas arba priklauso propagandos, nukreiptos prieš savitą valstybės saviraidą, sričiai.

Tatai nereiškia kvietimo „atgal į gamtą“ ar nepozicionuoja atskirties, juolab nepritariama klaidingai instrumentuoto nacionalizmo proveržiams. Priešingai, esamą pasaulio persitvarkymą, kai regime valstybių pastangas susitelkti į panašias užduotis (Brexit'as ir panašūs procesai) galėtume vertinti pozityviai, juolab, jog veikia ir pasaulio tautų forumas – Jungtinės Tautos, kurios visateisė narė yra Lietuva, kuri gali pasakyti savo svarų žodį stiprinant taiką ir globojant kultūros vertybes visame pasaulyje.

Kaip pasitinkame Vasario 16-tąją?

Vasario 16-tąją pasitinkame neramia širdimi. Valstybės atkūrimo šimtmečio minėjimo planai ne visai sklandūs ir ne visada žinomi plačiajai visuomenei. Vėluoja ir stringa paminklų Jonui Basanavičiui ir laisvės kovotojams Lukiškių aikštėje projektai. Socialinė atskirtis ir emigracija toliau gilėja bei didėja. Auga poreikis stiprinti gynybą nuo užsienio priešo, kai sustiprėję separatistų išpuoliai Rytų Ukrainoje, Kaliningrado pavertimas sustiprintu kariniu poligonu ir kone milijono Rusijos karių pritraukimas prie Baltarusijos sienos privertė Prezidentą Lukašenką nerimauti dėl prievartinio kaimyninės kariuomenės įvedimo ir paskelbti visuotinę mobilizaciją. Visa tai verčia niekais galimą Minsko susitarimų įgyvendinimą ir Baltijos šalis daro pirmojo pavojaus zona.

Vidinės negerovės klesti, pasauliui ritantis į nežinią. Dabar tikrai ne laikas apsimesti, kad niekas nevyksta, kad viskas gerai, skaičiuoti pažangius ekonominius rodiklius ir baksnoti pirštu į gerovę, kylančią saujelei žmonių, tarsi tai apsaugotų nuo likimo smūgių ne tik silpniausius, bet ir visus eilinius Lietuvos piliečius. Kažin ar daugelis gyventojų gali pasinaudoti Lietuvos kariuomenės Strategijos departamento patarimais kuo greičiau susidėti į kuprinę būtiniausius daiktus, dokumentus, konservų ir prisipirkti karo „valiutos“ – stipraus alkoholio ir cigarečių. Būti visada pasirengus bėgti. Kai daugelis nė ginklo nėra matę, nemokės apsiginti, nežino, kaip suteikti pirmąją pagalbą, skaičiuoja centus iki būsimos algos ir neturi lėšų būtiniausiems

kasdienos pirkiniams – ką jau kalbėti apie gerai įrengtus bunkerius trims mėnesiams...

Priešiška propaganda toliau gilina žmonių susipriešinimą, naudojama rasizmo, etninių grupių kiršinimo ir antisemitizmo kurstymo taktika, skaldanti net elitą, nebežinantį, prieš ką pritūpti žemiau, nors tai, suprantama, nepadės, kaip apsimestinis grėsmių nematymas ir tiesos vengimas, neutralumas nepadėjo išsaugoti valstybės kilus II pasauliniam karui. Ta pati korupcija, gobšumas, pasidavimas, nuolaidžiavimas, pasimetimas ir susiskaldymas jau buvo. Tik dabar – dar mažiau patriotiškumo, savų gynybinių pajėgumų, vilties ir tiesiog žmonių.

Šis vaizdelis toli gražu ne pilnas ir ne pats juodžiausias. O kad žmogaus sąmonė linkusi išstumti turinį, kurio nėra pajėgi priimti, apsimesdama, kad viskas OK, – tai psichologijos pradžiamokslis. Bauginanti, žiauri tikrovė verčia slėptis, šalintis problemų ir kovos bailų ir neapsaugotą. Psichiškai silpni ir nestabilūs tampa lengvu manipuliacijų grobiu. Ramybė už lango – tai tylą prieš audrą.

Matyti, kad šalis per 26 metus nustekenta ir tiesiog „išvalyta“, iššluota nuolatinių skersvėjų nereiškia, kad kažkam neprabudo sąžinė ir nors pavėluotai, bet imamasi priemonių kelti dvasią ir pradėti priešinimosi katastrofai darbus. Ne panikos kėlimas, o sveikas protas valdžios viršūnėse ragina atvirai pateikinti ir komentuoti dar neseniai neįtikimai atrodžiusius faktus apie ardomąjį darbą viduje ir išorės grėsmes. Tuo metu, kai tūkstančiai ir milijonai eurų mėtomi pramogoms ir prabangiems projektams, neturintiems nieko bendra su realybe – nes jaunuomenė buvo mokoma ko tik nori, šou ir „alkūnių meno“, bet ne rengiama tikram gyvenimui – šitą kone Kolodžio kvailių sala paverstą kraštą, kur ne vienam jau išaugo asilo ausys, krauju gina ukrainiečiai.

Tauta, iš kurios šimtmečiais nuosekliai atiminėjama istorija, kultūra ir net vardas, įvardijus rusėnus „pakraštiniais“, stoisškai, lyg tai būtų normali kasdienė būklė, pasitinka bombų ir kulų krušą. Savanoriai krenta, laiduoja savo žuvusiuosius ir vėl keliasi, nežinodami, kada ateis pabaiga – gal po kelių dešimtmečių? Kaip laimėti tokį nematytą karą? Nekariauti – irgi negali. Man gėda, kad jiems padedame per mažai. Gėda dėl suvalkietiško pragmatizmo

ir dėl europiečių cinizmo, kai jie šaltakraujiškai stebi, kaip plečiasi kruvini kovų židiniai ir ištisos tautos ir valstybės stumiamos į naujo Gogo ir Magogo glėbį.

Bet tai jau buvo.

Pasikeitimai valdžios struktūrose visame pasaulyje liudija liberalizmo mutacijų krachą, o kartu ir tai, kad totalitarizmo šmėkla nemirė, nebuvo pastatytas (todėl vis konstruojamas) komunizmas, sekuliarizmas netapo susikompromitavusių religinių fanatizmų pakaitalu. Kraštutiniai kairieji ir dešinieji judėjimai supanašėjo radikalizmu ir tikslo siekimo priemonėmis.

Ar tikslas pateisina priemones? Ne, nes tikslas ir priemonė turi būti viena. Priemonė ir yra tikslas. Savo prigimtimi būdama priešinga tikslui, priemonė tikslą pasiekia, bet ne tą. Gražių transparantų dengiamas toks tikslas akumuliuos ir išreikš tik destrukciją ir prievartą, lygiai kaip po šūkiu „visa valdžia taryboms“ slypėjo naktinės odiniais paltais apsvilkusių valytojų brigados, o „iš kiekvieno – pagal sugebėjimus, kiekvienam – pagal poreikius“ reikė badą, perkėlinėjimą, vergovinį darbą magistralėse ir sovietų laimėjimų apdainavimą pasaulyje dovanai. Pažiūrėjai į supuvusį kapitalizmą akies krašteliais – ir atgal į gulagą skurdžiomis drapanomis, nuo alkio linkstančiomis kojomis, bet lakštingalos daina galugerklyje. Aš mačiau, kaip per speigą medyje pragysta paukščiai, ir gieda tol, kol mirtinai sušalę nukrenta ant sniego.

Iličiaus lemputę pakeitė greičiausias pasaulyje internetas, lietuvišką pramonę ir gegužines – sodybos užkaltais langais, apleista ir parceliuojama gamta, besiplečiantys sąvartynai ir spindintys paskubomis sukalti gėrybių pritutinti barakai. Tįso nežinia kam perparduotos vargšų dirbamos plantacijos. Kur ne kur stūkso aptverti turtuolių gyvenamieji plotai, SPA ir arenos, skirtos apspangusioms minioms nuleisti garą. Bet Romos tai neprimena nė iš tolo.

Ir pati Roma jau nebeprimena savęs. Šiukšlini Romos ir kitų pasaulio didmiesčių priemiesčiai išsiliejo į kelius ir platumas. Industrializacijos erai pasibaigus, technologijų progresas milijonus žmonių padarė nebereikalingais, ir jei jie neturi galimybės gauti pašalpą ir užsiimti vargšų pramogomis – televizija ir internetu – prasideda naujasis tautų kraustymosi laikotarpis

ieškant bent menkiausios galimybės išlikti. Ką daryti atsidūrusiems už civilizacijos borto, jei gyvi žmonės laikomi pertekliniais žmogiškaisiais ištekliais? Gal rūšiuos kaip užšaldytus embrionus? Iki-žmones, ne-žmones?

Bet tai – irgi buvo.

Alkanų, neraštingų, įpykusių žmonių masių bangos ant savo keturų iškelia naujuosius pasaulio gelbėtojus, kurių mentalitetas atitinka grubią plebso vaizduotę. Dažnas iškilimas turtuolio, mėginančio paskui save vesti liaudį, pranašauja greitą jo nukirsdinimą. Kadaisė viena garsi dama pasiūlė vietoj duonos valgyti pyragą, nūdien – ne mažesnė garsenybė nori prisiteisti milijonus už neva sužlugdytą barbės brendą, nes milijonų visada – maža. Dar kitai maža visureigių ir brangių kailinių. Ant pjedestalo ropščiasi žemiausią išsilavinimą teištvėrusios būtybės, kurioms patikėti aukščiausi postai pradedant skurdo mažinimu pasaulyje ir baigiant Jungtinėmis Tautomis, kurių posėdyje – su tarptautine misija! – matyt, galima panuobodžiauti kaip nagų lakavimo salonėlyje. Kaip reprezentuoti valstybę, didelę ar mažą, jei nėra nei paveldėtų, nei išmoksimų gebėjimų ir pastangų, nėra vien dėl to, kad kultūrinis liberalizmas pagimdė ir išnešiojo liberalistinį barbarizmą, savo šiltnamiuose išaugino tuščią ir žiaurų neronų padermės kloną su padidintais nasrais, krūtine ir biomechanine pompa vietoj širdies, ir šį naujadarą pridengė brangiais statkevičių ir versačių šilkais?

Inteligentiškus, iškilus vadovus politinėje scenoje nuo JAV iki Europos pamažu keičia oportunistai, populistai ir riboto proto personas. Kad ir kaip patraukliai kam nors skambėtų žadamas išsigelbėjimas stiprinant uždarų sienų politiką neva tarnaujant saviems piliečiams, bukas Marin le Pen veidas nieko gera nežada. Jei ne pats lyderis, tai jo aplinka kelia pagrįstą nusistebėjimą, todėl žiūri, pavyzdžiui, į Trampą, bet matai... Paksą. „Marseletės“ šalyje mechaniškas kažkieno gudriai surašytų programinių popierių citavimas negali nuslėpti neapykantos, baimės, savimylės ar pagaliau jokio turinio, išskyrus valdžios paėmimą. Negali užpuoduoti primityvaus santykio su pasauliu, įspausto veido raukšlėse. Panašių į le Pen populistų galimas išrinkimas Prancūzijoje, Vokietijoje ir kitur stiprina Rusijos gravitacijos lauką. Raudonoji milžinė gali gravituoti dar ilgai, pasiglemždama per arti priartėjusius dangaus kūnus.

Per visatą aidintis naujų retežių žvangėjimas ir dar vienas neregėto masto globaliai pavergtos žmonijos dantų griežimas nėra vien rašytojų fantastų hipotezė. Tokie ateities vizionieriai, kaip Čiurlionis, galėjo visa tai išvysti jau anuomet; ir kas gali paneigti galimybę, kad jis ne šiaip sau neatlaidkė, bet buvo nutildytas, galbūt įtaigiai, švelniai, skambant raminamiems mazurkos garsams... Psichiatrinė palata, diagnozė – visada patikimas režimų ar būsimų okupacinių scenarijų vykdytojų talkininkas. Perdėtas menininko jautrumas atvirksčiai proporcingas žaliamarškinių iš Marso entuziazmui. O vertėtų pakalbėti apie viena kalbančių, kita darančių politikų šizofreniją, į šizofreninę būklę stumiančių ištisas bendruomenes, verčiamas kramtyti iš karto „dviejų tiesų“ teoriją.

Kažin, ar gelbėtojai nuoširdžiai tiki, kad išgelbės valstybes nuo pabėgėlių, globalistų, teroro ir Soroso. Bet poreikių nišą užpildyti maga. Prasčiojų plūdimas į valdžios viršūnes yra net ne liberaliosios demokratijos, o dešiniosios pakraipos nomenklatūros socialinio aklumo, kietumo ir pasipūtimo išdava. Nors ja niekas nebetiki, nomenklatūra tvirtai žino: net po III pasaulinio karo išliks statinys Nr. 1 – Bankas.

Vis dėlto kirba retorinis klausimas. Pasaulyje išsivysčiusios šalys turi nedidelį gyventojų tankumą, jose pragyvenimo lygis aukščiausias. Milijonus ir milijardus turinčios šalys gyvena skurdžiausiai. Kodėl Lietuvos gyventojai, kurių tankumas kaip europiečių, gyvena kaip meksikiečiai? Įmink šią mįslę, ir suprasi, kuo skiriasi tarpukario Lietuva, švenčianti Vasario 16-tąją, nuo nūdienės.

Norėčiau, kad šis tekstas būtų skirtas ne Vasario 16-tajai, bet balandžio 1-majai. Skaičiuoju metus ne nuo Naujųjų, bet nuo vasario šventės, kuri – o stebukle! – vis dar su mumis. Vasario 16-toji – žvaigždė kelrodė, nušviečianti kelią ir stiprinanti dvasią. Tokia ir Birželio 22-roji, sukilimo prieš nacių ir bolševikų okupantus data. Prieš tuos, kurie įsirėžę kalė kosmines grandines žmogiškiesiems ištekliams.

Vis dėlto per šiuos metus nuo vasario iki vasario didžiausią įspūdį paliko Alepas, kurio nušlavimas nuo žemės paviršiaus su visais pastatais ir žmonėmis, sąmoningai atkirtus civilius nuo humanitarinės pagalbos, bejėgiškai stebint Jungtinių Tautų saugumo tarybai, spaudai ir visuomenei,

tampa kraupiu būsimų įvykių simboliu. Visi matė, kaip vakarietiško išsilavinimo Sirijos vadovas su šypsena virto tėvynainių budeliu, ką tik klestėjusi senovės kultūra – išdeginta dykyne, o Stalino metodus kur nori taikantis Rusijos valdytojas – įtakingiausiu pasaulio politiku prie JT stalo.

Dabartinių tektoninių politinių lūžių ir stulbinamai greitai besivystančių įvykių objektyvi refleksija ne ką mažiau neadekvati, nei galimybė saugiai per atstumą per televizorių žiūrėti, kaip kasdien žudomi nekalti žmonės. O sužiaumojus picą, ją išjungti ir eiti į feisbuką – pasižmonėti ir save parodyti. Įkelti naują selfį ir savo šunyčio nuotrauką.

Po Alepo įmanoma viskas.

www.slaptai.lt, 2017 m. vasario 16 d.

Apie oportunizmą

Ironiškai ar be ironijos? Mokliškai ar laisvu stiliumi? O gal – pašamoneš srautu? Kad ir kaip, kad ir ką parašyčiau – ar tai ką nors pakeis mūsų padangėje? Bent jau danguje – nieko.

Atsakymo nežinau kaip ir mano katė, kuri laipioja kompiuterio klavišais ir padeda kaip moka. Atsakymą žino tik sugebantieji prie visų valdžių ir pokyčių išlikti vandens paviršiuje, tie drąsieji kiškiai, prasikūrę ir pasigarsinę, kuriems didžiausias išbandymas – patampyti liūtą už ūsų taip, kad jis nesupyktų, ir kad mieganti sąžinė būtų nuraminta bent kruopele tiesos. Pavyzdžiui, išplaukus į plačius vandenis ant libertarizmo srovės ir apkapojus idėjinį kontekstą bei atsisakius objektyvios analizės, išdrįsti pasakyti, kad vien į ekonomizmą linkęs neoliberalizmas – niuniu, o kur dėmesys kultūrai?

Tada ir vėl galima drąsiai rieškučiomis žarstyti niekam nepavojingas mintis, cituoti garsenybes. Pasislėpti už galingųjų pečių ir atrodyti autoritetu mūsų šalyje, kur kailis sušukuotas ne tik opozicijai, bet ir laisvai mąstantiems intelektualams. Įvairių kryptų oportunistai tokiomis sąlygomis vienas kitam į ranką nekanda, nes reikia laikyti nosį pavėjui. Sąlygomis, kurias diktuoja nesibaigianti reforma ir krizė, naudinga bet kuriai valdžios struktūrai bet kur pasaulyje. Pavykus sukurti ir karinės grėsmės šešėlį tampa aišku, jog kritika gali pasinaudoti priešas, todėl reikia būti stipresniojo pusėje, o jei neturi savarankiškos karinės galios – tai negali turėti ir savarankiškos politikos ir, žinoma, minties.

Dvidešimt penkeri metai naujos epochos, kurios pradžioje keletą metų švietė autentiškos lietuviybės atgimimo spindulys, virto sustingusia ir niekur

nevedančia pelke, kai jau įvykę, artėjantys ir praeisiantys rinkimai nežada jokios rimtesnės intrigos, išskyrus visiškai nebesigėdijant rinkėjų, užsakytus nepatogių partijų ar asmenų kompromitavimo procesus. Tegu užgožia problema, kurių nepajėgiame spręsti – geriau „mirti su daina“.

Prieš ketvirtį amžiaus, byrant sovietams, specialiai išvykau į JAV pasidomėti, kas mūsų laukia, kaip sukonstruotas kapitalizmas, kam rengtis. Nuo to laiko daug kas pasikeitė ne tik šioje laisvės ir demokratijos citadelėje, tačiau paaiškėjo, kad Lietuva per šį laikotarpį neįsitvirtino kaip nepriklausomą nuomonę turinti šalis, o nekritiškai perima tiek teigiamus, tiek neigiamus pokyčius iš Vakarų. Ir, suprantama, nieko čia nepasakysi: itin svarbioje geopolitinėje padėtyje esančios šalys visada bus įvairių galios struktūrų taikiniu. Todėl būtina išgyventi. Jei neturi didelių gamtos išteklių ir nemoki derėtis – vargas tau ir tavo vaikams iki septintos kartos. Juk nenorime būti sirais, visą šimtmetį ginklu kovojančiais už nepriklausomą nuo visų galių demokratinę valstybę ir iki šiol mokančiais kruviną kainą. Mat mūsų ginklas – gandiškasis nesipriešinimas. Mes XX a. jau sudėjome neišmatuojamas aukas, taip ir nesulaukę pagalbos iš Vakarų. Buvome dar blogesnėje padėtyje, nei Sirija, kuri pasirėmė britų pagalba, įveikė marionetinę Prancūzijos Viši valdžią savo šalyje, paskelbė karą nacių Vokietijai ir Japonijai, tapo Jungtinių Tautų nare, po II pasaulinio karo sukūrė nepriklausomą valstybę ir atsikratė kolonijinio jungo.

Kas vyko šioje šalyje prieš tai ir vyksta dabar, verta atskiros studijos, nes liudija pasikartojančius grobuoniškų galingųjų interesų ekscesus, pamokomus visoms šalims, esančioms svarbių geopolitinių sankirtų vietose. Prezidentui Antanui Smetonai jau sukabintos visos menkinamosios etiketės dėl neutralumo politikos, nutylint ne tik karininkijos bei kultūrinio elito viršūnių pasidavimą SSRS ir korupciją, bet suniekinant ir unikalią vėlesnę rezistenciją prieš galybę, kurią garbstė net Vinstonas Čerčilis ir tie patys Vakarų intelektualai. Tačiau ar gyvenimą apibūdina tik vegetacija? Ar dalis tiesos – būtent, kad Rusija šiuo metu išties yra didžiausia grėsmė per savo strategines pozicijas Kaliningrade ir Baltarusijoje ir pragarišką melaginą propagandą – nubraukia galimybę kalbėtis su Vakarų partneriais kaip su lygiais (bent jau formaliai esame ES ir NATO) ir priversti juos atidžiau

pažvelgti į nesąžiningas sutartis, dėl kurių nukentėjo Rytų Europa, o globalizacijai greitėjant ir didžiojo žaidimo pasauliui vėl pavojingai priartėjus prie Lietuvos, Latvijos ir Estijos, reiškia grėsmių tautinei tapatybei ir autochtonų kultūrai nematymą?

Šios grėsmės – nevienodos savo kilme ir padariniais, tačiau vis dėlto jos yra ne tik grėsmės, bet ir susijusios sunkiai atsekamais tarpusavio saitais. Pirmiausia dėl to, kad labai daug žmonių šaltojo karo metais išaugo komunizmo įtakoje, pasklido po pasaulį ir sąmoningai ar nesąmoningai naudodamiesi savo įtaka, toliau garbsto tariamą sovietizmo-maoizmo kultūrinį unikalumą, ignoruodami tai, kad šios ideologijos transformuotomis formomis ypač atvirai ir agresyviai griaua pasaulio tautų savitumą, tarp jų ir rusų, nespėjusių sudemokratėti, subręsti ir baisiausiai nukentėjusių nuo socialinių eksperimentų, kai tuo tarpu maoistinio paveldo slegiamą Kiniją gelbsti tūkstantmetė savita kultūra.

Oportunistams svarbu naudotis visais demokratijos plyšiais, nors plika akimi matyti, kad stalinizmo bacila yra ypač atšiauri ir jos veikiami režimai, net jei išoriškai tarptautiniuose santykiuose naudojami tomis pačiomis priemonėmis (humanitarinė pagalba, atsakomybė ginti pagalbos tikslais, dalyvavimas Jungtinėse Tautose, įvairios derybos ir pan.), išsiskiria vulgarumu, žiaurumu, klasta ir nepagarba žmoniškumui, sutarčių laužymu ir faktų slėpimu. Kalbant apie naujausius laikus, visur, kur tik prisiliečia stalinizmo šmėkla, išprovokuojami baisūs ilgamečiai pilietiniai karai, nusikaltimai žmogaus teisėms, supriešinamos ilgus šimtmečius darniai koegzistavusios kultūros bei religinės bendrijos. Vakarai įtraukiami į šį žaidimą ir, net jei patys žaidžia daug civilizuočiau, pralaimi prieš blogio dvasią, kuriai dar teks nukaldinti pavadinimą, nes Stalino šmėkla terminologiškai, regis, tikisi likti nenugalėta.

Kita vertus, tą civilizuotumą dar teks tikrinti ne kartą, ypač turint galvoje, kad ir nūdienė Prancūzija privertė ES sandraugos šalis būti jos pusėje surengiant masinę gedulą dėl garsiųjų karikatūristų, kelintą kartą pasityčiojusių iš musulmonų jausmų, aukų. Tačiau aukos, kurias patyrė, pavyzdžiui, Sirijos gyventojai 1920 metais ir vėliau, prancūzams suskaldžius šalį geografiškai ir religiniu pamatu, sugriovus ekonomiką, nacionalinius sukilimus numalšinusi iki pamatų sugriaunant miestus, išžudant belaisvius, o vadus įkalinus,

ištrėmus ir šimtų aukų, demonstratyviai nužudytų miestų aikštėse, kūnus palikus jose patyčioms ir įbauginimui – priminti europiečiui šiukštu negalima? Nurodyti sąsajas tarp visų tų įvykių – nusižengimas realiai politikai?

Lietuviui tai iš tikro daug ką primena, daug kas pažįstama ir savo kailiu patirta... Tačiau netgi naiviai tikintis, jog kolonijinės šalys praūžus dviem pasauliniams karams per plauką pagerėjo, išlieka esminis kultūrų skirtumas, todėl kritikos neostalinizmui ir neoliberalizmui, taip pat Rusijos ar Vakarų politikos tiesmukai lyginti negalima, kaip negalima ant vienu svarstyklių dėti liūto ir hienos medžioklės taisyklių. Bet kritikuoti – būtina, ir ne tik dėl to, kad iš Vakarų atėjusi ir vėl į juos persimetusi mutavusi internacionalinė marksistinė-komunistinė bacila griauja jų vertybes jų pačių rankomis, o ir todėl, kad rytų europiečiai, kaip ir daugelis kitų į antrarūšę padėtį įstumtų tautų ir šalių atsidūrę tarp kūjo ir priekalo, ir jų ateitis toli gražu nėra stabili.

Nestabilumą Lietuvoje ryškiai rodo neproporcingai dideli lietuvių emigracijos mastai ir menka imigracija. Dar gerai, kad tokia strateginė šalis netapo realių kovų židiniu, nors parengiamieji propagandiniai karai – pačiame įkarštyje. Tačiau straipsnio tikslas – atskirti sąmoningą oportunistą nuo tiesiog klystančio, suklaidinto ir pagaliau prareginčio žmogaus. Galima suprasti sovietmečio besiilginčius keistuolius, kurie gyveno rezervate su tam tikromis garantijomis, ir tuos, kurie tą rezervatą kūrė ir perrašinėja istoriją. Naivūs ir gudrūs, jie sudaro masę, kuri priešinasi moderniosios respublikos kūrimui savo pagrindu. Banga, ateinanti iš Vakarų ir Šiaurės, neša visai nebūdingus, nepažįstamus kultūros modelius. Tokius besąlygiškai priimti gali tik naująją Lietuvos istoriją nuo nulio pasiryžę rašyti pažangiečiai. Ši banga, sukelta revoliucijų psichologijos, teisės ir sociologijos srityse, mato žmogų atsietą nuo klasikinio lavinimo mėginant suteikti engiamoms mažumoms išskirtines galimybes realizuoti savo vertybes.

Sutinku: tie, kas suspės pasinaudoti šios galios teikiamomis privilegijomis, duonos kąsnio nestokos. Ir negali poeto žodžiais byloti: kur pažvelgsi, visur balta, nes bet kuris pasirinkimas yra supakuotas į vieną pakuotę, į kurią įdėta prievarta brukama blogybė ar juodulys. Nori demokratijos – mokyk savo vaikus apie trečiąją lytį, nors tavo gimtojoje kalboje net apibūdinimo

nėra reiškiniui, kurio todėl ir nėra, tikrovėje jis neegzistuoja. Ryjame deguto šaukštą medaus statinėje? Taip pat sėkmingai socialinę inžineriją galima taikyti ir gyvūnams. Kas žino, galbūt gyvūnų globos tarnybos, kovodamos už pažeistas jų teises, to netrukus ir imsis. Mano katei būtų galima sukonstruoti trečiosios lyties tapatybę, kad ji nekenktėtų dėl morčiaus, nereiktų daryti operacijos ar rydyti sveikatai kenkiančių vaistų...

Tokia padėtis ragina bent apibendrintai įvertinti priežastis, kodėl ji nusistovėjo. Nesavarankiškų šalių elitai, ypač spaudžiami priklausomybės tarptautinėms sandraugoms, anksčiau ar vėliau būna priversti paklusti stipresniųjų diktatui. „Dvi Lietuvos“ – tai reiškinys, kuris nesukūrė savaime, ir kuris nereiškia, kad viena iš tų lietuvių yra visiškai teisinga ir gera. Nepriklausomybės kūrėjai iš pat pradžių neįveikė vienos, senosios Lietuvos, kurios buvęs elitas perėmė okupuotos šalies valdžios ir turto mechanizmus (daugelio padėtis tik pagerėjo), įsitvirtino galios viršūnėse ir toleruoja akivaizdžiai antivalstybines partijas, sudarytas niekur negirdėtu tautiniu pagrindu. Šis anachronizmas pareina iš fakto, jog Lenkijai buvo pripažintos XX a. pradžioje padedant tiems patiems prancūzams okupuotos rytų Lietuvos teritorijos, o sovietų administruojamo Karaliaučiaus klausimas buvo „išspręstas“ taip pat neeskaluojant tarptautinio konflikto, todėl turime Rusijos anklavą, kuris nepriklausomybę daro labai trapią. Ir negali sakyti, kad toks padėties keblumas ir jo pasekmės nebuvo suvoktos iš pat pradžių. Turbūt lėmė noras neprarasti privilegijų arba jas įgyti, žaisti dvigubą žaidimą su galingais kaimynais ir savais piliečiais.

Antroji Lietuva, ta modernioji, kuri paradoksaliai leidžia ES teisei, užsienio bankams ir korporacijoms šeimininkauti šalyje suteikiant pirmenybę viršvalstybiniais dariniams nesilaikant Konstitucijos, slopinant opoziciją, žmonių daugumos valią (referendumai) ir net sveiką protą (leidimas parduoti žemę užsieniečiams, savivaldos grandžių sunaikinimas) rodo tiek tragišką ne visai sąmoningą prisitaikėliškumą, tiek politinę trumparegystę, nes besąlygiškas pasitikėjimas ES, neturint plano B, jeigu sąjunga iširtų, palieka Lietuvos piliečius gūdžioje nežinioje. Vietinis elitas palaiapsniui tapo užsienio įtakų ir institucijų įkaitu ir valios vykdytoju – bruožas, būdingas kolonijoms arba neokolonializmo veikiamoms trečiosioms šalims.

Todėl mėginimas okupuotų ir kolonizuotų šalių traumines patirtis suvienodinti savaime yra nesąžiningas mėginimas pridengti faktą, kad išoriškai (*de jure*) tapatinantis su „didžiosiomis“ valstybėmis, kurių didumą pirmiausia lemia kariniai pajėgumai ir vis atgyjantys kontroliavimo apetitai, nutylima tikroji padėtis, kurią vienareikšmiškai rodo gyventojų pragyvenimo lygis ir teisės. Įvykus eiliniam kainų pabrangimui, smurto aktui ar išlindus bet kuriam kitam piliečių teisių pažeidimui, tuščiažodžiautojai mėgsta juokauti: „Palaukime, kol bus dar blogiau: tada jau lietuvis neištvers“.

Tokie pokštai skamba kaip patyčia, nes lietuvis visada ir viską išveria, net su baltomis meškėmis alų geria, o visiškai atšilus klimatui Sibire gali būti smagu, kaip kurorte. Tačiau štai kaip sustabdyti tuos, kurie jį žemina – kad ir kiek krapšto galvą, nesumano. Tik prisitaikyti, kaip nors išgyventi. Nereikia istorinių pamokų ir savos vertės kėlimo, nes tai – nepriimtina tokiomis sąlygomis, kai mat net stipresnieji susigūžia ir mėgina išlaviruoti. Todėl oportunisto šūkis – „niekada negyvenom taip gerai, kaip dabar“. Iš tiesų, jo atveju tai didi tiesa, ir ar jam rūpi, kokia kaina ir kieno sąskaita jis taip gerai gyvena?

Oportunizmas esti sąmoningas, atviras ir latentinis. Sąmoningas – tai komjaunuoliškas pataikavimas arčiausiai esamam galios centrui ar centriukui, vietos ar partijos lyderiui; pastaruoju metu ypač svarbu kuo greičiau pripulti prie mikrofono ir periodiškai prisidėti prie LAF, Kazio Škirpos vardo ir kitų Lietuvos valstybingumo ramsčių dergimo, kad tik Lietuva neiškiltų į stipriausiųjų gretas.

Atviras – kai garsiai šaukiama ar pareiškama, jog su Rusija reikia draugauti, sudarinėti gražias bendradarbiavimo ar nepuolimo sutartis, gėrėtis jos dvasine kultūra ir pan. Vis dėlto įdomiausias yra latentinis, kurio gali visai neįtarti esant.

Atėjus į valdžią JAV Prezidentui Donaldui Trampui, o ES strategams siūlant „trijų bėgių“ Europą, tuo pat metu jų kairiesiems siekiant visiškai neutralizuoti valstybes, sukurti federaciją ir bendrą kariuomenę, nuomonių išsiskyrimas visais klausimais ir pasimetimas šalyje smarkiai padidėjo. Norint suvokti, kokių šiaudų griebiamasi, būtina atkreipti dėmesį į bent kelis vidaus dalykus. Didėjantis tarptautinis chaosas labai parankus įvairioms dažnai priešiškomis viena kitai lobistų grupėms tyliai stumti savo projektus.

Vienas bjauriausių – galutinis aukštojo mokslo atidavimas verslui. „Profesionalų“ valdžiai kurpiant visokius universitetų bei įstaigų sujungimus ir perkėlinėjimus, negirdėjau, kad būtų rūpinamasi, kur bus dedami iš darbo dėl reformos, o ne dėl savo pačių kaltės atleisti dar likę kvalifikuoti specialistai. (Žinoma, to tikėtis galima nebent jau po to, kai vidurinę baigusios itin brangios merguželės bus aprūpintos aukščiausiais postais iki pat Jungtinių Tautų.)

Prie to paties unikalaus verslumo, tarsi jis savaime laiduos kokybę, suvokimo turbūt reikėtų priskirti niekaip nesibaigiančias naktines tėvėlių eiles prie vaikų darželių. Nors vaikučių sparčiai mažėja, jiems skirtų lėšų irgi mažėja, darželiai jungiami. Ar taip skatinama lankyti privačius, o kas neįstengs (dauguma) – ne mūsų reikalas? Prie to pridėjus nesuvokiamai žiaurią socialiai remtinų vaikų padėtį (atskira tema) manytina, kad vaikai nėra ir nebuvo šitos šalies strateginė ateitis.

Lyg ir to būtų negana, tradicinė nors ir daugiasluoksnė visuomenininkų ir inteligentų bendruomenė, iki šiol daugmaž prasmingai palaikiusi svarbios kritinės minties balansą, jį pamažu praranda. Kažin, ar „Naktinei reformai“ įžūlumu prilygstanti nugarmėjusių „socdemų“ dovanėlė jiems – apmokestinti kone 50 procentų intelekto, kultūros ir švietimo produktų – yra tik jų keršto, ar įgimto plėšrumo išraiška, tačiau mušamas gulintis jau ir nebesistengia atsikelti. Dabar itin palankus metas atsikratyti teisos, nustumti nevagiantį, suvelti kriterijus, kad nebūtų įmanoma atskirti, ar nukentėjo silpniausias, ar pats stipriausias, bet oportunistui – pavojingiausias protinio darbo specialistas. Arti metas, kai jau realizuosis liaudies išmintis: „Katinėli, bėkim, dangus griūva!“ O aš net savo katei nesiūlau nei bėgti, nei rėkti, nei vaistų duodu, nei po peiliu gulda. Ir ką – sveika, gyva, prigimties balso klauso, bet ir žmonių bendravimo kultūros mokosi.

Tokiomis sąlygomis, kai vykstant pozicijos ir opozicijos rietenoms blogėja gyventojų savijauta ir pragyvenimas, griebiamasi šiaudo. Mėginama bet kuria kaina glaustis prie didesnės Lenkijos, žvilgčiojama į dešiniųjų veiksmus vidurio Europoje, baimė verčia remti „tvorų“ strategiją ir net Marine Le Pen revanšizmą laikyti protinga išeitimi. Latentinis oportunizmas neleidžia matyti, kad susiskaldymas ne mažiau pavojingas nei dirbtinis

jungimasis. Užsidarymas „savo kieme“ tiek pat padeda Rusijai, kiek ir galima ES kariuomenė, nes tokiu būdu suyra taikaus pasaulio idėja ir savarankiškų valstybių pagalba viena kitoms per NATO ir kitas gana sėkmingai veikiančias demokratiškas tarptautines struktūras. D. Trampui pradėjus „America first“ akciją ir „musulmonų draudimą“, pajuokavau, kad jei JAV taps eiline nuo kitų užsibarikadavusia valstybe, Jungtines Tautas teks iškelti į Šiaurės ašigalį. Bet ar neteks pajuokavus verkėti?

Įvairių nevyriausybinų organizacijų siūlomos išeitys – kaip sureguliuoti emigraciją, ugdyti prioritetines sritis, gerinti dirbančiųjų socialines garantijas, tinkamai pasitikti valstybės šimtmečio minėjimą, įtvirtinti konstitucines teises ir pareigas – nors ir palaikomos sąmoningos tautos dalies, lieka pasiūlymų ir deklaracijų pavidalu realių sprendimų paraštėse. Kodėl nepasinaudojama specialistų siūlymais? Oportunistų būdas reaguoti kad ir į „Vilniaus forumo“ iniciatyvas – nusikopijuoti vertingiausias mintis ir inkorporuoti į savas programas ar įvaizdžio atnaujinimą, pažadų konvejerę. Patiklūs lietuviai tiki pažadais ir laukia jų įgyvendinimo. Neįgyvendinti pažadai, nuolatinis neaiškumas dėl ateities, suvokimas, jog Sąjūdžio idėjas pakeitė reali politika, diktuojama oportunistų – prie šalies moralinės sveikatos gerovės neprisideda.

Tolesnis savivertės menkimas, tautos galių sekinimas veda į politinės sąmonės atrofiją ir vergo būklę su visais iš to išplaukiančiais padariniais – susvetimėjimu, patyčiomis, nesaugumu. Istorija kupina pavyzdžių, kai nacija, virtusi tarp įvairių valstybių padalintu etnosu, praradusi laisvės dvasią ir išdidumą, tampa svetimų įkaitu ir yra panaudojama nešvariems darbams. Labai norėtūsi tikėti, kad lietuviai tokios negarbingos dalios išvengs.

Demokratinis valdymas neturėtų būti tapatinamas su leidimu sakyti ir daryti kas naudinga sau, bet žalinga valstybei. Skirtingų pažiūrų ir idėjų svarstymas, diskusijos turėtų vykti aukščiausiu lygmeniu, mėginant rasti bendrus valstybei naudingiausius sprendimus, neleidžiant nacijai išsibarstyti, išlaikant svarbiausius valstybingumo ramsčius. Valstybinės kalbos, pilietybės klausimai turėtų būti nejudinami kaip vieni iš kertinių tokių ramsčių. Yra esminiai klausimai, kurie neturi tapti politinės nuovokos ar principingumo neturinčių žmonių grupių kąsniu ir padėti jiems priešinti socialines grupes

siekiant sau naudos. Jei jie keliami ir „svarstomi“ žiniasklaidoje, tai jau ne demokratijos, o paslėptos propagandos ar ideologijos ženklas ir padarinys. Klaidinantys ir silpninantys pilietiškumą tokie diskursai tiesia kelią į niekur.

Tikroji reali politika – tai tvirti vyrai, kurie neleidžia, kad būtų išnaudojama jų šalis ir žmonės, moterys ir vaikai. Ne vienas ne lietuvių kilmės pilietis, užaugęs čia arba atvykęs į Lietuvą, tikroviškiau suvokia padėtį ir jų parama, jų ryžtas ir pagarba mūsų vertybėms turėtų būti itin branginama. Sąrašą galėtų pradėti ištikimi Lietuvai totoriai, žydai, tokios išpūdingos asmenybės, kaip Jonas Ohmanas. Sąrašas būtų netrumpas. Per jų prizmę tarsi vėl išvysti save be laiko apnašų, pajunti kraują, tekantį gyslose. Lietuviams trūksta vitalinių jėgų, jas reikėtų telkti, ne barstyti menkaverčiams reikalams.

Ar Lietuva turi savą civilizacinį paveldą, kuris skiriasi nuo kitų? Turi ne vien dėl to, kad nėra tikrąja prasme Šiaurės ar Vakarų šalis, nepaisant šimtamečių prekybinių ir kultūrinių ryšių ar kadaise apgyvendintų plačių teritorijų, ar kad istoriškai buvo susijusi su Rytų kultūromis. Šalis Europoje, vienintelė kalbanti senąja indoeuropiečių kalba, išsaugojusi tradicinius papročius, yra ta Čiurlionio „Pasaka“, kuri privalo būti ginama kaip per stebuklą išlikusi unikali kultūra visa, su viskuo, kas išlikę – ir ginama kaip pasaulinis paveldas UNESCO bei kituose pasaulio forumuose.

Kur tie karaliai, saugiai laikantys Lietuvą savo delnuose?

www.slaptai.lt, 2017 m. kovo 10 d. (pradžia), birželio 13 d. (pabaiga)

Tikroji mokslų paskirtis – atrasti savo pasaulimą

Apie mokslą žinoma daug lietuvių liaudies patarlių: „Mokslo šaknys karčios, bet vaisiai – saldūs“, „kas skaito, rašo, valgyt neprašo“ ir panašiai. Pagarba mokslui, apsišvietusiam žmogui, žinių troškimas labai žymūs ne tik mūsų tautosakoje, bet ir valstiečių judėjime iš kaimo į miestą, sunkiai rašto siekus šviesuoliams, kurie atkūrė Lietuvos valstybę.

Tačiau šie laikai atnešė milžiniškus pokyčius į ilgametę Lietuvos istoriją, jos siekius ir tradicijas. Pirmosios Respublikos metu milžinišką atgimimą pagrindė tautinė mokykla ir jos puoselėjimas, o XX a. pabaigoje globalizacija ir internetas sulaužė ne tik sienas, bet ir švietimo vietiškumo, tradiciškumo, tautiškumo pobūdį ar net poreikį. „Valstiečiai“, esantys šiuo metu valdžioje, – nebe tie knygnešiai ir daraktoriai, ūkininkų sūnūs, kurie kėlė tautos dvasią ir vedė į šviesą. Ir nesibaigiančios universitetų reformos, apie kurias šiuo laikotarpiu ypač daug kalbama iš visų tribūnų, toli gražu nebeatspindi patarlių tiesos. Nūnai mokslus kandęs dažnai lieka prie mažiausio „trupinio aukso“ ir „gardaus valgio šaukšto“.

Kas nutiko, ir ar tai liečia tik Lietuvą?

Švietimo klausimas artimai susijęs su emigracijos klausimu ir užsienyje gyvena jau daugiau nei milijonas lietuvių, vien todėl jo nebegalima spręsti lokaliai; ir nors padidėjusi emigracija, techninis progresas buvo būdingas visam XX amžiui, kokybinis šuolis, pagreitinęs šį procesą, kai kuriuos reiškinius daro nebūtais arba negrįžtamais.

Vienas svarbiausių keblumų, su kuriuo susiduria lietuviai ir apskritai jaunas žmogus, yra darbo vietos arba specialybės numatymas. Jis susijęs su nauda, sprendimais, kokių specialistų ir kiek reikia. Anksčiau planinė ekonomika viską tvirtai įrėmindavo: valstybė sumokėjo, ir būk malonus, atidirbk kelerius metus už jos įdėtus pinigus Tėvynėje, nesvarbu, ar esi baigęs inžinerijos, ar meno mokslus.

Rinkos ekonomika įvedė stiprų finansinį akstiną ir į priekį pirmiausiai išvedė teisės bei vadybos specialistus. Ekonomistai ir finansiniai patarėjai pernakt tapo įtakos piramidės viršūne, šiuolaikiniais žyniais, nors anksčiau tai buvo gana nuobodi profesija, niekada tiksliai negalinti numatyti procesų. Gerai laikosi ir kompiuterinių technologijų, ryšių specialistai. Tačiau humanitarinių mokslų atstovai ir menininkai, laisvi ir dėstantys – mokyklų mokytojai, akademijų lektoriai bei institutų mokslininkai tyrėjai – negali sutikti su vis vienpusiškiau suvokiama aukštojo mokslo nauda.

O pažvelkime į problemą vientisai. Tas vientisumas liečia tiek vaiką nuo pradinių klasių, tiek doktorantą. Ateiname į šį pasaulį su savomis preferencijomis, paveldėta kultūrine aplinka ir troškimais, svajonėmis. Iki penkerių metų susiformuoja mažo žmogaus asmenybė ir poreikiai, kuriuos jis bandys visą likusį gyvenimą realizuoti. Todėl skaičiai ir projektai atspindi vieną realybę, o individualus likimas – visai kitą.

Gyvenimas verčia stebėtis: kodėl tiek daug puikiai (tai yra geriausiai pažymiais) mokslus baigusių abiturientų, bakalaurų ir magistrų ilgus mėnesius ar net metus neranda darbo pagal profesiją, emigruoja arba kažkur dirba nekvalifikuotus darbus? Ir kodėl – priešingai – jokiais ypatingais gabumais nepasižymėję, net dvejetukininkai – išgirstame – tampa sėkmingo verslo valdytojais, suteikiančiais darbo vietas tiems patiems pirmūnams? Gabieji netgi rašo darbus, straipsnius ir kalbas į politiką iškilusiems mažaraščiams?

Tai – grėsminga, gal dar ne itin afišuojama ir aptariama, bet kreivė, lemianti realų žmonių pasiskirstymą darbo rinkoje. Ji rodo, jog mažaraštis piceriją valdantis žmogus yra viskas, o joje indus plaunantis akademijas baigęs talentingas aktorius – niekas. Nenurašyčiau to tik verslumui ir greito pelno siekiui. Žmonės, kurie siekia klasikinio elitinio mokslo – pavyzdžiui, nuo mažumės fortepionu ar kitu instrumentu griežiantys, laisvadienių

neturintys muzikantai, senųjų pasaulio kalbų specialistai (tarp jų ir baltistai), poetai ir vertėjai, klasikinės grafikos, skulptūros ar tapybos adeptai, naujas kryptis tyrinėjantys filosofai ir kiti rafinuotų domesio sričių „astronautai“, – negali konkuruoti dėl chaoso, tvyrančio pasaulio rinkose. Nebent sukuria savo *brendą* ir vadovaujasi tomis pačiomis vartojimo taisyklėmis, tačiau paaukoja kažką, kas dar vaikystėje buvo šventenybė, kurią teko pamiršti, nes reikia išgyventi arba – nelygu ko siekiama – pernelyg daug laiko iššvaistyti reklamai, kad gilintumeisi į dalyko esmę.

Argi tos specialybės, kurios neduoda pelno iškart, jau pasmerktos mirti?

Tikrai ne. Šis paveikslas atspindi jėgų persigrupavimą ir civilizacines tendencijas, kai išlaisvintas individas (bent jau demokratinėse šalyse) gali rinktis. Ir jeigu kažkas spjauna į mokslą arba (deja) perka diplomą, tai reiškia, kad tas žmogus žino, ko nori iš gyvenimo, ir kad jis nori būti savimi nepaisydamas reformų, vertinimo kartelių ir planų, ir statistikos. O jeigu tokį akstiną turi, neabejotinai to pasieks. Jis nenori prarasti savo laiko kaldamas ateity nereikalingas disciplinas ir vis labiau remiasi intuicija. Jis rizikuoja – ar ne tai yra sėkmingo *biznio* kredo? Jam padeda būtent tinklaveika ir neribotos jos galimybės. Jis gali padaryti sėkmingą verslą ir tapti mecenatu kitiems, einantiems klasikiniu keliu, arba įgyvendinti savo svajones – kad ir skristi į kosmosą. Bet dar svarbiau, jog jis duoda darbo ir pinigų masei žmonių.

Tokių žmonių nėra mažai. Ir man tai sako, kad net ir tie, kurie paklūsta esamai mokslo tvarkai, suvokia individualaus sprendimo jėgą. Patikslinsiu: niekada nebuvo šalininkė avantiūristiškų sprendimų, juolab neteisinių, bet tikrovė sako, kad stagnacinės, iš aukščiau nuleistos direktyvos, ypač susikompromitavusios, neturėtų veikti jaunų žmonių, kurie būtent dėl to sunkiai randa savo kelią.

Man labai patiktų klasikinės mokymo programos. Bet jos išstumiamos, naikinami ištisi fakultatyvai, dingsta katedros ir pavadinimai, andai darę garbę Lietuvai. Jos buvo sukurtos dešimtmečiais pasiaukojančiai dirbusių žinovų. Esamos mokymo programos, vadovėliai net nuo pradinių klasių yra per sunkūs, o mokslo metų ilginimas, darželinio amžiaus vaikų leidimas į mokyklą neatitinka higienos reikalavimų. Taip reiškiasi desperatiškos

pastangos išsiveržti į priekį, patekti į pasaulio geriausiųjų šimtukus. Ir tai visiškai neatitinka tikrovės; mūsų specialistai parengiami puikiai, bet negali pretenduoti į normalų atlyginimą ir ateitį, o pasaulyje jų žinios vertinamos labai gerai ir nudrenuojamos. Nudrenuojamos per emigraciją.

Tai gal nereikia tų reformų? Jos būtų tikslingos tik tuomet, jei neštų naudą Lietuvai. Laisvai ir patogiai Tėvynėje besijaučiantis mokinys, studentas, mokytojas netruks pasigarsinti ir svetur. Gal reikia peržiūrėti tai, kas veikė žmogaus sąmonę ilgus amžius? Veikė, ir nelaužė pasirinkimo. Lietuvoje tokių mokytojų, šviesuolių turime apščiau. Jų raštus turi skaityti mokymo proceso kalviai. Būtent dėl to, kad jų vizijos buvo fundamentalios, o fundamentalūs dalykai nepaveikiami vienadienių ekonomikos ekspertų ir suteikia prasmę jaunimui. Reikėtų baigti tą nepabaigiamą reformų turgų, nes jame nėra nieko tikra.

Svarbiausia yra žmogaus psichinė gerovė ir galimybė jausti, kad gali sutikti savo svajonių specialybės ekspertą ir ne tik – pedagogą iš didžiosios raidės. O jeigu jie privalės dirbti per kelis universitetus, kad sukrapštytų pinigų šeimai – tokių greitai nesurasi nė su žiburiu.

Nei žmogus, nei jo kūnas, nei jo dvasiniai poreikiai nesikeičia, keičiasi tik sąlygos, kurias diktuoja mados ar stipresniųjų politinių darinių simuliakrai. Pradinių klasių mokiniui ir doktorantui vis tiek bus svarbu, ar tos mados atitinka jo dvasinius poreikius, talentus, darbų kryptį, ir to nesurūšiuos joks galingiausias ES ar dar didesnių susitarimų konglomeratas. Tai įveda labai jautrų dėmenį – nuolatinį nerimą, kurį studentas mėgina įveikti paprastai – išvažiuoti ten, kur ras savo svajonių išsipildymą. Kartu jam iškyla egzistencinės problemos, kurių kitos šalys nesprendžia. Vadinasi, pralošiama jau čia, Tėvynėje.

Todėl emigracija liks neišsprendžiamu skauduliu tol, kol nebus sutvarkyta materialinė ir dvasinė bazė Lietuvoje. Iš jos išvykti svetur turėtų tik patys smalsiausieji, turintys tikslą pasimokyti, pamatyti pasaulio ir gražinti išmokus dalykus savo šaliai. O tai sugeba tik stipriausieji, gerai išmokę istorijos pamokas, nepraradę tikėjimo valstybės pažanga ir norintys dirbti čia. Visi kiti yra neprotingo kalkuliavimo aukos. Ir kas pasakys, ką veiks per dešimtį metų savo magistro kvalifikaciją praradęs „statybų darbininkas“

kažkur Šiaurėje? Kas kompensuos jo pradinį postūmį į daile, visuomeninę veiklą, galbūt net postą Seime ar Vyriausybėje? Pagaliau, kas bus atsakingas už šeimų ryšių išardymą?

Niekas. Ir todėl dažnas jaunas žmogus jaučiasi nieku net mokydamasis mūsų sistemoje. Bet reikėtų jų, talentingųjų, mūsų ateities, atsiprašyti: jie – ne niekas, bet niekinami. Nepastebimi, neremiami. Išskyrus sėkmingus parodomuosius projektus. Negali savęs projektuoti į rinką dėl sąžinės, dėl to, kad tavo specialybė – dar neseniai Europoje ir Lietuvoje buvusi labai gerbiama, ypač dėl estetinių ir profesinių kriterijų, – staiga tapo nemadinga ir neaktuali, o gal tiesiog pernelyg profesionali, glūdinti amžių kontekstuose, nes dabar reikia, pavyzdžiui, tik fotoaparato vietoj staklių, kuriose preciziškai gimsta ofortai ar estampai. Fotoaparatą paspausti lengviau, o tiražavimas – super. Ir ką gali galvoti su nuodingomis medžiagomis dirbantys tikrieji grafikai, sekantys genialių pirmtakų pėdomis ar bandantys atrasti savo meninę kalbą?

Tai tinka visoms elitinį meną ir humanitarinį išsilavinimą ugdančioms institucijoms ir specialybėms. Nesvarbu, kad technologijos kūrybingumą sumažina iki minimumo, ir čia jau menkai atskirsi, kas talentingas, išmano amatą, o kas tik naudoja madingą neįpareigojančią priemonę. Bet net ir prisitaikiusieji suvokia, ką prarado.

O prarado savo vaikystės svajonę: gyventi Tėvynėje, ja didžiuotis, normaliai pagal amžiaus tarpsnius kilti kūrybos, mokslo lavinimosi pakopomis. Valstybė turi tuos dalykus užtikrinti bet kuria kaina, nes tai yra jos tikroji ateitis. Nesužlugdyti jauno žmogaus tikslų, neatimti iš jo gimtosios erdvės ir nesistengti jos pakeisti surogatais. Pagrindinis veiksnys, kuris užtikrintų teigiamą poslinkį ir išspręstų emigracijos problemas, yra dirbtinai sukulto psichologinio diskomforto, nenatūralių reikalavimų, nuolatinio streso pašalinimas iš aplinkos. Minėtasis dvejetukininkas tapo sėkmingas iš dalies todėl, kad atsisakė būti laužomas reformų Prokrusto lovos, metė pirštinę ir taip išsaugojo laisvą pasirinkimą. Tai charakterio pergalė prieš nuolankų, patyčių kamuojamą bendraamžį. Kaip tik todėl jis visada nukonkuruos totaliai valdomą tapusį kad ir labai išsilavinusį kolegą. Kita vertus, besitęsiantis netikrumas ir sunkumas prislegia taip, jog žmogus nieko nebetrokšta, praranda idealus, tikslus ir norą apskritai ką nors daryti, o kartais ir gyventi.

Nevilingas ir negatyvus psichologinis klimatas yra tolygus uždelsto veikimo bombai. Taip pat veikia amžina emocinė prieblanda, o ją sukelia dvasinių poreikių ignoravimas ir tyčinis vidinių priešasčių dangstymas figos lapeliu.

Taip norėtusi tą sunkų jaunimui ir profesūrai ant sprando užritintą akmenį nusviesti kuo toliau. Sudaryti sąlygas siekti pagrindinio norimo tikslo, pagrindinės specialybės pas pageidaujama dėstytoją, kuris gali taip pat atsiduoti tik tam svarbiausiam dalykui. Visa kita išsispręstų laipsniškai, savai, suprantama, tąjį „savai“ apsupus apsaugos žiedu, kad būtų galima netrukdomai vystytis pagal vidinį pašaukimą. Atsitiestų, sužydėtų vėl mūsų šalis. Nereikia temptis, šlietis prie svetimų praktikų, nes tai – ne ta kryptis. Kryptis turi būti nuo pačio mažiausiojo, besistiebiančio lyg ūgulis į saulę, iki besišakančio medžio, kurio šakos – tai kiekvienas mūsų, iš kurių neatimti įrankiai patiems kalti savo likimą.

www.pasauliolietuvis.lt, 2017 m. gruodžio 1 d.

Apie paminklus, herojinį kiną ir politinį korektiškumą

Balandžio 15 dieną pasaulis minėjo Pasaulio kultūros dieną. 1935-aisiais JAV Prezidentas Franklinas Ruzveltas ir Lotynų Amerikos valstybės įsipareigojo saugoti kultūros paveldą: architektūrą ir paminklus, meną ir mokslą. Nuo 2006-ųjų šią dieną mini ir Lietuva. Šia proga verta pamąstyti ne apie kultūrai skirtus renginius, bet apie tai, su kokia kultūros samprata Lietuva ją mini, koku paveldu pasitinka valstybės atkūrimo šimtmetį ir ką saugo.

Pradėsiu nuo svarbiausio, regimiausio ir daugiausia ginčų sukėlusio objekto: Vasario 16-osios šimtmetį Vilnius pasitiko paskubom aptvarkyta, bet tuščia Lukiškių aikšte. Lietuvos valstybės reprezentacinėje aikštėje seniai numatytas nacionalinės reikšmės paminklas Lietuvos laisvei ir jos gynėjams neiškilo. Rezistentai, visuomenininkai bei dauguma tautos, siekiančios įsakralinti erdvę Vyčių ir pagarbos žuvusiesiems įamžinimu, susidūrė su Kultūros ministerijos vadovybe bei Šiuolaikinio meno centru, proteguojančiais neįpareigojančią laisvalaikio zoną. Laisvės kovotojai suskubo į Šimtmečio žiedą įkasti kapsulę su 100 unikalių relikvijų (žemės, surinktos iš Saulės ir Žalgirio mūšių, sukilėlių ir partizanų kovų ir palaidojimo vietų, kitų daiktų), palydimąjį raštą ir vietą pašventinti.

„Lukiškių aikštė kol kas – taip pat itin prasmingai – tuščia. Kas joje pastatys paminklą Lietuvos partizanams, tas ir išves tautą iš aklavietės, nes šis

paminklas gali stovėti tik su viena sąlyga – atlikus juridinę ir simbolinę desovietizaciją“, – rašiau „Kultūros barų“ puslapiuose 2013 metų kovą, gerokai prieš išplieskiant visai nesimboliniam nuomonių gaisrui, kuris pats ryškiau nei keliaaukštė statula nušvietė tiesą, jog vieši simboliai, ypač ketinami rėsti amžiams ir tautai švenčiant kas kelias kartas pasitaikantį valstybinės reikšmės jubiliejų, yra absoliučios vertės, net jei jie absoliučiai neigiami. Įstrigo ir naujovių iniciatorių „patriotams mesta pirštinė“ – jauno menininko parengtas liaudyje „Bunkerio“ pavadinimą įgijęs projektas, vienų vertinamas kaip neoriginalus, netinkamas aikštės struktūrai, kitų – kaip klaidingai reprezentuojantis paminklo koncepciją, kuri turėtų ne laidoti, bet išaukštinti laisvės kovų idėją, o trečių – kaip kompromisinis variantas (ir memorialas, ir kalvelė piknikui, šunims vedžioti).

Aklavietė – kaip ant delno, o desovietizacijos nebuvimą per 27 metus vaizdžiai rodo Lukiškių aikštės lietuviškasis *ground zero*, kairiųjų intelektualų sovietinių paminklų gynimas (pasišovimą pagrindinėse miestų erdvėse saugoti okupantų paliktus jų piktadarybes nebyliai, tačiau iššaukiamai šlovinančius simbolius reikėtų laikyti net ne anachronizmu, o sąmoningu pritariamu) bei vėlgi jų pasaulėžiūros diktuojamas nuomonių labirintas, iš kurio į tą pačią aklavietę veda anarchistinių, postkomunistinių, šiaip keistų ir būtinai vertybių vertikalę griaunančių projektų skatinimas. 2017 metų lapkritį Kauno bienalėje pristatyti darbai (pavyzdžiui, japonų menininko į sovietinės virtuvės interjerą įsprausta Juozo Zikaro paminklo Laisvei kopija ant languotos klijuotės), pasak kritikės Aistės Virbickaitės, įgalina „išsirinkti savo favoritą ar leisti išstumiamiems iš sau įprasto žinojimo, kam reikalingi paminklai“; dar daugiau, jie įtvirtina postmodernią, todėl ir vienintelę teisingą pasaulėžiūrą, nes „šiandien šalyse, kur paminklų nebestato karaliai ir didieji vadai, kiekviena paminklo griovimo ar kūrimo istorija yra visuomenės tolerancijos, išsilavinimo ir gebėjimo susitarti istorija“.

Mąstyti apie vizualumo apskritai didėjančią reikšmę mūsų laikais tenka jungiant skirtingų meno formų refleksiją, tačiau ne dėl to, kad kreiptume dėmesį į tarpdiscipliniškumą, kuris kaip metodas sukelia daugiau neapibrėžties, nei inicijuoja naujovių. Tai būtina matant, jog ankstyvas arba paviršutiniškas postmodernizmo ir progresyvizmo formų perkėlimas iš Vakarų į

posovietinę erdvę išsikreipia dėl istoriškai susiklosčiusių aplinkybių, o jaunatviškas noras išsiveržti iš senų stereotipų kol kas negimdo jokių patvaresnių ar meniškai įtaigių pavidalų. „Drąsa kalbėti apie paminklus“ ir kovai su laiko nugludintomis jų prasmėmis skirti bienales pridengia faktą, jog Lietuvoje nuolat žlungantys konkursai nurodo ne tik į pavėluotą kontrkultūros žygį į anksčiau draustiniais laikytas teritorijas, bet pačios pasaulėžiūros, ideologijos ir reiškinių filosofinį lėkštumą, nevaisingumą ir trumpalaikiškumą, užkoduotą pačioje jo esmėje.

Nežinia, ar dabartiniai Kultūros ministerijos ir ŠMC ideologai pastebėjo beveik tuo pačiu metu (gruodžio mėnesį) Lietuvoje demonstruotą švedo Rubeno Ostlundo filmą „Kvadratas“, 2017 metais Kanų festivalyje pelniusį Auksinės palmės šakelę. Filmą prasideda švediško „Vyčio“ (kario ar valdovo ant žirgo) skulptūros griovimu. Jos vietoje įkurdinama instaliacija – kvadratas. Tai erdvė, kuri Stokholmo šiuolaikinio meno muziejaus projektų kūrėjų valia turi tapti socialinio jautrumo realizacijos punktu. Režisierius satyriškai vaizduoja projekto ir realaus gyvenimo priešingybę, kritikų snobiškumą ir visuomenės hipokrizę: siekdami pelno ir skandalingo dėmesio, reklamos autoriai klupe, vaizduojančiame aikštėje į kvadratą patalpintą mergaitę, ją sprogdina; parodų rūmuose šlavėja per klaidą sušluoja meno kūrinį, palaičiusi jį šiukšlėmis; galiausiai filmo pabaigoje aukštuomenės pobūvyje gorilą vaizduojantis aktorius, kaip ir visa siužeto slinktis, iki maksimumo išryškina politinio korektiškumo kvailybę. Išbandomos pakantumo ribos, ir paaiškėja, kad tolerancija tėra paprasčiausia baimė ir nesugebėjimas ne tik atjausti, bet ir apskritai matyti tai, ko nenori matyti.

Man šis filmas pasirodė vertingas ne tiek dėl meninės kalbos, kiek dėl drąsos kalbėti apie meno šarikovus (perkeltinė aliuzija į Olego Kulikovo performansą ir tiesioginė – į nuolaidžiavimą laukiniškumui). Raitelio skulptūra, pseudomenas, šiuolaikinio meno kuratorių ir visuomenės cinizmas – viskas stebuklingai laiku interpretuota filme, į kurį kaip į veidrodį turėtų pažvelgti ne tik švedų ar prancūzų, bet ypač lietuvių kultūros politikos formuotojai paminklų vajaus kontekste. Kvadratų kūrimas – melagingos tikrovės konstravimas – bent jau po šio pelnytai išgarsėjusio kino kūrinio nebeturėtų būti laikomas išsilavinimo ženklu ar tikros tolerancijos raiška.

Autorė pagerbia žuvusiųjų už Lietuvos laisvę atminimą. Lukiškių aikštė, 2019 m. lapkričio 1 d., Vilnius

Kita vertus, karalių ant žirgo Europos aikštėse tiek daug, kad europiečiai gali sau juoktis iš instaliacijų į valias, o Lietuvoje šios rūšies paminklų – vakuumas; net Gediminą skulptorius pabijojo užsodinti ant ristūno. Lemtingai suvėluota net šioje srityje. Galiausiai Vytis tinka visoms LDK buvojuosioms tautoms, nebent būtų nepriimtinas norintiesiems paneigti ar bent sumenkinti ilgą ir turtingą Lietuvos valstybės istoriją.

Kinas XXI amžiuje tampa pirmaujančiu visuomenę ir pasaulėžiūrą formuojančiu veiksmu ir meno forma, juolab kad dėl plačių tinklaveikos galimybių yra vis geriau prieinamas viso pasaulio žmonėms. Kaip tik dėl galingo poveikio protui ir jausmams, suteikdamas regos pojūčiui pirmenybę, ekranas virsta mūsų poligonu ir veiksminga priemone bet kuriai pažiūrų sistemai įtvirtinti ir propaguoti. Dažnai dailė, šokis, literatūra – visos kultūros sritys – perkliamos į ekraną ir išgyvena galutinę įsikūnijimo fazę sinkretiniu arba miškuotu pavidalu.

Dėsninga, jog vyraujančios filosofinės sistemos, virstančios ideologija, kinui diktuoja ne tik temas, bet ir metodą. Postmodernizmas, struktūralizmas ir iš jų išsišakojančios vis naujesnės mąstymo bei meno kryptys įkandin modernizmo tarsi tęsia šiuolaikiško pasaulio naratyvą. Jo esmė – kova su neteisybe, nelygybe, religiniais prietarais, akademizmu, tai yra visas rinkinys kairiųjų vertybių. Tačiau dadaizmą ar absurdo estetiką dar įmanoma laikyti natūraliu menininkų protestu, atoveikiu į pasaulinių karų paliktą egzistencinę tuštumą, o dabartinius vedinius (*fluxus*, bjaurasties estetiką ir kt.) kultūros formomis įvardyti būtų netikslu. Savo esme ir manifestais tai gryniausia kontrkultūra, jos tikslas griauti, o ne tobulinti, tyčiotis, o ne gėrėtis.

Lietuvoje kontrkultūra su kultūros paveldu nieko bendro, išskyrus juos skiriančias barikadas, neturi. Neturi vien todėl, kad to paveldo, išskyrus invazines struktūras (sovietiniai paminklai, euroromanas, *graffiti* ir pan.), nepripažįsta. Mat privalu, kaip liepta, dirbti mistifikuoto Kito labui. Nelyginant andai komunistai, atvirai save įvardijantieji „Gariūnų karta“ žmonės, perėmę kultūros vairą, pasaulį kuria iš naujo, tik nelabai jiems sekasi („Literatūra ir menas“ tuščiais puslapiais). „Iš sau įprasto žinojimo save išstumia“ ir kino menininkai, dažnai bendradarbiaujantys su literatais ir kompozitoriais. Jie perima aukščiau aptartą kvadrato tikrovę su visais iš to išplaukiančiais padariniais, nė nenujausdami, jog tariamu naujumu ne tik atsilieka, kuria lėkštą neįtaigų gaminį, bet gilina kultūrinį vakuumą. Juk jeigu nujaustų ar sąmoningai tai darytų, kaip tai reikėtų suvokti? Klausimas visai ne retorinis. Net LRT kultūros kanalo diskusijų dalyviai bjaurastį ir šlamštą priversti vadinti kultūros rūšimi, nes ten įsikaraliavo kultūrinis nihilizmas, o tikrąjį kultūros paveldą gerbiančiuosius tolydžio išstumia tuščiažodžiaujantys progresyvistai.

Tegu mano žodžiai neatrodo kaip priekaištas; tai tėra bandymas reflektuoti 27 metų laikotarpį ir užčiuopti ne tik tai, ką sukūrė ir ateičiai paliks mūsų talentingieji (jų visada buvo, yra ir bus), bet ir tai, kaip vidutinybės prasiskverbia ir ima diktuoti madas, suryja piniginius išteklius, apdovanojimus, kaip dėl to suvulgarėja ir nusigyvena vieša kultūros erdvė, o jaunieji seka įkandin klaidinančių žaltvykšlių. Sunku pripažinti, bet vis dėlto regis, jog kai kuriais atvejais neokomunistinis lokomotyvas paleistas ne nuoširdžių

kovotojų dėl žmonijos ateities, bet nevykėlių, nekenčiančių genijų ir trokštančių atkeršyti visam pasauliui, net ir tiems, kurie niekuo dėti dėl to, kad jų paprasčiausiai nepriėmė į savo gretas tikrieji kūrėjai. Didingoji pasaulinė kova už žmogaus teises ar pirmarūšį meną pasirodo esanti mažutė asmeninė infantilaus Kristiano tipo žmogelio drama...

Ir visai puiku, kad globaliame pasaulyje kultūros tampa prieinamos ir gali viena kitą apžiūrėti iš arti. Galima lyginti save su kitu – kad ir ekrane. Istorinis filmas ypač svarbus valstybėms ir tautoms, siekiančioms įamžinti savo pasiekimus. Per sezoną jos sukuria bent vieną tokį filmą ar serialą. Serialas ir daugiaserijinis TV filmas įsigali kaip vieni populiariausių. Jei meninis filmas yra tarsi baigtinis operos ar spektaklio opusas, tai serialo serijos priimana knyga, kurios skyrius versti iki galo norisi priklausomai nuo režisieriaus gebėjimo suintriguoti. Arba dailės albumą, estampų ciklą. Tačiau lietuviai iki šiol vengia kurti filmus apie žymias istorines asmenybes, tvirtinusias Lietuvą kaip politinę instituciją. Herkus Mantas („Herkus Mantas“ 1972, 1997) – ganėtinai laike nutolusi figūra, tad drąsiau spekuliuoti prūsų istorija. Užtat išgarsinamas plėšikas Tadas Blinda („Tadas Blinda“ 1972, 2011), tarsi nuotykių filmas kompensuotų tikrą herojinį kiną, kurio iki šiol... nėra. Išimtis – filmas apie partizaną Juozą Lukšą-Daumantą „Vienui vieni“ (rež. Jonas Vaitkus, 2004), poetiškas, tačiau sergantis lietuvių kinematografui būdinga yda – silpnu scenarijumi. Dažniausias prasto scenarijaus palydovas – fragmentiškumas, nenatūrali aktorių kalbėsena.

Nedrąsūs bandymai kreiptis į skaudžią trauminę patirtį – filmai „Emilija iš Laisvės alėjos“ (rež. Donatas Ulvydas, 2017), „Ekskursantė“ (rež. Audrius Juzėnas, 2013). Pirmasis – apie sovietmetį ir kolaboravimą po Romo Kalantos susideginimo, antrasis skirtas tremtinių tematikai. Visgi nė vienas iš jų neatspindi istorinės tikrovės, ir, anot kino kritikų, pataikauja okupanto galiai personažų charakteristikomis ir netiksliomis detalėmis. Interpretacija abejotina tampa tada, kada heroizmas lyg netyčia virsta komedija, karikatūra ir šaržu. Tai, kad vis dar bijoma savo heroizmo, rodo ir valstybės šimtmečio proga pristatytas filmas „Pelėdų kalnas“ (rež. A. Juzėnas, 2018). Čia ir vėl pagal įsišaknijusią tradiciją centre atsiduria ne laisvės kovotojai, partizanai, bet konformistai ir kolaborantai. Nors filmas meniniu atžvilgiu gan įtaigus,

trikdo laukiamos pagrindinės siužeto linijos ištirpdytas šalutinėse temose ir ypač – perteklinis erotizavimas (šokiruojančios sekso scenos), kuriuo patikėti, turint omeny to meto lietuvių etinę kultūrą ir aplinkybes, tiesiog neįmanoma. Kino produkcijos pagaminama vis daugiau, bet ji negvildena patriotiškumo temos. Humoras, seksas, lėkšti santykiai, buitiniai motyvai, įsivyravę lietuvių kino ekrane, kartais visai išmoningi, rodo veikiau ne negalią, bet baimę pradėti naują kino meno puslapį. Gal ir ne kiekvienam pagal jėgas perteikti lietuvių tautos tragizmą? O gal arčiau dūšios ne Aischilas, bet Aristofanas?

Su šia, sakytum, gėda pasitikdamas valstybės atkūrimo šimtmetį pamėgino susidoroti ne režisierius, o aktorius Saulius Balandis ir kompanija „Videometra“, išsiilgusiems žiūrovams pristačiusi daugiaserijinį TV filmą „Laisvės kaina. Savanoriai“ (2016–2017). Dar viena balta dėmė kine – Lietuva po Vasario 16 akto pasirašymo – buvo pildoma visai sėkmingai. Tik kažkodėl filmo prieinamumas per internetą buvo ribotas, transliacija triko, ką jau kalbėti apie jo tiražavimą užsienyje. Tai beveik ir viskas, ką turime. Ir kritikų verdiktą: anot Norberto Černiausko, „Lietuva beveik neturi patirties kurti istorinę filmografiją, o ypač – daugiaserijinę“. Tradicijos „tiesiog nėra“.

Ir čia į pagalbą ateina pasaulio lietuviai. Pagal Rūtos Šepetys romaną „Tarp pilkų debesų“, jau išverstą į 50 pasaulio kalbų ir tapusį „New York Times“ bestseleriu, Los Andžele gimęs režisierius Marius Markevičius sukūrė filmą, kurį jau pristatė JAV neseniai viešėjusiai Lietuvos Prezidentei Daliai Grybauskaitei ir kongreso nariams, o Lietuvoje premjera numatyta spalio 12 dieną. Filmas turėtų pasiekti anglakalbę visuomenę ir kitur. Filmą kūrė Lietuvos, Amerikos ir Anglijos kūrėjų komanda, montavo ir muziką rašė „Oskarų“ nominantai. Režisierius supranta tikrąją kultūros reikšmę: „Dabar, kai sienų nebėra, saugoti kultūrą svarbiau, nei buvo bet kada anksčiau. Amerikoje visi ieško tikrosios savo tapatybės. Juk niekas nėra tikras amerikietis, nebent jei kilęs iš vietinių indėnų“, – interviu KINFO teigė M. Markevičius.

Pasiektas tarptautinis lygmuo pasakojant tremtinių istoriją pasauliui yra didelis laimėjimas. Knyga, o turbūt ir filmas, skirta jaunesnio amžiaus skaitytojui, taigi atlieka labai reikalingą auklėjamąją ir pažintinę funkciją. Norėtusi atkreipti pasaulio lietuvių dėmesį į būtinybę pradėti ekranizuoti

ne vien išeivių sukurtas istorijas, sužinotas iš antrinių šaltinių ir todėl nestokojančias netikslumų, bet knygas, kurios iškentėtos ir atspindi tikrą egzistencinę patirtį. Kvapą gniaužiančiu serialu gali tapti ne viena biografinė knyga – Nijolės Gaškaitės-Žemaitienės „Žuvusiųjų prezidentas“ apie Joną Žemaitį, Dalios Grinkevičiūtės „Lietuviai prie Laptevų jūros“, Joanos Ulinauskaitės-Mureikienės „Likimo išbandymai“, Jono Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis ir daugybė kitų jau klasika tapusių tekstų, atsiminimų ir dienoraščių. Juozo Lukšos-Daumanto istorija taip pat turėtų sulaukti naujos ekranizacijos. Iš meninių knygų apie stalinizmo baisumus kaip viršukalnė iškyla Vlado Kalvaičio novelių romanas „Sustiprinto režimo barakas“, itin tinkamas serialo žanrui. Vadinasi, vertingų knygų, kurias galima paversti scenarijais, turime daug. Taip pat jas reikia išversti į užsienio kalbas. Minint valstybės atkūrimo šimtmetį, Kovo 11-ąją iš Seimo tribūnos Auksė Ramanauskaitė-Skokauskienė pasakė skaudžius žodžius, jog jos Tėvelio Adolfo Ramanausko-Vanago knyga „Daugel krito sūnų...“ per 27 metus neišversta nė į vieną kalbą! Seimas 2018-uosius paskelbė Sąjūdžio, Adolfo Ramanausko-Vanago metais. Lietuviai turi atsakomybę ir moralinę pareigą pagaliau imtis darbų, kuriuos dirba visos save gerbiančios tautos. Žodžio „korektiškas“ reikšmė yra „pagarbus“, „padorus“. Iš tiesų politiškai korektiška ir būtų tiesą atskleidžiančiais veiksmais išreikšti pagarbą tiems, be kurių šiandien nebūtų nei unikalios lietuvių kultūros, nei valstybės ir jos atkūrimo.

Taigi su tokiu kraičiu pasitinkame svarbią datą. Istorijos turtai po ranka, savo eilės laukia kunigaikščiai, prezidentai, šviesuoliai, mokslo ir meno žmonės. Pasinaudokime globalaus pasaulio teikiama išradimais, televizija ir internetu. Kinas ir filmai – vis dar neišnaudota galimybė prusinti jaunuo- menę ir supažindinti kitas tautas su mūsų brangiausiu, iškiliausiu kultūros paveldu, ikūnijančiu valstybinės reikšmės prioritetus. Galėtume didžiuo- tis ne tik juo, bet ir jį naujomis universaliomis formomis įamžinančiais kūrėjais.

Lietuvio įvaizdis svetur

Prieš šimtą metų Lietuvos valstybė atsirado pasaulio žemėlapyje. Penkiasdešimt metų ji vėl buvo praryta ir gaublią darkė didžiulė raudona dėmė, žyminti sovietinę valstybę. 30-metį švenčiąs Sąjūdis vėl iškovojo Lietuvai teisę būti tautų bendrijoje ir apibrėžti trečdaliu sumenkusios, bet savarankumą atgavusios šiuolaikinės valstybės ribas.

Nors jau daug vandens nutekėjo, kai kurių valstybių biurokratinėse įstaigose nesivarginama nuimti pusę gaublio nuraudoninusio žemėlapio, ir labai dažnai nežinoma, kur yra Lietuva, o į lietuvių žiūrима kaip į atvykėlį iš Marso – pavyzdžiui, milijardinėje Indijoje – tačiau bent jau Vakaruose Lietuva išryškėjo kaip europinė, nepriklausoma ir didelės pastangas dalyvauti pasaulio procesuose dedanti draugiška šalis.

Lietuvos ir jos piliečių įvaizdžio formavimas – ilgalaikis procesas. Jis visada buvo pirmeilės reikšmės visoms valstybėms nepriklausomai nuo jų dydžio ir svorio tautų bendrijoje. Tokios tautos, kaip prancūzai ir vokiečiai, didelės lėšas nuolat skiria savo šalies kultūros reprezentacijai užsienio šalyse per kultūros centrus ir ambasadų renginius. Šalies įvaizdį galingiausiai formuoja užsieniečiams nuolat pristatomi filmai, knygos, dailės kūriniai, koncertai. Jų veiklos rezultatus matome ir Lietuvoje.

Žinome, jog atsikūrusiai valstybei nuolat stinga lėšų tiek vidaus, tiek užsienio kultūros politikai formuoti. Kultūros atašė tenka dėti individualias pastangas ir parodyti išmonę, ir taip pasiekta nemaža laimėjimų. Vien lietuvių tautos genijaus Mikalojaus Konstantino Čiurlionio gyvenimas ir kūryba tapo gerokai žinomesni pasaulyje tokių Lietuvos atstovybių, kaip ambasada

Italijoje, darbuotojų dėka. Lietuvos kultūros kodo formavimas ir gerinimas, planuojant turimas lėšas, pirmiausia turėtų remtis į aukso lobyną ir kartu parodyti jaunų kūrėjų gyvybingumą.

Dėsninga, jog neseniai pasibaigusioje pavasarinėje PLB ir Seimo komisijos posėdžių sesijoje globaliame kontekste aptariant šį klausimą buvo svarstoma, ką gali nuveikti bendruomenės ir ką ambasados, kas įvaizdį gerina, o kas blogina. Trumpa diskusija apsiribojo bendromis viešai žinomomis formuluočėmis. Pajuokauta, kad, kaip visada, kenkia žmogiškos silpnybės ir jų apraiškos lietuvių užsienio bendruomenėse.

Iš tiesų ambasados (įtaka iš viršaus) ir bendruomenės (įtaka iš apačios) darbuojasi ranka rankon ir deda nemaža pastangų, kad ir patiems lietuviams, ir jų kitataučiams bičiuliams bendrauti ir kartu kurti aplinką, ryšius, verslą būtų ne tik naudinga, bet ir visapusiškai turininga ir malonu. Ambasados seka oficialų įvaizdį, žmonės jį kuria per asmeninius ryšius. Vienas gražiausių būdų – formuoti gero kaimyno įvaizdį, aktyviai dalyvauti vietos savivaldoje.

Kartu egzistuoja ir trečias dėmuo – įvaizdis žiniasklaidoje, kurį formuojame ne tik mes, bet ir tie, kurie mus stebi ir mato. Užsienio spauda ieškodama sensacijų ne visada atlieka tyrimą ir faktus interpretuoja palankiau galingesnei šaliai. Perskaityti ką nors teigiamo ar apskritai apie didelius lietuvių pasiekimus tenka ne taip dažnai, kaip apie nusižengimus. Posėdžiuose atkreiptas dėmesys į būtinybę reaguoti į spaudoje pasirodančius klaidinančius pranešimus, kurie blogina Lietuvos įvaizdį ir kurių vis daugės. Kartu didės poreikis skleisti teigiamą informaciją.

Ko reikėtų, kad spraga būtų pildoma sėkmingai?

Pirma, patiems savo spaudoje netiražuoti skandalingų įvykių, kuriuos su pasimėgavimu pagauna Lietuvai nedraugiškos šalys ir naudoja informaciniame kare. Kodėl į tai neatsižvelgiama, kai, pavyzdžiui, per televiziją eskaluojama informacija ir vaizdai, detalės, susijusios su vadinamaisiais priekabiavimų skandalais, liečiančiais žinomus politikus ir menininkus, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatus? Politikai yra vieši asmenys, bet menininkai, reprezentuojantys mūsų kultūrą, neturi būti taip žeminami. Turėtų pakakti korektiško ir kultūringo faktų nušvietimo, o ne

tyčiojimosi viešojoje erdvėje ištisomis paromis per kiekvienas žinias ir per visus kanalus, remiantis skundimo principu be jokių teismo procesų. Tai vienas ryškiausių aspektų, parodančių, kaip blogas įvaizdis griaua ne tik paskiro individo, bet kartu su juo ir šalies reputaciją. Ir ne tiek patys žmonių nusizengimai, kurių būta visais laikais ir visur, kiek tai, kaip mes patys gebame dorotis su problemomis ir ginti savo piliečių orumą, rodo kultūros lygmenį plačiaja prasme.

Antra, atotrūkis tarp minėtų viršūnių (ambasadų, valdžios įstaigų darbuotojų) ir apačių (bendrijų, organizacijų ir pavienių asmenų) turėtų mažėti, mažinant santykių formalizavimą. Reikėtų siekti, kad ir šiaip ribotos lėšos patektų ne vien ant renginių stalo ar kitai puošybai, bet realiai padėtų pagalbos stokojantiems žmonėms arba atliktų pasiekimų garsinimo misiją.

Trečia, aktyviau įgyvendinti numatytas konkrečias bei ilgalaikes įvaizdžio formavimo gaires. Puiku, kad tai labai gerai žino mūsų URM išsvijos departamento vadovai, kuriems pavesta kuruoti Globalios Lietuvos projektą ir apskritai šią sritį. Kartu pačių žmonių iniciatyva bendradarbiaujant yra pirmailės svarbos. Patys lietuviai turėtų tapti mecenatais, globėjais, kultūros skleidėjais ir reikalauti, kad įstatymai ne trukdytų, o palengvintų pasiekti lietuviybės stiprinimo tikslus.

Nepakenktų specialūs etatai žmonėms, kurie sektų Lietuvos įvaizdį spaudoje kitu nei su „troliais kovojančių elfų“ lygmeniu reaguojant į išorės grėsmes įvaizdžiui. Ne tik svarbių institucijų ar politikų atstovai spaudai, bet ir profesionalūs žurnalistai užsienio spaudoje turėtų profesionaliai komentuoti rezonansinius klausimus. Tai mėginama daryti, bet pastangų tikrai per mažai.

Valstybės turizmo departamento duomenimis bei 2016 metais konferencijoje jos atstovų išsakyta nuomone, „pati Lietuva neturi **įvaizdžio formavimo užsienyje strategijos ir koordinuojančios institucijos** [paryškinta autorės], nors turizmo sektorius sukuria 4,8 proc. šalies BVP ir savo indėliu lenkia daugelį kitų sektorių bei turi milžinišką neišnaudotą potencialą. Tuo labiau, kad šalies įvaizdis svarbus ne tik turizmui, bet ir eksporto skatinimui, užsienio investicijų pritraukimui“ (informacijos šaltinis – BNS). Tai pasakyta atsižvelgiant į 2016–2018 metų turizmo departamento strategiją. Vargu,

ar padėtis itin pasikeitė į gerą pusę, priešingai, turizmo sektoriui, kaip pastebėta, didžiausią žalą daro lietuvių kaip alkoholiko įvaizdžio eskalavimas, itin sustiprėjęs pastaraisiais metais naujai valdžiai kovojant su reiškiniumi. Tačiau ir vėlgi, kovoti reikia ne su išpūstais skaičiais, į kuriuos greičiausiai patenka ir užsieniečių suvartojamas ar kitaip įsigyjamas (pirkimais etc.) alkoholis, bet su sunkiai suvokiamu žmogaus orumo diskreditavimu. Bet kuri neigiama informacija turi būti ribojama (juk ją girdi ir vaikai, mokiniai, studentai) ir pateikiama tinkamoje vietoje ir tinkama forma.

Tas pats tinka ir nesibaigiančiam skalambijimui apie lietuvių „nuolatinį pirmavimą pasaulyje“ pagal savižudybių skaičių ir panašią statistiką. Akivaizdu, jog tokios žurnalistikos padarytos žalos įvaizdžiui atitaisyti greitai nepavyks. Todėl iš tiesų reikėtų griežčiau vertinti panašios informacijos platintojus, nes iš jų veiklos padarinių galima padaryti išvadą, jog tam tikros struktūros ar individai siekia ne atspindėti ir „padėti“, bet, priešingai, formuoti negatyvų lietuvių paveikslą iškreipdami bendrą vaizdą ir realias proporcijas.

Negerovių moksliniai tyrimai, duomenys ir jų apdorojimas bei interpretavimas turėtų būti profesionalų reikalas, specialistų darbatalio vieta, o ne viešas turgus, kuriame atliekamas linčo teismas pagal gandas. Ribą tarp tiriamosios žurnalistikos ir geltonosios spaudos nustato atitinkamos etikos komisijos. Iki geltonosios spaudos lygio negali nusileisti pirmaujanti spauda ir nacionalinis transliuotojas. Tyčinis netikusio lietuvių įvaizdžio formavimas neturi būti painiojamas su kompetentingomis pastangomis patiems turėti to įvaizdžio gerinimo būdus savo rankose. Matydami, jog gerai tvarkomasi savo namuose, daugiau pagarbos problemineis atvejais demonstruos ir svetimšaliai.

Vis dėlto savieigai proceso palikti negalima. Iki šiol atlikti įvairūs tyrimai rodo, jog neigiamos informacijos apie Lietuvą užsienio portaluose yra kelis kartus daugiau negu teigiamos. Jeigu iš tikrųjų norime kartu su kitomis tautomis pasaulyje vaidinti visavertį vaidmenį, kuris sparčiai darosi integralus ir sprendžia panašias problemas, turime įvaizdžio formavimo strategiją padaryti vienu svarbiausių įrankių įsitvirtindami kaip kultūringa ir su problemomis šiuolaikiškai mokanti dorotis šalis. Jei pasaulis matys

mūsų pasiekimus, kurie svarbūs visai žmonijai, ir tai, kad mes patys juos laikome svarbiais, o nesėkmes – tik nesėkmėmis, viskas keisis į gerąją pusę. Juk gerbiamas tas, kuris gerbia save ir moka apsiginti. Tai, kaip mus mato pasaulis, yra veidrodis, į kurį esame priversti žiūrėti. Matykime savo tikrą atvaizdą – darbščių, kūrybingų, taikių, principingų ir tūkstantmetes etines tradicijas turinčių lietuvių. Tegu mato ir kiti.

www.pasauliolietuvis.lt, 2018 m. gegužės 8 d.

Kaip optimizuoti mokslo ir meno valstybinio ir privataus sektoriaus santykį?

Šį poleminių straipsnių paskatino parašyti daug metų ne gerėjanti, bet prastėjanti Lietuvos mokslo bendruomenės padėtis atlyginimų, socialinių garantijų ir bendrai nustatytų darbo vertinimo kriterijų bei programų atžvilgiu. Dabartiniu metu vykdoma universitetų pertvarka ir ypač ketinimas sujungti humanitarinės krypties mokslo institutus ir Lietuvos genocido ir rezistencijos tyrimo centrą į vieną darinį pavadinimu „Lietuvos humanitarinių tyrimų centras“ sulaukė ypač didelio mokslininkų bendruomenės pasipriešinimo. Šalia techninio pobūdžio pertvarkos neaiškumų ir galimų pavojų identitetui akivaizdus faktas, jog tokiu būdu išnyktų daug metų profesionaliai apibrėžtose srityse dirbančių institutų pavadinimai: Lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos, Lietuvių literatūros ir tautosakos bei Lietuvos kultūros tyrimų. Dar anksčiau, 2017 metų rugsėjo viduryje, šviesuomenę pasiekė žinia, jog Vilniaus universitete naikinamos lituanistikos katedros, o vietoj Lietuvių literatūros katedros atsirado nacionalinio turinio neatspindintis Literatūros ir kultūros tyrimų institutas (kokios literatūros ir kultūros, gal neandertaliečių?). Analogiškai Lietuvių kalbos, Baltistikos ir kt. katedros netenka administravimo galių ir pradingsta sustambintų darinių viduje. Nekokia ir nuolat

kvestionuojama yra ir bibliotekų, valstybės remiamų kultūros ir meno leidinių, muziejų padėtis. Reikalavimų laikantiesiems lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminus pakeitimai anuluoja privalomų lietuvių autorių viršenybę; pastaraisiais metais su pagreičiu vykdomų potvarkių, menkinančių lietuvių kalbą ir istoriją, vis daugėja.

Reformų geranoriškumas niekaip neatspindi bent dviejų akivaizdžių naujovių: pirma, fakto, jog jos priimamos nesitariant su pačiais mokslininkais ir net prieš akademinės bendruomenės valią, antra, nenuneigiamos akivaizdybės, jog iš nacionalinės reikšmės institucijų planingai šalinama nuoroda į priklausymą tam, kas aiškiai apibrėžia lituanistikos ir apskritai lietuvių mokslo tyrimų lauką. Kas siekia iš visur eliminuoti žodį „lietuvių“ ar net „Lietuvos“, taip pat senovinius vietovardžius ir jų pagrindu daug metų egzistavusius vietų, įstaigų pavadinimus? Vieną rytą atsibundame ir po rekonstrukcijos neberandame unikalaus „Sereikiškių parko“ pavadinimo, pakeisto „Bernardinų sodu“, kitą rytą vietoj Santariškių klinikos einame į tą patį pastatą, stebuklingu būdu virtusį Santaros klinikomis (ar lietuviškas vietovardis profanišku gestu pakeistas todėl, kad gydytojai vykdo kokią nors politinės santaros misiją?). Nejaugi Lietuvių kalbos centras išliks tik Kinijoje, nes protingam kinui nepaaiškinsi, kad eidamas studijuoti į kokį nors neaiškios kilmės kultūros tyrimų centrą iš tikrųjų būsi mokomas lietuvių kalbos? Ir apskritai – kam, koku tikslu nuspręsta ardyti jau daugelį metų logiškai ir tikslingai funkcionuojančius mokslo padalinius, kuriuos sukurti ir padaryti veiksmingus kainavo daug pastangų?

Neatmetant materialinės naudos, tokie poslinkiai atspindi esą nepriklausomos akademinės bendruomenės pajungimą ne nacionalinės, o viršnacionalinės arba, dar blogiau, tam tikrų interesų grupių politinės strategijos tikslams. Todėl neleisti šiam procesui įsivyrėti ir kuo greičiau depolitizuoti Lietuvos mokslą, meną ir visą kultūrą – neatidėliotinas uždavinys.

Probleminį klausimą galima kelti ir šiuo požiūriu: koku mastu valstybė turi teisę kištis į nepriklausomą mokslo ir meno sferą? Jeigu ji per ministerijas ir valstybės fondus skirsto visų mokesčių mokėtojų pinigus šių sferų sklaidai, koku mastu ji turi teisę diktuoti jų sąrangą, struktūrą ir tyrimo objektą?

Iki šiol tikėjome, jog valstybė pati savaime yra garantas, saugantis nacionalinius mokslo židinius.

Net tada, kai, keičiantis valdžios partinei sudėčiai, kaskart (kas ketveri metai) subyrėdavo pradėti ilgalaikiai projektai – vis tiek vylėmės, kad įstatymu suteikta akademinė autonomija, nors ir vis labiau varžoma, neleis iš pagrindų keisti nacionalinės reikšmės prioritetų pakertant pačias institucinės sandaros šaknis. Klydome.

Manėme gyveną demokratėjančioje visuomenėje, kurioje diegiama laisvoji rinka, ir net kritikavome perdėtai liberalizuotą mąstymą, sudarantį sąlygas nesąžiningam piktnaudžiavimui įstatymų spragomis ir savivalei. Egzistuojanti savivalė naikina laisvės ir savarankiškumo suvoktą tada, kai – pakartosime banalų teiginį – supainiojami viešieji ir privatūs interesai, ir valstybė, užuot gynusi tą viešąjį interesą ir užtikrinusi teisingą gėrybių skirstymą, pradeda pati pelnytis iš privačių reikalų. Gal tai prasideda tada, kai koks nors ministras pradeda įsivaizduoti, jog „valstybė – tai aš“?

Ar tikrai Lietuvoje diegiamas liberalus rinkos modelis yra klasikinis, toks, koks egzistuoja Anglijoje ir JAV? Ne, nėra klasikinis. Tačiau mėgindami ugdyti tikrą demokratiją ir demokratines akademinės tradicijas, turime jas grįsti teisingomis prielaidomis, ne kurdami keistą komunistinės priežiūros ir laukinio kapitalizmo kentaurą, bet remdamiesi – pirmiausia – Pirmosios Lietuvos Respublikos laimėjimais, lietuvių išeivių patirtimi okupacijos sąlygomis, ir tik tada – iš pasaulio margumyno – atsirinkti tai, kas labiausiai tinka.

Prisiminkime austrų ir britų sociologo ir ekonomisto, Nobelio premijos laureato Frydricho Augusto fon Hajeko ištarą iš 1944 metais parašytos studijos „Kelias į vergiją“ (*The Road to Serfdom*), jog socialistinis centralizuotas ekonomikos planavimas veda į totalitarizmą. Žlugus pasaulinei komunizmo sistemai jo sukurta samprata, įrodanti, jog rinkos ekonomika yra vienintelis žmonijos raidos modelis, buvo pasitelkta Margaret Tečer, ir ne tik. Galima teigti, jog ne F. A. Hajekas tapo pirmuoju britiškosios ekonomikos mesijumi, bet pati ilgametė demokratiška britų tradicija leido atsirasti tokiems mąstytojams, kaip jis, ir toliau galingai veikti laisvojo pasaulio raidą.

Į ką noriu atkreipti dėmesį? Visame pasaulyje garsūs Itono koledžas, Kembridžo ir Oksfordo universitetai – privatūs. JAV Jeilio, Harvardo universitetai – taip pat. JAV federalinė valdžia išlaiko pusiausvyrą ir leidžia valstijų bei privačių mokslo institucijų įvairovę, nes suvokia laisvo akademinio mąstymo naudą. Kad ir kas atsitiktų, tų universitetų ir mokyklų ne tik nesujungsi tariamo optimizavimo pretekstu, bet ir negalėsi diktuoti mokslininko pasirinktos tyrimų krypties ar kitaip varžyti laisvių. Būtent todėl jie išlaiko aukščiausios prabos universitetinį lygmenį.

Tuo tarpu Lietuvoje visi universitetai yra valstybiniai, ir net privatūs iš dalies remiami valstybės. Šiuolaikinio meno centras, Nacionalinė Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokykla, Nacionalinė filharmonija, pagrindiniai teatrai, orkestrai ir t. t. – valstybiniai. Tarp jų nerasi nė vieno, kuris nesiskųstų nepakankamais ištekliais. Tragiška kultūros leidinių padėtis susiklostė dėl to, kad valstybė, kuri juos remia, nebemato ypatingo reikalo to daryti, todėl kasmet mažėja finansavimas. Pirmiausia dotacijų neteko „Naujoji Romuva“, ir nežinia, kas laukia kitų bado režimu gyvuojančių prioritetinių leidinių – „Naujojo Židinio-Aidų“, „Kultūros barų“, „Metų“, „Literatūros ir meno“, „7 meno dienų“, „Šiaurės Atėnų“ ar „Muzikos barų“. Suprantama, jog iš prenumeratos leidiniai neišsilaikytų, o nutrūkus valstybės finansavimui, jiems bus reikalingas privatus rėmėjas. Tai, beje, liečia ir „Pasaulio lietuvi“, kuris taip pat remiamas Lietuvos Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo. Kitaip sakant, visi pagrindiniai mokslo, meno ir kultūros židiniai yra remiami valstybės, bet nepakankamai, o nesibaigiančių reformų fone yra permanentiškai pakibę ties uždarymų ar pertvarkymų riba.

Ar F. A. Hajeko modelis pritaikomas Lietuvoje?

Prisiminkime tarpukarį. Leidiniai buvo ne tik privatūs, bet ir aiškios pakraipos. Juos leido tautininkai, komunistai, ateitininkai, tautinės bendrijos ir kas tik nori, tarp savęs kovojo dėl idėjų. Atkurtieji ar nauji leidiniai dabartinais laikais ima prarasti savo idėjų lauką, tampa mišrūs ir be aiškios krypties (išskyrus specializuotus kritikos žurnalus), turi konkuruoti su interneto svetainėmis, todėl praranda skaitytoją ir valstybės dėmesį. Vis dėlto negalima šio proceso palikti savieigai. Kitas iškilus pavyzdys: JAV lietuvių intelektualai sugebėjo privačiai išleisti beveik 40 tomų Bostono enciklopediją. Kitų gausių

privačia iniciatyva atliktų to laikotarpio švietimo darbų, leidybos, fondų veiklos Lietuvoje ir pasaulyje čia ir nesuminėsi.

Kas pasikeitė atkūrus nepriklausomybę? Atsiradus didžiulėms daugiausia užsienio kilmės monopolijoms, biurokratinis aparatas ne tik neišnyko, bet ir pagausėjo, žlugdydamas smulkųjų ir vidutinį verslą; iš sovietmečio paveldėta valstybės kontrolė neišnyko, o prancūziškasis nuo Liudviko XIV laikų suvešėjęs etatizmas triumfuoja. Negana to, įsivyravo nesuprantama visais atžvilgiais praktika, kai vietiniai verslininkai ir užsienio investuotojai savo pinigus pasilieka sau, o visais prieinamais būdais naudojami galimybę gauti valstybės ir ES paramą. Gausėjant emigracijos mastams, valstybė įpareigota remti ir išėivius, ir visus įmanomus globalius projektus. Susidaro užburtas ratas, kai emigrantai tampa privilegijuoti Lietuvos piliečių atžvilgiu. Galima būtų pateikti daugybę šokiruojančių pavyzdžių, kaip turtuoliai (pirmiausia vietiniai) stekena vos pragyvenančių lietuvių sudėtą valstybės išdą savo ir „pasaulio“ reikmėms, ką jau kalbėti apie daugybę smulkesnių interesantų, apspitusių valstybės kišenę. Kaltinti dėl to jų neišėina, nes ne visiems yra gėda leisti savo pinigus viešajam interesui ginti tada, kai kiti juos tiesiog pasiima gausybe sugalvotų būdų; visi supranta, kad sistema visus įsuka į ydingą ratą, o gal tiesiog pasyviai laukiama, kada gi ši piramidė sugrius. Padėtis visiškai neadekvati, nes sukurta sistema sukuria greitą valstybės išteklių drenavimą ten, kur galėtų grįžti net su kaupu žmonėms.

Tatai nereiškia, kad reikia viską privatizuoti, anaipol. Visi trokšta gauti nacionalinės reikšmės statusą ir būti remiami valstybės. Sudėtinga ekspertų komisijoms nuspręsti, kas ko vertas. Vis dėlto apsispręsti, kas yra nejudinamai prioritetas finansuojamas dalykas, o kas galėtų būti perleista privačiai iniciatyvai, reikėtų. Aiškiai subalansuoti valstybės reguliuojamus santykius ir privatųjį interesą, idant nesikartotų tokie recidyvai, kaip mėginimas iškraustyti iš pastato Vrublevskių biblioteką, kuri testamentu šeimos buvo padovanojusi miestui su sąlyga, kad liks Vilniui.

Žinoma, F. A. Hajeko laikais nebuvo interneto, tokio masto globalizacijos ir tarptautinių korporacijų milžinių. Tačiau esmės tai nekeičia, nes esminis klausimas išlieka: dėl ko kas nors steigama? Koks konkrečios institucijos tikslas (ne programinis, bet faktinis)? Nei privati, nei valstybinė nuosavybė

negali būti suabsoliutinta, nes niekas nėra tobulas. Reikia mechanizmų, kurie užtikrintų šių sandų pusiausvyrą, o jų veikimą laiduotų natūraliai iš vidaus poreikio išaugantis bendruomenės susitarimas. Kitaip sakant, akademinę laisvę garantuoja sveiko proto, akademinės sąžinės, pakankamai lanksčių valstybės įstatymų ir į kultūrą orientuoto verslo sandrauga.

Galima remtis ir anglosaksiškąja tradicija, kai ryšiai su baigusiais universitetus žmonėmis nenutraukiami, o visą gyvenimą su jais palaikomi, jiems siunčiami biuleteniai apie universitetų veiklą. Tokiu būdu alumnai skatinami remti savo *alma mater*. Jei remi mokslą ir meną, mokesčiai nurašomi.

Padėtį turėtų pagerinti seniai laukiamas Mecenavimo įstatymas, kurį gegužės 24 d. priėmė Lietuvos Respublikos Seimas. Kultūros ministerijos pranešime spaudai skelbiama:

„Įstatymas įteisins mecenato statusą, padės formuoti mecenavimo kultūrą, skatins privačias iniciatyvas kultūros ir meno plėtrai bei sudarys palankias sąlygas remti visuomenei svarbius kultūros, meno bei kitų sričių projektus.

Lietuvoje yra sudarytos mokestinės sąlygos remti kultūros, sporto ar kitas visuomenines iniciatyvas, tačiau nėra reglamentuotas sąvokos „mecenatas“ vartojimas. Mecenavimo įstatyme pirmą kartą apibrėžtas mecenato statusas, mecenuojamų projektų kriterijai ir esminės sąlygos. Jų atitiktį įstatymo reikalavimams vertins Mecenavimo taryba, kurią sudarys asmenys, atstovausiantys valdžios institucijoms, kultūros ir verslo sritims. Siūloma įtvirtinti du mecenavimo lygius. Jeigu asmuo suteikia paramos už daugiau nei 1 mln. eurų, tai leidžia jam pretenduoti gauti nacionalinio mecenato statusą. Savivaldybės mecenato vardas būtų suteikiamas, jeigu parama vienai iš savivaldybių siektų daugiau kaip 250 tūkst. eurų. Numatoma, kad mecenatais galės tapti tiek fiziniai, tiek ir juridiniai asmenys, turintys nepriekaištingą reputaciją. Jie taip pat galės naudotis visomis mokestinėmis lengvatomis, kuriomis naudojasi ir labdaros ir paramos davėjai. Numatoma, kad nacionalinio mecenato ženklas kasmet būtų įteikiamas sausio 25 d. (Gedimino laiškų dieną). Įstatymas įsigalios 2018 m. rugsėjo 1 d.“

Tačiau jau dabar šis įstatymas vadinamas deklaratyviu, nes lauktų papildomų mokesčių lengvatų ir kitokio skatinimo mechanizmo nenumatyta,

nei jau yra pernai įsigaliojusiame Paramos ir labdaros įstatyme. Tad bandykime atsakyti į klausimą: kodėl vėl imituojama reforma ir sąžiningai dirbantys nepakeliamais mokesčiais apkrauti Lietuvos piliečiai negali gauti grąžos iš jų remiamų pasiturinčių ir turtingais bei labai turtingais tampančių žmonių, kuriems įstatymu sukurta nepalanki rėmimo sistema? Gal galėtų ne tik Seimo opozicija reikalauti iš naujo svarstyti Mecenavimo įstatymą įtraukiant į pataisas esmines mokesčių lengvatas, bet ir pasaulio lietuviai, remdamiesi gerąja praktika, skatinti stambųjį mecenavimą konkrečiais pasiūlymais? Neoptimizavus mokslo ir meno valstybinio ir privataus sektoriaus santykio, tolesnė Lietuvos kultūros raida pasmerkta skausmingam vegetavimui ir galimam išnykimui. Be abejo, ši situacija laikytina rimta grėsme ne tik kultūros tęstinumui, bet ir nacionaliniam saugumui.

www.pasauliolietuvis.lt, 2018 m. birželio 4 d.

Kristus prieš Marksą ir apie žydų antkapius

Ši filosofinį esė paskatino imtis rašyti pastaruoju metu nežinia kodėl eskaluojama antisemitizmo tema. Per bemaž trisdešimt Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metų šalis padarė viską, kad būtų ištirti jos teritorijoje nacių okupacijos metu vykę Holokausto nusikaltimai, priimti įstatymai, atlyginantys žalą, nuosekliai dirbama, kad žmonės būtų supažindinti su žydų kultūra. Labai daug mokslinės ir grožinės literatūros skirta šiai temai. Viskam, kas susiję su žydais, uždegta žalia neblėstanti šviesa. Ne tik aukščiausiu valstybiniu, bet ir kitais lygmenimis. Tuo džiaugiuosi.

Bet stebina vis dar egzistuojanti praraja, kuri nepadeda suvokti problemos esmės. Kaip susikūrė nesusikalbėjimas? Kodėl veši paviršutiniškas požiūris į lietuvių ir žydų santykius? Trauminės patirtys gyja ilgai, tačiau jos turėtų padėti atrasti naują, šiuolaikišką dimensiją, kurioje galima būtų kurti tai, kas tautas ne skiria, o vienija. Manau, kad mano, kaip lietuvis, asmeninė ir kultūrologinė patirtis leis pateikti dar vieną, tegu ir milijoninę, bet autentišką jei ne ataskaitą, tai bent pajautą ir moralinę poziciją.

Kas mane auklėjo nuo vaikystės klostantis natūraliems žmogiškiems santykiams? Be abejo, tėvų patirtis ir pavyzdys. Mano pačios patirtis. Todėl visada remiuosi autentišku gyvenimu, o ne sukonstruotomis dogmomis, kurias moksliniu požiūriu taip pat stengiuosi verifikuoti iš humanistinės pozicijos. Niekada savo namuose negirdėjau nė vieno blogo žodžio apie žydus. Nė vieno. O kai rengiau monografiją apie savo Tėvą, profesorių,

nusipelnusių artistą ir ilgametį Dainų švenčių dirigentą, visą gyvenimą dirbusį liaudies kultūros baruose, jo autobiografiniuose atsiminimuose, monografijoje publikuotuose, radau iškalbingą pastraipą, atspindinčią nemeluotą situaciją baisiais nacių okupacijos metais Jurbarke.

„Baigiantis kolonai, vieną dieną matom: eina pro šalį žydai, tarp jų keletas lietuvių ir skulptorius Vincas Grybas. Daugelis nešėsi kastuvus, o iš šonų juos lydėjo vokiečių žandarmerijos kareiviai su skrandomis ant krūtinių bei vienas kitas lietuvis su šautuvais, ant rankų užsirišę baltus raiščius. Mama sako, gal juos varo į kokius darbus? O tėvas, nujausdamas kažką negerą, atrėmė, kad negali būt. Ir tikrai: praėjus kokiai valandai, Kauno pusėje pasigirdo kulkosvaidžių ir šautuvų tratėjimas. Pasirodo, juos visus ten sušaudė. Netoli Jurbarko buvo senos žydų kapinės. Ten jiems liepė išsikast duobes... Kad ir keista, žydai nebėgo, o du lietuviai vis dėlto sugebėjo ištrūkti. Jie pabėgo Nemuno šlaitu, į juos šaudė, bet pridengė krūmai. Jie viską papasakojo, ką matė. Tarp žuvusių žydų buvo mūsų pažįstami, daug žinomų žmonių, gydytojų. Trečią karo dieną jie padėjo galvas; kartu su jais ir Vincas Grybas. Tai buvo šiurpu. Paskui vokiečiai sugalvojo, kad reikia sudeginti sinagogą. Tuomet Jurbarke gyveno labai daug žydų. Jie turėjo dvi sinagogas. Viena buvo labai sena, dar caro laikais statyta, kelių šimtų metų, o greta naujesnė, mūrinė. Nutarė sudeginti senąją. Vokiečiai suvarė didelę grupę žydų, liepė išnešti visus šventus raštus, surašytus ant odelių ir susuktus į rulonus, visas knygas, sukrovė didžiulį laužą ir liepė padegt. Paskui liepė padegt sinagogą ir saugoti, kad ugnis nepersimestų į gretimus namus. Medinė sinagoga sudegė greitai kaip degtukų dėžutė. O vargšai žydai – murzini suodini. Nutarė, kad juos reikia praust. Sustatė į rikiuotę, paėmė tokius morus, su kuriais mirusių neša, padėjo priekyje, ant jų paguldė mūsų kirpėją, jauną vaikina, ir į rankas įdavė kažkokią knygą. Jį turėjo nešt keturi žydai. Ir visi patraukė į Nemuno pusę atseit nusipraust. Suprantama, nė vienas iš suaugusiųjų, išskyrus porą girtuoklių, nėjo artyn, tik vaikai. Ir aš tarp jų. Ir aš lydžiu procesiją, žiūriu, kas čia bus. Vokiečiai sukomandavo dainuot tarybinę dainą – „Katiušą“. Žydai verkia, dainuoja, kas moka, kas nemoka. Kraupu žiūrėti. Vargšą mūsų kirpėją nunešė prie upės, į prielauką. Prielauka aukšta, ten garlaiviai sustodavo. Smarkiai išūpavę, įmetė vandenin.

Gerai, kad kirpėjas mokėjo plaukt, tai išplaukė. Visus kitus išrengė, nors ne- nuogai, ir liepė praustis. Kai grįžau namo ir pradėjau pasakoti tėveliui, ką mačiau, jis jau buvo nusijuosęs diržą, kuriuo man prigrasino, kad daugiau nelįsčiau, kur nereikia. Kaip, sako, tau ne gėda? Žiūrėti į tokius pasityčioji- mus, esą, gali tik visai smukę lietuviai. Paaiškėjo, kad visokie nusikaltėliai ar šiaip degradavę žmonės padėdavo prie panašių žiaurių egzekucijų. Kiek žinau, nė vienas padorus žmogus nė piršto neprikišo. Gavęs nuo tėtės bart, daugiau nebėgdavau žiūrėt. Paskui kitus žydus išvežė į Smalininkų pusę ir taip pat visus sušaudė. Kiek galėjo, lietuviai jų paslėpė kaimuose. Bet daugu- ma žydų kažko laukė ir nebėgo. Tokie buvo pirmieji žiaurūs karo įspūdžiai.“ (Vyžintas A., Tamošaitytė D. *Pranas Tamošaitis: gyvenimas ir veikla*. Lietu- vos muzikos ir teatro akademija. Vilnius, 2011: p. 53–54.)

Dešimtmečio vaiko akimis pamatyti įvykiai liudija pirmiausia tai, kad gausi žydų bendruomenė Jurbarko buvo gerbiama („tarp žuvusių žydų buvo mūsų pažįstami, daug žinomų žmonių, gydytojų“), o absoliuti dauguma pa- dorių žmonių baisėjosi tuo, kas pradėjo dėtis vokiečių kariuomenei įžengus į miestą („paaiškėjo, kad visokie nusikaltėliai ar šiaip degradavę žmonės padė- davo prie panašių žiaurių egzekucijų. Kiek žinau, nė vienas padorus žmogus nė piršto neprikišo“). Tai patvirtina ir tikslūs tyrimai apie žydų elgesį varant juos į getus ir mirties vietas („bet dauguma žydų kažko laukė ir nebėgo“). Lakoniškai įvardijamas ir faktas, jog nebudami bausmės mirtimi, patys jur- barkiečiai kiek galėjo žydus gelbėjo („kiek galėjo, lietuviai jų paslėpė kai- muose“). Pirmieji žiaurūs karo įspūdžiai vaikui davė neišdildomą pamoką dėl principingos tėvų pozicijos, kai tėvas uždraudė net žiūrėti į vykdomas egzekucijas ir iškaršė sūnui kailį („kaip, sako, tau ne gėda? Žiūrėti į tokius pasityčiojimus, esą, gali tik visai smukę lietuviai“). Pačių lietuvių patirtas žudynes, sunkmetį atėjus sovietų armijai vaiko akimis taip pat galima rasti monografijoje. Tėvo šeima išgyveno karo baisumus per stebuklą, nes mano senelis, tėvas ir dėdė buvo garsūs miesto muzikantai, o muzikos visais laikais reikėjo. Tėvas gelbėjo daugybę knygų iš siaubiamos Jurbarko bibliotekos, drebančiais pirštais spaudė akordeono klavišus švilpiant kulkoms ir matant velkamus sušaudytus miškinius į aikštes, o stribams laidoti kalant vis neuž- tenkamus karstus: viename pjautynių metu ir pats turėjo pasislėpti.

M. K. Čiurlionio meno mokyklos dešimtokai, išleistuvių operos „Orfėjas ir Euridikė“ kūrėjai ir dalyviai. Iš kairės: Daiva Tamošaitytė antra pirmoje eilėje, Leonidas Dorfmanas ketvirtas trečioje eilėje, virš jo Amosas Traubas. 1979 m.

Čiurlioniukai TV studijoje. Iš dešinės: kompozitorius Giedrius Kuprevičius, Zbignevas Tatolis, Ela Želtouchova, Gražina Kučinskaitė, Daiva Tamošaitytė, Estera Agranovskaja, Leonidas Dorfmanas

Liudininko akimis pamatyti įvykiai ir vėliau visu gyvenimu patvirtinta principinė nuostata leidžia sakyti, kad ne tik mano, bet ir daugelio kitų padorių žmonių šeimose žydšaudžių (kurie aklaai vykdė nacių nurodymus), nebuvo. Priešingai – asmeniškai patirtas Holokausto metas arba vėlesnės žinios apie tuos laikus humanistinę nuostatą ir atjautą tik sustiprina. Ir nors sovietiniais metais ši tema buvo, galima sakyti, kone uždrausta, būtent todėl – dėl auklėjimo ir jau savos patirties – į skaudžią antisemitizmo temą teko gilintis jau vėliau, maždaug su nepriklausomybės atkūrimu.

O pirmuosius trisdešimt savo gyvenimo metų gyvenau apsupta draugų žydų; žinojimas apie buitinį antisemitizmą gyvavo lygia greta su kitais rasistiniais pasireiškimais, kurių patys patyrėme sovietmečiu, ir sąmonėje buvo atskirtas kaip neprideramas reiškinys iš principo, todėl neturintis vietos asmeninėje erdvėje. Geriausias mano vaikystės ir klasės draugas buvo pianistas Leonidas Dorfmanas. Su juo kaip su broliu: važinėta iš mokyklos ir į ją, švęsti gimtadieniai, žaistas badmintonas miške Lazdynų mikrorajone ir būta daugybė pasivaikščiojimų su rimtais pokalbiais. Visi mokslai ir pramogos vyko kartu. Liova visada tryško juoku, ir būtent iš jo sužinojau daug žydiškų chochmų – taip pat ir tai, kad patys žydai turi nuostabų humoro jausmą ir moka iš savęs pasišaipyti.

Kiti draugai besimokant M. K. Čiurlionio mokykloje buvo pianistės Aviva Aronaitė (po trijų klasių emigravusi į Izraelį ir tapusi garsia atlikėja) ir Estera Agranovskaja (šiuo metu gyvenanti Olandijoje), o smuikininkas Amosas Traubas tapo bendraminčiu, kai pagal tradiciją dešimtoje klasėje kūrėme „čiurlioniukų“ operą: jis komponavo muziką pagal mano libretą. Daug valandų prasėdėjome prie pianino jo namuose Antakalnyje. Beje, toje operoje, – pasirinkau „Orfėjo ir Euridikės“ temą, – Liova dainavo pagrindinę Orfėjo ariją... Kostiumus kūrė „deku“ klasė, kurioje mokėsi Giedrius Jonaitis, Kristoforas Valaitis, Marius Grušas, Laisvūnas Kavaliauskas ir kiti šiuo metu žinomi menininkai. Opera turėjo didžiulį pasisekimą.

Dar iš mokyklos laikų atminty ir fotografijose, įrašuose išliko retas tais laikais projektas su Vladimiru Tarasovu – mūsų klasė, vadovaujama šviesios atminties Mokytojos Vidos Krakauskaitės, dirbo pagal eksperimentinę Karlo Orfo programą su unikaliais mušamaisiais instrumentais, ir Lietuvos

televizijoje padarė improvizacijų studiją, kurios metu dirigavau mokinių ir Tarasovo „orkestrui“. Laidą vedė kompozitorius Giedrius Kuprevičius.

Vėliau, Valstybinėje konservatorijoje, tarp draugų buvo pianistas, intelektualas Valius Zaikinas, šiuo metu taip pat gyvenantis Izraelyje. Turėjau laimės studijuoti Veronikos Vitaitės fortepijono klasėje (mokykloje ir konservatorijoje) ir gauti pamokų iš garsios pedagogės Olgos Šteinbergaitės. Visada pamokos būdavo ne tik profesionalios, bet ir didžiai gyvenimiškos. Dar vėliau gyvenimas ir kūryba suvedė su daugybe nuostabių žydų tautybės žmonių. Kaip muzikos kritikė dariau interviu ir recenzavau žymių muzikantų veiklą: Davido Geringo, Gidono Kremelio kamerinio orkestro, kompozitoriaus Anatolijaus Šenderovo ir daugelio kitų. Su Vladu Zalatoriumi (amžinatilsį) kūrėme pirmąją Lietuvoje orientalistikos konferenciją ir festivalį.

Bet ypač jaudinanti draugystė mano šeimą siejo su Stanislovo Rubinovo šeima. Jis buvo ne tik mano Tėtuko bendrakursis solistas, bet daug metų mūsų šeimos atostogavo prie Sartų ežero. Mano Tėtukas išmokė jaunąjį Aleksandrą gaudyti lydekas (Tėtukas per vieną liniją kilęs iš garsios Skirsnemunės žvejų dinastijos.) Nuo tada ir matydavome senjojo ir jaunojo Rubinovų duetą plaukiantį valtimi per ežerą: išplaukia anksti ryte ir grįžta tik vakare; toks entuziazmas, atsidavimas žūklei nematytas... Būdavo, matai jau atplaukiančią valtį ir raudonuojantį megztinį: „Kiek pagavot?“ „Ai, blogai kimba, bet kokia dešimt yra...“ tada ant lieptelio darinėdavo; kiek prigaudydavo, dar ir visiems draugams aplink išdalindavo. Mūsų vaikai augo kartu ir patyrė visokių nuotykių. Ilgametė draugystė su Rubinovais buvo kažkokia vasariška, nors nestokojanti intelektualių pokalbių, o vėliau visada lankydavusi Stanislovo įkurto Kamerinio teatro Kaune gastrolėse Vilniuje.

Stanislovas kiek pamenu būdavo labai mažslus, išmintingas, dažnai griaudėdavo jo sodrus vokalistu juokas kai žaisdavome biliardą vasarvietės kavinėje. Ir nė už ką nežinojau, ką jam teko patirti karo metais. Tik kai nepriklausomybės atkūrimo pradžioje buvo išspausdinti jo atsiminimai apie siaubingus trejus metus, paauglio praleistus su motina miškuose išsikastose žeminėse, kai jie mėgino išgyventi Holokaustą, ir išgyveno, tada suvokiau, kad viskas pasikeis. Iš tų atsiminimų didžiausią įspūdį padarė du dalykai:

Vilniaus lenkės, šeimos draugės išdavystė (atėjus naciams) ir keturiolikmečio badu mirštančio vaikinio vidinė inteligencija: jam teko eiti į sodybą maisto, bet tik dešrą nukniaukė ir nieko daugiau... Kamerinis teatras skyrė didelį dėmesį Holokausto temai (spektaklis „Koba“ ir kt.). Buvo skaudu matyti atsivėrusias žaizdas. Stanislovas dar spėjo parašyti biografinę knygą – vieną iš įspūdingiausių liudijimų apie žydo (karaimo) likimą ir atrastą vietą Lietuvoje per pervartų laikotarpius. Jo garbei – niekieno neprašyta – parašiau ir nekrologą į „Literatūrą ir meną“. Norėjau, kad būtų paminėtas didžiulis mūsų žemiečio žmogiškumas – pamokantis visų tautų žmones.

Ir vėl likimas draugyste susiejo su ypatingu žmogumi – poetu Alfonsu Bukontu. Jis visą gyvenimą kūrė poeziją ir išvertė į lietuvių kalbą indų „Bhagavadgytą“. Tik vėliau sužinojau, kad jį, dar kūdikį, išgelbėjo lietuvių šeima ir augino kaip savo vaiką. Pagal gimimą pavarde Mordechajus, Alfonsas liko toje šeimoje ir lietuvių šviesuolių garbei pasiliko gelbėtojų pavardę – Bukontas. Jis visą gyvenimą širdimi ir gyvenimo būdu buvo lietuvis.

Draugysčių sąrašą galėčiau tęsti ir tęsti. Tačiau svarbiausia patirtis lieka: lietuviai ir žydai nuo senų senovės gyveno santarvėje, tam tikru bendruomenių susitarimu, ir net XX a. nežiūrint pasaulinių karų abipusės sąsajos aukštojoje kultūroje, versle buvo išlaikytos. Kaip kitaip – jei šimtmečiais gyvenimi priėmusioje žemėje, tai turi išlikti lojalus esamai valstybei ir jos santvarkai. Kiek dabar rašydama galiu apžvelgti, buvome natūraliai suaugę. Kitais atvejais savastys galėjo taikiai koegzistuoti. Šią simbiozę trikdė tik išorinės grėsmės, kai tekdavo rinktis. Ne visada pasirinkimai būdavo išganingi.

Prieš pereidama į lakonišką filosofinę mintį dar pratęsiu diskursą, kuris sako, kad ir šiandien lietuviai turi natūralų atvirą žvilgsnį į žydų klausimą. Štai mano sūnus pats savarankiškai pasirinko žydų temą baigiamosioms magistro studijoms Vilniaus dailės akademijoje (bakalauro diplominis darbas buvo iš Dariaus ir Girėno, estampų ciklas „Pranašas“). Klaidžiodamas po Vilnių jis patyrė savotišką nušvitimą, kai pamatė žydų antkapiais išgrįstus liuteronų bažnyčios laiptus. Jį sudomino žydų antkapių likimas ir apskritai žydų laidojimo tradicijos Vilniuje. Jis parašė teorinį magistro darbą, sukūrė praktinį darbą „Chronotipija“ ir puikiai apsigynė grafikos magistro studijas. Menininkui rūpi žydų antkapių likimas, barbariškas jų panaudojimas

sovietmečiu statybos darbams, įmūrijant juos į sienas ar laiptus. Neabejotina, kad šis klausimas turės būti išspręstas ir pagarba mirusiųjų pasauliui atstatyta.

Studijuodama žydų istoriją susidūriau su faktu, kad, viena vertus, po pasaulį išsklaidyta tauta išliko formuodama tik jai būdingus religijos, kultūros ir sociumo modelius, kita vertus, nėra atviresnės tautos pasaulio atžvilgiu. Užsiangažavę dirbti kurios nors valstybės labui, perėmę įvairių kultūrų savastį, jie ne tik išrutuliojo pačias skirtingiausias ir įvairiausias savimonės formas, bet ir nuveikė milžiniškus darbus, žinomus pasauliui. Pasauliui jie davė Kristų, ir davė Marksą. Pasirinkau šias figūras kaip simbolines, atspindinčias žydams būdingą pažiūrų amplitudę. Nuo pasaulio Mesijo iki materializmo filosofijos genijaus – tai nurodo į milžiniškas pastangas kurti savą diskursą, pažiūras ir ideologijas, kurios išvaduoję juos iš egzistuojančių konservatyvių visuomenių stereotipų. Jie aistringai diskutuoja ir turi ką pasiūlyti.

Kalbant apie žydus Lietuvoje, neabejotina, kad jeigu mūsų šalis nebūtų patyrusi 200 metų svetimųjų tironijos, būtų susiformavusi žymiai galingesnė valstybei ir lietuvių kultūrai lojali žydų diaspora. Sudėtingas ir dažnai žiaurus likimas lėmė atsargumą ir tapatinimąsi su stipresniuoju. Todėl ir carizmo metais, ir vėliau, sovietmečiu, net ir puikiai mokėdami lietuvių kalbą, žydai tarp savęs kalbėdavosi rusiškai arba jidiš. Vis dėlto man imponuoja LDK laikotarpiu žydams suteiktos privilegijos ir ypač Vilniaus Gaono veikla, kuri litvakų kultūrą garsina pasaulyje, laikoma prestižine. Litvakai savo „Šiaurės Jeruzalę“ išlaikė išeivijoje, ypač JAV. Straipsnio tikslas nėra skirtingų litvakų savimonės formų tyrinėjimas, bet pastanga atkreipti dėmesį į tai, jog XXI a. mums būtina suvokti tą nacionalinio charakterio prieštarumą, spalvingumą ir jautrumą, susijusius tiek su istoriškai priverstiniu tapatinimusi su galios diskursais, tiek savų naratyvų kūrimu, tiek Holokaustu.

Iš asmeninės patirties ir studijų padariau išvadą, kad nėra neperžengiamų krantų ar pagrindo nuolatinio nepasitikėjimo ir neapykantos eskalavimui, išskyrus jau ne tautos, bet asmeninio pasirinkimo būdu vykdomus santarvės idėjai nepalankius kažkokios trečiosios šalies interesus. Tačiau nuo to kenčia pirmiausia patys litvakai. Aš juos laikau kaip reta galinga ir protinga žmonijos dalimi, todėl galinčia deramai priimti visus iššūkius ir tiesą.

Juk neliečiami, nekritikuojami ir išvis ramybėj paliekami tik silpnieji ir neįgalūs. Taip manyti apie žydus, sutikime, būtų baisus įžeidimas. Kartu niekada nepamirškime, su kokiais išbandymais ir skriaudomis jiems teko susidurti XX a., iš kokios juodos tamsos vaduotis.

Šis pasakojimas – vienas iš daugelio. Tokia pozicija ne visiems patiks: vaizdingai tariant, jei įtiksi Kristui, neįtiksi Marksui. Bet aš rizikuoju viešindama savo intymius įspūdžius vedama vienintelio tikslo: kiek galima amortizuoti antisemitizmo, faktinio ir menamo, smūgius. Nes taip gyventi tiesiog nusikalstama. Pažvelkime ir stiprinkime šviesiąją sugyvenimo pusę. Juk Lietuvoje daugėja mišrių šeimų, kurių vaikai ieško savo tapatybės. Dažnai mišrios šeimos vengia pripažinti žydišką kilmę iš kurios nors pusės. Tai – asmeninio apsisprendimo reikalas, bet kartu rodo į (visai pagrįstą) nepasitikėjimą ir baimę, sudėtingą savimonės tapsmo procesą. Gravituojama į kosmopolitinius ir todėl ne tokius skausmingus modelius. Kitais atvejais įvardijimas save lietuviu suprastinas kaip lietuvių politinės tautos pripažinimas ir pagarba.

Baigdama akcentuočiau kuo geresnių santykių su Izraelio valstybe kūrimą ir dabartinės JAV politikos Izraelio atžvilgiu palaikymą. Neabejoju, kad tai – vienas greičiausių būdų ištaisyti istorijos klaidas ir kurti naujus lietuvių ir žydų taikaus sambūvio modelius.

„Muzikos barai“, 2018 m. birželis.

Kaip lietuviai švenčia valstybės atkūrimo 100-metį

Lietuviui šie metai ir pasiruošimas jiems – kažkas šventa. Visos svarbiausios datos – Vėlinės, Kūčios, Kalėdos, Naujieji metai, Trijų Karalių šventė – tai dvasinis pasiruošimas Sausio 13-ajai, Vasario 16-ajai, Kovo 11-ajai, Liepos 6-ajai... Aiman, šventinis laukas buvo smagiai užminuotas, ir žmonės nespėjo atsigauti nuo vieno sprogo, kai pasigirdavo kitas. Na, jei šventė – tai su fejerverkais...

Apžvelkime bendrą foną, kuriame tauta gyveno visą šį laiką, tikėdamasi kuo gražiausių išgyvenimų ir džiaugsmo.

Rugsėjis–spalis. Suprantama, didžiausias įvykis turėjo nutikti Lukiškių aikštėje, kada visi tikėjosi išvysti pagaliau suręstą paminklą laisvės kovotojams atminti. Tačiau pinigų aukotojai savo pastangų vaisių neišvydo. Du planuoti paminklai – „Vytis“ Vilniuje ir „Žvalgas“ Kryžkalnyje liko svajone. Keletą mėnesių vyko užkulisiniai mūšiai. Spalio mėnesį pinigai, surinkti Gintauto Lukošaičio „Žvalgui“, buvo perduoti kitam projektui, o visuomenei dar nežinant Kariuomenės dienos proga transliuotame koncerte per LRT, per pertraukos reklaminį interpa staiga visi netikėtai pamatė keistą „kopyčią“, „Žvalgų“ – nė ženklo. Naujas, prastos kokybės darbelis buvo skubiai palaimintas Seime. Lygiai taip pat spalio 3 d. ŠMC su Kultūros ministerija paskelbė skubų alternatyvų konkursą „Vyčiui“, kuriam jau buvo suaukotos

lėšos. Viskas įstrigo, „Vytis“ stovės Kaune, o Lukiškes kol kas sergsti LLKS inicijuotas relikvijų įamžinimas po žeme. Vis dar – apkasuose? Ant žemės – smagus fontanelis nuo vasaros karščių vaikučiams pasičiurkšti.

Lapkritis. Per Vėlines (Visų Šventųjų dieną) tautą sukrėtė Rūtos Vanagaitės „impičmentas“ A. Ramanauskui-Vanagui. „Vanagaitės skandalas“ baigėsi tuo, kad „Alma littera“ visas knygas atidavė į makulatūrą, nors tie, kurie garbstė „Mūsiškius“ (2016), spruko į krūmus, pasirodžius „Vištai strimėlės galva“ (2017). Visuomenės „veikėja“ ir „rašytoja“, nukentėjusi nuo tikro Vanago, Vytauto Landsbergio vykusiai įvardinta „Dušanskiene“, skyrybų su Zurofu ir kitas žaizdas gydos tarptautiniame PEN centre ir galimai rengiasi rašyti naują knygą, kurioje partizanai vėl patys „nusikapos sėklides ir išsidurs akis“ iš meilės KGB.

Tiesa, antisemitizmo eskalavimo temai buvo pasiruošta dar anksčiau – 2016 lapkričio 18 dieną, Vilniaus Rotušėje surengus diskusiją „Ar reikėtų pakeisti Kazio Škirpos alėjos pavadinimą?“ Kaip ir dar anksčiau, vykdant parodomuosius „viešuosius pilietinius teismus“ su visokiais parašų rinkimais ir pasmerkimais Juozui Brazaičiui, Generolui Vėtrai, taip pat fabrikuojant „nuvainikavimą“ Sigitui Gedai, Justinui Marcinkevičiui, Romualdai Ozolui ir kitoms iškiloms asmenybėms, mėginama remtis kryptingai falsifikuojamais istorijos faktais ir iškreiptai interpretuojamomis pseudo mokslinėmis studijomis.

Nuo lapkričio 11 dienos prasideda #metoo skandalas, kai dėl seksualinio priekabiavimo „maudomi“ išskirtinai Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatai ir garsenybės: Šarūnas Bartas, Jonas Gasiūnas, Gintautas Trimakas ir Jonas Vaitkus, taip pat soc. mokslų dr. Arvydas Lieponius. Visi be jokių teismų, vien paskelbus nuomonės, neteko reputacijos, patalpų ir darbo vietų.

Gruodis. Spauldoje nuo 11 d. skelbiami nauji Nacionalinės premijos laureatai. Premijos negauna garbų jubiliejų švenčiantis žymus rašytojas ir dramaturgas Kazys Saja, visuomenei žinomas kaip nepalenkiamas antikomunistas, „Varp“ autorius. Rašytojų sąjungoje vyksta renginys, skirtas rašytojų organizacijos leidinio „Metai“ (buvusios „Pergalės“) sukakčiai. Renginio metu pagrindinis pranešimas skiriamas komunistų rašytojo Juozo Baltušio, kurio dienoraščiai buvo spausdinami leidinyje visus metus, reabilitacijai.

Pritariama jo minčiai (cituojamos ištraukos), kad klaidinga manyti, jog Lietuva gali būti savarankiška.

Gruodžio 5–6 d.d. vyksta jungtinė Lietuvos ir Lenkijos mokslininkų konferencija (dalyvauja 24 institutai) Juzefo Pilsudskio garbei – gimimo 150-mečiui. Lietuvių tautos budelis Pilsudskis vaizduojamas kaip Lietuvos didvyris ar bent jau didžiai nusipelnęs veikėjas.

Naujieji metai pasitinkami *Moscow City Ballet* atvežtu baletu „Spragtukas“ Žalgirio arenoje Kaune ir 30 d. Vilniaus „Compensa“ koncertų salėje. Visi garsiai ploja ir geria šampaną.

Sausis, 6 d., „Trys karaliai“. Visuomenę, kuri švenčia katalikišką šventę, sukrečia KGB sąrašų skandalas: B. Burauskaitei atostogaujant išviešinamas Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centre saugomas KGB paliktas sąrašas, kuriame be bylų ir įrodymų, be analizės teigiama, kad Lietuvoje ir pasaulyje žinomos garsenybės Donatas Banionis, Saulius Sondeckis ir kardinolas Vincentas Sladkevičius buvo KGB agentai. Vis dar tęsiasi seksualinio priekabiavimo viešinimai spaudoje.

Sausio 18 d. išilaužta į naujienų portalą TV 3 ir paskelbta tikrovės neatitinkanti žeminanti informacija apie krašto apsaugos ministrą Raimundą Karoblį ir „Žinių radijo“ laidų vedėją Ridą Jasiulionį. Maždaug tuo pačiu metu užsienio interneto portaluose paskelbta, esą Lietuva įvedė Mongolijai ekonomines sankcijas dėl Prezidento žodžių apie sovietų okupaciją.

Sausio 26 d. Vilnius reklamos agentų paskelbiamas „G-tašku“. Turistų malonumui su vaizdine medžiaga: važiuokite, čia sekso rojus. Naujiena išgarsinama per portalus.

Vasaris. Vasario 12 d. BNS praneša, kad vietoj Lietuvos himno nuskambėjo LTSR himnas per apdovanojimų ceremoniją dziudo Europos jaunių taurėje, kai buvo sveikinama aukso medalį iškovojusį Lietuvos sportininkė Justina Kmieliauskaitė Italijoje, Folonikoje.

Vasario 16-oji. Laisvės premijos laureatės Nijolės Sadūnaitės kalba iškilmingame Seimo posėdyje pabaigoje nutraukiama (išjungiamas mikrofonas kalbantis su Prezidente), niekur didžiosios žiniasklaidos nepublikuojama, į jos klausimus oficialiai neatsakyta, jos pasisakymas traktuotas kaip nesusipratimas.

Vakaras: Vilniaus Gedimino prospektas skendi troškniuose dūmuose nuo tankiai sustatytų ir uždegtų „nepriklausomybės laužų“ (gal supainiojo su sausiu?). Tiesą sakant, tenka apsisukti ir dingti kuo toliau, kad nebūtum išrūkytas ir neuždustum. Puiki savivaldybės dūmų uždanga.

Vasario 23–kovo 2 d.d. Nr. 8 „Respublikoje“ Vitas Tomkus pradeda skelbti savo „įtariamųjų KGB sąrašą“. Sąrašas visuomenės pasitinkamas su skauduliu ir rimtai, svarstomas, nors redaktorius su jam būdinga ironija mėgina įrodyti tokių „sąrašų“ nepatikimumą. Painiava didėja.

Vasario knygų mugėje Krašto apsaugos stende nėra nė vienos aktualios knygos, skirtos visuomenei, pavyzdžiui, nuo pavojaus apsiginti (trys knygos išleistos, tik neaišku, kur jų įsigyti). Leidinių labai maža.

Kovas. Kovo 8 d. per naktį Lukiškių aikštėje išdygsta įtartinas objektas, primenantis paminklą. Pasirodė, kad jį pastatė Lietuvos fantastų konventas „Lituanicon XXIX“, klubas „TL Draugija“.

Balandis. 25 d. išniekintos relikvijos Lukiškių aikštėje – pavogta kapsulė su relikvijų sąrašu.

Birželis. Birželio 29 d. pranešama, kad išniekintos relikvijos Lukiškių aikštėje – pavogta kapsulė su relikvijų sąrašu. Vėliau sugauti neva besimušantys du chuliganai, vienas jų laikė tą kapsulę. Birželį pranešta, kad Sondecis su Banoniu nedarbo KGB (jei kas išgirdo).

Jau reikėtų dėti daugtaškį, nes kažin, kas dar valstybės atkūrimo šimtmetį švenčiančių lietuvių laukia per Pasaulinę dainų šventę liepos pradžioje ir Mindaugo karūnavimo dieną? Gal virš šokančių porų prabirbs sraigtaparnis ir išmėtys proklamacijas? O gal oro balione virš Vingio parko estrados kybos naujam politikos sezonui besirengiantis jogas Viktoras Uspaskichas, ir kaip Kašpirovskis iš aukštybių mėgins numaldyti liaudies nerimą?

Aptariau tik rezonansinius atvejus, kurie visuomenę panardino į kažkieno planuotą (tuos planus paslaugiai išplatinus gandosklaidai) sąmyšį ir nevilgtį, užgožusį šventinę nuotaiką, vilties spindulius ir net ramybės valandėles šeimose. Apie vidines politines ir socialines rietenas ir scenarijus neverta net kalbėti. Kur raudona linija eina, matyti iš šios improvizuotos „stenogramos“. Aisbergo viršūnė pagal logiką didesnė už normalios lyties pagrindą. Šimto apverstų aisbergų karalystė.

Apie prasmingomis, įsimintinomis tautai dienomis tvyrantį chaosą bylojo „paminklas“ Lukiškių aikštėje, skirtas Kthulhu kultui. Net gaila, kad policija suprato jaunimo pokštą ir saugiai jį pašalino – būtų puiki instaliacija, iliustruojanti Leitavijos debiloidų[i] vertybes. Tiems, kas nesupranta, paaiškintina, jog šis linksmas statinys apeliuoja į siaubo ir fantastikos literatūros klasiko, amerikiečių rašytojo Hovardo Filipso Lavkrafto (1890–1937) apysaką „Kthulhu šauksmas“ apie iš žvaigždžių kilusio baisūno kultą, laukiantį savo atgimimo valandos: košmarišką požeminį mąstančių lavonų miestą, mišrūnų garbinamą titanišką Padarą Kthulhu, kuris pasakojimo pabaigoje išnyra iš gelmių ir persekioja jūreivius, kol yra įveikiamas, bet neilgam: „Martyt, ir toliau gyvuoja ir Kthulhu, uždarytas toje akmens properšoje, kuri jį saugo nuo tada, kai saulė buvo jauna. Jo prakeiktas miestas dar kartą nuskendo, mat po balandžio audros „Akylasis“ praplaukė pro tą vietą, tačiau jo dvasininkai Žemėje ir toliau bliuana, šokčioja ir žudo, susibūrę apleistose vietose aplink stabais vainikuotus monolitus. Skęstantis miestas jį turbūt įtraukė, kol jis buvo savo juodojoje bedugnėje, antraip pasaulis jau klyktų iš baimės ir klaiko. Kas žino, kuo viskas baigsis? Kas iškilo, gali nuskęsti, o kas nuskendo, gali iškilti“. (*Cha-cha-cha*)

Per visus kultinio rašytojo apsakymus vingiuoja jo sukurtų personažų ir miestų siužetinės linijos, juose vyrauja blogio simbolis – penkiakampė žvaigždė. Ji figūruoja daug kur, bet ypač – apsakyme „Beprotybės viršukalnės“: iš kosmoso prieš milijonus metų į Antarktidą atkakusių žvaigždžių galvių kapus puošia penkiakampės žvaigždes primenantys ledo kauburiai su taškelių raštais, tiksliai atkartojantys ant žalsvų mezozojaus sluoksniuose atkastų muilo akmenų, buvusių piniginiu vienetu, esančius raštus; ekspedicijos dalyviai lėktuvu nukanka į fantastinį praeities miestą, kuriame randa „bėgalinio įmantrumo, antgamtiško masyvumo ir nežemiškos egzotikos pavyzdžių“. „Kai kurioms geometrinėms formoms pavadinimų tikriausiai nebūtų sugalvojęs net pats Euklidas – netaisyklingi, įvairiausiai kampais nukirsti kūgiai, įmantrių proporcijų terasos, keistai išgaubti stulpai, savotiškos aplūžusių kolonų grupės, įvairios penkiabriaunės ir penkiakampės beprotiško keistumo architektūrinės kompozicijos“ (...) Mus supančios architektūros formose ir keliuose gana neblogai išlikusiuose sienų ornamentuose

nuolat atsikartojantys penki žvaigždės spinduliai taip pat kėlė miglotų, bet grėsmingų asociacijų“.

Žinant Lukiškių aikštės istorinį kontekstą ir simbolius, kurie joje ilgai gyvavo bei vis nori atsikurti naujais pavidalais, matyti kovo 8 dienos proga pastatyto objekto daugiaprasmė, taikliausia ir šmaikščiausia aliuzija bei situacijos įvertinimas. Bet kažin, ar Lavkrafto kūrybos rinktinę „Tykantis tamsoje“, išverstą į lietuvių kalbą ir išleistą šiais metais (Kitos Knygos, 2018), skaitys naujieji Leitavijos debiloidai, kurie spokso per specialiai jiems skirtą Rusijos TV kanalo „REN Lietuva“ siužetus apie ufonautus, atgal vykstančią evoliuciją (žmogus virsta beždžione) ir atvirą karo propagavimą.

[i] *Pastabėlė*: terminas sukurtas autorės; ji mielai įstotų į fantastų draugiją, jei ją pakviestų (kadangi nariai suskridę iš visų galaktikų, matyt, amžiaus cenzas neribojamas).

www.slaptai.lt, 2018 m. liepos 4 d.

Autorė Dainų šventėje. Ansamblių vakaras Kalnų parke, Vilnius, 2018 m.

Dainų švenčių prasmė

Kad ir kaip būtų gaila, straipsnį tenka pradėti atsižvelgiant į į viešąją erdvę nuolat iškišamus priešiškos lietuvių tautinei tapatybei veiklos pasireiškimus, kurie atspindimi į nutautinimą orientuotoje žiniasklaidoje neokomunistinių, pseudokrikščioniškų ir liberalistinių pažiūrų apologetų. Keista tik, kad jiems suteikiama delfi tinklalapio ir nacionalinio transliuotojo tribūna – net tada, kai viso pasaulio lietuviai švenčia valstybės atkūrimo šimtmetį ir susijungia unikaliame renginyje – Pasaulinėje dainų šventėje, UNESCO paskelbtoje „oralinio ir nematerialaus žmonijos paveldo šedevru“.

Galbūt ir gerai, kad varganos sielos ir kultūrinio bei mokslinio neišprusimo, analfabetizmo pavidalai iškyla tokiu metu, nes tuomet, tokio masto

plotmėje, išryškėja veikėjai, kurių „profesionalizmo“ dėka Lietuva velkasi Europos Sąjungos uodegoje. Rimvydas Valatka, jau seniai pasižymintis sovietiniams laikams būdinga liumpeniška retorika ir neapykanta lietuvių aukštajai kultūrai, su politruko įkarščiu kartoja propagandinius šampus straipsnyje iškalbingu pavadinimu „Pseudolietuvybės stulpai – sovietų kanonai ir vagių šėrykla“: jis šaiposi iš šventės dalyvių („bėgi minioje bliaudamas su visais“); akcentuoja krikščionybės ir tautinių tradicijų „prieštarą“, įžvelgdamas „valstybinio naratyvo šizofreniją“. Pagal jį, matyt, bažnyčia (ar pasaulietinė demokratinė valstybė bažnyčios vardu) turėtų uždrausti bet kokią tautinę kultūrinę veiklą. Tautinis paveldas jam – barbarybė, prietarų rinkinys: „Kaip galima didžiuotis XXI a. valstybės pinigais brukama barbarybe? Versti didžiuotis senoviniu prietarų rinkiniu gal nereikėtų, a? Tai – pseudolietuvybė. Vienu galu besiremianti į sovietinį kanoną.“ Galiausiai su aplombu didysis žurnalistas pareiškia, kad „Dainų šventės padėjo saugoti sovietų imperiją“, o šiuo metu „pseudolietuvybė tapo patogi šėrykla tipams, įvaldžiusiems patriotinį falcetą ir praradusiems bet kokią gėdos jausmą konvertuojant fasadinį patriotizmą į banko ženklus. Pabandyk apie tai tik prasižioti. Šventojoje ugnyje supleškins.“

Painus sakiny, kuris priešingas tikrovei: jau daug metų tradicinės šventės Lietuvoje skurdžiai finansuojamos ir išsilaiko daugiausiai iš likučių, privačių iniciatyvų ir vidinio įsitikinimo, atkaklumo ir idealizmo, o maisto tiekimas Dainų šventės dalyviams iki šiol nesutvarkytas („nespėjama“ pasirošti), todėl prastas maistas ne tik baigiasi ir jo neužtenka visiems dalyviams, bet pristatymas nuolat vėluoja, o griežtos repeticijų dienotvarkės besilaikantys atlikėjai pusdienį ar ilgiau priversti kad ir blogiausiomis oro sąlygomis dirbti naudodami savo organizmo resursus. Įsivaizduokime į šventę iš regionų atvykusius vaikus, kurie turi šokti alkani, gyventi nežinia kokiomis sąlygomis... Koks įspūdis jam susidarys visam gyvenimui? Kaip jis suvoks valstybės požiūrį į jį? Tačiau apie šias esmines problemas trumpai pašūkaujama ir nutylama – iki kitos šventės.

Rimvydui Valatkai užkliūva dalyvių eiseną, kurią jis laiko lenininių eisenų tąsa. Gali būti, kad žurnalistas, augęs chruščiovkėje ar bendrabutyje prie samovaro ir rašinėjęs ideologinius tekstus į komjaunimo spaudą,

kitokio modelio neįsivaizduoja. Tačiau ne sovietai išrado paradus ir eisenas. Eitynės ir karnavalai miestų gatvėmis – sena kaip pasaulis tradicija, ji esminė visuose kontinentuose. Gėjai taip pat rengia paradus, bet niekas jų su sovietais nesieja? O Dainų šventės eitynės – vienas gražiausių akcentų, kai žmonės galėjo neskubėdami ir iš arti pamatyti iš viso pasaulio suvažiavusių ir vietinių kolektyvų, bendrijų vėliavas, tautinius rūbus ir muzikos instrumentus, akinančius įvairove, savitumu ir spalvomis, raštais, pabendrauti, pasveikinti visus ir kartu pasidžiaugti. Kad ir nedidelės, bet tautiškai pasipuošusios Lietuvos tautinės bendrijos ėjo koja kojoni su visais.

Kas yra pseudolietuvis: ar tas, kurį, jo žodžiais, „išlaisvino užsienio radijo rokas“, ir kuris per nepriklausomybės atkūrimą jokių tautinių kultūrinių reiškinių nepastebėjo, nes ir sovietmečiu augo ant asfalto ir apie liaudies meną išmano kaip kiaulė apie debesis, ar tas, kuris iš paskutiniųjų, aukodamas laiką ir varganus pinigėlius, kaip bitelė toliau neša savo indėlį į tautos aruodą – kad tik ta saulė Tėvynėje neužgestų, kad lietuviška daina nenuiltų?

Kita labai silpna diskusijų dalyvė, bet labai paranki globaliajai rinkai, todėl nuolat šmėžuojanti svarbiose rampų šviesose, Nerija Putinaitė buvo kiek atsargesnė, bet išdrįso susiremti su ilgamečiu Dainų švenčių dirigentu, maestro Vytautu Miškiniu. Lygiai tokia pat bešaknė kaip ir Valatka, ši filosofė teigė: „Tie etno dalykai, kurie visiškai autentiški, jie scenoje neįdomūs. Nes jei pusę valandos ar valandą žmonės turės klausytis sutartinių, tai salė išprotės, pradės skirstytis“. Tiesą sakant, tikrų vertybių išsiilgę žmonės ne tik valandą, bet ir ilgiau gali klausytis sutartinių, o panelei, kuri negali pakęsti liaudies dainos, reikėtų lankytis Radžio, Džordanos Butkutės, Zvonkės ir Cicino koncertuose, o kitiems neaiškinti, kas ko gali klausytis. Bet pagal nudvasintus dėsnius suvokiama laisvos rinkos ekonomika leidžia nusitaikyti į kertinius bet kurios valstybės prioritetus, kurie tą valstybę daro unikalios, tvirta savastimi ir tradicijomis.

Todėl Putinaitė, G. Steponavičiaus laikais prisidėjusi prie krepšelių įvedimo ir aukštosios mokyklos sistemos sugriovimo, ir toliau siekia, kad bet kurios vieningos kultūros ir švietimo struktūros subyrėtų. Nenuostabu, kad pasitelkiama sovietų taktika kiršinti „krikščionis ir pagonis,“ nors iš žemiau pateiktos programos matyti, kad ne vienas renginys vyko bažnyčiose.

„O dabar valstybė išlaiko organizacinį aparatą, skiria pinigų, remiamasi muzikos mokyklų ir kitų mokyklų struktūra. Jei būtų sakoma, kad tegul čia būna privačios iniciatyvos, labai abejoju, kad būtų tiek žmonių. Iš užsienio lietuvių kolektyvai atvažiuotų, nes tai visuomeninės privačios iniciatyvos, bet labai abejoju, kad tiek daug [vietinių] lietuvių suvažiuotų ir būtų toks [didelis] renginys,“ – teigia Putinaitė. Ji norėtų, kad nebeliktų tradicinių švenčių masiškumo, kad mokyklos nebedalyvautų ugdymo procesuose (moksleivių šventės nunyktų), o liaudies menas subyrėtų į saviveiklinius niekieno nepastebimus vienetus. Ką gi, užmojis nemenkas. Nesuprantama, kodėl muzikinio išsilavinimo neturintys žmonės postringauja ir sprendžia apie kultūrą ir meną apskritai? Gal kad vykdo ideologinį užsakymą, nes kitaip nedarytų absurdiškos išvados: „Tai yra politinis kultūros reiškinytis ir dėl to tos šventės vyksta.“

Išeitų, kad valstybės kultūros politika, kuri ir taip mažiausiai finansuojama ir nukanalizuota į globalius vandenis, yra kalta, kad dar gerbia valstybės paveldą?

Panašūs akibrokštai yra ilgalaikio švietimo susinimo padarinys. Tiesa, Valatka ir Putinaitė disertacijas (dar reikėtų peržiūrėti kompetencijas) gynėsi tame pačiame Lietuvos filosofijos, kultūros ir meno institute, ir iškart po to pradėjo karjerą valdžioje. Ne paslaptis, kad ten dažnai apginamos žemo lygio disertacijos, o pakrikštyti „mokslininkai“ trejetukininkai toliau formuoja esmines Lietuvos mokslo ir kultūros gaires tuo metu, kai rimti, talentingi mokslininkai, ypač dirbantys nacionalinės reikšmės baruose ir mąstantys valstybiškai, tampa nepageidaujami, nes „prioritetai“ nustatyti nuo tautos ir valstybės – į globalią rinką ir marginalijas (mažumas, kitataučius, neesminius tyrimus, etc.). Todėl, jei reikėtų pasisakyti už tokių institutų išformavimą, būčiau „už“. Mokslo institutai turi dirbti valstybei ir jos interesams, ir nepriiminėti profesionaliai neįgalių doktorantų vien dėl to, kad jų nesurenka.

Grįžtant prie Dainų šventės, matyti, kad ilgalaikės putinaičių pastangos nenuėjo veltui: ne tik kad dalyvių sumažėjo kone trečdaliu, ir visos scenos buvo nepilnai užpildytos, bet ir didžiąją repertuaro dalį užėmė šiuolaikinės kompozicijos, kurios kai kuriais atvejais pavojingai priartėjo prie estrados

žanro arba buvo išliekamuoju požiūriu menkavertės. Žmonės troško išgirsti senovę, aukso fondą, o šia prasme gavo trupinius. Pasak V. Miškinio, „lietuviai ir taip labai sumodernėję tradicijų prasme. Pažiūrėkite, afroamerikietiški ritmai – jau pusės Dainų šventės repertuaro pagrindas. Estai ir latviai dar atsargiai žiūri. Mes labiausiai pažengę blogąja to žodžio prasme, nes norime save integruoti į viso pasaulio pasiekimus. Latviai ir estai labiau konservatyvūs ir labiau laikosi tradicijų.“

Galiu tik pritarti maestro nuogaštavimams, kad pamažu prarandame tai, kas yra mūsų aukščiausi pasiekimai, dar visiškai gyva, bet kažkieno valia dūla lentynose, muziejuose ir neberodoma net per Dainų šventes, todėl jų ateitis, jei nesikeis suvokimas, kad reikia akylai saugoti ir demonstruoti visa, kas surinkta per daugelį metų ir reprezentuoja ne kičą, o autentiškas kultūros formas, yra miglota. „Užsieniečiai Dainų šventėmis žavisi. Aš labai dažnai kalbu apie Dainų švenčių tradiciją ir rodau filmus [užsieniečiams], nes tenka užsienyje dalyvauti įvairiuose seminaruose ir paskaitose – ir jie į tai žiūri su pavydu. Sako – čia fotomontažas, kaip tu surinksi 15 tūkst. į vieną krūvą. Taigi jie su pavydu žiūri, o mes save kritikuojame, norime kažkaip save sumoderninti“, – teigia dirigentas (citatosis iš tekstų delfyje).

Man dar teks profesionalioje muzikos spaudoje rašyti apie pavojingas tendencijas, kai su pagreičiu išbarstome tai, kas visą laiką buvo mūsų, lietuvių kultūros paveldo ašis ir pagrindas. O tuo tarpu pacituosiu ištrauką iš Lietuvos liaudies kultūros centro leidinio, skirto 90-osioms Dainų švenčių metinėms (2014), ir kurį sudarinėjo šio žanro specialistai iš viso pasaulio: „Baltijos šalyse – Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje – mėgėjų chorų sąjūdis ir dainų šventės XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje įgavo platesnį pobūdį – chorai ne tik įsiliejo į tautinį atgimimą, bet ir tiesiogiai veikė nacionalinės profesionaliosios muzikinės kultūros plėtotę. Tokių daugiasluoksnių dimensijų dėka dainų šventės šiose šalyse tapo ilgalaikė tradicija, kuri dėl savo integralių prasmų tautos kultūroje pripažinta tautinio kultūrinio identiteto išraiška.“ (aut. Regimantas Gudelis).

Tikėtis, kad nutautę diletantai ims ir skaitys gausią tautinio paveldo literatūrą, matyt, neverta, užtat jaunąją kartą gal paskatins šie gražūs ir prasmingi žodžiai, skirti „žmonėms, kurie sunkiais laikais sergėjo lietuvių kalbą,

skleidė spausdintą žodį, budino sąmonę, kurie klojo ir tvirtino šios tradicijos pamatus. Tiems, kurie mokė ir tebemoko pažinti dainos grožį, pajusti šokio ritmą, kurių sukurta muzika, eilės, besiveržiančios iš dainininkų krūtinių, suteikia mums neapsakomą jausmą, pasididžiavimą savo Tėvyne. Visiems, kurių talento, pasišventimo, išmonės dėka metai iš metų šokių raštais marginamos aikštės, tautos melodijomis puošiasi dainų slėniai“ (iš jubiliejinio leidinio).

Ir nūdien, praūžus šimtmečio šventei, su nerimu matai, kad pirmas smūgis tradicijai buvo suduotas okupacijos metais, kada ištisos sodybos, kuriose buvo švenčiamos gegužinės su dainomis ir šokiais, rodomi klojimo teatro vaidinimai, staiga ištuštėjo (viename kaime arba vienkiemių klasteryje vietoj 50 šeimų liko maždaug dvi), gabiausiai žmonės buvo išžudyti ir išvežti į tremtį ir lagerius, ir okupacijos laikais beliko maža dalis tų dainuojančių ir šokančių, tačiau vis dar – įspūdinga dalis. O antras smūgis tautai suduotas jau po 1990-ųjų, kada milijonas išvartųjų iš Tėvynės ir tautinio švietimo atsakymas unikalią tautos saviraiškos išraišką dar kartą nukirto – proporcingai ištuštėjus kaimams, miestams ir miesteliams. Tuomet, Sąjūdžio metais, buvo skubiai naikinami tautinio meno archyvai TV ir radijuje, prisidengiant neva kilusiu gaisru. Ir šiuo metu tie, kurie išliko, be didelių pinigų neprieinami. Esant tokioms tendencijoms, vargu ar galima tikėtis, kad Lietuva išlaikys savo unikalų kultūrinį „prekinį ženklą“ pasaulyje. Materialaus bedvasio kulto apsuptyje tiesiog stebuklas, kad dar matai dainuojantį lietuviškai žmogų, vilkintį tautinį rūbą, dar laikantį kankles. Ir iškyla akyse vaizdas – Čiurlionio „Karalių pasaka“ – kaip pažadas, kad tamsybėms galas vieną dieną ateis, o kultūrą ims tvarkyti išsilavinę ir nuovokūs žmonės.

Kaune: birželio 30 d. 19 val. Dainų diena Dainų slėnyje.

Vilniuje: liepos 1 d. 12 val. Šventės atidarymas S. Daukanto aikštėje.

13 val. Pasaulio lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų diena „Šimtas Lietuvos veidų – sujunkime Lietuvą“ Rotušės aikštėje.

21 val. Šventės atidarymui skirtas renginys Vingio parke – L. Vilkončiaus roko opera „Eglė“.

Liepos 2 d. 14 val. Vaikų tradicinių amatų miestelio prie Valdovų rūmų atidarymas (Katedros a. 4).

16 val. Liaudies meno parodos „Gyvos jungtys“ atidarymas Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčioje (Savičiaus g. 13).

Liepos 3 d. 10–22 val. Folkloro diena „Didžių žmonių žemė“ Bernardinų sode (Sereikiškių parke), pilių teritorijoje, Katedros aikštėje.

18 val. Kanklių koncertas „Skambėkite, kanklės“ Šv. Jonų bažnyčioje (Šv. Jono g. 12).

20 val. Vokalinių ansamblių koncertas „Dėl žalio ąžuolyno“ Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje (Aušros vartų g. 5).

Liepos 4 d. 13–21 val. Teatro diena „Sau, tautai, žmonijai“ Bernardinų sode (Sereikiškių parke), pilių teritorijoje, Katedros aikštėje.

22 val. Ansamblių vakaras „Tėvyne mūsų“ Kalnų parke.

Liepos 5 d. 13 val. ir 21 val. Šokių diena „Saulės rato ritimai“ Lietuvos futbolo federacijos stadione (Liepkalnio g. 13).

18 val. Pučiamųjų instrumentų orkestrų koncertas „Vario audra“ Vilniaus pramogų arenoje (Ąžuolyno g. 9).

Liepos 6 d. 14 val. Šventės dalyvių eitynės iš Katedros aikštės į Vingio parką,

17 val. Dainų diena „Vienybė težydi“ Vingio parko estradoje.

21 val. Tautinės giesmės giedojimas visame pasaulyje.

www.slaptai.lt, 2018 m. liepos 13 d.

Kaip žuvėdra virsta *čai*ka

Valstybės atkūrimo šimtmetis ir koncertų sezono atidarymai prestižinėse salėse suponuotų savaime aiškų tikslą – savam klausytojui ir užsienio svečiams, ambasadoriams ir kitiems Lietuvoje gyvenantiems svetimtaučiams pateikti įspūdingą akordą, liudijantį nacionalinės reikšmės pasiekimus klasikinės muzikos sferoje.

Regis, savaime aišku, kad tokia proga reikia nertis iš kailio, kad visiems parodytume, kokią turtingą nacionalinę kompozicijos mokyklą turime, pateiktume nors keletą svarbiausių kūrinių, atspindinčių mūsų simfoninės muzikos ar koncerto žanro raidą. Valstybės šimtmetis ir iškilminga, džiugi muzikos šventė, atskleidžianti Lietuvos kūrėjų pasiekimus. Juk tai ne tik proga, bet ir būtinybė, pareiga, ne eilinis sezono koncertas. To tikėjausi, bet tai neįvyko.

Turime puikius orkestrus, solistus ir dirigentus, bet valstybinio mąstymo ir strategijos formuojant nacionalinius prioritetus vis dar nėra. Stengiamasi patraukti klausytoją užsienio naujovėmis, bet daugiausiai – pataikauti auditorijai pateikiant žinomus kūrinius. Milijoną kartų atliekami kūriniai, atlikėjams nusibodę ir nugroti, aišku, yra lengviausias kelias patikti. Nes eiliniam piliečiui atrodo, kad jeigu jis ateina ir išgirsta vis tą patį, tai yra ne tik svarbu, bet ir jis pats yra ne iš kelmo spirtas, nes yra gerai susipažinęs su brendu, išpruęs. Toks žinomas psichologinis triukas. Todėl liūto dalį sudaro Vakarų ir Rusijos muzika, per projektus dar įsiterpia Skandinavijos ar Baltijos kraštų kolektyvai su savo repertuaru. Mūsų kūryba dažniausiai atliekama tik kūrėjų sukakčių progomis arba ne didžiosiose salėse, o Taikomosios dailės muziejuje ar kitose mažose erdvėse.

Ar norint sutraukti pilnas sales, lietuvių muzika netinka? Ar ji verta tik kartą nuskambėti per premjerą, o paskui dūlėti neatliekama? Per trisdešimt metų galima buvo ir reikėjo ugdyti ne tik klausytoją, bet ir pagarbą savam kūrėjui. Kuo daugiau būtų girdima lietuviškos muzikos, tuo geriau ji būtų priimama. Būtų matyti tradicija ir jos tęstinumas, sukurtas plačiai žinomas svarbus savito muzikinio mentaliteto laukas, galų gale prestižas ir poreikis puoselėti bei skatinti savą braižą. Ir problema ne ta, kad ji nėra visavertė Vakarų klasikinės tradicijos dalis. Ji yra. Bet pirmiausia ir svarbiausia – ji yra mūsų, ji yra tai, kas išskiria mūsų tautą ir valstybę ir parodo tik mums būdingą kūrybinį potencialą, savastį, tai yra tai, kas kitos kultūros žmogui, svečiui visada esti įdomiausia pamatyti ir išgirsti. Pridurkime – tokiam, kuris sugeba įsijungti radiją, *Mezzo TV* kanalą arba kada nori pasiklausyti tų žinomų kūrinių kompaktinių plokštelių, bet yra smalsus kažkam netikėtam, autentiškam. Atviras dialogui su gyvai skambančiomis originaliomis muzikos vertybėmis.

Negalima kaltinti tik koncertinių organizacijų vadovus, nes jų veikla priklauso nuo bendros kultūros politikos ir, suprantama, ne tik požiūrio, bet ir jo išraiškos finansiniu skatinimu. O jis yra, kaip žinome, apverktinos būklės. Bet siekti ir reikalauti, apie tai kalbėti vis dėlto būtina. Ypač 100-mečio proga – juk galima tikėtis valstybės paramos?

Rugsėjo 14 d. įvyko sezono atidarymas Nacionalinėje filharmonijoje. Programa iš karto leido suprasti, kad, matyt, galimybės neleido minėtą prioritetą realizuoti – surengti įspūdingą nacionalinės muzikos ir atlikėjų panoramą. O tiksliau – istorinį koncertą. To buvo atsisakyta. Sezono pradžios koncertas turėjo pradžiuginti naujove – supažindinimu su žymiu italų violončelininku ir kompozitoriumi Džiovaniu Solima. Tačiau jis staiga susirgo, ir jo griežiamo savos kūrybos koncerto violončelei ir orkestrui „Liaudies pasakos“ neišgirdome. Tiesa, antrojoje dalyje skambėjo jo kūriny „Violončelės, vibrato!“ dviems violončelėms ir styginiams (griežė latvis Erikas Kiršfeldas ir lietuvis Glebas Pyšniakas, akompanavo Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras, diriguojamas Modesto Pitrėno). Nepasakytum, kad kūriny ar atlikimas buvo didžiulis atradimas. Itališka intriga sužlugo, bet išiziebė netikėta kita. Į pirmą planą išžengė armėnų violončelininkas Narekas

Haknazarianas (Narek Hakhnazaryan) ir pagriežė Piotro Čaikovskio „Variacijas rokoko tema“. Paskui jis išreiškė pagarbą Armėnijos ir Lietuvos draugystei, prisistatė kaip Džiovanio draugas ir bisui suskėlė virtuoziską jo gabalą.

Kiti du kūriniai buvo koncerto pradžioje atlikta Arono Koplando siuita „Apalačų pavasaris“ – ilga ir gana manieringa, išskyrus lyrines dalis ne itin įdomi ir visai „ne į temą“, bei pabaigoje – Kristinos Vasiliauskaitės Choralas, Tokata ir Postliudas iš „Simfonetės“. Gerai skambanti ir įgudusia ranka parašyta kompozicija, nepaisant trijų lietuviškų dainų citatų, paradoksaliai skambėjo kaip tikriausias eurokūrinys. Skaidrus kompozitorės pasaulis, kaip jai būdinga, atvėrė universalius mažorinius sąskambius bei žaismingai slėpiningas nuotaikas.

Todėl vakaro nugalėtoju tapo armėnų violončelininkas ir rusų kompozitorius. Solistas dėl to, kad parodė aukščiausią meistriskumo lygį, dar ir grieždamas Gvarnerio instrumentu. 2011 metais jis pelnė pirmą premiją XIV P. Čaikovskio konkurse, kuriame „Variacijos rokoko tema“ yra privalomas kūrinys. Čaikovskis – dėl to, kad rusiškos melodikos persmelktu šedevru eilinį kartą nušluostė nosį globalistams ir nė neketina išeiti iš pirmaujančių pozicijų pagal atlikimo dažnumą. Profesionalus dirigento ir orkestro darbas dar labiau sustiprino iškilumą. Net bisui skirta Solimos pjesė patraukė dėmesį Viduržemio folkloro ir klasikinės italų mokyklos intonacijomis bei virtuoziniais elementais.

Pasibaigus koncertui liko nejauku: lietuviškas ne tik akcentas (kūrinys ar solistas pirmojoje dalyje), bet ir pati idėja apie valstybingumo paminėjimą lietuviška dvasia, melodika, harmonija, intonacijomis liko tokiam nokdaune, kad teko sliūkinti nunarinius galvą. Pagalvojau, kaip pasirodė tiems patiems užsienio svečiams, kad ir turistams, atvykusiems pamatyti kažką nacionalinio (gal pagal svarbą panašų į Sibelijų ar Grygą, kuri nors lietuvių solistą virtuozą)? Ogi kaip gūdi skonio ir savigarbos neturinti pilka paribio šalis kažkur tarp Rusijos ir ES, bet greičiau Rusijos tradicijos įtakojama zona, nes centrinių įvykiu tapo tai, kas jau aprašyta (belieka prisiminti, kad Vakarai smerkia ne vien Rusiją – dėl užimtų Gruzijos, Moldovos ir Ukrainos teritorijų, bet ir Armėniją, su tos pačios Rusijos pagalba okupavusią Azerbaidžanui

priklausantį Kalnų Karabachą). O jeigu tie patys klausytojai dar nukaks į Valstybinio simfoninio orkestro sezono atidarymo koncertą 21 rugsėjo dieną, kuriame Vadimas Repinas smuikuos P. Čaikovskio „Valse Scherzo“, S. Prokofjevo Koncertą smuikui, o pabaigoje su orkestru jo vadovas Gintaras Rinkevičius atliks P. Čaikovskio simfoniją „Manfredas“, mat ją diriguodamas sovietmečiu 1983 metais laimėjo sąjunginį konkursą ir dėl to kolektyvo 30-mečio proga sezono atidarymą nusprendė pašvęsti šio įvykio garbei? O dar sugrįš gruodžio mėnesį į filharmoniją, kur 1, 8 ir 26 dienomis skambės P. Čaikovskio simfonijos ir kiti kūriniai? Gal jau metas Piotrą Čaikovskį skelbti nacionaliniu lietuvių kompozitoriumi?

Užtat jaunasis armėnų maestro, priešingai nei vadyba, puikiai suprato momento svarbą. Dar niekada negirdėjau prieš pasakant biso pavadinimą padaryto politinio reveranso (apie tautų draugystę ir panašiai)! Trumpai, galantiškai ir taikliai. Nebent specialų renginį pradėtų oficialūs ambasadoriai ar kultūros atašė. Tiesa, anksčiau, prieš pusę amžiaus, įvadas į bet kokį renginį turėdavo būti tik su tokiu kontekstu – nuo Armėnijos iki Lietuvos.

Tuo metu, kai Rusija Karaliaučiuje blizgina „Iskanderius“ ir grasina atomu, o politikorektininkai švyti eurofederalizacijos lemputėmis, Lietuvos padangėje kryžstauja *čaikos*. Bent jau iš rampų šviesos Rusija niekur neišėjo. Neišėjo iš atminties ir įtakos zonų, kurios stiprėja kasdien. Kam leisti milijardus tankams ir raketoms, jei galima tiesiog pagroti? *Poigratj na čiom ugodno, v tom čisle na nervach* (rus. Pagroti kuo tik nori, taip pat ir nervais). Bet klausimas perdėm subtilus, todėl švelnių potekščių vibrato galima ir nepajusti. Geriausia gėrėtis virtuozais, atsilošus, paskui atsistojus kurtinančiai ploti. Žodžiu, pasinaudoti Maironio patarimu: „Spjauki, drauguži, į viską“ (vieta, aplinkybės ir laikas nesvarbu).

Būtų juokinga, jei nebūtų pikta.

Kalba yra gyva dėka tų, kurie ja kalba

Švietimas, gimtoji kalba lietuviui visada buvo kai kas daugiau nei natūrali aplinka, saugi terpė, kurioje galėjo skeistis kūrybos versmė ir klestėti gyvenimas, kylantis iš prigimtinės teisės mokytis ir šviestis taip, kaip lėmė tėvų ir protėvių palikimas. Atrodo, ši teisė yra savaime suprantama. Tačiau ilgalaikė patirtis rodo, jog ne visiems pasaulyje leidžiama naudotis prigimtinėmis dovanomis. Paprastai jei gimtoji kalba netenka valstybinio statuso reikšmės, nevartojama pagrindinėse institucijose, raštuose, moksluose, ji pradeda susti, o tauta taip pat netenka galimybės plėtoti savo mentalitetą ir kultūrą lygiagrečiai su tautomis, kurios gimtąją kalbą įtvirtinusios kaip neginčijamą ir gerbtiniausią dalyką visuose visuomeniniuose reikaluose.

Kalbų padėtis labai įvairuoja: kasdien pasaulyje miršta senos kalbos, tarmės, nyksta jas vartojančiųjų skaičius, o kartu į nebūtį pasitraukia unikalios etninės kultūros. Mokslininko žvilgsniu tai didelis, negrįžtamas praradimas, fundamentalesnis nei taip pat kasdien nykstančios augalų ar gyvūnų rūšys. Tačiau spartėjantis gyvenimo ritmas, asimiliaciniai procesai, klimato kaita ir demografiniai sprogimai Azijoje, Afrikoje užgožia šias problemas, jos tampa raritetu ir ekskliuzyviniu užsiėmimu protams, kurie suvokia tokių praradimų žalą. Akivaizdu ir tai, kad kalboms, kurios dar neseniai turėjo ir kol kas tebeturi politinę reikšmę dėl įtvirtintos ir iš inercijos tebevykdomos hegemonijos valdymo procesuose, iššūkį meta kalbos, kuriomis kalba jau ne milijonai, bet milijardai žmonių.

Kita vertus, nedidelės, bet valstybingumą išsaugojusios tautos turi žymiai geresnes sąlygas ginti gimtąją kalbą kaip unikalų augalą ar gyvūną nei valstybes praradusios gerokai gausesnės žmonių bendrijos. Šis palyginimas yra nepernelyg gražus, nes kažin ar galima lyginti puoselėjimą gamtinių retenybių ir tų dalykų, kurie įkūnija aukščiausius žmogaus būties pasiekimus. Vis dėlto ne tik Lietuvoje nelyginant plynai iškertamų miškų plotai sparčiai retėja kalbos masyvai, kai tuo pačiu metu didžiulės lėšos ir dėmesys skiriamas kovai su menkesnėmis blogybėmis, mėginant pagerinti sąlygas dalykams, kurių paplitimui, egzistencijai ar integralumui niekas negresia.

Nepalankiai susiklosčius istorinėms aplinkybėms, kelis šimtmečius tolydžio siaurintas lietuvių kalbos ir tarmių arealas atsiliepia kalbos kokybei ir jos ateičiai. Kalbos draudimas ar priverstinis mokslas svetimomis kalbomis, jos menkinimas, laikymas antrarūše ar nepajėgia išreikšti rafinuotesnių būties fenomenų tiek carizmo, tiek vėlesniais sunkiais laikais vertė ginti gimtąją kalbą kaip tvirtovę. Pasisekus ne tik kasdienos reikalai, bet ir mokslas, kultūra išaugdavo iš lietuvių kalbos ir literatūros, poezijos, dainos. Kuo labiau plėtėsi mokymas gimtosiomis lytimis plačiąja prasme, tuo tvirčiau, turtingiau ir gausiau vešėjo visi kiti socialinės būties metmenys.

Kalba yra gyva tik per tuos, kurie ja kalba. Žmonių skaičiaus mažėjimas, nutautimas, emigracija yra rykštės, kurios lietuvių kalbą palietė itin skaudžiai jau XX ir XXI amžiuje. Jos išsaugojimas ir vaidmuo nūdien iš esmės skiriasi nuo ankstesnių laikų, kada ja kalbėjo vientisesni arealai ar salos, kada sėkli sankloda, atskirtis nuo globalių invazinių procesų iš dalies leido ją išsaugoti. Taip pat ir tai, kad Lietuvoje gimtoji kalba nebėra draudžiama, ji kol kas turi valstybinį statusą, keičia santykį ir pobūdį su diaspora. Dėl okupacijų priversti emigruoti žmonės kitaip žvelgė į gimtąją kalbą, suvokė egzistencinę būtinybę ją saugoti. Šiandien apgaulinga laisvė formuluoja dažnai paviršutinišką požiūrį į lietuvių kalbos išlikimą, jos vaidmenį, nors jau plika akimi matyti, kad atviros sienos, humanitarinių mokslų ištūmimas iš svarbiausių pozicijų, kitų kalbų įtaka, nuolaidžiavimas kelia grėsmę jos kokybei.

Atkurta valstybė demokratinais pagrindais sudaro unikalią galimybę ne tik išsaugoti, bet ir plėtoti lietuvių kalbą, kurios reikšmė, turtingumas ir

senumas yra pripažinti pasaulyje kaip neginčijama vertybė, antraip baltistika kaip tokia neegzistuoja. Leidžia įstatymais paversti ją ypač stipria politine institucija, iškeliančia Lietuvą iki nebūtų aukštumų – tai yra, pagaliau įtvirtinti atkovotą teisę tautai visokeriopai reikštis per įgimtas medžiagines ir nemedžiagines struktūras, iš kurių lituanistika ir jos pagrindu plėtojamas švietimas yra ir privalo būti dominuojantis veiksnys.

Kad pavojai lietuvių kalbai nepraėjo, rodo nenaujas ir kibus, lengvai paaiškinamas, bet žalingas, trumparegiškas ir negarbingas reiškinys, kai ne tik nėra įsisąmonintos (atskirais atvejais netgi sąmoningai ignoruojamos) istorijos pamokos, bet ir toliau per švietimo ir valdžios struktūras, įtakingas akademinės grupės mėginamos stumti šiandien visiškai neadekvačios ir platesniame pasaulio kontekste, jei lyginame save su susipratusiomis valstybėmis, tiesiog tragikomiškai atrodančios lietuvių kalbos mistifikavimo, menamo nereikalingumo, mėginimo dekonstruoti jau sukurtą vientisą jos funkcionavimo organizmą svetimais potvarkiais tendencijos.

Kitaip, negu informacinio karo dalimi, ir labai svarbia, tokio lietuvių kalbos persekiojimo, koks dabar vyksta su pagreičiu per aukščiausias institucijas, ir nepavadinsi. Ir tatai, mūsų nuomone, yra kur kas pavojingesnis dalykas, negu paskutiniaisiais dešimtmečiais įsigalėjęs troškimas kuo greičiau praturtėti, vartotojiškos ir nudvasintos visuomenės triumfas, mėgavimasis greita nauda, prioritetų niveliacija, nes tokie procesai gana greitai parodo nagus, o tada stengiamasi kuo greičiau gelbėti tai, kas dar liko. Tipiškomis dezinformacinėmis žinutėmis galima įvardinti nuolat kalamus teiginius: „Lietuvių kalba yra per sunki“, „taisyklingai išmokti kirčiuoti neįmanoma“, „bendrinė kalba yra dirbtinai (taigi neleistina!) sukonstruota pagal suvalkiečių tarmę“, „lietuvių literatūra yra ne privalomas, o pasirenkamas dalykas“, „airiai prarado kalbą, bet vis tiek yra airiai“, „LDK puikiai apsiėjome be raštijos lietuvių kalba“ ir panašius. Nuo tokio „pažangumo“ netoli iki pasitenkinimo kirilica ir svetimo raidyno sudarkyta lietuvių kalba, pilna barbarizmu. Atgal į balanų gadyne kviečiantys lietuvių kalbos niekintojai paverčia niekais ne tik daugelio metų lituanistų pastangas gryninti ir puoselėti kalbą ir raštiją, bet daro gėdą kitataučių akyse. O taisyklinga, graži, toliau besivystanti ir viešajame sektoriuje griežtai specialistų prižiūrima lietuvių kalba yra

ir turi būti mūsų valstybės politikos neginčijamas prioritetas ir pamatas. Juo lab, kad tinklaveika sudaro idealias sąlygas ne tik prieiti prie visų mokymo šaltinių, bet ir galimybę ją platinti, ja didžiuotis, kviesti mokytis visus, kam įdomi mūsų kultūra.

Visa tai reikia turėti galvoje, jei norime gimtąją kalbą apginti Lietuvoje ir pasaulyje. Viena vertus, lietuviai užsienyje turi kaip ir anksčiau sudėtingą uždavinį mokyti vaikus papildomose pamokose, o padidintas krūvis ne kiekvienam uždega meilę Tėvynei ir kalbai, kuria aplinkiniai nekalba. Kita vertus, tos kitos kalbos gali būti pavyzdys, kaip reikia gerbti lietuvių kalbą, nesvarbu, ar ketini grįžti į Tėvynę. Išeiviai savaip gali ir aktualizuoti gimtosios kalbos reikšmę. Pirmiausia tuo, kad galėtų palaikyti idėją apie šios kalbos senumą ir vertingumą ne tik patiems lietuviams, bet ir pasauliniam filologijos mokslui. Nykstant ir mažėjant ja kalbančiųjų gretoms ir, kaip anksčiau buvo nurodyta, gausėjant norinčiųjų ją paskelbti atgyvenusia ir kone nereikalinga (vėl – virtuvės kalba), jie galėtų iškelti idėją apie sustiprintą kalbos saugojimą per tarptautinio lygmens įstatymus ir institucijas. Mūsų istorija, geopolitinė padėtis ir daugelis kitų veiksnių lietuvių kalbą daro bent jau mums išskirtine ir didžiai saugotina, todėl jai būtina skirti išskirtinį dėmesį. Nors tai pirmiausia turėtų būti padaryta valstybiniu lygmeniu, užsienio lietuviai gali įnešti didelį indėlį, turėdami tiesioginius ir gausius ryšius su įvairių valstybių atstovais, galinčiais padėti tokią ar panašią mintį realizuoti. Jeigu jiems rūpi Lietuvos ateitis, gyvendami svetur ir mokydamiesi iš sėkmingų pavyzdžių, jie gali net ir paprotinti suprovincialėjusius mūsų valstybininkus ir universitetinius administratorius.

www.pasauliolietuvis.lt, 2018 m. rugsėjo 27 d.

Pliušinio meškino nuotyčiai

Mes žinias pirma parašome, paskui jas įgyvendiname

(*Teodoras Herclis*)

Tai, ką puikiai suvokė XIX a. austrų žurnalistas ir teisininkas Teodoras Herclis (Theodor Herzl), teisininko mantiją iškeitęs į literato karjerą, pastaruosius pusantram šimto metų ketvirtoji valdžia vykdo su triuškinama jėga. Tik jei sionizmo pradininkas kovojęs su antisemitizmu ir siekęs sukurti Izraelio valstybę, tai yra, vietą po saule, kurioje žydų tauta galėtų saugiai plėtoti savo unikalias vertybes, ir žodžio galią perkurti pasaulį naudojęs savo tautos sąmoningumui sutvirtinti, dabartiniai ideologai siekia priešingų tikslų: ištrinti tautas ir valstybių sienas ir sukurti mišrią kosmopolitinę globalią rasę.

Ir jei Herclis buvo fanatiškas idealistas, tai kairiojo liberalizmo apoloagai, XXI a. valdantys kone visą didžiąją pasaulio žiniasklaidą, yra varomi pirmiausia ciniško valdžios svaigulio perdalinti pasaulį, nusavinti neaprepiamus išteklius ir tapti žinijos pranašais, kurioje žmogus būtų padarytas ne pagal Dievo paveikslą, bet „visagalio“ ir nuolat save perkuriančio (perkonstruojančio) ateistinio gyvūnžmogio prototipą su numanomomis implantais pagerintomis smegenimis ir iš atliekų perdarytais – mat natūralių žaliavų nebebus – persodinamais *perpetuum mobile* organais; arba gyvame donore išaugintomis naujomis ir sveikomomis ir nė kiek nenatūraliomis, o greičiausiai genetiškai perdirbtomis detalėmis. Tokio primityvumo pakaitalų nebuvo

sumąstę nei neandertaliečiai, nei Velykų salų aborigenai. Jeigu ką, pirmykščiai žmonės kaldindavo skulptūras ar gamindavo totemus ir lėles. Paversti savo kūną bedvase (tai yra, lėle), idealiu atveju marionete, ateiti į galvą galėjo mažne vien mengelizmo pradininkams bei sekėjams.

Žodis didžiosiose pasaulio kultūrose esti šventas, galutinė jo svarba suteikiama tikėjimui aukštesne nei žmogaus galia, teisė kalbėti – Dievo vietininkams žemėje, o išminčiai iškeliami į luomų ir sprendimų galios viršūnę. Tačiau natūrali baimė prieš visatos Kūrėją, arba dvasinę sąmoningą Jėgą, buvo nuolat išbandoma Jo Priešų, žmogų padarančių aklu įrankiu, idant nesusivokdamas kas esąs šis griautų nusistovėjusią tvarką ir tradicijas mainais į efemerišką „geresnę rytojų“, kuris niekada neateina. Tokiais istoriniais laikotarpiais būdavo sparčiai prarandama didžiulėmis pastangomis įsteigta gerovė ir taika, normalus santykis su būtimi ir gamta, žmogus žmogui tapdavo priešu, žūdavo viltis ir meilė, smukdavo kultūra, o civilizacijos laimėjimai virsdavo griuvėsiais ir dulkėmis.

Daryti pažangą, nestovėti vietoje, tobulintis, siekti glaudesnio tautų bendradarbiavimo (brolybės) – tokia idėja niekada neprieštaravo visų dvasinių tradicijų žinijoje aptinkamiems įstatymams žmogui, veikiau net buvo kildinama iš paties Dievo. Todėl jose kalbama apie pavojų užimti Jo vietą ir ne Jo vardu, ne Jo priemonėmis keisti kosminės sąrangos dėsnius. Sugriauti šiosios hierarchiją, vadinas, prarasti būtiną savisaugos instinktą ir pasinerti į juodus nežinomų galių vandenį, į drumzlinus verpetus, iš kurių išnirus jus gali pasitikti tik Charonas, prieš tai pagal nūdienos „žynių“ vadybininkų rekomendacijas sudaręs klastingą sandėrį su Marsu, o šis, kaip tikras „mūsiškis“, nukreipęs ietį prieš saviškius, juk atnešias Stikso keltininkui didžiausią pelną? Vargšas Marsas! Nagi ir smogė jam peiliu į nugarą feminizmo vėliavą nešanti žmona Nerija!

Tiesa, po pažinties su Charonu jums gali tekt bendrauti ne su, tarkim, šv. Petru, kurio paslaugų atsisakėt, bet su tais padėjėjais, kurie „užkūrė pragarą jūsų priešui“ ir netikinčius naujuoju progresyvizmu ištrėmė į ledines Marso dykumas užu gimtosios planetos. Panašias draugystes įvaizdina ir nevaržomą spaudoje skelbiamų manifestų manifestaciją pasaulių pragarmėse įkandin Jeronimo Boscho perteikia Šarūnas Sauka ir kiti dailininkai

intuityvistai. „Ar tau neprimena šios dienos Romos imperijos žlugimo?“ – neseniai pasiteiravo vienas profesorius, filosofas ir civilizacijų tyrinėtojas. Lygiai taip pat retoriškai (kadangi panašumas akivaizdus) atsakiau: „Žinoma, tik anuomet į pagalbą atėjo krikščionybė. Kas ateis dabar?“

Kaip tyčia, vos susidūrus su kraupia Hado tikrove, vis arčiau, visai arti lyžtelinčia kruvina puta, kai akistata tampa nebepakeliama, tučtuojau skubu nusiraminti – pasižiūrėti siaubo filmo. Vienas paskutiniųjų buvo visai vykęs „Kliedesys“ (*Delirium*). Deja, didžiam mano nusivylimui, nė vienas virtualus siaubas (mistika) nė iš tolo neprilygsta tikrovėje vykstantiems procesams, ir tik laikinai suteikia ironišką refleksijos katarsį. Iki pirmo kompiuterio įjungimo ir pirmosios žinių eilutės.

Romos imperijos žlugimo priežastys – per keletą šimtmečių išsamiai išgvildenta tema, bet ją norima paversti banalia ir todėl „ne brendu“, kaip smulkiam niekšeliui ir kišenvagiui paprasčiausiai nugvelbti sąsajas ir tapatumus su nieko naujai fundamentalaus, nebent naujas žinių pateikimo ir įkūnijimo formas, taip ir neišradusia žmonija. Visas nūnai progresyvistų diegiamas visuomenėse „žmogaus teises ir laisves“ galima aptikti Romos imperijoje, paveldėjusiose papročius iš šumerų, babiloniečių ar graikų (laisvą visokiausio tipo partnerystę, vergijos formas, prekybą žmonėmis, suktą karybą ir taip toliau ir panašiai). Skirtumas tik tas – ir grasiai baugus – kad anuomet į „biblinius“ papročius atokiai nuo „Europos civilizacijos lopšio“ gyvenančios tautos ir bendruomenės, kad ir „barbarai“ baltai, gyvenę pagal visai kitus etikos kodeksus, būtų žvelgę it avinas į naujus vartus, o globalizacijos amžiuje jie tampa visų priederme ir prievole.

Pagal Herclio dėsnį, tai, kas įkyriai kartojama žiniose (andai aikštėse), ilgainiui tampa tiesa, tiesa – teise, teisė – prievarta diegiamu įstatymu. O pagal psichologijos dėsnius žinių turiniu besąlygiškai tiki ir jį remia žmonės, kurie nieko bendra su peršamomis vertybėmis neturi, nėra to vaisiaus ragavę ir juolab patyrę padarinių, arba naiviai tikisi niekada su tais dalykais nesusidurti. Su viena sąlyga: idėjos turi būti įvilktos į humanišką rūbą. (Prekyba vaikais – į jų „teises“ be jų pačių ir tėvų žinios, žemių aneksija – į mažumų „gynimą ar apsisprendimą“, karas svetimoje teritorijoje – į „humanitarinę pagalbą“, žaliavų ir išteklių užgrobimas – į „užsienio investicijas“, kultūrinio,

kalbinio ir rasinio identiteto išstūmimas – į kitataučių ir pabėgėlių „teises“, ir taip be galo.) Mokyklų, universitetų ir valdžios institucijų palaikoma žinių versija iš karto angažuoja jaunąją kartą. Jos skirtos tiems, kurie skaito žinias ir jomis tiki. Romėnai gal ir karstuose vartosi, vėlių paštu sužinoję apie jų garsiosios teisės pakitimus ir transformacijas, nes jie bent jau daiktus vadino tikrais vardais. Šiuo pamatu kuo toliau, tuo labiau skaldoma tarptautinė bendrija ir jos priimti tarpusavio įsipareigojimai, paskutiniu metu ypač atakuojamas pagrindinis sveiko proto ir vilties ramstis – Jungtinės Tautos. Tačiau niekada nebūna taip, kad propagandos iniciatoriai nebūtų atleisti nuo skelbiamų prievolių, o jos vykdytojai vietoj 30 sidabrinių dažniausiai gauna draugėn Charono kompaniją.

Kam, sakysite, skirtos ideologijos? Ar jos sąžiningai, kaip pridera minties pionieriams, ginčijasi dėl tiesos ar geresnės visų žmonių ateities? Tikrai ne. Tuo užsiima filosofai, idėjas kelia vizionieriai ir pasaulėžiūros grindėjai. Ideologija – bet kuri – yra politizuotas supaprastintų mąstytojų minčių kratinys, kuriame kiekviena formuluotė tarnauja tik ideologams žinomoms tikslams. Kitaip sakant, ideologai yra originalių mąstytojų darbų plagiatoriai, išmėsinėjantys tekstus ir sudarinėjantys savas politines suvestines, kuriose tam tikru ritmu turi it plienas spindėti metaliniai ir nepalaužiami šūkiei, galintys pasiekti mases. Ryškus pavyzdys yra Hitlerio „Mein Kampf“, sukurtas iš kada nors girdėtų ir studijuotų veikalų citatų, palankių trečiojo Reicho reikalui. (Sąrašą pratęskite patys.) O kai masių sąmonė ir kūno atoveiksmiai yra pakankamai prifarširuoti pasikartojančių žodžių darinių, ateina metas skelbti „demokratinis rinkimus“, referendumus, revoliucijas, perversmus ar kažką panašaus.

Dabartiniai ideologai norėtų, kad visos iki jų egzistavusios ideologijos nugarmėtų po žeme ir netrukdytų jiems išmušusiai valandai. Ir ne tik ideologijos, bet ir visas mokslas, kuris prieštarauja tam, kad būtų vykdomas mokslo apiplėšimas ir jo pasiekimų naudojimas neaiškiems politikos avantiūristams, įgyjantiems tai vienoje, tai kitoje šalyje hipertrofuotą galią veikti žmones ir valstybes.

Tačiau ideologija yra paremta masių sąmonės manipuliacijomis, kurios paveikios būtent dėl aliuzijų į vienam ar kitam sluoksniui svarbias

vertybes. Tas vertybes sutelkus ir supriešinus pagal numatytą seką, išvengti chaoso (klasikinės anarchijos) įvairių bendruomenės sluoksnių sąmonėje ir veiksmuose tampa beveik neįmanoma.

Kokiam bepročiui ateitų į galvą griežto režimo kalėjime paskelbti liberalizmą (laisvę)? O štai SSRS, „tautų kalėjime“, liberalizmas buvo įdiegtas iš karto, vos tik subraškėjo jo siūlės. Tuomet pasimatė, kuriose Sovietų Sąjungos dalyse kalėjimo „poniatkės“ ir elgesio modeliai turi ilgametį stažą, ir kuriose respublikose tęsia šlovingas komunistinės ideologijos tradicijas. Kaip „laisvė“, mindoma tų pačių klanų, akyse virsta savivale. Lietuva gavo pakankamą dozę šios indoktrinacijos, kuri transformavosi į Vakarų demokratijos ir laisvės sampratą. Tačiau ši transformacija neatmetė okupacijos padarinių, todėl nesugebėjo pateikti savos interpretacijos. Mūsų valstybės žiniasklaida laviruoja tarp autentiškų ir pavienių, istoriškai gerokai pavėluotų bandymų atgauti savą savivertę įprasminant valstybingumo žymenis, ir juos totaliai užgožiančių globalistinių ideologijų smurto, siaubiančio kontinentus. Šiaip jau tuštybių, nešvankybių ir keiksmų prisotintas laidų ir filmų turinys, ugdantis išlepusį, aštrių malonumų ieškančią žiaurų plevėsą, kurtinantis nusigyvenusio popso lalėjimas vos paspaudi pultelio mygtuką su gyvenimo tikrove prasilenkia taip, kad nė pamojuoti vienas kitam negali. Ekranų gyvenimas sau, gyvenimas – ne mums.

Štai kasdien per pagrindines dienos žinias pateikiama socialinių tinklų analizė. Simpatiška mergina skaito tviterį ir feisbuką, bet atranda labai kryptingus dalykėlius. Prieš kelias dienas pateiktas „žurnalistinės analizės“ pavyzdys sukrėtė paprastumu. Buvo pranešta, jog *FOX News*, vienintelis kanalas skelbiantis realias žinias apie JAV Prezidentą Donaldą Trampą, reklamavo naują žaislą – simpatingą meškiuką su geltonų plaukų sruoga ir šlipsu, pavadintą „Trumpy bear“. Ir kaip vienintelį teisingą liaudies komentarą diktorė perskaitė kažokio piliečio atsaką, kuriame šis meškiukas lyginamas su rusų meška. Suprask, dirba tas Trampas rusams, oi kaip dirba...

O gal reikėjo pasidomėti, kaip ši idėja kilo? Juk akivaizdu, kad „Trumpy bear“ pratęsė prezidentinę tradiciją ir buvo padarytas pagal Teodoro Ruzvelto „Teddy bear“. „Teddy bear“ rinkoje atsirado po legendos, kada JAV Prezidentas medžioklės metu pagailėjo nušauti sužeistą žvėrį – juodąją

mešką. Puiki verslininkų uoslė ir švelnus humoras. Ir nieko bendra su politika.

Neabejoju, kad meškiukas Trampas atneš milijardus žaislų pramonei. Užtat kokius milijardus Lietuvai atneš tokio lygio žinios, kasdien žeminančios JAV Prezidento įvaizdį? Gal galima per žinias pranešti apie opozicionierių kairiarankį (pateikti nuotrauką, kai dokumentai pasirašomi kaire), kuris tokiu būdu akivaizdžiai tarnauja kairiesiems, veikiausiai Krekliui? Sudie, proteli.

Štai tokio lygmens yra „teisinga“ žiniasklaida Lietuvoje. Bet man atrodo, kad panašiais kurioziniais atvejais net Herclio dėsnis nesuveiks, jau nekalbant apie tai, kad Trampas kaip tyčia jo idėją stiprina ir palaiko, kaip koks superpatriot tankas atlaikydamas visų šalių antitautininkų ir antivalstybininkų laviną. Meškiuko nuotyčiai tik prasideda ir gresia tapti ideologiniu fetišu. Kas žino, kas laukia „liberalų“ jų eteriuose, kuriuose jie jau dabar primena nuo šimtakojų apsvaigusius lemūrus blizgančiomis akutėmis? Gaila prarasti ganyklas...

Tokiomis aplinkybėmis geriausia žiūrėti gražius filmus apie gamtą ir astronomiją. Nuo ten iki prarasto dangaus – ne taip ir toli.

Saljerio sindromas

Aš nežinau, ar pasaulyje tarp vadinamųjų demokratinių valstybių išliko bent viena, kuri nuosekliai vykdo laisvės, lygybės ir brolybės siekį. Nežinau net, ar tokia ideali valstybė iš viso kada nors egzistavo, išskyrus trumpus laikotarpius pereinant iš vienos sanklodos į kitą – demokratinę, kada revoliucinis įkarštis ir idealizmas sudaro gyvenimo pagerėjimo regimybę.

Kiekviena pastanga įgyvendinti šį uždavinį, ypač griežčiau tvarkantis, iškart pradeda gimdyti šalutinius padarinius. Teisės vienam virsta beteisiskumu kitam, kad ir kaip būtų tobulinami įstatymai. Brolybė ir lygybė liberalizmo sąlygomis iš viso tampa nebereikalinga, nes pirmiausia rūpinamasi savo asmenine gerove, ir greitai paaiškėja, kad startas ne visiems vienodas, o dalijimasis su broliais geru – prietas. O laisvė – tai sudėtingiausias reiškinys, kuriuo ne ką mažiau gudriai manipuluojama.

Kad demokratija išoriškai teigia rūpinimąsi žmogaus teisėmis, o realiai augina galingą turtingųjų luomą, kuris skaitosi tik su tokiais pačiais, kaip jie, matyti iš vidurinėsios klasės nykimo sparčiais tempais Vakaruose. Antvalstybiniai dariniai, tokie kaip ES taryba, įvairios tarptautinės organizacijos ir sąjungos, pagrįstos ekonominiiais interesais, kartu perima valdymo ir įtakos svertus. Ir nors nominaliai rinkimų, žodžio ir kitos laisvės egzistuoja, faktiškai didėja atskirtis tarp politinių programų turinio, jų vykdymo ir tikrovės. Paskutiniu metu šis procesas tiek pagreitėjęs, jog bandoma steigti naujas partijas, grįžti prie laiko patikrintų visuomeninio bendrabūvio modelių, juos atrinkti ar jungti, o kartu galią vis kiečiau demonstruoja iš pažiūros

visai nauji ideologiniai modeliai, kuriais stengiamasi paslankias visuomenes įtraukti į bendrą orbitą.

XXI a. tarptautiniuose įvairių institucijų sąskrydžiuose svarstomi globalūs projektai, kurie bandomi įpiršti pasaulio bendruomenėms, kuo toliau, tuo labiau atidengia ne tik faktą, kad kurpiami susitarimai ir jų pagrindu įvedinėjami įstatymai prieštarauja valstybių Konstitucijoms, bet ir tai, kad demokratija *de facto* jau tampa atvira oligarchija, nes tie dariniai ignoruoja piliečių prieštaravimą, pasireiškiantį masinėmis demonstracijomis bei peticijomis, priiminėti svarbiausius gyvenimą reglamentuojančius įstatymus nepaisant pilietinės ir bet kurios šalies Konstitucijos valios. Ne tik Lietuvai, bet ir kitoms Vakarų šalims, visiškai atvirai spjaunant į jų savisaugos interesus, per jėgą primetami sprendimai, naudingi per visą gaubli išsiraizgiusiems galios skirstytojams, nukreipiantiems pinigų srautus ten, kur jiems patinka.

Tai reiškia net ne laikiną interesų konfliktą, kurį įmanoma laisva valia suderinti, bet vienos ideologijos įsivyravimą būtent per demokratines institucijas, kurių galios tolydžio apribojamos. Vis dėlto beatodairiškas suverenių galių tiek individualiu, tiek bendruomeniniu lygmeniu naikinimas rodo ne tai, kad toji ideologija yra geresnė ar neišvengiamai būtina, bet veda į greitą totalitarizmo atgimimą.

Vargu, ar žmogaus prigimtis pasikeitė tiek, kad jis įstengtų suformuoti iš esmės naują, geresnę valdymo mechanizmą. Priešingai, pakenčiamai veikiančius mechanizmus išstumia banali ir vulgari mąstysena, netgi antiutopijos, kurios remiasi į nudvasintą ir žiaurų požiūrį, pagal kurį žmonių yra per daug, išteklių mažėja, o gerai visais laikais gyveno tik saujelė turtingų valdančiųjų. Todėl dabartiniams oligarchams yra aišku, kad visų neišgelbėsi ir nepamaitinsi, reikia gelbėti savo kailį kitų sąskaita. Zoologinį mentalitetą papildė psichologiniai veiksniai, kai viską susiglemžus pasitenkinimą teikia galia valdyti ne tik žmones, bet ir valstybes, net kontinentus ir visą žemės rutulį. Kaip tik šis žaidimas kaip marionetes už virvelių tampant žmones ir darant su jais visokiausio pobūdžio eksperimentus globaliomis sąlygomis gresiančiam totalitarizmui suteikia daug pavojingesnį pobūdį su dar blogesniais padariniais, nei atominio ginklo nežinojusiems XX a. totalitarizmams. Nežinojo jie nei visuotinio prieinamumo prie kiekvieno žmogaus asmeninės

erdvės per internetą, socialinius tinklus, elektroninį paštą, elektroninę bankininkystę, išmaniuosius telefonus, video kameras, dronus ir kitus būti „lengvinančius“ išradimus, kurie gresia tapti rimta problema. Visuotinis susijungimas per technologinius išradimus kontrolę bei duomenų rinkimą daro stulbinamai efektyvų ir greitą.

Tačiau perkėlus visą žinią ir duomenų bankus į virtualią erdvę, visut viską – suskaitmeninus (taip pat ryšius ir prekiavimą, institucijų ir agregatų koordinavimą), o paskui ištikus visuotiniam kataklizmui ir sunaikinus sistemą, žmogus būtų paliktas kaip stovi be jokių įrankių išgyvenimui. Kaip tik ši grėsmė, kurią supranta nedaugelis, ir lemia įsisiūbuojančius kibernetinius karus. Nes kas gali paneigti, kad tas, kas valdys viso pasaulio tinklaveiką, nevaldys ir viso pasaulio? Ir atėjus tai valandai, nepasakys: darykite, kaip sakau, nes kitaip jūsų neliks akimirksniu. Naujasis totalitarizmas turi šurpiai virtualų – skaitmeninį – veidą.

Naujojo totalitarizmo gimimą liudija ideologijų perimta ir valdoma teisė, kuri visiškai atsiskiria nuo teisingumo ne tik ta prasme, kad kaltę, kurios liudininkais gali būti daugybė asmenų, reikia įrodyti, bet ir, priešingai, operuojant naujomis reikšmėmis ar interpretacijomis, kaltu įgalina padaryti visai nekaltą asmenį. Galiausiai teisingumas tampa priklausomas nuo kišenės ir antpečių laipsnio. Teisių perrašinėjimas vyksta su pagreičiu, ir tikrai netoli ta diena, kai ketinimas neatlikus veikos taps baudžiamas pagal įstatymą. Užteks, kad „netinkamai“ pagalvojai apie esamą santvarką, valdžią ar kaimyną. Įkalčiais taps bet kuri frazė ar pokalbis, sakinys, ištartas ar parašytas ne tik feisbuke, komentare po straipsniu, bet ir asmeniniame pašte, per skaipą, telefonu ar net virtuvėje, nes viskas gali būti ištraukta skaitmeniniu būdu. Minčių policija – visai reali ateitis.

O dabar pažvelkime, kaip „demokratija“ ir „liberalizmas“ veikia. Laisvė, pasireiškianti tik apolitinėmis pramogomis (geriu, valgau ką noriu, linksminuosi ir gyvenu su kuo noriu ir kaip noriu etc.), sutelkta į masinius ir paprastai kurtinančio triukšmo lydumus pramoginius renginius yra leidžiama tik tam, kad tuose daugiausiai jaunimo veiklos klasteriuose būtų renkama informacija ir stebimos nuomonės. Jokia reali nepriklausoma veikla nėra leidžiama, jeigu neatitinka vyraujančios ideologinės linijos arba peržengia

fiziologines reikmes, o ir šios kreipiamos ir rūšiuojamos. O jeigu ir leidžiama (pvz., mitingai ar piketai, eitynės), tai tuoj pat spaudoje ir televizijoje yra išjuokiama arba iš viso nepastebima, geriausiu atveju atitinkamai ideologizuojama. Tokio „liberalizmo“ sąlygomis išaugęs žmogus gerai žino, kas yra pagrindinė srovė, kurioje jis yra „saugus“, nuo žiniasklaidos priemonių iki studijų ar darbo tematikos. Energijos perteklius nudrenuojamas fiktyviose diskusijose arba klubuose. Apskritai triukšmo valdymas tarnauja žmonių sąmonės kreipimui pageidautina linkme.

Pavyzdys – čiuožykla ar šunų vedžiojimas Lukiškių aikštėje, senamiestyje, ypač savaitgaliais ar rimtų renginių metu, trenkiantis popsas iš lauko scenų, garsiakalbių ir kavinių langų, per Adventą prie pat Katedros ir varpinės pasodinti „muzikuojantys“ vyrukai su mušamaisiais ir stiprintuvais. Ir pabandyk, žmogau, susikaupti, pasivaikščioti ramiai po Šventaragio slėnį arba skaityti pranešimą Mokslų akademijoje, kai net savo balso negirdi. Išsimeginti iki ryto veikiančių barų apsupty.

Kodėl tad Lietuvoje žmonės sunkiai dirba, bet nieko neuždirba, kodėl išvyksta palikę negalinčiuosius išbėgti? Kodėl išvykusieji augina normalias šeimas, o Lietuvoje nesugeba vaikų nei gimdyti, nei išlaikyti? Kodėl (su menkomis išimtimis) nepaliaujamai uždarinėjamos mokyklos, darželiai ir ligoninės, nyksta ir pervardinami kultūros židiniai, nestatomi stadionai ir koncertų salės, o remontui uždaromos vienu metu? Kodėl skalbimo milteliai su pasaulinėmis etiketėmis ir kainomis kaip neskalbė, taip neskalbia jau trisdešimt metų? Kodėl dešimtmečiais brąnginami maisto produktai, vaisiai ir alkoholis, kurių pirkti masiškai važiuojama užsienin arba didinamas pelnas kontrabandininkams? Kodėl sunaikinta aviacija ir laivynas, gamyba, litas, stambūs energetikos, kiti strateginiai objektai ir bankai atiduoti svetimiems valdyti? Kodėl valstybinė kalba nuosekliai stumiami iš visų sferų? Kodėl bendras kultūros lygis toks žemas, kad ir valdantieji oligarchai primena veikiau oligofenus? Darbšti, kultūringa ir turtinga istoriniu palikimu tau ta gali klestėti visur, tik ne Lietuvoje? Ir galiausiai – kam tarnauja nuolatinis lietuvių žeminimas ir reikalavimas už visas bėdas prisiimti atsakomybę, tuo pačiu metu per specialias laidas su piktdžiuga rodant, kokia Lietuva smukusi, degradavusi?

Visa tai reikalinga tam, kad suvargę žmonės nebepajęgtų galvoti ir užsiimti kuo kitu, kaip tik vegetavimu ir bandymu išgyventi baimėje. Kaip bolševikmečiu nuolat patirtų deficitą. Kad netikėtų savo galimybėmis, nes realiai galimybes turi ta pati išrinktųjų grupė, kuri taip pat kaunasi dėl vietos po saule ir kitų tautiečių į savo tarpą nenori priimti. Geriau svetimas atėjūnas, nes jį dar galima išnaudoti. Tos kautynės kažkodėl vadinamos politika ar priešrinkiminėmis akcijomis.

Kadangi gyvename, kaip skelbiama, demokratijos ir liberalizmo sąlygomis, dėl visko esame kalti mes patys. Mes patys renkamės savanorišką tremtį, skurdą, patyčias, savinieką ir savižudybes? Ar dėl to kalta nematomoji laisvos rinkos ranka, kurios nemokame pabučiuoti arba kaip nors kitaip pagriebti?

Pastarieji metai atskleidė faktą, kad net ir kantrūs lietuviai turi ribas, o akivaizdus skelbiamų žinių ir tikrovės neatitikimas skatina pagaliau pradėti telktis kartu su kitų valstybių žmonėmis, kurie yra drąsesni ir iškelia akivaizdžią tiesą, kad lietuviai yra tokie pat žmonės (tik pamanykite!), kaip ir kiti. Tiesa, turintys išskirtinį nacionalinį bruožą – tyliai kęsti, nesipriešinti, kantriai vargti, geriau tapti auka, nei budeliu. Labiau krikščionišką tautą dvasine prasme vargu ar galėtum rasti. Kita vertus, visa, ką dar turime sava ir gera, dažnai geresnio nei kiti, be gailėsčio naikinama. Turime būti ne tik neoriginalūs, bet ir būtinai persirgti svetimomis ligomis.

Akylesnis stebėtojas mato, kad investicijos atitraukiamos, emigruojama ir dėl svarbios priežasties, būtent, kad tapome paribio valstybe, ties kurios sienomis žvanganama ginklais, o per teritoriją ramiausiai važinėjama į Karaliaučiaus anklavą. Vien tokios geopolitinės padėties pakanka, kad baimė vytų iš Tėvynės. Tačiau net ir tokiomis sąlygomis prasminga kovoti dėl ateities, o ne rezignuoti, suvokus siaubingą tiesą, jog valdantieji mus pardavinėja ne tik iš gobšumo, o ir dėl to, kad patys yra nihilizmo aukos, nes – galiu duoti galvą kirsti – yra įsitikinę, kad Lietuvai lemta išnykti, kad reikia kabintis į galingesnes ir gausesnes tautas (vieniems mielesni rusai, kitiems lenkai, ir t. t.), o galiausiai – nesipriešinti globalizacijos procesams. Mus – gyvą tautą su dar esamais požymiais – tokie jau palaidojo savo mintyse, todėl darbai rodo jų beviltišką pasidavimą ir nesėkmingą mėginimą gelbėti išorinį įvaizdį. Jie patys bijo.

Ta nematomoji rinkos ranka pačiupusi elitą už pakarpos, todėl tenka žvelgti ne į programas ir kalbas, vietinės reikšmės ginčus, o realius darbus, kaip reaguojama į pagrindinių pasaulio iššūkių spaudimą. Ir reikia pasakyti, kad savaip tokia padėtis buvo neišvengiama, nors galėjo būti daug geresnė, jei būtų tikima, kad Lietuva gali būti savarankiška ir derėtis dėl kiekvieno punkto. Tas momentas buvo lemtingai praleistas nukritus geležinei uždangai. Iš to laimėjo ne naujosios nepriklausomybę atkūrusios valstybės, bet Sovietų Sąjungos tikslų paveldėtojai. Tuo metu, kai mes bandėme atrasti savo valstybingumo pamatus, atgauti savivertę, iširti okupacijos padarinius, buvusieji toliau stiprino savo galias tiek prarastose teritorijose, tiek savo žemėje, tiek pasaulyje, į savo rankas perėmę privataus verslo ir kitus globalius įrankius. Todėl dėl žiojinčios dviprasmybės visose srityse ir Sąjūdžio tikslų sugriovimo kalta ne tik beveik iš karto kompromisus sudariusi valdančioji klasė, bet pirmiausia – faktas, kad komunizmo nusikaltimai nebuvo pasmerkti pasibaigus II pasauliniam karui. Niurnbergo procesas ir jo dvigubi standartai kalti dėl to, kad susidarė ideali padėtis pasauliniam komunizmui klestėti ir toliau vykdyti tautų niveliavimo ir kitą gerai žinomą programą. Rašytojo Jono Mikelinso įžvalgos vieną dieną vis tiek atsidurs galingųjų akiratyje. Kad tik nebūtų per vėlu.

Marksizmo ir komunizmo adeptai dažnai užima aukščiausias pozicijas JAV, ES, JT, NATO, milijonuose įvairaus plauko organizacijų, universitetuose ir žiniasklaidoje visuose kontinentuose. Ne išimtis ir Lietuva. Nors ir tenka maskuotis žmonių teisėmis ir kitais ideologiniais konstruktais, plėtoti neva liberalizmą, iš tiesų neokomunistų tikslas yra sutelkus visas galias perimti vadovavimą į savo rankas. To jie siekia beatodairiškai, kaip ir buvo mokomi. Turėdami pavaldžius kitų pažiūrų ar visai neideologizuotus žmones, jie gali lengvai veikti procesus ir tapti „nematoma ranka“. Visiškai tikslus yra „giliosios valstybės“ terminas, nes kad ir kokios būtų skirtingos valstybių išraiškos, prieštaravimai, galų gale vis tiek priimami globalūs ir privalomi visiems sprendimai, dažnai prasilenkiantys su sveiku protu ir bendruomenių įvairove.

Ryškiausias pavyzdys yra nūnai stumiamas per JT reguliarios emigracijos susitarimas, kuris vėliau taps ir įstatymiškai patvirtintas, jei paaiškės,

kad susidarė pakankama paklusnių valstybių masė. Internacionalo tironijos požymiai darosi vis ryškesni: šeimos, tautos ir valstybės ardymas, dirbtiniai konfliktai (nekonvencionalūs karai, terorizmas, ksenofobijos ir rasinės neapykantos ekscesai ir t. t.). Vienas ciniškiausių požymių yra antisemitizmo kurstymas arba kairiųjų skalijimas apie jo buvimą ten, kur jo nėra. Tai irgi dezinformacinio karo dalis. Labai blogai, kada Holokaustas paverčiamas nesąžiningos politikos įrankiu ir neleidžia tautai vienytis, kompromituoja geros valios žmonių pastangas siekti tiesos.

Kaip tik todėl, kad sąžinė buvo numarinta dar nepriklausomybės pradžioje, nebuvo priimtas liustracijos įstatymas, o į ES siunčiami daugiausiai užsimaskavę komunistai ir kairiųjų bei liberalų pakraipos atstovai (R. Pavilionis, V. Tomaševskis, R. Paksas, V. Uspaskichas, V. Andriukaitis ir kiti). Kaip tik todėl vienu metu vyksta priešingi procesai. Apginamas ir pagerbiamas A. Ramanauskas-Vanagas, o kito partizano, Kraujelio-Siaubūno byla vilkinama ir teismas konstatuoja, kad tuo metu okupantai rėmėsi galiojančiais įstatymais, todėl jo persekiojimai nenusikalto. Ordinais ir apdovanojimais dalijami ne tik nusipelnusiems, bet ir žmonėms, kurie akivaizdžiai yra dirbę prieš Lietuvą. Ką tik Nacionalinę meno ir literatūros premiją gavo rašytojas Marius Ivaškevičius, kuris savo veikla nuosekliai tyčiojosi iš partizanų ir apskritai iš lietuvių, o žurnalisto R. Valatkos, nepaisant visuomenės ir LLKS protestų, buvo pakviestas į eterį ir pasveikintas. Ginami ir saugojami okupaciniai paminklai ir kenotafai, pro pirštus žiūrima į vandalizmo aktus, įvykdytus prieš nacionalinius simbolius, iš aukštų tribūnų tyčiojama iš Basanavičiaus ir kitų iškilių asmenybių. Rašoma ir leidžiama falsifikuota istorija, o svarbūs istoriniai leidiniai net 100-mečio proga nefinansuojami. Tuo pačiu metu leidžiama veikti į Seimą patekusiems ir ten įsitvirtinusiems Lenkų rinkimų akcijai ir Rusų aljansui, ir niekas neprieštaruja, kada dalis neokomunistų balsuoja už akiplėšišką repolonizacijos vykdymą savivaldybių ir universitetų, švietimo ir istoriniu lygmeniu.

Iš visų mokesčių mokėtojų pinigų gausiai remiamas tautinių bendrijų, turinčių stiprias motinines tėvynes, švietimas, mokyklos ir kiti dariniai, tuo juos atitolinant nuo bendro piliečių ugdymo ir skatinant separatistines

nuotaikas (ko nėra niekur kitur laisvame pasaulyje), o lietuviai skursta ir negauna lėšų elementariems savo vaikų poreikiams. Visiškai apleistos lietuvių bendrijos artimajame užsienyje, savo buvusiose istorinėse žemėse. Lietuvos piliečiai nežino, kiek žemės ir nejudamo turto parduota (perparduota) užsieniečiams, ir kas ten vyksta. Kai iškirs miškus, išparduos žemę, ateis eilė požeminiams ištekliams, pirmiausiai gėlam vandeniui, skalūnams ir t. t. Antivalstybinių veikslių ignoravimas ir net palaiikymas akis bado, bet taip jau yra, kada kolaborantai turi daugumą.

Apskritai plika akimi matyti, kad „gilioji valstybė“ vykdo planingą Lietuvos valstybės ir tautos išpardavimą siekiant savų tikslų ir paklūstant komunistuojančiai internacionalizmo „nematomai rankai“. Ji tik vadeliuoja vežimą ir bando pristabdyti, nors puikiai žino, kad prieš akis – stati nuokalnė ir praraja. Kaip tik todėl jai buvo paranku įsitvirtinti globaliose struktūrose, šalį, esant reikalui, paliksiant likimo valiai. Kitaip darbšti ir pasiaukoti mokanti lietuvių tauta nebūtų šitaip nukraujavusi ir begėdiškai pažeminta. Lietuva paversta atviru turgumi, kuriame patiems lietuviams vietos greitai nebeliks. Ir visa tai vainikuoja žemiausio lygmens pramogos, laidos ir lėkštos dainuškos, kuriomis penimi apgauti žiūrovai. „Ne, ne, ne, nereikia ašarų...“ Dažniausiai per koncertinę TV rodomas dainininkas Žvagulis. Tokia mat kokybės kartelė nuskirta.

Nepavykus „referendūmui“ ir patvarkius materialinę bazę, nuo apačių pereita prie viršūnių: prasidėjo mokslo, universiteto žmonių „valymai“, pasakubomis pradėta vykdyti lietuvių kalbos, literatūros ir humanitarinių mokslų devalvacija. Turintieji nepriklausomą nuomonę ekspertai, profesoriai, mokslininkai vienas po kito atsidūrė marginalų ir bedarbių pozicijoje arba išvyko uždarbiauti į užsienį. Įsivyravo komunistinė skundimų ir anoniminio šmeižto praktika. Tuo pačiu metu liberaliai nusiteikę dešinieji spaudoje kimba į atlapus inteligentijai, kad ji neva be stuburo ir nieko nedaro.

Štai prof. Vytautas Radžvilas daro: visus trisdešimt metų nuosekliai laikosi Sąjūdžio idėjų, netyli, kai mato stalininio kirpimo susidorojimą su aukštos kvalifikacijos humanitarais. Tačiau ne tik jis pats buvo atleistas, bet tapo dešiniųjų patyčių objektu. Tai tikrai keista! Nors asmeniškų pavyzdžių iš principo vengiu, šis atvejis yra chrestomatinis, todėl išdėstysiu dar porą

minčių. Radžvilo atvejis pagarsėjo dėl to, kad jis netylėjo, ir kad jį gynė jo per daugelį metų išauginta stipri, savarankiškai mąstanti politologų ir filosofų komanda. Jo ir kolegos Alvydo Jokubaičio santykis ypač pamokantis: tai tikra Mocarto ir Saljerio istorija. Saljerio sindromo simptomai ypač sustiprėjo plečiantis Lietuvos likimui neabejingų inteligentų ratui. Buvo nepatogu manyti, kaip per Radžvilo knygų pristatymus bičiulis arogantiškai filosofuoja ir šaiposi, kolegą švelniai pavadindamas „Makiaveliu“ ir kitais šmaikščiais epitetais, iš aukšto žvelgdamas apačion. Tuo tarpu oponento inteligencija niekada neleido atsakyti tuo pačiu. Nežinau, kokia draugystė abu filosofus sieja po to, kai įžūliai nuversto Radžvilo vietą TSPMI užėmė jo bičiulio sūnus. Apie ilgai planuotą susidorojimą liudija faktas, kad prieš du metus iki jo tas pats to paties filosofo sūnus užėmė šio straipsnio autorės mokslinio darbuotojo vietą kitame institute, panašiai „objektyviai“ suorganizavus „konkursą“.

Kadangi buvo įsteigtas Vilniaus forumas, iškart prasidėjo kryptingas jo organizatorių mėtymas iš aukštųjų mokyklų ir darbo vietų įvairiausiais pretekstais. Lėkė lauk nepriekaištingai dirbę aktyvūs visuomenininkai, o jų vietą užėmė oportunistai ir netinkamos kvalifikacijos pakaitiniai. Neabejotai tik dėl vieno: V. Radžvilo veiklą istorija tinkamai įvertins, o jo antipodo rokiruotės liks kaip vienas gėdingiausių puslapių. Saljerio sindromas lemia tai, kad nedidelė sąmoningos inteligentijos dalis, dirbanti Lietuvai iš idėjos, tapo pavojingu kliuviniu kolaborantams. Ir tai ne vien jų, o visos valstybės tragedija.

Plačiai imant visi forumiečiai yra idėjiniai dešinieji, kovojantys su stalinizmo ir komunizmo reliktais. Tačiau partiniai dešinieji, taip pat suskilę į įvairias nematomas frakcijas, pliuralizmo visuomenėje nepripažįsta. „Pliuralizmas“ jų supratimu galimas tik tarp dešiniųjų valdžioje ir visų kitų valdžioje. Taikli visuomeninė kritika tampa negrabių patyčių objektu, kada aukojami patys geriausi ir labiausiai nusipelnę žmonės. Įkandin J. Marcinkevičiaus, R. Ozolo, V. Radžvilo bei kitų žinomų asmenybių pastaruoju metu kliūva Arvydui Juozaičiui, nes jis išdrįso kandidatuoti į prezidentus. Legendinė asmenybė, olimpinis čempionas, Sąjūdžio steigėjas, rašytojas, dramaturgas, buvęs kultūros atašė davus komandą imamas menkinti. Jeigu KK2 ir Tapinas jus

pradedą traukti per dantį, jokie nuopelnai neišgelbės, joks vardas nepadės. Kaip nepadėjo garsiam režisieriui Jonui Vaitkui ir kitiems viešai išjuoktiems remiantis žeminančiomis insinucijomis, o iš tikrųjų – už drąsą ir nepalaužiamus patriotinius principus. Kas galima Jupiteriui, negalima jaučiui, jautį suprantant kaip lietuvių veršio ar avino sinonimą.

Atrodo, kad konservatorių partijoje yra tik du tikri konservatoriai: Laurynas Kasčiūnas ir Audronius Ažubalis. Jaunojo politiko iniciatyva pavėlavus trisdešimt metų pradėti daryti svarbiausi žingsniai, mėginant apsaugoti valstybę (galima pamatyti veiklos ataskaitoje). O kodėl, tiesą sakant, reikėjo laukti, kol atsiras sąžiningas ir talentingas politikas, sausio tryliktąją lankęs darželį? Desovietizacijos, tautinių bendrijų integracijos ir kiti siūlymai gal ir pagerino partijos įvaizdį žmonių akyse, ar bent jau suteikė vilties, kad panašūs žmonės gali patekti į Seimą ir kažką realiai padaryti. Ižvalgumą rodo ir jo neseniai įkurta draugystės su JAV Prezidentu D. Trampu grupė Seime. O pažiūrėkime, kokios pozicijos laikosi nacionalinis transliuotojas?

Taigi priėjome prie išvados, kad Lietuvos valstybės problemos yra pasaulio problemų dalis, kurios aštrėja dėl neišspręsto dekomunizacijos klausimo XX a. visuotiniu mastu ir leidžia revanšistams bei oportunistams griauti atkurtosios valstybės eigą, nacionalinius prioritetus aukojant globaliam internacionalui. Sutapus liberalų ir kairiųjų, kapitalo korporacijų ir komunistų interesams, iš pažiūros merkantilinį interesą gali persverti ideologinis. Nepaisant marksistų lipdomos populizmo etiketės, bunda ir kitų šalių žmonės. Trintis tarp federalistų, globalistų ir nacionalistų išryškina takoskyras, paliktas žiaurios Stalino ir Hitlerio dvikovos pasekmių. Jos ypač sunkios Baltijos šalims, pirmiausia Lietuvai dėl geopolitinės padėties. Faktas, kad pasibaigus šaltojo karo epochai komunistinės jėgos nepaliovė daryti jau įgytos įtakos visur, kur tik raudonoji sėkla prigijo. Todėl nereikia stebėtis, kad niekas nesprendė Karaliaučiaus likimo ir ramiai ten leido Rusijai stiprinti karinę bazę, užuot priminus šios teritorijos valdymo sąlygas. Tokių regionų pasaulyje ne vienas, ir visi jie veikia kaip prigesęs ugnikalnis.

Bet kuriuo atveju aišku, kad Lietuva iš principo negali turėti neutralios pozicijos, nes karti patirtis ne kartą parodė tokio pasirinkimo kainą,

matuojamą išdeginą žemę ir išnaikintu genofondu. Latvija turėtų būti tvirčiausias partneris. Partnerystė su Lenkija neturėtų leisti prarasti budrumo ir nepamiršti jos interesų. Tas pats liečia visas kaimynines šalis ir net Vokietiją, kuri šiuo metu mažiausiai Lietuvai reiškia pretenzijų, nors visada viskas gali pasikeisti, ir seni reikalavimai iškilti. Štai AfD konferencija Vilniuje buvo įdomi, joje dalyvavo ir Baltijos šalių prelegentai. Tačiau faktas, kad iš Vokietijos (taip pat ir Prancūzijos) atvykę politikai, nesvarbu, ar jie dalyvautų Adamkaus rengtoje, ar mažesnio formato renginyje, visada priešišškai pasisako Trampo atžvilgiu, ir visada teigiamai arba rezervuotai – Rusijos atžvilgiu. Iš tiesų tai šiek tiek trikdo. Kodėl atvyksta būtent tokie atstovai iš ES branduolį sudarančių šalių?

Lietuviai turėtų atkreipti dėmesį į tai, kad AfD atstovai, konferencijoje pateikę svarbių faktų ir patarimų, Rusijos klausimą mandagiai apeina, ir jokios problemos dėl „Nord Stream-2“ nemato. Būtent todėl Vokietijos Bundestago AfD frakcijos užsienio reikalų komiteto vadovo Armino Pauliaus Hampelio pasisakymai verčia suklusti. Be kita ko, jis pasakė, kad „Trampą laiko žemiau kritikos“, nors nenoriai pripažįsta, kad jis vykdo pažadus, ir kad Vokietija pasirengusi atlikti tarpininko (jo žodžiais, maklerio) vaidmenį tarp Lietuvos ir kitų šalių. Kadangi ši partija yra trečia pagal svarbą ir gali ateity iškilti, matyti, kad santykius su Baltijos šalimis ji tikrai panaudos savo interesams. Tokia globėjiška laikysena, lietuviui skausmingai primenanti ilgą germanizaciją, priverstinius darbus, okupacijas ir visa kita, siūlytą Lietuvai atsargiai laikytis ir pačiai imtis tarpininko vaidmens, nes apskritai Vokietija, ir toliau nenorėdama aštrinti santykių su Rusija, gali mus vėl paaukoti savo realios politikos tikslams.

Taip pat gali būti, kad ilgojoje perspektyvoje didžiausia grėsmė pasaulio pusiausvyrai vis dėlto kils ne iš eurofederalistų ar dabar grėsmingos Rusijos, ne iš Šiaurės Korėjos ar Irano, bet iš taip pat komunistinės Kinijos. Nors bolševikinio ir progresyvistinio tandemo smaigalys išskvebia ir į Venesuelą, ir į Indiją, ir į Afriką, ir į Vidurinius Rytus bei Kaukazą, nekalbant apie išlepusias Vakarų valstybes ir Rusijos satelites, Lietuvai matyti ir vertinti Rusijos veiklą, nuo jos atsiriboti, bet visiškai atlapoti vartus Kinijai, kas dabar ir vyksta, yra savižudiška. Ar kas nors rimtai tyrė, kuo užsiima „Konfucijaus“

institutas, kokiais tikslais ir ką jis finansuoja? Jeigu vyksta mainai, tegu kultūriniai, jie neturi būti vienos krypties. Kaip tik todėl Lietuvai svarbu turėti tvirtą užsienio politiką, kurios pagrindinis ramstis lieka JAV.

Daugeliu atžvilgių esamoje padėtyje dabartinio JAV Prezidento politika yra pavyzdinė ta prasme, kad ji parodė, kaip galima atsakyti įpareigojančių, bet nuostolingų valstybės interesus pažeidžiančių susitarimų. Dvišalės sutartys, išėjimas iš prieštaringų globalių darinių, savo krašto gynybos stiprinimas, ekonomikos auginimas ir kiti pirmo svarbumo uždaviniai galimi ir būtini, norint išvengti minėto internacionalinio tinklo ideologinių užmačių, visose valstybėse turinčio galingai finansuojamas atstovybes, tikintis, kad ateityje pavyks išbalansuoti jėgų pusiausvyrą, ir neleidžiant tinklui galutinai uzurpuoti ir išsunkti gyvybines valstybių arterijas.

Tai nėra kažkoks virusas, bet konkretūs žmonės, priiminėjantys įstatymus, duodantys įsakymus ir mezgantys susitarimus. Paprastai tai yra vadovaujantys asmenys, ir kuo aukštesnę padėtį jie užima, tuo geriau arba blogiau yra visiems, priklausomai nuo to, ką jie gina ir ko siekia. Jeigu demokratiškai išrinkti vadovai ignoruoja rinkėjų lūkesčius, ir tai tęsiasi dešimtmečiais, tai ir yra įrodymas, kad demokratija yra parodomoji. Kam jie dirba, parodo konkretūs veiksmai. Prezidentas, Seimo pirmininkas, Ministras pirmininkas – tai trys banginiai, ant kurių stovi šalies ateitis. Nuo jų ir tik nuo jų faktiškai priklauso šalies kursas. Jie ir tik jie turi galią paveikti pavaldinius. Jeigu neturi, jeigu veikia juos, tai jie nėra savo vietoje.

Nutylima, kad JAV išreiškė griežtą kritiką įžūliajam „visuotinės, tvarios ir reguliarios migracijos paktui“ pabrėždamas, jog tokiu būdu JT siekia „plėsti pasaulinį valdymą valstybių suvereniteto sąskaita“. Svarbiausias politinis pasaulio organas, Jungtinės Tautos, pamažu tampa liberalkomunistinio totalitarizmo placdarmu ir hegemonu. (Nejauku, bet kaip du vandens lašai primena nacionalsocialistinio totalitarizmo *bewegung* leidžiantis demokratijos saulei viename Europos kampelių.)

Artėjant Prezidento rinkimams Lietuvoje (suprantama, savivaldybių merų rinkimai taip pat labai svarbūs), Saljerio sindromas pasireiškė kaip staugiai nusileidusi giljotina. Ambasadorius Vygaudas Ušackas, labai sėkmingai dvidešimt metų dirbęs Lietuvai, vidiniuose konservatorių rinkimuose buvo

paaukotas vardan kitų pretendentų į Prezidento postą. Iš šalies tai priminė provincialų konkursą, kada iš anksto tetos ir dėdės žino būsimą laureatą, o pasirodžius dešimčia galvų pranašesniai atlikėjui, jis iš karto nukertamas kaip potencialus lyderis, ir tolesnei eigai paliekama maždaug vienodo lygmens smulkmė. V. Ušackas toli gražu nėra nežinomas visuomenei. Galima suminėti svarbiausius postus: VU baigęs teisininkas, stažavęsis Norvegijoje ir Danijoje (politikos mokslai), buvęs LR misijos prie Europos Bendrijos ir NATO patarėjas, vyriausiasis derybų dėl stojimo į ES derybininkas, buvęs LR nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius JAV, Meksikoje ir Jungtinėje Karalystėje, buvęs LR užsienio reikalų ministras, ES specialusis įgaliotinis ir Bendrijos misijos vadovas Afganistane, ES atstovybės Rusijos Federacijoje vadovas. Nepriekaištingos karjeros ir biografijos pareigūnas, nuo kurio sprendimų priklausė svarbiausi Lietuvai įvykiai – įstojimas į ES ir NATO, o vėliau vadovavimas ypač svarbioms pareigoms geopolitinėje arenoje jį daro nepralenkiamą visais atžvilgiais, ir tapimas Prezidentu būtų logiškas bei nuoseklus jo karjeros žingsnis.

Pakanka vienintelio punkto iš visų, kuriuos trumpos priešrinkiminės kampanijos metu V. Ušackas pozicionavo – tai siekis, kad NATO bazė būtų Lietuvoje, ir tuo viskas pasakyta (kitus išsikeltus pirminės svarbos uždavinius galima rasti internete). Sukaupęs nepamainomą tarptautinės padėties vertinimo patirtį, šis kandidatas parodė aiškų savos šalies prioritetą (Vyčio simbolis). Sujungti tvirtas patriotines nuostatas su užsienio politikos išmanymu – tai geba retas. Pagaliau V. Ušackas iš viso kontingento išsiskiria kaip tikras vakarietišku demokratinių pažiūrų ir elgesio politikas, jo kultūros lygmuo, savitvarda, etiketas, o kartu reiklumas ir valingumas sudaro puikų lydinį. Be to, jis jau įrodė, kad moka diplomatiškai kalbėtis ir su Vakarais, ir su Rytais. Kurie jį, beje, atitinkamai vertina. Kaip tik tokio Prezidento Lietuvai reikia, jei ji nori išsikapstyti iš priklausomybių. Užsienio politika mąstant toli į priekį turės lemiamos reikšmės mūsų valstybės gerovei ar net išlikimui. Darytina prielaida, jog V. Ušacko atstūmimas Lietuvai kainuos labai daug ir galbūt negrįžtamai paskandins šalį į smulkias tarpusavio rietenas, tolesnę recesiją visose srityse, o galop ir suvereniteto praradimą. Iki šiol viskas nenukrypstamai judėjo būtent šia linkme.

Kol kas dešinieji už trumpo pavadžio laiko energingus žmones, kurie galėtų įvykdyti kad ir pavėluotą, bet egzistenciškai reikalingą šuolį iš dvigubų standartų karalijos, kuri įtvirtinta koketuojančių (iš esmės – kolaboruojančių) su nepalankiomis šaliai jėgomis karaliukų, siekiančių dvigubos naudos: ir įsiamžinti kaip tėvynės vieninteliai ir nepamainomi, ir neprarasti siūlomų gėrybių iš kitur (ne žmonėms, o sau). Sykį atvėrę Pandoros skrynią, veikia makiavelišškai ir beatodairiškai, su pasimėgavimu. Kartais praveria langelį ir išleidžia vienkartinį sutikimą gerai TV programai, vieno kito disidentų reabilitacijai, o iš esmės stabdo darbą tiesiomis vėžėmis. Prisidengia rūpesčiu dėl Ukrainos, nors Jonas Ohmanas vienas turbūt padaro daugiau, nei visi rėksniai kartu paėmus. Jeigu būtų kitaip, argi girdėtume iš dešiniejiems atstovaujančių viešųjų ryšių pykčio persunktą nestatutinę leksiką straipsniuose ir laidose, ir argi nebūtų jų „torpedų“ taikiniu iš tiesų nepriklausomai mąstantys politikai? Nesibodima patyčių, užgaulių komentarų ir net šmeižto konkurentų atžvilgiu.

Neįtikėtina, bet net V. Ušackas neišvengė šios dalios.¹ Vadinasi, gali būti pats Jėzus Kristus, o vis tiek tapsi niekena ir „rusų agentu“, jei savo iškilumu užgoši fariziejų auksą. Atžarūs žurnalistai ir žurnalistės tendencingus klausimus formuluos taip, kad sukurs nerealų „kompromituojantį“ kontekstą ir net kantriausią dalyvį išves iš pusiausvyros. Visi panašūs eterio „procesai“ tokie gėdingi, kad nesinori jų nė prisiminti. Per trisdešimt metų iššvaistyto bent kiek išsilavinusių rinkėjų pasitikėjimo nėra kuo kompensuoti!

www.slaptai.lt, 2018 m. gruodžio 24 d.

¹2015 m. sausio 21 d. Rusijos Federacijos oficioze „Izvestija“ buv o išspausdinti pagrindinių Rusijos universitetų ir akademijų vadovų smerkiamieji ir grasinantys pasisakymai V. Ušacko atžvilgiu, siūlymai paskelbti jį *persona non grata* RF ir išsiųsti iš šalies. Isteriją sukėlė V. Ušacko, tuo metu dirbusio ES ambasadoriumi Rusijoje, provokarietiška šviečiamoji veikla, straipsnyje lyginama su 5 kolonos šalyje darbu. Ši informacija Lietuvos spaudoje ir kitais būdais buvo blokuojama.

Ko mus moko labiausiai nutylima Amerikos istorijos pusė?

Mokslininkų darbai (tiesa, vis dar nepatenkantys į pagrindinę srovę) nušluoja įsišaknijusį mitą apie europiečius, į Naująjį Pasaulį atnešusius aukštesnę kultūrą. O va dėl civilizacijos gal ir galima jiems padėti riebų pliusą. Indėnai nežinojo, kas yra ratas; savo ruožtu, baltieji „atrado“ pomidorą, bulvę, kukurūzus, per badmečius padėjusius išmaitinti ištisas Europos bendruomenes.

Baltiesiems įžengus į Naująjį Pasaulį, gerai išsilavinę aukštesniųjų klasių europiečiai buvo sužavėti čionykščių senbuvų išmintingos ir taurios gyvensenos etikos, tad netruko sukurti mitą apie „kilnųjį raudonodį“. Pirmuosius liudijimus apie juos prancūzų filosofai perdavė anglams, kurie ėmė plėtoti „valdymo pagal valdančiųjų sutikimą“ koncepciją.

Pirmiausia šią idėją tiksliai apibrėžė Džonas Lokas. Savo ruožtu, Tomas Džefersonas pasiskolino iš Loko apibūdinimus ir, nežymiai juos pakeitęs, panaudojo Nepriklausomybės Deklaracijoje. „Įrodymai, kad ir Europos, ir Amerikos demokratijos vystymasis buvo veikiamas XVI–XVII a. kontaktų su Amerikos indėnais, yra nenuginčijami“, – teigiama didžiuliame, gausiai iliustruotame enciklopedinio pobūdžio veikale,

Džėjus Rubenas Silverberdas Niujorko Centriniame parke, 1993 m. gegužės 29 d. Dž. R. Silverberdo motina navajė, kilusi iš Sekvojai artimos šamanų šeimos, tėvas – apačas iš Jozefo Ortizo giminės. Džėjus yra iškilas muzikantas ir aktorius, statantis tradicinius spektaklius *Off-Broadway* teatre, Amerikos Indėnų Koledžų Fondo ir Amerikos Indėnų Muziejaus Niujorke valdybos narys, metinio Amerikos Indėnų Tautų Suvažiavimo prezidentas. *Daivos Tamošaitytės nuotr.*

kurį parašė ir išleido tyrinėtojai Oliveris la Fargas ir Alvinas M. Džozefas Jaunesnysis*.

Tačiau įkandin elitinio sluoksnio pajudėję nusikaltėlių, avantiūristų ir ekonominių emigrantų legionai galimą bendradarbiavimą su vietiniais pavertė į sau naudingą biznį, o mitą apie „kilnųjų raudonodį“ – į priežodį „geras indėnas – miręs indėnas“. Praėjo laikai, kai kilmingos indėnės kilmingų britų buvo imamos į žmonas, arba kolonistai įsiliejo į indėnų šei-

* [la Farge, p. 29]

mas ir priėmė jų gyvenimo būdą. (Antai nūnai garsių prekyautojų palikuonys, turintys pavardes Makintošas, Makdonaldas, Rosas ir Ridžas, yra kilę iš krykų sudarytos konfederacijos genčių.) Prasidėjo kultūrinis ir etnis žemyno gyventojų genocidas panaudojant prievartinį Europos papročių ir religijų diegimą, atnešant mirštamą ligas ir alkoholizmą, klausa išstumiant čiabuvius iš turtingiausių iškasenomis ir tinkamiausių gyventi teritorijų, o galiausiai juos tiesiog beveik išžudant.

Pralaimėję lemiamus mūšius, pergudrauti ir atėjūnų antplūdžio nebeatlaikantys indėnai pradėjo kopijuoti atvykėlių manieras ir tradicijas, amatus, idant kaip nors išliktų. Gerai tai perpratę, jie kai kur net ėmė klestėti. Verpimo ratelis, tvirtesnių namų statyba, katilas maisto gamybai, sidabrakalystė (navajų itin sėkmingai perimtas pragyvenimo šaltinis), taip pat išmokta vergų pirkimo praktika (!) leido jiems atsipūsti.

Ilgas ir didingas indėnų kovų laikotarpis paženklintas daugybe pasitarimų ir sutarčių, kurios galiausiai būdavo sulaužomos; anglų, ispanų ir prancūzų veidmainiško žaidimo, stengiantis atskiras gentis patraukti į savo pusę ir jas supriešinti. Tačiau jeigu indėnų gentys būtų susivienijusios, ir jų, ir Amerikos ateitis būtų atrodžiusi visai kitaip. Čiabuviai būtų daugelyje vietų ne tik išlaikę kontrolę, bet ir sėkmingai bendradarbiavę su milijonais atvykėlių kaip lygūs su lygiais. Vienas didžiųjų vadų, supratusių šį reikalą, buvo garsusis šonių genties vadas Tekumzė. Jis keliavo per gentis ir mėgino jas apjungti. Garsusis seminolų vadas Ocoala baltiesiems, du kartus mėginusiems užimti visą Floridą, surengė vieną galingiausių rezistencijų per visą JAV istoriją. Ir nors ilgai buvo išstumti, seminolai išliko pelkėse ir miškuose. JAV kariuomenė ir laivynas priėmė planą visus juos išnaikinti ir tuo tikslu išleido milijonus dolerių bei pasiuntė tūkstančius vyrų – deja, jiems teko pasiduoti. Po šiai dienai Floridoje gyvena išdidūs seminolų palikuonys, kurie turi teisę pareikšti, jog jie niekada nepasidavė Jungtinėms Valstijoms!

Išsilavinęs čerokių genties genijus Sekvoja sukūrė irokėzų kalbos abėcėlę, kuria buvo leidžiamas laikraštis. „Penkios Civilizuotos Gentyys“ (*Five Civilised Tribes*) – čerokiai, čoktai, čikasai, krykai ir seminolai – padarė tai, kas istorijoje pasitaiko itin retai: per trumpą laiką pasivijo europiečius, išplėtojo savo rašytinę kalbą (Bibliją išleido krykų ir čerokių kalbomis), vaikai,

moterys ir vyrai skaitė ir rašė laiškus, publikavo straipsnius savo gimtąja kalba savo spaudoje, išplėtojo industriją, žemdirbystę, liovėsi kariauti. „Penkios Civilizuotos Gentys“ savo įstatymus surašė, o čerokiai sukūrė formalią Konstituciją su įstatymų leidžiamaisiais organais. Susidarė padėtis, kai per kelias kartas ši Indėnų Valstybė būtų taikiai įsijungusi į Sąjungą. Tačiau indėnų žemėse buvo rasta aukso, ir šis faktas viską nulėmė. „Baltieji amerikiečiai to neleido. Jie troško indėnų žemių. Jie pavydėjo derlingų fermų ir plantacijų“, – rašo tyrinėtojas*. Tarp 1832 ir 1839 metų (užteko septynerių metų įvykdyti genocidą) „Penkios Civilizuotos Gentys“ papirkinėjimais, įtikinėjimais, klaida ir smurtu buvo išvarytos iš savo žemių ir nustumtos į Oklahomą, tolimą ir nesvetingą kraštą. Daugelis tremtyje išmirė, saujelė pasitraukė į kalnus, išsibarstė Misisipės apylinkėse, kai kurie už savo pinigų išsipirko sklypus Šiaurės Karolinoje. Tik į seminolų laukinius kraštus niekas nebedrįso kelti kojos. O darbštūs tremtiniai naujoje vietoje vėl prasikūrė. Tačiau ir Oklahomoje dar buvo geresnių žemių, kurios taip pat buvo atimtos. Galiausiai Indėnų Žemės buvo pasiskirstytos, o jų įstatymai sunaikinti.

Tačiau tai – dar ne viskas. Šiauriau nuo čerokių gyveno jiems giminingos gentys, kalbančios irokėzų kalbos dialektais. Jos gyveno Ohajo, Pensilvanijoje, Niujorke, telkėsi Kanadoje aplink Didžiuosius Ežerus ir Šv. Lorencu upę. Maždaug 1400-aisiais penkios Niujorko valstijoje gyvenančios gentys – senekos, kajugos, onondagos, oneidos ir mohaukai – susibūrė į Lygą, kurią pirmieji naujakuriai vadino „Penkiomis Tautomis“ (*Five Nations*). Baltais ir juodais karoliukais siuvinėti vampumai ant juos dėvinčiųjų kūnų buvo savotiškos „nešiojamos bibliotekos“, juos nešiojo pasiuntiniai. Vampumuose buvo surašytos žinutės ir dokumentai, genčių legendos ir istorija. Tik žinovai permanė sudėtingą vėrinių ir diržo detalių raštą, ir tik jie galėjo perskaityti žinias. Irokėzai buvo labai išplėtoję religines dvasines tradicijas, sapnų aiškinimą, ritualinius šokius su kaukėmis, o didžiausia ceremonija vykdavo per didįjį Naujųjų Metų festivalį. „Penkios Tautos“ savo garsiąją Lygą įvardijo kaip „Didžiąją Taiką“. Ši idėja kilusi didžiam pranašui

* [la Farge, p. 41]

Deganavidai, kuris regėjime išvydo milžinišką eglę, kurios viršūnė perskrodžia dangų ir atsiremia į Gyvybės Mokytojo žemę. Eglė buvo visų genčių seserija, o jos šaknys – penkios irokėzų gentys. Viršūnėje tupi erelis ir sergsti seseriją nuo priešų. Didžiosios Taikos idėja buvo savos rūšies Tautų Lyga, vadovaujama irokėzų. Oliveris la Fargas aprašo šios idėjos turinį: tai „kūno ir proto sveikata; taika tarp asmenų ir tarp genčių; teisingas elgesys ir mintys; teisingumas ir pagarba žmogaus teisėms; pasirengimas savigynai ir dvasinės galios *orendos* įtvirtinimas.“* Deganavidos regmę Lygos aktais įveiksmo Hiavata. La Fargas pabrėžia, kad fiktyvus Longfelou personažas neturi nieko bendra su istoriniu valstybininku Hiavata.

Ši Lyga, penkių tautų konfederacija, galingai veikė tris šimtus metų, ir šiuo metu taip pat gyvuoja. Jos taryba sprendė karo ir užsienio reikalus, bet neturėjo teisės kištis į vidaus gyvenimą. Taryba susidėjo iš 50 narių, kilmingų vadų (sačėmų), ir kas įdomiausia, juos rinko moterys vadovauti savo gentims. Dar įdomiau, kad šalia paveldimo tarybos nario posto (kada naujas narys perimdavo buvusiojo vardą) įsitvirtino demokratiška institucija – „Pušys“. Garbingą Pušies vardą galėjo pelnyti bet kuris pasižymėjęs vyras ar moteris nepriklausomai nuo kilmės. Paprastai Pušys buvo žymūs karo vadai. Taigi jie sudarė savotiškus atskirus Lygos kongreso rūmus, tik be teisės balsuoti. Lyga kartą per metus rinkdavosi onondagų šaly, vasarą, per tarybos posėdžius kalbėdavo tik sačėmai ir Pušys, o kiti klausydavosi. Kiekviena gentis turėjo po vieną balsą. Balsuojama būdavo tol, kol būdavo pasiektas vieningas nutarimas.

Atėjus baltiesiems, irokėzai surinkdavo nuo 500 iki 1000 karių jiems atmušti ir tokiu būdu ilgai išlaikė valdžią. Prisijungus galingiems delavarams, Lyga įgijo „Šešių Tautų“ vardą. Net baltieji, norėdami pirkti žemės, turėdavo gauti tarybos sutikimą. Labai išvystytos kultūros, draugiški sąjungininkams, irokėzai buvo priešui negailestingi, bet, keisčiausia, užuot jo nekentę, reiškė jam meilę ir pasigėrėjimą. Pasak tyrinėtojų, tai – viena didžiausių mįslių.

* [la Farge, p. 55]

Per Revoliuciją Lyga palaikė britų pusę. Tačiau didžiam niujorkiečių nepasitenkinimui Džordžas Vašingtonas sudarė su irokėzais taiką. Tai turėjo didžiules pasekmes, nes per 1812 metų karus, britams remiant, Tekumzė sudarė galingą sąjungą su gentimis tarp Ohajo ir Misisipės upės, ir tai buvo reali grėsmė šiaurės Jungtinėms Valstijoms. Irokėzai neprisijungė, jų sąjunga su britais baigėsi, ir jie prisiekė naujai nacijai. O jei irokėzai būtų susijungę su Tekumzės būriais ir britų armija, karas galėjo baigtis visai kitaip.

Deja, daugelis irokėzų po karo neteko savo žemių ir buvo išvaryti į Oklahomą. Keli tūkstančiai liko Niujorke ir tęsia Lygos tradicijas.

Daug liūdnujų ir tragiškų istorijų lydi indėnų pasitikėjimą baltaisiais, kurie daugelį genčių visiškai išnaikino, arba jų išliko vargani likučiai nesvarbu, ar jie sugyveno, ar kovojo su atėjūnais. Tarp jų buvo nuosaikių, tokių kaip Viljamas Penas, kuris sudarė su delavarais taikos sutartį ir įkūrė Pensilvaniją. Taika tvėrė tol, kol jis buvo gyvas... Kita vertus, mėginusieji baltuosius išvyti, su kuriais kurį laiką „sutarė“, patyrė greitą ir siaubingą genocidą. Pietinėje Naujojoje Anglijoje didelio baltųjų draugo Masasua (Massasoit) sūnus sukilo ir karaliaus Pilypo kare sukėlė tokią grėsmę, kad Rodžeris Viljamsas iš Rodailendo, iki tol taikiai sugyvenęs su naragansetais, prisijungė prie kolonistų iš Masačiūsetso bei Konektikuto ir pradėjo žudynes. Indėnų vaikai ir moterys buvo žudomi šimtais arba gyvi deginami savo namuose kartu su vyrais, ir Naujosios Anglijos galia buvo palaužta. Šiandien naragansetų liko vienetai, kaip ir pekotų ar saujelė mohikanų. Bet tai – aštuntojo dešimtmečio pradžios duomenys. Po dvidešimt metų oficialiai buvo skelbiama, kad Šiaurės Amerikoje iš viso liko maždaug 2 milijonai indėnų iš 50 milijonų. Kažin, kiek jų yra dabar?

Pirčiųupių kaimo istoriją primena Manhateno salą už dvidešimt dole-rių nusipirkusių danų elgesys. Jie dažnai bausdavo niekuo dėtų kaimų gyventojus už neva kitų genčių įvykdytus išpuolius. Po vieno žudynių, kurių metu kūdikiai buvo sumėtyti į ugnį, maždaug 80 indėnų galvų buvo išstatytos Naujojo Amsterdamo gatvėse, kuriose valdytojo žmona su jomis žaidė futbolą.* Kitas iškalingas požiūris į vietinius gyventojus pavyzdys – Gnadenhuteno

* [la Farge, p. 81]

žudynės 1782 metais. Gnadenhutenas – Moravijos misionierių įsteigta delavarių krikščionių nausėdija. Britų patarimu, kad išvengtų pavojų, jie persikėlė į misiją Sendaskyje, tačiau senojoje vietoje buvo užsėti laukai, į kuriuos jie sugrįžo nuimti derliaus. Ten jie rado apie šimtą baltųjų, vadovaujamų pulkininko Deivido Viljamsono. Baltieji indėnus nuginklavo, surišo, ir tuomet išdaužė su tomahaukais, kirviais ir lazdomis. Tokiu būdu nepanaudojo brangios amunicijos. Tuo metu aukos meldėsi ir giedojo giesmes. 35 vyrai, 27 moterys ir 34 vaikai žuvo.*

Kai šiandien išgirsti apie žudynes vienoj ar kitoj pasaulio vietoj, Pietų Kaukaze ar Sirijoje, ar kitur, supranti, kad žiaurumas niekur nedingo, bet visada lieka aišku, kad jį vykdo nesikeičiantys pasaulio užkariautojai, atėję „su taika“. Kai dėl indėnų, jų likimą kartojo ir kartoja kitos tautos ar etninės grupės. Kad ir kaip būtų, legendos apie herojus ir didvyrius visada gali įkvėpti tautas, kurios atsidūrė „gero indėno – mirusio indėno“ vaidmeny. Štai apačiai ir jų dialektu kalbėjusios gentys, galiausiai susijungusios, taip pat navajai, garsėjo karo parengtimi. Jauni vyrai buvo treniruojami kovoms, išmokyti rungčių ir žvalgybos meno, ir parengti slapstyti iki laipsnio, kuri galima laikyti magišku. Kai atėjo baltieji, mažiau nei du šimtus karių turintys kočisai persekiojo JAV armiją daugiau nei dešimtį metų ir pagaliau privertė ją sudaryti taiką su nenugalimu priešu!*

Tai primena mūsų partizanų kovas su bolševikais, ir ne tik su jais, bet ir kitais atėjūnais per ilgą Lietuvos istoriją: kai kurie iš vadų ir kovotojų nebuvo paimti gyvi (pavyzdžiui, Antanas Kraujelis-Siaubūnas), ir jų vardas turi būti ne mažiau garsus, nei Amerikoje Vado Juozapo ir jo *Nez Perce* karių 1870-aisiais, Oceolos 1830-aisiais ar Sakagavėjos, šošonių „moteris paukštės“, kuri vedė Leviso ir Klarko ekspediciją per Montanos perėjas. Apie tai savo įžanginiame žodyje jauniems skaitytojams apie Amerikos indėnus parašė Prezidentas Dž. F. Kenedis.

Pripažinęs, jog Amerikos indėnai yra mažiausiai suprasti ir labiausiai klaidingai suprasti iš visų amerikiečių, Dž. F. Kenedis rašo, kad pamiršda-

* [la Farge, p. 82]

* [la Farge, p. 142]

mi herojinę Amerikos indėnų praeitį, „mes susilpniname savo pačių paveldą. Mes turime prisiminti įnašą, kurį mūsų protėviai čia surado ir iš jo laisvai skolinosi. Pionieriai atrado pietryčių indėnus, išvysčiusius aukštą civilizaciją su saugikliais, užtikrinančiais taiką. Šios civilizacijos šiaurinė atšaka, Irokėzų Lyga, įkvėpė Bendžaminą Frankliną nukopijuoti ją rengiant Valstijų federaciją.“ Prezidentas išreiškė poziciją, kuri negalėjo patikti tiems, kurie jį pašalino. Todėl pacituosiu visą pastraipą: „Mūsų santykiai su indėnais trukdė pastangoms išvystyti teisingą nacionalinę politiką, valdančią dabarties ir ateities elgesį su indėnais pagal jų ypatingą santykį su federaline valdžia. Prieš pradėdami sėkmės kelią, mes turime žinoti, kur einame, ir iki to laiko supraskime, kad privalome apsibrėžti, kur mes buvome praeityje. Pagrindinis reikalavimas yra išmokti mūsų indėnų istoriją. Amerika turi daug ko pasimokyti iš mūsų Amerikos indėnų paveldo. Tik tokiu studijų būdu mes kaip nacija galime padaryti tai, kas turi būti padaryta, jeigu nenorime, kad mūsų poelgiai Amerikos indėnų atžvilgiu būtų visiems laikams įrėžti kaip nacionalinė gėda“.*

Bet šis straipsnis ne apie tai, kuo nusikalto ar nenusikalto Naujojo Pasaulio paveldėtojai ir ainiai. Jis apie tai, kad kiekviena tauta yra laisva pagal savo prigimtį. Apie du šimtus narsių karių, daugelį metų kovojusių ir nepasidavusių ginkluotai ir daug kartų pranašesnei svetimšalių kariuomenei. Apie dezinformacinį karą ir didvyrių niekinimą, neleidžiantį matyti tiesos. Pirmasis, į indėnus pažvelgęs kaip į sau lygius informaciniame kino industrijos lauke, buvo aktorius Kevinas Kostneris, tik XX a. pabaigoje (1990) nusifilmavęs garsiojoje dviejų serijų juostoje „Šokiai su vilkais“. Šis filmas ir liko vienas mano mėgstamiausių, nes jis byloja apie žmogiškumo triumfą nepaisant kovojančių pusių, apie drąsą kalbėti tiesą. Imanomą tik demokratiškoje visuomenėje. Apie nuostabią, savitą kitų kultūrų gyvenimo poeziją.

Galbūt šios istorinės nuotrupos, surašytos laisvalaikio pasiskaitymui – tam, kad mūsų neištiktų toks likimas, kai atėjūnų „gerą valią“ eilinį kartą nustumtels banalus godulys ir noras mus išnaikinti, nes gyvename labai gražioje gamtoje ir daug ką turime.

* [Kennedy, [žanga]

Tad ko mus moko Amerikos istorija, ar bent jau labiausiai nutylima jos pusė? Nepasitikėti klastingais sandoriais, savo teises įteisinti juridiškai, priimti visus įmanomus saugikius prieš tai, kai galinga ir neįmanoma atlaikyti migrantų ir naujųjų kolonistų banga pakils į savo pražūtingą kelią mus nušluoti. Tačiau pirma ir visų svarbiausia – kovoti už savo žemes ir išlikimą ginklu, sudarius sąjungą su visais draugais ir susivienijus prieš priešą, kuris grasina ne tik užkariavimu, ne tik fizine, bet ir kultūrine vietos gyventojų baigtimi; o jei atėjūnas gerokai žemesnio dvasinio lygmens, tai ir įtvirtindamas visokeriopą atkrytį ilgiems laikams.

Parengta pagal:

La Farge, Oliver, Josephy Jr., Alvin M. *A Pictorial History of American Indian*.

Crown Publishers Inc., New York, 1976.

The American Indian. American Heritage Publishing Co., Random House
New York, 1963.

www.slaptai.lt, 2019 m. sausio 14 d.

Vytauto Radžvilo rinkimų komiteto susirinkimas Vilniuje, 2019 m. vasario 16 d.
Daiva Tamošaitytė sėdi ketvirta iš kairės pirmoje eilėje. *Mindaugo Šernos nuotr.*

Vapsvos efektas II

2012 metų pavasarį, nerimo išginta į Daukanto aikštę, pamačiau daug žmonių, kurie kaip ir aš atėjo pasižvalgyt, tikėjosi gaut atsakymus į pradedančią atsiverti kraupią tiesą, jog mes esame kažkieno režisuotame spektaklyje statistai be teisės spręsti savo likimo, ir kad kažkas turi už tai atsakyti. Tada žmonės būriavosi, šnekučiavosi dar laisvai, atvykusieji iš kitų šalių, emigrantai, ir mes, vietiniai. Tada dar niekas nerodė jų per LRT, prieš patenkant į kadrą pliaukštelėjus dryžuota lentele, žmogų priskiriančia tam tikram ideologiniam pogrupiui. Tačiau ir tada buvo aišku, kad vapsvos efektas veikia nuo

pat Sąjūdžio laikų. Mėginta iš paskutinių jėgų kurti drąsių ir nepriklausomų žmonių partijas ir visuomeninius judėjimus, telkti grupes, neleisti išparduoti tėvų ir protėvių žemės su piliakalniais ir kapavietėmis, su ištašytais partizanų kaulais, ant kurių suspėta pristatyti vaikų darželių, apginti šeimas ir vaikus. Tai buvo trumpas metas, kai nuo šias vertybes turėjusių ginti partijų atskilo praregėjęs, nebijoję to parodyti. Tačiau paveldėta propagandinė struktūra veikė be priekaištų, ir paskutinė jungtinė piliečių santalka buvo išvaikyta.

Širšių lizdai buvo palikti klestėti dar tada, kai „nematoma laisvos demokratijos ranka“ už visus stovėjusius Baltijos kelyje „Lietuvos ruože“ nusprendė neatimti pilietybės iš okupantų ir kolonistų, nusiteikusių prieš nepriklausomybę. Nusprendė apsaugoti sovietų smogikus ir ideologus nuo pelnyto tautos teismo. Nuginkluotieji tiesiogine žodžio prasme iki šiol klupinėdami žaidžia „aklą vištą“. Širšės susikraustė į visas aukščiausias instancijas. Ne kiekvienas, gamtos nematęs, bitę nuo širšės atskiria. Visų pilveliai dryžuoti.

Už lango 2019-ųjų pavasaris, bet užuot nagrinėję vabzdžių elgseną, stebėkime, kaip žudantieji tautos dvasią taikosi į lietuvių tūkstančius metų kultivuotą darną su gyvąja gamta: tai ne tik neapkenčiančiojo litovcų andai iššaudyti gandrai, bet ir dešimtys neseniai sunaikintų bičių avilių. Sausa džiugiu balsu perskaityta per žinias statistika iš tikrųjų yra smūgis kerziniu batu į paširdžius. Gandrai – šeimos, o bitės – bičiulystės simboliai. Jaunos obelys nulaužtom šakom ir giliom žaizdom ant augančio kamieno, chemija nusvilinti ažuolai. Plyni kirtimai, kad nebūt kur būsiam partizanui galvos priglaust. Planingas žmonių dusinimas, stekinimas, žeminimas ir apgauldinėjimas. Ilgaamžių etninių tradicijų niekinimas ir naikinimas. Iracionali neapykanta, pasiekusi konclagerio dujų kameros karščio laipsnį. Į geriamą vandenį pilamas arsenas, į patalpas – gyvsidabris. Į ausis, akis ir smegenis teatruose, kinuose ir knygų puslapiuose pumpuojamos keiksmų ir nešvankybų srutos. Beveik sunaikintas kaimas ir darbščių valstiečių luomas, gyvas ir kūniškas lietuviybės šaltinis ir aruodas per visus sunkmečius. Atiduotos ištisos žemės ir grėsmingai prie sienų priartėjusi raudonojo tvano dėmė. Ištuštėję miestai. Kasdien mirštantys senoliai, o su jais ir tikros juodos duonos, taisyklingo lietuviško žodžio, vilties ir tarpukario idealizmo likučiai. Traukę ar netraukę arijų įkandin Virgilijaus išmirs net itališki senjorai. Kai

baigsis naktis be ryto, aušrą pasitiks Lietuva be lietuvių. Jų genus ir mėlynas akis dar ilgai nešios vislios gentys, kalbančios nežinoma kalba. Paskutinė stadija. Ar dar ne?

Kas tai? Protu nesuvokiama. Per trumpą laiką, per žmogaus amžių tapome blogesni už estus, latvius ir net rumunus. Kasdien vis blogesni ir blogesni. Tiesiog beviltiški. Neturintys teisės ne tik save valdyt, bet iš viso – gyvent. Nepribaigti fašistai. Ar tai žmogaus prigimties kraštutinumus pranonstantis kerštas už turėtus kraštus, galingą valstybę ir dorą valdymą, už tikėjimą ir kietą rezistenciją, už šventvardžiais nusėtą geografiją, už norą būti savimi?

Kad niekas nepasikeitė. Lietuvis moka dešimtgbai ten, kur kitas gautina už dyka.

Anoj „Vapsvoj“ rašiau apie pasaulio galingųjų veidmainystę, Dalai Lamai dalijant visas įmanomas premijas, bet nė piršto nepajudinant dėl to, kuo jis gyvena ir dėl ko kovoja. Kovo 11 dieną Seime legendinis rezistentas, politinis kalinys, šviesuolis Albinas Kentra – kovo 29 dieną jam sukanka 90 – buvo pagerbtas gražiais žodžiais ir visuomeninių organizacijų skulptūrėle „Žinia“, ją įteikė Saulius Pečeliūnas. Bet ne tik Seime žinoma, kad kantrusis Albinas ne ordinus kolekcionuoja, o geležines kurpes baigia sunešioti vaikščiodamas po nesibaigiančius teismus, niekaip negražinančius „Miško broliams“ nuosavybės teisės į istorinį pastatą, iš kurio prieš šimtmetį išėjo savanoriai ginti Lietuvos.

Nesibaigianti tiesą ir melą suplakanti propagandos lavina (gyvenkime taikiai), maskuojančios patriotinės dūmų uždangos (vienykimės). Likimo valiai palikti sąžiningi žmonės ir beveik sunaikinti sąmonės ir atminties nepraradusieji. Stingdantis pragaro šaltis. Meilė – tik romantinė iliuzija. Lietuviu draudžiama džiaugtis gyvenimu ir net jo trupiniais. Lietuvis negali būti geresnis už kitus, o jei buvo, bus sunaikinta ir išsprogdinta viskas, kas jam brangu belikę. Technologijų amžių tai ypač lengva, be to, nagai niežti. Stalino „saulės“ palikuonių, įkandin gimdytojų šioje komunizmo stadijoje toliau vykdančių ideologinę priežiūrą, piktdžiuga: mat neilgai teks laukt, kol užaugs savo istorijos visai nebežinanti ir nepasigendanti karta. Už tai moka ma personalinė pensija.

„Dušanskių žirklės“ nerūdija ir darbo turi trisdešimt metų. Karpiniai išradingi, su kiauraraščiais ir papildo paliktąją kolekciją. „Nematoma laisvos demokratijos ranka“ Vasario 16-tąją užbaigė „žirklių šimtmečio“ minėjimo fazę, galutinai reabilituodama ir išaukštindama lietuvių sielos išniekinimą keliais planingais akcentais. Visi juos žino, net ir tie, kurie „Nemcovo skveru“ mėgina užkišti nužudytųjų, „nelaimingų atsitikimų“, „savižudybių“ ir persekiojamųjų laisvoje šalyje statistiką. Kai buvo dar gyvas, Vilniuje viešėjęs Nemcovas juk nusistebėjo, kad šioje šalyje svetimų šalių agentai vaikščioja laisvai.

Tuo metu, kai šioje kinų iki dausų pakelto gintaro kainų šalyje pataikaujama mėnuliaveidžiams, vienintelis Donaldas Trampas tiesiai ir garsiai jų šaliai priminė Tibeto okupaciją. Kodėl tai prisiminiau čia ir dabar? Nes tai buvo vienintelė į realų laiką grąžinanti žinutė bendros dezinformacijos kurtinančiame sraute. O toliau ir vėl – sąmoningai sumegztos kontroversijos rinkimų fone. Tarsiu porą žodžių apie Vilniaus Forumą ir tuos, kurie įrašyti tarp 141 visuomeninio komiteto „Vytautas Radžvilas: Susigrąžinkime valstybę!“ nario. Pakanka kelių tikrų disidentų pavardžių, – jas galima susirasti sąrašė. Taip pat ten yra žmonių, tvirtų kaip uola. Jie perėję ugnį ir vandenį. Ir tuo viskas pasakyta. Į faktą sudūžta bet kokie bandymai šią grupę žmonių panaudoti, paimti po sparnelius, prijungti prie LYČ ar kitų darinių arba patiems prisijungti. VF su kirpėjais ir jų nukirptomis avimis niekaip nesijungia.

Stebint begėdišką ir tikrovės jausmą praradusią žiniasklaidą, taip pat nesusigaudančius žmones, galima užduot tik vieną klausimą: nejaugi tauta, 30 metų į Europos Parlamentą siuntusi kone išimtinai aršius lietuvių tautos ir nepriklausomybės priešus, neokomunistus ir federalistus, pagailės vienintelės vietos principingam sąjūdininkui, profesoriui, daug laiko skyrusiam Europos politikos klausimams, žmogui, kuriam nuoširdžiai rūpi Lietuvos ateitis regione, kuris niekada nepardavė sąžinės, nebijojo prisipažinti klydęs? Aš iš principo palaikiau nemaža politikų ir visuomenininkų, stebėjau juos, ir taip pat esu už vienybę, bet kudirkiškąja prasme. Daugybę metų vykdomos makiaveliškos politikos akivaizdoje, kada žmonės beveik atvirai stumiami „vienytis“ su buvusiais budeliais ir jų darbų tęsėjais, kada degraduota iki visiško pasitenkinimo verdant bendrame katile su genocido vykdytojais, kada

iš tautininkų vejama virvė ir eilinį kartą mėginama juos priešinti su „krikščionimis“, pasakykime: „Gana!“ Lietuvos katalikų sparnas, kuriam atstovauja, įvardinkime sąlyginai, „tautiniai katalikai“, XX amžiaus tremtyje ir rezistencijoje, per „Kronikas“ ir uolią maldą, per kraują ir prakaitą autentiškomis patirtimis suformavo lietuvišką šio tikėjimo pavidalą ir sukūrė visavertę religinę filosofiją gimtąja kalba. Jie moka dainuoti partizanų dainas. O jūs?

Kažkaip neišeina tapatintis su buvusiais ir tebesamais bičiuliais ir kolegomis, nūnai įkopusiais į šlovės ir valdžios zenitą. Tai vitališkieji ir bandantys išgyventi, gudresnieji – rašantys vienintelį šiuolaikinės istorijos variantą, idant ainiai ją matytų per jų akuliorius. Kasdien internetan dedantys šeimyninius ir augintinių *postus*, palaikantys oficialų šalies veidą žavingu *feisbuko* čiauškėjimu. Žinau jų aną pusę, lyg pati jos neturėčiau (tai yra artimieji ir aplinka, kurią reikia ginti, net tavo katinas ir šuva, dėl kurių svarbu daryti nuolaidas, priimt kompromisus, nepraleisti progos patylėt, ir...). Va čia ir supasuoju. Negaliu.

Ir pabaigai: užkankinote negyvai, konjunktūrininkai ir nieko amžinai „nesuprantantys“ geriečiai. Atėjo galbūt paskutinis šansas, kai dar leista pačiam ką nors suprasti. Gal po visų rinkimų audros to nebegalėsite. Pasukite galvą, prašau. Išsiimkite iš savo akies žirkles. Ardom širšių lizdą, ar paliekam?

www.propatria.lt, 2019 m. kovo 14 d.

Po kiek Lietuvos savanoris?

2018-aisiais Lietuvos Respublikos šimtmečio minėjimo proga lietuvių tauta iš išorės ir vidaus sulaukė ne tiek dovanų, kiek grėsmių ir nuolatinų pastangų dezinformuoti bei dezorientuoti visuomenę. Žinoma, iš nepalankių jos atkurtajam valstybingumui asmenų, grupuočių ir net valstybių. Kaip lengvai jie naudojami Lietuvos demokratine santvarka, tolerancija ir svetingumu! Buvo ir džiugių pasiekimų: atrasti garsaus partizanų judėjimo vado Adolfo Ramanausko-Vanago palaikai, su garbe palaidoti, išversti į anglų kalbą jo atsiminimai, renkamos lėšos filmui, o jis pats lapkritį LR Seimo po Jono Žemaičio-Vytauto žūties 1957 m. lapkričio 29 d. pripažintas aukščiausiu valstybės, kovojančios su okupacija, pareigūnu ir valstybės vadovu. Kokia okupacija – reikėtų priminti pasaulio visuomenei. Tai 1940 metais birželio 15 d. įvykdyta SSRS agresija prieš neutralumo besilaikiusią Lietuvos valstybę, kuri naiviai tikėjo sovietų pažadais ir sutartimis, nes nežinojo apie slaptąjį Ribentropo-Molotovo paktą, Baltijos valstybes atidavusias Stalino žinion. Nušlavus nacius, kuriems Lietuvos okupuotoj teritorijoje nepavyko suformuoti SS dalinių, „nenugalimoji Raudonoji armija“ sugrižo Trojos vežimu.

2018 metų lapkričio 23 d. Lietuvos kariuomenė šventė savo 100-metį, o lapkričio 24-ąją šalies sostinės Vilniaus Konstitucijos prospekte surengė įspūdingą šalies ir užsienio sąjungininkų paradą: iškilmingą rikiuotę ir kariinės technikos demonstraciją. Kariniame parade dalyvavo apie 1800 karių ir

beveik 80 karinės technikos vienetų iš Lietuvos bei dar 27 šalių. NATO pajėgos buvo įspūdingos, amerikiečiai atsivežė įžymųjį „Patriot“. Amerikiečiai pirmą kartą istorijoje remia Lietuvą, kurios pagalbos taip siekė mūsų partizanai sovietų okupacijos metu. Pagaliau, nors ir pavėlavusi 50 metų, tiesa triumfavo. Tačiau vienas dalykas yra paradai, o kitas – reali šalies būklė. Mes pateiksime vieną faktą, apie kurį šių iškilnių metu LR Prezidentė Dalia Grybauskaitė negalėjo neužsiminti. Ji savo kalboje pažymėjo, jog „nueitas ilgas ir garbingas kelias nuo pirmųjų savanorių būrių iki modernių gynybos pajėgų šiandien.“ Parade ėjo savanorių būriai: „Dainavos“, „Dariaus ir Girėno“, „Žemaitis“ ir kiti, Šaulių sąjungos nariai. Per valstybinę televiziją šventę komentuojantys Lietuvos kariuomenės Gedimino štabo vadas majoras Egidijus Čiūtas, karo istorikas Valdas Rakutis ir Vaidoto bataliono vadas pulkininkas leitenantas Eugenijus Lastauskas priminė, kad Lietuvos kariuomenė perėmė partizanų ir savanorių patirtį ir dabar kariuomenės būriai išlaiko jų pavadinimus. Dar svarbiau, kad kariai išreiškė didelį lūkestį visuomenės atžvilgiu, iš kurios jie tikisi bendradarbiavimo ir supratimo, kada Lietuvos kariai gins jų laisvę. Savanoriai ir anais laikais buvo tos visuomenės sąmoningoji jėga, kuri daugelyje mūsų apgynė Lietuvos laisvę. Tądien mes išgirdome protėvių šauksmą apginti savo žemę ir šeimas, kad Lietuva ir jos didinga istorija tęstųsi nepaisant globalių iššūkių.

Generolas Jonas Žemaitis, kurio vardu pavadinta Lietuvos karo akademija, paskutiniaisiais rezistencijos metais, ir ypač pasirašant istorinį LLKS dokumentą 1949 metų Vasario 16-tąją visus kovotojus kvietė vadinti ne „partizanais“, o lietuviškai – „miško broliais“. Brolybės auka ir troškimas visus lietuvius telkti brolybės pagrindu ypač svarbus nūdien, kada būtina saugoti švietimo židinius, pasakojančius apie visus tuos įvykius įskaitant ir 1990 metų Sąjūdį, ir istorinius Nepriklausomybės atkūrimo momentus. Istorinis pastatas, iš kurio 1919 metais išėjo 100 Lietuvos savanorių ginti Tėvynės, legendinio partizano ir politinio kalinio Albino Kentros ir bendražygių rūpesčiu yra prikeltas iš griuvėsių, jame glaudžiasi jo vadovaujama „Miško brolių“ draugija (MBD), Vilniaus politinių kalinių ir šaulių sąjungos, saugomi jo užfiksuoti ir sukaupti unikalūs išsivadavimo įvykių archyvai. Kadangi Lietuvoje oficialus desovietizacijos procesas 1990-aisiais nebuvo įvykdytas,

šalyje yra nuo sovietmečio užsilikusių požiūrių, pagal kuriuos tiesa ir patriotizmo skatinimas yra nenaudingas, ir todėl šis švietimo židinys, darantis didelį įspūdį užsienio svečiams, pačioje Lietuvoje yra apgaubtas tylos, o pastaruoju metu ir teismų skraiste. Kada 1992 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybė pastatą perdavė MBD, o JAV esamo Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto (VLIK) pirmininkas dr. Kazys Bobelis skyrė 15 000 JAV dolerių atstatymo darbams su sąlyga, kad pastatas taps draugijos nuosavybe, Vyriausybės rezervo fondas, žymūs JAV lietuvių veikėjai šiuo tikslu skyrė taip pat daug lėšų. Lietuvos architektai, dailininkai, savanoriai, šauliai kėlė pastatą iš griuvėsių. Staiga, 2012 metų vasarį, ką tik atšventus nepriklausomybės dieną, viskas pasikeitė ir beveik baigti darbai sustojo: naujosios vyriausybės premjero nurodymu pastatas tapo valstybės (Turto banko) nuosavybe. Nuo to laiko MBD nebegali baigti statybų, nes turi varstyti teismų duris dėl nuosavybės teisių įteisinimo.

Nebuvo atsižvelgta į tai, kad lapkričio 21 d. vykusiame teismo posėdyje buvęs ministras pirmininkas Gediminas Vagnorius liudijo dėl Vyriausybės paramos MBD ir pabrėžė, kad atimdama pastatą valstybė iš draugijų nepraturtės, o teisme taip pat liudijusi žymi JAV visuomenininkė, PLB ir BAFL valdybų narė Angelė Nelsas kalbėjo apie dosnią Amerikos piliečių paramą šiam projektui ir Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimui apskritai. Taip pat ji pabrėžė didelę simbolinę ir šviečiamąją būsimo istorinės atminties centro Totorių g. 9/Labdarių g. 10 prasmę. Pasak jos, tarp kitų panašaus pobūdžio teisminių ginčų šis yra išskirtinis, nes už Tėvynės laisvę kovoję partizanai, savanoriai ir šauliai šiuo metu turi bylinėtis su Lietuvos Respublika. Tai ne tik gėda, bet ir įžūlus antausis šalies prestižui bei sąmoningiems jos piliečiams. Lietuvių kilmės amerikietė A. Nelsas pripažino, kad ne tik pirmą kartą dalyvauja teisme, bet yra visiškai sugniuždyta fakto, kad po daugelio metų pa-stangų dėl Tėvynės išgelbėjimo ji yra priversta prieš Ją liudyti. Vis dėlto mes manome, kad šio atvejo su Lietuvos Respublika faktine prasme tapatinti nereikėtų, nes vieno ar kelių į valdžią patekusių asmenų begėdiškas sprendimas, siekiant naudos ir paminant valstybės ir jos gynėjų garbę, gali būti naudingas ne valstybei, o tik jos priešams. Todėl šis atvejis diskredituoja ne tik tuos asmenis ir užsakovus, bet ir visuomenės narius, kurie stengiasi nematyti to,

Su Albinu Kentra Miško brolių centre Totorių gatvėje Vilniuje, 2019 m.

Su pulkininku Kęstučiu Eidukoniu Vilniuje, 2019 m.

kas vyksta sostinės centre. Ypač stebint viso pasaulio akyse vykstantį Lietuvos kariuomenės paradą ir iškilmingą šventę ir girdint sakomas padėkas Lietuvos kariuomenės steigėjams savanoriams, partizanams ir šauliams, iš kurių tuo pačiu metu atiminėjami istoriniai namai.

Tačiau nei 2018 m. gruodžio 12-tą, nei 2019 m. Vasario 16-tą „Miško broliai“ teigiamų sprendimų neišgirdo. Jau įsitvirtinusi ir ciniška dvigubų standartų praktika galime laikyti faktą, kad kovo 29 dieną 90-metį švęsiantis disidentas, Rūtenio būrio partizanas Aušra, Šilalės garbės pilietis, Vyčio Kryžiaus Ordino kavalierius, Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris, Vilniaus universiteto gaivintojas ir švietėjas, 2008 metais pelnęs Kalbos premiją, Sąjūdžio metraštininkas Albinas Kentra Seime per Kovo 11-osios minėjimą buvo iškilmingai pasveikintas, jam įteikta „Laisvės žinios“ statulėlė. Ir nors ją įteikęs Saulius Pečeliūnas iš tribūnos kukliai užsiminė, kad solenizantas eina kryžiaus kelius teismuose dėl pastato, kuris turėtų būti vienu prasmingiausių ir matomiausių ne jo asmens, o visos Lietuvos laisvės simboliu, Vasario 16-tąją Vilniaus apylinkės teismas Lietuvos Respublikos vardu priėmė sprendimą, kuriuo „Miško brolių“ draugiją pripažino tik statytoju, o nuosavybės teisių į pastatus nepripažino. Nors teismas VĮ „Turto bankas“ ieškinį panaikino, bet nutarė „priešieškiniu reikalavimą panaikinti LR Vyriausybės 2012–02–29 nutarimą Nr. 244 palikti nenagrinėtu, kaip nenagrinėtiną civilinio proceso tvarka.“ Tad ko laukiama?

Todėl per spaudą kreipiamės į viso pasaulio lietuvius ir ypač JAV visuomenę, prašydami nepamiršti Jūsų paramos Lietuvai, nes šiuo atveju ne tiek finansinė, kiek moralinė Jūsų pagalba gali būti lemiamą, atkuriant teisingumą Lietuvos laisvės kovotojų atžvilgiu, tikintis, jog klastingų okupacijų tragedija nepasikartos.

<https://www.lzinios.lt/Komentarai/po-kiek-lietuvos-savanoris-/284454>,

2019 kovo 24 d.

Tautinio savitumo išlaikymas pasaulyje be sienų: tikimybė ar duotybė?

Buvęs Lietuvos diplomatas, užsienio reikalų ministras Stasys Lozoraitis netapo atsikūrusios valstybės Vilties Prezidentu, bet paskutiniai jo žodžiai mirties patale žmonai Danielai buvo: „Tik saugokite rubežius.“ Gyvenęs įvairiose pasaulio šalyse, daugiakultūrėje Amerikoje, jis priklausė tam intelektualų ir inteligentų ratui, kuris puikiai suvokė valstybės sienų ir ginties svarbą. Ypač jei ta valstybė – tavo Tėvynė, kuriai esi davęs priesaiką, jauti dėkingumą ir būtinybę atiduoti savo darbus už gautą išsilavinimą, už vertybes, kurias suteikia tik gimtoji terpė.

Globaliame pasaulyje aukštosios technologijos trina sienas, kurios tapo „nematomos“, tarptautinė prekyba ir judrumas įgalina finansuoti projektus, sujungiančius žmones bet kuriame pasaulio taške, ir taip randasi „muzika be sienų“, menas, net maistas ir visos materialios gėrybės peržengia šalių ribas ir plinta ne tik nevaržomai, bet ir skatinamos kapitalo ir pelno dėsnų. Realios, fizinės valstybių sienos, saugomos pasieniečių, neapsaugo nuo svetimų kultūrų įsismelkimo iš vidaus, finansiniams srautams kuriant įvairias tarpvalstybines ir viršvalstybines institucijas. Tačiau jeigu tokie dariniai, kaip NATO, yra labai aiškiai apibrėžti ir skirti išorinių grėsmių kontrolei,

tai ekonominės sąjungos stokoja vidinės motyvacijos ir sukuria tik dirbtines santalkas be aiškesnio turinio. Monetarinių ar energetinių „šilko kelių“ tiesimas nepaiso kultūrinių skirtumų, o dėl nuolat pasireiškiančios konkurencijos dėsnio silpnesnes šalis pajungia stipresniųjų diktatui.

Tai – logiška pasaulinės sanglaudos pasekmė, ir kartu iššūkis ne taip greitai besivystančiam žmogaus protui, mentalitetui, paveldėtam kultūros sluoksniui, papročiams, galiausiai vietas, kurioje gimei ir gyveni, artumui, gimtumui kaip svarbiausiam psichologiniam faktoriui, lemiančiam asmens saugumo jausmą.

Kad išorinė sanglauda reikalinga, rodo įvairios valstybes jungiančios sėkmingos organizacijos, sukurtos siekiant spręsti tarptautines užduotis, konfliktus ir užtikrinti taiką. Tačiau šiuolaikiniam žmogui dėl civilizacinės pažangos randasi vis daugiau laisvo laiko, didinančio įtampas ir raginančio kokiais nors būdais jas išspręsti ir rasti savo gyvenimo prasmę. O prasmės atovėros prasideda nuo klausimo: „Kas tu esi?“

Kadangi ne visos tautos yra vienodo kultūrinio išsivystymo lygio, per jėgą į visus pasaulio regionus nešama idealistinė idėja įvesti ten demokratiją, vakarietišką gyvenimo būdą, užtikrinti įvairias teises dažnai žlunga ir sukelia įtampas židinius nebūtinai dėl to, kad tos idėjos yra kuo nors blogos ar už jų slepiasi vien egoistinė paskata savintis svetimus išteklius ar valdžios mechanizmus. Tiesiog pasaulio istorija rodo, jog ekonominė gerovė nėra lemiamas pažangos veiksnys, jis nėra savaime suprantama duotybė. Ekonomika neatsako ir negali atsakyti į esminius žmogaus būties ir jo raidos klausimus. Dar blogesnę reputaciją turi neomarksistiniai ir atvirai komunistiniai modeliai, skirti pasirinktos šalies griovimui arba statymui ant apverstos socialinės piramidės, niekur ir niekada nepasiteisinusios, išskyrus anarchijos, skurdo, suirutės ir nemokšiško paplitimą.

Paradoksalu, bet liberaliai suvokiama laisvė ir galimybė jaustis pasaulio žmogumi kartu su civilizacijos teikiamais pranašumais išsivietinti nėra didžiosios žmonijos dalies siekis. Veikiau nestabdoma tautų ir rasių unifikacija pradedant mišriomis santuokomis, pilietybėmis, galimybėmis dirbti unifikuoiose darbo vietose ir unifikuojų madų, meno kūrinių radimasis didina atotrūkį tarp santykinai sėslios žmonijos dalies ir progresyvistų

gyvenimo būdo, o tautų kraustymasis XXI amžiuje dar nereiškia, kad tie srantai juda savanoriškai ir atsisako įgimtų gyvensenos dėsnių ir tvarkos.

Bandymai kurti dideles tautų bendrijas anksčiau ar vėliau išnykdavo, kad ir kokių pamatu būdavo diegiami – imperijų, federacijų ir sąjungų ar religinių bendruomenių. Paaikškdavo, jog vis vien dominuojanti nacija susiurbia ir nuskurdina mažiau agresyviais, pasyviais nacijas, paverčia jas kad ir gausiais, bet aukščiausios politinės savivokos stokojančiais etniniais dariniais, kurie niekaip nesiliauja siekti nepriklausomybės, savos valstybės sukūrimo. Taigi visi mėginimai siekti globalių sąjungų, paremtų ne vidine būtinybe, o žadant gerovę iš išorės, iki šiol nepasiteisino arba buvo sėkmingi laikinai.

Žinoma, tai nereiškia, kad pati intencija nėra savotiškas žmogaus prigimtyje glūdęs variklis, veikia plačiu mastu tai nėra įgyvendinama dėl anksčiau minėtos priežasties: nors žmogaus prigimtis yra ta pati, tautos labai skiriasi tiek istoriniu paveldu, tiek poreikiais, tiek gebėjimais ir apgyvendintų vietų gamtinėmis sąlygomis.

Dėl žmogaus netobulumo tenka nuolat atkurti balansą, idant periodiškai atgyjančios siaurai suvoktos sektantiškos idėjos, pradedamos proteguoti sociopatinio sukirpimo rasinių ar religinių vedlių, nesugriautų ne tik tam tikro žmonių sambūrio sveikumo ir nepradėtų kelti grėsmės aplinkiniams. Tokie reiškiniai ir pseudojudėjimai kyla, susiformuoja ir egzistuoja nuolat, o jų žala priklauso nuo to, ar užvaldo tik saują fanatiškų sekėjų, ar net tampa ištisos nacijos įkyria idėja. Tuomet be didelių karų ir aukų neapsieinama. Ši kova regisi nepabaigiama, o ištisoms tautoms mėginamos taikyti protu sukonstruotos gyvenimo formos neprigyja.

Šiuo metu gyvename epochoje, kurioje diktatoriški ir net totalitariškai konstruktai atgyja ir konfliktuoja su jau pasiektomis taikiomis tarptautinio gyvenimo formomis ir kuriamais naujais socialiniais eksperimentais. Daugiasluoksnė teisinė ir institucinė koegzistencija nėra panacėja ta prasme, kad nekyla iš tautų vidinio imperatyvo. Tai nėra tikrasis pliuralizmas, tikra apsisprendimo laisvė, nes ją nuolat koreguoja prievartinės unifikacinės normos, naudingos, kaip jau minėta, tik tam tikram galingųjų sambūriui. Todėl jau esamos tarptautinės normos nėra iki galo įgyvendintos, bet

adaptuojamos pagal galios centrų poreikius, vadinasi, išcentruoja susiklosčiusius valstybių vidinės saugos mechanizmus, o bendri susitarimai tampa vis sunkiau pasiekiami.

Pasaulis be sienų – tai ne tik metafora, o artima ateities realybė, jei esami poslinkiai nekeis krypties. Jei ir toliau nebus realiai, ne vien skambiais šūkiomis palaikoma mažųjų tautų ir valstybių, etninių grupių savisauga, tautų savitumas teliks tik tikimybe. Bet ar unifikuotas pasaulis pagal demografiškai ir technologiškai labiau pažengusių nacijų ar jų sąjungų modelį bus pranašesnis už esamą? Ar tai sumažins frustraciją ir beprasmybės jausmą, kuris su augančia gerove ne tik nedingsta, bet net ir stiprėja, todėl pasaulyje vis daugiau sunaudojama raminančių ir narkotinių medžiagų, nors laikinai padedančių pabėgti nuo tikrovės tuštumos? Antropologai jau seniai yra įrodę, kad šis fenomenas būdingas pirmiausia labiausiai išsivysčiusioms šalims.

Tautos savitumas filosofiniu požiūriu yra duotybė, kurią lemia šimtmečiais susiklosčiusi genetinių, kalbinių ir paprotinių etninių dėmenų visuma. Ji yra pirminė ir visada pergyvena antrines duotybes, tarp jų ir religines. Net atneštosios religijos esti asimiliuojamos ir susavinamos, o atėjus laikui nusimetamos kaip išorinis lukštas. Tasai etninis pradas senosiose civilizacijose ar tautose esti labai stiprus. Todėl, tarkim, krikščionybė, būdama universali religija, per du tūkstančius metų beveik visur yra įgavusi tautines formas; daugelio tautų islamizavimas taip pat nereiškė jų arabizavimo, tik pradžioje, mat Koranas yra šventa knyga ir jos net versti į kitas kalbas negalima. Ir vis dėlto, pavyzdžiui, šiuolaikiniai turkai, priėmę islamą, o vėliau sukūrę pasaulietinę valstybę, liko turkais giliausia prasme: jų mentalitetas, muzika, rūbai ir kiti saviti elementai išlikę beveik nepakitę, net jei dalis visuomenės smarkiai vesternizavosi. Tai galima pasakyti toli gražu ne apie visas tautas, kurios jau gravituoja ant tapimo tirpstančio etnoso dariniais.

Tautos sunykimo priežastys gali būti įvairios, bet jos visada yra invazinio pobūdžio. Tai nukariavimai, genocidas, prievartinis nutautinimas, vientisų arealų kolonizavimas šachmatine tvarka, ištisų grupių perkėlimas ir daug subtilesnės invazijos formos, siekiant primesti tariamą nevisavertiškumą melagingos propagandos priemonėmis. Nesutinku su teiginiu, kad tautos miršta pačios. Jeigu tauta nepajėgia išlaikyti etninio branduolio, gimtosios

kalbos, tautosakos ir kitų jos originalią būtį lemiančių elementų dėl pernelg didelės ir greitaeigės atneštinių kitų tautų etninių kodų persvaros, jei ta duotybė išstumiamą iš nacijos ir valstybinio rango vaidmens, ji nyksta, bet pirmiausia dėl to, kad praranda vidinį dvasinės stiprybės šaltinį. Tautos siela ir dvasinės galios yra pirminis ir svarbiausias taikinyš norinčiųjų plėstis kitų sąskaita.

Nėra normalu, bet dėsninga, jog diktatu aukštesnės dvasinės kultūros tautoms užsiima nacijos, kurių pasiekimai visuotiniu mastu yra gerojai menkesni, ypač jei daugelį amžių prioritetas buvo teikiamas ne savosios kultūros savasties – prigimtinių duotybės – plėtojimui, o gretimų kultūrų mėgdžiojimui ir net nusavinimui. Yra susiformavusios netgi kvazinacijos, be šaknų ir be savasties, ir nei kalbinių, nei istorinių, nei geografinių jų kaip originalių tautų radimosi šaltinių įrodymų mokslininkai neranda. Jas galima atpažinti iš nesikeičiančio agresyvaus elgesio prie nacijų apskritojo stalo stengiantis įrodyti kultūrinį pranašumą, ypatingą misiją ir „amžinumą“, kuris tėra sunaikintų pavergtų genčių, tautelių, etninių mažumų substratas, pavogta istorija, iš visų pakampių sužvejoti pasiekimai ir visa, kas turi pakeisti pradinį ašinį vakuumą. Gamtoje egzistuoja daugybė tokių rūšių, o žmogus, būdamas gamtos dalis ir ypač nelavindamas žmoniškumo, taip pat kuria iškreiptus egzistencijos pavidalus. Iš lietuvių apie tai gražiai mokė Vydūnas. Būtų sveikintina, jei jo mokymas būtų pritaikytas šiuolaikiniam žmogui jam artimomis formomis ir kalba.

2019 metai paskelbti Prezidento Antano Smetonos metais. Ne tik minėjimai ir prisiminimai, bet jo darbų tąsa atspindėtų tikrą pagerbimą. Per dvidešimt nepriklausomybės metų ir ypač šaliai vadovaujant A. Smetonai buvo pasiektas tikrasis tautos atgimimas, nenusileidžiantis europiniams standartams ir dažnai juos pranokstantis. Jeigu nebus atgaivinta tautinė mokykla ir švietimas, pirmiausia atkuriantis, saugantis ir plėtojantis mūsų grėsmingai sunykusios tautos savaimingumą, apie visavertį tautos išlikimą pasaulyje be sienų kalbėti vargu ar bus įmanoma. Net jeigu tos sienos iš tiesų darysis „nematomos“, vidinė jėga ir nacionalinių pasiekimų tvirtas diegimas ir tęsimas, dvasinių galių santalka ir akumuliacija tėra vienintelis būdas rodyti kelią ne tik lietuviams, bet ir mažesnio, šiurkštesnio sąmoningumo

piršėjams iš kitų pasaulio paviečių ir užkaborių, o gal ir milijoninių megapolių, susidedančių iš daugybės atskirų klasterių, chaotiškų konglomeratų. Valstybiškai mąstančiam žmogui nėra jokio skirtumo, iš kur ateina pagundos ir pavojai prasmingai būčiai: svarbu juos laiku stabdyti ties pačiu tautos namų slenksčiu, o pirmiausiai ir būtiniausiai – savimonės ir sąmonės slenksčiu.

Galų gale tai yra istorinė ir prigimtine ne tik teisė, bet ir pareiga.

www.pasauliolietuvis.lt, 2019 m. kovo 29 d.

Koks Lietuvos kultūros vaidmuo Europoje?

Ar išliks Lietuva be etninės kultūros? Pasaulio kultūrų ir civilizacijų studijos rodo, kad išlieka tik tos tautos, kurios nepraranda savo prigimtinės kultūros, ją plėtoja. Kad ir kokie nauji sluoksniai gultųsi ant esamo pagrindo, tas pagrindas yra etninių bruožų visuma, išgryninta ir pasiekusi sutelktą dvasinį pavidalą per daugybę amžių – tai tautosaka, įvairūs mitai, apeigos, etinis kodeksas, tikėjimas. Lietuviai, būdami viena seniausių indoeuropiečių tautų, bet išlaikę beveik nepakitusią senąją gimtąją kalbą, papročius, turtingiausią Europoje liaudies muziką ir instrumentariją, dainyną, gamtą tausojančią pasaulėžiūrą – pamiršta, kad tuo reikia didžiuotis, su savo tradicine aukštąja kultūra supažindinti kitas Europos ir pasaulio šalis, nes tik tuo esame įdomūs. Nuvykę į svečias šalis juk irgi pirmiausia ieškom, kuo tauta yra savita. Tik nacionalinė kultūra skiria mus iš kitų, ir tik ji yra garantas, kad neišnyks valstybė.

Mados praėina, bet kas nors turi rūpintis ir nuolat priminti, kas esame ir vardan ko esame. Kad paveldėtos medžiaginės ir dvasinės vertybės niekur nedingo, bet turi būti toliau ugdomos, nes pasaulis ir žmogus juda evoliucijos spirale į kuo aukštesnę sąmoningumą. Visada siekiant to tikslo kilo ir tebekyla sunkumų, ir visada tą tikslą, kuris tautą daro visavertę ir gyvenimui suteikia prasmę, reikia ginti, kaip ginklu reikia ginti valstybę. Muziejinė kultūra yra jau mirusi, nors dar vertinga kaip aidas praeitų dienų ir jų didybės. Be gyvo etninio paveldo neišlieka jokia kultūra. Pirmiausia ji nesukuria

Autorės plenarinis pranešimas apie liaudies muziką LMTA respublikinėje mokslinėje konferencijoje Vilniuje, 2018 m. spalio 9 d.

nieko universalus, visuotinio, nes nebeturi kuo remtis, o paskiausiai tik mėgdžiodama svetimas formas anksčiau ar vėliau nuklysta ir nunyksta.

Lietuviškumas net savo nekaltomis buitinėmis formomis, sakyčiau, yra hermetiškas fenomenas, nes jis išsikibęs į pirmąpradį šventžodžių ir šventų daiktų srautą, kuris kažkada buvo platus kaip Nemunas ar Dunojus. Toks pasaulis ne tik archajinis ir kartu antlaikinis, laike ir erdvėje jis itin subtilus ir pažeidžiamas, todėl jam reikia ypatingos globos bei apsaugos nuo tiesioginio sąlyčio su profaniškuoju pasauliu. Tam reikia atkurti *vyčio kodeksą*, kurį suprantu kaip tam tikrą apsauginį kordoną – ne tiek reguliariąją kariuomenę (ši yra matomiausia išraiška), kiek aiškiai išreikštą, visuose tarptautiniuose forumuose ginamą valstybės poziciją, jog papročių ir tabu visetas yra sukurtas kaip apsauginis kultūrinis sluoksnis nuo globalių skersvėjų. Kalbant apie papročius, svarbiausi tautose yra vestuvių ir laidojimų papročiai. Vestuvių apeigos yra labai modernizavęsi, o laidotuvių – pradeda nykti, keisti formas. Nepalankiai žvelgiu į neseniai paplitusią madą deginti

palaiikus ir urnas su pelenais statyti kolumbariumuose. Tai visai ne tas pat, kaip senovinis baltų degintinis kapas, kada palaikai būdavo deginami individualiame lauže, laidojami išlikę kaulai ir velioniui vertingi daiktai, net žirgai. Iš tokių kapų kaip ir iš laidojimų karste ateities archeologai galėtų nustatyti labai svarbius mūsų gyvenamojo laikotarpio artefaktus. O šiuolaikiniai „osvencimai“, krosnys, degina serijiniu būdu iki pat plėnių. Nieko iš to nelieka, o ir mitologiniu bei teologiniu požiūriu tokia greita naika nėra teisinga ar naudinga sielai.

Kitas labai sparčiai asimiliuojantis faktorius yra nutautėjimas per mišrias kalbas ir santuokas. Didelės tautos labai prižiūri šį procesą, kad jis neviršytų tautos galimybių, kad ji išlaikytų specifinį genetinį paveldimumą, gimtosios kalbos ir kultūros, ypač ankstyvojoje aplinkoje, kodą. Tai – materialiausias, gyvybiškai svarbiausias aspektas, kuris tarp lietuvių visame pasaulyje taip pat pasiekęs nenormalią persvarą. Šiuo atžvilgiu išpūdinga Japonijos laikysena, suderinanti savastį su moderniomis priemonėmis, kurios visada paklūsta vidiniams tautos poreikiams ir neretai nukonkuruoja Vakarų kultūrą jos pačios ginklais. Nors japonai nesimaišo su kitomis tautomis, atmeta svetimas religijas bei kitokias pamatines invazines formas, niekas jų blogais vardais nevadina, o priešingai – gerbia už sąmoningumą. Lietuviai ir japonai turi labai daug bendrų bruožų: panašų estetinį pasaulio suvokimą, pomėgį dailinti ir tvarkyti, gražinti savo aplinką. Tačiau tai ir yra puiku, jog ta pati intencija laikosi ant etninės kultūros, savitos pasaulėžiūros ir pasaulėjautos pagrindų, ir sukuria savitas formas.

Europos Parlamentas yra ta vieta, kur susitinka įvairios kultūros, kur diskutuojama apie nacijų ateitį ir kur dera priminti savo tautos laimėjimus bei kovoti už jų pripažinimą.

Dažnai lietuviai žmogaus teisių atžvilgiu buvo pirmieji tuo metu, kai Europoje vyravo žemesnio rango visuomeniniai santykiai. Istorikų uždavinys būtų surinkti tuos pažangius laimėjimus (ne tik garsųjį Lietuvos Statutą) į vieną visetą ir pateikti kaip atspirtį tolesniam Lietuvos tobulinimui. Tie laimėjimai gali tapti pavyzdžiu ir kitoms Europos šalims, todėl svarbu atskirti ne tik tai, kas lietuviams yra svetima, nepriimtina, net pražūtinga, bet ir tai, kas mus daro stiprius ir vienintelius. Net neabejoju, kad yra sričių, kuriose

Europos orkestre galime griežti pirmuoju smuiku. Lietuviai supranta, kad visos partijos yra savarankiškos ir vienodai svarbios, idant toks kūrinys, kaip Europos Sąjunga, suskambėtų darniai ir galingai. Sakyčiau, kad disonansas, kurio nūdien netrūksta, yra toks laikinas reiškinys, kuris ne tik muzikoje, bet ir tautų bendrabūvyje visuomet ieško išrišimo.

Triukšmingumas, savęs demonstravimas, perdėjimas, agresyvumas ir apskritai neskoningumas – ne mūsų bruožai, išmokti. Lietuviai išsiskiria taikumu, santūrumu, jų kultūra, meninė pajauta yra kamerinė ir poetiška, niuansuota, subtili, su daugybe atspalvių, švelni, sutelkta. Tai – mūsų šiuolaikinio lietuviškumo kodas. Jis gerai atsispindi tautos papročiuose, su gamta romiai suaugusiame gyvenimo būde, sodo metaforoje. Sukurtas vientisas ir tobulas savy kosmosas, visata, kuri kaip mikrokosmosas, atskira dalelė atkartoja posakis, posmas, audinio raštas, melodija, potėpis, gamtovaizdis, architektūra. Tai būdinga visai nacionalinės reikšmės kultūrai. O visa, kas šiurkščiai griaua grožio ir teisybės, santarvės ir kuklumo ženklų pažymėtą natūralią lietuvių savijautą, yra laiko šiukšlės, kurias teks nubraukti.

Lietuviškas paprastumas yra lietuviui įgimta savybė, bet labai apgaulinga. Tai reiškia, kad savimonė atmeta nereikalingas, perteklines būties ir saviraiškos formas. Yra tokia ašinė pajauta, kuri savaime atmeta visa, kas atrodo dirbtinai, nenatūraliai ir dėl tos priežasties juokingai ar nevertai. Trumpai kalbant, per tūkstančius metų buvo pakankamai laiko, kad lietuvių tauta perprastų ir įgyvendintų pagrindinius dieviškosios visatos sąrangos dėsnius kultūriniam ir bendruomeniniam gyvenimui taip, kaip juos suprato.

Svarbu surinktų dorybių neišbarstyti, o pasidalinti jomis su kitomis tautomis.

Kokia lietuvių kalbos reikšmė Europai? Pirmiausiai ir būtiniausiai svarbu pabrėžti, kad lietuvių kalba yra gyvas reiškinys, ne seniai pražuvęs archeologinis artefaktas, apčiuopiamai rodantis Europai jos šaknis. Tyrinėjant tautas ir pasaulį, vykdant plačios apimties antropologijos tyrimus, filologija yra nepakeičiamas ir bene pats svarbiausias mokslas. Baltistika yra net ne europinės, o pasaulinės reikšmės užmojis ir reiškinys, todėl jį reikia nešti kaip vėliavą mūsų lauke, nuolat kalbėti apie lietuvių kalbos unikalumą

ir būtinybę ją išsaugoti, tyrinėti, plėsti studijas, nes daug dalykų apnešta laiko dulkėmis arba iš viso netyrinėta. Baltų kalbos yra atrama ginantis nuo piktų ir pavyzdžių nedraugų, kurie ne vieną amžių stengėsi sunaikinti jos iškilumą ir net patį egzistavimą, perrašinėti etnografinių žemių vietovardžius ir vandenvardžius, tikrinius vardus. Neįtikėtina, bet tam tikru masu tai vyksta ir nūdien pačioje Lietuvoje. Tai rodo, kad gimtoji mūsų kalba neatsiejama nuo valstybingumo, o jos garsus skambėjimas – nuo kovos su nutautinimu. Mes negalime laukti, kol ateis diena, kai europiečiai apraudos lietuvių kalbos netektį kaip prūsų ar kitų giminingų kalbų žūtį. O iš lietuvių kalbos yra ko kitiems mokytis, ją verta gerbti ir laikyti po apsauginiu įstatymų sluoksniu kaip unikalią vienintelę išlikusią tokio senumo, turtinumo, lankstumo ir grožio gyvąją indoeuropiečių kalbą. Būtina atlietuvinėti visa, kas buvo nulietuvinata. Tai gražiai aprašė poetas Sigitas Geda, jam skirta mokslinė monografija „Pasaulinės kultūros lietuvinimas“, jam atminti seniau surengta mokslinė konferencija „Sigitas Geda: pasaulinės kultūros atlietuvinimas“.

Lietuvių kalba verta išskirtinio statuso kaip nelygstama vertybė, ir turime pasiekti, kad šis statusas būtų įtvirtintas visuose Lietuvos, ES šalių ir UNESCO dokumentuose.

Per keletą tūkstantmečių mes, seniausi iš gyvųjų Europą apgyvendinusių palikuonių, Europai davėme daug kur pradžia, kultūrą, kalbą kaip ištakas šakoms nuo kamieno šakotis. Duodame neatlygintinai ir dabar. Tačiau būti nuolat nusavinamais donoriais nieko negaunant mainais nėra stiprumas, o mažų mažiausiai lengvabūdiškas švaistymasis ištekliais, kurie nėra begaliniai. Kada neįtvirtiname viešajame diskurse savo tautos pasiekimų, juos savinasi kiti. Tai maždaug ir vyksta porą šimtmečių. O kai tavo istoriją ir kultūrą nuslepia ar net išvagia iš tavęs paties, jas perkelia į kaimynų daržą, ir tada jau būna labai sunku nuginčyti autorystę. Apmaudu, jog šis procesas II Respublikos metu, tai yra, nūdien, ne tik nesustojęs, bet ir pagreitėjęs su pačių istorikų ir kitų švietimo sferoje dirbančių nesusivokiančių asmenų pagalba. Tai natūraliai kelia klausimą, kad galbūt Europai ar pasauliui mūsų, tokių silpnų, bailių, kompleksuotų ir nesugebančių apginti savo svarbiausių kultūros stulpų, vargu ar reikia.

Ir tikrai niekas nevažiuos specialiai į Vilnių suvalgyti naujos rūšies hamburgerio ar pamatyti nežinia iš kur atsiradusių alpakų. Japonas nevažiuos čia skanauti sušių, o italas – picos. Kodėl siūlome net vabzdžių racioną, lyg būtume kinai? Juk dar Donelaičio laikais nevalgėme net keptų varnų, moliuskų ir varlių! O virtuvę turime senovinę, sveiką ir savą. Čia važiuoja turistai pamatyti ko nors išskirtinio. Bet jeigu visos durys atlapotos tarsi sakytume: imkite visa, ką turime geriausia, net gyvybinius resursus, tada paprasčiau nevargti kelionėse, o tą nesaugomą gerą pasisavinti – tiek mūsų išteklius, žaliavas, tiek intelektą ir darbo jėgą. Tokia žiauri darvinistinio verslumo logika.

Kultūra visada susijusi su mąstymu, filosofija, pasiektomis žmogiškumo aukštumomis. Mūsų uždavinys būtų Europai sugrąžinti jos žmogiškumą. Lietuvių kultūrai, o ir bet kuriai kitai, kuri remiasi tikėjimo, dvasinėmis tiesomis ir jų įdiegimu į bendruomenės gyvenimą, yra svetimas ir nepriimtinas aukos ir žiaurios konkurencijos principas, žiauresnis net už gyvūnų elgseną, kada žmogus verčiamas gyventi po vieną, kovodamas tik už save. Tai – išplėstinės ir paskui branduolinės šeimos išardymas, demokratizacijos ir visuotinio Vakaruose išplitusio individualizmo padarinys. Visiškai neįgyvendinamas uždavinys, nes žmogus yra socialinė būtybė. Visos nelaimės, neviltis, vienatvė ir išvykimas iš Tėvynės yra tiesiogiai susiję su pamatinių aukštesniųjų bendrabūvio formų susilpnėjimu ar prievartiniu nunykimu.

Lietuvis kaip niekas kitas yra įaugęs į savo gimtąją aplinką, paveldą, šeimą, tos šeimos užsiėmimus, profesinį lauką, tai yra jis atgimsta ne į tuščią vietą, o jo būsimo gyvenimo profesija esti tam tikro natūraliai išmokto, paveldėto kultūros baro tąsa. Dar daugiau, ji susijusi su tokia filosofine ir religine kategorija, kaip pašaukimas. Žmogus ne šiaip sau imasi meno, amato, verslo – jis tai daro, nes tai yra jo, jam tai geriausiai sekasi, apie tai jis svajoja nuo vaikystės, tai yra įdomu ir daro jo gyvenimą visavertį. Jo aplinka – proseneliai ir seneliai, tėvai, artimesni ir tolimesni giminaičiai, vaikai, bičiuliai, kolegos – kartu ilgai ir kantriai mezgą tą santykių tinklą, vadinamą kultūra ir jos tęstinumu. Bet pažiūrėkime, kas vyksta Lietuvoje prieš žmonių valią: ateina svetimi, nešini įsakymais, ir sukuria tokį darbo kodeksą, kuriame kultūra – ne šio pasaulio dimensija. Bet kuris pilietis (išskyrus tą, kuris tą

įsakymą vykdo) tampa nudvasintu sraigteliu ir jį galima bet kuriuo gamybos momentu pakeisti. Pašaukimas, elgesio kultūra, per kelias kartas natūraliai klostėsis jau aprašytas sudėtingas darbo ir kūrybinių santykių erdvėlaikis yra išardomi akimoku, kada daug metų tobulinęs specialistas be jokių jo padėties vertų paaiškinimų gali būti atleistas, tai yra, būti išspjautas į filosofinę nežinomybę, egzistencinę prarają, nutraukiančią ne tik kultūros, paveldo, emocinius ryšius su objektu ir subjektais, bet galop ir gyvybinę socioveiksnių sąveiką. Kas iš principo turi teisę pamindamas prigimtines teises pašalinti žmogų iš jo pašaukimo erdvės, nutraukti jo tobulėjimą, jo asmenybės tapsmą? Galiausiai atimti ne tik pragyvenimo šaltinį, bet ir gyvenimo prasmę ir būties džiaugsmą? Viską suardyti? Nuasmeninta sistema tokiais atvejais veikia nežmonišškai. Lietuvis turi savo suvokimą, jis turi sukūręs savitarpio pagalbos ir pagarbos mechanizmus. Niekas neturi teisės jo Tėvynėje elgtis su juo kaip su žemesnės rūšies būtybe, nereikšminga ir pakeičiama. Niekas negali pakeisti prarastos originalios būties. Todėl ir čia, ir diasporoje būtina tvirtinti lietuvių pasaulėžiūrai būdingus atrامينius taškus, išsaugančius jo žmogiškąją vertę.

Lietuvis turi teisę gyventi pagal LR Konstitucijoje įtvirtintas nuostatas. Niekas negali jo žeminti jokia pagrindu. Kultūra, kaip švietimo išdava, yra jo gyvenimo būdas ir tikslas, ji turi būti prieinama visiems lietuviams visame pasaulyje, o jos puoselėjimas ir šaltinis visada buvo ir liks Lietuvos valstybė.

Tai žinia, kurią būtina nenuilstamai transliuoti ES ir visose šalyse, su kuriomis yra užmegzti diplomatiniai, ekonominiai ir kiti svarbūs ryšiai, siekiant, kaip teigiama pagrindiniame valstybės dokumente ir kituose aktuose, būti ir išlikti amžinai.

Abipus geležinės uždangos: prieš ir po 1991-ųjų

Su koncertais dukart teko apsilankyti svečiose šalyse, vadinamajame soclageryje: VDR (su kameriniu liaudies ansambliu „Sutartinė“) ir Čekoslovakijoje (Giedrės Lukšaitės-Mrazkovo klavesino ir vargonų seminaruose). Abi kelionės pasitaikė 1987-aisiais, jau juntant galingus požeminius smūgius, išjudinsiančius Sovietų Sąjungos pamatus. Tačiau jau tada nustebino kontrastas tarp Berlyno ir Prahos: sukaustyta geležinės niūrios drausmės Rytų Vokietijos sostinė ir auksinė Praha, pilna užsienio turistų ir alsuojanti laisvės dvasia. Karlo tiltas, vokiečiai, triukšmingai šūkaujantys užėjoje „Pas Tomą“, didinga natūraliais krantais Vltava, nuostabi vijokliais apaugusi senamiesčio architektūra su bokšto laikrodžiu judančiomis figūromis ir šiurkštus akmeninis grindinys, vis besitaikantis nulaužti batų kulniukus.

Praėjo nei daug, nei mažai laiko – trisdešimt metų nuo tos dienos, kai muzikos galia ir likimas dovanojo kelionę į JAV, o paskui ir į Švediją, Indiją, Italiją, vėl suvienytą Vokietiją... Poilsis Majamyje pasitinkant tekančią saulę iš vandenyno ir pakrantėje renkant kriaukles, Disneilendas ir pažintys su pensininkais dipukais, kultūrininkais ir visais, kuriems buvo įdomu pamatyti žmones iš šalies, prarijusios jų Tėvynę ir privertusios bėgti nuo okupanto – kaip mamos tetą Kazimierą Sakalą, pas kurią viešėjome. Tetos tėvas, Antanas Briedis (Briedelis) buvo knygnešys, apie juodu parašyta šiai

Autorė su mama Regina Tamošaitiene, kanklių grupės vadove per „Sutartinės“ gastroles Rytų Vokietijoje 1987 m.

Žvilgsnis į „Laisvės“ statulą Niujorke 1988 m.

temai skirtame enciklopediniame leidinyje, išleistame jau nepriklausomoje Lietuvoje. Teta Kazė pasakojo apie tai, kaip jos mėlynakiui auksaplaukiui sūnui Romui, kuriam, šeimai bėgant nuo Raudonosios armijos, buvo bene treji metukai, vokiečiai dovanuoja šokoladą ir kaip jis, būdamas neurochirurgas, dirbo Vietname per karą ir už tai buvo apdovanotas.

Jau rašiau „Pasaulio lietuvyje“ apie savo surengtą koncertą lietuvių klube ir neišdildomą įspūdį, įkėlus koją į laisvą šalį. Tada lietuviai išgirdo gyvai atliekamą M. K. Čiurlionį ir žodį apie jį. Iš tos kelionės, iš Majamio, parsivežiau keletą ten leistų knygų, tarp jų – „Poezijos antologiją“, Kazimiero Banaičio vokalinės ir instrumentinės kūrybos natų ir surengiau koncertą anų laikų Meno darbuotojų rūmuose (dabartinė Prezidentūra). Dainas dainavo Judita Leitaitė, jai akompanavo Vilija Aleknaitė-Abramikienė, sonatą violončelei mano akompanuojamas atliko Rimas Bacevičius, smuiko sonatą griežė Paulius Juodišius. Parsivežiau ir Giedros Gudauskas kūrybos įrašų, ir unikalių vinilo plokštelių, kuriose įamžinta skaitoma lietuvių išėivių poezija (skaito ir pats Jonas Aistis), tarpukario dainos. Tai – dovanos iš garsaus knygyno savininko Jono Karvelio artimųjų; kadaise jo krautuvė buvo Vilniaus centre, kur tarybiniais laikais įsikūrė „Vaikų pasaulis“, o dabar yra parduotuvių tinklas priešais ES atstovybę. Tais 1988-aisiais Niujorke aplankytas Gugenhaimo muziejus, Jungtinės Tautos, Laisvės statula ir daugybė kitų įžymių, išispaudusių atmintin. Paskui, jau atgavus nepriklausomybę, laukė ilgesnė viešnagė: Nacionalinis istorijos muziejus, kuriame gali gyventi ištisą dieną, parodos, Amerikoje leistų anksčiau neprieinamų knygų skaitymas Vinco Rastenio namų bibliotekoje Vudheivene. Joje kadaise lankydavosi plunksnos broliai ir bičiuliai: Josifas Brodskis, Eduardas Cinzas, Antanas Miškinis ir daugelis kitų. Vėl muziejai, konferencija Los Andžele, žvilgsnis pro teleskopą į Jupiterį ir... nežmoniška nostalgija. Nepaisant to, kad amerikiečiai – labai draugiški, visada teiraudavosi, iš kur esu kilusi. Ir visada leisdavau spėti, ir visada sulaukdavau atsakymo: „Iš Prancūzijos?“ Niekas nežinojo, kas yra Lietuva. Tarp dviejų išvykų Lietuvoje šis tas pasikeitė, bet... ne viskas.

Nėra man tokios ideologinės „Prokrusto lovos“, į kurią įspraustos trys Baltijos šalys, tarsi visada būtų buvusios viena teritorija ar valstybių sąjunga.

Lietuvos valstybė savo laisvės mastais, principinga laikysena nacių ir bolševikų atžvilgiu ir neregėta rezistencine kova visada skyrėsi nuo kitų šalių. Tomis patirtimis ir ypač ryšiais su už Atlanto gyvenančiais lietuviais tektų remtis norint išlaikyti laisvės pojūtį. Būtent pojūtį, nes mintimis grįžęs į tas keliones aštriai suvoki, kad niekas iki galo dar nelaimėta, kad žmonės greitai pamiršo tautų kalėjimo skonį, o užmiršę esminį Lietuvos nepriklausomybės uždavinį – galutinai išsivaduoti iš kaimyninių šalių primetamo gyvenimo būdo – kenčia, nerasdami paguodos ir turtingiausiuose žemės kampeliuose. Gal atsigavo tik tie, kuriems jau neberūpi Lietuva ir jos ateitis; susikūrė laikiną buitį gerovę, ir gana.

Mane nostalgija kankina visada, kai būnu išvykusi, nesvarbu kur, ir nesvarbu, ar tos kelionės vyko iki geležinės uždangos subyrėjimo, ar paskui. Man nesuprantamas gyvenimo būdas, kai milžiniškos masės žmonių kasdien sūkurioja aplink žemės rutulį, prarasdamos laiko ir vietos jausmą. Gyvenimą svetur galiu suprasti tik mokslo arba specialios misijos tikslais. Arba – kaip prievartinę tremtį. Neklauskite manęs, ar man įdomus žmogus, greitai pamiršęs gimtinę, kuriam kalbėti gimtąja kalba yra erzinantis nepatogumas, ir visa, kas susiję su savomis šaknimis, kelia pašaipią šypsena. Pasaulio lietuvių metai – tema lyg apie du susisiekančius indus. Jie gali priminti ir smėlio laikrodį.

Mes siekiame atrasti kuo daugiau istorijos, nugulusios išievių archyvuose, dokumentuoti dabartį. Dedame antgamtiškas pastangas ir pinigus į projektus, susitikimus, konferencijas, įvairių organizacijų sąskrydžius. Susimąstau: o kaip, kam, kodėl? Jeigu tikslas yra išlaikyti lietuvių, sakyčiau, kad to per maža. Tikrasis tikslas būtų sugrąžinti Lietuvai jos demokratinę laikyseną, kūrybingumą, prigimtinį viduje slypintį gėrį, stiprumą ir mokėjimą pasakyti, kuo esame geriausi. Jeigu to nėra aiškiai išreikšta entuziazmu ir darbu petys petin, viskas gali tapti savitiksliais pobūviais savo malonumui ir eiliniu kelio ženklų veiklos ataskaitai.

Jeigu mes klausiam, ką gali duoti Lietuva išieviams, tai šis klausimas glūdi visai kitame kontekste nei prieš šimtą metų. Ji gali duoti moralinę paspirtį ir oficialią privalomą paramą per atstovybes ir ambasadas, ir tai duoda. Tačiau globalizuotai susikūrusiomis nelygiomis sąlygomis Lietuvos ir „Globalios Lietuvos“ santykis primena vieną nykštuką ir daug guliverių.

Aš nežinau, ką gali Lietuva duoti ekonominiam emigrantui kažkur anapus, jei nepajėgė jam padėti čia. Juolab neįtikėtina, kad toks žmogus jaus atsakomybę ką nors duoti tai valstybei, kuri nuvylė jo lūkesčius. Tai netrukdo jam siūsti likusiems artimiesiems Kalėdų proga kelis dolerius ir žąsį.

Susikūrė ir privilegijuota tarptautinė lyderių kasta, kuriai labiausiai trukdo bet kokio pobūdžio sienos. Nežinau, ar tai gerai, ar ne. Paprastas pilietis tų lyderių nemato. Komercinės laidos ar viena kita reta žinutė per nacionalinį transliuotoją neužpildo informacinių spragų, o medžiagos apie naujausius lietuvių laimėjimus tenka ieškoti internete, ilgai raustis įvairiuose srautuose, tačiau rastos žinios neatspindi esamos padėties. Jeigu reikėtų matuoti laimėjimus pagal tai, ką girdime per TV ir radiją, tektų konstatuoti, kad labai didelis procentas informacijos žiniasklaidos nepasiekia. O jeigu reikėtų išmatuoti naudą, kurią teikia vieni lietuviai kitiems – nežinau, kokia agentūra realiai tai galėtų atlikti. Nes ir agentūros konkuruoja, vienos dirba vieniems, kitos – kitiems interesams.

Nesugalvota tai, kad mąstymas keičiasi lėtai. Žmogus ir susenti suspėja nesupratęs, kad fizinis pasaulis paklūsta spartėjančiai eigai vyksmų, kurie neleidžia gyventi komforto zonoje ir jokio saugaus prieglobsčio nežada, vien kaitą galvotrūkčiais. Vidinis aš ne tik nespėja koja kojoni, bet ir neturi taikytis su miražais dykumų, kuriose oazių lieka vis mažiau. Kalbame apie klimato kaitą, bet siaubiame žemę plynais kirtimais. Sachara vietoj buvusių vandeningų ir miškingų plotų – štai jau ne miražas, o netolima tikrovė.

Ir vėl grįžtame prie geležinės uždangos įvaizdžio. Pasitelkčiau išleisto iš narvo paukščio metaforą. Išleistas neskrenda, išskridęs nebemoka išgyventi. Tokiems išeitis viena: kartoti įprastus, nuo vaikystės išmokus įgūdžius. Kokiam paukščiui duota išplasnoti iš narvelio, o paskui sugrįžti ir mėginti išvaduoti likusius likimo brolius? Nepasakyčiau, kad visi buvo konformistai: tuo pačiu laikmečiu gyveno ir disidentai, ir rezistentai, ir tiesioginio teroro vykdytojai. Gyvena jie ir dabar, ir kiekvienas – pagal savo supratimą. Lietuva – tai Feniksas, atgimstantis iš pelenų. Išėivis – gandras, ne visada randąs kelią namop.

Tada, kada viena pirmųjų pagal išgales tiesiau tiltus tarp dviejų pasaulių, viskas atrodė kitaip nei dabar. Nūnai anuometiniai žygdarbiai, kai

menkiausias krustelėjimas atrodė kaip nesuvokiama drąsa, primenanti į sustingusį vandenį įmesto akmenėlio sukeltus raibulius, nuskendo kasdienybės ir chaoso jūroje. Vietoj iškilių tiesos kalbėtojų įsivyravo politiškai korektiška vienmatė antraeilių prasmių plokštuma su daug tiesų, o man atrodo, kad daug tiesų vienu metu gali reikšti vieną didelį melą. Ir tada, kai nutylime, kas labiausiai skauda. Ir kai rezignuojame, netikėdami, kad mūsų veiksmai turi kitokią, ne vienadienę, prasmę.

Iš man pažįstamų žmonių Emilija Rastenienė buvo viena tų retų asmenybių, kurios rėmė trečiabangininkus ir Lietuvoje gyvenančius per kunigus, bet ne gimines, ir tuo labai didžiavosi. Ji mane priėmė į svečius ir kuravo kaip tetos Kazės draugų pažįstama. Daug vėliau sužinojau, kad ji buvo antroji Vinco Rastenio žmona, paėmusi jį fraze „Jei mane myli, išsiskirk“, jaunystėje kalėjusi Leningrade. Išgirdau, kad į Rastenius Niujorke buvo žiūrima įtariai, kaip į komunistus, turinčius neaiškius ryšius su sovietine Lietuva ir „Tėviškės“ draugija. Pati ji kalbėdavo tik buitinėmis temomis, nieko įdomaus apie kultūrą nesužinojau, užtat telefonu ji plačiai atverdavo *small talk* srautą, nes, jos pačios žodžiais, lydimais nepamirštamo kvatojimo, turėjo *big mouth*. Vėliau „Miliuka“ visai nusivyliau ir išsikėliau kitur, mūsų ryšiai nutrūko. Sąjūdžio metais, jau sunkiai judėdama su lazdele, ji atvyko į Lietuvą – dovanojo Lietuvai Adomo Galdiko paveikslą. Nežinau, koks likimas ištiko Vinco sukauptus archyvus ir biblioteką, kurią tvarkė „Leonėlis“, nes vaikų neturėjo, bet plokštelių kolekciją ji atsiuntė man. Iš to ryšio liko kažkoks kartėlis, nuosėdos, nerimas, neatsakyti klausimai, išdavystės šešėlis, kurie, matyt, lydi ir dar ilgai lydės kiekvieną, patekusį Šaltojo karo laikais tarp dviejų ugnių. Dėl tos priežasties vėliau kontaktų su išeiviais vengiau, mieliau bendravau su kitų tautybių amerikiečiais.

Dokumentų, archyvų ir kitų vertybių perdavimas Lietuvai – labai didelis uždavinys. Jos pergyvena patį tas vertybes kūrusį arba kaupusį žmogų. Tačiau atlieka savo paskirtį tik tada, kai yra matomos, naudojamos ir pasitarnauja kaip tiesioginė mokomoji priemonė ateinančioms kartoms. Bet daiktai – dar ne viskas. Pati svarbiausia pareiga, kurią Lietuva turėtų atlikti išeiviams, yra perlaidoti žymias asmenybes ten, kur jos ir pageidavo: gimtojoje Tėvynėje, savoje žemėje, protėvių ar šeimos kapuose. Pagerbti jas

paminklinėmis lentomis, skulptūromis ir kitais vizualiniais sprendimais, aiškiai nurodančiais jų nuveiktus darbus dėl Lietuvos nepriklausomybės, kultūros ir klestėjimo. Auka, sudėta savo gyvybės ir gerovės, netekčių ir tremčių kaina, negali būti išmatuojama jokiais perlaidojimų kaštais.

Tik tada, kai tai bus atlikta, galėtume tarti, jog Lietuva iš tikro atgimė. Geležinė uždanga – vis dar pusiau nuleista.

www.pasauliolietuvis.lt, 2019 m. birželio 15 d.

Apie tautinės tapatybės ugdymą

Rudeniniuose LR Seimo ir PLB komisijos posėdžiuose didelis dėmesys skirtas tautinės tapatybės ugdymui išeivijoje ir Lietuvoje. Nepaisant neformaliojo ugdymo pasiekimų, vaikų supažindinimo su Lietuvos istorija, partizanų kovomis, „Misija–Sibiras“ ir kitokių veiklų, akivaizdu, kad to nepakanka, nes, pasak Vytauto Juozapaičio, Lietuvoje tautinės vertybės taip sumenkusios, jog susiklostė paradoksali situacija, kada vaikai tik išvykę į užsienį daugiau sužino apie savo šaknis, noriai dalyvauja užklausinėje veikloje, šoka tautinius šokius ir domisi istorija. Buvo iškelti klausimai apie specialias valstybinės kalbos programas grįžtantiems ir imigrantams, reikalavimus, kurie būtų privalomi ir padėtų geriau integruotis į Lietuvos visuomenę ir darbo rinką. Deja, tokių konkrečių teisės aktų nėra. Taip pat buvo pažymėta, kad tautinės tapatybės ugdymo turinys yra itin abstraktus, priešingai nei kitų mokomųjų dalykų, todėl jis neištrauktas į formaliąsias mokyklų programas.

Manau, kad sprendžiant šiuos klausimus svarbūs du aspektai: pirma, tautinės tapatybės ugdymas privalo būti tinkamai ir pakankamai išsamiai dėstomas Lietuvos mokyklose, ir antra, į šį prioritetą turi būti atsižvelgiama ir remiant diasporoje vykdomą mokymą.

Dėl valstybinės kalbos statuso ir privalėjimo ją gerai mokėti klausimų neturi kilti, nes jos svarba ir vaidmuo nustatyti LR Konstitucijos bei Valstybinės kalbos įstatymo, kurį įgyvendina VLKK, tačiau Seimui trūksta politinės

valios priimti sprendimus, aiškiai nusakančius jau esamų reikalavimų laikymąsi, nepaliekant spragų jų pažeidinėjimui. Didėjant lietuvių emigracijai ir svetimtaučių imigracijai, būtina priimti papildomus titulinę tautą ir jos kalbą apsaugančius įstatymus, kad ne tik nekiltų klausimų dėl pakankamo lietuvių kalbos mokėjimo, jos vartojimo įstaigose ir kitose valstybinės reikšmės vietose, bet ir bet koks nusižengimas jos statusui ir vartojimui būtų baudžiamas, panašiai kaip yra įstatymu gerbiama valstybės vėliava, kiti simboliai. Tik iš aukščiausių tribūnų garsiai nuskambėjusi pagarba valstybinei kalbai ir griežti potvarkiai gali sustabdyti nuolat dirbtinai keliamas abejones dėl jos statuso ir reikalingumo.

Lygiai kaip valstybinė kalba, saugotini ir tautiniai papročiai, jų tęstimumui sudarytinos kuo geriausios sąlygos ir teiktinas finansinis rėmimas. Tą patį galima pasakyti apie tautinį materialųjį paveldą. Esamomis neramiomis geopolitinių suiručių sąlygomis daugelyje šalių paveldui kyla pavojus, ypač karo metu, būti sunaikintam, todėl šalys imasi papildomų apsaugos priemonių. Tokiu keliu turi eiti ir Lietuva, pirmiausia sugrįždama į pasaulinę paveldo sąjungą.

Negaliu sutikti su tautinių vertybių ugdymo nekonkretumu. Valstybės atkūrimo priešaušryje Meilė Lukšienė parengė tautinės mokyklos koncepciją, kuri taip pat rėmėsi ilgamečiu tautinės tapatybės saugojimu net juodžiausiais negandų ir okupacijų metais. Atkūrus nepriklausomybę ir iš karto atsisakius šios koncepcijos padaryta neišmatuojama žala, nes ne tik nebuvo įtvirtinti lietuvių tautos pasiekimai, bet ir nutrūko tolesnė natūrali jų raida. Per trisdešimt metų išryškėjo nutautintos, gerai savo istorijos nežinančios arba tarp kelių prieštaringų koncepcijų, istorijos interpretacijų, nesibaigiančių reformų pasimetusios jaunosios kartos sumenkėjusi pagarba Lietuvos istorijai, savo kalbai ir kultūrai. Apie 70 nuošimčių abiturientų jau yra apsisprendę išvykti ir savo ateities su Lietuva niekaip nesieja. Ima trūkti gerai parengtų pedagogų ir darbuotojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą. Tai yra tiesioginis tautinio švietimo atsisakymo padarinys. Negana to, kad prarasta jau ne viena karta, bet ir atsisakyta milžiniško triūso ir pastangų, kurias kalbos draudimo ir priespaudos metais atliko pasiaukoję Lietuvos mokytojai, daktoriai, knygnešiai ir šviesuoliai. Ar jų titaniškos pastangos išlaikyti tautinį

mokslą, muziką, meną, literatūrą, architektūrą ir gyvenimo būdą yra bevaisės ir nevertos pagarbos? Kaip galima įdiegti pagarbą mokinių širdyse, rodant tokią panieką savajam paveldui?

Taigi konkreti tautinės tapatybės ugdymo programa yra, ir ji nepaseno. Ją reikia kuo skubiau grąžinti į švietimą visose grandyse. Siūlyčiau atsisakyti perteklinio „tautinės tapatybės“ apibrėžimo, užtektų ir „tautinio švietimo“, „tautinio ugdymo“, nes tapatybę turi kiekvienas asmuo. Gimdamas Lietuvoje arba lietuvių išeivių šeimoje lietuvis ją įgyja prigimtinė teise. O pagarbą tautinei kultūrai, jos puoselėjimas aplinkoje ir tiesiog buvimas, klestėjimas tą tapatybę ugdo savaime. Nieko prievarta neįbruksi. Jaunosios kartos nusivylimas kyla ne iš nusivylimo savo tapatybe, bet iš aplink tvyrančios nepagarbos jai ir nesirūpinimo ja, ir tai vaikai mato tiek šeimoje, tiek mokykloje, tiek sociume. Todėl šis klausimas nėra tik neformalaus ugdymo reikalas, paliktas savieigai kažkur pagrindinio ugdymo paraštėse, o pirminės ir neatidėliotinos svarbos uždavinys aukščiausiu lygmeniu, jei norime, kad lietuviai kaip tauta neišnyktų pasaulyje ir savo istorinėse žemėse.

Kaip vaikas nuo mažens suvokia save, per kokius ženklus, įvykius tapatinasi su tuo, kas yra gėris, kas ugdo jį kaip asmenybę? Tikrai ir pirmiausia per tautosaką, pasakas, greitakalbes, lopšines, žaidimus, muziką, šokį, dainą, daiktus, gamtą, papročius ir tėvų, artimųjų santykį su ta gamta, kitais žmonėmis, darbo įrankiais – tautinės savasties visetą, įaugusį į jo aplinką. Tautinė tapatybė yra tęstinė, ji remias istoriniu susiklosčiusiu paveldu, o ne čia ir dabar išrasta, sugalvota. Jos forma gali nežymiai kisti, bet jos turinys yra visada tas pats, esminis, užkoduotas toje tąsoje per gimtį ir vietą, kurioje gimsti. Lietuvių kultūra yra taiki ir sėsli, bet turi ji ir kario kodeksą, pritaikytą savai šaliai, savai giminei ginti. Jokie karai ir okupacijos tos savasties unikalumo, senumo, stiprumo ir turtingumo nepajėgė sunaikinti. Priešingai, stebuklingu būdu vis išnyra jos atvertieji klodai, ir sumenkusi, netekusi daug žemių ir milijonų žmonių kartu su unikaliomis tarmėmis, audinių raštais, buities rakandais, sodžiais ir visa tų sodžių margybe, su nukapotomis šakomis, bet nenukirstomis šaknimis tauta gyvuoja, o jos žodis girdimas plačiai.

Mąstydamą apie tai, kas mūsų tautoje yra esminio, kas yra antlaikinis pamatas jai išgyventi net karo, bado ir maro sąlygomis, ką galima iškelti

kaip vėliavą ant laivo stiebo virš neramių visų laikų vandenių, atsiremiau į transcendentinį savo reikšmę 1863–1864 metų sukilimo dalyvių palaikų ap- tikimą Gedimino kalne, kuriam atsivėrus buvo rasti prieš 160 metų nužudy- tų didvyrių, vadų Konstantino Kalinausko ir Zigmanto Sierakausko ir kitų sukilėlių kaulai. Kaip tik šis įvykis, nekalbant jau apie ilgai ieškotus, rastus ir iškilmingai palaidotus 1945–1953 metų partizaninio karo vadų ir kovo- tojų Adolfo Ramanausko-Vanago ir Antano Kraujelio-Siaubūno palaikus, turi dar nesuvoktos istorinės reikšmės ne tik Lietuvai, bet ir pasauliui. Tai ne tik ženklas, kad lietuviai gerbia savo didvyrius ir jokia auka nėra bevai- sė, kad kapas ir pagarba mirusiesiems yra vienas seniausių ir garbingiausių lietuvių papročių. 1863 metų sukilimo dalyvių laidojimo ceremonija tapo beprecedenčiu įvykiu, kuris atvėrė langą į priešų naikintą gyvąją istoriją, per kurį ši istorija padvelkė didybe, senosiomis Lietuvoje skambėjusiomis ir nūnai nežinomomis sakralinėmis giesmėmis, įstabia kilmingųjų rūbų įvai- rove ir sava dvasia. Ją perteikė lapkričio 22 dieną arkivyskupo metropolito Gintaro Grušo Arkikatedroje pasakytas pamokslas: „„Už jūsų ir mūsų lais- vę!“ Toks buvo sukilimo dalyvių šūkis. Dievo plane niekas nevyksta atsitikti- nai. Prieš dvejus metus atrasti sukilėlių palaikai, kuriuos šiandien laidojame, ir dabar mums skelbia aktualią žinią. Kokią? 1863 metų sukilimas buvo kova už mūsų – ne tik lietuvių, lenkų, baltarusių, bet ir visų carinio jungo nepri- pažįstančiųjų laisvę. Kova už laisvę būti lygiems su kitais to paties Dievo sukurtais žmonėmis ir už laisvę turėti savo balsą. 1863 metų sausio 22 die- ną Nacionalinis centro komitetas Lenkijoje išleido manifestą, deklaruojantį sukilimo tikslus. **Lietuviškame sukilimo akto variante buvo skelbiama, kad „nuo šios dienos nebėra nelaisvės, nes nebėra nei pono, nei bajoro, nei mužiko, nei žydo, o visi esame broliai, visiškai lygūs arba vienodi ir Viešpaties Dievo, ir mūsų brangiosios Tėvynės akyse“.**“ Štai tasai lietuvių laisvės suvokimas, garbės kodeksas, kurio esmė – lygybė ir brolybė, tikroji demokratija, atsispindėjo ne tik Statute, sukilimų ir nepriklausomybės kovų deklaracijose, bet nepakito ir kiekvieną kart tautai kovojant už prarastas tei- ses ir laisvę būti savimi kadaise monarchinės despotijos ir autoritarizmo, o vėliau ateizmo, nacionalsocializmo ir bolševizmo įkalintoje Europoje. Tą- dien Lietuvos ir Lenkijos prezidentų, svečių iš Baltarusijos pasakytos kalbos

Iškilminga 1863–1864 metų sukilimo dalyvių laidotuvių ceremonija Vilniuje, 2019 m. lapkričio 22 d.

buvo prasmingos, ir Vilnius, istorinė Lietuvos sostinė, vėl iškilo kaip tvirtas ir iškilus aplinkinių tautų centras, skelbiantis taiką ir brolybę. Vien šis santūrus sukilėlių pagerbimo aktas, puošnus ir išpūdingas reginys Lietuvai grąžino jos prarastą istorinį vaidmenį, jos didikus ir aukštąją kultūrą, jos savasties ir tapatybės prasmę. Ir manding tik nuo tokio kalno žvelgiant galima įkvėpti tikrojo laisvės oro, tikrosios savos kultūros paskirties, matyti plačiai ir išskleisti sparnus tolesniam skrydžiui, būti pagautam iš praeities galingai padvelkusio autentiško tautų brolybės ir lygybės, visuotinės santarvės gūσιο. Pamoka čia ta, kad lietuviai nuo seno valdė kilnumu ir dora, taika, kultūrų santarvės ir abipusio bendradarbiavimo būdu. Tai kultūra, kurioje garbės žodis ir priesaika turėjo lemiamą reikšmę, o ginklas buvo naudojamas ne pulti ir griauti, o ginti tautas ir vyti užpuolikus iš savo istorinių žemių.

Todėl nereikia gręžiotis į šalis ieškant taikytinų gerųjų praktikų ir modelių, nes tokias praktikas turėjome savo istorijoje, pralenkusioje kitas šalis išradingumu (inovatyvumu). Nereikia mėginti ramstyti iš svetimų ir

net žalingų koncepcijų sudurstytos švietimo sistemos, iš kurios pašalintas svarbiausias tautinio ugdymo dėmuo. Viskas, ko reikia, yra nuo jaunosios kartos slepiamoje ir iškraipomoje, menkinamoje istorijoje. Tereikia politinės valios tą tiesą atskleisti ir įtvirtinti valstybiniu lygmeniu. Tačiau, žinia, tokios aukštumos ne visiems suvokiamos ir juolab pasiekiamos, todėl ir nestinga nesibaigiančių mėginimų apjuodinti lietuvių tautos pasiekimus. Pašalinus tautinio ugdymo turinį, atsirado tuščia vieta, kurią mėginama užpildyti melagiena – nebūtomis ir nesamomis visos tautos kaltėmis. Mėginama įdiegti klaidingą vertybių sistemą, ištrinti iš atminties tikrąją tautinio švietimo paskirtį, įžvelgiant jame atgimstančio „fašizmo“, „antisemitizmo“ ir net „inkvizicijos“ daigus, nors jokio tokio „atgimimo“ negali būti tautoje, kuri tokių reiškinių ne tik nesukūrė, bet ir kovojo su jais visomis išgalėmis. Todėl šiandien suvešėję panašūs naratyvai yra šmeižikiški, jie nėra nauji ir turi būti suvokti kaip informacinio karo, vykdomo prieš Lietuvos valstybę, dalis.

Atkūrus tautinės valstybės modelį, taptų neįmanomas tokių didvyrių kaip Jonas Noreika – Generolas Vėtra arba Kazys Škirpa vardo juodinimas, nuolatinis priešo ieškojimas arba valstybės remiamų „meno“ kūrinių, kuriuose atvirai tyčiojama iš laisvės kovotojų, kūrimas. Dvigubiems standartams nebebūtų vietos. Būtina iš esmės keisti padėtį, kai strateginiuose postuose – įsitvirtinę žalingi valstybei asmenys, skleidžiantys minėtus melagingus naratyvus, o menkiausias mėginimas ką nors pagerinti iškart atsitrenkia į įžūlią laikyseną, kada į siūlymus ir reformas nekreipiama jokio dėmesio, griebiamasi teisinių veiksmų manipuliuojant žmogaus teisių pažeidimais ir iš viso įstatymų spragomis bei sau palankiais išaiškinimais.

Diasporos vaidmuo lietuviybės srityje visada buvo labai svarbus. Todėl reikia išlaikyti šimtmečių tradiciją ir visuose reikaluose pirmenybę teikti Lietuvai ir jos gerovei kaip savos gerovės vieninteliam šaltiniui. Reintegracija, kaip ji dabar suvokiama, yra fragmentų dėliojimas, o ne tradicijos tąsa. Mėginamos kurti globalios salos (tarptautinis bakalaureatas ir pan.) tėra beveidis ar transveidis subjektas, ir kokia jo prasmė? Vis tiek visuose tarptautiniuose projektuose ir santalkose turi dominuoti nacionalinis akcentas. Vasario 16-ąją valstybę atkūrę vyrai užsienyje gyveno ne kaip globalaus pasaulio nariai,

dažnai jie kentėjo priverstinę tremtį, ir Lietuvos valstybę atkūrė būtent todėl, kad jiems ir jų ainiams nebereikėtų vargti tremtyje, bet turėti savo laisvą Tėvynę.

Tad tautinio ugdymo klausimas liečia ne tik mokyklą, bet pačius valstybės pagrindus. Visais laikais mokytojas buvo nacionalinio paveldo perteikėjas ir šviesulys, rodantis ateinančioms kartoms kelią. Mokytojo kvalifikacija ir prestižas, sparčiai menkstantis dėl anksčiau minėtų priežasčių, turi būti kuo greičiau atkurtas. Kaip tautinis ugdymas turėtų atsispindėti rengiamoje Nacionalinės pažangos programoje? Labai konkrečiais darbais, o būtent – grąžinant į gyvenimą prieš trisdešimt metų jau parengtą tautinės mokyklos programą. Iš programų reikia pašalinti nereikalingus ir svetimus dalykus, dviprasmiškus ir žalingus istoriją iškraipančius vadovėlius, įdiegti naudingas, savivertę ir gerą elgesį skatinančias mokomąsias priemones. Mokiniai turi mokytis iš geriausių valstybės pavyzdžių. Man atrodo, kad per pasaulio lietuvius svarbu rodyti pasauliui, kur esame pirmi, ir kad tas pirmavimas yra ne pavienis laimėjimas, o valstybės prioritetas. Tuos pasiekimus svarbu įtvirtinti pagrindinėje šalies ir užsienio bendruomenių žiniasklaidoje.

www.pasauliolietuvis.lt, 2019 m. gruodžio 15 d.

Generolo Jono Žemaičio karo akademijoje partizaninių kovų kurso metu.
Vilnius, 2019 m. spalio 10 d.

Dėl KGB/FSB veiklos Lietuvoje

Lietuviai ir visi geros valios žmonės! Šį pranešimą tenka rašyti susiklosčius lemtingoms aplinkybėms. Pradėsiu jį apmąstydamą procesą, Adolfo Ramanausko–Vanago įvardytą „XX amžiaus civilizacijos gėda“. Ta gėda yra Vakarų pasaulio veidmainystė teisiant II pasaulinio karo nusikaltėlius, kada pasmerkus nacizmą, jo bendrininką komunizmą, – kitą totalitarinį režimą, vykdžiusį terorą taikių tautų atžvilgiu nepalyginamai ilgiau, klastingiau ir

žiauriau, – teisėjai paliko klestėti, padalinę pasaulį į dvi geležinės uždangos perskirtas puses. XX a. pabaigoje žmonija gavo Dievo malonę, kada uždangai nukritus atsirado proga ne tik išsivaduoti pavergtoms tautoms, bet ir tinkamai įvertinti komunizmo nusikaltimus. Tačiau tai nebuvo padaryta. Keistasis atlaidumas lėmė tai, kad XXI amžiuje komunistinio internacionalo tikslai ir uždaviniai dėl globalizacijos procesų ir nykstančių valstybių sienų įgijo nematytas apimtis ir pagreitį. Regime ne tik buvusios Sovietų Sąjungos kūrėjos, dabartinės Rusijos Federacijos, revanšizmą siekiant palaužti ir, nepavykus reokupacijai, galutinai sunaikinti jos įtakoje buvusių valstybių savarankiškumą, bet ir, stiprinant bei plečiant nusikalstamus kairiuosius režimus visur pasaulyje, pereiti į dar aukštesnę visuotinės kontrolės lygmenį. Komunizmo ir stalinizmo renesansas vyksta ne dienomis, o valandomis, vis daugėja balsų, pataikaujančių Vladimirui Putinui ir reikalaujančių atšaukti sankcijas. Suprantama, pagrindinę partiją šiame chore atlieka dešimtmečiais Kremliaus kruopščiai rengti internacionaliniai kadrai. Analogija su nacizmo iškilimu daugiau nei akivaizdi: bevalis Vakarų pasaulis žingsnis po žingsnio užleidžia pozicijas agresoriui, nuolat pažeidinėjančiam tarptautines valstybių saugumo normas, tikėdamasis, kad godus slibinas vieną dieną pasisotins. Regis, pamiršta pati kominterno prigimtis – žemiausių paskatų varoma brutali, griaunanti jėga, paminanti žmogiškumą ir kultūrinės tapatybės apibrėžtis, kuri niekada ir niekur nesustos, nes jos tikslas yra plėstis, pavergti, degraduoti, iškreipti, atimti tikėjimą ir viltį, visur kur tik galima tenkinti sadistinius poreikius kankinti, tyčiotis, žudyti, vogti, meluoti, užgrobti kitų užgyventą gerą, pjudyti ir kiršinti. Vakarų pasaulis nieko nenori žinoti apie dar žiojinčias bolševikų teroro padarytas žaizdas, suka akis nuo piktadarybių, kurių vykdytojai liko nenubausti ir toliau elgiasi pagal savo prigimtį. Ypač kenčia valstybės, drąsiai kovojusios su rudoju ir raudonoju maru, nepasimetusios II pasaulinio karo verpetuose ir išdrįsusios sukilti bei paskelbti savo valstybių nepriklausomybę tada, kai vadinamosios kultūringos ir didžiai civilizautos šalys viena po kitos ėmė bendradarbiauti, kad ir prievarta, su totalitariniais režimais. Viena tokių retų šalių yra Sirija, ir atpildas jai už drąsą – visiškas valstybingumo sugriovimas, tautą išdavę vietiniai statybiniai, iš išorės vadovaujamas chaosas, neregėto masto taikių gyventojų ir senovinio

kultūrinio paveldo naikinimas, nepaliekant akmens ant akmens. Viso pasaulio akivaizdoje vyksta lėtas genocidas, galbūt tenkinantis senųjų kolonialistinių valstybių ambicijas, prie kurių prisideda nauji geopolitiniai žaidėjai, privačios karinės grupuotės, nežinia kam tarnaujantys teroristai. Veikia ne tik gobšumo ir kapitalistinės rinkos dėsniai, mėginant pelnytis silpnėsiosios sąskaita, užuot vykdytų Jungtinių Tautų direktyvas. Vadinamųjų didžiųjų valstybių, kurių išorinį didumą remia tik atominės bombos ir pažangiausios ginkluotės turėjimas bei turtas, sukauptas grobiamųjų karų, kolonijų ir okupuotų šalių išnaudojimo metu, sąžinę stelbia baimė ir nenoras pripažinti, kad pasaulyje egzistuoja dar didesnė jėga – dvasinės didybės ir teisybės jausmo nepraradusių tautų valia. Kaip tik ši tiesa, labai nemaloni ir prikišamai parodanti etinį Vakarų supuvimą, ir neleidžia jiems vykdyti teisingumo, nes tai reikštų moralinę kapituliaciją prieš nuginkluotas valstybes, pripažįstant savo išdavystes ir menkystę, dvigubų standartų pramonę ir naudojimąsi bet kuriomis priemonėmis savo egoistinių interesų naudai. Galingųjų puišybė gramzdina pasaulį į naują tamsą, skeldėja šios civilizacijos pamatai, priešinos tautos ir religijos, ir taikių susitarimų galimybę kasdien mažėja. Neįvykus galutiniam teisingumui Niurnbergo proceso laikotarpiu ir vėliau, toliau tenka veidmainiauti ir imituoti teisingumą. Konflikto židinių pasaulyje daugėja, jų iniciatoriai taip pat gana aiškūs, o į Minsko panašūs susitarimai neveikia ir negali veikti dėl tos pačios priežasties. Kuo ilgiau bus vilkinamas šviežių įsipareigojimų vykdymas, tuo labiau neišspręstos problemos įsisenės ir virs vis platesnio masto sunkiai išbrendama politine ir teisine klampyne. Neminint žinomų lūžio taškų pasaulyje nuo Balkanų, Kaukazo šalių iki Rytų Europos, nuo Kinijos, Tibeto, Taivano ir Šiaurės Korėjos iki Kubos ir Venesuelos, neminint dviprasmiškos Pakistano ir Indijos santykių situacijos, atkreiptinas dėmesys į tai, kad Viduriniai Rytai lieka vienu svarbiausių ir mažiausiai prognozuojamų židinių. Kaip tai pavojinga, rodo ilgus metus trukęs apgaulingas Europos Sąjungos žaidimas su Turkija, kuri gelbėdamasi pagaliau ėmė gravituoti į Rusijos pusę. Tai ne vienintelis stiprus partneris, kurį žemyniniai Vakarai baigia prarasti naujų įtampų sukuryje. Visų stipriausias kairiųjų jėgų koziris yra Vakarų bejėgystė ir susiskaldymas siekiant paralyžiuoti ne tik JT Saugumo Tarybą, bet ir NATO

bei transatlantinius ryšius izoliuojant JAV. O pajungti sau trečiojo pasaulio, pirmiausia Afrikos, valdžias tarpusavio vaidų, klimato kaitos, stichinių nelaimių, gyventojų pertekliaus, ligų ir skurdo sąlygomis nėra sudėtinga.

Visa tai sakau tam, kad išryškėtų neteisingų istorinių sprendimų pasekmės, kurios krenta ant jų vykdytojų vaikų ir ateinančių kartų, ir kuriuos ištaisyti vis sunkiau dėl lyg metastazės plintančių netyčinių padarinių. Ant smėlio nepastatysi tvirtovės, o ant nusikaltėlių dangstymo – teisingumo. Tikėtis, kad sugriovus kalėjimą nusikaltėliai akimoku taps klusniais piliečiais, mažų mažiausiai kvaila. Būtent taip atsitiko su Sovietų Sąjunga, kai iš tautų kalėjimo paleisti raudonieji kriminaliniai veikėjai pajuto laisvę ir išplėtė veiklos ribas iki globalaus lygmens. Vakarų politologai konstatuoja faktą, kad esminis Rusijos eksportas į laisvąjį pasaulį – korupcija. O bendradarbiauti su šia šalimi, parduoti jai ginkluotę, karo laivus ar urano kompanijas, kartu tiesti dujotiekius ir pirkti gamtines žaliavas – ne korupcija? Bet tai – tik politinės veidmainystės ir trumparegiškumo aisbergo viršūnė, nes tikrasis eksportas yra komunistinės idėjos, siekis klasikinius Vakarus sugriauti iš vidaus pasinaudojant jų pačių laisvėmis. Demokratija tapo Trojos arkliu patiems Vakarams, užmiršusiems Šaltojo karo pamokas, negana to, per visą XX amžių atsainiai žvelgusiems į klastingai besimaskuojančią leftistinę ideologiją, turinčią daug veidų. Ypač europiečiai nevengė žavėtis melagingu kariųjų rodomu lygybės ir brolybės fasadu, nors tiesa buvo ta, kad uždari pusę pasaulio apėmę kruvini režimai milijonus nekaltų aukų ne tik karo, bet ir taikos metu aukėjo ant eksperimentinių utopijų aukuro, o šis virto įgyvendinta antiutopija. Prisidengdami ginamomis žmogaus teisėmis, marksistai ir maoistai net Amerikoje susisuko patogius lizdus universitetuose ir įvairiose organizacijose. Formalizavus atvirkštinę diskriminaciją ir panaikinus mirties bausmę, susidarė paradoksali situacija, kada nusikaltėlis ir avantiūristas ginamas nuo sveikos visuomenės. XXI amžiuje liberalizmas ir jo atmainos tapo priedanga ardomosioms komunizmo idėjomis, kurių tikslas yra susiklosčiusių tradicijų, šeimos, religijos ir kultūrinio paveldo išardymas. Žmogus be atminties, vienišas, nesuvokiantis savo tapatybės ir priverstas dėl išlikimo blaškytis po pasaulį, kurio ramstis ne gimtoji terpė, o globalus koncernas ir uniformuotas tarnautojas – toks pasaulio pilietis yra minkštas

molis totalitarinių užmojų ekspertams. Perėmusi pasaulio jurisdikciją, bankus ir žiniasklaidą į savo rankas, panaudodama naujausias technologijas komunizmo šmėkla įsikūnijo naujausios progresyvizmo ideologijos pavidalais ir beldžiasi į kiekvieno namus grasindama susidoroti su visais, kurie nepripažįsta jos tvarkos. Supančiotai ir iš esmės jau suvirškintai Vakarų demokratijai šansų išgyventi lieka vis mažiau. Joks protingas žmogus dabartinio kairiųjų gaivalo siautėjimo, savivalės ir kuo tikriausios puotos maro metu laikyti laisvės ir žmogaus teisių pasireiškimu negali. O reikėjo tiek nedaug – įsiklausyti į komunistinį terorą išgyvenusių tautų balsą ir užkirsti kelią jo transformacijoms. Pasmerkti ir nuteisti budelius už precedento neturinčius nusikaltimus žmonijai jei ne 1945-aisiais, tai bent 1991-aisiais. Suvokti, kad globaliame pasaulyje izoliuotų ramybės salų nebelieka. Deja, artėja II pasaulinio karo pradžios šimtmetis, bet ir toliau taikstomasi su iškreipta „Didžiojo Tėvynės karo“ versija, slepiamu dviejų didžiausių kraugerių – Hitlerio ir Stalino – bendradarbiavimu, nukentėjusioms tautoms klijuojamo fašizmo naratyvais ir kitais skauduliais. Suskaldytos demokratinio pasaulio jėgos, pirmiausia tradicinės komunistų oponentės Anglija ir Amerika, turi per daug rūpesčių savuose namuose, kad grįžtų prie šio esminio klausimo sprendimo. Todėl vyksta tragiška civilizacinė slinktis: stiprėjanti ir pasaulį apraizgusi Blogio imperija naudojami Vakarų naivumu ir aklumu ir didina jų silpnybes, priartindama jų krachą ir dar didesnes aukas, nei XX amžiuje.

Mūsų Lietuva – taip pat žmogiškųjų vertybių pralaimėjimo, arba humanistinės eros pabaigos, auka. Niekada neturėjusi kolonijų, nevykdžiusi apartheido ar pogromų, prieš II pasaulinį karą taiki šalis atsidūrė kryžminėje agresorių ugnyje, išgyveno trigubą okupaciją, bet rado jėgų pasipriešinti sovietams, naciams, bermontininkams ir Armijai Krajovai. Savanoriams ir kariuomenei kaunantis su iš visų pusių besibraunančiais užkariautojais, rizikuodami šeimų gyvybe eiliniai lietuviai demonstravo beprecedentį kilnumą – gelbėjo nuo mirties nekaltus visų tautybių žmones ir net kitų persekiojamą priešą. Plačiai įvertinti tautos žygdarbių vykstant pasaulinei sumaiščiai nebuvo galimybės, o baigiantis karui Lietuvą ištiko visų baisiausia tragedija, kada Vakarams tylint ir sovietams panaudojus tokio pobūdžio įžūlią klastą, kuria patikėti civilizuotas protas tiesiog atsisakė, mūsų Tėvynė buvo parklupdyta

ir prasidėjo ilgiausi dar neregėto genocido metai. Ne tik tvirta moralinė laikysena aplinkybėmis, kuriomis daug didesnės ir galingesnės tautos pasimetė ar palūžo, bet ir Nepriklausomos valstybės atkūrimo paskelbimas, metus pirštinę Ribentropo–Molotovo pakto vykdytojams, legendinė miško brolių ir sesių kova pokariu, pergyvenusi paties Stalino mirtį, rezistentų ir disidentų veikla, vadovavimas tremtinių sukilimams gulaguose ir sustiprinto režimo politinių kalinių įkalinimo vietose – visa tai buvo negirdėta ir sulaukė paties žiauriausio susidorojimo. Beribis lietuvių kantrumas, darbštumas, tikėjimas tiesa ir demokratija, viltis ir padorumas galėjo būti išnaikintas tik vykdant masinę terorą, laisvės kovotojų kompromitavimą, šalies kolonizavimą ir degradaciją į valdymo organus skiriant svetimtaučius budelius, jų kolaborantus ir tautos išgamas. „Maskolius Lietuvoje ėmė šeimininkauti tironiškai, nes matė, kad už padarytas skriaudas niekam nereikia atsakyti... Lietuvių tauta nuo bolševizmo nukentėjo labiausiai, nes ji iš Pabaltijo kraštų parodė jam patį didžiausią pasipriešinimą... Priešas su pavergtąja lietuvių tauta elgėsi labai žiauriai. Šios rūšies veiksmais bolševizmui negali prilygti pačios tamsiausios jėgos, viešpatavusios kada nors pasaulyje“, – dienoraščiuose rašė Adolfas Ramanauskas–Vanagas ir pranašiskai apibendrino: „Kad iki šio laiko šimtai milijonų pavergtųjų žmonių tebeneša baisų bolševikinės vergijos jungą, kad XX amžiaus civilizacijos gėda tebeviešpatauja pasaulyje, kalti yra Vakariai ir už šią savo kaltę anksčiau ar vėliau jie patys taip pat turės mokėti savo krauju“.

Išskirtinė neapykanta lietuvių tautai už jos moralinį pranašumą pasireiškė nežmonišku MVD ir NKVD barbariškumu, sadizmu, masinėmis tremtimis, ištisų kaimų sudeginimu ar išžudymu, išnaudojimu, apiplėšimu ir istorinių faktų klastotėmis. Barbariškas naikinimas sukretė net besitraukiančius rudosius, tapusius Karaliaučiaus krašte vykusių taikių vokiečių ir lietuvininkų skerdynių ir prievartavimų, nesigailint nė vaikų, liudininkais. Dėl rezistencijos, nors ir sunaikinus geriausią tautos genofondą, jos šviesuomenę, elitą ir kariūnus, XX a. pabaigoje Lietuva etniniu pagrindu vis dar buvo gana homogeniška ir pajėgė dar sykį atsitiesti. Štai šioje vietoje teks pakalbėti apie tai, kas iki šios dienos viešajame diskurse nutylima, pasidalinti nuo atkurtosios Nepriklausomybės prabėgusių trisdešimties metų refleksija.

Kaip jau minėta, didžiulis Šaltojo karo metais vykdytos ideologinės kairiųjų propagandos poveikis lėmė tai, kad paskutiniajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje Rytų Europos šalims atkūrus nepriklausomybę ir įsijungus į naują, šįkart Europos Sąjungą, kova už „žmogaus teises“ buvo pažengusi taip toli, jog nebebuvo įmanoma veiksmingai nuteisti okupacijos ir genocido kaltininkų. Komisarų valdoma Europa priverstė paklusti tvarkai, jog nuo šiol teks lyg niekur nieko gyventi šalia dar gyvų Tėvynės priešų, išdavikų ir kolaborantų, kurie turi teisę naudotis visais vakarietiško rojaus privalumais. Pabėgo arba buvo išsukinėjami nuo atsakomybės separatistai, platformininkai, Sausio 13-osios, Medininkų žudynių organizatoriai ir kiti diversantai. Lietuva ES pralaimėjo bylas, kuriomis Rusijos padaryti nuostoliai siekia milijardus, o už okupantų padarytos žalos atlyginimą net nepradėjo kovoti. Vienintelė reali pergalė buvo įstojimas į NATO bei nors ir vėluojanti amerikiečių politinė parama, pasiekta daugiausia Amerikos išeivių dėka. Tačiau dvigubų standartų politika leido kolaborantams nuo 1992-ųjų metų pradėti Sąjūdžio laimėjimų reviziją ir tolesnį Lietuvos ištautinimą ir išvalstybinimą naujomis sąlygomis, bet senais metodais.

Kadangi Rusijos FSB ir vietinės KGB dėmesys lietuvių klausimui neslūgo, o tolesnis šalies skaldymas pasinaudojant Vilniaus krašto jedinstvininkų ir Klaipėdos separatistų kurstymu, tranzitu į Karaliaučių ir apskritai Karaliaučiaus priklausomybės klausimo atidėjimu bei Gudijos (Baltarusijos) pretenzijomis į istorinį Lietuvos paveldą vyko itin sklandžiai, galimai buvo sustiprinta kontrolė siekiant reokupacijos tada, kai bus, kaip ir 1940 metais, tinkamai parengta dirva. Šią kontrolę vykdyti padėjo virsmas pačioje Rusijoje, kada šalies saugumo organai, iki tol buvę pavaldūs komunistų partijai, patys tapo savavaldėmis struktūromis su Prezidentu priešakyje. Tokio mentaliteto šalies valdžioje įtvirtinimas lėmė beprecedentę žvalgybos priemonių panaudojimą skleidžiant propagandą, dezinformacinio karo ir kitų užduočių vykdymą kišantis į pasaulio valstybių vidaus reikalus. Senos čekistinės tradicijos, bundančios demokratijos pažabojimas, kuriami nauji mesijiniai mitai, pažangiausios technologijos, gamtiniai ir žmogiškieji ištekliai leido sutelkti milžiniškus kiekius agentų, informatorių, provokatorių ir kitų specialistų saviems tikslams siekti. Ir jei kai kurios savimonės nepraradusios demokratiškos

šalys kovoja su šiuo išplitusiu reiškiniu jį viešindamos, skelbdamos skandalingus faktus, išsiųsdamos diplomatus ir taikydamos įvairius apribojimus, Lietuvoje oficialiu lygmeniu tenkinamasi negausiomis pamokėlėmis apie informacinį karą. Tiesa, vyksta parodomasis Rusijos keikimas ir rūpestis Ukraina taip pridengiant netvarką savoje šalyje. Kitos priemonės iškart subliūkšta. Kodėl?

Turbūt baisiausiu ir lemtingu smūgiu atgimstančiai Lietuvos valstybei reikėtų laikyti neįvykusią iliustraciją, KGB agentų įslaptinimą 75 metams, o matyt, ir visam laikui. Taip pat nebuvo atimta pilietybė okupantams, kolonistams ir tautos išdavikams, vykdžiusiems nusikalstamą sovietizaciją. Tai buvo spjūvis į veidą visų laikų Lietuvos rezistentams, tremtiniam ir politiniams kaliniams, sukilėliams ir partizanams. Lietuvos žemė permirkusi kankinių krauju, daugelis tebeguli užkasti nežinia kur, o jų aukos vaisiais naudojasi budeliai ir niekšai. Būtų gerai sužinoti, kas sustabdė istorinio teisingumo vykdymą, jų pavardes pagarsinti. Vargu ar kolaborantai buvo tokie kvaili, jog nesuprastų, kad KGB niekada nemiega ir dirba darbą, kurį prisiekė dirbti priešiškos valstybės naudai. Bestuburių valia žudikai ir jų parankiniai buvo išgelbėti būsimų aukų, netekčių, šalies nuskurdinimo ir priverstinės emigracijos, primenančios nesibaigiančias deportacijas, sąskaita. Išvartus lietuvius keičia nestabdoma rusakalbių imigracija. Todėl tenka kelti retorinį klausimą: kuri Lietuvos valdžia per visą 30 metų laikotarpį buvo visiškai nepriklausoma ir vykdė LR Konstituciją? Tik su slaptu valdančiųjų sutikimu ar geriausiu atveju nesipriešinimu, prisidengiant fasadiniais patriotiniais renginiais, realybės fone tampančiais pajuokos objektu, galima buvo įtvirtinti lėtą valstybės griovimą iš vidaus. O juk tiems, kurie dabar žvelgia į visus iš aukšto ir cinškai meluoja, jog niekada Lietuva negyveno taip gerai, kaip dabar, turėdami galvoje savo privilegijas, buvo suteikta istorinė galimybė ir visi juridiniai įrankiai sutelkti rankose.

Per 30 metų niekieno nebaudžiama KGB ir buvusi partinė nomenklatūra plačiai išvystė veiklą, tapusią valstybės paslaptimi. Viskas, kas turi nacionalinį žymenį (laivynas ir aviacija, litas, švietimo, mokslo ir kultūros židiniai, paveldo institucijos, nepriklausoma lietuviška žiniasklaida ir kita) panaikinta arba pribagainėjama, o materialinė ir juridinė bazė, gamtiniai

ištekliai, nejudamas turtas ir žemė, verslas, ryšiai, svarbiausių įstaigų vadovų postai, finansai, mokesčių ir uždarbio sistema sutelkta rankose tų, kurie vykdo beprecedentį šalies plėšimą ir išpardavimą. Nacionalinį interesą ginantieji atleidinėjami iš darbo ir mina teismų slenksčius, o stambaus masto nusikaltimai netiriami arba įšaldomi, jų vykdytojai nenustatomi arba nesulaukia bausmių, rezonansinės bylos numarinamos. Paliktos KGB struktūros dirba valstybės griaujamąjį darbą, kuris apmokamas skurstančių ir iš visų sričių, ypač nacionalinį saugumą užtikrinančių tarnybų, išstūminėjamų sąmoningų piliečių sąskaita, kagėbistams užtikrintos pensijos. Kadangi viskas slepiama po nepriklausomos valstybės iškaba, vertybinis chaosas, nuosmukis ir nesibaigiančios nesėkmės, taip pat vaikų atiminėjimas, prekyba žmonėmis, savižudybės, žūtys, nelaimingi atsitikimai ir nesuvokiamo žiaurumo recidyvai, vagystės, priklausomybės ir kitos įnirtingo čekistų triūso pasekmės pateikiamos kaip pačių lietuvių nemokėjimas valdyti ir gyventi. Partizanus kompromitavę jų vardu veikę diversantai ir visuomenės padugnės dabar veikia eilinio nieko nenutuokiančio piliečio vardu. Kokių būdu iki raudonojo tvano buvusi turtinga ir kultūringa šalimi, net Nepriklausomybę atkūrusi taikiu būdu Lietuva virto kažkuo kitu? Nei šalies, nei jos Suvereno nebeįmanoma atpažinti. Iš kitos pusės propaguojama lygiai taip pat akylai kontroliuojama liberalioji ateistinė savivalė skambiu pavadinimu „Laisvė“. Nūnai visuotinio reliatyvizmo, pateikiamo kaip nelygstamas dekonstruotos diskriminacijos laimėjimas, fone dvasinės vertybės tampa atgyvena. Žinoma, tokia prieiga taikoma tik naudingiems idiotams ir orientyrus praradusiai visuomenei, be tautinių vertybių pramogų inkubatoriuose užaugintai jaunajai kartai, kuriai į galvą sukišta leftistinė propaganda nuo A iki Z ir įskiepyta neapykanta arba panieka viskam, kas lietuviška. Bet juk tokia buvo visa dvideidystės persunkta sovietinė tikrovė!

Lygia greta vykdomas nuoseklus vis dažnėjantis nacionalinės reikšmės asmenybių ir simbolių puolimas, jų menkinimas, genocido aukų šmeižimas ir patyčios. Šis KGB metodas kaip ypatinga keršto forma taikomas šiandien, išjuokiant lietuvių tautą ir jos pasiekimus. Kita vertus, kaip ugnies bijoma, kad tauta prabus ir pareikalaus atlygio už visus nusikaltimus, kuriems senatis negalioja. Sėjamos abejonės, rengiamos šokiruojančios

„diskusijos“, kiršinamos etninės bendruomenės su tituline tauta, platinamos klastotės ir dezinformacija. Televizijos masiškai transliuoja rusišką produkciją ir propagandos kanalus. Etninių bendruomenių ir kai kurių partijų vadais prakišami savi kadrai, kurių uždavinys neleisti rasti bendros kalbos ir mėginti diktuoti savo sąlygas. Pagal juoduosius sąrašus persekiojami, šmeižiami ir iš matomos veiklos eliminuojami žymūs rašytojai, politikai, kultūrininkai, mokslininkai ir visi, kas drįsta išskelti Lietuvos privalumus tiek praeityje, tiek dabartyje. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 100-mečio proga parengta serija skandalingų provokacijų tiriant visuomenės reakciją, apogėjų pasiekusių šiais metais, Nacionaline literatūros ir meno premija aukščiausiu lygmeniu Vasario 16-ąją apdovanojus asmenį, savo rašliavoje išsityčiojusį iš pasipriešinimo organizatoriaus, Lietuvos partizanų ginkluotųjų pajėgų vado, okupacijos metu ėjusio faktinio LR Prezidento pareigas generolo Jono Žemaičio-Vytauto, pirmojo Jungtinės Kęstučio apygardos vado, aviacijos leitenanto Juozo Kasperavičiaus-Visvydo ir rezistencinės kovos. Prieš porą metų ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi apdovanota genocido vykdytoja, Kaniūkų žudynių dalyvė. Mažiausiai šiedu KGB laimėjimai atvėrė kelią nebeslepiamai sovietmečio restauracijai, vis drąsiau palaikomai parsidavusių istorikų, politikų ir žiniasklaidos veikėjų. Didžiausia kliūtis, paneigianti seną melą apie savanorišką įstojimą į Sovietų Sąjungą, savų šaudymą į savus, neva pilietinį karą tarp nacių kolaborantų ir likusios liaudies yra 1941 metų birželio sukilimas ir Laikinosios vyriausybės paskelbta Nepriklausomybės atkūrimo deklaracija, pagal karo įstatymus visuose gimtuosiuose kraštuose gyventojų masiškai palaikomas partizaninis pasipriešinimas ir 1949 metų Vasario 16 d. LLKS Tarybos deklaracija, kurios natūralus tęsinys buvo išvijoje išsaugotas ikiokupacinis valstybingumas. Šie kertiniai istorijos faktai ir dokumentai ne tik sunkiai išsikovoja kelią į valstybės akto statuso įtvirtinimą, bet kiek galima eliminuojami iš viešosios ir edukacinės erdvės. Liepos mėnesį įvykdyti tolesni žingsniai panaudojant specialiai prieš lietuvius metamą kozirį – tariamą nereikšmingos „banditų“ grupelės fašizmą ir antisemitizmą, niekada neturėjusį paramos žmonėse – liudija Lietuvos valstybingumo pabaigos pradžią, palydimą kurtinančia, gėdinga tyla iš už šalies saugumą atsakingų organų. 10 d. Vilniaus miesto

merijos taryboje nutarta pašalinti pirmojo Lietuvos kariuomenės savanorio, diplomato, vieno iš birželio sukilimo organizatorių ir Lietuvos aktyvistų fronto (LAF) kūrėjo, iškėlusio Gedimino kalne vėliavą Kazio Škirpos alėjos pavadinimą, pakeičiant jį į „Trispalvės“. 24 d. ta pati merija nusprendė, o artimiausią šeštadienį, auštant, nuo Vrublevskių bibliotekos pastato nukabino kito laisvės kovų vado, nacių kalinto Štuthofe, sovietų žvėriškai nukankinto ir nužudyto Jono Noreikos – Generolo Vėtros paminklinę lentą duodant suprasti, kad tai tik proceso pradžia. Apšmeižtus didvyrius ginantys žmonės jau pradėdami persekioti.

Lietuviai niekada nežudė ir nepersekiavo jokių kitos tautybės žmonių dėl jų tautybės, o tik tai tuos, kurie užėmė kraštą ir vykdė nežmoniškas represijas, pirmiausia komunistus. Dabar jie, remiantis kremline propaganda ir jos vietininkais, ne tik šmeižiami: viešai, po mirties, pažeminami geriausi iš geriausių. Kokia tada, leiskite paklausti, prasmė buvo ginti Adolfą Ramanauską-Vanagą? Lietuvos sostinė jau seniai tapo nuženklinama teritorija, kurioje net 100-mečio proga nepavyksta pastatyti nacionalinės reikšmės paminklo pagrindinėje aikštėje, ant relikvijų rato čia trypia per garsiakalbius šiurkščiai besikeikiantys importuoti leftistai, chuliganų daužomi Lietuvos didvyrių, bet ginami sovietinių pakalikų ir budelių atminimo ženklai, gniuždomos partizanų išteisinimo bylos (turiu galvoje pirmiausia Kraujelio-Siaubūno atvejį), o Vytis ir ministerijos perkėlinėjamos į Kauną. Galbūt tai – taip pat separatistų plano atkirsti Rytų Lietuvą nuo valstybės dalis? Akivaizdu ir tai, kad Vilniaus meras veikia nesavarankiškai, motyvuojamas savicenzūros, ir net jei jo kaltė būtų įrodyta ir meras atstatydintas, KGB iš savo valdomo nesuskaičiuojamo kontingento turės ką pasiūlyti į jo vietą.

Manau, kiekvienam aišku, kad jokie kolaborantai be ypatingos priežasties nekris taip žemai, jeigu nebus spaudžiami, nes faktai rodo šliaužiantį valstybės perversmą. Jam nepavykus, Kaliningrado karinėse bazėse ir Astravo atominėje rengiami papildomi scenarijai. Tuo metu, kada hibridinis karas pereina į vis aukštesnę pakopą, maskuojama žiauri tiesa apie tikrąją būklę, ir nieko nedaroma jai išvengti. Žmonės migdomi nerealiais pažadais, jų dėmesys nukreipiamas į apgaulingus tikslus, jie ne tik nerengiami pasipriešinimui, bet jų akyse priešu apšaukiami vieninteliai Tėvynės gynėjai. Aktyviai JAV

Prie Jono Noreikos-Generolo Vėtros paminklinės lentos ant Vrublevskių bibliotekos sienos Vilniuje, 2019 m. rugsėjo 5 d.

paramos nesiekiamo, priešingai, žiniasklaidoje įtvirtintas Amerikos Prezidento kasdienis purvinimas, kuris savo šalyje kovoja su tuo pačiu liberaliojo leftizmo sparnu, nenorinčiu prarasti savo nešvarių milijardų.

Tad iš tiesų negali nesutikti, kad KGB/FSB dar niekada negyveno taip gerai, kaip dabar. Atsakomybės jokios, nes ši struktūra pati valdo. Vykdytojai gauna atlyginimus ir pensijas už taikių žmonių terorizavimą ir naudojami privilegijomis. Esu šaulė, bet įsitikinau, kad į šią sąjungą stoja visokie asmenys, kurie diskredituoja šaulio vardą ir galimai vykdo ardomąjį darbą. Vieša paslaptis, kad šaulių susirinkimo vietose paslaptinai niokojami baldai ir paliekama netvarka. Politikuoti – uždrausta. Bet dengti KGB veiklą Lietuvoje turbūt galima, nes gal ši struktūra tapo labai paranki valdžiai? Aš daviau priesaiką, kurios neišsižadėsiu niekada, kaip jos neišsižadėjo su kolaborantais kovoję partizanai. Mano prosenelis buvo knygnešys, senelis – politinis kalinys ir tremtinys, asmeninis Prezidento Smetonos sekretorius – artimas giminaitis; šeimoje gausu iškilių asmenybių, vienuolių, gydytojų, inžinierių ir kitokių specialybių žmonių. Kilminga lietuvių inteligentų giminė iš abiejų pusių nuo neatmenamų laikų kovojo ir dirbo Tėvynės ir lietuviybės labui, švietė žmones ir garsino šalies vardą pasaulyje. Tačiau šiandien visi šie nuopelnai, brangus išsilavinimas ignoruojami – viskas paminta po kojomis tų, kurie šiandien tyčiojasi iš Vanago, Škirpos ir Vėtros. Turbūt tam, kad greitai Lietuvoje nebelytų nieko, kas primintų, jog lietuviai turėjo iškilią aukštąją kultūrą ir patys valdė dideles žemes. Ir tebeturi, ir valdo, ir žemė nemaža.

Negaliu susitaikyti su faktu, kad komunistinių jėgų nuosekliai naikinamas Lietuvos valstybingumas ir milijonas lietuvių išvaryti arba persekiojami, pagal visas čekistines tradicijas naikinant ir ypač vagiant tapatybę ir archyvus, vertybes ir nuopelnus, sužlugdant gyvenimą ir veiklą bei įžūliai rodant, kad ir po mirties ant kapo bus trypiama, o susidarius galimybei – žiauriai susidorota. Negaliu matyti bejėgiškos valdžios ir jaunų suklandintų žmonių, kurie mano, kad jų tokie dalykai neliečia. Negaliu girdėti per Vakarus transliuojamos propagandos, tokios, kaip iš Jungtinių Tautų nuskambėjęs įspėjimas, jog netrukus mūsų Tėvynėje liks tik pusantrą milijono. Jei ne kruvinas carizmas, lenkmetis ir bolševikmetis, vokiečių nacizmas ir XX a. genocidas, paskutinius trisdešimt metų hibridinėmis formomis vykdomas

Prie partizano Antano Kraujelio-Siaubūno kapo. Trečias iš kairės (į dešinę):
Siaubūno sūnus Antanas Petronis, toliau knygos autorė ir Lietuvos laisvės kovotojų
sąjungos (LLKS) Garbės pirmininkas Jonas Burokas. Antakalnio kapinės,
Vilnius, 2019 m. spalio 26 d.

tų pačių kairiųjų, Lietuvoje gyventų dešimt, dvidešimt ir daugiau milijonų lietuvių, kurie gerbtų savo didvyrius ir kurtų šalį taip, kaip kūrė pirmosios Respublikos metais. Negaliu sutikti ir su žymaus disidentu Vladimiro Bukovskio nuomone, kad KGB/FSB dantys atšipę, kad jie dirba prastai, ne taip, kaip sovietiniais laikais, todėl ne tik komunistinės Europos Sąjungos, bet ir jų laikas trumpas. Man, kaip ir jam, gaila blogiui tarnaujančių tautų ir valstybių. Tačiau nūnai tenka tik pasvajoti apie Bukovskio laikus, kai agentai turėdavo šalti lauke ar stengtis ką nors nugirsti. Baisiausia tiesa virto tikrove: gyvename realios antiutopijos amžiuje, kada nebereikia sodinti į kalėjimą, nes kalėjimu per atstumą galima paversti tavo nuosavus namus, ir nebereikia siųsti į Sibirą, nes barakų teritorija galima paversti tavo kolektyvinį sklypą, kuriame dirbi Sizifo darbą. Galima tokiu gulagu paversti ir nepriklausomą šalį ar jos dalį. Nes monstras niekada nebuvo pasmerktas, jis įgyja vis daugiau demoniškų ir technologinių galių. Su savimi progresyvusis

komunistinis internacionalas į pragarišką tamsą nutemps ką tik pagriebęs, jei nebus sustabdytas.

Vienišo persekiojamo žmogaus ir specializuotomis priemonėmis apsiginklavusių už savo darbą gaunančių atlyginimą represinių struktūrų brigados „kova“ – beviltiška dar ir dėl to, kad tie, kurie ateina ir paima, gali ateiti ir ką nors padėti. Didvyrių laikai praėjo. Užpjudyti ir visko netekusieji sulaukia stiprėjančių smūgių, pavykus nugaluoti – šokio ant priešo lavono. Fabrikuojami kompromatai ir patyčios, kurių ryškiausias pavyzdys – sunkiai sergančio karžygio Algirdo Patacko viešas pažeminimas. Kad jo nepriekaištingai švarus vardas būtų suterštas dar iki mirties, parduotuvėje jis buvo „sugautas“ su lempute kišenėje. Ši „vagystė“ buvo ištransliuota besmegenių per visas laidas ir ilgai komentuojama politikų. Kas sekantis? Štai toks atpildas Lietuvoje laukia visų ryškiausių asmenybių, ištikimai dirbusių lietuvybei, savo gyvybės kaina su Dievo padėjimu gynusių Lietuvos Respublikos Konstituciją ir žemių vientisumą. Nes dabartiniams tai – jokia vertybė. *Do lampočki.*

Pabaigoje konstatuoju, jog šio kreipimosi tikslas – supažindinti visuomenę ir neabejingus piliečius su tam tikrais faktais ir jų analize siekiant parodyti, jog Tėvynė ir net visas demokratinis pasaulis yra dar didesnio pavojaus akivaizdoje, negu 1939-1940 praėjusio šimtmečio metais. Naikinimo galimybės ir mastai nepalyginamai didesni, greitesni ir paveikesni. Vis dėlto kirba nuojauta, kad savo svarbiausių uždavinių pasaulio bendruomenėje Lietuva dar neatliko, kad jos rezistentų drąsa ir teisingumas privers pagaliau imtis teisingumo ir nuplauti *civilizacijos gėdą* visiems laikams.

2019 m. rugpjūčio 10 d., *rankraštis*

II DALIS

Mes turime unikalią galimybę tapti stipria Europos Sąjungos nacija

Didžiulį įspūdį paliko Jūsų esė „Vapsvos efektas“, paskelbtas žurnale „Metai“. Tame tekste vaizdžiai pasakojate apie auką, praradusią gebėjimą priešintis agresoriui. Laukinėje gamtoje tokių pavyzdžių – gausu. Tačiau niekad nemaniau, jog mes, lietuviai, itin gražiai ir beveik be kraujo atgavę nepriklausomybę 1990-aisiais, netrukus tapsime labai panašūs į tuos gyvius, kurie nebepajėgia deramai pasipriešinti svetimoms įtakoms. Nejaugi kritimas žemyn buvo neišvengiamas, nejaugi negalėjome sumažinti šių skaudžių padarinių? Ar tikrai panašių bėdų patiria visos laisvės siekiančios tautos?

Rašydama minimą esė, gamtinius reiškinius panaudojau kaip metaforas, juo labiau, kad toks gamtiškumas ironiškai apeliuoja į dabartines visuomenės aktualijas: biopolitika, kurią suprantu kaip ideologiją plačiaja prasme, nūdien madinga sritis. Ji mėgina žmonių gyvenimą redukuoti iki gyvūnijai būdingų elgsenos modelių. Tai žūtbutinė konkurencija, stipresnio diktatas, individo egoizmas, seksualinių (iš tiesų prokreacinių) ir kitokių pirminių poreikių tenkinimas bei panašūs postulatai, kuriuos ko-regavo pats Darvinas, numatęs svarbias kryptis žmogaus evoliucijoje remdamasis tų pačių gyvūnų stebėjimu. Pasak jo, tik tie gyvūnai, kurie sudaro

bendruomenines grupes, pagrįstas altruizmu, gali išgyventi ir išlikti tolesnėje evoliucijos eigoje. Žmogui, kaip biologiniam individui, jis pasiūlė vadovautis būtent šiais altruistiniais modeliais. Kyla pagrįstas klausimas: jeigu gyvūnijos pasaulyje randasi aukštesni sambūvio modeliai, kodėl postmoderni visuomenė mėgina kliautis „žmogus žmogui – vilkas“, neva natūralios rinkos atrankos ir panašiais šūkiomis? Ar jums neprimena ta „laisva“ rinka zoologinių realijų?

Gamtiniu požiūriu tai – netgi gamtos neišmanymas, mat būtent šiais laikais mokslininkai sukūrė nuostabių filmų, kuriuose galime matyti metų metais tyrinėtų gyvūnijos rūšių įvairovę ir stulbinančią elgsenos skalę nuo savo vaikus ir partnerius ryjančių padarų iki pasiaukojančių rūšiai žinduolių bendruomenių. Gamta demonstruoja fantastišką sąmoningumą ir jo raidą – nuo visatos iki atomo. Žmogaus tragedija glūdi ir tame, kad jis, kaip „urbanistinis gyvūnas“, prarado ryšį su gamta. Todėl tokie postulatai ne tik neatspindi tikrovės, bet ir prieštarauja pagrindiniam dėsniui – konkuruoti tik tada, kai tai neišvengiama. Žmogus jau seniai pajungė gamtą sau, jam nebūtina žudyti dėl išgyvenimo. Iš esmės tai – filosofinis klausimas.

Todėl palyginimai su gamta yra ir svarbūs, ir daugiaprasmiai. Jeigu pasaulyje įsivyroja aršūs, negailestingi bendrabūvio modeliai, tai labai pažangi tauta, kuri puoselėja taikos ir nesipriešinimo modelius tarp kitaip nusiteikusių tautų yra pasmerkta invazijai. Geriausias pavyzdys – Tibetas. Išpuoselėjusi budizmo idealus tibetiečių bendruomenė atsidūrė plėšrioje kaimynų apsuptyje ir yra naikinama, nes tie kaimynai mąsto kitaip. Kol tibetiečiai buvo karinga tauta, ji klestėjo. Lietuviai, kaip taiki agrarinė baltų kultūros tauta atsidūrė panašioje situacijoje, nors okupacija atsitraukė. Todėl svarbu suvokti savo padėtį pasaulio tautų bendruomenėje. Jeigu esi grynai dvasines taikias idėjas plėtojanti mažuma, gresia išnykimas. Kova vyksta ne vien ginkluotų karų, o ir ekonominių karų plotmėje. Kaip sakė vienas Rytų išminčius, „kvaila sudėti ginklus pačiame kovos įkarštyje“. Vadinasi, svarbiausia – pusiausvyra. Pusiausvyra – taip pat gamtos dėsnis.

Lietuviai ilgus šimtmečius rodė pakantumo ir pažangių sambūvių modelius (LDK Statutas ir pan.), ir labai teisingai pasirinko taikią kryptį 1990 metais. Suvokiame: jeigu būtume vadovavęsi kitais principais, mus

būtų ištikęs Gruzijos likimas. Taigi tai buvo puiki ir tradicijas turinti strategija. Mūsų daliai tekę iššūkiai teko ir kitoms iš okupacinių režimų besivaduojančioms Rytų Europos tautoms. Be abejo, aukų skaičių – tai, ką apibūdinate kritimu žemyn – galėjome sumažinti. Tos aukos – mūsų genofondas, didžiulė emigracija pirmiausia.

Kokios priežastys, Jūsų manymu, nulėmė šiandienines mūsų bėdas? Pirmiausiai domintų ne išoriniai, nuo mūsų mažai priklausantys veiksniai, bet būtent mūsų pačių klaidos, kurių galėjome išvengti.

Manau, kad lietuviams, latviams ir estams kaip svarbių geopolitinių lūžių padarinys nusišypsojo laimė išsilaisvinti iš sovietų imperijos. Mes pasinaudojome ta galimybe. Nereikėtų pernelyg sureikšminti savo nuopelnų, nes tai buvo istorinė slinktis. Du šimtus metų nelėmėme savo valstybingumo. Buvome praradę kalbą. Caras lietuvius vienintelius nubaudė, uždrausdamas gimtąją kalbą imperijoje. Mūsų knygnešiai, daraktoriai, šviesuliai kovojo pogrindinį darbą, ir tik dėl jų užsispyrimo šiandien kalbame lietuviškai. Nepamirškime, kad XX a. pradžioje tebuvome archajinė etninė bendruomenė, įdomi mokslininkams, vokiečių filologams ir etnografams, kuri Europos nacijoms neatrodė perspektyvi. Sulenkėjusi bajorija Lietuvą laikė didele lenkakalbe vaivadija. Rusijos revoliucija viską sujaukė – staiga iškilo galimybė tautoms laisvai apsispręsti... Per stebuklą atkovojojome Klaipėdos kraštą. Tais laikais didžiulį vaidmenį atliko savanoriai, tuo tarpu autoritarinei Smetonos vyriausybei galėtume pateikti nemaža kaltinimų dėl elgesio 1939-aisiais. Sovietmečio okupacija paradoksaliai tapo rezervatu išlikusiems po genocido lietuviams. 1990 metų laisvė neša savyje neišspręstus dviejų šimtmečių tautinės tapatybės klausimus. Todėl aklaui didžiulis iškovota nepriklausomybe nederėtų – esminis klausimas yra, ką mes su ta nepriklausomybe darome. Būtent tie neišspręsti klausimai tapo esmine kliūtimi; nesuvokta savivertė, skubotas įsijungimas į kitokią sąjungą lėmė tolesnį tautos nykimą. Tuštėja ne tik kaimai ir miesteliai, bet ir tokie didmiesčiai, kaip Panevėžys. Galvoju, kad tai nėra vien mūsų tautos bėdos, tai – šimtmečių projekto padarinys, įgijęs pagreitį.

Iš atminties neišdyla filosofo Arvydo Šliogerio sparnuotoji frazė apie „patriotus – idiotus“. Be abejo, šokiruojantys žodžiai. Bet juose, man regis, – tiesos esama. Dėl nesėkmių dažniausiai kaltiname tik kitus – KGB, Rusiją, Lenkiją, Europos Sąjungą, musulmonus, liberalus, milijonierius... Kaltiname visus iš eilės. O savų klaidų matyti nenorime. Man regis, kvaila kaltinti Kremlį už tai, kad šis bando įtakoti mūsų veiksmus. Pirmiausiai kaltinkime save, kad nemokame pasipriešinti Kremliaus peršamai įtakai. Šitaip sakydamas norėčiau išgirsti platesnių apibendrinimų. Lietuvos ir Rusijos tarpusavio santykiai – tik viena medalio pusė.

Labai teisingi pastebėjimai. Stiprios tautos siekia hegemonijos. Jeigu sudarome sąlygas joms daryti įtaką Lietuvoje, tai kalti mes patys. Kaip jau sakiau, tai lėmė istorinės, tai yra, objektyvios geopolitinės priežastys. Tačiau mes turime unikalią galimybę tapti stipria Europos Sąjungos nacija. Mes turime tą galimybę! Daug yra pasauly tautų, kurios neturi valstybingumo. O mes – turime. Suvokę pastarųjų šimtmečių klaidas, galėtume eiti į priekį. Buvome savotiškai „atsilikę“ – vėliausiai apsikrikštijome, išsaugojome galingą tautosakos fondą. Dabar tai gali tapti tramplinu ateičiai. Niekam nebūsime įdomūs, jei neturėsime ko nors savito. Tą savitumą derėtų jungti su pažanga – kaip japonai.

Norėčiau pabrėžti lemiamą kultūros vaidmenį. Jei bus svarbu gerbti ir plėtoti savitas kultūros formas, neleisti joms nunykti globalizacijos ir niveliacijos procese, būdai, kaip tai padaryti, įgis ir ekonomines formas. Jeigu nugalės svetimos kultūros formos, kurios nebus gyvybingai ir kūrybingai asimiliuojamos, jos išstums tautinio identiteto pamatą. Ši kova vyksta visur, tačiau iššūkiai, tekę iš okupacijų ir kolonializmo neseniai išsivadavusioms tautoms, yra didesni. Reikėtų pirmiausia stiprinti optimizmą ir pasitikėjimą savo jėgomis, tikėti savos kultūros ateitimi.

Ar, Jūsų manymu, labai klystu tvirtindamas, jog Lietuva nūnai sukaustyta sumaniai slepiamų cenzūros pančių? Štai prieš dvidešimt metų vienas aukšto rango tuometinės Aukščiausiosios Tarybos gynybos

organizatorius nebijojo žūti po sovietinių tankų vikšrais, gindamas parlamentą, o šiandien jis jau bijo savo prisiminimų knygoje pateikti bent kiek konkretesnių faktų, išvalgų, pastebėjimų. Suvokiu, nenori būti apkaltintas dėl įžeidimo ar šmeižto – atsidurti mūsų teismuose. Ir vis dėlto toks atsargumas – juk akivaizdus žingsnis atgal.

Čia veikia ne tiek cenzūra, kiek savicenzūra. Toks elgesys logiškas ne-tvirtroje besiformuojančioje valstybėje. Mes esame stebimi ir provokuojami visose srityse. Tai ne vien ideologinis, bet pirmiausia ekonominis interesas – o ekonomika visada yra politinė. Šiais laikais mums negresia „troika“, teismai, lygūs linčui. Tačiau žmonės jaučiasi nesaugūs ir nekovoja už teises, kurios numatytos mūsų Konstitucijoje. Kodėl? Todėl, kad teismai išliko sovietinio pobūdžio, negana to, buvo įteisinta prokuratūros viršenybė. Nėra visuomeninės nei išrinktų valdžios asmenų, nei teismų kontrolės. Nereformuotas teisinis mechanizmas užtikrina sąlygas laimėti teismuose ne visada žmogui, bet valdžiai palankiems procesams. Tačiau teigiamų poslinkių yra. Sistemai tobulinti reikia laiko.

Štai buvęs mano lietuvių literatūros dėstytojas išgyvena, jog iš moksleiviškų ir studentiškų vadovėlių nepelnytai išstumtas Kazys Binkis, vietoj jo mūsų jaunuomenei įperšant kosmopolitinių pažiūrų rašytojus. Bet viešai papasakoti apie tokias tendencijas vis neprisiruošia. Nors, beje, jau pensininkas. Iš darbo jo niekas nebeišmes...

Tai vis asmeniniai pasirinkimai, tam tikra neviltis. O gaila! Jaunuomenė laukia vertybinių pareiškimų. Ne visi tapę „kosmopolitais“. Mūsų problema – tradicijų nutrūkstamumas. Turime tęsti tradicijas, net jei jas papildome kultūriniais naujadarais. Visada pravartu atsiminti, kad nauja – pamiršta sena... Švietimo ir mokslo ministerija šioje srityje vaidina lemiamą vaidmenį. Turime siekti, kad jos sprendimai būtų išmintingi ir nepaliktų ateities kartų ugdymo kažkokiai efemeriškai „nematomai rankai“, kuri privačios konkurencijos sąlygomis esą savaime (!) apgins ir valstybinius prioritetus. Juos būtina sąmoningai ginti įstatymais, nes nekontroliuojama rinkina gina tik tam

tikrų suinteresuotų grupių, korporacijų, monopolijų interesus. Dažnu atveju laisvesni įstatymai veikia tik brandžios demokratijos šalyse, tačiau ir ten ilginiui pastebimi dėsningumai, silpninantys viešojo gėrio pozicijas valstybėje. O mes matome tik artimiausią pelną ir iš karto užprogramuojame sistemą daryti tas pačias klaidas, patirti tuos pačius nuostolius, iš kurių juos patyrusios šalys jau pradeda vaduotis. Niekas nekreipia dėmesio į empirinį faktą, kad tie patys įstatymai, idėjos skirtingose visuomenėse veikia skirtingai. Taip yra dėl to, kad kiekviena tauta turi skirtingą, unikalų mentalitetą, todėl tai, kas tinka vieniems, visiškai netinka arba žalinga kitiems.

Per dvidešimtį metų lietuviai jau turėjo išaugti iš naivaus pasitikėjimo užsienio investicijomis, suvokti, kad joks geras dėdė iš kitur neateis ir gerovės čia nesukurs vien iš gerų paskatų. Užsieniečiai čia, kaip ir kitur, vadovaujasi pragmatiniais interesais, todėl negalima leisti, kad tie interesai užgožtų valstybės interesus. O užleistas pozicijas labai sunku atkovoti. Jei įsigali užsienio darbdavio monopolija (pažvelkite pirmiausia į bankus), o mūsų žmonės tampa menkai apmokamais juodadarbiais savo šalyje, tai rodo valdžios trumparegiškumą, savanaudiškumą ir garbės santvarkai nedaro.

Sykį teko imti interviu iš Lietuvoje reziduojančių „Opus Dei“ kunigų. Bandžiau prašnekinti, ką jie mano apie „Da Vinčio kodo“ įtakas ir tokių įtakų pasekmes. Norėjau išgirsti, kaip „Opus Dei“ ruošiasi atremti panašaus pobūdžio išpuolius. Prašnekinti nepasisekė. Man buvo bandoma įrodyti, esą jokių rimtų problemų nėra. O juk bėdų esama. Ir tos bėdos – didelės. Vaizdžiai tariant, Europa netrukus taps musulmoniška.

Tai vis sąmokslų teorijos. Šis romanas tiesiog įdomiai suregztas detektyvas. Jeigu darytume kultūrologines išvadas iš pavienių rašytojų fantazijų, taip pat sėkmingai galėtume teigti, kad netrukus mus užkariaus marsiečiai... Lietuva – katalikiška šalis. Prozelitinės religijos suklesti ten, kur silpni vietiniai tikėjimai arba įsigali sekuliarizmas. Jei Lietuva, Lenkija ir kitos krikščioniškos šalys nuoširdžiai plėtos krikščioniškas vertybes, šios galios niekas neįveiks. Tik ši galia turi būti sava, įgyti nacionalines formas, sutautėti. Tik tada ji apeliuos į žmogaus širdį, taps kūrybos šaltiniu, nors ir išlaikys universalų

pobūdį. Istoriskai Lietuva Europą sykį jau apgynė nuo islamo ekspansijos. Nemanau, kad islamas galėtų atsikovoti buvusias pozicijas pasaulyje. Pasaulis turi didesnių iššūkių – tai ekologinės problemos. Klimato kaita, išteklių išsekvojimas, atominės energetikos keliami pavojai, tarša ir demografinis sproginimas. Tiems iššūkiams didėjant, problemas turės spręsti visos šalys, ir religiniai klausimai tikrai nebus pirmaeiliai.

Kartą vienam pažįstamam rašytojui pasiūliau savuosius straipsnius skelbti ne tik žurnale „Metai“ ar savaitraštyje „Literatūra ir menas“, kurie turi užtekinai siaurą ir specifinį skaitytojų ratą. Rašytojiškas įžvalgas raginau skelbti taip pat ir internetiniuose portaluose, kurie pritraukia jaunų žmonių dėmesį. Nesuprato mano pasiūlymo. Arba apsimetė nesuprantąs. O juk privačių pokalbių metu minėtas rašytojas nuolat bėdavoja, esą jaunimas nesidomi kultūra ir istorija. O kaip gi domėtis, jei rašytojai, poetai, intelektualai, kultūrininkai, filosofai mieliau verda savo sultyse, nei ieško būdų, kaip pasiekti kuo platesnes, kuo įvairesnes skaitytojų auditorijas.

Tiesa, kad kiekvienas kultūros žurnalas ar savaitraštis turi savo apibrėžtą skaitytojų ratą. Tiesa ir tai, kad aktualūs straipsniai pasiekia internetą. Jeigu rašytojas suvokia sklaidos būtinybę, jis tai daro. Jei ne – tai jo apsisprendimas. Kur kas svarbiau važinėti po Lietuvą ir supažindinti žmones su kūrybine mintimi – mokyklose, bibliotekose, kultūros centruose, vaikų namuose ir kitur. Asmeninis bendravimas su žmonėmis, tiesioginis kultūros skleidimas periferijoje yra svarbiausias uždavinys. Jeigu šis darbas yra apmiręs, žmonės jaučiasi atstumti ir apleisti, pas juos tik prieš rinkimus atvyksta politikai su menkomis dovanėlėmis ir tuščiais pažadais, negalime tikėtis, kad žmonės protingai balsuos ar patys urmu ims domėtis kultūra ir istorija. Žmonėms peršama menkavertė kultūra, orientacija į verslumą, propaguojami idealai, prieš kuriuos aukštesnės dvasinės vertybės atsilaikyti negali, jei nebus valstybinės politikos šiuo klausimu. Tačiau ir pavieniai kultūros žmonės gali nuveikti ir nuveikia labai daug. Patikėkite, žmonės už tai labai dėkingi, ypač jaunieji. Jie to laukia...

Nenorėčiau būti pesimistas – tikrai esama išeičių iš pačių beviltiškiausių situacijų. Išeičių turi ir Lietuva. Ir vis dėlto prisipažįstu, jog nežinau, ką privalome padaryti, norėdami išlikti tuo, kuo esame – lietuviais. Teoriškai, žinoma, viskas aišku ir paprasta. O kaip teoriją paversti praktika – nežinia.

Mokykimės iš istorijos, iš gamtos. Po saule – nieko nauja... Išmokime pamokas. Tada galėsime pasiūlyti kažką geresnio. Žiūrėkime, kas mums, lietuviams, yra gyvybiškai svarbu šiandien ir siekime to. Mes esame žmonijos dalis. Kaip filosofė, patariu žvelgti iš civilizacinės perspektyvos. Tik tokiu raskursu išryškėja perspektyvos, kurios ne visada priklauso nuo esamų sąlygų. Dažnai lemiamą vaidmenį suvaidina stiprios asmenybės, kurios nežinomą, silpną tautą išveda į istorijos vieškelius. Lietuva turi savo didingą istoriją, nėra lietuviai silpna tauta. Todėl turime pagrindą atsitiesti.

Žurnalisto Gintaro Visocko pokalbis slaptai.lt su Daiva Tamošaityte 2013 m.

www.slaptai.lt, 2013 m. sausio 7 d.

Avinėlių tylėjimas – blogiausia taktika iš visų

Kiekvieną sausio mėnesį Lietuva prisimena tragiškąją 1991-ųjų sausio 13-osios naktį. Taip ir privalo būti. Kai kurių dalykų negalima pamiršti. Tačiau skausmingus, lemtingus anų dienų įvykius mums vis tik trukdoma deramai prisiminti. Trukdo tie nedraugai, kurie tiek praėjusiais, tiek šiais metais pradėjo eskaluoti temą, girdi, „savi šaudė į savus“. Kad mūsų oponentai anksčiau ar vėliau bandys skleisti žeminančias versijas, reikėjo tikėtis. Bent jau išvalgi valstybė turėjo suvokti, jog gali susiklostyti nepalanki situacija. Išvalgūs šalies vadovai taip pat privalėjo iš anksto numatyti taktiką, kurios mums derėtų laikytis, jei viešojoje erdvėje pasirodys priešiški pareiškimai. Man regis, vienintelis teisingas kelias buvo toks: ignoruoti, nepastebėti, neišgirsti. Juolab – jokių bandymų su oponentais ginčytis teismo salėje. Mat paduodami oponentus į teismą mes juos norom nenorom išgarsinsime, sureikšminsime ir išpopuliarinsime. O tuo pačiu – ir jų versiją.

Vienintelė teisinga taktika turėjo būti antivalstybinėms partijoms neleisti būti įregistruotoms, arba vėliau, paaiškėjus jų antivalstybinei veiklai, uždarytom. „Ginčytis teismo salėje“, kaip jūs sakote, su tokiais veikėjais, kaip A. Paleckis, iš tiesų nėra prasmės, tačiau būtina principingai atlikti teisminį tyrimą iki galo. Jeigu nebūtų sykiu vilkintos svarbiausios rezonansinės bylos – Medininkų žudynių, pulkininko V. Pociūno žūties ir kitos – visokio

plauko revanšistams nebūtų atvertas kelias. „Avinėlių tylėjimas“ – blogiausia taktika iš visų.

Netrukus minėsime Vasario 16-ąją bei Kovo 11-ąją. Atvirai kalbant, kuo toliau, tuo mažiau veržiuosi į viešus renginius, nes juose – vis daugiau dirbtinumo, nenuoširdumo, paviršutiniškumo, biurokratizmo. Net ir tos tautininkiškos eitynės, kuriose itin ryškiai pabrėžiamas lietuviškumas bei nacionalumas, vis mažiau bedomina. Ir jose pradedu išvelgti primityvumo, tiesmukiškumo, net bejėgiškumo elementų. Kartais net atrodo, jog kai kurios neva itin patriotiškos eitynės reikalingos vien organizatorių populiarumui kelti. Juk esama daug kitų būdų, kaip būtų galima stiprinti bei puoselėti lietuvybę.

Reikia skirti švenčių reikšmę nuo prisiplakėlių ir kolaborantų siekiamos naudos. Argi faktas, kad tikrų didvyrių nuopelnais bando prisidengti jų neturintieji, sumenkina mums svarbių datų minėjimą? Joks kitas lietuvybės puoselėjimas neturės apčiuopiamų padarinių, jei bus menkinamas Nepriklausomybės kovų atminimas.

Facebook'o erdvėje neseniai aptikau vieno pasipiktinusio patrioto komentarą, esą tik Lietuvos priešai gali per lietuviškas televizijas rodyti meninį filmą apie sovietų žvalgą Štirlicą. Bet juk tas sovietinis filmas išties meniškai, įtaigiai sukaltas. Per mūsų televizijas demonstruojamų primityvių filmų filmukų ir pigių pramoginių laidų jūroje ši meninė juosta – ne toks jau blogas pasirinkimas. O į priekaištą, jog pagal Juliano Semionovo romaną „Septyniolika pavasario akimirku“ sukurtas filmas meniškai liaupsina ne mūsų, ne lietuviškąją, pusę, atsakyčiau šitaip: sukurkime savų meninių filmų apie savus žvalgus, ir tada nereikės štirlicų. Tačiau didžiausia bėda, kad savų patriotinių ir tuo pačiu meniškai, įtaigiai, patraukliai sudėliotų filmų sukurti nepajėgiame. Žvalgų ir žvalgybinių operacijų turime. Prisiminkime turtingą tarpukario Lietuvos istoriją. O intriguojančių, nuotykinų, patriotinių filmų apie savo žvalgus per dvidešimt metų nepasirodė nė vieno...

Visa kabelinė televizija užkimšta rusiškais filmais, ir sovietinio laikotarpio, ir naujais. Komercinėms televizijoms daug paprasčiau įgarsinti esamas arba leisti senas juostas, nei ieškoti to, ko nepametė. Tačiau jei visas iki šiol sukurtas lietuviškas juostas, dokumentiką, animacinius filmus nuolat leistume į ekranus, ir ne vien per Lietuvos televizijos kultūros kanalą, paaiškėtų, kad nuveikta ne taip jau mažai. Šiuo metu didžioji dalis sukurtos produkcijos tiesiog dūla sandėliuose. Nerodo ir užsienyje puikiai dirbančių lietuvių režisierių darbų. Pažymėtinas faktas, kad po Sausio įvykių pradėta naikinti TV ir radijo fonduose esami archyvai, prisidengiant neva juostų trūkumu (!). Kita vertus, nestatomi nauji filmai iš mūsų istorijos, nėra kino epo. O jų turi būti dešimtys! Ir vėl prisidengiama tinkamų projektų nebuvimu ar pinigų stygiumi. Tai – jau rimta problema, kuri rodo tikslingą, sakyčiau, apskaičiuotą anti-propagandą, valstybinės reikšmės įvykių nutylėjimą galiniausiame nūdienos politinės ir visuomeninės įtaigos įrankyje. Pinigų atsiranda tik sekso laisvės išraiškai, ir netrukus paaiškės, kad lietuviai – aistringiausi ir mažiausiai suvaržyti moralinių tabu Europos Sąjungoje... Žmonės tokiais atvejais sako: „Būtų juokinga, jei nebūtų pikta.“ Ir dar sako: „Kieno vežime sėdi, to ir giesmę giedi“. Tad ir paklauskime, kieno rankose sutelkta politinė nacionalinio transliuotojo ir finansinių išteklių kino industrijai skirstymo galia?

O jūsų nerimas dėl fiktyvaus herojaus Štirlico, apie kurį prisimenu daugiausiai anekdotus, neturi pagrindo. Lietuvių jaunimas rusiškai nebemoka, net tada, kai mokosi šios sunkios kalbos mokyklose. Geriau reikėtų nerimauti, kada prasidės Bobo Maleno filmo apie Čiurlionį reklama ant visų stulpų, kad nepražiūrėtume premjeros. Beje, šiai meninei juostai sukurti, nepaisant lietuvių genijaus jubiliejinių metų, Lietuvos valstybė taip pat neskyrė nė cento.

Neturiu susidaręs kategoriškos nuomonės apie spektaklį, kuriame, kai kurių katalikų manymu, buvo išniekintas Kristaus paveikslas. Tiesiog nemačiau to spektaklio. Tačiau susipažinęs su viešojoje erdvėje pasirodžiusiais pranešimais, straipsniais, komentarais, norėčiau pateikti provokacinį klausimą. O kaip Lietuva būtų pasielgusi, jei mūsų teatrams

būtų pasiūlyta demonstruoti menišką, gilų, filosofinį spektaklį, kuriame mėtomi neaiškios kilmės daiktai į musulmonų pranašą Mahomedą? Man regis, tokio spektaklio Lietuvoje niekas nedrįstų parodyti. Ir visai ne dėl to, koks spektaklis – meniškas ar nemeniškas. Tiesiog šiuo konkrečiu atveju cenzūros smerkėjai bijotų musulmonų keršto ir pasielgtų būtent kaip cenzoriai. Šitaip sakau dar ir dėl to, kad esu gyvenęs musulmoniškuose kraštuose.

Lietuvoje rodomi Europoje pripažinti spektakliai. Jeigu toks kitose šalyse sėkmingai demonstruotas spektaklis su musulmonų simbolika būtų sukurtas, nematau priežasčių, kodėl jis nebūtų rodomas ir mūsų šalyje. Castelluci kūrinio nemačiau, tačiau akivaizdu, kad buvo sukeltas beprecedentis ažiotažas. Nežinau, kokia jo meninė vertė. Tačiau manęs nežavi postmodernistinės naujovės, kai specialiai „nuvainikuojami“ ne vieną amžių formuoti tradiciniai idealai, dažnai vien tam, kad išgarsėtum ir pasirodytum labai madingas ir drąsus. Toks „menas“ – tiesiog neskoningas. Fiziologinių reiškinių vyravimas tam tikrose meno srityse, spaudoje atgraso, daugiau nieko. Tačiau jei sąmoningai negatyviai naudojama reikšminga politinė ar religinė simbolika, galima mėginti įžvelgti ir kai ką daugiau. Viskas priklauso nuo režisieriaus motyvacijos ir talento, koku tikslu jis tai naudoja. Žmonės juk pagaulūs ir greitai pagauna esmę.

Lietuvos teisėsaugos pranešimai byloja, jog šalyje gausėja žmonių, kurie ne tik teisiami, bet ir nuteisiami dėl užgaulių, įžeidžiančių, netinkamų komentarų, pasirodžiusių internetinėje erdvėje. Daugėja ir baudžiamųjų bylų, kurias privataus kaltinimo tvarka žurnalistams kelia kritinių publikacijų „herojai“. Sutinku, kai kas tikrai nemoka naudotis teise rašyti kritiškus, bet neužgaulius komentarus. Sutinku, lietuviškoji žiniasklaida sunkiai serga. Vilniaus Universitete penkerius metus studijavau žurnalistiką, turiu beveik trisdešimties metų darbo stažą. Taigi manęs nuoširdžiai nedžiugina dabartinis žiniasklaidos lygis. Tačiau tokiais atvejais įžvelgiu ir bandymų įvesti, sustiprinti cenzūrą. Argi civilizuotoje, demokratinėje valstybėje galima bausti rašančius baudžiamąja

tvarka – prilyginti kriminaliniams nusikaltėliams? Juk tokių įstatymų seniai nebėra ES valstybėse. Nėra net Rusijoje. Taigi žurnalistai piktnaudžiauja savo teisėmis. O tie, kurie juos teisia, vertina, sukuria žurnalistinei veiklai itin nepalankias finansines sąlygas, dėl kiekvieno kritinio sakinio įsižeidžia ir reikalauja milijoninių kompensacijų, – nepiktnaudžiauja savo teisėmis?

Jūs gana taikliai apibūdinote situaciją ir faktiškai pats atsakėte į klausimą. Kadangi nesu žurnalistė, negaliu spręsti „virtuvės“ reikalų. Vis dėlto plika akimi matyti, kad stinga mūsų žurnalistikoje aktualių analitinių straipsnių didžiausiuose dienraščiuose ir savaitraščiuose, jie daugiausia aprašomieji, „mediniai“ arba angažuoti. Nesusiformavo objektyvi, kad ir tam tikrą apibrėžtą pasaulėžiūrą ar kelias atspindinti informacijos žinija, jos židiniai, išskyrus internetą. Jis tapo prieglobsčiu naujųjų laikų laisvamaniams. Tačiau žodžio kultūros trūksta ir ten, jei kalbame apie komentuotojus. Tik kultūros spauda išlaiko pakankamą lygį. Ketvirtoji valdžia serga kol kas nepagydoma priklausomybe nuo valdžios konfigūracijų. Kaip ir visos valdžios, ji labiausiai turi būti atskirta nuo kitų valdžių.

Viso pasaulio žiniasklaidoje ryškėja tendencija ieškoti sensacijų, sulėkštinti faktus, pateikti juos kuo paprasčiau. Piktnaudžiavimas galimybe per teismą pasiekti sau naudingų rezultatų gajus dėl to, kad susiniveliavę dorovės, nerašyto garbės kodekso įstatymai. Vien todėl svarbu įsteigti nors keletą aukščiausios analitinės žurnalistikos židinių, nepriklausomų nuo politikos skersvėjų, nes laisvas žodis, tiesos žodis yra svarbiausia demokratijos garantija.

Lietuvos pilietybė nebuvo suteikta vienai sportininkei. Tikriausiai pasielgta teisingai – pilietybė neturėtų būti dalinama avansu. Juolab nereikėtų Lietuvos pilietybės dalinti tiems, kurie, vaizdžiai tariant, Lietuvos vardą garsins vos keletą metų. O po to – didžiausia nežinia. Mūsų atšargumas turėtų būti suprantamas. Esame ne itin gausi tauta. Mes – ne Rusija, kur Vladimiras Putinas gali sau leisti pilietybę dalinti žymiesiems prancūzų aktoriams, o savus aktorius – pamiršti, jais nesirūpinti.

Prie to pridurčiau, kad reikia nepamiršti ją atimti tiems, kurie išduoda Lietuvos valstybę. *Persona non grata* – veiksminga priemonė, liudijanti, kad valstybė gerbia savo įstatymus.

Žurnalisto Gintaro Visocko pokalbis slaptai.lt su Daiva Tamošaityte 2013 m.

www.slaptai.lt, 2013 m. sausio 14 d.

Tai veikiau tendencija susidoroti su kitaminčiais

Dabar, kai viešojoje erdvėje vis labiau aktualizuojami seksualiniai reikalai, norėčiau ir pats prisiminti vieną, man regis, iškalbingą atvejį. Beje, bylojantį, ar įmanoma mums visiems taikiai sugyventi. Ogi kadaise dirbdamas „Literatūroje ir mene“ susipažinau su intelektualu, rašančiu prasmingas recenzijas apie vienos svarbios meno šakos kūrinius. Tas susipažinimas buvo neišvengiamas. Tuomet dirbau minėtame savaitraštyje, o jis kiekvieną savaitę į redakciją atnešdavo savo recenzijas. Be to, dažnai dalyvaudavo redakcijos gamybiniuose pasitarimuose, nepraleisdavo ir redakcijoje rengiamų triukšmingų, tačiau intelektualių kavos gėrimo pertraukėlių. Taigi šnekučiuodavomės apie viską – literatūrą, kiną, Lietuvą, jaunimą, prancūzišką vyną... Nesiginčydavome tik dėl ... seksualinių orientacijų. Kad tas išsilavinęs eruditas yra kitokios seksualinės pakraipos, pajutau greitai, nors apie tai, privalau pabrėžti, niekas niekad redakcijoje neužsiminė nei žodeliu, nei gestu. O jis niekam nerodė jokių užuominų. Tiesiog mes visi žinojome tą paslaptį, bet niekad nei garsiai, nei pusbalsiu apie tai neužsimindavome. Net tada, kai gausi „Literatūros ir meno“ redakcijos darbuotojų grupė išvyko į kelių dienų ekskursiją Lenkijon, taip nutiko, kad man su tuo intelektualu teko gyventi viename viešbučio kambaryje.

Bet tiek jis, tiek aš, tiek ir visi kiti „litmeniečiai“ vieni kitų atžvilgiu elgėmės itin korektiškai. Jokių šyptelėjimų, jokių kryptelėjimų. Todėl ir išlikome kolegomis. Jis nepiršo man savo seksualinių tiesų, aš nebrukau jam savo požiūrio į meilės reikalus. O juk galėjome labai greit ir mirtinai susipykti, jei tik jis būtų pabandęs man primesti savo elgseną arba aš būčiau bandęs „atvesti jį į doros kelią“. Taigi mes visi puikiai suvokėme, kad šiuo atveju tyla – pats išmintingiausias pasirinkimas. Ką norėjau pasakyti, prisimindamas šią istoriją? Ogi man sunku suprasti visus be išimties, kurie veržiasi viešai demonstruoti savo seksualinius nusiteikimus. Kuo jie garsiau demonstruos savąją filosofiją, kuo labiau veršis į gatves, tuo dažniau sulauks atmetimo reakcijos. Tikroji pagarba agresyviomis, įkyriomis, triukšmingomis akcijomis nepasiekiamas.

Niekada nemaniau, kad šis opus klausimas taps toks aktualus, kad visi bus priversti apmąstyti šią problemą ir susidaryti savo nuomonę. Dargi prievalomą ir tik tokią, kokia skelbiama oficialiai. Šitą pakraipą į Lietuvą kaip dovanėlę prie išsilavinimo dažniausiai parsiveždavo Prancūzijoje studijuojantys pavieniai menininkai, vienas kitas nomenklatūrininkas. Juos stebėjo saugumo struktūros ir tik tada, kai pradėdavo plisti venerinės ligos (tuomet rykštė buvo sifilis), imdavosi priemonių. Kontrolė buvo įmanoma, nes ir gėjų buvo nedaug. Kai situacija tampa nebekontroliuojama, kaip dabar, tenka keisti pažiūras...

Aš taip pat pažįstu homoseksualių asmenų, yra jų ir tarp kolegų, ir šiaip žinomų žmonių. Niekada neturėjau su jais jokių problemų, nes visada diskretiškai apeidavome šį klausimą, o bendraujame tik dalykiškai. Apie visus juos galiu pasakyti tik gerus žodžius. Dažnai jų intelektas gerokai lenkia vidutinį. Jie gali būti labai geri draugai. Konkrečių asmenų atžvilgiu esu labai tolerantiška. Ne man žinoti, kodėl ir kaip jie pasirinko tokį gyvenimo būdą. Tai labai asmeniška. O asmens erdvę visada gerbiu.

Štai viešojoje erdvėje pasirodė pranešimų, kad 72-ejų metų pensininkė iš Panevėžio mūsų teismų buvo nubausta beveik 400 litų bauda už interneto komentaruose išsakytą kritišką nuomonę apie

homoseksualus, „siūlydama juos sodinti į dilgėlyną“. Toji kritiška nuomonė atsirado po to, kai homoseksualai panoro rengti viešas eitynes. Jei homoseksualai nebūtų ruošęsi eitynėms, senolė, manau, greičiausiai nieko nebūtų parašiusi komentarų skiltyje. Šios istorijos pabaiga – liūdna. Panevėžio miesto apylinkės teisme senolei iškelta baudžiamoji byla. Teismas konstatavo, neva pensininkė viešai skatino neapykantą ir kurstė diskriminuoti homoseksualios orientacijos žmones, tyčiojosi iš jų. Kas tai? Tikrosios tolerancijos, demokratijos, žodžio laisvės paieškos? Nesugebėjimas susigaudyti, kas iš tiesų yra diskriminacija, kurstymas ir patyčios? Nejaugi nuoširdžiai tikima, jog baudžiamosiomis priemonėmis įmanoma ką nors priversti gerbti ir mylėti? Nejaugi nuoširdžiai manoma, jog pagarba ir supratimas pasiekiamas baudžiamųjų bylų ir baudų pagalba?

Iš tiesų negali priversti gerbti ar mylėti jokiais įstatymais. Kalbame ne apie meilę ir pagarbą, o įsitikinimų skirtumus. Tie skirtumai turėtų būti išlaikyti ir teisėje. Žmogus gali turėti savo įsitikinimus. Manau, kad gėjų paradai ir noras įtikinti visus dėl savo gyvenimo būdo – laikinas reiškinys. Juk negali homofobijos prilyginti nacizmui, stalinizmui ar antisemitizmui. Tai visai kito svorio kategorijos.

Prancūzijos Baskų krašto miestelio meras atsisakė „sutuokti“ du vyrus, gyvenančius jo savivaldybės teritorijoje, tapdamas oficialiu pareigūnu, nepaklususiu naujam šalies įstatymui, numatančiam galimybę „tuoktis“ tos paties lyties asmenims. Taip rašo lifesitenews.com. Minėtam merui gresia laisvės atėmimas iki penkerių metų arba bauda iki 75 tūkst. eurų (259 tūkst. litų). Tačiau meras sako, kad „eis visą kelią iki kartuvių“, priešindamasis tokiam įstatymui. Įdomu, kuo visa tai baigsis. Bijau, kad meras bus nubaustas. Nors, mano supratimu, tikrai civilizuo-ta, demokratinė visuomenė turėtų pasielgti priešingai. Jei meras turi pažiūras, kurios jam neleidžia laiminti vienos lyties asmenų santuokų, homoseksualai turėtų tiesiog susirasti būtent tokį merą, kuris savo noru, niekieno neverčiamas, sutuoktų du vyrus arba dvi moteris. Ir jokių

būdu nebaustų to, kuris nepritaria homoseksualų vestuvėms. Juolab – neverstų mero elgtis nusižengiant savo įsitikinimams ir jausmams.

Na, tikrai stebime visą laviną panašių procesų. Istorija parodys, ar bausmės pagrįstos. Piniginių baudų dydis rodo, kad tai veikia tendencija susidoroti su kitaminčiais.

Gegužės 21 dieną Paryžiaus Dievo Motinos katedroje nusižudė vienas iš Prancūzijos dešiniųjų radikalų ideologų Dominykas Veneris (Dominque Venner). „Kad išvengtų smurto eskalavimo, judėjimo prieš tos pačios lyties santuokas lyderiai turėjo tuo pasinaudoti, idant nutrauktų skatinimą“, – mano „Le Nouvel Observateur“ žurnalistas Tjeri de Kabariu (Thierry de Cabarrus). Publikacijos autoriaus nuomone, „radikalusis intelektualas“ D. Veneris netaps pirmuoju „Visų manifestacijos“ (*Manif pour tous*) kankiniu. Maža to, jo poelgis suteikia jau nebeįstengiantiems kontroliuoti judėjimo organizatoriams dingstį atsisakyti kovos, mano apžvalgininkas. Girdi, D. Venerio gerbėjai turėtų susimąstyti. O mano nuomonė būtų tokia: susimąstyti turėtų abi pusės.

Galvoju, kad Venerio poelgis nėra be pagrindo. Juk žmogus paaukojo savo gyvybę. Vadinas, jis norėjo kažką pranešti. Paskelbti kažkokią žinią, jo nuomone, svarbią. Reikėtų susimąstyti: kas tokį garbų žmogų privedė prie tokio kraštutinio veiksmo?

Gydytojas psichoterapeutas Gintautas Vaitoška dienraštyje „Respublika“ (publikacijos autorė – Kristina Daugelytė) yra pastebėjęs, kad šiandienėje Europoje ir pasaulyje mokslui tenka grumtis su genderizmo ideologija, kuri paremta filosofinėmis manipuliacijomis, bet ne įrodymais. Mokslininkas kritikavo Stambulo konvencijoje siūlomas „socialinės lyties“ ir „socialinės tapatybės“ sąvokas.

„Lietuva verčiama pasirašyti Stambulo konvenciją, nukreiptą prieš smurtą prieš moteris. Tarp 11 tūkst. žodžių yra 3, kurie apverčia visą tvarką. Pasakoma, kad negalima diskriminuoti dėl lyties tapatybės.

Skamba gerai, kodėl gi diskriminuoti? Tačiau atidžiau paskaityt, kas yra lyties tapatybė, kitus ES dokumentus, matome, kad tai tokia lytis, kokią gali laisvai pasirinkti. Vyras gali nuspręsti būti moterimi, vyru, lytiškai plaukiojančiu, visalyčiu, translyčiu, transseksuali, androgenu, belyčiu... Australijos žmogaus teisių komisija pateikia net 23 lyčių variantus“, – apie Europos ir pasaulio modernybės dienraščiui „Respublika“ pasakojo G.Vaitoška. Ką byloja bandymai paneigti arba ignoruoti motulės Gamtos dėsnius? Norima sumažinti žmonių skaičių? Bet jei ši versija teisinga, tai reikėtų, kad mažės tik europiečių. Indija, Kinija, musulmoniški kraštai tikrai nebando neigti Gamtos dėsnių.

Visada tolerantiškas atsakymas į šią problemą buvo ne moralinis, o būtent tas, kad gėjai negali gimdyti vaikų. Dabar bandoma išspręsti ir šį klausimą. Įvaikinti pamestinukus arba dirbtinio apvaisinimo būdu (surogatinė motina). Bet aš niekaip nesuprantu tokio lyčių daugialypumo. Iš kur visa tai? Reikės pastudijuoti... Man tokia klasifikacija nukrito kaip iš dangaus. Gyvenime tokio poreikio nepastebėjau.

Lietuvių tautinio jaunimo sąjungos pirmininkas Julius Panka yra viešai paklausęs: kodėl jei vyras nusprendžia, kad jis – Napoleonas Bonapartas, jis yra gydomas vaistais ir stacionare, o jei nusprendžia, kad jis yra moteris, jį pradeda ginti Stambulo konvencija?

Todėl, kad tokia dabar yra teisinė padėtis. Bet visas šis sambrūzdis man atrodo lėkštas. Man labai įdomus vyrų sankirtis. Vieni prieš, kiti – už. Kadangi nesu vyras, bet stebiu pasaulį, pamėginsiu atsakyti jų akimis. Vienas draugų šioje diskusijoje pasakė vienareikšmiškai: nežinau kaip dėl tų penkių procentų „iš prigimties“, bet likusieji yra pedofilijos aukos. Buvo išprievartauti ankstyvoje vaikystėje ar paauglystėje ir „padaryti“. Tai suvokiu. Tai – faktas. Yra toks reiškiny. Ir psichologų išvados, kad tas, kas buvo išprievartautas vaikystėje, bus pažeidžiamas ir visada nusileis bet kokiam diktatui. Aukos paprastai tyli. Tai patogu. Paliekant nuošaly etinį aspektą, keista kas kita. Nutylima kita šio reiškiny pusė. Štai Niujorke 1993 metais, kai vaivorykštinė

revoliucija buvo įsibėgėjanti, o Lietuvoje tebebuvo ramu, Manhatene ir ypač Grinvič Vilidže kiekvienoje gėjų kavinėje languose mačiau plakatus, kurie skelbė: „Gay men crisis!“ ir „AIDS walks New York“. Tai šiurpino. Dabar manau, kad taip bandyta įspėti apie pasekmes, laikytis atsargumo. Kodėl to nėra Lietuvoje, kurią jau pasiekė ši banga? Kodėl mūsų vaikai viliojami „saugiu pasirinkimu“, nors taip nėra? Yra statistika, kad tarp gėjų liga plinta žaibiškai, ir kas trečias miršta nuo jos nesulaukęs nė penkiasdešimties metų. Prezervatyvai apsaugos neužtikrina. Moksliskai pasidomėjus tokiu gyvenimo būdu, fiziologiniais ir psichologiniais procesais, bendravimo ypatybėmis, niuansais, simpatijų randu nedaug.

Tai, kas dabar vyksta, yra tiesioginis tokio gyvenimo būdo propagavimas. Kito tikslo ar prasmės demonstruoti, nuolat į save atkreipti dėmesį juk nėra. Jo rezultatą apibūdina italų filosofo ir intelektualo Džianio Vatimo žodžiai, kad Italijos mokyklose tarp vienuoliktokų pusė berniukų – gėjai. Tokio amžiaus? To siekiama ir Lietuvoje. Ir pamąstykime, kas laukia lietuvių moterų? Visavertis vyras, su kuriuo būtų galima kurti saugią šeimą, taps retenybe. Nuolat didės rizika užsikrėsti mirtinomis lytinėmis ligomis ir pan. Motinoms kyla teisėtas klausimas, kam jos augins sūnus, kas pratęs giminę? Tai ne nuogaštavimas ar emocijomis grįstas priešiškusimas, bet statistika ir gana tikslios prognozės. Todėl šeima natūraliai tampa kliūtimi ir skelbiama „atgyvena“.

Genderizmo ideologiją aptariau mokslo straipsnyje „Moteriškasis principas: filosofinis konstruktas ar realija?“, kuris buvo skelbtas *Naujosios Romuvos* žurnalo trečiame pereinamųjų metų numerioje (2012 Nr. 3). Man buvo įdomus kitas, ontologinis to reiškinių aspektas, kurį tyrinėčiau krikščionybės ir indų metafizikos šviesoje. Trumpai pasakysiu, kad padariau išvadą, jog ši ideologija yra to paties patriarchalinio mąstymo ir vyriškojo galios diskurso tąsa. Tai patvirtina ir faktas, kad moterų vadovaujamos institucijos tapo šios ideologijos įrankiais, nors atrodytų, kad moterys turėtų mąstyti kitaip. Ne visos yra feministės, bet yra priverstos vykdyti svetimą valią. Jei norite sužinoti mano požiūrį, siūlau straipsnį, argumentuotą moksliniais teiginiais, paskaityti.

Žurnalisto Gintaro Visocko pokalbis slaptai.lt su Daiva Tamošaityte 2013 m.

www.slaptai.lt, 2013 m. birželio 19 d.

Rizikingi bandymai išrasti dviratį su keturkampiais ratais

Jei tik būtų mano valia, ypatingai daug dėmesio neskirčiau renginiams, analizuojantiems ištis įspūdingą mūsų Atgimimo pradžią – šimtatūkstantinius mitingus Vingio parke, Sąjūdį, Baltijos kelią ar pergalę gūdžią Sausio 13-osios naktį. Tokia pozicija galbūt kai kam pasirodys net šventvagiška. Juk anuomet tikrai buvome drąsūs, vieningi, išmintingi. Šito neatimsi, neišbrauksi, nepaneigsi. Ir vis dėlto per dažnai ir per ilgai mėgautis anų dienų didybe nederėtų. Man regis, kad tie, kurie nesiliauja pasakoje, kaip pasiaukojančiai saugojo tuometinę Aukščiausiąją Tarybą ar tvirtai susikibę rankomis stovėjo Baltijos kelyje, tiesiog bijo galvoti apie niūrią dabartį ir miglotą ateitį. Tada žinojo, ką ir kaip privalo daryti. Dabar – nežino, kaip privalėtų elgtis. Tad nieko kito ir nelikę, kaip tik prisiminti, kokie šaunūs buvome prieš du dešimtmečius. Ar aš neteisus?

Manau, kad jubiliejinės Sąjūdžio datos vertos paminėti, juolab, kad ne vienas sąjūdininkas iškilmingose 25-mečio kalbose išreiškė rūpestį dėl tų problemų, apie kurias kalbate. Kita vertus, renginių pompastika dažnai slepia tuštumą. Griežtai kalbant, Sąjūdis, kurį išskėlė ir sutelkė visos Lietuvos žmonės, buvo panaudotas priešiškų jėgų ir greitai užgesintas, o jo pagrindiniai

tikslai neįgyvendinti. Kas buvo padaryta, tai pagal priežodį: „Gera pradžia – pusė darbo“. Svarbiausi laimėjimai – išvesta sovietų kariuomenė, įstota į NATO, iškovotas tarptautinis nepriklausomos Lietuvos pripažinimas. Tačiau vėlesnė tiek užsienio, tiek vidaus politikos raida rodo mažėjantį valdžių savarankiškumą ir pastangas rūpintis pirmiausia savo žmonėmis ir valstybės interesais, įgyvendinant Konstitucijoje nubrėžtas gaires. Iš dalies tai objektyvu, nes jauni valstybei sustiprėti sąlygomis, kai buvo svetingai atsiverta įvairiausioms pasaulio įtakoms ne visada pajėgiant išvelgti, kad su saldiniu įvyniojama ir supuvusi prekė, kad už ES paramą teks mokėti prisimant ir valstybių senbuvių problemas, buvo išties nelengva. O dabar – dar sudėtingiau.

Lietuvoje politikai, žurnalistai, interneto komentatoriai vis dažniau atsiduria teisiamųjų suole dėl pateiktų versijų, kurios neatitinka oficialios valdžios pozicijos arba kurias sunku pagrįsti konkrečiais, neginčijamais įrodymais. Teisiamųjų suole privataus kaltinimo tvarka atsiduria ir dėl per daug aštrių, per daug tiesmukiškų palyginimų, vertinimų, nuomonių. Be abejo, civilizuotose visuomenėse žodžio ir spaudos laisvė privalo turėti konkrečius barjerus, kurių peržengti nederėtų niekam. Tačiau nejaugi tikrasis civilizuotos visuomenės interesas – paduoti per aštriai rašantį oponentą į teismą, iš jo prisiteisti solidžią sumą pinigų ir tuo pačiu nutildyti? Gal tikrasis civilizuotos visuomenės interesas – ginčytis laikraščiuose, portaluose, diskutuoti televizijos laidoose? Omenyje turiu kad ir Prezidento Valdo Adamkaus, ir žurnalisto, dabartinio Seimo nario Valdo Vasiliausko istorijas.

Leistino ir neleistino ribos visais laikais buvo labai reliatyvios. Aiškiausios turbūt – tik totalitarizmo sąlygomis. Demokratinėse visuomenėse daug kas priklauso nuo teisėjo ar įstatymų leidėjo lankstumo bei, sakyčiau, proto. Kuo stipriau laikomasi įsikibus į raidę ir neatsižvelgiama į individualią situaciją, įstatymai taikomi mechaniškai, tuo mažiau teisingumo. Kadangi vartotojiškoje visuomenėje daug kas priklauso nuo materialinio suinteresuotumo, natūralu, jog stengiamasi išnaudoti kiekvieną įstatymų

spragą arba juos traktuoti kuo palankiau pinigų ir galią turinčiųjų naudai. Atrodytų, kad galimybė per teismus iškovoti reikiamą rezultatą, apginti garbę ar interesus yra demokratiška teisė. Tačiau realiame gyvenime viskas yra sudėtingiau ir iš tikrųjų daug kas priklauso nuo teisėjo sąžiningumo bei profesinio pasirengimo.

Kuo stipresnė demokratija, tuo didesnė joje nuomonių įvairovė ir diskusijos viešojoje erdvėje. Šią banalią tiesą verta prisiminti, kai norime įvertinti demokratijos lygį Lietuvoje.

Mano manymu, jau ir Lietuvoje puoselėjamas vadinamasis politinis korektiškumas, kuris, anot buvusio disidentu Vladimiro Bukovskio, blogiau už leninizmą. Prisiminkime prieš kurį laiką leidinyje „Naujasis židinys“ paskelbtą pokalbį su žymiu sovietinių laikų disidentu V. Bukovskiu „Politinis korektiškumas – blogiau už leninizmą“. Štai labiausiai įsidėmėtina citata: „Dabar cenzūra pasiekė tokią ribą, kad, manau, Šekspyras mūsų laikais nebegalėtų rašyti. Daugelio jo kūrinių nūnai statyti nevalia: „Venecijos pirklys“ – antisemitizmas, „Otelas“ – rasizmas, „Užsispyrėlės sutramdymas“ – seksizmas... Netgi į „Romeo ir Džuljetą“ viena mokytoja atsisakė vesti savo mokinius, pareikšdama, jog tai „šlykštus heteroseksualinis šou“ ir ji ten mokinių nevesianti! Taigi cenzūra dabar jau masinė ir netgi palaikoma baudžiamosios teisės. Prancūzijoje vienas Nacionalinio susirinkimo deputatas neseniai viešai pajuokavo homoseksualizmo klausimu – ir jam priteisė sumokėti baudą, jei neklystu, 20 000 eurų. Dabar tai dar tik bauda, o vėliau pradės sodinti į kalėjimą...“ Kaip Jūs vertintumėte tokią nuomonę?

Man imponuoja Vladimiro Bukovskio drąsa kalbėti tai, kas, jo nuomone, yra tiesa. Dažniausiai tiesą sako arba lagerius ir kalėjimus iškentę disidentai, kovotojai už žodžio laisvę ir žmogaus teises, arba represijų nepatyrę ir todėl rizikuojantys savo gyvenimais idealistai. Tikrovė yra tokia, kad pastangos pagerinti skriaudžiamųjų arba likimo nuskriaustų žmonių grupių padėtį įstatymais ir taikant bausmes už jų pažeidimus yra sveikintinas siekis, tačiau reikia žiūrėti, kad lazda neatsisuktų kitu galu. Marginalines grupes

paskelbus lygiateisėmis ir lygiavertėmis, jos tokiomis automatiškai netampa. Pavyzdžiui, neįgalusis iš prigimties ar juo po avarijos tapęs žmogus sveikas nebebus, bet galima ir reikia keisti požiūrį į jį, užtikrinti jam orų gyvenimą. Kurioziškos situacijos atsiranda tada, kai priežastis supainiojama su padariniais. Tai yra, kai įstatymai konstruojami ir priimami remiantis empiriškai klaidingais teiginiais. Siekiant visiško politinio korektiškumo reikėtų uždrausti didžiąją dalį pasaulio literatūros ir meno. Tačiau žmonijos istorija nėra *tabula rasa*, neįmanoma viską pradėti nuo nulio lyg utopijos šalyje. Kai ką reikia nuolat atsiminti, kad klaidų būtų išvengta.

Nemanau, kad vien socialinės priemonės gali iš esmės pakeisti žmonių gyvenimą ir iš karto sukurti rojų. Žmonėms būdinga nematyti reiškinį visumos, todėl vienas problemas iškeliant į pirmą planą, nukenčia kitos, gal net svarbesnės. Visada išlieka ir grėsmė, kad geromis idėjomis piktnaudžiaus mažiau sąmoningi piliečiai. Geriausiai šias problemas sprendžia ir spręš civilizacijos, kurios neatmes, bet gerbs aukštesnės nei žmogaus valios buvimą. Be abejo, turiu galvoje Dievą ir pagarbą dvasinėms vertybėms, kurios niekur nedings, tik tolesnėje žmonijos išsivystymo pakopoje įgaus brandesnius pavidalus. Kuo daugiau tikėjimo (ne fanatizmo!), tuo daugiau saviraiškos laisvės ir tikrojo pakantumo. Komunistai buvo uždraudę religijas ir teigė, kad Dievo nėra. Tačiau ar dėl to Dievas išnyko? Išnyko komunizmas. Tai tinka bet kuriai prievartinei ideologijai, kad ir kokių „pažangių“ motyvų skatinamai. Jei gu žmonės tokiomis sąlygomis negali atvirai reikšti savo įsitikinimų, jie gali juos puoselėti širdyje ir elgtis pagal sąžinę, nebūtinai rengti demonstracijas. Anksčiau ar vėliau dirbtinės struktūros subyra, o išlieka tik tos vertybės, kurios žmogų kelia ir civilizuoja, įprasmina jo buvimą pasaulyje.

Viena iš paskutiniųjų keistenybių – Europos Sąjunga puoselėte puoselėja politikorektiškumą, tačiau, man regis, tik į vieną pusę. Taip, privatus žmogaus gyvenimas neturėtų būti narpliojamas ir analizuojamas be jokių stabdžių ir išlygų. Net ir žymūs aktoriai, ir garsūs politikai turi teisę į privatumą. Tad suprantu, kai garsenybės bylinėjasi su spaudos leidiniais ar televizijomis. Tačiau ryškėja ir keista europietiška tendencija: tarsi įteisindama privataus gyvenimo neliečiamumo tradicijas,

Europa tuo pačiu pradeda vis akivaizdžiau kištis į šeimų gyvenimus, nurodinėdama, kaip tėvai privalo auklėti savo vaikus. O tokio kišimosi lyg ir neturėtų būti: jei gerbiame privatų gyvenimą, tai privalome gerbti ir šeimos gyvenimą. Žinoma, vaikų negalima mušti, negalima terorizuoti, juo labiau nežmoniška juos seksualiai išnaudoti. Dėl tokių draudimų normalūs žmonės neturėtų ginčytis. Nuo tokių tėvų vaikai privalo būti apsaugoti. Bet nejaugi tėvai nebegali imtis jokių poveikio priemonių prieš savo neklauzadas berniukus ar mergaites?

Pavyzdžiui, iki šiol su didele pagarba ir dėkingumu prisimenu daug savo buvusių mokytojų iš tuometinės Vilniaus 7-osios vidurinės mokyklos. Privalau pabrėžti, kad nuo tų labiausiai gerbtinų mokytojų esu susilaukęs ir niukso, ir užsuktos ausys ne sykį raudonavo, ir kai kurie epitetai žeidė užgautą vaiko savimeilę. Bet prisimindamas anuos laikus galiu tik pasidžiaugti savo mokytojų griežtumu. Esu dėkingas jiems, kad buvo griežti. Deja, šiandien jie, vaizdžiai tariant, sėdėtų kalėjime...

Deja, žmonija iki šiol neišrado nieko geresnio, nei šeima. Šeima yra makropasaulio mikromodelis. Joje natūraliai įgyjama gyvenimo patirtis – ir karti, ir saldi. Šeima, kaip visos kitos žmogaus plėtotos institucijos, nėra ideali savaime, tačiau vietoj jos pasiūlyti ką nors geresnio kol kas nepavyko jokiems socialinės inžinerijos strategams, o jų buvo visokių kryptų. Ir negali pavykti, nes šeima kaip tokia klostėsi daugelį šimtmečių, buvo visokių jos variantų – ir išplėstinė, ir branduolinė kaip dabar, ir islamo įteisinta daugpatystė (poligamija), ir Tibete egzistuojančios daugvyrystės formos (poliandrija) – tačiau visos šios šeimos rūšys iš esmės skiriasi tik kultūriškai padiktuotomis būtinybėmis, bet ne esme. Šeimos esmė – motinystė. Visose kultūrose motina ir visa, kas su ja susiję, yra švenčiausia, gražiausia žmogaus gyvenimo patirtis. Moteris perduoda vaikams meilę, išmintį, savo tautos tradicijas. Todėl kai kalbame apie socialiai konstruojamas lytis, eksperimentus su šeimos institucija, atsiremiamė ne į gamtinį reiškinį, bet labai rizikingą bandymą išrasti dviratį su keturkampiais ratais.

Karai, totalitariniai režimai, nelaimės daug našlaičių palieka be motinos. Sunku pasakyti, kada prasidėjo tas nuosmukis. Atsirado vaikų darželiai,

internatai, vaikų namai, prekyba žmonėmis, o be šito – daugybė žiojėjančių visuomenės žaizdų, kai vaikai vaikatauja arba net pardavinėjami skurdą kenčiančių tėvų trečiojo pasaulio valstybėse. Daugybė vaikų visame pasaulyje miršta iš bado, serga arba negauna jokių galimybių mokytis. Tačiau kuo tvirtesnė tradicinė visuomenės sąranga, tuo geriau ji tvarkosi su šiomis negandomis.

Palyginti su šiomis problemomis normalioje šeimoje augančių vaikų „nepriežiūra“ yra iš piršto laužtas melas. Tai negarbinga manija kontroliuoti ir kištis į sferą, kuri turi būti privati. Kitas klausimas, kam tai naudinga.

Man atrodo, kad visas revoliucijas ir maištą prieš tradicinę visuomenę kelia motinos meilės nepatyrę, vaikystėje skaudžias traumines patirtis įgiję individai. Nes kai pabandau įsivaizduoti save to vaiko, kuris auga alternatyvioje „šeimoje“ ar valdiškuose namuose, jauseną, nupurto šurpas. Iš esmės tai nėra išsilaisvinimas iš šeimos despotizmo, bet tų pačių netekčių įtvirtinimas.

Įsiminė Vilniaus arkivyskupo metropolito Gintaro Grušo kalba, pasakyta birželio 3 d. Seime minint Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio dvidešimtpenketį. Čia pateikiu tik nedidelę ištrauką. „Vis gausiau matome su europiniu „prekės ženklų“ mus pasiekiančių teisės produktų, ardančių pamatą, iš kurio kilo Sąjūdis ir kuris yra mūsų tautos gyvybinė atrama. Bandydami teisiniais Trojos arkliais įsiskverbti į mūsų įstatymų sistemą, jie pirmiausia įvairiais būdais mėgina susilpninti šeimos institutą – Lietuvos branduolį, kurį pati mūsų Konstitucija pristato kaip visuomenės ir tautos pagrindą. Tai daroma piršte peršant konvencijas ir deklaracijas, kurios ištrina skirtumą tarp vyro ir moters, tarp tėvo ir motinos, tyliai diegia genderizmo sąvokas. Antai Vilniaus savivaldybė vaikų priėmimo į darželį anketoje jau nurodo, kad yra Tėvas I ir Tėvas II. Prisidengus vaikų ar moterų teisių gynimu stengiamasi sumenkinti abiejų tėvų skirtingą, bet vienodai svarbų vaidmenį šeimoje ir šeimos autonomiją. Juvenalinės justicijos kaip neva visuotinės civilizuotos praktikos vardu siekiama apriboti tėvo ir motinos teises auklėti savo vaikus. Žinoma, smurtas prieš vaiką yra

neleistinas, tačiau artėjama prie kraštutinumo, kai pakartotinis raginimas susitvarkyti savo kambarį, padaryti namų darbus imamas laikyti psichologiniu smurtu, dėl kurio tėvai gali būti baudžiami. Jei valstybė imasi tokiu mastu kištis į vaikų auklėjimą, ar neatsitiks taip, kad pagarbos savo kraštui, jo simboliams diegimas, religinis ugdymas pagal šeimos tradicijas ateityje bus priskirtas psichologinio smurto atvejui?‘

Visiškai akivaizdu, kad lietuviai yra morali tauta, sukūrusi savo etikos kodeksą, kuriai gali būti svetimos kitų tautų jausenos. Pavyzdžiui, anglai vaikus nuo mažens atiduoda į internatus arba juos augina tarnai. Galima vaizdingai pasakyti, kad šuo anglui artimesnė būtybė. Anglai visais laikais garsėjo atšiaurumu vaikams ir distancija, kurią lietuviai laikytų psichologiniu smurtu. Garsusis britų individualizmas pagrįstas gana žiauriomis priemonėmis, dar visai neseniai mokyklose fizinės bausmės buvo normalus dalykas, ir net prestižiniuose koledžuose jaunuoliai auginami spartietiškomis sąlygomis. Įsivaizduoju, kad tokiai tautai su stora oda juvenalinė justicija visai kaip tik.

Dėl smurto šeimose. Be abejo, jis egzistuoja. Tačiau pripažinkime, kad daugiausia smurtauja vyriškosios lyties asmenys. Kodėl? Galėjo matyti tokį patį pavyzdį, bet iš esmės, manau, yra daug gilesni dalykai. Šiuolaikiniam vyrui labai sunku įtvirtinti save kaip asmenybę ir šeimos galvą, uždirbti pakankamai pinigų. Kiekvienam vyrui svarbu kontroliuoti situaciją. Jei jis praranda kontrolę, įsijungia psichologiniai mechanizmai, agresija. Pabrėžiu: tai visai natūralu, tokia vyro sąranga. Ji gali būti nukreipta į išorę arba vidų. Į vidų nukreipta agresija apima ir šeimą – tai irgi natūralu, nes šeimą vyras suvokia kaip savo nuosavybę arba žmones, už kuriuos jis atsakingas. Vyras negatyvius jausmus ir nesėkmes kaupia ilgai, kurie pratrūksta netyčiais padariniais. Tai ne šeimos, o visuomenės problema. Priėmus įstatymą dėl smurto šeimoje, greitai išryškėjo pasekmės. Esu kalbėjusi su policininkais, kurie vykdo šį įstatymą. Paaiškėjo, kad atskyrus smurtaujančią vyrą nuo šeimos, problemos tik pagilėja. Jo agresija nesumažėja, priešingai, žmogus nesusitvarko su kraštutine situacija. Grėsmių padaugėja, šeimai nepadedama. Nepadedama ir tam vyrui. Iš kur tiek savižudybių? Juk žudosi irgi daugiausia

vyrai. Vadinasi, tokios konvencijos ir įstatymai problemų nesprendžia, geriausiu atveju atitolina sprendimus. Ne įstatymai *post factum*, o smurto prevencija gali ištaisyti padėtį. Sportas, skautų stovyklos, treniruotės, užklasiniai užsiėmimai, klubai, kuriuose berniukai, būsimi vyrai, būtų auklėjami visaverčiais piliečiais – tokia turi būti valstybės strategija. Turi būti skiriama kuo daugiau pinigų šiam tikslui. Kuriamos darbo vietos. Kol padėtis yra tokia, kokia yra, prarandame savo valstybės ateitį.

Tai, kad lietuviai yra verčiami pasirašyti visokio plauko konvencijas, jau savaime yra prievartinis reiškinys. Metropolitai Gintaras Grušas išreiškia daugelio lietuvių pasaulėžiūrą ir polinkį nesitaikstyti su iš šalies primetamais abejotinos vertės socialiniais eksperimentais, gina prigimtinių žmogaus teisių tikėti, atlikti religines pareigas. Tokios pozicijos ir reikėtų laikytis.

Žurnalistas Tomas Čyvas savo asmeniniame bloge yra užsiminęs, jog jam keista, kad iš tų vaikų, į kuriuos Norvegijoje šaudė liūdnei pagarsėjęs Breivikas, niekam nė mintis nekilo priešintis. Visi klusniai laukė mirties. O juk buvo galimybių ir pasipriešinti, ir nuginkluoti užpuoliką. Aukų buvo šimtus kartų daugiau. Bet jos apsiginti nesugebėjo. Net nebandyta apsiginti. Apie ką tai byloja – apie blogą ar gerą vaikų auklėjimą?

Norvegijoje buvau ne kartą, ir galiu pasakyti, kad norvegai daugeliu atvejų – pavyzdinė nacija. Norvegijoje labai stiprios bendruomenės, gerai sutvarkyta infrastruktūra, socialinė gerovė. Norvegai taikūs ir sąmoningi žmonės. Sakykim, jų nepriklausomybės diena – didžiausia šventė. Tautinis jausmas labai stiprus. Kartu norvegai gerai įgyvendina vadinamąsias žmogaus teises. Jie su džiaugsmu įsivaikina juodaodžius ar azijiečius vaikus, juos lepina. Visa tai mačiau savo akimis. Todėl klausimas dėl norvegų auklėjimo nekorektiškas: Breiviko atvejis buvo anomalija šios tautos gyvenime. Kelčiau klausimą kitaip: kodėl Amerikoje vaikai terorizuoja mokytojus, kodėl nuolat ateina į mokyklą su ginklais ir visus iššaudo? Juk ne Norvegija, o Amerika daug kam yra svajonių šalis...

Latvijos Prezidentas Andris Bērzinis neseniai viešai pasakė: „Vaikydami ES direktyvų vykdymo, Latvija gali neišlikti kaip nepriklausoma valstybė“. Tai pirmas ir kol kas vienintelis viešas kritiškas ES valstybės vadovo posakis apie Briuselio įstatymus. Žinoma, pats pirmasis kritiškai apie Briuselį viešai prabilo Didžiosios Britanijos premjeras Deividas Kameronas.

Neįsivaizduoju, kad artimiausioje ateityje tokius pareiškimus darytų Lietuvos aukšti asmenys, ypač, kai artėja pirmininkavimas ES. Galvoju, kad ši patirtis daug duos. Dabar matyti karštligiškas pasirengimas šiam procesui, stengiamasi pasirodyti. Bet euroskeptikų irgi turime, kurie daug rašo ir kalba. Manau, kad svarbiausia palikti atsarginius išėjimo variantus, tai – geros diplomatijos sąlyga. Tas pats V. Bukovskis numatė ES subyrėjimą ir sustiprėjusius etninius konfliktus. Kartu ir ekonominę prarają. Lietuva nėra tokia stipri, kad atsilaiktų galimų kataklizmų akivaizdoje. Jais netruktų pasinaudoti stipresniųjų kaimyninių šalių politikai. Kita vertus, dar nesame tiek giliai „įmerkę uodegą“. Pavyzdžiui, jokių būdu nesiūlyčiau jungtis prie eurozonos ir įsivesti eurą, kol finansinė bankų situacija ES nesistabilizavo. Reiktų jaudintis ir dėl užsienio skolų. Esame NATO šalis, daug ką galima sutvarkyti ir be ES. Manychiau, protingo išlaukimo taktika būtų geriausia. Tačiau gyvenimas parodys, kaip suksimės lemiamais momentais.

Taigi kokie tikrieji šiandieninės Lietuvos rūpesčiai? Emigracija, menkas gimstamumas, savos pramonės, įskaitant ir atominę jėgainę, nebuvimas, lietuvių kalbą nustelbianti anglų kalba, Lenkijos spaudimas, Rusijos šnipai, tendencinga lietuviškoji Temidė? Koks pats didžiausias lietuviškasis Achilo kulnas?

Lietuva kol kas yra kaip donoras: pusdykiai atiduodame visa, ką turime geriausia. Žmones, išteklius, žemes, galios svertus. Švaistomės, lyg būtume milijardinė nacija. Tačiau reikia pasverti, kiek kraujo lietuviai gali nuleisti savo tautai, kad ji tiesiogine prasme išliktų. Nesileidžiant į problemas, kurias visi žinome, turėtume paklausti tų, kurie veda Lietuvą į ateitį: ar gerai

apskaičiuotas rezervas, ar turime atsarginius planus, ar galėsime apsiginti tiesioginės grėsmės akivaizdoje? Norėčiau išgirsti ne pažadus, ne statomų oro pilių brėžinių reklamas, bet nuoširdų rūpestį mūsų žmogumi. Lietuva per amžius buvo prieglobstis įvairioms tautoms, kurios čia klestėjo ir jautėsi savos. Galime didžiuotis litvakų kultūra, kuri būtų nesusiformavusi jokioje kitoje pasaulio vietoje. Išnykus Lietuvai, išnyks ir galimybė eilinį kartą pasinaudoti jos svetingumu. Ką jau kalbėti apie unikalią lietuvių kultūrą, turtingiausią Europoje žodyną, laimėjimus teatro, literatūros, muzikos, meno srityje. Nepamirškime ir to, kad stipriausias pasaulio žmogus yra lietuvis – Žydrūnas Savickas. Su geromis žydromis vaiko akimis. Turime daug pasaulio čempionų! Žinokime, kad kitos tautos yra perdėm užsiėmusios savimi, kad suvoktų mūsų rūpesčius ir lūkesčius. Jos turi nepalyginti daugiau problemų (ar sekate CNN ir kitas žinių stotis?). Tai ir karai, ir stichinės nelaimės, ir imperinis ar kolonijinis paveldas, kurio Lietuva neturi. Kartais galime kaimynams atrodyti stipresni, nei esame. Todėl tuo Achilo kulnu įvardyčiau nemokėjimą pasinaudoti savo galimybėmis ir pranašumais. O galėtume kai kuriais atvejais būti ir pavyzdžiu. To siekime.

Žurnalisto Gintaro Visocko pokalbis slaptai.lt su Daiva Tamošaityte 2013 m.

www.slaptai.lt, 2013 m. birželio 10 d.

Su Lietuvos Respublikos ambasadoriumi Azerbaidžano Respublikoje ir Turkmenistanui Valdu Lastausku ambasadoje Baku, 2017 m.

Baku etiudai. I

Azerbaidžanas – dažnam lietuviui nežinomas arba neatrastas kraštas. Sovietmečiu užmegzti ryšiai buvo ilgam nutrūkę, po Sovietų sąjungos su- byrėjimo pradėti megzti nauji ryšiai skinasi kelią pamažu, nes dvi buvusios tarybinės respublikos, stovėjusios petys petin sprendžiant nepriklausomybės klausimus, pasuko kiekviena savu keliu. Tai lėmė skirtinga geografinė padė- tis ir trajektorijos, du tūkstančiai kilometrų atstumo, tačiau viena buvo ir liko bendra: abi šalys siekia kuo didesnės nepriklausomybės nuo išorės veiksnių bei grėsmių, mėgina kritiškai peržvelgti istorijos padarytas žaizdas, demo- kratiškai sugyventi su kaimyninėmis šalimis.

Dabartinė šalies sostinė Baku visada buvo Pietų Kaukazo perlas, turistus viliojanti Kaspijos pakrantė, saugiai apglėbusi įlanką, kurioje matyti plaukiojantys laiveliai ir Krištolo rūmų bei nacionalinės vėliavos būstinės ansamblis. Pagalvoji, kad mūsų trispalvė plevėsuoja ant sostinės įkūrėjo Gedimino kalno, o azerbaidžaniečiai savąją įkurdino ten, kur jų gerovės versmė. Juk dar XX a. pradžioje Baku davė pasauliui pusę naftos, o Prezidento Heidar Alijevo inicijuotas ir įgyvendintas „tūkstantmečio projektas“ šaliai davė milžinišką postūmį kultūriškai ir ekonomiškai plėtotis.

Dieną iš kursuojančio garlaivio, nuo kalvų ar naktį, įsižiebus žiburiams iš apžvalgos rato atsiveria stulbinanti Baku panorama. Svečiai regi ryškiai apšviestus modernius pastatus, pakrantės promenadą, įžymiuosius „Ugnies bokštus“, modernius pastatus ir visu tempu vykstančias naujas statybas. Kasdien vakarais ar savaitgaliais palei krantą vaikščioja šeimos su vaikais, ir nesant mūšos žmonės jaukiai sėdi prie pat vandens.

Kas maloniai stebina pirmą kartą atvykusiojo akį, tai iš vietinio smiltainio pastatyti šviesūs, erdvūs pastatai, patogiai suprojektuotas centras, daugybė kruopščiai prižiūrimų skverų ir parkų, kuriuose žydi rožės, palmės ir kaktusai, smagiomis čiurkšlėmis liejasi fontanai. Žmonių rankomis sukurtas rojaus kampelis išmintingai panaudojant malonų klimatą ir gamtos dovanas – tokia mintis ateina į galvą. O pirma mintis, pirmasis įspūdis – visada teisingas. Pasak psichologų, apsukęs abejonių ir priešingų įtaigų ratą, stebėtojas visada sugrįžta į pradinį tašką. Bet aš abejonių kol kas neturiu.

Taigi man pradinis taškas yra tas, kuris galbūt buvo svarbus ir rašytojui Vincui Krėvei-Mickevičiui, gyvenusiam čia gerą tuziną metų iki 1920-ųjų pradžios: svetinga aplinka, palankios aplinkybės išsilavinimui, ir daug kas, kas lieka individualiomis simpatijomis vertinant svečios kultūros gėrybes. Į akį krenta ir kitas reiškinys: tuose skveruose stovi nepriekaištingi, svarūs meniniu požiūriu paminklai nacionaliniams poetams, dainininkams, kompozitoriams, dirigentams ir visiems pagrindiniams kultūrininkams, taip pat ir gatvės pavadintos jų vardu. Tokio fenomeno nemačiau niekur kitur. Net Teslai paminklas yra – priešais Gamtos mokslų akademiją.

Stebina universitetų ir gerai koordinuotų mokslo institucijų gausa, o ypač būriai studijuojančio jaunimo – sapnas ar vaizdas, seniai pamirštas mano gimtinėje... Ir visai nestebina pagarba, taip pat išreikšta architektūros simboliais Prezidentui ar paminklais tautą vadavusiems turkų kariams. Kam – asmenybės kultas, o kam – padėka už drąsą ir įžvalgumą sunkiais laikais, ištikimybė tikriems patriotams, dirbantiems savų žmonių, ne svetimų naudai. Kaip Basanavičiui. Kaip Lietuvai įvairiais laikotarpiais padėjusiems lojaliems ginklo brolių pulkams.

2017-ųjų Baku – tai kažkoks ypatingas, sėkmingas senovinio paveldo, turkiško išdidumo ir gyvastingumo, persiško (iranėnų) prabangumo ir skonio pojūčio, išlikusio sovietinio pragmatizmo ir socialinių utopijų dalinio įsikūnijimo mišinys. Ši šalis pagal skirtingų tendencijų kantrų derinimą, modernaus ir tradicinio prado suliejimą ir aukštą viešosios kultūros lygmenį neturi analogų pasaulyje. O dabartinė sostinė – tai megapolis, kuriame virte verda gyvenimas, rieda prabangūs automobiliai, stiebiasi tokie viešbučiai kaip „Hilton“ ir „Four Seasons“, veria duris visos įmanomos garsiausių vakarietiško *brendų* parduotuvės bei įstaigos. Šalia gali pamatyti vis dar važinėjančius „Žigulius“ ar kuklius smulkius prekybininkus, prekiaujančius nebrangiais, užtat labai skaniais nacionaliniais patiekalais ar užsiimančiais tradiciniais amatais bei rankdarbių prekyba. Į sostinę atvežamos gėrybės iš provincijos randa vietą gausiose mugėse ir renginiuose, ypač pavasarį, kai vyksta gėlių šventė ar kiti projektai, o senamiesty įrengtos pakyls netyla nuo muzikos ir šokių pradendant tautiniais kolektyvais ir baigiant kitų šalių kultūros prezentacija.

Tačiau tokios prarajos tarp skurdo ir turto, kaip Indijoje, nematyti. Galbūt devyni milijonai yra tikrai geriau, nei milijardas gyventojų, kuriuos sunku net išmaitinti... Nėra réksmingai reiškiamos konkurencijos tarp atneštinių vertybių ir nacionalinio paveldo, kaip trečiojo pasaulio šalyse. Nematyti netvarkos ar nusikalstamumo. Ir taip pavydūs lietuviai galėtų pavydėti džentelmeniško vairavimo, viešai nematomų elgetų būrių, agresyvių ir girtų, besikeikiančių žmonių. Sakytum, kažkas čia vykdo išsvajotąjį liberalų „nematomos rankos planą“, tačiau liberalizmo fazė, kurią matome Vakaruose – tai saujelės gobšumas, chaosas, nepritekliai ir betvarkė daugeliui, atvirai

rodomos žmogiškosios prigimties grimasos. Spėju: toji nematoma ranka – ne tik valdžios sustyguota sankloda, saugumo kontrolė, bet ir pačioje naci-joje slypinti galinga savigynos ir bendrumo jėga.

Nedideli socialiniai mokesčiai, pigus transportas ir ryšiai, nebrangūs vaistai, vaistinės, veikiančios iki išnaktų, ant kiekvieno kampo praeiviui reikalinga parduotuvėlė ar paslaugų biuras, jaukus aptarnavimas ir mažose, ir didelėse institucijose. Uoliai prižiūrimi keliai, gatvės, kiemai. Jei užėini kokį apleistą kampą, net nustembi. Bet ir užmiesčio turgūs su aplink tįsančiomis dykumomis, priemiesčiai su neturtingų žmonių kasdienybe – gan tvarkingi ir nė iš tolo neprilygsta kai kurių kitų Azijos šalių šiukšlynams, triukšmui ir nuolat tvyrančiai smarvei.

Paslaugumo, svetingumo, tolerancijos ir žmoniškumo nesuvaidinsi, juolab per prievartą neįdiegsi milijonams. Neturi azerbaidžaniečiai ir imperijoms būdingos arogancijos. O patirtį turi panašią, kaip ir mes: Juodąją Sausio 20-ąją su daug daugiau aukų, blokadas, persitvarkymo nelaimių ir nepriteklių istoriją. Ir štai dabar, net vykstant kariniam konfliktui su šalimi, atsirėžusia 20 procentų Azerbaidžano teritorijos, negirdėjau jokių keiksmų ar nepakantumo kitų etninių atstovų atžvilgiu, vien klausimą: kodėl? Nuoskaudą, sielvartą, ilgesį jų akyse mačiau. Bet neapykantos žmonių širdyse nėra. Ir tai iš tiesų nuostabu. Užuoat kursčius nesantaiką, tauta jaučiasi ramiai, nes valstybė skiria ypatingą dėmesį ir finansavimą policininkams, kariškiams ir jų šeimoms, stato jiems namus. Keblius klausimus sprendžia faktų rinkimu, akademinio jų teikimu ir debatais tarptautiniuose forumuose, o ne priešindami gyventojų grupes. Gegužės 28-oji nevirsta pompastiškomis eitynėmis ar kažkaip ypatingai oficialiai pabrėžiama nepriklausomybės data. Tai – taip pat sveikos savivokos požymis.

Galvojau, galvojau ir pagaliau radau ką pakritikuoti: labai brangi žuvis. Kaip ir Lietuvoje, tai keista, nes jūrinės valstybės, regis, galėtų gyventojus aprūpinti pigios žuvies gausa. Čia, matyt, ir įsikišus ta nelemtoji globalaus liberalistinio kapitalizmo rankelė... Tačiau azerbaidžaniečiai, kaip ir lietuviai, kantrūs. Tą jų kantrumą ir pakantumą galėtų simbolizuoti nacionaliniai patiekalai: mažulyčiai nago didumo koldūnai ir *dolma*, taip pat mažučiai apvalūs į palmės ar kopūsto lapus įdaryti „balandėliai“. Ir kava – brangi.

Azerbaidžanietis mieliau gurkšnoja arbatą iš panašių, kaip ir turkai, stiklinaičių – *armudu*.

„Dvi valstybės – viena nacija“ – tai gražus šūkis apie senas glaudžias Azerbaidžano ir Turkijos sąsajas bei santykius. Tačiau azerbaidžaniečių kultūra per laiką dėl įvairių aplinkybių susiformavo nors ir artima, gimininga, bet savita ir ryškiai išsiskirianti iš kitų, taip pat ir kaimyninių šalių paletės.

www.slaptai.lt, 2017 m. birželio 21 d.

Baku etiudai. II

Azerbaidžanas – šalis, svetingai atsiverianti draugiškam pasauliui. Ji dalyvauja Eurovizijoje, Baku 2015 metais buvo surengtos išspūdingos Europos olimpinės vasaros žaidynės, kurių atidarymą transliavo ir Lietuvos televizija, šių metų gegužę vyko ketvirtosios Islamo solidarumo žaidynės, o birželį – Formulė-1. Megarenginiai, ypač sporto srities, labai patrauklūs ir vaisingi stiprinant geros valios tarptautinius ryšius. Tarp tokių pavasarinių tarptautinių renginių ypač svarbus buvo taip pat ketverto skaičiumi pažymėtas tarptautinis forumas, vykęs gegužės 5–6 dienomis ir prasidėjęs iš vakaro spaudos konferencija ir iškilmingu koncertu filharmonijoje.

Tarptautinis tarpkultūrinio dialogo forumas (*7th World Forum on Intercultural Dialogue – BAKU PROCESS*) – išspūdingas renginys, vykęs H. Alijevo kongresų rūmuose ir centre. Ta proga UNESCO išleistoje straipsnių rinktinėje („Interculturalism at the crossroads“, Ed. Fethi Mansouri, 2013–2022 UNESCO Publishing) pabrėžiamas taikos ir religijų sankalbos vaidmuo. Viena svarbiausių temų – ekstremizmas – buvo gvildinama pirmosios dienos pradinėje sesijoje. Įžangos žodyje Azerbaidžano užsienio reikalų ministras Elmaras Mamadjarovas teigė, jog prieš radikalias ideologijas ir smurtinį ekstremizmą itin svarbus yra mokymas ir švietimas, jog reikia kalbėti apie pabėgėlius, perkeltuosius asmenis (DP), migrantus. „Tikiu, jog ši konferencija dialogui nuties tiltus“, – sakė ministras. Sesijos koordinatore Nihal Sad pridūrė, kad „šiuo keliu einama penkiolika metų“. Inkluzyvios visuomenės kūrimas forumo programoje regimas kaip viena svarbiausių priemonių dialogui vystyti.

Jungtinių Tautų viešosios informacijos departamento atstovas Maheeris Naseras priminė, jog smurtas ir ekstremizmas – ne naujiena istorijoje, daranti didžiulę ekonominę žalą. Tačiau „šiandien internetas, kurį turi iki 80 procentų pasaulio žmonių, tapo priemone nusitaikyti į reklamą, todėl niekad nepakaks saugumo priemonių“. Jis išskėlė klausimą: „Kas stumia ekstremistus veikti?“ Į jį mėgino atsakyti atstovai iš įvairių šalių.

Specialusis patarėjas šiais klausimais Aleksandras Zujevas (Rusija) pažėrė daug įdomios statistikos ir įžvalgų. Jo nuomone, „tarptautinis dialogas šiais klausimais – labai svarbus elementas.“ Šia linkme veikia 36 naujos organizacijos plius Interpolas. A. Zujevas pabrėžė, jog pasaulyje daug stereotipų, ypač islamo atžvilgiu. Jis pasakė, kad „Europoje yra 160 kalėjimų, skirtų krikščionių ekstremistų grupuotėms“, kurios „stiprios atmesti kitas religijas ir etnines grupes“. Kita vertus, žiūrėdamas Viduriniuosiuose Rytuose interviu su ekstremistais, jis pastebėjo, jog visuomenėse jie priimami gerai, nes savo veiklą grindžia socialine nelygybe ir panašiais skauduliais, tad problemų yra daug. „Puiki idėja – dvasiniai religiniai lyderiai ir jų vaidmuo“, nes „visos demokratinės šalys pasirengusios kurti inkliuzyvias visuomenes“. Tarp šešių šalių, kuriose plačiausiai veikia teroristai, jis paminėjo Iraką, Iraną, Siriją, Nigeriją ir Pakistaną bei pridūrė, jog į teroristų rankas gali patekti ir Tadžikistanas. Šiais klausimais Rusija turinti 188 regioninius ir globalius projektus.

Kito forumo dalyvio Kamalio Abdelsalamo Hasano (Egiptas) nuomone, geriausias sprendimas yra vietinės bendruomenės, nes „prevencija – pigiau ir geriau“. NATO atstovas Tadžanas Ildemas tiksliausiai reagavo į M. Nassero iškeltą problemą, teigdamas, jog ją reikia spręsti praktiškai – dorois su emigracija, naudoti puikią priemonę – internetą – kuris turi būti prieinamas žmonėms. Svarbu matyti iššūkius: poliarizaciją, populizmą, visuomenės grupių diskriminaciją.

„Reikia ir politinių tarptautinių organizacijų sutelkto veikimo, reakcijos“, – sakė T. Ildemas. – „Reikia pasakoti „geras istorijas“, protingai panaudoti viešąją erdvę“.

Be abejo, aptariamų problemų konferencijoje buvo daug, išiečių pasiūlyta apščiau, jų sprendimai laukia įsikūnijimo, tačiau svarbiausia, kad toks dialogas vyksta.

Su Azerbaidžano Respublikos Užsienio reikalų ministerijos atstovu spaudai Hikmatu Hadžijevu 4-ajame Pasauliniame tarpkultūrinio dialogo forume Baku, 2017 m. gegužės 4–7 d.

Praktiškai ir diplomatiškai Azerbaidžanas atsiveria tokioms šalims, kaip Kuveitas, Marokas ir kitoms geranoriškoms Vakarams šalims, daugėja turistų iš stabilių arabų kraštų. Labai įdomus religinis klausimas, kuris Baku skamba labai delikačiai. Savo ruožtu, akivaizdu, jog mieste ir šalyje nieko panašaus į islamo religijos iškelimą virš kitų nėra, taip pat ir minėtame forume jo dalyviai vienbalsiai pasmerkė antisemitizmą ir ksenofobiją.

Religijos dažniau žmones skiria, nei jungia, ir sudaro sąlygas tarptautinėms įtampoms, religiniai skirtumai motyvuoja neapykantą ir legitimuoja smurtą. UNESCO inicijuotas tarpkultūrinis dialogas skirtas šiai problemai spręsti. Pagal M. Makgvairą, vienos religijos yra „įpavidalintos“, kitos – „išgyvenamos“. Pagal G. Bumą, gyvas religijas padaro dvasingumas, terminas, kurį svarbu įvesti norint suvokti kaip žmonės įprasmina tikėjimą. Įpavidalinta priklausomybė kuriai nors religijai yra vienaskaitinė, ją apibrėžia dogmos, bažnyčia ir ritualai. Religiniai lyderiai per tikėjimo organizaciją

kontroliuoja ganomuosius ir tarpkultūriniame dialoge stengiasi įtvirtinti savas pozicijas. Taip pat tai yra dominuojančio patriarchato sfera, atmetanti „įtraukiančią kalbą“. Nuo Vestfalijos taikos sutarties 1648 metais kiekviena nacija suvokiama kaip turinti savo religiją, ir UNESCO bendrauja per šią prizmę su nacijų religiniais lyderiais – vyskupais, mufčiais, ajatolomis, rabinais, svamiais ir kitais.

Garis D. Buma mano, jog to nepakanka, ir reikėtų kreipti dėmesį į dvasines religines praktikas, kurios stengiasi atrasti gėrį ir viltį, yra įvairios, sumišusios, asmeninės, lokalinės, išvestosios, gyvybingos. Jas dažnai praktikuoja moterys, jos turi gydomąją ir holistinę funkciją, siejamos su meditacinėmis praktikomis, vietine etika, gamta ir jos apsauga. Pasak Bumos, UNESCO dokumentuose ši „išgyvenama“ religija per mažai atsispindi, mažai to, juose užtikrinamos tikėjimo laisvės atakuojamos religinių subgrupių, kurios stengiasi primesti ortodoksines pažiūras. Vakarų hegemoniją rodo ir juose populiarūs socialiniai mokslai, kurie laiko, jog religijos nebevaicina jokio vaidmens ir greitai atmirs. Neformali žmonių veikla mėginant religijas panaudoti smurto įteisinimui suartina dešiniašias politines jėgas ir islamistus bei jų neodžihadą. Jauni ekstremistai retai atlieka religines praktikas. Tai rodo, jog formaliosios religijos prarado kontrolę globaliu mastu.

Tarpkultūrinis ir religinis dialogas turi tapti politikų ir švietėjų dėmesio objektu, kad religinis gyvenimas būtų ištirtas plačiai ir išsamiai. Mokslo tyrimai rodo, kad religinėms ortodoksinėms praktikoms abejingi jauni žmonės nėra nei ateistai, nei netikintieji, bet plėtoja religines ir dvasines įžvalgas. Atmesdami diktatą jie ieško savo dvasinio gyvenimo kelių ir veikia pagal savo supratimą. Pasak P. Lentinio, tarpkultūrinis dialogas (ICD) neapima tų veiklos būdų, taip pat ir radikalizacijos studijų. Buma teigia, jog jokių religijos formų nebegalima palikti virti savo pačių sultyse kaip atskiroje privačioje erdvėje, nes kaip ir kitos kultūros sritys jos turi ir teigiamus, ir neigiamus aspektus. Juos būtina įvertinti ir apibrėžti jų vaidmenį žmonių ir visuomenių gyvenime ieškant taikaus sugyvenimo būdų: „UNESCO gali pateikti naujus ir kūrybingus kelius propaguodamos žmonijos gerovę ir tarpgrupinius santykius“. Gyvybinga religija, suteikianti vertę asmens gyvenimui, yra šiuo klausimu ypač jautri.

Analizuodamas UNESCO Tarpreliginių studijų vadovo su tarptautinėmis mokslininkų grupėmis penkiolika metų vykdytus projektus *Elijah Interfaith Institute*, Alanas Gošenas Gotšteinas teigia, jog projektas „Pasi-dalinimas išmintimi“ (*Sharing Wisdom*) siekia atrasti bendrą balsą, bendrą gramatiką, kuri leistų atpažinti tą pačią realybę visose skirtingose kultūrose. Sykį atrasta fundamentali vienybė gali tapti pagrindu dalintis, teikti pasiūlymus, taikyti strategijas ir pagerinti kiekvienos religijos įvaizdį viena kitos akyse. „Dalinimasis yra praktikuojamas ne kaip intelektualio smalsumo dalykas, o dvasinė būtinybė“. Be abejo, mokslininkų indėlis – pirmutinės svarbos. Vienas tokių indėlių yra minimo instituto leidžiama „Tarpreliginių refleksijų“ serija ir kiti darbai.

Tuo metu, kada Lietuvos humanitarinis mokslas gravituoja tolyn nuo atsiskyrusių religijos studijų, tyrimuose visu tempu plinta kūno kultas, o dvasingumo sąvoka kuluaruose tapo neformaliai draudžiama ir atvirai išjuokiama, dar sykį atrodo, jog šviesa gimsta Rytuose.

Baku muedzinai penkis kartus per dieną per garsiakalbius, trikdydami tylą, nešaukia tikinčiųjų maldai, kaip kituose kraštuose, kuriuose islamiškasis ekstremizmas turi gilius šaknis. Pamaldumas ten kažkoks tylus: matai galvas apsigobusias, bet veidus atidengusias pamaldžiai apsirengusias moteris, kurios dirba viešajame sektoriuje lygiai su kitais, bet bent jau man jas iš kitų išskiria grakštus romus kuklumas ir itin moteriška laikysena. Matai vyrus, kurių tikėjimą rodo vien saujoje laikomas rožinis. Ir tiek. Turistams skirtuose leidiniuose nurodoma daugiau lankytinų sinagogų, nei mečečių. Nurodomos ir krikščionių katedros. Ir vėl norėtusi pajuokauti: Azerbaidžanas įgyvendina tai, kas nepavyksta Prancūzijai ir kitoms Europos valstybėms?

O gal tai ir ne juokai, o iš tikro nederbtinė, natūrali tolerancija ir demokratijos raida.

Forume nuskambėjusios temos apie internetą ir mediją – pačios aktualiausios šiandien. Azerbaidžane jaunimui prieinamas internetas su visomis gėrybėmis ir blogybėmis. Tačiau švietimas šalyje toks stiprus, jog manytina, kad auganti karta sugebės atskirti propagandą nuo tiesos.

Baku etiudai. III

Viešint Azerbaidžano Respublikos sostinėje Baku, stebina šios šalies dėmesys tradicinei kultūrai, kuri yra akivaizdus valstybės prioritetas. Baku gerbiamas ir klasikinis Vakarų paveldas, kurio viena garsiausių išraiškų yra šiame mieste gimusio violončelininko Mstislavo Rostropovičiaus vardu pavadintas tarptautinis festivalis, vykstantis kas dveji metai.

Balandžio 23–27 dienomis vyko Olgos Rostropovich kuruojamas dešimtas festivalis, skirtas jos Tėvelio 90-osioms gimimo metinėms. Pirmieji koncertai vyko filharmonijoje. Tarp visų kolektyvų, sakytum, nežemišku subtilumu ypač išsiskyrė Vienos–Berlyno kamerinis orkestras, diriguojamas Reinerio Honeko, ir solistas Danielius Miuleris-Šotas (violončelė), atlikę V. A. Mocarto ir J. Haidno kūrinius.

Ryškus buvo ir Drezdeno *Staatskapelle* pasirodymas. Mocarto koncertą f-nui Es-dur Nr. 9 paskambino jaunas virtuozas Janas Lisieckis, o simfoniją g-moll Nr. 25 muzikantai griežė stovėdami. Išgirdau tikrą Mocartą ir tikrą muzikinę dramą – gyvą, aistringą, įspūdingus instrumentų grupių dialogus. Bisų tą vakarą buvo daug: pianistas paskambino R. Šumano pjesę „Kodėl?“, kamerinis orkestras – Mocarto „Andantino“, o dirigentas Omeras Meiras Velberis atsinešė akordeoną ir solo pagriežė Piacolą. Tokio triuškinančio atlikimo dar nesu girdėjusi, nors ir Lietuvoje, ir pasaulyje šio kompozitoriaus kūriniai, ypač tango, ypač mėgstami.

Įspūdingi buvo uždaromieji koncertai, vykę H. Alijevo rūmuose: Jurijaus Temirkanovo diriguojamas Sankt Peterburgo filharmonijos orkestras su solistais Vadimu Rudenka (fortepijonas) ir Sergejumi Dogadinu

(smuikas) atliko rusų S. Rachmaninovo, P. Čaikovskio, S. Prokofjevo klasikinius veikalus.

Baku Nacionaliniame operos ir baleto teatre nuolat eina klasikiniai veikalai, pirmiausia nacionalinės operos, operetės ir baleto pradininko Uzeiro Hadžibajevo (Hadžibeilio) „Leili ir Medžnūnas“ (pirmoji opera, pastatyta 1908 m.), „Kioroglu“, operetė „Aršin Mal Alan“, Fikrato Amirovo baletas „Arabiškos naktys“ (eina pavadinimu „Tūkstantis ir viena naktis“), Gara Garajevo baletas „Septynios gražuolės“ ir kiti pagrindiniai scenos kūriniai, kartu su puošniomis dekoracijomis, rūbais, scenografija sudarantys šių scenos žanrų paveldo aukso fondą.

Daugelis žymiausių kūrėjų yra kilę iš Šušos ar kitų Kalnų Karabacho vietovių, kur iš seno (dar iki Karabacho chanato laikų) buvo susiformavęs stambiausias kultūros židinys: literatūros, poezijos, dailės ir ypač – muzikos.

Šuša – Azerbaidžano tradicinės muzikos, legendinių iš kartos į kartą žinias perdavusių muzikantų lopšys. Iki šiol daugelis laiko didele garbe turėti giminėje iš ten kilusį mugamo atlikėją arba instrumentininką, išmokti griežti arba dainuoti tradicinę muziką. Azerbaidžano mugamas 2003 metais buvo įtrauktas į UNESCO nematerialaus oralinio meno žmonijos vertybių sąrašą. Mugamui skirti puošnūs nauji rūmai Baku, kuriuose savaitėmis vyksta mugamų konkursai, jų atlikėjai koncertuoja visose didžiausiose šalies scenose. Mugamo partiją U. Hadžibeilis parašė iš meilės išprotėjusio Medžnūno personažui. Aukštas specialiai mugamo atlikimui išlavintas stiprus balsas, sudėtingi numeriai sulaukia iš publikos ovacijų, kaip ir operoje panaudoto tradicinio instrumento – taro – epizodiniai intarpai.

Liaudies muzikos gyvieji dainiai – ašugai – dar viena valstybės palaikoma tradicija. Ašugai sau akompanuoja sazu, kartais jų ansamblių instrumentus papildo balabanas (pučiamasis), sakytinės poezijos intarpai. Prieš dvidešimt metų į vyrų šventovę įsiveržė moterys – jos puikiai atlieka mugamus ir liaudies dainas. Gegužės 15 d. Nacionalinėje filharmonijoje per koncertą, skirtą poeto Mula Pana Vakifo 300 metų metinėms, šalia įvairių ansamblių ir solistų iš 62 šalies regionų, dainavo žymi ašugė, kuriai ta proga prezidentas Ilamas Alijevas suteikė garbų apdovanojimą.

Su Azerbaidžano Rašytojų sąjungos pirmininku Anaru Rzajevu Baku, 2017 m.

Su Mamadali Mamadovu Nacionalinės muzikos konservatorijos instrumentų laboratorijoje Baku, 2017 m.

Tačiau vienas žymiausių pastarųjų metų pasiekimų kultūros srityje yra naujoji Azerbaidžano nacionalinė konservatorija. Kaip teigė atlikėjų fakulteto dekanė Leila Gulijeva, „ji egzistuoja nuo 2001 metų. Anksčiau liaudies instrumentų katedra įėjo į Baku muzikos akademijos sudėtį, tačiau prezidento H. Alijevo įsaku klasikinė muzika buvo atskirta nuo nacionalinės, ir 2001 m. atskirai įsteigta Azerbaidžano nacionalinė konservatorija (ANK).“ Ji sukurta buvusios liaudies instrumentų katedros pagrindu, rektoriumi paskirtas prof. Sijavušas Karimi, ir reformuotas darinys pradėjo dirbti nuo 2002 metų. Taigi reforma įvykdyta per rekordiškai trumpą laiką – vienerius metus.

Pasak L. Gulijevos, kada U. Hadžibeilis sostinėje 1921 m. įkūrė muzikos konservatoriją (dabar – akademija, jai nuo 1991 m. vadovauja žymus pianistas, dirigentas ir meno veikėjas Faradas Badalbeilis), ten šalia Europos muzikos pagrindas taip pat buvo tradicinė muzika, kurią jis siekė išaukštinti. Tuo tikslu 1931 m. buvo įkurtas liaudies instrumentų orkestras, 1936 m. – dainų ir šokių ansamblis. Filharmonija ir simfoninis orkestras buvo įkurti vėliau – atitinkamai 1936 ir 1938 metais.

Nacionalinė konservatorija buvo įsteigta siekiant pakelti nacionalinę muziką į dar aukštesnį lygmenį. Į naują didžiulį septynaukštį pastatą buvo persikelta ir ANK atidarymas įvyko 2013 m. vasario 13 d. Pagal moderniausių reikalavimus pastatyta įstaiga dvelkia prabanga: marmuras ir paslaugūs pasitinkantys darbuotojai prie apsauginių užkardų hole, šviesios koncertų ir konferencijų salės, milžiniška tradiciškai dekoruota patalpa užsienio svečiams, liaudies instrumentų laboratorija, net baseinas, didelis kiemas su augmenine skulptūra – fortepijono pavidalo krūmu...

Teorijos ir atlikimo padalinius sudaro 9 katedros, kuriose kartu su magistras mokosi daugiau nei 400 studentų. Dėstomos disciplinos – solinis dainavimas, nacionalinis vokalas, instrumentai taras, kemanča, balabanas ir kiti, muzikos teorija, istorija ir muzikos kritika, vyksta konferencijos, mokslo darbų gynimai, veikia asistentūra, liaudies instrumentų orkestras ir chorai. Konservatorija bendradarbiauja su kitomis Baku aukštosiomis mokyklomis, Vokietijos ir Turkijos muzikos akademijomis ir universitetais. Iš Norvegijos kasmet atvykstantis profesorius skaito paskaitas apie norvegų tradicinę muziką.

Kalbiname ANK laboratorijos vedėją, instrumentų gamintoją Mamadovą Mamadali Miralioğlu, kuris yra modifikavęs (sukūręs) apie 40 nacionalinių instrumentų, taip pat rašo knygas apie jų rekonstrukciją su schemomis ir brėžiniais.

„Kazachstanas ir Rusija jau turi orkestrus su septynių oktavų styginių ir pučiamųjų instrumentų diapazonu, o mes dar stengiamės tokį parengti, padirbdinti instrumentus, – sakė M. Mamadovas. – Mūsų santūrai (4,5 oktavos) analogų nėra, nes visų stygų įtempimas – vienodas. Kemanča (dvistygis strykinis) ir balabanas (pučiamasis) jau yra modifikuotas nuo sopraninio iki kontrabosinio. Gaminame ir mušamuosius – nagarą (davulą), dafą“.

Iš garbaus meistro sužinojau, kad Azerbaidžanas turi Nacionalinį karinį pučiamųjų orkestrą, sudarytą iš tradicinių instrumentų! Jų kilmė – turkiška. M. Mamadovo 32 pagamintus instrumentus rodė parodoje Italijoje. Jis juos gamina rankomis, turi ir pameistrių. Tačiau pameistriai – nelengvai randamas auksas. Jie turi išmanyti fiziką, akustiką, matematiką, kaip griežti. „Tai – ne žaidimas, – rimtai sako Mamadovas. – Tai pats sunkiausias dalykas.“ Unikalūs azerbaidžaniečių instrumentai brangūs (40–45 tūkst.), reikia ir laiko jiems įgauti galutinį pavidalą – tarkim, mušamajam, gaminamam iš abrikoso, reikia ketverių metų, kad išdžiūtų. Aprodęs daugybę pagamintų ir dar gaminamų instrumentų, M. Mamadovas sakė, kad viskam reikia laiko, o su laiku ir toliau vystysis nacionaliniai instrumentai.

Ekskursija po Nacionalinę muzikos konservatoriją padarė didžiulį įspūdį. Buvo akivaizdu, kaip toli azerbaidžaniečiai aplenkė lietuvius šioje srityje. Deja, lietuvių tradicinių (net nevadinamų nacionaliniais) instrumentų ateitis gana miglota, nes jų panaudos arsenalas siaurėja, iki šiol nesukurtas nacionalinis liaudies instrumentų orkestras, nors prof. Pranas Tamošaitis tokį eksperimentinį buvo sukūręs ir parengęs dvi programas (gaila, kad nepaisant didelio muzikantų entuziazmo, pinigų jo išlaikymui nebuvo rasta).

Galiausiai šių metų sprendimas panaikinti Liaudies instrumentų katedrą Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, kuri sėkmingai gyvavo ir buvo vienas svarbiausių lietuviybės židinių, ir ją jungti prie Styginių katedros – tai žingsnis, kuris rodo ne tik abejingumą mūsų liaudies muzikos ateičiai,

bet ir nacionalinės svarbos klausimų menką suvokimą. O gal vis dėlto bus persigalvota? Juk tokius svarbius klausimus turėtų spręsti visi Lietuvos liaudies muzikos baruose dirbantys žmonės kartu su Kultūros bei Švietimo ministerijomis, Nacionaliniu kultūros centru.

www.slaptai.lt, 2017 m. rugsėjo 1 d.

Kalnų Karabacho konfliktas informacinio karo šviesoje

Kalnų Karabacho konfliktas, kuris tęsiasi jau trisdešimt metų, ir kurio istorinės šaknys glūdi carinės Rusijos kolonizavimo ir tautų perkėlinėjimo politikoje, nėra „iššaldytas“ tikrąja žodžio prasme, nors to buvo siekta. Jis nėra natūralių procesų padarinys, o veikiau ideologinių kovų ir karinės agresijos išdava, todėl yra grėsmingas ir bet kada galintis virsti dar blogesniu konfliktų sprendimo placdarmu, kaip nutiko Sirijoje. Dar daugiau, tai vienas svarbiausių ir karščiausių nestabilumo židinių ne tik Pietų Kaukaze, bet ir apskritai pasaulyje. Tai rodo, kad Kalnų Karabachas turi ypatingą geopolitinę svarbą, ir būtent dėl to jis tapo politinių manipuliacijų objektu.

Nors pastaraisiais metais Azerbaidžano Respublika pasiekė daug gerų rezultatų, laikydamosi principingos konflikto sprendimo pozicijos, pagal kurią visi klausimai gali būti pradėti spręsti tik Armėnijai išvedus armiją iš okupuotų teritorijų, taip pat tarptautinę bendruomenę nuosekliai supažindindama su agresijos faktais ir padaryta žala teritoriniam valstybės vientisumui bei kultūros paveldui, ir, kas dar svarbiau, žmonėms, tapusiems žudymų aukomis ir pabėgėliais, tarpusavyje konkuruoja du diskursai, kurių kiekvienas savaip argumentuojamas, tačiau prioriteto nustatymas – kas pirminis ir svarbesnis, o kartu vienintelis teisingas veiksnys norint pasiekti

Su Kalnų Karabacho tyrimų centro vadovu prof. dr. Elčinu Achmadovu Nacionalinės vadybos akademijoje prie Azerbaidžano Respublikos Prezidento, Tarptautinių santykių ir užsienio politikos katedroje Baku, 2017 m.

teigiamų rezultatų abiem pusėms ir pagaliau pajudėti iš „mirties taško“ – grimzta prieštaringų teiginių gausoje ir tampa nenustatomas dėl konflikto pateikimo viešojoje erdvėje, kuri daro milžinišką įtaką pasaulio opinijai. Tai Azerbaidžano teritorinis vientisumas ir buvusios autonomijos gyventojų apsisprendimo teisė.

Šio straipsnio tikslas yra išanalizuoti, kaip konflikto nušvietimas viešojoje erdvėje veikia jo sprendimo būdus, kokios yra galimos jo eskalavimo priežastys ir svarba ne tik dviejų šalių, Azerbaidžano ir Armėnijos, bet ir pasaulio kontekste, taip pat pateikti galimus sprendimų padarinius. Iškeliama tezė, jog Kalnų Karabacho konfliktas yra informacinio karo objektas ir priemonė siekti ekspansinių tikslų nesilaikant tarptautinės teisės normų arba ketinant sudaryti sąlygas jas pakeisti, kartu sukuriant pamatą naujoms normoms, įgalinančioms pasaulio žemėlapiu perdalijimą pozicionuojant tiek istorines prielaidas, tiek modernius civilizacinius postūmius. Daroma išvada,

jog dviejų diskursų konfliktas arba konkurencija yra paremta ne tiek racionaliomis prielaidomis, kiek iracionaliais mitais, kurie savo ruožtu remiasi į emocionalų turinį, suformuluotą pagal tendencingus teiginius, naudingus ne Azerbaidžanui ir Armėnijai, o trečiosioms suinteresuotoms šalims. Tiriant konfliktą iš dalies remiamasi jo recepcija Lietuvoje.

Kalnų Karabacho konflikto programavimas

Sovietų Sąjungos subyrėjimas buvo galingas lūžis, leidęs jos okupuotoms valstybėms atkurti nepriklausomybę. Taip pat žlugo socialistinių valstybių sandrauga, Vidurio Europos šalys (Lenkija, Vengrija, Rumunija, Bulgarija, Albanija) panaikino komunistinį režimą, Vakarų ir Rytų Vokietija susivienijo, Jugoslavija ir Čekoslovakija subiro į atskiras valstybes. Trumpas tiesos laikotarpis tokioms valstybėms, kaip Lietuva, Estija, Latvija leido atsiskirti nuo Rusijos gana sėkmingai. Tuo pat metu Pietų Kaukazo respublikoms buvo sudėtingiau dėl ilgesnį laiką trukusio Rusijos viešpatavimo tose žemėse. Jeigu Baltijos šalyse Rusija mėgino atkurti „savanoriško“ grįžimo į naujo tipo sąjungą precedentą, pasinaudodama tuo tikslu sutelktomis rusakalbių organizacijomis, reikalavusiomis sąjungos su Rusija, eskaluodama maištą ir karinę intervenciją („Jedinstvo“ grupė ir 1991 m. Sausio 13-osios įvykiai Lietuvoje)[1], ir tai nepavyko, tai Čėčenija, Armėnija, Azerbaidžanas, o vėliau Sakartvelas (Gruzija), Moldova ir Ukraina patyrė kur kas sėkmingesnius perversmų ir kruvinių konfliktų scenarijus.

Šių metų spalio mėnesį buvo baigta nagrinėti rezonansinė Sausio tryliktosios įvykių byla, jos rezultatai bus paskelbti 2019 m. vasario mėnesį, ir ta proga Atkuriamojo Seimo pirmininkas, faktinis pirmasis atkurtosios valstybės vadovas prof. Vytautas Landsbergis viešai per nacionalinį radiją pareiškė, kad tada SSRS vadovas Michailas Gorbačiovas siekė sukurstyti karinį konfliktą ir parodyti jį ne kaip užsienio (Rusijos) intervencijos, bet pilietinio karo padarinį. Pasak jo, Rusija taip pat siekė sukurstyti valstybių ambicijas, kad jos mėgintų karine jėga atgauti buvusias istorines žemes arba buvusias aneksuotas teritorijas. Šiuo požiūriu, mūsų nuomone, klausimas galimai

liestų Lietuvos ir Lenkijos konfliktą dėl Lenkijos XX a. pradžioje okupuotos 20 proc. Rytų Lietuvos teritorijos (Suvalkų, Seinų ir Punsko, Lietuvos sostinės Vilniaus ir Vilniaus krašto), dėl Vokietijai priklausiusių nuo Lietuvos atplėštų Klaipėdos krašto, dar anksčiau – Karaliaučiaus (dabar – Kaliningrado srities). Suprantama, Lietuva tokių ambicijų nereiškę, ir nepriklausomybę atkūrė taikiu būdu. Savo dalyvavimą ALFA būrio bei Raudonosios armijos dalinių (Pskovo) operacijoje Lietuvos teritorijoje (žinojimą apie ją ir veiksmų sankcionavimą) M. Gorbačiovas neigia, o dabartinė Rusija visiškai atsisako buvusio prezidento Boriso Jelcino nuostatų ir mėgina įrodyti, kad ne tik kruvinųjų sausio įvykių, bet ir prievartinės okupacijos nebuvo.

Savo ruožtu, ši skaldomoji taktika pasirodė gerokai veiksmingesnė tiek Sakartvele (Gruzijoje), tiek Moldovoje, tiek Ukrainoje. Tačiau jeigu dirbtinai sukurtos „respublikos“ – Padniestrė, Abchazija, Pietų Osetija, Luhanskas ir Doneckas – taip pat ir Rusijos aneksuota Ukrainos dalis, paversta Krymo autonominė respublika, Vakarų pasaulio yra matomos kaip nekonvencinio Rusijos karo pasekmė, tai Kalnų Karabachas papuola į visai kitą, daug sudėtingesnę politinių konfliktų kategoriją. Priežastys, dėl kurių taip sudėtinga teisiškai sureguliuoti konflikto sprendimą, yra mažiausiai trys. Pirma, labai sunku įrodyti, kad Kalnų Karabachas yra Rusijos projektas, nes tiesioginis įvykių kaltininkas arba dalyvis, nelygu kaip pažvelgsi, yra Armėnija, ir nors ši šalis yra beveik visiškai izoliuota ir pagrindinės jos ekonominės bei politinės struktūros yra priklausomos nuo Rusijos, o šalyje, Giumri mieste dislokuota Rusijos karinė bazė, tai nėra pakankamas pagrindas oficialiai teigti, jog Armėnija veikia nesavarankiškai. Panašiai ir Baltarusija *de jure* yra nepriklausoma respublika, nors jos padėtis strateginiu požiūriu analogiška Armėnijai, tik šiuo atveju Rusija stengiasi daryti įtaką Baltijos šalims, pirmiausiai Lietuvai.

Antra, tarptautiniu mastu konfliktai sprendžiami teisiškai, o istorinės priežastys vaidina antraeilį vaidmenį, tai yra, buvusių SSRS respublikų atsiskyrimas nuo Rusijos regimas paskutinių, 1988-ųjų ir vėlesnių metų įvykių šviesoje, o anksčiau vykę carinės Rusijos ir vėliau Sovietų Sąjungos vykdyti etniniai tautų perdislokavimai, konkrečiai armėnų perkėlinėjimas į Azerbaidžano žemes, armėnų diasporos iš Irano ir Turkijos pajudėjimas į

Kalnų Karabachą, azerbaidžaniečių priverstinė migracija iki to laikotarpio sprendžiant šį klausimą paliekami už teisinės jurisdikcijos ribų. Kadangi atvirkštinis etninis valymas (kolonistų deportacija) būtų šiurkštus tarptautinės teisės pažeidimas, pasilikama prie kito siūlymo – azerbaidžaniečių repatriacijos į šiuo metu okupuotas teritorijas (teisiniu požiūriu ši sąvoka galėtų būti platesnė, apimanti piliečių nepriklausomai nuo tautybės grįžimą į Tėvynę). Tačiau būtent dėl to, kad šis punktas patenka į vienas kitam prieštaraujančių istorinių naratyvų kategoriją (kas yra tikrasis autochtonas, o kas ne), daug didesnę reikšmę jis turi informacinio karo plotmėje, apie kurią kalbėsime vėliau. Vis dėlto tenka pripažinti, kad išsprendus konfliktą, istorinis aspektas taip pat turėtų juridinių padarinių: jeigu etninės grupės daug kartų buvo perkeliamos valdančiosios valstybės lėšomis, naujakuriams sudaromos lengvatos ir teikiamos privilegijos, tai įvykus Kalnų Karabacho okupacijai gyventojai bei Azerbaidžano valstybė patyrė milžiniškus nuostolius, kurie turėtų būti atlyginti.

Ir trečia priežastis būtų ta, jog baigiantis Šaltojo karo epochai pasaulyje vienu metu susidarė tiek daug konfliktinių židinių, be kitų, vyko ir Persijos įlankos krizė, kad Kalnų Karabacho klausimas tebuvo vienas iš daugelio, kurių reikėjo nedelsiant spręsti, todėl galbūt nebuvo pakankamai ištirtas iš esmės, o dažnai ir užgožtas kitų pasaulio įvykių.

Kadangi Karabachas Kaukazo biuro sprendimu 1921 metais buvo pripažintas Azerbaidžano dalimi, tai yra, dar iki SSRS įsikūrimo, ir įstojo į SSRS priklausydamas Azerbaidžanui, vėlesni Karabacho aukštutinėje dalyje suformuotos autonominės srities reikalavimai atsiskirti nuo Azerbaidžano remiantis armėnų daugumos pageidavimu tapo laikomi separatistiniais ir prieštaraujančiais tiek SSRS, tiek Azerbaidžano Respublikos Konstitucijai bei provokaciniais veiksmais, pažeidžiančiais šalies teritorinį vientisumą. Dėl to 1991 metų lapkričio 26 d. įstatymas, panaikinantis Kalnų Karabacho autonomiją, buvo logiškas teisinis žingsnis siekiant išvengti pavojingo precedento, kuris sudarytų sąlygas keliais etapais atplėšti šalies dalį, idant ši galutiniame etape taptų „savo noru“ aneksuota kaimyninės šalies.

Toks sprendimas buvo žūtbūtinis atsakas į nuo 1988 metų vasario 20 d. pradėtą konfliktą Kalnų Karabacho autonominės srities Liaudies

deputatų tarybos sprendimu „Dėl Kalnų Karabacho autonominės srities deputatų prašymo perleisti KKAS iš Azerbaidžano SSR į Armėnijos SSR sudėtį“, kuris sukėlė neramumus ir azerbaidžaniečių persekiojimus. Šiuos anti-konstitucinius veiksmus sustiprino Armėnijos SSR Aukščiausiosios Tarybos 1989 m. gruodžio 1 d. nutarimas „Dėl Armėnijos SSR ir Kalnų Karabacho susijungimo“.

Vidinis konfliktas savo ruožtu virto atvira agresija, kurią įkūnijo strategiškai svarbaus Chodžali miesto taikių gyventojų skerdynės 1992 m. vasario 25–26 d., Kalnų Karabacho ir gretimų septynių sričių, sudarančių sanitarinį kordoną, okupacija ir 1994 m. gegužės 12 d. Armėnijos ir Azerbaidžano pasirašyto ugnies nutraukimo susitarimo pažeidinėjimai, trunkantys iki šiol. Svarbu tai, kad Azerbaidžanas 1991 metais spalio 18 d. Konstituciniu aktu paskelbė apie savo šalies nepriklausomybę ir į Jungtines Tautas buvo priimtas su Kalnų Karabachu savo sudėtyje. Todėl Armėnija po SSRS žlugimo ne tik įvykdė tarptautinės teisės pažeidimus, surengdama kaimyninės šalies teritorijų užgrobimą, bet ir pažeidė JT keturias rezoliucijas, kuriomis reikalaujama išvesti kariuomenę iš okupuotų Azerbaidžano teritorijų. Taip pat Armėnija nesilaiko ESBO Minsko grupės nutarimų.

Kyla klausimas, kodėl tuo metu SSRS nepadėjo spręsti šio konflikto, nors lemiamais 1988–1989 metais buvo sudarytos tiek oficialios, tiek liaudies frontų komisijos, kuriose dalyvavo deputatai iš įvairių SSRS respublikų, tarp jų ir Lietuvos, taip pat buvo konstatuota, kad Armėnijos SSR nutarimai dėl Kalnų Karabacho neatitinka SSRS Konstitucijos“ (1990 m. sausio 10 d. SSRS Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo nutarimas)? Taip pat buvo pradėtos derybos tarp palankiai nusiteikusių ir taikiai mėginančių išspręsti klausimą Armėnijos ir Azerbaidžano atstovų. Galbūt ši procesą sustabdė radikaliųjų jėgos, per ribotai suvokiamų nacionalistinių paskatų vedamus lyderius atstovaujančios globalių galios centrų valdymui angažuotiems dariniams?

Lygindami analogiškus separatistinius judėjimus griūvančios megalvalstybės išvakarėse, matyti aiškios paralelės: sutampa laikotarpiai, tendencijos, metodai, taip pat panašiai vualiuotas Michailo Gorbačiovo vaidmuo, kuris, nepaisant kruvinių scenarijų nuo Vilniaus iki Baku, kuriuos rašant kaltė tenka ne tik sovietų armijai, KGB ar kitiems spec. padaliniais ir jų

vadovams, bet ir aukščiausiai politinei šalies valdžiai, nes be jos žinios tuo metu kažin ar galėjo būti rezgami tokio masto sąmokslai ir perversmai, lieka tik geranorišku ir Vakarų mėgiamu Sovietų Sąjungos reformuotoju, minkštu ir charizmatišku, gavusiu už nuopelnus Nobelio taikos premiją. Darytume prielaidą, jog nei M. Gorbačiovas, nei kiti aukštieji asmenys dėl svarbių tik jiems žinomų priežasčių nerizikavo kompromituoti galingos Rusijos įvaizdžio pasaulyje, kurį suvokė kaip internacionalinio tautų telkimo pavyzdį, o jo moderniosios ištakos remiasi į Antrojo pasaulinio karo pergalę. Tai – atskiras Rusijos galios diskursas, pasak kurio Rusija geba ir privalo vadovauti kaip pozityvi telkianti jėga, ir šiame kontekste bet koks įtakos susilpnėjimas buvusiose pavaldžiose valstybėse, – apie okupaciją ar jos žalos atlyginimą šiame mite negalima kalbėti, nebent okupacijai būtų suteikta dar negirdėta pozityvi prasmė (!), – jų pačių praradimas ir ypač sprendimų perleidimas kitiems galios centrams suvokiamas kaip nuostolis ir neleistas paklydimas.

Tačiau ši galios diskursą reikia matyti pirmiausia šiuolaikinės tarptautinės teisės fone: ar jis atitinka egzistuojančius tautų apsisprendimo kriterijus, ir kokiais būdais siekiama palaikyti atskirus palankius tarptautinius ryšius bei savitarpio hierarchiją. Šiuo požiūriu atrodo, jog Rusija ne tik stengiasi atgauti buvusias SSRS respublikų teritorijas jau naujos sąjungos sudėtyje, jas valdyti, bet ir naudojasi civilizacinių naujovių teikiama pranašumais perkeisti pasaulio žemėlapi su žymiai rimtesniais padariniais viso pasaulio visuomenei.

Hab. dr. prof. Bronislovas Genzelis, buvęs TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatas, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo deputatas, Kovo 11-osios Nepriklausomybės akto signataras pasakoja: „Michailas Gorbačiovas mane pasikvietė ir pasiūlė į komisiją. Man Kalnų Karabacho konfliktas buvo aiškus, nes jis siejasi su mumis ir su estais. Kadangi Estija pasielgė analogiškai, kaip Azerbaidžanas, bet prieš estus jau nedrįso imtis tokių sankcijų; kur respublika, o kur pasienio kraštas. Kalnų Karabachas buvo autonominė sritis, bet armėnai praktiškai ten neturėjo jokių teisių. Jie vedė vidines derybas, susitarė su Azerbaidžanu, kad iš autonominės srities padarytų autonominę respubliką. Tada jie būtų gavę savivaldą

mokyklose ir kitur. Maskva įtūžo, kad tai daroma be jos žinios, ir kad tai yra Maskvos kompetencijoje. Pareikalavo derybas nutraukti. Kada tiek armėnai, tiek azerbaidžaniečiai atsisakė, buvo panaikinti vadovavimo postai ir įvestas tiesioginis valdymas. Arkadijui Volskiui buvo suteiktos visos teisės, jo dispozicijoje buvo divizija. Bet atsitiko taip, kad jo pradėjo nebeklausti nei vieni, nei kiti: kur gyveno azerbaidžaniečių dauguma, ten pakluso Azerbaidžanui, o rajonuose, kur vyravo armėnai – klausė Armėnijos. Prasidėjo visiškas nesusikalbėjimas. Gorbačiovas ir kiti matė, kad nepaprastosios padėties įvedimas sukėlė dar didesnę chaosą.“[2]

Iš šio pasąžo matyti, kad M. Gorbačiovas iš tiesų buvo žmogus, kuris siekė kontroliuoti situaciją, o nepasisekus neužkirto kelio tolesniems įvykiams. Panašiai Sausio 13-osios byloje liudija ir V. Landsbergis, iš apgulto Seimo rūmų asmeniškai bandęs susisiekti su M. Gorbačiovu. Jo teigimu, M. Gorbačiovas ne tik nemiegojo per sausio įvykius, kaip bandoma parodyti, bet ir davė sankcijas vykdyti karinius bei operatyvinius veiksmus Lietuvoje, remdamasis tuo, kad lietuviai pažeidžia SSRS Konstituciją. Jis cituoja B. Jelcino žodžius, kuris skambino M. Gorbačiovui siekdamas sustabdyti Rusijos agresiją, ir M. Gorbačiovo atsaką („Pabandykite“). V. Landsbergio nuomone, jis nesustabdė sau pavaldžių karinių darinių veiksmų, todėl nuteisus konkrečius vykdytojus klausimas dėl jo kaltės išlieka.[3]

Taip pat B. Genzelio liudijimas svarbus tuo, kad pasako apie geranoriškus armėnų ir azerbaidžaniečių siekius susitarti. Šį siekį nusvėrė reguliavimas iš Maskvos ir mėginimas paveikti tą armėnų dalį, kuri tikėjo SSRS pažadais labiau, nei Azerbaidžano: „Kalnų Karabache buvau kaip derybininkas. Mes vedėm derybas pačiam Karabache su liaudies frontu. Galų gale, po ilgų derybų sėdėdami iki išnaktų suradom formulę, kad visi gali susėsti už vieno stalo, taip pat ir Maskvos atstovai. Tai Gorbačiovui rašte ir išdėsčiau. Tą raštą atidaviau Gorbačiovui, o nuorašo neturiu. Slaptam posėdy jis jau dėsto, kad bendro susitarimo negalima pasiekti. Jis man sako: „Dar nespėjau perskaityti“. Paskui slaptam uždaram posėdy buvo kalbama bendrom frazėm. Pritrūkau kantrybės, įėjau į tribūną ir pasakiau, kad šio konflikto neišsprendimu suinteresuota Maskva ir kai kurie čia sėdintys. Pirmą kartą pamačiau Gorbačiovą taip įtūžusį. Jis pradėjo šaukti: „Tai ką, reikia tau iškviesti greitąją

pagalbą? Tau su psichika negerai?“ Po kiek laiko apie tai man Gorbačiovas nepriminė. Mus pasiuntė, kad viską baigtume, bet mūsų balsas į dangų nenuėjo. Mūsų funkcijos buvo kontaktuoti su konfliktuojančiomis pusėmis. Viskas liko, kaip buvę.“[4]

Iš to, kas pasakyta, matyti, jog lemiamą vaidmenį konflikto užuomazgose ir vėlesniuose įvykiuose suvaidino centras Maskvoje. Išskeltume teiginį, jog Kalnų Karabachas tapo pirmuoju taikiniu – bandymų aikštele programuojant Rusijai pavaldžių regionų seką. Laikinam tiesos laikotarpiui pasibaigus (po B. Jelcino ir D. Medvedevo), dabartinė Rusijos politika atskleidžia faktą, jog carinės, imperinės Rusijos ambicijos niekur nedingo, o tik laikinai buvo įvilktos į internacionalizmo ir visuotinio komunizmo rūbą. Tai patvirtina pasikeitusi arba veikiau išryškėjusi šalies užsienio politikos kryptis, naujų mitų kūrimas istoriniu pamatu ir uždaviniai, atvirai keliami informacinių karų fronte. Vadinasi, Kalnų Karabacho konflikto sprendimas taip pat galėtų būti pirmasis ir lemiamas veiksnys, pradedantis keisti Rusijos galios diskursą civilizuotesne, pažangesne, teisine linkme ir atkuriantis teisingumą kituose konfliktiniuose židiniuose ne tik Pietų Kaukaze, bet ir Centrinėje Europoje bei Viduriniuosiuose Rytuose.

Dezinformacijos galia

Konflikto sureguliuavimui padėtų suvokimas, jog „šiuolaikinė tarptautinė bendruomenė nepripažįsta prievartos kaip būdo arba metodo sukurti naują valstybę. Naujos valstybės sukūrimas šiuolaikiniame demokratiame pasaulyje įmanomas tik esant teisei sutarčiai, kuomet visos suinteresuotos pusės laisva valia sutaria peržiūrėti sienas“.[5]

Šio požiūrio laikosi tiek ES, tiek JT, kurios savo dokumentuose svarstant SSRS ir buvusių sąjungos respublikų statusą pabrėžia teritorinį vientisumą ne etninio sėslumo, o *uti possidetis juris* principu. Azerbaidžano teritorinį vientisumą palaiko Lietuva ir visas laisvasis pasaulis. Tačiau paradoksas tas, jog laisvasis pasaulis skelbia žinias, kurias dažnai galima apibūdinti kaip *fake news* fenomeną. Principas pateikti skirtingas nuomones demokratijoje

neturėtų reikšti tiesos ir melo skelbimą po vienu stogu, nes nuomonės yra nuomonės, o faktai yra faktai. Dar daugiau, jeigu melagingi faktai arba iškreiptas jų interpretavimas formuoja melagingas nuomones, ir jeigu jos dominuoja svarbiausioje pasaulio spaudoje kuriuo nors klausimu, galima įtarti, jog tai daroma nenuoširdžiai ir galiausiai *volens nolens* tampa dezinformacija kaip informacinio karo dalimi.

Kaip pavyzdį galima pateikti 2016 m. balandžio 6 d. „The Washington Post“ paskelbtą Gerardo Tulo ir Džono Olaflino straipsnį, kurio dalį paskelbė Lietuvos mėnraštis „Veidas“. Pirmiausiai krenta į akis, kad anglų kalba parašytame pavadinime ir tekste autoriai junginyje „Kalnų Karabachas“ vartoja rusišką žodžių derinį „Nagorno Karabakh“ vietoj įprasto vertinio „Upper Garabagh“ arba originalo „Dağlıq Qarabağ“: „Here are the 5 things you need to know about the deadly fighting in Nagorno Karabakh“. Pačiame tekste stebina tonas ir formuluotės, kurios separatistus savaimė pateikia kaip laisvės kovotojus, o Azerbaidžaną – kaip netikusį žmogaus teisių uzurpatorių, nevaldanti situacijos („Veido“ vertėjas vartoja normalų vertinį „Kalnų Karabachas“): „Devintame dešimtmetyje, kai Michailas Gorbačiovas pradėjo įgyvendinti reformas ir atpalaidavo kontrolę, armėnų nacionalistai ėmėsi veiksmų Kalnų Karabacho statusui pakeisti. Po SSRS žlugimo 1991 m. Kalnų Karabachas paskelbė nepriklausomybę. Ką tik nepriklausomas tapęs Azerbaidžanas bandė jėga užkirsti tam kelią, bet su Armėnijos pagalba Kalnų Karabachas atsilaikė ir net perėmė aplinkinių sričių kontrolę. [...] Atlikti tyrimai rodo, kad Kalnų Karabachas dabar yra ypatingai homogeniškas regionas ir jo gyventojai visiškai nelinkę eiti į kompromisus. Jie pasisako prieš azerbaidžaniečių pabėgėlių sugrįžimą ar bet kokių teritorijų perdavimą Azerbaidžanui. Kalnų Karabacho gyventojai taip pat išsiskiria iš visų posovietinių ir Balkanų etninių grupių ypatingu pasididžiavimu savo tauta. Net 85 proc. Kalnų Karabacho gyventojų pasisako griežtai prieš sugrįžimą prie sovietinių laikų teritorinių ribų.“ [6] Tekste dar implikuojama, kad Rusija gali norėti į Kalnų Karabachą įvesti stebėtojus ir perimti taikdario vaidmenį. Jeigu tokias selektyvias žinias pateikia rimtas JAV leidinys, tai nenuostabu, kad tas pats naratyvas plačiai pateikiamas ir kitose šalyse. Ne išimtis ir Lietuva.

Kokiu būdu lemiamais SSRS žlugimo metais proarmėniška Kalnų Karabacho įvykių interpretacija įsivertino Lietuvos žiniasklaidoje, analizuoja Kristina Petrauskė, kurios nuomone, tam nemaža įtakos turėjo nuo XIV a. Lietuvoje gyvenusi armėnų diaspora, kuri aktyviai dalyvavo „Sąjūdyje“: įsteigė kultūros draugiją „Garun“, sekmadieninę mokyklą, laikraštį, 1992 metais atsirado Lietuvos ir Armėnijos draugija. Lobistinė veikla ir tamprūs ryšiai su lietuvių sąjūdininkais lėmė tai, kad Lietuva pirmoji pripažino krikščioniškos šalies Armėnijos nepriklausomybę. To meto spaudoje, didžiausiuose dienraščiuose „Lietuvos rytas“ ir „Respublika“ dominavo tik tie straipsniai, kurie Armėniją pozicionavo kaip nukentėjusią ir išsivadavimo Kalnų Karabache siekiančią teigiamą pusę.

Įsidėmėtina, kad apie Chodžali įvykius tuomet spaudoje nebuvo žinoma beveik nieko, ir nors po to dienraščiai pradėjo spausdinti dvi nuomones, išsivadavimo metu suformuluotas Azerbaidžano kaip agresoriaus, o Kalnų Karabacho kaip aukos santykis išliko, kadangi buvo įtvirtintas mitiniame „senosios armėnų tautos“ naratyve. Taip pat pasiteisino krikščioniškos ir musulmoniškos šalių supriešinimas, kada musulmoniškas Azerbaidžanas spaudoje buvo pozicionuojamas kaip kultūriškai ir religiškai svetimas ir pavojingas regionas, o vėlesnių teroristinių islamo valstybės išpuolių fone kai kurių fundamentalistų ir toliau regimas kaip nepatikimas partneris, nors Azerbaidžanas yra demokratiška pasaulietinė valstybė, ir ilgą laiką stiprios kariuomenės iš viso neturėjo.

„Ypač aktyvus Kalnų Karabacho nepriklausomybės siekio palaikymas buvo juntamas iš Sąjūdžio palaikytojų gretų (beje, kaip ir šiandieną)“. [7] Kaip tik šio įtvirtinto naratyvo laikosi 2013 m. kovo 24 d. Seime įregistruota Draugystės su Kalnų Karabachu (Arčachu) grupė, kuriai vadovavo Dalia Kuodytė, o šiuo metu – Povilas Urbšys. [8] Nors tuo metu Lietuvoje išryškėjo tikroji padėtis ir kilo daug ginčų, nes dauguma diplomatų ir pati Lietuva oficialiai palaiko Azerbaidžano politiką ir vienareikšmiškai pripažįsta teritorinį jo vientisumą, atrodo, kad šiuo atveju mitinis pasakojimas yra stipresnis už tarptautinę teisę, kuri nepajėgi panaikinti „draugystės ryšių“. Tai yra, draugystė su neegzistuojančia ir nepripažinta separatistų respublika įmanoma net valstybiniu lygmeniu, nes remiamasi į tautų apsisprendimo diskursą,

o tautos ar žmogaus teisės šiais laikais yra itin eskaluojama liberalistinės ideologijos tema. Tad nors faktiškai tai atrodo kaip nesusipratimas, visiškai prasilenkiantis ir su realia analize (nešališku Kalnų Karabacho lyginimu su kitomis atplėštomis pseudorespublikomis Pietų Kaukaze), ir su pasauline sutartimi, kurios oficiali Lietuva laikosi, emocinė klausimo pusė bei kitos paviršiuje nematomos priežastys lemia dviprasmišką situaciją.

Todėl grįžtame prie straipsnio pradžioje suformuluotos minties, kad Kalnų Karabacho apsisprendimo teisė yra ne racionali, o emociiniu pamatu sukurtas pasakojimas, grindžiamas klaidingomis premisomis, ir jis viešai atrodo taip: „Būtent Kalnų Karabacho (Arčacho) klausimas buvo stimulus, paskatinęs armėnus kovai už laisvę, o Lietuva rėmė ją pasisakydama už tautų apsisprendimo teisę. Prieš 25 metus tai buvo aktualu ir Lietuvai.“[9] Lieka neaišku, kodėl viešoje erdvėje liko nepastebėta tarptautinė grupė, kurios uždavinys buvo sureguliuoti Kalnų Karabacho konfliktą, ir kurios narys buvo B. Genzelis, taip pat aktyvus sąjūdininkas. Jis buvo nešališkas liudininkas įvykių, kada patys armėnai vykdė atentatus prieš „pernelyg nuolaidžius“ aukštus armėnų politikus, ką jau kalbėti apie kitus teroristinius aktus arba vienpusišką Maskvos laikyseną, neleidusią suvokti, kas iš tiesų vyksta: „Būdavo taip. Reikia atvykti pas generolą Volskį aštuntą valandą. Tada mums sako: „Armėnams nukirto galvas ir pamovė ant kuolų“. Kas tai padarė – aišku. Tada divizijos vadas sako: „Mes pasiuntėm juos suminti, bet kalnuose mus sutiko automatų ir kulkosvaidžių serijomis. Taigi, ar galima ten mums lįsti?“ Taip raportavo generolas, aš to nemačiau. Bet generolas nieko nesprendė, sprendė valdžia.“[10] Galiausiai B. Genzelis, sovietų Aukščiausioje Taryboje per posėdžius bendravęs su Elmira Kafarova, pirmuoju Baku miesto komiteto sekretoriumi Mustafa Mamadovu, kitais, teigia: „Aukščiausiojoje Taryboje azerbaidžaniečiai mus visada palaikydavo. Susitardavo ir su kitais musulmonais, kad mus palaikytų. Paskui jie iš mūsų šaipydavosi: „Va, matote, mes jus palaikome, o jūs koketuojate su armėnais“. Bet iš tikrųjų su armėnų aukščiausiais deputatais mes nebendravom. Geriausi ryšiai buvo su azerbaidžaniečiais. Azerbaidžaniečiai mus palaikydavo be jokių išlygų. O su armėnais Maskvoje mes neradom bendros kalbos – bent jau aš.“[11]

Iš tiesų atrodo, kad lietuviams nekaip sekasi išbalansuoti tarp dviejų šalių interesų, ir kad juos labiausiai veikia aktyvesnė bendrijos Lietuvoje, šiuo atveju, armėnų, dalis, taip pat armėnų lobistiniai ryšiai ES ir pasaulyje. Kita vertus, padėtis keičiasi į gerąją pusę, nes į viešąją erdvę patenka vis daugiau objektyvios informacijos. Nors šiuo metu Azerbaidžanas tapęs patikimu Lietuvos ekonominiu ir kultūriniu partneriu, stiprėja abipusiai šalių ryšiai, o mokslininkai ir žurnalistai, visuomenės nuomonių tyrėjai, politikai Kalnų Karabacho konfliktą kuo toliau, tuo labiau mato iš tikslesnės perspektyvos, kurią brėžia ne tik vietiniai pasakojimai, bet ir tarptautinių įvykių ir Rusijos vaidmens juose analizė, vis dėlto platesnio pagrindimo problemai spręsti vis dar stinga.

Pasakojimas, kuris daro įspūdį pačiai armėnų tautai ir jų bičiuliams, remiasi į viziją apie „Didžiąją Armėniją“. „Didžioji Armėnija“ – tai XX a. armėnų nacionalistų puoselėta idėja atsiimti iš kaimyninių šalių istorines žemes: Rytų Anatoliją (Turkija), Kalnų Karabachą ir Nachičevanę (Azerbaidžanas), Džavahetiją (Sakartvelas). Šiame straipsnyje neketinama tyrinėti istorinių šaltinių, kurie gali būti traktuojamai įvairiai. Tačiau akivaizdu, kad armėnai yra ne vienintelė tauta, kuri šimtmečiams bėgant prarado gyvenamąsias žemes, kai kur išnyko arba buvo asimiliuoti. Plintant islamui jie buvo „susiaurinti“, bet tam tikra prasme „susiaurinti“ buvo ir azerbaidžaniečiai, kurių istorinė sostinė Tabrizas šiuo metu yra Irano teritorijoje. Karų, imperijų plėtimosi ir ypač tautų kraustymosi bei demografinis faktorius ne vienos tautos egzistencijai sukėlė grėsmę. Vis dėlto pavaldžių tautų valdymas istoriškai labai skiriasi. Vienos tautos galėjo daugmaž sėkmingai plėtoti savo kultūrą ir išlikti etninėse ribose, kitos buvo jėga asimiliuotos arba fiziškai naikinamos. Dažniausiai tai priklausė nuo imperijos valdymo stiliaus, kuris galėjo būti minkštas, bet su nelajaliais piliečiais elgiamasi pagal atitinkamus įstatymus. Totalitarizmo epocha pademonstravo išskirtinai žiaurius, žmogiškumui nusikalstamus režimus.

XXI a. labai atidžiai žvelgiama į tai, kad tautoms nebūtų taikomos prievartinės priemonės. Suvokimas, kad armėnai yra biblinė tauta, neturėtų jai daryti išimties, jei kalbama apie taikos ir gerovės palaikymą legaliomis priemonėmis. Išimtis numatyta tik savigynos tikslu (JT Statuto 51 str.) ar

atveju, kai tenka taikyti poveikio priemonės, priimamas JT Saugumo Taryboje taip pat pagal Statutą. Kaip tik čia ir atsiveria didelė žaidimų aikštelė strategams, vis plačiau naudojantiems nekonvencines priemones saviems tikslams pasiekti, tarp kurių tinklaveika ir internetas dar tik pradeda savo žygį. Lietuvoje atlikus tyrimą konstatuota, kad „nesaugumo sampratų (angl. perception of insecurities) analitikai ypač sureikšmina žiniasklaidos vaidmenį“; „mūsų tyrimo rezultatai rodo, kad konkretaus žiniasklaidos kanalo vartojimas daro reikšmingą poveikį viešajai nuomonei. Teigtina, kad tasai poveikis juo didesnis tais klausimais, kurių atžvilgiu dauguma respondentų neturi tiesioginės patirties.“[12] Žiniasklaidai vis didesnę konkurenciją ir įtaką žmonių sąmonei darys socialiniai tinklai ir kitos mišrios (dez)informacijos priemonės. Todėl manytina, kad romantinis armėnų kilmės diskursas Kalnų Karabacho atveju didžia dalimi buvo sėkmingas būtent dėl žiniasklaidos poveikio.

Dabar mėginsime pagrįsti, kodėl šiuo atveju apsisprendimo teisės diskursas remiasi emociu pagrindu, kuris yra klaidinga premisa. Emocinis pagrindas – tai polėkis sugrįžti į didingą praeitį. Jausmų pakylėjimas visad buvo didelių sąmyšių, masių įaudrinimo veiksnys, revoliucijų ir judėjimų akstinas. Kalnų Karabacho gyventojai armėnai, kurie į viršutinę dalį susikėlė palyginti neseniai kaip kolonistai ir dramatiškai pakeitė gyventojų etninę sudėtį, nusprendė ne tik atsiskirti, bet simpatizavo Armėnijos siūlymui prisijungti prie Armėnijos. Šis apsisprendimas turėjo suponuoti išvadą, kad armėnai ten ir gyveno nuo amžių, kad azerbaidžaniečiai ten gyventi neturi teisės ir panašias mintis. Mito panaudojimas tiesioginiams politiniams procesams paveikti yra klaidinga premisa ir dėl to, kad kertasi su tarptautinės teisės normomis, nes žmonių žudymas, išvaymas ir kariniai išpuoliai negali būti pateisinami kaip neišvengiamos priemonės teisingumui atkurti.

Kad į Kalnų Karabachą keliais etapais atsikraustę armėnai nėra tikrieji autochtonai pagal jų mitą rodo jų pačių 1978-aisiais Chankendyje (armėniškai – Stepanakerte) pastatytas paminklas, skirtas pirmųjų armėnų persikėlimo į Kalnų Karabachą 150-mečiui paminėti. Kadangi atėjus metui vykdyti apsisprendimo teisę šis paminklas mitą kompromitavo, armėnai patys tą paminklą nugriovė. Taip pat vyko su pagarba senajai savo praeičiai

nesuderinami veiksmai: buvo pradėtos falsifikuoti ten esančios albanų šventyklos ir vienuolynai (perstatomi, ant jų lipdomi armėnų religiniai ženklai), naikinami pastatai, namai, paminklai, muziejai – visas regionas virto griuvėsiais. Nors azerbaidžaniečių į Kalnų Karabachą neįleidžiama, mokslininkai sudarė išpūdingą sunaikinto kultūrinio paveldo aprašą artefaktais ir skaičiais.[13] Nukentėjo ne tik Kalnų Karabachas ir sostinė Šuša, bet ir Kalbadžaras, Lačinas, Gubadli, Džebrailas, Zangilanas, Agdamas ir Fizuli. Vandalizmo neišvengė net kapinynai. Princesės poetės Natavan ir vokalinio meno pradininko Biulbiul biustai, suvarpyti separatistų kulky, pergabenti į Baku.

Kyla pagrįstas klausimas, kodėl tauta, besididžiuojanti savo kultūra ir paveldo vertybėmis, kaip teigia „The Washington Post“, be atodairos ją naikina? Atsakymas gali būti vienas: tai ne jų kultūra, ne jų paveldas. O tam, kad ant griuvėsių pastatytum „savo“ paveldą, reikia tokių išteklių, kokių Armėnija neturi. Reikia šimtmečių. Tuo tarpu materialus ir nematerialus paveldas, turintis azerbaidžanietišką kilmę, nors ir pavėluotai, pradėtas registruoti. Ir jis iš tiesų daro didelį išpūdį. Kalnų Karabachas, Šuša daugelį amžių buvo azerbaidžaniečių kultūros, mokslo ir meno lopšys, iš jo kilo nacionalinių muzikantų, kompozitorių, mugamo atlikėjų, poetų, literatų, amatininkų, žemdirbių ir žirgų augintojų dinastijos, kurioms teko viską palikus bėgti į žemumas, netekus namų ir turto kurtis kaip pabėgėliams naujose vietose. Gal todėl konfliktą mėginama išaldyti? Praėjus dar dešimtmečiams, gal išmirs tiesioginiai paveldėtojai ir liudininkai, o armėnai gaus paramą iš Rusijos arba Irano krašto atstatymui?

Tokių konfliktinių židinių, kai panaudojamas plataus masto naikinimas, likimas ir analizė rodo, kad negrįžtamai nukenčia tautos senbuvės, bet ir naujosios merdi, jų pragyvenimo lygis ilgai lieka žemas, infrastruktūra ilgai neatsigauna, labai sunku adaptuotis naujomis sąlygomis ar megzti visaverčius tarptautinius ryšius. Visą laiką tenka priklausyti nuo svetimų karinių dalinių ar stebėtojų kontrolės. Jeigu konfliktas dar ilgai nebus sprendžiamas, jo perspektyva yra liūdna abiems pusėms. Abipusis susitarimas būtų protinčiausias veiksmas. Lietuvos karo akademijos ekspertai siūlo įvesti tarptautinę taikdarių grupę ir siekti taikos regione: „Baku turėtų būti suinteresuota stiprinti, o ne silpninti Jerevaną, kaip įprasta manyti. Tik stipri nepriklausoma

Armėnija galėtų būti pajėgi atsilaikyti prieš Rusijos ir savo diasporos manipuliacijas ir siekti savo nacionalinių interesų – išėiti iš regioninės izoliacijos, pasiekti ekonomikos augimą, pritraukti užsienio investicijas ir užtikrinti orias pragyvenimo sąlygas savo piliečiams.“[14]

Tad pamėginkime pažvelgti, kam iš tikrųjų naudingas chaosas naudingųjų išteklių turtingame krašte.

Informacinis karas kaip būdas įtvirtinti įtaką pasaulyje

Šį konfliktą nepaprastai apsunkina tai, kad Azerbaidžano pagrindinė partnerė Turkija, nutraukusi su Armėnija diplomatinius santykius, pati yra atsidūrusi konfliktų zonoje, kurioje yra priversta palaikyti Iraną kaip musulmonišką valstybę su didelėmis turkų ir azerbaidžaniečių bendruomenėmis, o Iranas yra ne tik Rusijos partneris, bet ir Armėnijos rėmėjas Kalnų Karabache. Būdamą NATO valstybė, Turkija su Vakarais turi problemų dėl armėnų nuolat eskaluojamo armėnų genocido XX a. pradžioje. Taip pat dėl padėties Sirijoje šios šalies armėnai ketinami apgyvendinti tame pačiame Kalnų Karabache. Tačiau Turkija ir Azerbaidžanas yra dvi giminingos pasaulietinės demokratinės respublikos, kurios deda pastangas palaikyti ir stiprinti draugiškus ryšius su Vakarais. Todėl aktyvesnis Vakarų įsitraukimas į Kalnų Karabacho konflikto sprendimą būtų geriausias būdas ne tik padėti stiprinti Azerbaidžano savarankiškumą, bet ir sureguliuoti santykius su sunkumus patiriančia Turkija bei atkurti jėgų pusiausvyrą regione, kuriame vis daugiau įtakos turi Rusija, pastaruoju metu išėjusi į pirmą planą veiksmais Sirijoje. Vargu, ar Rusija galėtų atlikti taikdario vaidmenį geriau, nei jau yra dariusi. Tam ji turėjo visas sąlygas.

Kaip jau minėjome, nepaisant tarptautinės bendruomenės palaikymo Azerbaidžano pusėje, Kalnų Karabacho klausimas yra įstrigęs ne tik dėl Armėnijos nuostatų, bet ir Rusijos siekiamos naudos. Jo sprendimą siūlantys diskursai veikia kaip savotiška politinė idioma, kurios sudedamosios dalys prasmingai nekoreliuoja, tai yra, galima Kalnų Karabacho gyventojų apsisprendimo teisę kurti nepriklausomą valstybę ir Azerbaidžano teisę į valstybės

žemių vientisumą niekaip negali būti įgyvendintos en bloc, nes diskursai yra iš principo nesuderinami, o bendras sprendimas, pateisinantis abu diskursus ir patenkinantis abi puses, neįmanomas dėl vieno iš jų konstravimo klaidingomis prielaidomis. Vadinas, norint rasti teisingą sprendimą, tenka atmesti klaidingomis prielaidomis grindžiamą diskursą ir jo pamatu formuluojamus reikalavimus, kitą paliekant galioti. Kad jokio „trečiojo kelio“ nėra, liudija tai, kad klausimą išspręsti nesugebėta daugelį metų, o sprendimo vilkinimas tik sunkina padėtį ir kuria naujas problemas.

Armėnijai būtų tikslinga siekti gerovės valstybės savo šalies ribose ir susilaikyti nuo abejotinų veiksmų svetimose teritorijose siekiant apginti savo mažumų teises, atidžiai sekti, kad būtent tos mažumos būtų lojalios kitų valstybių įstatymams. Panašūs „ginties“ ir „palaikymo“ modeliai buvo naudojami didžiųjų valstybių kolonijiniuose ir okupaciniuose karuose, šiuo metu jie dar neišnykę, bet anksčiau ar vėliau jų žala tampa akivaizdi. Blogiausioje padėtyje visada atsiduria mažos tautos ar tautinės mažumos, mat dažniausiai jos tampa arba aukomis, arba atpirkimo ožiais, ir, svarbiausia, bet kuriuo atveju įgyja ilgai trunkančią blogą reputaciją, jei dalyvauja ekspansiniuose arba ardomuosiuose projektuose, arba jeigu tampa taikiniu informaciniame kare, įvykius nušviečiant priešingai, nei buvo iš tikrųjų. Šiuo požiūriu naudinga prisiminti vieną iš daugelio istorinių momentų, kai kurdai, armėnai ir siriškai kalbantys krikščionys traukėsi į pietus nesutikdami su naujuoju Kemalio Atatiurko režimu Turkijoje. Atsidūrę buvusioje Osmanų provincijoje Sirijoje, kurią pagal mandato teises perėmė Prancūzija, jie ir vėl atsidūrė „ne toje pusėje“. Prancūzija, gavusi Jungtinių Tautų mandatą Sirijos ir Libano nepriklausomybei ruošti, užuot tai dariusi, žiūrėjo savo interesų. Ginkluotei ir saugumui, savo gerovei išleidusi 4 milijonus frankų iš penkių, ji nebeturėjo ką skirti Sirijos infrastruktūrai ir ekonomikai, švietimui, žemės ūkiui ir viešajam sektoriui.

Neigiamą dirbtinai sukurtų valstybių sienų poveikį dar labiau sustiprino prancūzų įvykdytas Damasko ir Alepo perskyrimas. Nepatenkinti sirai sukilo Alepe, Homse, Hamoje, drūzai – Haurane (atvykę kaip taikūs derybininkai drūzų lyderiai buvo kapitono Karbile įmesti į kalėjimą), Maidane ir kitose srityse. Nacionalinė sąmonė ir vienybė Sirijoje tarp skirtingų religinių

ir etninių grupių augo ne dienomis, o valandomis. Prancūzija sukilėlius malšino žiauriai. „Prancūzai pasamdė gaujas iš čerkesų ir armėnų mažumų atlikti jų purviną darbą. Kaimai, įskaitant drūzų gyvenamąją vietą Jaramanoje šalia Damasko, buvo sistemingai sugriauti, kaliniai sušaudyti. Buvo atvejais, kai valdžia įvykdė mirties nuosprendį 100 Goutos kaimelių gyventojų, o šešiolika jaunuolių nugabeno į Damaską sušaudyti centriniame Marjos parke, kuriame kūnai buvo palikti viešai apžiūrai.“[15] Britų tarptautinės teisės specialistas, arabistas Džonas Makjugas fiksuoja, kaip sukilėlių partizanai, remiami visų sluoksnių, pasielgė su „stribais“: „Tuzino sugautų čerkesų milicininkų kūnai buvo aptikti šalia Bab Šargi, rytinių Damasko vartų.[...] Spalio 18-tą sukilėliai perėmė Damasko kontrolę ir supleškino vyriausybės rezidenciją – Azmo rūmus, kur tikėjosi sučiupti generolą Morisą Sarelį. Taip pat jie išžudė armėnų pabėgėlius iš Turkijos, susitelkusius miesto pietuose Kadame. Šie pabėgėliai, kaip įtariama, buvo milicijos nariais, kurie dalyvavo žudynėse Goutoje“.[16] Nepaisant aukų, Sirijai pavyko išsivaduoti iš Prancūzijos kontrolės ir su Didžiosios Britanijos pagalba įtvirtinti nepriklausomybę, paskelbti savo Konstituciją ir pasmerkti nacistinį režimą, Sirija buvo priimta į JT.

Kokią Siriją regime dabar? Regime kolapsą, siaubingus anų laikų politikos padarinius. Pro tyrėjo žvilgsnį neprasprūsta ne tik paralelės tarp prancūzų ir rusų vykdytos politikos (apie Prancūzijos neigiamą vaidmenį tuo pačiu laikotarpiu apie 1920-uosius ir vėliau Lietuvoje, skatinant Lenkijos grobiamuosius žygius verta taip pat užsiminti), bet ir akivaizdus palikimas bei ryšys tarp to meto įvykių ir dabartinių, vykstančių Viduriniuosiuose Rytuose. Į tai atkreipėme dėmesį norėdami susieti armėnų problemas su jų galimomis ištakomis bei padėti jas reflektuoti, o kartu ir mėginti padėti jas išspręsti.

Akivaizdu, kad Rusijos interesas įtvirtinti savo įtaką NATO šalyse ir besiribojančiose teritorijose nemažta. Tarptautinės bendrijos uždavinys yra sekti, ar tai atitinka sutartines normas. Kalnų Karabachas yra atsidūręs hibridinio (mišraus) karo dominantėje, ir nelygu, kokią poziciją nuspręs pasirinkti jo dabartiniai vadovai, kaip Armėnija spręs savo santykius su Rusija, priklauso ir normalizuotų santykių su kitomis Pietų Kaukazo respublikomis, ir kitomis demokratiškomis valstybėmis baigtis. Informacinis karas, kuriame

kol kas Kalnų Karabachas pozicionuojamas kaip galimai savarankiška erdvė, yra hibridinio karo, vykstančio visame pasaulyje, sudedamoji dalis: „Hibridinio karo koncepcija leidžia geriausiai paaiškinti Rusijos siekius posovietinėje erdvėje bei projektuoti šių šalių bei NATO atsaką į kylančias grėsmes.

Bendrai hibridinio karo samprata susijusi su gerokai anksčiau plėtotą ketvirtosios kartos karo koncepcija, kurios esmė – manipuliavimas žiniasklaida, teroristiniai veiksmai, aiškios priešininko hierarchijos ir struktūros nebuvimas, karinių, ekonominių, finansinių, energetinių bei socialinių spaudimo priemonių, asimetrinės taktikos panaudojimas, kombinuotas ir koordinuotas atvirų ir slaptų karinių, sukarintų ir civilinių priemonių įgyvendinimas. Tai yra veiksmai, išnaudojant šalies ar regiono pažeidžiamumą, kuriais siekiama paveikti ar destabilizuoti priešininką, sutrukdyti sprendimų priėmimą ir taip pasiekti išsikeltus uždavinius.“[17] Ši analizė, skirta Ukrainos padėčiai įvertinti, tinka ir kitoms Rusijos generuojamoms tikslinėms grėsmėms, galimai tarp jų ir Kalnų Karabache, atpažinti.

Pagal Briuselio 2016 m. komunikatą, „mišrioms grėsmėms kurti gali būti naudojamos plataus masto dezinformacijos kampanijos, kai, pasitelkus socialinę žiniasklaidą, kontroliuojama politikos eiga, radikalizuojami ir samdomi pakaitiniai veikėjai ir jiems duodami nurodymai.“[18] Padėtų analizė, kuri leistų matyti, kaip Armėnijoje ir kitose šalyse įtraukiamos atskiros grupės į Armėnijai (kartu ir Rusijai) palankius naratyvus, plačiai vykdoma kibernetinė veikla, gyventojų perkėlimas, siekiant pakeisti išaldyto konflikto regiono etninę sudėtį (Sirijos armėnai Kalnų Karabache ir pan.), kultūrinė diplomatija, tėvynainių politika ir kitos įtakos priemonės.

Baigiamosios pastabos

Šiais, 2018-aisiais metais, spalio 18 d. Azerbaidžanas švenčia nepriklausomybės šimtmetį. Viena gražiausių dovanų šia proga buvo įteikta šių metų liepos 11 dieną Briuselyje NATO viršūnių susitikime, kurio metu priimtoje rezoliucijoje buvo pripažintas Pietų Kaukazo šalių, tarp jų ir Azerbaidžano, teritorinis vientisumas. Tą pačią dieną buvo parafuotas dvišalis ES ir

Azerbaidžano dokumentas „Partnerystės prioritetai“, kuriame pirmą kartą per daugelį metų oficialiai išreikšta parama tarptautinių sienų neliečiamumo kontekste. Dokumentai priimti pagal išankstinį 28 šalių konsensusą ir suderinti su dviem ESBO Minsko grupei pirmininkaujančiomis šalimis – JAV ir Prancūzija. Trečiosios šalies, Rusijos, Saugumo tarybos sekretorius N. Patruševas patvirtino Maskvos poziciją sutinkant konfliktą sureguliuoti etapais. Tai, kad šias iniciatyvas oficialiai palaiko ir Rusija, yra geras ženklas. Tokiu būdu tarptautinė teisė yra ramstis ir Armėnijai, kuri gali palaipsniui keisti savo santykį su Kalnų Karabacho klausimu, nes ligšiolinė jos interpretacija nebegalioja.

Iš šalies atrodo, kad Azerbaidžanas padarė labai daug, tad daugiau iniciatyvos turėtų imtis tarptautinė bendruomenė. Vis dėlto akivaizdu, kad svarbiausi sprendimai dabar laukiami iš Armėnijos pusės, be kurios generoriškumo konflikto židinyje jei neužges, tai pavojingai rusens, neleidamas kaimyninėms tautoms ramiai gyventi. Destruktyvios informacijos monitoringas būtų veiksminga priemonė siekiant pripažinti tikrąją padėtį Kalnų Karabache.

[1] 1988–1989 metais visa eilė Pietryčių Lietuvos regionų, taip pat ir Vilniaus krašto, kur gyveno lenkais save laikantys gyventojai, vietinės tarybos savavališkai skelbė „nacionalines teritorijas“. Šiame tekste pateikiamos nuorodos į 1991 m. sausio 13 d. Rusijos įvykdytą agresiją prieš Lietuvą komparatyvistiniu požiūriu reikšmingos tuo, kad panašiomis aplinkybėmis, jeigu Vilniuje „autonomininkų“ (autonomijos siekiančių lenkakalbių ir rusakalbių, nenorinčių Lietuvos nepriklausomybės) organizacijai būtų pavykę išprovokuoti plataus masto kruvinus susirėmimus ir pasiekti savo tikslų, Lietuva būtų turėjusi giminingo tipo problemą, kaip Azerbaidžanas.

[2] Iš pokalbio 2017 metų birželio 6 d. Asmeninis D. Tamošaitytės archyvas.

[3] V. Landsbergio komentaras per „Svobodos“ radiją//<https://www.svoboda.org/a/29520374.html?fbclid=IwAR0xujurU18rvCcguzLz8Je9miO5r2LXUdPqMUs-Wmi5vByRv6ToS80AMOqPA>

[4] Iš pokalbio 2017 metų birželio 6 d. Asmeninis D. Tamošaitytės archyvas.

- [5] Alijevas, Namikas. *Tarptautinė teisė ir Kalnų Karabacho konfliktas*. Vilnius: 2013, p. 43.
- [6] <http://www.veidas.lt/5-dalykai-kuriuos-reikia-zinoti-apie-kalnu-karabacho-konflikta>. Paskelbta 2016 04 07.
- [7] Petrauskė, Kristina. „*Kalnų Karabacho konflikto vaizdinys Lietuvos spaudoje 1991-1992 m. ir 2013 m.: empatijos slinktytys tarp agresoriaus ir aukos*“. In: Kalnų Karabacho konflikto paraštėse: sprendimo beiškant. Geopolitinių studijų centras, Vilnius: 2015, p. 81.
- [8] Visais atžvilgiais padorus parlamentaras visiškai nesileido į jokias kalbas, mėginant bent pradėti suprasti Baku poziciją. Arcachininkai buvo tapatinami su lietuvių sąjūdininkais: „Jie, kaip ir mes, siekia savo nepriklausomybės, ir mes tada buvome „nelegalūs“, – teigė jis. P. Urbšys kategoriškai atsisakė net 10 minučių pasikalbėti šia tema. Iš pokalbio su parlamentaru Povilu Urbšiu 2017 liepos mėnesį. Daivos Tamošaitytės asmeninis archyvas.
- [9] Iš 2013 m. kovo 27 d. Draugystės su Kalnų Karabachu (Arcachu) grupės pirmininkės D. Kuodytės pareiškimo.
- [10] Iš pokalbio 2017 metų birželio 6 d. Asmeninis D. Tamošaitytės archyvas. Taip pat žr. Genzelis, Bronislovas. *Politikos laisvamano užrašai: sovietmetis, Sąjūdis, nūdienu*. Versmė, Vilnius: 2016, p. 110–153.
- [11] Ten pat.
- [12] Šumskas Gintaras, Matonytė Irmina. „*Žiniasklaidos vartojimo poveikis karinių grėsmių vertinimui*“. In: Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2017–2018. T. 16, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius: 2018, p. 416, 435.
- [13] Žr. Ismaylov, Faig. *Historical and Cultural Monuments in the Occupied Territories of Azerbaijan: Damage and Loss*. Azerbaijan National Academy of Sciences, Institute on Law and Human Rights, Baku: 2016.
- [14] Kirvelytė, Laura. „*Kalnų Karabacho konfliktas: ar yra būdų atšildyti konflikto sureguliuavimo procesą?*“ in: Kalnų Karabacho konflikto paraštėse: sprendimo beiškant. Geopolitinių studijų centras, Vilnius: 2015, p. 41.
- [15] McHugo, John. *Syria. A History of the Last Hundred Years*. The New Press, New York, London: 2014, p. 85.
- [16] Ten pat, p. 86.
- [17] Bajarūnas, Eitvydas, Keršanskas, Vytautas. „*Hibridinės grėsmės: turinio*,

keliamų iššūkių ir priemonių įveikti jas analizė“. In: Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2017–2018. T. 16, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius: 2018, p. 129. Dėl dezinformacijos taip pat žr. Pacepos, Jon Michai, Rychlak, Ronald J. *Dezinformacija. Slaptas ginklas: laisvos visuomenės griovimo metodai*. Briedis, Vilnius: 2018.

[18] Ten pat, p. 135.

Literatūra

Alijevas, Namikas. *Tarptautinė teisė ir Kalnų Karabacho konfliktas*. Vilnius: 2013.

Bajarūnas, Eitvydas, Keršanskas, Vytautas. „*Hibridinės grėsmės: turinio, keliamų iššūkių ir priemonių įveikti jas analizė*“. In: Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2017–2018. T. 16, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius: 2018.

Genzelis, Bronislovas. *Politikos laisvamano užrašai: sovietmetis, Sąjūdis, nūdienu*. Versmė, Vilnius: 2016.

Ismaylov, Faig. *Historical and Cultural Monuments in the Occupied Territories of Azerbaijan: Damage and Loss*. Azerbaijan National Academy of Sciences, Institute on Law and Human Rights, Baku: 2016.

Kirvelytė, Laura. „*Kalnų Karabacho konfliktas: ar yra būdų atšildyti konflikto sureguliuavimo procesą?*“ in: Kalnų Karabacho konflikto parašėse: sprendimo beiškant. Geopolitinių studijų centras, Vilnius: 2015.

Landsbergis, V. Komentarai per radiją „Svoboda“.

// <https://www.svoboda.org/a/29520374.html?fbclid=IwAR0xujurU18rvCcgulz8Je9miO5r-2LXUdPqMUsWmi5vByRv6ToS80AMQqPA>

McHugo, John. *Syria. A History of the Last Hundred Years*. The New Press, New York, London: 2014.

Pacepos, Jon Michai, Rychlak, Ronald J. *Dezinformacija. Slaptas ginklas: laisvos visuomenės griovimo metodai*. Briedis, Vilnius: 2018.

„*Penki dalykai, kuriuos reikia žinoti apie Kalnų Karabacho konfliktą*“.

Veidas, 2016 04 07//Prieiga per internetą: <http://www.veidas.lt/5-dalykai-kuriuos-reikia-zinoti-apie-kalnu-karabacho-konfliktą>.

Petrauskė, Kristina. „*Kalnų Karabacho konflikto vaizdinys Lietuvos spaudoje*

1991–1992 m ir 2013 m.: empatijos slinktytys tarp agresoriaus ir aukos“.

In: Kalnų Karabacho konflikto paraštėse: sprendimo paieškant. Geopolitinių studijų centras, Vilnius: 2015.

Šumskas Gintaras, Matonytė Irmina. „*Žiniasklaidos vartojimo poveikis karinių grėsmių vertinimui*“. In: Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2017–2018. T. 16, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius: 2018.

Tamošaitytė, Daiva. Pokalbis su Bronislovu Genzeliu 2017 metų birželio 6 d. Asmeninis D. Tamošaitytės archyvas.

www.slaptai.lt, 2018 m. lapkričio 5 d.

Daiva Tamošaitytė Osle (Norvegija), 2007 m.

Apie autorę

Daiva Tamošaitytė, humanitarinių mokslų daktarė, kultūrologė, muzikos kritikė, publicistė, gimė 1963 m. Vilniuje, muzikų ir pedagogų Prano ir Reginos Praksedos (Paskačimaitės) Tamošaičių šeimoje.

Baigė M. K. Čiurlionio meno mokyklą (1981 m., fortepijonas), Lietuvos valstybinę konservatoriją (1986 m., dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija, LMTA), studijavo Kultūros, filosofijos ir meno instituto doktorantūroje (2005–2009), apgynė filosofijos krypties disertaciją „Moteriškas *šakti* principas Sri Aurobindo nacionalinės indų tapatybės sampratoje“ (2009), stažavo JAV (1993), Indijoje (1995, 1998, 2010), Azerbaidžane (2017), suteiktas meno kūrėjo statusas (2011).

Užsiėmė muzikine, kūrybine ir moksline veikla, dirbo Lietuvos valstybinėje konservatorijoje (LMTA), Lietuvos kultūros tyrimų institute (LKTI); redagavo žurnalą „Pasaulio lietuvis“.

Mokslinių interesų sritys – šiuolaikinė Lietuvos filosofija, muzikologija, kultūrologija, klasikinė indų muzikos estetika ir filosofija, lyginamoji indologija (XIX–XX a.), Azijos studijos.

Veiklos sritys – muzika, literatūra, moksliniai filosofiniai bei kultūrologiniai tyrinėjimai.

17 metų dirbdama LMTA surengė 3 teminius koncertų ciklus Menininkų rūmuose (dab. Prezidentūra), koncertavo solo Lietuvoje, Indijoje, JAV ir su partneriais šalyje (smuikininke G. Kučinskaitė-Laurinavičiene, birbyninku E. Ališausku, dainininku D. Sadausku ir kt. atlikėjais). Kaip „Sutartinės“ koncertmeisterė gastroliavo Lietuvoje ir užsienyje (Vokietijoje, Čekijoje,

Švedijoje, JAV, Indijoje), atliko ir įrašinėjo šiuolaikinių liet. kompozitorių (K. V. Banaičio, E. Sausanavičiūtės, R. Kabelio) kūrybą, parašė mokslinę studiją „Rasa – grindžiamasis Indijos muzikos estetikos principas“ (1998).

Per 10 metų LKTI parengė 5 projektus, sudarė ir išleido esė rinktinę „Sena ir nauja: sąlyčio paieškos ir integralaus požiūrio sklaida“ (2010), monografiją „Pranas Tamošaitis: gyvenimas ir veikla“ (2011), parengė monografijos „Universalios kultūrinio tapatumo lytys: filosofinė moteriškojo prado rekonstrukcija Sri Aurobindo mąstyme“ rankraštį (2016), parengė spaudai politinės filosofijos straipsnių rinktinę „Vapsvos efektas“ (2019). Išvertė iš anglų k. knygas A. S. Dalalas „Psichologija, psichinė sveikata ir joga“ (2002), D. Campbell „Mocarto muzikos poveikis“ (2005), biografiją „Nirodbaran. Dvylika metų su Sri Aurobindo“ (2014); parašė pasaką vaikams „Baltukė ir Tvaskutis“ (2004), paskelbė 47 mokslo straipsnius, 3 skyrius Muzikos enciklopedijoje („Indijos muzika“, „Japonijos muzika“, „Japonijos radijo simfoninis orkestras“), 5 monografių recenzijas (3 orientalistikos, 1 muzikologijos ir 1 šiuol. filosofijos). Mokslo darbus ir vertimus publikavo tęstiniuose leidiniuose „Kultūrologija. Rytai–Vakarai: komparatyvistinės studijos“, „LOGOS“, „Liaudies kultūra“, „Tautos skambesiai“, „Darbai ir dienos“, „Sovijus“, „Acta Orientalia Vilnensia“, „Estetikos ir meno filosofijos tyrinėjimai“, KU, LKTI, Lietuvos ambasados Indijoje kolektyviniuose leidiniuose, „Skirsnemunė“, mėnraštyje „Mother India“. Dalyvavo ir skaitė pranešimus 26-iose respublikinėse ir tarptautinėse mokslinėse konferencijose, vedė filosofijos seminarus LKTI, VU Orientalistikos centre, recenzavo VGTU ir KU, VU Azijos studijų centro bakalaурų ir magistrų darbus, dalyvavo jų gynimuose.

Išplėtojo originalų požiūrį į kultūrą ir jį pateikė 450-yje autorinių straipsnių (muzikos ir literatūros kritika, konkursų ir festivalių apžvalgos, vertimai, interviu, CD anotacijos, kultūrologija, eseistika, kt.). Tekstai lietuvių ir anglų kalbomis publikuoti rinktinėje „Nirodbaran: Divinity's Comrade“ (2003), Lietuvos ir Indijos periodinėje spaudoje: „Mother India“, „Indra“, „Kultūros barai“, „Liaudies kultūra“, „Metai“, „Naujoji Romuva“, „Nepriklausomybės sąsiuviniai“, „Muzikos barai“, „Naujasis židinys – Aidai“, „Literatūra ir menas“, „Šiaurės Atėnai“, „7 meno dienos“, „XXI amžius“, „Lietuvos rytas“, „Lietuvos žinios“, „Lietuvos aidas“, „Respublika“, „Vakarų

1 Sugiedojus Lietuvos himną. Norulių miško partizanų vadavietė.

2019 m. lapkričio 2 d., Vėlinės

2 Su Vytautu Andziuliu Saliuose, pagrindinėje spaustuvėje „ab“ 2005 m.

3 Daiva Tamošaitytė Lietuvos Rašytojų sąjungoje 2019 m. *Regimento Tamošaičio nuotr.*

4 Bunkeryje. 2019 m. lapkričio 2 d., Vėlinės

Autorė prie ką tik su Alko Paltaroko suburtais „Vanago kelio“ broliais pastatyto kryžiaus Dainavos apygardos partizanams Norulių miške. 2019 m. lapkričio 2 d., Vėlinės

ekspresas“, „Pasaulio lietuvis“, „Tėviškės žiburiai“; tinklaraščiuose: „alkas.lt“, „delfi.lt“, „bernardinai.lt“, „propatria.lt“, „slaptai.lt“, „pasauliolietuvis.lt“, „muzikusajunga.lt“, „eurozine.com“.

Dalyvavo Rašytojų klubo ir „Naujosios Romuvos“ renginiuose Lietuvoje ir užsienyje. Skaitė paskaitas ir vedė susitikimus Nac. filharmonijos simfoniniame klube, M. K. Čiurlionio namuose, Chodkevičių rūmuose, koncertinėje erdvėje „piano.lt“, Vilniaus knygų mugėje, Lietuvos miestų vieš. bibliotekose ir koncertų salėse, dalyvavo LRT, LNK televizijos ir įvairiose radijo laidose.

Leidinių: „Muzikos barai“, „Pasaulio lietuvis“ red. kolegijų, „Respublikos“ visuomeninės red. kolegijos narė, M. K. Čiurlionio draugijos, Lietuvos estetikų asociacijos, Lietuvos muzikų sąjungos, Lietuvos rašytojų sąjungos narė. Įmonės „Sri Aurobindo kultūros židinyš“, „Lietuvos–Indijos forumo“, „Vilniaus forumo“ steigėja ir dalyvė, Vilniaus senamiesčio seniūnijos bendruomenės atstovė (2008–2011), kandidatė į Vilniaus m. tarybą (2015). Dalyvavo LR Seimo, BNS spaudos konferencijose. Europos Sąjungos literatūros premijos Nacionalinio žiuri komisijos pirmininkė (EUPL, 2019), kandidatė į Europos Parlamento narius nuo visuomeninio komiteto „Vytautas Radžvilas: susigražinkime valstybę“. Nuo 2019 06 01 – Lietuvos šaulių sąjungos narė.

Gyvena ir dirba Vilniuje.

Asmenvardžių rodyklė

A

Abukevičius Ramūnas 181
 Achmadovas Elčinas (Əhmədov Elçin) 454
 Adamkus Valdas 199, 200, 338, 428
 Adomaitis Regimantas 181
 Adomėnas Mantas 46
 Agranovskaja Estera 295, 296
 Aikinsas Kingslis (Aikins Kingsley) 74, 75,
 77
 Aischilas 278
 Aistis Jonas 376
 Akstinavičius Arvydas 41
 al Asadas Bašaras (al 'Asad Baššār Hāfīz)
 117
 Aleknaitė-Abramikienė Vilija 376
 Alijevas Heidaras (Əliyev Heydər Əlirza)
 438, 442, 447, 450
 Alijevas Ilamas (Əliyev İlham Heydər) 448
 Alijevas Namikas (Əliyev Namiq Həsən)
 473, 474
 Ališauskas Egidijus 83, 477
 Amanpur Kristijana (Amanpour
 Christiane) 216
 Ambrazevičius-Brazaitis Juozas 29, 162,
 302
 Amirovas Fikratas (Əmirov Fikrət) 448
 Andersen Hansas Kristijanas (Andersen
 Hans Christian) 131
 Andriukaitis Vytenis 334
 Andziulis Vytautas 479
 Aristofanas 278

Aristotelis 104
 Arkietė Joana (Žana d'Ark, Jeanne d'Arc)
 154
 Aronaitė Aviva 296
 Atatiurkas Kemalis (Atatürk Kemal) 469
 Augustinas Vaclovas 83
 Aurobindas Gošas Šri (Aurobindo Ghose,
 Sri Aurobindo) 131, 183, 184, 478
 Ažubalis Audronius 337

B

Bacevičius Rimas 376
 Bachas Johanas Sebastijanas (Bach Johann
 Sebastian) 103
 Badalbeilis Faradas (Bədəlbəyli Fərhad) 450
 Bagdonavičius Vacys 181
 Bagdzevičius Rimantas 83
 Baironas Džordžas (Byron George Gordon)
 67
 Bajarūnas Eitvydas 473, 474
 Bajoras Feliksas 83
 Balandis Saulius 278
 Balčius-Balutis Juozas 479
 Balčius Jonas 181
 Balčytytė Irena 115
 Balfūras (Balfour Arthur James) 220
 Baliukevičius-Dzūkasis Jonas 279
 Balsys Eduardas 82
 Baltušis Juozas 302
 Banaitis Kazimieras Viktoras 376, 478
 Banionis Donatas 303, 304

- Banionis Raimundas 181
 Baranova Jūratė 181
 Bartas Šarūnas 302
 Bartulis Vidmantas 83
 Bartusevičius Vladas 178
 Basanavičius Jonas 62, 104, 140, 183, 191,
 224, 234, 251, 334, 439
 Benediktas XVI 48
 Beresnevičius Gintaras 235
 Berija Lavrentijus 30
 Bernezas Edvardas Luisas (Bernays Edward
 Louis) 50
 Bertonas Timas (Burton Timothy William)
 191
 Bėrzinis Andris 435
 Bingelis Petras 83
 Bisonet Džo (Bissonnette Joe) 165
 Biulbiul (Bülbül, Məmmədov Murtuza Rza)
 467
 Blinda Tadas 277
 Bobelis Kazys 358
 Bonapartas Napoleonas 425
 Le Bonas Gustavas (Le Bon Gustave) 50,
 131, 164
 Boschas Jeronimas (Hieronymus Bosch)
 323
 Brantas Vilis (Brandt Willy) 50
 Brazauskas Algirdas 44
 Brazdžionis Bernardas 83, 84
 Braziūnas Vladas 181
 Breivikas Andersas (Breivik Anders
 Behring) 29, 30, 434
 Brežnevas Leonidas 135
 Briedis (Briedelis) Antanas 128, 374
 Brodskis Josifas 209, 376
 Buda (Buddha, Siddhārtha Gautama) 156
 Bukontas Alfonsas (Mordechajus) 298
 Bukovskis Čarlzas 80
 Bukovskis Vladimiras 130, 402, 429, 435
 Buma Garis D. (Bouma Gary D.) 444, 445
 Burauskaitė Teresė Birutė 303
 Burokas Antanas 127
 Burokas Jonas 401
 Bušas Džordžas V. (Bush George W.) 33, 95
 Butkutė Džordana 309
- ## C
- Charonas 323, 325
 Chomskis Noamas (Čiomskis Noamas,
 Chomsky Noam) 221
 Chruščiovas Nikita 135
 Cicinas Rytis 309
 Cinzas Eduardas 376
- ## Č
- Čaikovskis Piotras 28, 316, 317, 448
 Čapskis 143
 Čechovas Antonas 28
 Čemberlenas Hjustonas S. (Chamberlein
 Houston S.) 51, 164
 Čerčilis Vinstonas (Churchill Winston)
 108, 258
 Černiauskas Norbertas 278
 Čiurlionis Mikalojus Konstantinas 63, 174,
 225, 255, 265, 280, 288, 295, 296, 312,
 376, 417, 477, 480

Čiūtas Egidijus 357

Čyvas Tomas 434

D

Dalai Lama XIV 35, 353

Dalalas (Dalal A. S.) 478

Dantė Aligjeris (Dante Alighieri) 104

Darius Steponas 171, 298, 357

Darvinas Čarlzas (Darwin Charlz) 23,
407

Daugelytė Kristina 424

Daujotis Vytautas 28, 120

Daujotytė Viktorija 181

Daukantas Simonas 25, 142, 184, 197,
312

Daunys Vaidotas 104

Deganavida 346

Dekanozovas Vladimiras 30

Dylanas Bobas 244

Dogadinas Sergejus 447

Donelaitis Kristijonas 5, 70–72, 84,
372

Donskis Leonidas 28

Dorfmanas Leonidas 295, 296

Dostojevskis Fiodoras 28

Dudajevas Džocharas 40

Dvarionas Balys 82

Džefersonas Tomas (Jefferson Thomas)
342

Džina Muhamadas Ali (Jinnah Muhammad
Ali) 42, 43

Džozefas Alvinas M. (Josephy Jr. Alvin M.)
343

E

Edipas 154

Eidukonis Kęstutis 43, 359

Einšteinas Albertas (Einstein Albert) 28

Endriukaitis Algirdas 5, 19

Erlichas Rysas (Erlich Reese) 220, 221

Espersenas Siorenas (Espersen Søren)
216

Euklidas 305

Ezopas 226

F

La Fargas Oliveris (La Farge Oliver) 343,
346

Franklinas Bendžaminas (Franklin
Benjamin) 349

Froidas Zigmundas (Freud Sigmund) 50

G

Galdikas Adomas 379

Galijotas 19

Galilėjus (Galileo Galilei) 161

Gamziukaitė Raminta 181

Gandis (Gandhi Mohandas Karamchand)
43

Gaonas 299

Garajevas Gara (Qarayev Qara Əbülfəz)
448

Gasiūnas Jonas 302

Gaškaitė-Žemaitienė Nijolė 279

Gatajeva Chadižat 24

Gatajevas Malikas 24

Geda Sigita 28, 221, 302

- Gedgaudas Edmundas 181
 Gediminas 290, 438
 Geitsas Bilas (Gates Bill) 211
 Genzelis Bronislovas 4, 25, 182, 459, 460, 464, 473–475
 Geringas Davidas 297
 fon Gėtė Johanas Volfgangas (von Goethe Johann Wolfgang) 151
 Gimbutienė Marija 62, 232
 Girdzijauskas Vytautas 181
 Girėnas Stasys 171, 298, 357
 Girininkas Tadas 83
 Girnias Kęstutis 28
 Gobino Jozefas (Gobineou Joseph) 164
 de Golis Šarlis (de Gaulle Charles) 86
 Golovatovas Michailas 24
 Gorbačiovas Michailas 27, 455, 456, 458–460, 462
 Gošenas Gotšteinas Alanas (Goshen-Gottstein Alan) 446
 Granauskas Romualdas 190
 Grasis Giunteris (Grass Günter) 34
 Greimas Julius 232
 Grinkevičiūtė Dalia 192, 279
 Grybas Vincas 293
 Grybauskaitė Dalia 97, 278, 357
 Grygas Edvardas (Grieg Edvard) 316
 Gruodis Juozas 82
 Grušas Gintaras 384, 432, 434
 Grušas Marius 296
 Gudaitis Romas 12, 181
 Gudauskas Giedra 376
 Gudelis Regimantas 311
 Gulijeva Leila 450
 Gvarneris (Guarneri Giuseppe) 316
- ## H
- Hadžibajovas (Hadžibeilis) Uzeiras (Hacıbəyov Üzeyir, Hajibeyli Uzeyir) 448, 450
 Hadžijevs Hikmatas (Hacıyev Hikmət) 444
 Haidnas Jozefas (Haydn Franz Joseph) 447
 fon Hajekas Frydrichas Augustas (von Hayek Friedrich August) 287, 288, 289
 Haknazarianas Narekas (Hakhnazaryan Narek) 316
 Haksliis Oldas (Huxley Aldous) 78
 Hampelis Arminas Paulius (Hampel Armin-Paul) 338
 Hardingas Haris (Harding Harris) 204
 Hasanas Kamalis Abdelsalamas (Hasan Kamal Abdelsalam) 443
 Herclis Teodoras (Theodor Herzl) 322, 324, 327
 Herkus Mantas 277
 Hiavata 346
 Hitleris Adolfas (Hitler Adolf) 51, 91, 108, 109, 118, 159–161, 164, 165, 325, 337
 Hysas Piteris (Heehs Peter) 30
 Homeras 70
 Honekas Reineris (Honeck Rainer) 447
 Hoskovecas Tomašas 19

I

Ildemas Tadžanas (İldem Tacan) 443
Ivaškevičius Marius 38, 334
Izmailovas Faigas (Ismaylov Faig) 473, 474

J

Janukovyčius Viktoras 88, 98, 99
Januševičius Benediktas 181
Jasiulionis Ridas 303
Jelcinas Borisas 41, 456, 460, 461
Jėzus Kristus (Jeshua Nazarietis) 6, 72, 147,
156, 171, 174, 191, 292, 299, 300, 341,
417
Jokubaitis Alvydas 336
Jonaitis Giedrius 296
Jonynas Antanas A. 181
Jonuškaitė Birutė 181
Juknaitė Vanda 190
Jungas Karlas Gustavas (Jung Carl Gustav)
50
Juodišius Paulius 376
Juozaitis Arvydas 12, 181, 336
Juozapaitis Vytautas 381
Juzėnas Audrius 277

K

de Kabariu Tjeri (de Cabarrus Thierry)
424
Kabelis Ričardas 478
Kačanauskas Aleksandras 83
Kadyrovas Ramzanas 214
Kafarova Elmira 464
Kafka Francas (Kafka Franz) 111

Kalanta Romas 277
Kalinauskas Konstantinas 384
Kalvaitis Vladas 31, 52, 192, 279
Kameronas Deividas (Cameron David)
215, 435
Karbile Gabrielius (Carbilet Gabriel) 469
Kardelis Naglis 181, 183
Karimi Sijavušas (Kərimi Siyavuş) 450
Karoblis Raimundas 303
Karsavinas Levas 104, 232
Karvelis Jonas 376
Kasčiūnas Laurynas 337
Kasperavičius-Visvydas Juozas 397
Katiliūtė Marija 83
Kavaliauskas Česlovas 128
Kavaliauskas Laisvūnas 296
Kavolis Vytautas 232
Kazlas Rolandas 181
Keliuotis Juozas 104
Kempbelas Donas (Campbell Don) 478
Kenedis Džonas Ficdžeraldas (Kennedy
John Fitzgerald) 348, 349
Kentra Albinas 353, 357, 359, 360
Keršanskas Vytautas 473, 474
Kiršfeldas Erikas (Kirshfeld Erik) 315
Kirvelytė Laura 473, 474
Klarkas 348
Klinton Hilari (Clinton Hillary) 74
Klintonas Bilas (Clinton Bill) 95
Klova Vytautas 82
Kmieliauskaitė Justina 303
Konfucijus 131
Konickis Andrius 104

Kopernikas 161
 Koplandas Aronas (Copland Aaron) 316
 Kostneris Kevinas (Costner Kevin) 349
 Krakauskaitė Vida 296
 Kraujelis-Siaubūnas Antanas 334, 348,
 384, 398, 399, 401
 Kremeris Gidonas 297
 Krėvė-Mickevičius Vincas 28, 438
 Krikščiūnaitė Asta 83
 Krikštopaitis Juozas Algimantas 181
 Kripcas Stedfordas (Cripps Stafford) 43
 Kučinskaitė-Laurinavičienė Gražina 295,
 477
 Kudirka Vincas 62, 83, 180, 183, 190,
 234
 Kulikovas Olegas 274
 Kuodytė Dalia 463, 473
 Kuprevičius Giedrius 83, 295, 297
 Kuzmickas Bronislovas 4, 5, 18, 181

L

Lagerliof Selma (Lagerlöf Selma) 131
 fon Lancas Adolfas Jozefas Libenfelsas
 Jorgas (von Lanz Adolf Josef, Lanz von
 Liebenfels Jörg) 51, 164
 Landsbergis Vytautas 29, 46, 302, 455, 460,
 472, 474
 Lastauskas Eugenijus 357
 Lastauskas Valdas 437
 Lauriūnas Jonas 129
 Lavkraftas Hovardas Filipas (Lovecraft
 Howard Phillips) 305, 306
 Leitaitė Judita 376

Leninas (Lenin, Uljanov Vladimir) 51, 58,
 100, 164, 165, 170
 Lentinis Petras (Lentini Peter) 445
 Levinas Emanuelis 232
 Lieponis V. 144
 Liepuonius Arvydas 302
 Lindgren Astrida 131, 132
 Lingis Alfonsas (Lingis Alphonso) 232
 Linkevičius Linas 52
 Liseckis Janas 447
 fon Listas Gvidas (von List Guido) 164
 Liudvikas XIV 289
 Liugailienė Ona 495
 Liuteris Martinas (Luther Martin, Luder
 Martin) 178
 Lokas Džonas (Locke John) 342
 Longfelou Henris Vodsvertas (Longfellow
 Henry Wadsworth) 346
 Lozė Hinrichas (Lohse Hinrich) 161
 Lozoraitis Daniela 361
 Lozoraitis Stasys 361
 Lukašenka Aliaksandras 214, 251
 Lukošaitis Gintautas 301
 Lukša-Daumantas Juozas 191, 277, 279
 Lukšaitė-Mrazkova Giedrė 374
 Lukšienė Meilė 382

M

Maceina Antanas 62
 Maironis 190, 317
 Makdonaldas (MacDonald) 344
 Makgvairas Maiklas (McGuire Michael)
 444

- Makjugas Džonas (McHugo John) 470, 473, 474
- Makiavelis (Machiavelli Niccoló) 131
- Makintošas (MacIntosh) 344
- Malcys Arvydas 83
- Malenas Bobas (Mullan Bob) 417
- Mamadjarovas Elmaras (Məmmədyarov Elmar) 442
- Mamadovas Mamadali Miralioğlu (Məmmədov Məmmədəli Mirəlioğlu) 449, 451, 461
- Mamadovas Mustafa (Məmmədov Mustafa) 464
- Mandela Nelsonas (Mandela Nelson Rolihlahla) 95
- Manzuri Feti (Mansouri Fethi) 442
- Maranisas Davidas (Maraniss David) 95
- Marcinkevičius Justinas 235, 302, 336
- Markevičius Marius 278
- Marksas Karlas (Marx Karl) 6, 165, 292, 299, 300
- Marsas 323
- Martinaitis Algirdas 83
- Masalskis Valentinas 181
- Masasua (Massasoit) 347
- de Matėjus Robertas (de Mattei Roberto) 213, 215
- Matonytė Irmina 473, 475
- Matulevičienė Saulė 12
- Mažvydas Martynas 4
- Medvedevas Dmitrijus 461
- Meningas Dagas (Mainwaring Doug) 165
- Merkel Angela 91, 218
- Michnikas Adamas 130
- Mickevičius Adomas 85
- Mikelandželas (Michelangelo Buonarroti) 104, 161
- Mikelinskas Jonas 333
- Milašius Oskaras 62, 113, 235
- Mindaugas 304
- Miškinis Antanas 376
- Miškinis Vytautas 83, 309, 311
- Miuleris Šotas Danielius (Müller-Schott Daniel) 447
- Mocartas Volfgangas Amadėjus (Mozart Wolfgang Amadeus) 336, 341, 447, 478
- Molotovas Viačeslavas 55, 162, 220
- Monkelevičius Romualdas 115
- Monteverdis Klaudijus (Monteverdi Claudio) 161
- Moras Tomas (More Thomas) 131, 161
- Muhamadas (pranašas Mahometas) 156, 418
- Mundeikis Justas 218
- de Muso Rožė Gužino (des Mousseaux Roger Gougenot) 164
- Musolinis Benitas (Mussolini Benito) 168
- ## N
- Naseras Maheris (Nasser Maher) 443
- Natavan 467
- Nelsas Angelė 358
- Nemcovas Borisas 354
- Nerija 323
- Nirodbaranas 184

Nobelis Alfredas Bernardas (Nobel Alfred Bernhard) 67, 158, 244

Noreika Laimonas 181

Noreika-Generolas Vėtra Jonas 302, 386, 398, 399

O

Obama Barakas (Obama Barack) 35, 94–99, 216, 221

Obama Huseinas Onijangas (Obama Hussein Onyango) 95

Oceola (Osceola) 344, 348

Ohmanas Jonas (Ohman John) 265, 341

Olaflinas Džonas (O'Loughlin John) 462

Orfas Karlas (Orf Karl) 296

Ortizas Jozefas, Vadas Juozapas (Ortiz Josef) 343, 348

Orvelas Džordžas (Orwell George) 76, 78

Ostlundas Rubenas (Östlund Ruben) 274

Ozolas Džiugas 179

Ozolas Romualdas 6, 12, 25, 177–184, 197, 207, 235, 302, 336

P

Pačėpa Jonas Michajus (Pacepa Ion Mihai) 474

Pakalnis Romas 12, 181

Paksas Rolandas 254, 334

Paleckis Algirdas 39, 415

Paltarokas Alkas 476

Panka Julius 425

Paskačimas Stanislovas 127

Patackas Algirdas 29, 402

Patrušėvas Nikolajus 472

Patonas Džordžas (Patton George Smith) 94

Pavilionis Rolandas 334

Pavilionis Žygimantas 219

Pazolinis Pjeras Paolas (Pasolini Piero Paolo) 154

Pečeliūnas Saulius 353, 360

Le Pen Marin (Le Pen Marine) 254, 264

Penas Viljamas (Penn William) 347

Petkevičaitė-Bitė Gabrielė 128

Petrauskė Kristina 463, 473, 474

Petronis Antanas 401

Piacola Astoras (Piazzolla Ástor) 477

Piko Fransua Žoržas (Picot François Georges) 220

Pilypas 347

Pilsudskis Juzefas (Piłsudski Józef) 51, 73, 303

Pitrėnas Modestas 315

Pyšniakas Glebas 315

Platonas 105, 131

Pliaterytė Emilija 154

Plumpa Petras 120

Pociūnas Vytautas 39, 130, 415

Prokofjevas Sergejus 317, 448

Pučinis Džiakomas (Puccini Giacomo) 105

Putinaitė Nerija 309, 310

Putinas Vladimiras 109, 117, 118, 168, 194, 389, 419

R

Rachmaninovas Sergejus 448
Radžis 309
Radžvilas Vytautas 12, 28, 181, 335, 336,
351, 354, 480
Rakutis Valdas 357
Ramanauskaitė-Skokauskienė Auksė
279
Ramanauskas-Vanagas Adolfas 191, 279,
302, 334, 356, 384, 388, 393, 398
Rastenienė Emilija 379
Rastenis Vincas 376, 379
Reiganas Ronaldas (Reagan Ronald) 75,
120, 148
Remesa Alvidas 83
Repinas Vadimas 317
Rėza Liudvikas 70
Ridžas (Ridge) 344
Rinkevičius Gintaras 317
Ryšlakas Ronaldas J. (Rychlak Ronald J.)
474
Romanovas Vladimiras 38
Rosas (Ross) 344
Rostropovich Olga 447
Rostropovičius Mstislavas 447
Rozenbergas Alfredas (Rosenberg Alfred)
51, 164
Rubavičius Vytautas 28, 120
Rubinovas Aleksandras 297
Rubinovas Stanislovas 297
Rudenka Vadimas (Rudenko Vadim) 447
Rudys Audrius 12, 181
Ruseckas Petras 142

Ruso Žanas Žakas (Rousseau Jean-Jacques)
172
Ruzveltas Franklinas (Roosevelt Franklin)
272
Ruzveltas Teodoras (Roosevelt Theodore)
326
Rzajevas Anaras (Rzayev Rəsul Anar) 449

S

Sacharovas Andrejus 29
Sadauskas Danielius 477
Sad Nihal (Saad Nihal) 442
Sadi (Sa'di Shirāzi) 83
Sadūnaitė Nijolė 25, 120, 210, 303
Saidas Edvardas V. (Said Edward W.) 193
Saikšas Markas (Sykes Mark Sir) 220
Saja Kazys 302
Sakalas Kazimiera 374
Saljeris Antonijus (Salieri Antonio) 6, 336,
339, 341
Sarelis Morisas (Sarraill Maurice) 470
Sauka Šarūnas 323
Sausanavičiūtė Eglė 478
Savickas Žydrūnas 436
Seibutis Kazimieras 128
Seibutyte Birutė 128
Seibutyte Elenutė 128
Seibutyte Stasyte 128
Sekvoja 344
Semionovas Julianas 416
Serovas Ivanas 30
Sezemanas Vosylius 232
Sibelijus Janas (Sibelius Jean) 316

- Sierakauskas Zigmantas 384
- Silverberdas Džėjus Rubenas (Silverbird Jay Reuben) 76, 343
- Sipavičienė Audra 45
- Sizifas 239
- Sladkevičius Vincentas 303
- Smetona Antanas 46, 57, 63, 258, 365, 400
- Solima Džiovanis (Solima Giovanni) 315, 316
- Sondeckis Saulius 303, 304
- Sorosas Džordžas (Soros George) 255
- Stalinas Josifas (Stalin, Džiugašvili Josif) 32, 51, 71, 91, 108, 118, 129, 159, 160, 164, 165, 337
- Stanislovas (Dobrovolskis Algirdas Mykolas) 128
- Steponavičius Gintaras 309
- Strelbickaja Tania 154
- Sula Lucijus Kornelijus 58
- Svarinskas Alfonsas 12, 25, 72, 120, 146–149, 210
- Sviftas Maiklas (Swift Michael) 165
- Š**
- Šalkauskis Stasys 62, 68, 234
- Šekspyras Viljamas (Shakespeare William) 104, 161, 429
- Šenderovas Anatolijus 297
- Šepetytė Rūta 32, 278
- Šerna Mindaugas 351
- Šervenikas Robertas 83
- Šilėnas Žilvinas 217, 218
- Šileris Robertas 75
- fon Šioneris Jurgis (von Schönerer Georg Ritter) 164
- Škirpa Kazys 262, 302, 386, 398
- Šliogeris Arvydas 181, 410
- Šopenas Frederikas (Chopin Frédéric) 225
- Špengleris Osvaldas (Spengler Oswald) 131, 134
- Špygelis Borisas (Spiegel Boris) 39
- Šrioderis Gerardas (Shröder Gerhard) 91
- Šteinbergaitė Olga 297
- Šumanas Robertas (Schumann Robert) 447
- Šumskas Gintaras 473, 475
- Šv. Augustinas 45
- Šv. Bernardas 147
- Šv. Brunonas 194
- Šv. Kryžiaus Jonas 138, 148
- Šv. Petras 144, 323
- T**
- Tamkevičius Sigitas 148
- Tamošaitienė (Paskačimaitė) Regina
- Prakseda 115, 477
- Tamošaitis Mindaugas 27
- Tamošaitis Pranas 115, 294, 451, 477, 478
- Tamošaitis Regimantas 479
- Tamošaitytė Daiva 1, 3, 4, 7, 11, 14, 16, 31, 181, 183, 225, 235, 247, 275, 294, 295, 307, 343, 351, 359, 368, 375, 388, 399, 401, 406, 437, 444, 449, 454, 472, 473, 475, 476, 477, 479, 481, 482, 495
- Tamulionis Jonas 83

- Tapinas Andrius 336
Tarasovas Vladimiras 296, 297
Tatolis Zbignevas 295
Tečer Margaret (Thatcher Margaret) 287
Tekumžė 344
Temirkanovas Jurijus 447
Terleckas Antanas 25, 42, 120, 210
Terleckas Vladas 28
Tolandas Džonas (Toland John) 160
Tomaševskis Valdemaras 52, 334
Tomkus Vitas 12, 78, 181, 304
Trampas Donaldas (Trump Donald) 219, 222, 254, 262, 264, 326, 327, 337, 338, 354
Traubas Amosas 295, 296
Trimakas Gintautas 302
fon Tryras Larsas (von Trier Lars) 151, 152
Tulas Gerardas (Toal Gerard) 462
- U**
- Ulinauskaitė-Mureikienė Joana 192, 279
Ulvydas Donatas 277
fon Urachas Inigas (von Urach Inigo) 40
Urbonaitė Audronė 33
Urbšys Povilas 120, 463, 473
Urmonas Algimantas 43
Uspaskichas Viktoras 38, 304, 334
Ušackas Vygaudas 339–341
- V**
- Vagnorius Gediminas 358
Vaitkus Jonas 277, 302, 337
Vaitoška Gintautas 424, 425
Vakifas Mula Pana (Vaqif Molla Panah) 448
Valaitis Kristoforas 296
Valatka Rimvydas 308, 309, 310, 334
Vanagaitė Rūta 302
Vangas 202
Varnas Gintaras 155
Vasiliauskaitė Kristina 316
Vasiliauskaitė Nida 33
Vasiliauskas Valdas 428
Vašingtonas Džordžas (Washington George) 347
Vatimas Džianis (Vattimo Gianni) 426
Velberis Omeras Meiras (Welber Omer Meir) 447
Veleckienė Diana 181
Venclova Tomas 28
Veneris Dominykas (Dominique Venner) 424
Venslovas Petras 31
Viljamsas Rodžeris (Williams Roger) 347
Viljamsonas Deividas (Williamson David) 348
Vilkončius Laimis 312
Virbickaitė Aistė 273
Visockas Gintaras 7, 13, 406, 414, 420, 436
Vitaitė Veronika 297
Vitig-Marcinkevičiūtė Eglė (Wittig-Marcinkevičiūtė Eglė) 26
Vitkauskas Vladas 72
Vyčinas Vincas 62, 232
Vydūnas 62, 128, 224, 226, 235
Vyžintas Algirdas 179, 294
Volskis Arkadijus 460, 464

Z

- Zadornovas Michailas 39
Zakaras Donatas 83
Zalatorius Vladas 297
Zamiatinas Jevgenijus 78
Zavistonovičius Leonardas 29, 30
Zikaras Juozas 273
Zujevas Aleksandras (Zuev Alexander) 443
Zurofas Efraimas (Zuroff Efraim) 302
Zvonkė Natalija 309

Ž

- Želtouchova Ela 295
Žemaitė Julija 197
Žemaitis Antanas 115
Žemaitis-Vytautas Jonas 191, 279, 356,
357, 388, 397, 473–475
Žukas Jonas 118
Žukovas Georgijus 118
Žvagulis Žilvinas 335

Knygoje analizuojama Lietuvos kultūra ir politika vientisu žvilgsniu mėginant ap-
rėpti dvidešimt pirmojo amžiaus pradžioje susiklosčiusias šalies visuomeninės sanklodos
ypatybes ir jos vietą platesniame pasaulio kontekste. Įtampos, lūkesčiai ir idėjos perteikiamos
aktualijų ir klasikinių vertybių dialogu, pirmenybę teikiant nuolat atsinaujinančiam lietuvių
tautos mentalitetui, kalbai ir pasaulėžiūrai, kuriais remiantis įžvelgiama galimybė tęsti ir pra-
turtinti gyvąjį paveldą.

Daiva Tamošaitytė

Vapsvos efektas

Pamąstymai apie valstybės pagrindus

Dailininkė ir maketuotoja Ona Liugailienė

Korektorė Rasa Kašėtienė

Knygoje panaudotos nuotraukos iš asmeninio Daivos Tamošaitytės archyvo

Išleido VšĮ „Versmės“ leidykla

Geležinkelio g. 6, 02100 Vilnius, www.versme.lt

Spaudai parengta 2020 02 14. Tiražas 400 egz.

Spausdino Standartų spaustuvė.

S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, 02189 Vilnius, www.standart.lt

Daiva Tamošaitytė, parašiusi knygų filosofijos, kultūrologijos, indų filosofijos ir kitokia tematika, šia knyga prabyla į skaitytoją kaip pu-

blicistė. Ji sklaido ir vertina pastarųjų metų Lietuvos visuomenę jaudinusius politikos įvykius, visuomeninio gyvenimo, kultūros reiškinius. Įprastinės publicistikos fone autorės tekstai išsiskiria teoriniu akiračiu ir nuoseklia vertybine nuostata, kuri leidžia už konkrečių dalykų išvelgti bendresnius valstybės gyvenimo reiškinius. Pastarieji ne visada vertinami teigiamai, tačiau atpažįstamos ir įvardijamos negerovės yra mažiau pavojingos, nes galima jas bent jau neutralizuoti. Tad knyga gali padėti skaitytojui reikliau vertinti politinę bei socialinę aplinką, savo paties darbus.

Bronislovas Kuzmickas

